HIPPOCRATIS COI MEDICORVM PRINCIPIS

Liber de Locis in Homine:

COMMENTARIIS ILLVSTRATVS

A

FRANCISCO PERLA CALVIENSI

Medico Philosopho Ciue Romano.

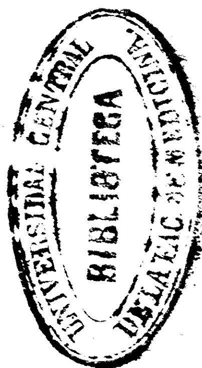

ROMÆ, Apud Bernardinum Tanum. M. DC. XXXVIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

EMINENTISS.MO AC REV.MO PRINCIPI

FR. ANTONIO BARBERINO

S. R. E.

CARD. AMPLISSIMO

Maiori Pœnitentiario.

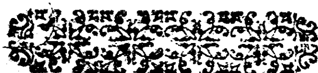

FRANCISCVS PERLA PERP. FEL. PREC.

Aud diù animo mihi euoluendum fuit, Eminentiss. Princeps, cui potissimū meas has lucubrationes, qualescunq; eæ sint, offerre deberem: cum Tua enim sint genitæ in Aula,

hoc est, in Regia Virtutis; Tuaq; munificentia educatæ, non nisi Vni Tibi iure omni debentur. Illud potius non parùm me ancipitem detinuit, scilicet, num tanto Principi, VRBANI VIII. ter Maximi Pontificis Germano Fratri, non tam dignitatis fastigio, quàm virtutum claritate conspicuo, minimum id offerre fas esset. Verùm Tua hæc Regalis Sacerdotij Purpura Solem in omnibus emulatur, qui, etsi sublimia illustret, ima nihilominùs fouere non renuit. Inter innumera propè religiosissimi Animi Tui ornamenta micanti-

bus

bus radijs mirificè se se vnde-
quaque effert Pietas, qua pau-
perrimos quosque beneficentis-
sima caritate respicis, prospicisq;,
eorumque myriades ad Te, ve-
lut ad pauperum Patrem, ca-
teruatim quotidiè confugiunt,
haud dubium consecuturi sub-
leuamentum. Quid igitur timeã
exiguũ hoc munusculum offer-
re, in quo languentibus, hoc est,
hominũ omniũ miserrimis, suc-
currere docetur? Prætereo iam il-
lud, quod in re non adeò absimili
Plutarchus Imperatori suo dixit,
Magnatũ est vt magna in suos
beneficia conferre, ità & parua
com-

eorumdem hilari ſerenaq; fronte munuſcula excipere. Qualecũq ergo hoc meum ſit, humiliter dedico; vtque ea, qua ſoles, animi benignitate accipias, ſupplex obteſtor, humillimæ ſeruitutis meæ, perpetuæque obſeruantiæ monumentum, quandò & Cœlitibus ſimplici lacte Ruſtici, multæque Gentes ſupplicabant, humiliq. litabant Farre, quibus non erant Thura, nec vlli fuit vitio Superos quocunq; poſſent modo colere. Quòd ſi pręclariſsimo Nomine Tuo inſignitum, munitumq; fuerit, nihil vereor quin tutum à quibuſq; prauioris animi

inua-

inuasionibus quàcunque peragraturum sit; sique minima Regiarum Tuarum Apum pretiosissimi Nectaris stillula conspersum extiterit, amarulenta quæuis obtrectātium vitiligatorumque consilia lenire, inque dulcedinem vertere satis aptum erit. Vale Cardinalis amplissime, Nestoreosq; felix viue annos, Christianæ Reipublicæ magis semper, magisque profuturus. Vale.

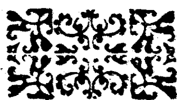

LE-

LECTORI INGENVO.

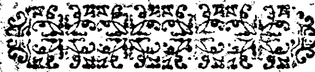

HIPPOCRATIS Coi librum de Locis in Homine dilucidandum susceperam, ingenue Lector, non eo quidem consilio, vt Typis quandòque illum traditurus essem; non dum enim tantum conceperat Animus, sed vt meas potius lucubratiunculas, qualescunq; eæ sint, in aliquem dirigerem scopum, ne illud mihi accideret, quod de Ocno fabulatur Antiquitas, cui, dum funem sparto strenuè contorquère nitebatur, adstans Asella, quod tortum erat auidè abrodens, omnia haud ipso aduertente absumebat; ità vt post diutinum, industriumque laborem, nil penitùs se congessisse intelligeret: Memoria namq; rerum cognitarum seruatrix, rarò earum prodiga non est; postque variam, multorumque Authorum lectionem, parum, vel propè nihil, plerumque adseruasse non pauci experimur; præsertim si nullo proposito fine, incertè hùc illùc legendo Mens diuagetur. Hinc satius visum est in librum hunc, tum Authoris præstantia, tum præceptorum grauitate insignem, Medicinæ totius compendium, vtque adserebatur, à nemine, cuius iam extet opus, hùc vsque illustratum, labores impendere, ac quicquid otij ab alijs supererat curis, adhibere; sperans, aut memoriæ subsidium id futurum, aut saltem fore, vt non frustrà prorsùs me ibi insudasse quandòq; intelligerem. Ardua nihilominus videbatur prouincia, eò quòd per

abditos

abditos complures Naturæ recessus, perque abstrusa antiquæ eruditionis monumenta, nulla præeunte face oberrandum erat: imbecillioribus siquidem ingenijs, cuiusmodi meum ingenuè fateor, aliquem præire necesse est, inquit Seneca ad Lucillum: Lazarus enim Sotus, quem id ipsum præstitisse, apud Zacutum Lusitanum de Medicorum Principum historia non semel legeram, neq; ad meas vnquam peruenerat manus, quamuis studiosè apud plurimos perquisitus, nec quemquam inuenire licuerat, qui eum se vidisse affirmaret: quapropter vel non absoluisse, vel saltem in lucem non edidisse iure suspicandum erat. Verùm tanti Authoris mentem in pulcherrimo adeò opusculo assequendi incessanter adhùc vrgebat amor, neminemq; temeritatem exprobraturum persuasum erat, vbi omnis abest ambitio, vnumque virtutis studium intenditur: Excolimus siquidem ingenium; Audacter inceptis plerumque fortuna fauet; inque magnis voluisse tantum quandòq; sat est: præsertim quòd inanis numquā futurus videbatur labor, vbi agri vbertas non minimam virtutis messem pollicebatur. Incepi igitur, Deoque afflante, per varias aggressiones, atque interuallatim, vtcumq; tandem absolui. At vix ad calcem perduxeram, cum inopinatim en opus Lazari Soti, quòd diù, frustràque ex multis totius Europæ Emporijs Librariorum ope conquisitum, D. Angeli Colij industria, Asclepiadei eruditissimi, qui, Hippocratis cultor eximius, in colligendis egregijs quibusque vndequaque Authoribus nemini habetur secundus, Matrito Romam adfertur; factaq; videndi copia, non legi quidem, sed Helluonum more deuoraui. Fateor, non leuiter animo

Sen. epistul. 95. ad Lucillum.

consternatus sum, tum quòd locum iam prius occupatum cognoui, quem liberum prorsus credideram; tum quòd tanti Viri laboribus meum saltem aliquantisper leuiorem reddere non licuisset: subortaq; iccircò quadam in partum opus despicientia, ne dicam odio, supprimere prorsum, ab vlteriorique abstinere politura statutum mihi omninò erat. Sed re postmodum maturius discussa, inde animus demum accessit, quòd in egregio hoc dilucidando Authore, diuersa me incessisse via conspicerem: quandòquidem singulis non modò contextibus paraphrasim attexueram, verùm synthaxi addictus, singulorum ferè verborum explanationem adieceram; quapropter & me noui aliquid attulisse, omni procul dubio sperari poterat; (de quo tamen alijs iudicium relictũ iam sit) postremam proinde manum vtcunque adhibui, Doctorumq; Virorum hortatu suaderi tandem passus sum publici illud iuris fieri, etsi discriminis id plenum non ignorem, quandò tam varia sunt hominum ingenia, iudiciaq;, & ad obtrectandũ potiùs, quam ad probandum perpetuò parata. Vltrò equidem fateor in multis deficere me potuisse, & reipsa forsàm erraui; humanũ enim id est: Verùm Pliniano iam illo vtar. *Res ardua vetustis nouitatem dare, nouis authoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem, omnibus verò naturam, & naturæ suæ omnia: Itaque iam non assecutis, voluisse, abundè pulchrum atque magnificum est.* Æquiores certè me excusatum habebunt, probabuntque saltem, quòd otiosus viuere noluerim, sed facultati, cui addictus sum, pro ingenij tenuitate vtcumq; prodesse laborauerim. Reliquis non scribo, ac proinde nulla cum ijs mihi res

Plin. in præfat. nat. histor.

habetur

habetur. Cæterùm non est cur diutius in Authoris huius cognitione immorer, cum sit Hippocrates Cous, magnum illud Græciæ Oraculum & Numen, Deorum Regumque affinitate non minus, quam virtutum omnium præstantia vbique terrarum conspicuus, cuius sapientiam tota admirata est Antiquitas, tota est venerata Posteritas; cumque humanitatis fastigium supergredi videretur, Aras, Templaque ei erigere, Diuinos offerre honores, eadem Græcia non dubitauit. Tanta hic polluit pietate in Deos, caritate in proximum, cupiditatum omnium moderatione in se ipso, vt non nisi Christiana Religio ad eius perfectionē desiderata sit. Cōplura de Eo Posteritati tradidit Soranus Cous, cui Coorum bibliotechas euoluere datum fuit. Herodotus Halicarnasseus, Persicarum rerum Scriptor vetustissimus, nil prorsus eius meminerit, fortassè quòd, vt ex multis facile conijci potest, vix sua senectute Hippocratis adolescentiam attigerit. Vnus Thucydides ab inuidentiæ nota vindicari minimè potest: nam cum Hippocrati coæuus vixerit; (ambo enim circa octuagesimam primam Olympiadem floruerunt, anno videlicet trecentesimo ab Vrbe condita, Decemuiratu Rempublicam administrante; apud Persas verò regnante Artaxerse Longimano, nuncupato Assuero: quod est annis circiter septingentis triginta post Troiæ excidium, Quadringentis quinquaginta duobus antè Christi Domini aduentum, Quingentis sexaginta duobus post Homerum;) cumque Peloponnesiaci belli Scriptor adeò eximius habitus sit, vt cæteris Græcis omnibus in historia scribenda palmam eripuerit; sæuissimam tamen illam describens pestem, quæ 3. etiam epid. sec. 3., & apud Lucretium lib. 6. re-

Torsellin. in epith. histor. ex Euseb. Chron. & ex Diodoro Siculo.

†† 2 gistra-

gistrata reperitur : (ab Ætiopia enim egressa, immaniter admodum in Athenienses omnes debaccata est; eaque tandem Hippocratis industria depulsa, Diuinos affecutus fuit honores); incertum tamẽ est an gloriæ emulatione, vt inter præclariora ingenia plerumque fit, an alia nobis ignotiori causa, tanti Viri nomen penitùs subticuerit. Eius tamen summis honoribus meminit Suidas, Pausanias, Strabo, Macrobius, Plinius, alijque non pauci; nam Plato eiusdem velut ab Æsculapij stirpe oriundi, Medicique eximij mentionem habuit in Protagora, & in Phædro. Hic namq; bonarum omnium artium Parens, naturali non modò scientiæ fundamenta iecit; (vt amplè inter cætera testatur aureus ille de Natura Humana libellus, ex quo & Achademia ditata est, & amplissimæ Peripateticorum diuitiæ promanarunt; vnde Gal. 1. de vsu part. cap. 8 *Plato*, inquit, *Hippocratis imitator si quis alius vnquam fuerit, & ab illo dogmata mutuatus est maxima*. Et com. 3. in lib. de Alim. *si quis*, inquit, *in Aristotelis & Theophrasti libris sit versatus, is commentarios Physiologiæ Hippocratis illos conscriptos esse sit arbitraturus*; (detestando licet ingrati animi exemplo, cum vix semel obiterque lib. 7. Polit. cap. 4. magni huius Senis meminerit.) Sed Medicinam ab ea seiunxit, vt retulit Celsus, amplissimisq; Asclepiadum Dogmatibus auxit atque perfecit. Vixit in Macedonia Perdiccæ Regi carissimus, vixit & in Thessalia, quò, Patria Atheniensi bello pulsus, confugerat, ibique quatuor potissimùm conscripsisse libros testatur Suidas, qui velut Diuino emanauerint ab ore, vbique celebrantur; Iusiurandum videlicet, Prognostica, Aphorismos, & admirabile quoddam sexaginta librorum

Opus,

Opus, omnem Medicinæ scientiam cōplectens, quod, aut temporis voracitate amisimus, aut, (quod magis optandum est), in minores alios distributum fuit libellos, qui singulari Diuini Numinis munificentia hùc vsque adseruantur.

Inscribitur verò hic, quem præ manibus habemus, περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον, hoc est, de Locis in Homine, eò quòd in ipso de partibus agatur, quibus humanum corpus coagmentatum est, tum naturaliter, tum præter naturam affectis; quæ loca ex communi Medicorum vsu appellantur, vt pluries docuit Galenus; vnde & ipse suum librum de Locis Affectis inscripsit. Describit namq; noster hic Author humani corporis opificium, morbos pariter obiter explicans, quibus componentes illud particulæ conflictari consueuerunt: Quapropter quædam est totius Medicinæ quasi epithome, seu compendium, Physiologiam non modò, naturalemque partem explicans, verùm etiam affectus præter naturam. Ex quo intelligi potest quanta sit Libri huius vtilitas. Dubitant attamen nōnulli, num magni Hippocratis genuinus omninò sit, tum quòd ad vnguem elaboratus neutiquā appareat, tum quòd aliqua continere videatur, quæ Hippocratis doctrinam minimè redolent: quinimmò apertè veritati refragari videntur. Verùm si quis studiosius inspiciat, Authorem suum satis apertè prodit Opusculū hoc, quippè cui neq; dicendi grauitas desit, neq; sententiarum vigor; Veritati autem, Asclepiadumque dogmatibus consentanea habere, iam satis ostensum in commentarijs arbitror. Cæterùm præclariora etiàm ingenia sua habent perfectionis incrementa, nec æquali omnia promunt cultura, cum neque ea-

Gal. lib. 1. de Loc. Affect. initio.

dem

dem semper ad meditandum, scribendumque sit ingenij alacritas & promptitudo. Differt ætas ab ætate in scribendo. Ornata quidem, at minùs vegeta fert Iuuentus. Suauiora præmaturaq; dat Virilitas. Absoluta demum, perfectaque viridis Senectus; nam, vt docuit Plato in Conuiuio, *Tunc mentis oculus acutè incipit cernere, cum primùm corporis oculus deflorescit*. Illud certè non inficiandum est, ab Erotiano, Galeno, Celso, Rufo Ephæsio, aliisq; illustriores quasdam vt Hippocratis sententias non nisi vno ex hoc libro depromptas, passim citari, vt in Commentarijs, prout res tulit, pluries annotatum est, proindeque legitimum quouis tempore habitum fuisse, pro certo habendum: Vnde à Mercuriali in sua librorum Hippocratis censura, inter eos, qui ab Hippocrate scripti quidem sunt, non autem editi, enumeratur; quasi vlterius adhùc perfici potuisset. Atqui nil adeò elaboratum est, quin perfectius adhùc reddi possit, si otium suppetat, atque ingenium. Satis nobis erit, si ex eodem emanauit Tripode: Vix namque fieri poterit, quin aliqua ceu Diuinitatis scintillula coruscet.

Plato in conu. in collaud. Alcib.

Opus itaque in tres à me libros distinctum fuit, cuius diuisionis ratio ne te lateat, scias ex materiæ varietate, de qua agitur, varioque procedendi ordine initium duxisse: nam primò in Humani Corporis structura enarranda magnus Senex detinetur, omniumq; ferè partium historiam recenset; mox morborum complurium naturam, curationemque explicat, quibus partes illæ obnoxiæ existunt; varias demum aphoristicas proponit sententias, cùm ad Prognosim, tùm ad Diagnosim, atque Theraupeticam spectantes,

qui-

quibus totum Opus absoluitur: Hinc & ipse, perspicuitati inseruiens, tres constitui Libros, quorum Primum iure Anatomicum diceres, Secundum Therapeuticum, Tertium Aphoristicum haud ineptè appellares. Breuitati cum claritate sermonis, quoad licuit, studui. Ab Hippocratis Dogmatibus ne latum quidem vnguem discessi: Quinimmò ipsum non nisi ipso, vbicumque fas fuit, interpretari conatus sum, Marinelli partitionem, seu dinumerationem secutus. Neq; in Galenum, vt nonnullis, qui se Hippocraticos acriter nimis profitentur, in more est, contumeliosus fui: quin etiam vt magnum alterum Medicinæ Numen vbique plurimi mihi factum est, Veritati tamen primas semper pro posse deferens. Quòd si in partium historia nonnulla prætermissa videantur, ideò factum scias, ne opus nimium excresceret, tibique proinde molestior efficerer: Præsertim cum meum sit institutum Authoris mentem aperire; vbi præsertim abstrusius quid, & à communi recentium Medicorum consensu alienum proponere videtur: Cæterùm exactam historiam Anatomistis reliqui. Si ergo has ingenioli nostri primitias boni consuleris, vegetiora fortasse quandòque offeremus. Vale.

Re-

REVERENDISSIME PATER SACRI Palatij Apostolici Magister.

QVando in Arte Medica noua inuenire, aut impossibile, aut certè periculosum, melius propterea publicæ hominum saluti consulitur, si Asclepiadarum ingenia in indagandis veterum Authorum dogmatibus exerceantur, vt pro explicatione Hippocratis libri de Locis in Homine, difficultatis, & vtilitatis plenissimi, laudabiliter, ac feliciter Franciscus Perla doctissimus genio, & ingenio præstitit hoc opere, quod nunquam non probabitur, sed semper commendabitur ab ijs, qui solidam, vberemque doctrinam sectantur, quod Humanorum corporum morbis curandis conducat quàm plurimum. Animarum verò saluti officiat nihil.

Angelus Colius Senensis.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo P. Magistro Sacri Palatij Apostolici.

A. Tornielus Episc. Nouar. Vicesg.

Imprimatur.
Fr. Nicolaus Riccardius, Sacri Palatii Apost. Mag.

HIPPOCRATIS COI MEDICORVM PRINCIPIS.

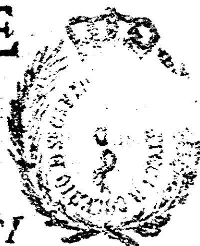

DE LOCIS IN HOMINE Liber Primus.

COMMENTARIIS ILLVSTRATVS A FRANCISCO PERLA CALVIENSI MEDICO PHILOSOPHO CIVE ROMANO.

Textus I.

1. Mihi quidem videtur principium Corporis nullum esse, sed omnia similiter principium, & omnia finis: circulo enim scripto principium non reperitur.

Corporis humani nullũ est principium, nullus finis.

HVMANI corporis fabricam, quæ medicinæ totius subiectum est, particulatim descripturus Hippocrates, priusquam ad singularia deueniat, vniuersalem quandam totius cognitionem proponit, Pictorum exemplo, qui totam prius imaginem ruditer in tabula delineant, singula quæque pigmento, coloribusque postmodùm expressuri; quandò & ad horum pariter exemplar ipsamet etiàm natura, vt annotauit Arist. 2. de gen. anim. cap. 4., dum animal condit, lineamentis omnia primùm describit, mòx singula perficit, atque elaborat. Mirabilem itàque innumerarum partium in humano corpore vnionem, connexionemque hìc nobis exponere intendit, vt causam hinc admirandi consensus & sympathiæ, quæ intèr omnes corporis huius partes intercedit, intelligere postmodùm valeamus.

Natura dum generat lineamentis omnia primũ describit mox singula perficit.

leamus. Fulget namque in homine, vt scitè aduertit Arist. de motu anim. cap. 7., quædam ciuilis societatis imago, ac quemadmodnm in rectè instituta Republica alij quidem imperant, alij verò obediunt, communem omnes felicitatem interim, conseruationemq; intendunt: Quinimmò ea sub societate communiq; instituto ità vniuntur, vt nihil prorsùs boni, maliue cuipiam Reipublicæ membro accidere possit, quin tota illicò Respublica quodammodò coafficiatur; nil ipsi Reipublicæ, quod ad membra quælibet mòx non extendatur. Sic prorsùs & in humano corpore innumeræ profectò sunt partes, natura, situ, vsu, actionibusque differentes: earumque aliæ principes nuncupantur, eo quod publicum ineant officium, omnique corpori facultatem impertiantur; aliæ deferendo, præparandoue principibus subseruiunt; aliæ deniq; alium vsum præstant; (*nulla siquidem pars habetur*, inquit Gal. 17. de vsu part. cap. 1. *propter se ipsam; aliter esset frustra & abscindenda*) omnes attamen continuata quadam serie sic inuicèm mutuo neruorum, arteriarum, venarumq; amplexu in circuli morem vniuntur, vt nulla reperiatur pars, quæ ità alterius sit principium, vt cæterarum multarum finis ipsa non sit: idq; vt suos omnes inuicem vsus communicare possent, inque vnum commune opus, indiuidui nimirùm totius conseruationem, eiq; debitas operationes, perpetuò conspirarent: ac proindè in particulæ vnius læsione totum læditur indiuiduum; in totius indiuidui læsione particula quælibet coafficitur, & contristratur, vt infrà tex. 8. & 9. peculiarius explicabitur. Doctrinam hanc, velut sacrum naturæ arcanum, verbis oraculo simillimis summus Dictator lib. de Alimen. registrauit: vbi post quam docuisset tum nu.4. solidarum partium, tum spirituum alimentum mira quadam facilitate àb intimis ad extremas quascunque partes, ad pilos vsque & vngues deferri: & àb extimis rursùs ad intimas, vt est aër in corporis ambitu àb arterijs attractus: quod certè non aliam òb causam contingit, quàm quòd corpus vniuersum venis, arterijs, alijsque innumeris meatibus, ceu fistulis, quàque versùs interseptum sit, proindeque totum fluxile est ac transpirabile; cumque tribus constet,

In homine fulget ciuilis societatis imago.

Partium diuersitas & societas in corpore humano.

Nulla pars est propter seipsam tantùm.

Partes omnes perpetuò in animalis bonū conspirant. In particulæ vnius læsione totū læditur indiuiduum.

ftet, membris, humoribus, spiritibusque, vt habetur 6. epid., haec omnia naturali quadam connexione ità inter se vniuntur, vt in quauis operatione, quæ in corpore celebranda sit, eam communem velut scopum assumant, ad quem dumtaxat obtinendum mira quadam sympathia confluunt omnes humores, conspirant omnes spiritus, consentiunt coadiuuantque omnes partes; itaut iurè dicatur confluxio vna, conspiratio vna, consentientia omnia; Quem profectò consensum sic tandem exprimit. *Iuxtà totius quidem corporis naturam omnia. Iuxtà partem verò partes in vnaquaq; parte ad opus. Principium magnum ad extremam partem peruenit, & extrema ad magnum principium peruenit. Vna natura esse & non esse.* Quod est dicere. In totius quidem corporis natura, seu structura, omnia quæcunque illud componunt, sibi inuicem consentientia sunt; vel, vt exponit Gal., in famulatum vnius operationis omnes particulæ conspirant, eò nimirum, quod omnia in illo vniantur & cohæreant. In parte verò, hoc est, in determinato quolibet membro, partes omnes, quibus membrum illud coagmentatum est, conspirant inuicem, intenduntq; opus atque actionem membro illi principalitèr debitam, vt in oculo ad visionem, in auribus ad auditum, & sic de singulis; òb eam videlicet, quam in organo illo habent connexionem & cohærentiam. Ex qua tot partium in vno corpore vnione fit, vt principium magnum, cuiusmodi Cor est, Cerebrum & Hepar, ad minimam quamuis, atque postremam perueniat partem, non modo facultatum participatione, verùm etiam facta per neruos, arterias, venas, aliasq; intermedias partes continuatione; & ex vltima parte ad principium magnum. Quo quidem pacto principes non modò partes quoddam quasi circulum inter se constituunt, eo videlicet, quòd Cerebrum Cordi Hepatiq; neruos; Cor Cerebro atque Hepati, arterias; Herpar Cerebro & Cordi venas impertiantur; verùm singulæ etiam particulæ ea vasorum circulatione complectuntur. Ex quo fit vt vna dumtaxàt natura esse & non esse videatur; non esse quidem vna òb multiplicem adeò partium varietatem; esse autem vna òb mirabilem illarum vnionem & consensum. Inquit itàque.

Sect. 7.

Confluxio vna, conspiratio vna, consentientia omnia.

Hippocratis explicatio.

Gal. 1. de vsu part. c. 8.

In famulatū vnius operationis omnes particulæ cōspirāt.

Partes omnes corporis quomodò inter se circulum constituant.

Corporis humani vna natura & nō vna, quomodo id intelligatur.

Mihi quidem videtur non enim omninò sic est; sed ità esse apparet si reciprocam innumerarum partium vnionem, vasorum ductus, ac labyrintheas ambages primo intuitu inspiciamus.

Principium corporis nullum esse primùm scilicet atque absolutè ordinis principium secundum partium situationem: nam, cùm ex 5. metaph. c. 1. principium sit primum vndè aliud, sequitur, quòd de ijs sit, quæ ad alia dicuntur, quòdq; varios possit habere respectus. Certùm autē est hic non intelligi de principijs intrinsecis & in essendo, vt sunt materia & forma, aut elemēta & humores, vt semen & sanguis: hæc siquidem, vt habetur lib. de nat. human., & de struct. hom., congenita sunt, necessariòq; semper reperiuntur in homine, dum vixerit. Neque de extrinsecis principijs, & in fieri, quemadmodum priuatio & finis, quæ necessaria ostenduntur à Peripateticis quacunque in mutatione. Multò minùs intelligi potest de principio prioritate generis, seu nobilitate, cùm iam suprà dictum sit, partes quasdam principes dici òb officij præstantiam, quòd cæteris imperant. Neque de principio prioritate originis, siue radicationis: libro enim de alimento, venarum radicationem hepar, arteriarum cor esse asseruit. Neque demùm de prioritate temporis, vt aliqui opinati sunt òb ea verba *Omnia similiter principium, & omnia finis*: nam, quamuis contrà Aristotelis & Galeni sententiam lib. 1. de diæt. noster Author asseruerit fœtus partes omnes simùl discriminari & augeri, neque prius alteras alteris, neque posterius: Verùm maiores natura priores apparere minoribus, cùm non priores existant: Quæ profectò sententia verior etiam censenda est, cum argumenta, quæ pro contraria afferuntur opinione, tum Aristotelis asserentis cor primò generari, tum Galeni, qui hepar primò generari voluit, à necessitate desumpta vel vitalis influxus, vel alitionis, exigui prorsùs momenti esse videantur: Fœtus namque, dum concipitur primòque formatur, proprio haud indiget naturali, vitaliq; influxu, cum hæc commodissimè à Matre per vmbilicalia vasa excipiat; proinde neque hepate, neque corde prius cæteris partibus indiget.

[Margin notes, left: Principium quid sit, & quot modis dicatur. — Principia in essendo congenita sunt homini. — Venarū radicatio hepar. — Andr. Laur. anat. l. 8. q. 15 — Fœtus partes omnes simul discriminantur & augentur. — Fœtus dum formatur neq. corde, neq; hepate indiget. — Arist. 2. de gen. animal. cap. 1. in fin. & cap. 4. ante medium. Galen. de form. fœt. cap. 3.]

[Margin notes, right: nu. 9. nu. 1. — nu. 7. — nu. 22.]

Verùm

Verùm primo illo vitæ exordio formatrix facultas, siue per se, separata ab anima, spiritosa in seminis parte residens; siue animæ adiuncta, quæ semen animauerat, vt ex Themistio, atque Scaligero mordicùs tuetur doctissimus Sennertus: (Anima siquidem sui est domicilij architecta, illudq; perficit, atque vndequaque exornat, dum omnis corporis ratio eò comparata est, vt animo tanquam domino seruiat, nutuq; regatur illius) per seminis particulas disseminata, in omni parte æquè operatur, singula eodem tempore delineans, cum animal intendat, de cuius corporis integritatè omnes partes existunt. Quamuis, inquam, hæc Hippocratis germana sit atque verior sententia, citato libro de diæta apertis verbis registrata; eam attamen in præsenti textu nequaquam ijs verbis doceri, satìs testantur ea, quæ sequuntur. *Circulo enim descripto principium non reperitur*. Vult siquidem in humano corpore nullum reperiri principium primum & absolutè, sed omnia principium esse, & omnia finem, non simpliciter, sed secundum quid, velut scilicet in circulo, quod iam descriptum est. At descriptum circulum non ideò caret principio fineque, seu omnes eius partes principium sunt, & omnes finis, quòd omnes simùl inchoentur, & simùl perficiantur, cùm certum sit ab vno determinato puncto incipere, atque in idem desinere: vnde à Mathematicis sic etiam definiri consueuit. *Figura plana, quæ describitur à linea recta finita, circà alterum punctum quiescens circunducta, cum in eumdem rursus locum restituta fuerit, vndè moueri cęperat*. Ex quo patet circulũ in suo fieri principium habere & finem; sed quòd in eo iã descripto designabiles omnes partes ità dispositæ sunt, vt vnaquæque in ordine principium sit subsequentis, finis verò antecedentis: vndè, vt aduertit Arist. in problematibus, principio & fine caret; proindèque æternitatis symbolus fuit Ægyptijs, atque in hoc vno æternum cieri motum posse, docuit idem Arist. 8. phys. Quo quidem pacto humano etiam in corpore singulæ partes ità inuicèm connectuntur, tum per se, tum per neruos, arterias, venasque, vt nulla pars ità sit vnius principium, vt alterius finis etiàm non sit, modo hactenùs explicato. Quo circuli exemplo, eodemque pror-

Anima sui domicilij architecta est. Epicur. apud Plutar. de placit. Philos. l. 5. c. 3. Senner. lib. 4 Hypomn. c. 6. & deinceps, & alibi. Scal. exer. 6.

Circulus quid sit.

Circulus principio & fine caret æternitatis est symbolus, atque in ipso eternus cieri potest motus. Sec. 17. probl. 3. Lib. 8. phys. t. 75

prorsùs sensu vsus est Hipp. lib. de oss. nat. ad varias vasorum circulationes, diuaricationesque declarandas, sic inquiens, *Venæ per corpus diffusæ spiritum, & fluxum, & motum exhibent àb vna multæ germinantes; atque hæc vna vndè oriatur, & vbi desinat non scio: circulo enim facto principium non reperitur.* nu. 17.

II. Similiter etiam morborum in toto corpore.

Medicus quæcunque considerat, in humani corporis valetudinem dirigit.

QVicquid considerat Medicus, (etsi omnia, quæcumque creata sunt, aliquo pacto speculetur) ad humanam tutandam valetudinem, vel morbos depellendos, dirigit. Hinc est, quod Hippocrates, vt Medicum decebat, proposita partium humani opificij harmonia, ad morbos statim explicandos accedit, quos partes illæ, òb mutuam connexionem, mutuò sibi impertiuntur, vt obseruauit etiam in libello de hom. struct. Morbi siquidem, cum accidens sint, suum habent esse dependenter à subiecto, illiusque naturam sequuntur. Asserit ergo, quòd quemadmodum corporis nullum absolutè est principium ordinis, aut situs, sed partes omnes principium sunt, & omnes finis secundum quid, respectu scilicet cæterarum vel antecedentium, vel subsequentium; sic pariter & morborum nulla corporis pars absolutè principium dici potest; sed singulæ principium quandoque esse queunt, aut finis. Nulla etenim pars est, quæ aut connaturali, aut adscititia imbeccillitate superuacaneos aliquos congerens humores; consocijs partibus, aut alijs quibuscunque, prout aliqua suppeditatur opportunitas, eos interdùm transmictere non possit, morbique cuiuspiam origo existere; aut, vice versa, àb alijs excipiens, morbi, quo cæteræ infestabantur, finis esse non queat: Cuius porrò veritatis non alia vtique verior adduci potest ratio, quam artificiosa omnium partium connexio, qua corpus totum fluxile, conspirabileque redditum est: ex quo natura, nullo edocta magistro, occultas adeò, neminique cognitas vias sibi inuenire conspicitur, dum altera parte laborante, alteræ coafficiuntur, vel morbificas alterutrìm materias excipientes, alterutrìm à morbis vindicantur. Illa namque primum est, præ-

Nulla corporis pars absolutè principium est, aut finis omniū morborum.

præcipuumque fundamentum cuiusuis methastasis, necnon sympathiæ cuiusque & consensus, quem humano in corpore passim quotidie obseruamus. Atqui, propositioni huic ipsemet videtur aduersari Hippocrates, tum in epistola ad Demetrium Regem, vbi caput humanorum morborum radix peribetur; tum hic inferius, vbi vterus morborum omnium causa in Mulieribus asseritur, vt iam illud fernelij subticeam *Perniciosa admodum sentina est Abdomen insaturabile, omnium tum corporis tum animi vitiorum fons & origo.* Verùm hæc de ijs, quæ sæpenumero fiunt, dicta accipi debent. Caput namque ob calidam humidamque temperiem; ob cucurbitularem figuram, trahendo aptissimam; ob situm elatum, tenuibus excipiendis humoribus, vaporibusque peropportunum, ob amplam substantiæ molem, superuacaneis congerendis obnoxiam, sæpèsæpiùs morborum occasio membris omnibus existit. ità & vterus gignendæ non modò proli, sed corpori vniuersim expiando non raró dicatus, communis quædam cloaca cum sit, si à munere quandocunque desistat, vel praue operetur, complurium morborum præcipuam causam mulieres eum experiuntur. Abdomen denique, in cuius cauitatibus variæ pro corpore vniuerso nutriendo coctiones celebrantur, si quid erroris in victu perpetretur, complura sæpè congerit recrementa, quæ cuiusque generis morbis promptissimam præbere causam consueuere: attamen indè non fit, quin cæteræ etiam partes, etsi minùs frequenter, morborum principium finisque, & ipsę quandoque esse possint.

[Margin: au. 40.]

[Margin: Artificiosa partiū omnium cōnexio cuiusuis metastasis & sympathię in humano corpore præcipuum fundamentum est.]

[Margin: Hic lib. 3. t. 56.]

[Margin: Fern. 1. de morb. caus. c. 14. initio.]

[Margin: Caput, Vterus, & Abdomen cur morbis compluribus occasionem præbeant.]

III. Quod quidem siccius est, morbos magis recipere, & magis dolere à natura solet, humidum verò minus. Morbus enim, qui in sicco est, stabilitur, & non cessat; qui verò in humido, diffluit, & aliàs aliam corporis partem occupat, & semper transmigrans, requiem facit, & citius quoque sedatur, vtpote non stabilitus.

[Margin: Sicciora magis egrotant & dolent, humidiora verò minus]

PArticulam μέν, quam Cornarius *enim* transtulit, nos *quidem* vertimus; nam, cum vtrumque significare possit;

ſit; ex illa incongrua redditur atque inexplicabilis penè oratio: nam cum dictio *enim* cauſalis ſit coniunctiua, ineptè ponitur, niſi vbi redditur ratio præcedentis ſermonis, quod minimè fit in propoſito contextu. Cauſa ſiquidem cur omnes corporis partes principium eſſe poſſint, finiſque quorumuis morborum, non eſt earum ſiccitas, aut humiditas, ſed connexio potius & vnio. At ſi *Quidem* vertamus, quæ coniunctiua diſtinctiua eſt, plana omninò, atque conſpicua redditur: Nam, cùm ſuperius dixiſſet Hippocrates ſingulas corporis partes principium eſſe poſſe & finem morborum omnium in vniuerſo corpore; diſtinctiuam modò apponit, inquiens, ſicciores quidem partes facilius cæterarum morboſos apparatus recipere, tenaciuſque retinentes, non de facili tranſmictere: vndè facilius finem, difficiliùs principium eſſe poſſe alieni morbi: velut è contrà, humidiores difficilius retinendo recipere, facilius tranſmictere, proindeque facilius principium eſſe poſſe, difficiliùs finem conſocijs partibus. Quod vt nam intelligendum ſit, iam planum fiet: etenim ſi quis minùs attentè, atque, vt dici ſolet, ſuperficietenus, textum hunc intueatur, præterquam quod nullam cum ſuperioribus connexionem habere dixerit, paradoxa, ne dicam abſurda, continere affirmabit; ſiquidem, quod ſiccius eſt, eſt magis compactum, morboſiſque cauſis minùs expoſitum; maioris proindè roboris, magiſque reſiſtens, morbos ergò minùs recipere debet, non contrà: vtque docet Gal. lib. de conſuetud. cap. 3. *rarum & molle corpus facilè patitur incaleſcens & frigeſcens; denſum autem, & durum tolerat ſpernitque omnia, quæ ipſi extrinſecùs occurrunt*. Extat prætereà ipſiuſmet Hippocratis auctoritas aph. 15. ſec. 3., vbi ſiccitates humiditatibus ſalubriores minuſque læthales affirmat: Hæc etenim qualitas maximè aduerſatur putredini; eam quinimmò prorsùs expugnat, dum madorem abſumit, cuius propriè putredo eſt; denſandoque, innatum calorem àb extraneo tuetur, ne, per poros eductus, euaneſcat. Quod ergo ſiccius eſt, minùs erit morbis obnoxium, cum morbi ſæpiſſimè putredinem ſequantur, quæ facillimè excitatur in humidis: Hæc namq; ob pororum laxitatẽ extraneo calori nimis peruia ſunt, à quo innatus

Rarũ & molle corpus facilè patitur, durum verò minus.

innatus calor corrumpitur, ex quo ficca àb humidis facili negotio in mixto dissolui contingit. At cur ficcius magis doleat? Dolor siquidem est passio sensus tactus, cuius proprium instrumentum est caro, seu partes omnes animatæ molles, vt docuit Arist. lib. 2. de part. cap. 1. & 5. & lib. 1. de hist. animal. cap. 4., caro autem humida est; humida igitur magis dolere par erit, non ficca. Quinimmò si ficcius naturà magis dolere consueuit, cur ligamenta & ossa, quæ omnium ficcissima sunt, sensus expertia habentur? Quod si nerui, quamuis ficci, exactissimè sensiunt, id indè prouenit, quòd eorum ficcitas, atque, vt ita dicam, terrestreitas, ab animalium spirituum copia maximè attemperatur. Hùc accedit, quòd eàdem prorsus ratione, qua Hippocrates videtur probare dolorem ficcioribus in partibus magis excitari, eàdem, inquam, partium illarum insensibilitatem adstruit Plato in Timæo, vbi voluptatis, dolorisque causas inuestigans, distinguit primò partium corporis naturam in eam, quæ facilè mouetur, hoc est, alteratur, vt sunt mollia & humida; & in eam, quæ difficilè, vt dura & ficca; subditque quòd *quandò in id, quod facilè moueri solet, aliqua vel breuis incidit passio; pars eius quælibet sequentibus partibus vndique passionem ipsam transfundit, quousque ad prudentiæ sedem perueniatur, vbi per hos quasi nuncios potentia illius, quod passionem intulit, noscitur. Quod verò contrà est affectum, & immobile quodammodò permanet; circularem illam transfusionem non habet, & ipsum, quod patitur, solùm, proxima verò minime mouet: Quapropter cum partes aliæ alijs passionem primam non impertiant, totumque animal hinc minimè agitetur, sensus expers id, quod patitur, extat. Id profectò circa ossa, capillosque, & reliquas partes, quæ terreæ vt plurimùm in nobis sunt, accidit.* Ex quibus verbis satis patet, vt ex Platonis sententia quò ficciores sunt partes, eò terrestriores esse, ac minùs alterabiles; dolorique proindè minùs obnoxias. Cæterùm quòd humida minùs doleant, haud arduum est persuadere: Humiditas namque maximè aduersatur dolori, vt patet ex Gal. 2. catatop. cap. 1. quippe quæ tantum abest, vt continuum soluendo, (quod ad dolorem excitandum necessariò prærequiri infrà ostendetur) ipsum

Nerui, quamuis ficci, cur maximè doleant.

Humiditas aduersatur dolori.

procreare possit, vt faciunt calor quidem & siccitas distrahendo diuellendoque, frigus verò contrahendo, nimisque densando, vt diuisa potius in vnum glutinet, partiumque vnitati summoperè prosit, eas defendens, ne facilè dehiscant: Vndè anodyna quæuis glutinosam habere humiditatem obseruamus, vt sunt olea, balsama, cæterique arborum pretiosi sudores; cùm tamen sicca è contra facile discontinuentur, quòd parùm habeant humidi illius, quo terreæ partes, ceu glutino quodam, vniuntur. At eadem humida morbis minùs tentari, nequaquam rationabile est, cùm, vt suprà vidimus, morbosissimæ sint humidæ naturæ. Hæc sunt, quæ contextui huic primo intuitu aduersari videntur, quibus ansa præbetur ijs, qui de summo hoc Authore non vndequaq. optimè sensiunt, eum neque ordini adnixum, & quo ad pleraque, inconsonum proclamare, aliasque ei notas inurere, vt Galenum sæpè, sæpius fecisse ostendit Valeriola lib. 5. enarr. 2. Verùm religiosius agendum est cum antiquitate, vtque asseruit ipse Gal. *si quando euidens aliquod mendacium in magnis Authoribus deprehendamus, potius dubitandum est nos non intelligere, quàm illos aliquo pacto errasse*: proindeque attenta admodum lectione meditationeque eorum mens quasi è latebris, vbi non raro vel ad maiestatem recondita latitat; vel idiomatis translatione caliginibus offusa est, eruenda. Sed age dum, & ad pensum redeuntes; magnum Senem amicè interpretemur, qui post explanatã in superiori contextu vniuersaliter artificiosam partium omnium in humano corpore vnionem, ex qua opportunitas oritur in partibus ijsdem morbos quoslibet ad inuicem communicandi; indèque consecutione quadam quasi necessaria pronunciasset, morborum similiter nullam humani corporis partem absolutè principium dicendam esse, sed singulas & principium & finem quandòque esse posse; iam inter easdem distinctionem apponit, vniuersaliter explicans, quænam partes difficilius, quæ facilius alias coafficere, aut àb alijs coafficci aptæ sint, communicatà materià morbifica. Ex quo patet de ijs præcipuè morbis in hoc libro agi, qui è fluxionibus, variaque partium inter se altercatione in noxijs expellendis materijs oriuntur. Ad prognosim præterea spectat

Anodyna glutinosam habent humiditatem, qua cõtinui solutionem auertunt.

Hippocrati plurimas notas inussit Galenus.

Gal. 2. Aph. 34.

Prisci, grauesque Authores non temerè reprehendendi, & cur obscuri sint.

quodammodò aurea hæc sententia, qua ex laborantis partis natura prædicere docemur morborum non modò breuitatem, aut longitudinem; verùm etiam qui nam ex ipsis facilius, sæpiusque immutari, & affines lædere partes valeant. Diuiditur textus in duas partes, in quarum prima partium humani corporis diuisio proponitur, quatenùs scilicet magis aut minùs dispositæ à natura sunt alterutrim lædere aut lædi. In secunda verò distinctionis ratio adducitur. Quod ergo siccius est, ob suam densitatem duritiemque consocijs partibus quàm facilè coafficitur; cumque laborat, contumaciter etiam laborat; neque similiter, eademque facilitate, alias afficit. Coafficitur quidem facilè eò quod aduenientem quemuis noxium humorem alitumue sua densitate apud se sistit, nè vlterius prætérlabatur; inque suis porositatibus paulatim deindè infarctum, retinet. Contumaciter verò laborat, quia si morbificam aliquam in se habuerit materiam, siue à fluxione, siue congestione conceptam; tenaciter adeò, tum òb meatuum angustiam, tum òb duritiem, quâ expulsiuæ conatibus haud cedit, retinet, vt difficillimè effluere, aliasque ad partes adlabi sinat: indeque pertinaciter ægrotat, neque adeò facilè cognatas partes ad sympathiam deducit, consensu videlicet positiuo. Secùs accidit in humidis, quæ laxa cum sint, molliaque, si quid recipiunt, vel congerunt; de facili elabi patiuntur. Adlabentibus verò infestis materijs, liberum plerumque transitum concedunt. Ex quo fit, vt neque adeò facilè sociarum partium morbos contrahant, neque ipsæ contumaciter laborent, si quandò præternaturaliter eas affici contingat. Quapropter.

Quod quidem siccius est quemadmodum Membranæ, Nerui, cæterequæ spermaticæ partes.

Morbos magis recipere hoc est, & sæpiùs, & firmius recipere: sæpiùs quidem, non certè quòd noxiæ aduenienti materiæ faciliorem præbeat aditum intrà propriam substantiam; nam contrarium potius dicendum esset, tum òb allatas superius rationes; òb sicciorum densitatem, tum òb Galeni authoritatem in aph. 49. sec. 6.

vbi carnosas partes, quoniam earum substantia & mollior & rarior est ligamentis, citiùs inflammari, & sanari asserit: Contrarium autem euenire in natura ligamentorum, chordarum, atque neruorum: Qua enim ratione vix aliquid in se humoris externi suscipiunt, cum duræ sint & densæ huiusmodi partes, hac ipsa ratione cum difficultate dimittunt; sed, vt dictum est, sæpiùs promptiusque laborat à fluxionibus, eò quia aduenientes humores vaporesque, quibus humidiores particulæ raræ laxæque liberum plerumque præbuere transitum, naturali densitate iuxtà se sistunt, atque vlterius progredi inhibent, eosque deindè paulatim inbibunt. Hoc docuit pariter Gal. 2. de loc. af. c. 7. circà finem. *Pruriginosus*, inquit, *dolor re vera ad solam superficiem pertinet: non tamen primario pro ratione ipsius propria, sed per accidens, eò quòd densior subiectis sibi partibus cutis sit*. Sic noxij non rarò humores, vaporesque àb interioribus ad extera depulsi, carneam membranam, adipem, aliasque humidiores partes innoxiè transeuntes, demùm à siccioris cutis densitate detenti, ibi erodendi vim eserunt, dum pruriginem, psoram aliasque huius generis cutaneas labes pariunt. Ob eandem densitatem firmius etiam, maiorique inhæsione recipiunt, quicquid recipiunt, sicciores hæ partes, quam humidæ, eo prorsùs pacto, quo asses infixum clauum maiori quadam inhæsione excipiunt, quam faciant vel lutum, vel aliud quid simile, vdum laxumque, itàut illas per modum permanentis, has per modum transeuntis plerumque recipere verè dicas.

Et magis dolere hoc est, intensius, maiorique contumacia ægrotare: vtitur enim verbo πονέω, quod dolere, laborare, aut quomodocunque præternaturaliter affici significat.

A natura solet ex naturali scilicet, peculiarique constitutione, quam habet id, quod siccius est, cum sit compactum, & minime peruium.

Humidum verò minus rarius ità recipit, vt retineat, minoriq. contumacia laborat.

Morbus enim, qui in sicco est, stabilitur & non cessat.

Hæc secunda est pars propositi contextus, in qua sententiæ

ratio

ratio adducitur, explicaturque: tametsi nobis suprà iam satis explicata existat: quod enim siccius est, morbos promptiùs, ac proindè sæpius, àb alijs excipere, intensiusque & contumacius ægrotare, consueuit, eò quod morbifica materia in ipso retinetur, impingitur, atque ità obfirmatur, tum òb partis siccitatem, qua humores subindè magis crassescunt, tum òb pororum soliditatem & angustiam, qui neque medicamentis ingressum, neque coarctatis humoribus egressum facilè concedunt, vt illinc postmodum difficillimè auelli expellique valeant, cùm neque expulsiuæ pulsionibus, neque medicamentorum tractioni cedant. Adde quòd, cùm sicciores ac spermaticæ partes eo careant humido, quo copiosus naturalis calor sustentatur, friggidæ plerumque sunt, dissipandisque humoribus minùs aptæ. Hinc est, quod non adeò facile cessent morbi in sicco, sed neruosis in partibus curatu difficillimos quotidiè experimur: Quin etiam, neque adeò facilè communicantur consocijs partibus, etsi eas facillimè in sympathiam trahere natæ sint consensu priuatiuo, si videlicet ità affectæ fuerint, vt quod alijs ex naturæ instituto impertiri deberent, nequaquam impertiantur.

Qui verò in humido, diffluit, & aliàs aliam corporis partem occupat morbus, morbique materia, quæ humidiori in parte residet, cuiusmodi sunt viscera, cæteræque carneæ partes, venis compluribus, arterijsque intextæ, diffluit, facillimèque ad cognatas partes, modò ad vnam, modò ad alteram, excurrit, prout hàc, aut illàc quacumque ex causa facilius diffluere conceditur: idque òb pororum in humidis partibus laxitatem, venarumque patentes cuniculos, qui perfacilem ingressum atque egressum exhibent, proindèque varias morborum transmutationes atque abscessus, laborantibus humidis, expectare debemus, òb humorū methastasim, natura, nullo edocta magistro, occultas sibi vias moliente. Hinc Cels. lib. 3. àb vno Medico plures eodem tempore curari non posse asseruit: quasi hæc humorum instabilitas continua indigeat Medici adsentia, quò varijs illinc emergentibus symptomatibus, nouisque

morbis

morbis occurrat. Quòd ipsum Hipp. lib. de dec. orn. ijs verbis monuerat. *Ingressu vtere frequenter, visita diligentius, his, quæ à deceptis per errorem fiunt, occurrens vt mutentur: instabilia enim sunt, quæ in humidis consistunt: quapropter & facile à natura, & à fortuna transmutantur*, nam vt docet Gal. com. I. lib. I. aph. *occasio præceps est ob materiæ, circa quam versatur, fluxibilitatem: mutabile siquidem facilè est mortale corpus, ac pro mutationis modo alijs alio tempore æget auxilijs.* nu. 10.

Medicus cur sępè ęgrotos inuisere debeat.

Et transmigrans requiem facit non possunt namque partes omnes simul dolere, vt dixit 2. epid. sec. 5., cum rarò accidat, vt tanta sit noxij humoris vbertas, vt omnes, aut plures partes, eodem tempore obsidere possit, sed dum alteram occupat, priorem relinquat necesse est, atque ità requiescere sinit. t. 10.

Et citius etiam sedatur nam, non modò requiem prębet morbus, qui in humido est, eò quod eius materia facillimè aliò transmigret, sed citiùs etiam extinguitur, atque penitùs exterminatur, cum nequeat altas inijcere radices ob eam mobilitatem, quam humida quęuis ex sua natura habent; partiumq; peruiam substantiam, ob quam infestus humor & à natura, & à medicamento quam facile dissipabilis est.

IV. **Corporis autèm singulæ partes altera alteri, vbi hinc, aut illinc processerit, morbum statim facit.**

EXplicatis in vniuersum partibus, quæ ex sui natura ob peculiarem substantiæ modum facilius, difficiliusue aliarum morbos excipere, aut proprios impertiri natæ sunt; quatenus nimirùm aptiores, aut ineptiores existunt ad morbificas materias capessendas, retinendasq; alias nùnc rationes peculiarius explicare aggreditur, quibus potissimùm in humano corpore sympathiæ exoriuntur: Cùm enim ex nobiliorum Philosophorum consensu ratum sit, nullum naturale agens agere in distans, sed contactum aliquem, physicum saltèm, nisi mathematicùm, ad actionem necessariò prærequiri, vndè & Arist. mundum hunc superioribus lationibus quodammodò

Sympathiæ ratio in humano corpore.

dò continuum necesse esse asseruit, vt indè omnis eius virtus
gubernetur; rationabile etiam est, partes, quæ præ cæteris
in humana armonia sibi inuicèm compatiuntur, peculiari ali-
qua etiam ratione simul tangi atque connecti: de qua qui-
dèm connexione in præsenti textu nunc peculiariter agitur.

Ar. 1. de gen. & cor. t. 43. & 45. & 1. me. eor. sum. 1. c. 2.

Cæterùm non in vno hoc dumtaxat contactu sympaticarum
nu. 66. partium fraternitates, (sic appellat Hipp. lib. de art.) seu ana-
logiæ continentur, sed, vt doctissimè Fracastorius enuclea-
uit, præter agentis facultatem, materiæ etiàm aptitudo præ-
requiritur: ità vt, in quauis actione, vt ea ritè ad expetitum
finem deduci possit, tria omninò sint necessaria, Agentis fa-
cultas, Aptitudo matèriæ, Conueniens applicatio, quæ in con-
tactu, situ, & mora consistit. Neque tria hæc in æquali sem-
per euidentia & gradu in qualibet agentium analogia sympa-
thiaq; existunt, etsi omnia aliquo pacto requirantur, sed
quandòque applicatio, interdùm materiæ aptitudo, eminen-
tiori in gradu conspiciuntur, quamuis reliquæ duæ non de-
sint.

Fracast. de rerum sympath. & antip. cap. 41.

Tria ad quãcumq; actionem necessario requiruntur; Agẽtis facultas, Materiæ aptitudo, conueniens applicatio.

Hinc consensum triplici ratione accidere posse memo-
riæ prodidit Gal., ex vicinia scilicet, seu proximitate; ex
muneris societate; ex affinitate generis; idque aut positiuè,
communicato ad inuicem prauo aliquo humore, vapore, aut
qualitate, vt in oculi suffusione à ventriculo, in epyleptica
conuulsione ex aura venenata à crure; in refrigeratione hepa-
tis à scirrho lienis; aut priuatiuè, non transmissa videlicet ma-
teria, aut facultate, quæ ad actionem aliquam ritè obeun-
dam ex naturæ instituto mitti debebat, vt in torpore digiti
òb neruum in dorso læsum, vt scribit Gal. 1. de loc. af. c. 3.
& 6. & alibi.

Gal. 3. epid. com. 1. t. 4.

Sympathia triplici ratione accidit.

In proximioribus siquidem, ijsque, quæ mu-
neris societate consentiunt, applicatio præcipua est, cùm ea
procul dubio màgis applicata existant, quæ proximiora; ad
proximitatem autem continuitas reducitur, contiguitas, co-
hærentia, vnioq; vasis aliquibus medijs celebrata: vndè ea,
quæ muneri cuipiam obeundo dicata sunt, vt particulæ om-
nes oculum componentes, Visioni; Vterus & mammæ pro-
li generandæ educandæque, proxima, præq; cæteris appli-
cata dicenda sunt, illæ quidem, quia in eodem membro co-
hærent; hæ verò, quod vasorum communione vniantur. In

ijs

Actio ex cõtrarietate formali inter agens & passum oritur; at facilis actio, ex materiæ affinitate in ijsdem.

ijs autem, quę generis affinitate sociata existunt, materiæ aptitudo præcipua causa est, cur adeò promptè inuicèm patiantur: nam quemadmodùm actiones omnes & passiones similarium partium, opera sunt, & effectus formalis contrarietatis, quę inter ipsas intercedit; ità materiæ affinitas & similitudo in ijsdem causa est vt promptius sequatur actio, seu transmutatio: vndè quę eàdem constant substantià, eandem pariter aptitudinem habent, vt eodem morbo capiantur: ità vt si pars aliqua aliquem morbum contraxit eò quòd contrarietatem cum agente morbifico haberet, & peculiarem aptitudinem, vt perfacilè àb eodem pateretur òb materię familiaritatem; sequitur vt altera etiam pars, quę eiusdem sit rationis, easdem òb causas præ cęteris partibus facilè àb eodem afficiatur; atque ità neruosum neruoso generi, venosum venoso facillimè compatitur, eandemque contrahit labem: Actio namque fit inter contraria, quæ cum genere, hoc est, subiecto idem sint; specie, seu, accidentali forma actiua, plurimùm differunt; vndè formalis contrarietas causa est cur sequatur actio, subiecti autem identitas & similitudo causa est cur promptius eadem sequatur. Quibus ità enarratis, certum est in proposito textu de sympathia agi, quæ ex proximitate prouenit, & ex operis communione, cum & hęc communio cohęrentiam, vel vasorum communitatem præsupponat, vt dictum fuit; quemadmodùm inferius textu 9. & 10. de ea sermonem habebit, quę generis affinitatem insequitur. Vnde sic dicit.

Cur venosũ venoso generi, neruosum neruoso facilius cõpatiatur.

Corporis singulæ partes vbi hinc, aut illinc processerint hoc est, vbi alteri coniunctæ fuerint, peculiarique ratione præ cęteris applicatæ à vicinitate per contiguitatem, vel continuitatem, vel cohæsionem, vel per vasorum communionem, quòd venas aliquas, arterias, aut neruos insertos adinuicem habeant, vel ad commune aliquod opus obeundum, vel òb alium quemcumque finem animali proficuum.

Altera alteri morbum facit communicata videlicet morbosa alterutrim aut

mate-

materia, aut qualitate, aut debita facultate, aut materia denegata. Sic ex vicinitatis iure cerebrum consentit vtero, cui per spinam connectitur; vndè occipitis dolor mulieribus frequentissimus. Ventriculo consentiunt intestina, quæ ei continuantur; & ad recti intestini, vteriq; inflammationem, accedit stranguria; Iecore inflammato, superuenit singultus ex aph. 58. sec. 5. Diaphragma compatitur ventriculo, Hepati, lieniq; malè affectis, ijsque lęsis, & ipsa lęditur respiratio; eò scilicet, quod hęc omnia inter se proxima sunt, dum vterus inter vesicam, rectumq; intestinum medius residet; driaphragmati verò Ventriculus, Hepar, & lien adnectuntur. Vasorum pariter communione Ventriculus consentit cerebro, cui per sexti coniugij neruum vnitur: vndè capitis dolor ex laborante ventriculo; vomitus autem ex cerebro, aut membranis eius, malè affectis. Atque ità quemadmodùm maiori in Mundo summus ille rerum Opifex entium varietate mirè delectatus, præter prima illa elementaria corpora, manifestis qualitatibus adeò inter se pugnantia, tot fossilium, tot stirpium, tot animantium species, naturà inter se, viribusque diffidentes, creauit; omnia, iuxtà illud sapientię 11., in numero, pondere, & mensura constituens; vnumquodque scilicèt in determinata specie, suis absoluta numeris, atque perfecta; mensurata tamen, atque intrà suæ essentię limites quasi coercita, cum pondere, seu propensione in proprium, sibique peculiare bonum: quæ prout naturà vel cognata sunt & familiaria, vel, plus quam par est, diffident, ad pacem & amicitias, ad odia, bellumque excitantur; mutuo tamen federe vnita, ad mundi elegantiam, perfectionemque mirificè conferunt, & quandam ceu harmoniam discordi concordia pariunt. Sic prorsùs in homine, minori mundo, rerum omnium compendio fineque. *Est*, inquit Vallesius, *inter membra nostra, cùm secundum naturam se habent, antipathia quædam, quam natura in bonum animantis creauit. Calida nimirùm demulgent friggida, friggida calidorum feruorem sedant, Humida emolliunt ficciora, sicca confirmant humidiora: ità à se ipsis mutuò patientia, ac sibi ipsis mutuò obsistentia, continent se ipsa in mediocritate animalibus vtili, atque hæc antipathia naturalis est.*

Consensētia ex vicinitatis iure.

Rerū sympathiæ & anthypathię in vniuerso mundo.

Vall. cōtrou. l. 4. c. 6.

Antipathia inter humani corporis membra in bonum animātis creata est.

At manifeſtior adhuc ſympathia inter eadem cõſpicitur, dum pręternaturali in ſtatu conſtituta ſunt, vt dictum fuit, ità vt, etſi partes omnes in humani corporis compage familiariter vniantur; aliquę nihilominùs ſunt occulta quadam maioriq; analogia ſociatæ, vt in lãguoribus re ipſa quotidiè experimur.

V. **Venter Capiti, Caput carnibus ac Ventri, & reliquæ omnes iuxtà eandem rationem, quemadmodùm Venter capiti, & caput carnibus ac ventri.**

Venter plurifariam accipitur ab Hipp.

PLurifariam voce hac κοιλὴ ideſt, Venter, vſus eſt Hippocrates, quippè qui interdùm thoracẽ, interdùm ventriculum, qui alimenta excipit; interdùm infimum ventrem, vbi ciborum ſuperfluitates colliguntur, modò vterum, modò internam quamlibet cauitatem cùm in cerebro, tum in Hepate, liene, cæteriſq; viſceribus exiſtentem, ea denotauit, vt clarè probat Foëſius in ſua Hippocratica Oeconomia: complures namque agnoſcit ventriculos in humano corpore; quinimmò lib. de arte, omne inconcretum, & quod non coaluit, nu. 10.
ſiue pellicula, ſiue carne contegatur, ventriculum habere affirmauit; ità vt in bracchijs etiam, fœmoribus, Suriſque, vbi videlicet muſculorum intercapedines ſunt, ventriculos recenſeat, qui, dum ſanum eſt corpus, flatu ſeu ſpiritibus; dum ægrotat, ſanie, corruptiſque humoribus repleri aſſeruerit; & Ruffus Epheſius magnas omnes venas & ipſas ventres appellari teſtatus eſt lib. 1. de corporis humani partium appellatione c. 33., atque ab horum pleriſq; caput perpeti poſſe, iã docuit Gal. in 1. prorrhet. cõ. 3. t. 6., & Auic. lib. 3. fen. 1. trac. 1. cap. 15., De vno tamen inter cæteros inſigni, in quem ſcilicet alimenta colliguntur; maximumq; ſicco & humido promptuarium vocatur lib. 1. de diæt., hic gratia exempli Hip- nu. 12.
pocratem loqui, clarè oſtendunt, qui poſthac ſequuntur contextus. Huius itaque exemplo iam explicat Author, quod ſuperiori contextu generaliter de ſympathia docuerat; eodemque vtitur Gal. ad hoc ipſum perdocendum lib. 3. de loc. aff. cap. 5. ſub finem: Ventriculus etenim, cùm neruum perinſignem à ſexto cerebri cõiugio recipiat, ac per œſopha-

Ventriculus capiti cur maximè cõſentiat.

gi

gi patentem viam, internamq; palatì tunicam capitis partes attingat, tantus inter ipsum, cerebrumque, intercedit consensus, vt nullus sit in capite morbus, qui àb ipsomet ventriculo sympathicè prouenire non queat, vt sunt vertigines, sopores, Vigiliæ, Deliria, conuulsiuæ omnes, & apoplecticæ passiones, communicatis nimirùm humoribus, Vaporibus, prauisq;alijs qualitatibus; ità vt iure Hipp. de hom.struct.hyperbole quadam dixerit. *Quæcumque passiones in capite fiunt, ex stomacho proficiscuntur*. Caput è contra, editissima in corporis parte residens, orbiculariq́ue, quam obtinuit, figura, omnium, quæ ingeruntur, superfluitates, ceu cucurbitula vndequaque attrahens, tenues præsertim, tum humores, tum vapores, qui innata leuitate facillimè ad ipsum eleuantur, si præternaturaliter repleri contingat; vel àb externa aliqua vi ad membranas vsque, aut ad cerebri substantiam affici; non modò ipsimet ventriculo, cui peculiariter sociatum est, suas illicò impertitur affectiones; ità vt ipso vulnerato, statim biliosus superueniat vomitus, forsàm quod læsa pars, dum morbum à se excutere nititur, concutitur quodammodò, sociumque Ventriculum vnà commouet; cui bilis accurrens, vomitum excitat; sed ad carnes etiam quicquid noxium habet, transmittit, vt latè videbimus lib. 2., vbi de cerebralibus fluxionibus agemus. Ad carnes, inquam, tam musculosam, quàm parenchyman, seu viscerum propriam, cæterarumq. partium substantiam, non modò òb situs opportunitatem; verùm etiam, quòd omnibus per neruos, arterias, & venas colligatum sit. Et

nu.4.

Omnes capitis passiones à stomacho proueniunt.

Capite vulnerato cur biliosus statim adueniat vomitus.

Iuxtà hanc rationem communicatis videlicet ad inuicem morbosis causis,

Cæteræ omnes partes vbi connexionẽ aliquam peculiarẽ habuerint, siue generis, siue proximitatis, siue muneris; in morbis inuicem sibi compatiuntur.

VI. Etenim vbi Venter egestionem moderatam non fecerit, & in ipsum cibus ingeratur; humiditate ciborum ingestorum corpus irrigat. Ipsa autem humiditas à Ventre obstructa aceruatim ad Caput viam

facit; & vbi ad caput peruenerit, à vasis in Capite non recepta, fluit quòcunque contigerit, & circùm circà caput, & in cerebrum per os tenue; & partim quidem os ipsum subit, partim verò circùm Cerebrũ per os tenue: & siquidem in ventrem rursus peruenerit, Ventri morbum inducit. Si verò ad aliquam aliam partem incubuerit; illi ipsi morbum facit. Ità etiam reliquæ partes altera alteri morbũ inducit.

PErgit Hippocrates eodem ventris exemplo patefacere, vt nam affectæ partes suas inuicem affectiones impertiantur: est siquidèm Ventriculus, vt suprà annotatum est ex 1. de diæt. & 4. de morb., magnum sicco & humido promptuarium, quod ad maris instàr dat omnibus, & accipit àb omnibus: nam corpus ipsi retribuit, vbi vacuus fuerit, & fruitur de ipso, vbi plenus existit. Cùmque, vt habetur ex Democrito libell. de nat. hum., naturalia inter viscera medius omnia suscipiens, chorum ducat, & accumbat coctionem gubernans: (naturali enim œconomiæ præficitur, naturæque thesaurus in ipso excudi incipit, quo insiti deindè caloris dispendia reparantur), dum ex vegetabilibus, animantibusq; probata alimenta in alibilem succum excoquere nititur, studio indiget non vulgari, tùm in qualitatis delectu, tùm in quantitate, ordine, & tempore, quò propositum finem assequi valeat: nã aliòqui pro alimentitio humore varia gignuntur excrementa, morborum ferè omniũ, tum animi, tum corporis, fatalis causa atque origo. Vnde cecinit ille.

1. De Diæt. nu. 13. 4. de morb. nu. 2. & 15.

epist. 23. nu. 38.

Horat. lib. 2. Satyr. 2.

...... At simùl assis
Miscueris elixa, simùl Conchiliã Turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita. Vides vt pallidus omnis
Coena desurgat dubia? Quin corpus onustum
Hesternis vitijs, animum quoque prægrauat vnà,
Atque affligit humo Diuinæ particulam auræ.

Diog. Laert. in vita Diog. Cynic. Venter vitæ Charybdis datorq; omnis iucunditatis & iniucunditatis.

Iure igitur Diogenes cynicus Ventrem vitæ Charybdim appellabat; & Aræteus, Ducem & datorem omnis iucunditatis

& in-

& iniucunditatis. Huius itaque exemplo vtitur, eò quòd ex hoc vno partium ferè omnium morbi prouenire queant: *Ventris namque segnities* (tum videlicet in coquendo, tum in egerendo) *omnium confusio, vasorum impuritas, cerebri diminutio* scripsit 6. epid. sec. 3. initio; & Q. Serenus. Q. Serenus Samonicus

Qui stomachum Regem totius corporis esse
Contendunt, vera niti ratione videntur.
Huius enim validus firmat tenor omnia membra:
At contrà eiusdem franguntur cuncta dolore.

Inter plurima autem, quæ in cibo administrando committi possunt errata, eius tantumodò meminit, quod in tẽpore consistit, tamquam maximi, atq. omniũ frequentissimi: sępè namq. ciborum suauitate illecti homines, nouum assumunt alimentum, veteri non dum elaborato neq. digesto, nullaque adhùc accedente necessitate. Neq. enim ventriculum consulunt, cui tamen hoc munus delegatum est, vt quodam ceu latratu, molestiaq. de sua non minùs, quàm de cæterarum partium indigentia indiciũ præbeat: vt enim retulit Auic; *natura fecit vnum membrum pro se & alijs appetere cibum, alimentique absentiam sentire, vt onus aliorum solus ipse portaret*; Quod pro more elegantius iam priùs docuerat Hipp. 1. de diæt. ijs verbis. *Venter, quòd intelligi non potest, nouit: per hunc enim intelligimus, quod sitit corpus aut esurit*. & Macrobius *Stomachus Paterfamilias dici meruit, quasi omne animal solus gubernans: nàm si ægrescat, vita in ancipiti est, titubante alimoniæ meatu; cui natura, tamquam rationis capaci, velle ac nolle contribuit*. Hìnc artis Magistrum, ingenijq. largitorem appositè eum appellauit Satyricus ille; quasi pleraque hominum pars, vt diris huius latratibus pręsto esse possit, industri vti labore assiduè cogatur. Prudenter itaq. Socrares apud Plutarchum monebat, cauendum esse à cibis, qui non esurientes denùo ad edendum inuitant; & cauendum à potubus, qui non sitientes ad bibendum illectant: nàm *voluptas esca malorum est*, inquit Plato in Timæo; *quandò scilicet ea capiantur homines vt hamo pisces*. Atqui magna sæpè molestia torquent, quæ iucunda affrẹnataq. voluptate fuerunt assumpta: Quã ex intemperantia molestiã Plinius acriter exprobrauit nat. hist. lib. 26. cap. 8. *Plurimùm tamen negotij*, inquit, *aluus homini exhibet, cuius causa maior*

Margin notes: Ventriculus suo latratu cęterarum partium indigentiam indicat. — Auic. fen. 18. 3. — ...m. 24. — Macrob. lib. 7. Satur. c. 4. — Persius in proœm. Satyr.

Ventriculi affectus.

maior pars mortalium viuit. Aliàs enim cibos non transmittit, aliàs non continet, aliàs non capit, aliàs non conficit; Eoque mores venere, vt homo maximè cibo pereat. Pessimum corporum Vas instat vt creditur, & sæpius die appellat. Huius gratia præcipuè auaritia expetitur, huic luxuria conditur, huic nauigatur ad Phasin, huic profundi vada exquiruntur: & nemo vilitatem eius æstimat consummationis foeditate. Sed.

Ouid. lib. 15. metamorph.

Heu quantum scelus est in viscere viscera condi,
Congestoque auidum pinguescere corpore corpus
Alteriusque Animantem Animantis viuere letho?

. . . .

Ergo ne pietas sit victa cupidine Ventris.
Parcite (vaticinor) cognatas cæde nefanda
Exturbare animas, nec sanguine sanguis alatur.

Ex pluribus ergo erroribus, qui in tantæ molis re committi possunt, illius tantumodò iam meminit, qui congruo non expectato tempore committitur; tanquam scilicet præcipui, frequentioris, & à quo vno, si quis studiosè sibi caueat, reliqui, si quandò perpetrentur, facilè corrigi queant: debito namque adhibito tempore priusquam nouum ingeratur alimentum, & prauam ciborum qualitatem, & nimiam quantitatem, & perturbatum ordinem non raro superabit natura. Errorem hunc in victu vbiq. magnifecit Hippocrates eumque proindè pluribus registrauit in locis, vt libro de vet. med. de diæt. de victu acut; nec non 4. de morb., symptomata describens, quibus ij conflictari consueuerunt, qui præter morem prandentes, tempus proindè anteuertunt, ipsumque ventriculum, prioribus adhùc cibis onostum, iterùm explent. Ergo.

De vet. med. nu. 19. & 20. De Diæt. lib. 3. num. 8. & deinceps. De vict. acut. nu. 15. & 57. De morb. lib. 4. n. 23.

Cur Venter egestionem moderatam non fecerit, & in ipsum cibus ingeratur. priori videlicet cibo adhùc feruente; aut, quamuis cocto & per chylosin ad cremorem redacto, non dum tamen egesto atque euacuato, seu per pyloron ad graciliora intestina detruso: itaut Ventriculus adhùc distenctus, priorique sarcina onustus, noua excipiat alimenta. Vbi notandum dixisse

egestio-

egestionem moderatam, ὑπεκώρησιν subductionem: haud enim necesse est Ventriculum penitùs exinaniri priusquàm denuò repleatur; etsi id velle videtur Galenus ijs verbis. *Vacus prursque Ventriculus secundum cibum excipiat*; sed satis est si maior chyli pars, quæ tum qualitate, tum quantitate molesta erat, fuerit euacuata, ità vt interior ventriculi tunica reliquiarum saltem benignitate etiam num madeat: alioqui, vt notat Petronius, lib. 5. de vic. Rom: cap. 12., ventriculo penitùs exinanito, ea statim excitantur symptomata, quæ de impransis nu. 19. & 20. retulit. Hipp. lib. de vet. med., impotentia videlicet, tremor, animi deliquium, oculi pallidi, vrina crassa & pallida, os amarum, & viscera præ siccitate quasi conuulsa pendere ipsis videntur, vertigo, iracundia, tristitia: pars etenim neruosa, vtpote ventriculus, cibi humiditate destituta, statim àb interno calore exsiccari incipit: ac dum contrahitur, adnexa pariter viscera trahit. satis igitur erit, si moderata fuerit egestio atque inanitio, modo iam explicato

Ventriculus non omninò exinaniēdus priusquā nouus cibus ingeratur.

Gal. 7. meth, c. 6.

Humiditate ciborum ingestorum corpus irrigat.

idest, replet, & quasi inundat, semicrudo remanente chylo, plurimisque genitis excrementis òb debitum tempus non seruatum in victus ratione: quæ excrementa ventriculus, vt se exoneret, in venas, ac demum in omne corpus trudit.

Ipsa autem humiditas à Ventre obstructa, aceruatìm ad caput viam facit. non enim totus excrementitius succus, in ventriculo genitus, ad viscera transfunditur, sed pars eius aliqua, crassior nempè, retinetur; atque hæc, partìm in vapores à calore extenuata, ad caput eleuatur, partim verò per æsophagum, interioremque palato adhærentem membranam, quæ his cruditatibus præcipuè madet, sursùm ab ipsomet capite trahitur, tum òb cognationem, quam habet cum pituitosa materia, tum òb figuram, quam refert, cucurbitularem, trahendo aptissimam; eò magis, quòd pituita suo lentore ductilis ac tequax sit; ità vt vna parte attracta, altera etiam sequatur. Hoc num. 6. ipsum liquidò docuit Hipp. 4. de morb. inquiens. *Quantum in*

in cibo & potu pituitæ est, illud vbi ad ventriculum peruenit, partim corpus ad se ipsum trahit, partim caput, vt quod cauum sit, & tamquam cucurbitula corpori incumbat, ad se trahit, vtpotè viscosa existente pituita, ita vt hanc alia sequatur ad caput. nu. 26.

Et vbi ad caput peruenerit, à vasis in capite non recepta, fluit quòcunque contingit, & circùm circà caput &c. *altera enim pars,* dixit Hipp. lib. 1. de morb. mul. *ad alteram delegat in corpore, vbi singulis plus, quàm oportet, affuerit, & continere non poterit.* Pars ergo quælibet, vbi humorem, vel qualitate, vel quantitate infestum, senserit; dummodo valida sit, eum illicò ad imbecilliorem partem depellit: ità vt in humani corporis regimine, id ipsum seruari appareat, quod in oligarchia, potentiorumque imperio, in quo omnia Reipublicæ onera in infimam plebem reijciuntur, potentissimis viris omnia in suum vsum vertentibus. Hoc de capite docuit Hip. lib. de gland. per hæc verba. *Caput suprà situm est, sursum cauum ac rotundum existens & humiditatem ex reliquo corpore complectens, & corpus simul vapores omnis generis sursum in caput dimittit, quos caput rursus retrò dimittit: non enim commorari ac manere potest id, quod influit, non habens vbi sedem firmet, nisi sanè corpus ægrotet: tunc enim non remittit, sed istuc retinet.* fluit igitur quocunque contingerit faciliores dari vias, directas videlicet, amplas, ingressui patentes, egressui angustas & coarctatas, decliues, per quas proprio pondere materia delabitur. Fluit quà minorem contingerit dari resistentiam òb excipientis partis imbecillitatem, vel naturalem, vt adenum, cutis, Pulmonumque òb raram spongiosamque texturam; vel morbo contractam, vt parte contusa, vulnerata, aut alio quouis modo afflicta. *Alterius loci morbos loca excipientia,* inquit Hip. 6. epid. *aut òb dolorem, aut òb grauitatem, aut propter aliud quiddam liberant, aut quod alijs sunt communicationes.* Non modò itaque ad subiectas partes, locoque dissitas, pluuiæ instar, excrementitia illuuies delabitur, sed eædem capitis particulæ alterna pugna noxium humorem à se ad proximam debilioremque partem propellunt: vtque in præsenti textu habetur, interdùm intùs extrà effun- nu. 87. num. 5.

Humani corporis regimen oligarchia est.

Hip. 6. epid. sec. 3. in fine, & lib. de humor. n. 9.

effunditur, & vel circà caput & caluariam excurrit læditque, vel, neque ibi locum reperiens, intùs regreditur ad cerebrum per os tenue, hoc est, sinciput sagittali sutura discriminatum, omniaque inter capitis ossa tenuissimum, ac proindè facilè permeabile; vnde & os tenue appellatur etiam lib. de
nu.4. vuln. capit., & à Gal. 13. meth. cap.22. Huius interdùm humoris pars aliqua caluariæ substantiam inter duas laminas subit, pars ad ipsum cerebrum regreditur per idem os. Quos quidem tàm varios casus proponit Hipp., ad ostendendam humoris inconstantiam, variàque, quæ parit, accidentia; cùm non habet vbi sistatur. Cæterùm inter osseas duas calHip. de cap. vuln. n.3.
uariæ superficies, seù laminas, meditullium diploes dictum, continetur; venulis, arteriolis, carunculisque intextum, fluxionibus suscipiendis aptissimum: Vndè Hip. 2. de morb. de
nu.7. quadam ossis capitis carie mentionem habet, ex superueniente pituita, & inter duas laminas exsiccata, oriunda. At si caput perualidum fuerit, longius ad subiectas partes noxium depellit humorem ad ventrem nimirum, tum superiorem, tum inferiorem, tum medium, ad carnes, ad articulos, ad viscera quæcumque; & quocùmque peruenerit, ibi morbum excitat. Verùm cum de fluxionibus hisce pluriès infrà simus verba facturi, ad reliqua nunc properemus.

Ità etiàm reliquæ partes altera alteri morbũ inducit.

quæmadmodùm caput siue congestione repletum, siue fluxione, dummodò validum sit, superuacaneam materiam quà potest trudit, & quòcumque appulerit, morbosum reddit; ita prorsùs & cæteræ partes se se inuicem lædunt, dum superuacanea sibi inuicèm transfundunt: Quinimmo ex hoc optimum prædicendi genus docuit Hipp. lib. de homin. nat.,
nu.19. inquiens. *Morbi quicunque à fortissima parte corporis fiunt, grauissimi existunt: etenim si istic, vbi initium sumpserint, permanserint, necesse est fortissima parte laborante totum corpus laborare: & si à validissima ad quandam debiliorem transierint, difficulter soluuntur. Quicunque à debilioribus partibus ad fortiores transierint, commodius solui possunt: nam confluentia à vi ipsarum consumuntur.* Morbi à fortissima parte prouenientes grauissimi sunt; & è contra.

VII. Et optimum fuerit sic curare ægrotas per has, quæ morbos faciunt: sic enim quam optimè principium ægrotantis quis sanauerit.

Sympathicorum morborum curatio.

ENarrata partium sympathia & consensu ex proximitate & communione vasorum, vniuersalem iam methodum tradit, qua morbi hi omnes sympathici, & ab alia parte prouenientes, curari debeant: peculiari siquidem animaduersione indigent hæ affectiones; neque communem cum cæteris curationem admictunt. Ex quo sapientissimus Senex 6. epid. sect. 8. eam protulit sententiam. *Considerandum quod cognatum est, & quod per se, & quanto magis ac minus*. Optimum itaq; fuerit, plenumq. consilij, quemadmodum pars altera alteri morbum induxit, sic alteram per alteram curare; cum vera curatio in ijs, quæ à causa pendent, in causæ ablatione consistat: morborum etenim per consensum conseruans causa est pars primariò affecta; vnde huic potissimum occurrendum est: ea namq; curata, euestigio & consentiens pars curabitur, velut vmbra deperit opaco dempto corpore. Hipp. nu. 26. lib. de affect. alui Fluxiones curare docens, quæ à cerebro proueniunt, sic locutus est. *Oportet ipsos sic sanare, ità vt defluxum à capite & superiore ventre intercipias, aut auertas: morbi enim natura hinc est; & nemo sententiam tuam reprehendet. Fermè autem & reliquos morbos sic considerare oportet, vnde vnicuique natura sit; & si sic consideraueris, ac deprehenderis principium morborum, minimè aberraueris*, vtque protulit 2. epid. sec. 4. in fine, *ad causam deuenire oportet, & causæ principium*, quod idem habetur hic etiam inferius t. 18. lib. 3. Quod si secus facias, partiq. per consensum affectæ remedia adhibeas, vel nihil proderis, vt de illo narrat Galenus, cui trium digitorum sensifica facultas deperierat, nilque auxilij perceperat ex medicamento per mensem ijs adhibito; quod deindè spinæ applicitum, breui integram attulit sanitatem. Vel si leuior interdùm reddi videatur affectio, discussâ leui aurà, aut humore à locali medicamento; superstite tamen morbifica remanente causa, denuò subcrescet, & fortasse deterior ob labefactatam partem ab inutili medela. Ex hoc tamen ordi-

Gal. 1. de locis af. cap. 6.

ordine eximendi veniunt morbi, qui per deutheropathiam oriuntur, & secundarij appellantur: hi namque, & si à protopathia ac primario morbo producti sint; attamèn, cum nequaquàm in continuo sint fieri, vt morbus verè per consensum, cuius vix aliqua præternaturalis dispositio est in parte affecta in facto esse, sed tota est in fieri, totusque dependens in conseruari à parte primariò laborante; præsertìm si consensus negatiuus sit: tunc enìm nil penitùs præternaturaliter reperire est in parte consentiente, vt in oculo laborante cœcitate ex obstructione opticorum neruorum; sed sunt in facto esse; ideò non curantur ad primariæ affectionis curationem, sed peculiari indigent prouidentia, vt apparet in pleuritide, quæ àb Angina per morbificæ materiæ metastasìm genita est. Attamen silentio minimè prætereundum sympaticos hos morbos, si diutius permanserint, in idiopathiam, propriumque affectum sæpè numerò immutari, læsa partis temperie, vitiataque substantia: ac tunc non satis erit primarium remouisse morbum; siquidèm non ampliùs àb eo pendet in fieri, sed aliquid propriæ passionis reperitur in parte etiam consentiente, quod per se curari postulat, non per accidens ad alterius curationem. In vniuersum igitur ità instituenda curatio est, vt habetur lib. de nat. hom. nimirùm vt morborum causis nos semper opponamus. nu.25.

Morbi secũdarij vt curandi.

Sympathica affectio tota est in fieri.

Sympathici affectus, si diutius perseuerent, in idiopathiã transmutantur.

VIII. **Corpus porrò ipsum sibi ipsi idem ac simile est, & ex ijsdem compositum est: Similiter autem habet & paruas, & magnas partes; itẽq; infernas ac supernas.**

Corpus humanum sibi ipsi idem ac simile est.

IAm incipit Hippocrates fundamenta ponere pro sympathia ex generis affinitate, cùm hucusque satìs egerit de ea, quæ ex proximitate, prouenit, & ex operis communione. Verùm sermone vtitur tam graui, vt haud facile sit intelligere, quid ijs verbis sibi voluerit. *Corpus sibi ipsi idem & simile est.* Si namque eorum amplecteremur sententiam, qui totum à partibus collectiuè acceptis realiter distingui asserunt; vtique non arduum esset hunc contextum interpretari: sed quoniam Medici est sensatam sequi doctrinam, neque sophisticis as-

Similitudo inter quæ fit.

ſentiri rationibus; (vix enim concipi poteſt quid aliud corpus ſit, quàm partes ſimul vnitæ) ideò aliquid negotij faceſſit modus ille loquendi. Similitudo etenim inter ea tantummodò cadit, quæ cùm non ſint eadem ſimpliciter numero, in aliquo tamen, vel in pluribus conueniunt: ex quo ad eam propriè requiritur ſubſtantiæ diuerſitas, vt docet Philoſophus 16. metaph. t. 12., explicuitq; Gal. 3. de ſimpl. med. facul. cap. 25. Inanis præterea videtur oratio dicentis aliquid eſſe idem ſibi ipſi. Attamèn omnis porrò diluitur ambiguitas, ſi dicamus Hippocratem hìc peculiarem quandam partium humani corporis conditionem inſinuare, ex qua habent, vt quamuis aliæ principes ſint, aliæ infimæ ſortis, quælibet tamen, &ſi minima, ex iiſdem omninò componitur, ex quibus quæ maxima & præcipua eſt; ex carne videlicet, ſeu muſculis, neruis, arterijs, venis, cæteriſq; huiuſcemodi, ità vt corpus totum idem ſit, ſibique ſimile, ſecundum omnes ſui partes; quæ ſcilicet membri appellatione dignentur, cum omnes ex iiſdem compoſitæ exiſtant. Ex qua profectò poſitione, ipſimet ſenſui manifeſta, perpulchra deindè problemata, ipſamque ex generis affinitate ſympathiam, luculenter explicabit. Vnde ſic pergit.

Similiter autem habet & paruas & magnas partes; itemque in fernas atque ſupernas. ſimiliter tum artificij præſtantia, tum componentibus partibus, ad inſtàr videlicet maioris mundi, in quo ea fuit Creatoris in res omnes creatas benignitas, vt nihil ineffabili ſui beneficentia deſtitutum reliquerit. *Deus*, inquit Trimegiſtus in ſuo Pimandro, *totius expers inuidiæ vbique ſplendet*; nullaque res, quamuis exigua, eſt naturæ, ex Ariſtotelis ſententia, in qua mirandum aliquod inditum non habeatur: nam omnibus naturæ numen, & honeſtum pulchrumque ineſt ingenium: vtque ſapienter notauit Galenus, Sapientiam, Virtutem, & Prouidentiam in his inferioribus ſimilem inuenies, ac in ſuperioribus Creaturis, adeò æquali pietate in omnes vſus fuit ſummus ille opifex. Atque hinc factum exiſtimat Riolanus, quòd Diuinæ humanæq; ſapientiæ Proceres, omniumque ſapientiſ-

Deus vbiq; ſplendet.

Ar. l. 1. de part. c. 5.

Gal. 17. de vſu part. c. 1. Riolan. in Fernel. de abd. rerum cauſ. cap. 1.

pientissimi Aegyptij, viliora quædam vegetantia brutaque non sine rudiorum hominum irrisione; adorarent; de quibus sic cecinit ille

Aegyptiorũ mysteriosa religio.

. . . . illic
Oppida tota Canem venerantur, nemo Dianam:
Porrum & cæpe nefas violare, ac frangere morsu.
O sanctas gentes, quibus hæc nascuatur in hortis
Numina.

Iuuenalis Sat. 5.

Cum tamen rationabile sit sagacissimos viros, bonarumq; omnium artium parentes, non eò stupiditatis deuenisse, vt rudẽ substantiam, quæ passim reperiebatur in vijs, venerarentur; sed mystico potius sẽsu naturæ numen, seu Diuinitatis vestigium, quod in re vnaquaque, quamuis abiectissima, quasi cæleste radium splendet, & per quod vegetare plantis, sentire animantibus, ratiocinari hominibus datum est, respexisse. Ità profectò & humanum corpus non minori artificio totum fabrefactum est, quàm membrum quodlibet illud componens: neque nobilior pars meliùs constructa est, quàm ignobilior, cum omnia facta sint ad proprias particulariter actiones obeundas; nam quemadmodum corpus, totale ipsius Animæ instrumentum, tam affabrè ad illius exigentiam efformatũ apparet, vt nil aptius excogitari possit; ità quæuis corporis particula, proprià figurà circumscripta, peculiariq; functioni dicata, vt oculus, lingua, cæteraq; huius generis, tam apta figura, situ percommodo, decenti magnitudine ad propriæ actionis exigentiam fuit constructa, vt miram Creatoris prouidentiam atque artificium præ se ferat. Atqui præter hanc artificij æquitatem, corpus etiam totùm, singulasque eius partes, ijsdem coagmentare Creatori placuit: ac proindè Corpus totaliter acceptum simile est sibi ipsi secundum partem quamlibet, ex qua componitur: simile, inquam, non modo quatenus æquali prouidentia ingenioque, pro actionũ requisitu, partes omnes atque totum constructæ sunt; verum etiam simile est quatenùs partes eius omnes, siue magnæ, vt caput & artus; siue exiguæ, vt minimus digitus, siue superiores, siue inferiores, ex ijsdem omninò componuntur, eaque omnia habent, quæ totum corpus, carnem, videlicet, Venas,

Gal. 3. de vsu part.

Pars quælibet miro artificio constructa est.

uas, Arterias, Neruos, Membranas, cæteraque huiuſcemodi, quæ in humana compagine conſpiciuntur.

IX. Et ſi quis minimam corporis partem acceptam malè afficere velit, totum corpus affectionem ſentiet, qualiſcumque tandem ea fuerit, propterea quòd minima corporis pars omnia habet, quæcunque & maxima.

Minima quauis parte malè affecta, totum corpus malè afficitur. & cur.

POſitionis huius ratio partìm in textu continetur hactenùs enarrato, partìm in eo, qui mox explicabitur. Poſitio verò talis eſt. Minima parte affecta, totum corpus affectionem ſentit. Cuius quidem effectus cauſam Philoſophus in Animæ dumtaxat vnitatem referret, cum vna eademque ſit, quæ corpus totum, eiuſque omnes partes informat & animat, proinde vbicumque ea afficiatur, tota ſemper afficitur. Poſſet id etiam adſcribi partium connexioni, quemadmodùm primo Libri huius contextu dictum fuit. Altera tamen, eaque ingenioſiſſima hìc affertur ratio; eò ſcilicet, quòd pars quæcunque ea omnia habeat, ijſdemque conſtet, quibus maxima atque totum corpus: quam ſententiam videtur citaſſe Galenus lib. 6. de vſu par. cap. 16. Verùm vt nam id fiat, proximus contextus liquidò explicabit.

X. Inſuper quicquid tandem minima pars pertulerit, ad gentilitatem refert, & transfert, vnaquæque ad ſuam, ſiue bonum, ſiue malum id fuerit: & propterea corpus & dolet, & lætatur cùm minima gente, quia in minima omnes inſunt partes, & hæ ad gentiles ſibi ipſis ſingula transferunt, & omnia denunciãt.

HIc tandẽ expreſsè proponitur ſympathia ex generis affinitate; ex qua illud fit, vt minima quauis corporis parte affecta, totum corpus afficiatur. Cùm enim ex naturali hoc conſenſu accidat, vt pars quęlibet in conſenſum trahat alias ſibi congeneres, vt nerui neruoſum genus, venæ venoſum,

ac

ac sic de reliquis; cum prætereà particula quælibet ea habeat omnia, quæ maxima ac totum corpus, indè manifestè fit, vt affecta quauis minima particula, reliquæ omnes eiusdem generis, totumque denique corpus, quod ijsdem refertum est, coafficiantur: Quasi huiusmodi, similiue argumento, demonstrationeque vtatur Hippocrates.

Minima quacumque corporis parte affecta, afficiuntur reliquæ omnes ei congeneres;

Sed totum corpus, singulæque corporis partes habent ei congeneres; ergo.

Totum corpus, singulæque corporis partes afficiuntur affecta minima quauis corporis particula.

Maior argumenti huius propositio expresse continetur in præsenti textu, in ijs videlicet verbis *Quicquid minima corporis pars pertulerit, ad gentilitatem refert.* Translatiuè namque & per methaphoram voce ὁμοεθίνης hoc est, gentilitatis, vtitur pro multitudine scilicet rerum eiusdem rationis & essentiæ, quasi hæ gentilitatis iure quodam, societateque coniungantur, desumpta methaphora à maiori mundo, qui velut varijs completur gentibus, nationibusque; ità & minor, hoc est, humana creatura, varijs partium generibus, venoso, arterioso, neruosoque &c. coagmentatur & perficitur. Minor autem propositio habetur textu 8. & 9. verbis ijs. *Minima corporis pars ea omnia habet, quæcumque & maxima,* vt ibidem explicatũ fuit. Superesset videre quænam causa sit, cur parti cuilibet congeneres omnes partes coafficiantur: quod tamen tex. 4. factum est: vbi cum Fracastorio diximus rationem cur aliquid in aliquid agat, referri in Agentem, in Materiam, in applicationem: propter quæ non omnia agunt in omnia, sed determinata in determinata, quæ analoga dicuntur: vbicumque enim est Agentis facultas, aptitudo materiæ, conueniensque applicatio, ibi est vera analogia, necessarioque sequitur actio. Cum autem materiæ aptitudo consistat potissimum in affinitate, similitudineque, quam habet cum materia Agentis; vnde contraria, inter quæ naturaliter sequitur actio, definiuntur àb Aristotile esse genere, hoc est, subiecto idem, specie autem, seu forma actiua accidentali diuersa; hinc

Partes congeneres cur simul coafficiantur.

Fracast. de rerum symp. cap. 11. & lib. de cont. c. 8.

Materiæ aptitudo vt patiatur vbi consistat.

Arist. 1. de gen. & cor. t. 50. & 51.

hinc sequitur inter partes eiusdē rationis promptissimè actionem fieri, si earum aliqua contrariam acquisiuerit dispositionem. Hùc accedit, quod congeneres partes àb eodem principio vt plurimum exoriuntur; vndè cum inter se continuæ plerumque sint, magis applicatæ dicendæ erunt, quàm quæ sunt contiguæ tantùm: At maior applicatio, vt dictum fuit, promptiorem absque dubio reddit actionem. Neque dicas ex dictis sequi morbos omnes esse vniuersales, cum numquam vna tantùm pars, sed corpus vniuersum semper afficiatur: nam morbi vniuersales sunt, qui in toto corpore vel in pluribus præcipuisque partibus subiectantur: nos autem cum Hippocrate dicimus ex morbo, qui in minima quauis parte residet vt in subiecto, totum corpus non quidem essentialiter ægrotare, sed coaffici, sociæque partis affectionem sentire òb adductas rationes, quod vtique valdè diuersum est.

XI. Natura corporis principium sermonis in medicina.

Cæterùm natura Corporis principium sermonis in arte medica.

HActenùs vniuersalia de humano corpore præfatus est Hippocrates; cumque ad particularia iam descendere intendat, quasi analyticum, dissolutiuumque seruet ordinem, à toto ad singulas procedens partes, attentum priùs reddit lectorem rei necessitate proposita, auream hanc proferens sententiam. *Natura Corporis principium sermonis in arte medica*; quasi àb exacta naturæ cognitione exordiri debeat Medicus, nilque in præclarissima hac disciplina differi, nedum rectè operari liceat, nisi humani corporis natura quam optimè precognita. Hinc Galenus in libro, qui Medicus inscribitur, Cap. 2. hanc ipsam explicans sententiam, naturæ speculationem, ex Athenæi, aliorumq. veterum opinione, interpretationis, seu, traditionis principium vocat: nam à naturæ inspectione Dogmatici auspicantur, quoniam ex ijs, quæ secundum naturam sunt, & illa, quæ contrà habent, possunt cognoscere. Atqui, si est principium, certè non nisi extrinsecum esse posse indè apparet, quòd, vt egregiè docet Auicennas, physica potius est naturæ contemplatio, ità vt si quid de illa aut cognoscit,

Auic. fen. 1. doc. 1. lib. 1. cap. 1.

gnoſcit, aut ratiocinatur Medicus; vel à Phyſicis accipiat, vel tanquam Phyſicus diſſerat, cum extrà medicæ artis limem omninò ſit. Natura itaque extrinſecum erit ſermonis principium in arte medica; intrinſecus verò phyſicæ finis, ſaltem partialiter; ex quo dici ſolet Medicum incipere, vbi deſinit Phyſicus. Quod ſi ità eſt, cur inter medicinæ partes Phyſiologiã connumeramus? vt patet ex eodem Galeno libro nuper citato, cum illa humanæ naturæ tum proximas, tum remotiores cauſas ad ſimpliciſſima vſque principia, ſubſtantiam, temperamentum, ſtructuram, operationes, víuſque quàm ſedulò rimetur? An ex fine diſtinctio oritur inter diſciplinas, diſtinguunturque etiam ex modo procedendi? Agit profectò de humana natura Phyſicus; agit Medicus. Ille quidem ſui obiecti partem (entis videlicet naturalis, in cuius latitùdine & homo comprehenditur) contemplatur, illiuſque cauſas omnes diſcutit, ſanitatem nihiloſecius, atque morbum conſiderans tanquam ſui obiecti paſſiones: eo tamen fine, vt cognoſcat tantumodò, quo quidem pacto ſpeculatiuæ à practicis, hoc eſt, actiuis vel factiuis omnibus diſtinguuntur; vt patet ex 6. eth. & 3. de an. Hic verò eadem prorſus conſiderat; eòque exactius, quo eius magis intereſt ad indiuidualia vſque callere, cùm non modò communem omnium naturam, ſed cuiuslibet propriã ſcire eum oporteat, vt ex ipſo Hippocrate docuit Galen. 1. ad Glauc. circa indiuidua enim operaturus eſt; alio tamen fine; vt medicas ſcilicet operationes in Sanitate vel retinenda vel reſtituenda inde dirigat, eaſque paſſiones, ſanitatem nimirum & morbum, non ſimpliciter vt Phyſicus, ſed quatenus amiſſibilem & recuperabilem conſiderat, vt liquet ex Ariſt. opuſculo de ſanitate & morbo. Quid ergo Medicus mutuatur à Phyſico? ſuæ artis fundamenta; an ſcilicet ſint, quot ſint, quomodo ſint, & quæ ſint, Elementa, Complexiones, Humores, Membra, Spiritus, Virtutes, & Operationes, quibus omnibus humana natura completur. Hęc tanquam probata adſumit, colligitque; ijſdem ſuam condit phyſiologiam. Enarrat tantùmodò, non rationum momentis diſquirit. Ex quo etiam apparet diuerſus agendi modus in his diſciplinis, cùm Phyſicus probando,

Cap. 7. & 8.

Phyſiologia quomodo inter medicinæ partes connumeretur.

Diſciplinę à fine diſtinguuntur, & ex modo procedendi.

Sanitas conſideratur à Philoſopho, & à Medico, ſed diuerſimode.

6. ethic cap. 2. 3. de an. t. 46.

Hip. 1. epid. ſec. 3. initio.

Medicus quid mutuetur à Phyſico

Medicus verò probata assumendo, naturalem hanc partem costituant. Verùm obstat adhùc ipse Hippocrates, qui lib. de vet med., necnon de nat. hum. naturæ cognitionem Medico minimè necessariam, neque quid vtile de ea à Physicis mutuare posse asserit ijs verbis. *Porro Medici quidam, itemque sophistę dicunt, quod impossibile est medicinam cognoscere eum, qui non nouit quid sit homo, & quomodo primùm factus & compactus sit: Ego autem ea, quæ alicui sophystę aut Medico de natura dicta sunt, aut scripta, minùs censeo medicæ arti conuenire, quàm pictoriæ. Iudico autem de natura aliquod manifestum & euidens cognoscere, ex nulla parte aliundè contingere, quàm ex medicina; atque hoc tunc condiscere possibile est, vbi quis ipsam medicinam totam rectè comprehenderit. Quò quidem plerique mihi peruenisse videntur. Cognouisse autem dico narrationem hanc. Quid est homo, & òb quas causas nascitur, & reliqua diligenter. At mihi necessarium esse videtur, vt omnis Medicus de natura sciat, & omni studio annitatur vt cognoscat, si modò eorum aliquid, quæ fieri debent, rectè præstare velint, quid est homo ad ea quæ comeduntur & bibuntur comparatus, & quid cuique àb vnoquoque contingat &c.* Vbi videtur asserere physicas cognitiones de homine haud esse necessarias medico, sed peculiares potius cuiusque naturas sciri oportere, vt nam scilicet quis se habeat in alimentorum coctionibus, & à quo benè, vel malè afficiatur: Hinc enim morborum cognitio aperitur, quæ via deindè est ad curationem. Quæ notio vt difficillima est, neque, nisi longa obseruatione, acquiritur; ità medicinæ faciendæ quàm plurimùm absque dubio conducit; Vndè Galenus 3. meth. c.3. *si cuiusque priuatim naturam explorare ad vnguem scirem, vtique qualem fuisse Aesculapium mente concipio, talem me esse putarem.* Huic consensit etiam libellus de nat. hum. in principio, vbi sic legitur. *Quicunq. de natura humana amplius differentes audire consueuit, quã eius ad medicinam pertinet, huic non est commodum hunc meum sermonem audire &c.* Assentitur etiam Celsus lib. 1. de re med. cap. 1. vbi magnum, vetusq. fuisse dissidium narrat inter rationales & empyricos Medicos, num rationalis hæc disciplina ad Medicum pertineret; annuentibus illis, his verò repugnantibus, quasi vsus solummodò atq. experientia satis sint; natura

Naturæ cognitio an sit medico necessaria.

nu. 36.

num. 1.

tura autem incomprehensibilis, ac penè inexcrutabilis. Censet demum ipse hanc rerum naturæ contemplationem non facere quidem Medicum, quamuis Medicinæ aptiorem atque perfectum reddat. Verum haud credendum est Hippocratem vtilem adeò cognitionem, quam præsenti textu fundamentum medicę cuiusque dissertationis asserit, à rationali medicina, cuius ipsemet Author extitit, reiecisse; vel scientiarum confinia perturbasse: eò magis, quòd, vt docet Celsus in proemio suæ medicinę, à principio medendi scientia Philosophię pars habebatur, vt & morborum curatio, & rerum naturę contemplatio sub ijsdem Authoribus nata sit: vnde Democ. in epistol. ad Hippocr. Sapientiam Medicinæ sororem ac contubernalem esse existimat: quasi simul perpetuò sint, & vix vna sine altera benè se habere possit. Dicendum proindè existimamus, Hippocratem citatis locis locutum fuisse ad hominem: non videlicet contrà physicam facultatem, cuius dumtaxat munus est hominis, vt entis naturalis in suo vniuersali obiecto comprehensi, perfectam tradere cognitionem, eique tandem hac in re credere tenetur Medicus, vt latè explicat Auicen., Sique aliquid de humana natura speculatur; id non tanquam Medicus, sed vt Physicus agit: sed contrà eos sophistas, Medicosque, qui imaginarijs quibusdam innixi rationibus, vana & à sensu aliena de homine loquebantur; illi quidem hominem vnum quid esse affirmantes; totum nempè aërem, aut ignem, aut aquam, aut terram; hi verò aut sanguinem, aut bilem, aut pituitam. Quę profectò assertiones, cum nullam à parte rei euidentiam habeant, nihil prorsùs conducunt medicinę, quę sensatis plerumque gaudet. Quin immò tantùm abest, vt sophistę illi, Mediciq; vt longè à veritate aberrantes, quicquam conferant cognitionibus ijs ad medicam facultatem adipiscendam, vt ipsi potius à medicina veram aliquam de homine cognitionē haurire possint, vt quę euidentibus innixa, ipsomet sensu complura de eo ostendit. Ad Celsi verò authoritatem respondemus naturę cognitionem non facere Medicum formaliter, nam non indè Medicus formaliter constituitur, facere autem fundamentaliter, quatenus ei necessaria suę artis fundamenta prębet;

Mediea sciētia quondā philosophiæ pars habebatur.

nu. 37.

Sapientia Medicinæ soror est, & contubernalis,

Ant. Posseu. iunior ex se lec. bibliot. lib. 14. c. 17. Posseuin. iudicium de Cornelio Celso.

bet; vt taceam nunc Posseuini iudicium de ipso; nullam nimirū sectam professū esse, non Empyricam, non Methodicam, non Rationalem. Omnes simul confundere, ac diuersa multorum Authorum praecepta sine vlla ratione colligere, vt Rhetorem, aut florum concinnatorem iurè dixeris, non Medicum, etsi in multis mirè egregius sit. Caeterùm hanc citat sententiam vt Hippocratis germanam Gal. in lib. qui medicus inscribitur, ac proindè hunc de loc. in hom. librum, in quo solummodò registrata reperitur, Hippocratis legitimum existimasse credendum est; Eandemque recenset 1. meth. c. 2., vbi Thessalum strenuè redarguit, quòd contrà Hippocratem asserere ausus sit, non oportere de hominis natura curiosum esse; in eumque ad explosionem vsque inuehitur; probans ex sapientum omnium consensu nemini fas esse morbos commodè curare, qui corporis vniuersi naturam non perspexerit. Quin etiam ipse Aristoteles tum lib. supra cit. de sanit. & morb. tum 1. moral. Nicomach. *Ciuilis facultas, inquit, quae ad Animam spectant, cognoscere oportet, quemadmodùm oculum & totum corpus eum, qui curaturus est &c. elegantes quoque Medici multa circà cognitionem corporis petractant*. Cùmque rectum iudex sit sui & obliqui, vt habetur 1. de an. t. 85. Medicum primò cognoscere oportet id, quod est secundum naturam, vt docet Gal. lib. de ossib. initio, deindè id, quod praeter naturam. Hinc Hippocrates lib. de decen. or., Medicum Philosophum Dijs aequalem praedicat: duabus enim facultatibus hisce suffultus, mirabilem prorsùs se se ostendit, siue diagnosim, siue prognosim, siue therapeuticam tractet. Atqui hunc vnum honorificè adeò extollunt Sacrae Paginae. Huic eximium locum cōcedit in Conuiuio Diuinus Plato. Hūc suprà caeteros extollit magnus Homerus. Perperàm ergo faciunt, qui rudiori quadam praxi contencti, quam primis medicinae annis nescio quo infelici sydere hauserunt, nihil vlterius de contemplatrice parte cogitant; sine qua tamē misere in tenebris claudicantes, vix aliud praestare valent, quam capitali inscitia infelix Orco tributum augere; quod vtique eò patrantur facilius, quò soli medicinae nulla poena in Rebuspublicis statuta est praeterquam ignominiae, quae tamen, vt notat Hip. lib. de lege,

Ar. mor. c. 13.

Rectum iudex sui & obliqui.

Eccl. 38. (eum. 4.)

Homer. 4. Odiss. & 2. Iliad.

Medicorum inscitia de physicis dānatur.

Medicinae nulla poena statuta est, quam ignominiae.

nu.1. lege, eos non afficit, qui fictè medici personam induerunt; vtque dicebat in Critone Plato, *Soli Medico hominem occidisse impunitas est*. Atqui verba iam singulatim perpendamus.

Natura cuius significatus multiplex apud Medicos est, vt notat Galenus com. ad aph. 34. sec. 2., & alibi. Significat enim quandoque temperamentum, vt in aphorismis *Naturarum aliæ ad æstatem, aliæ verò ad hyemem benè vel malè se habent*. Interdùm verò ea, quæ ad temperamenti generationem proximè concurrunt, vt lib. de hum. nat. *Corpus hominis habet in se ipso sanguinem, & pituitam, & bilem duplicem, flauam videlicet, & nigram, atque hæc sunt ipsi corporis natura*. Significat quandòque facultatem, quæ corporibus inest eaque gubernat, vegetatricem appellant Philosophi, ad quam vnam spectat humores coquere, vtilia retinere, expellere noxia, omnique naturali œconomiæ præesse: Vnde in 6. epid. *Natura morborum medicatrix*. Accipitur demùm non modò pro vniuersa substantia, quæ ex primis conflatur elementis, vt docet Gal. 3. de temper., sed pro partium structura, compositioneque, vt 6. epid. com. 6. t. 25. *A capite ossium naturam; deinde neruorum, & venarum, &c.* & 1. epid. *moriebantur, quibus natura vergebat ad tabem* aliæq, non paucę extant adhuc huius nominis acceptiones apud Hippocratem. In præsenti tamen contextu certum est naturam in postremo significatu esse sumendam, quatenùs videlicet substantiam omnem, compositionemque vniuersi humani corporis significat.

Naturæ significatus multiplex apud Medicos.

5. aph. 2.

nu.5.

6. epid. se&. 5. initio.

Principium sermonis tria sunt principia medicinę ex Gal. in introduc. seu Medico c. 2., Vnum inuentionis, quę est experientia, qua primùm Medicina inuenta est. Alterum constitutionis, quę est ratio cum eadem experientia, quibus ars perfectè constituta existit. Tertium interpretationis, seu traditionis; atque hęc est humanę naturę cognitio: *ab huius enim inspectione*, inquit ibidem Gal. *Dogmatici Rationalesq; auspicantur, quoniam ex ijs, quæ secundum naturam sunt, & illa, quæ contra habent, possunt cognoscere*. Iure igitur dixit *sermonis*, vt àb alijs videlicet principijs distingueret, quibus aut inuenta, aut in absolutissimam

Principia Medicinæ tria sunt.

autem

autem constituta est preclarissima hęc facultas. A natura itaq; etsi Empyricis Methodicisq; reluctantibus, suas omnes ratiocinationes exordiuntur Dogmatici, siue alios in medica disciplina instituere; siue in morborum cognitionem deuenire; siue futura prędicere, aut opportuna adhibere praesidia in animo sit: nam quemadmodum illinc eorum incipit ratiocinatio, ita in eandem eorum desinit operatio. Caeterum citatur haec etiam sententia à Ruffo Ephaesio, qui Hippocratem signanter testatur in lib. de loc. in hom. Quod ideò notatum velim, vt intelligas librum hunc quouis tempore Hippocratis legitimum habitum fuisse. Floruit namq; Ruffus, summoque honore medicinam Romae exercuit sub Traiano, qui circà octuagesimum à Christi Domini Natiuitate imperauit.

Ruff. Ephaes. de corp. hum. part. appel. altero lib. 1. c. 3.

Ruffus Ephęsius quando floruerit.

XII. Primùm igitur perforata est qua parte audimus: etenim vacua cicum circà aures nō aliud in audiunt, quàm strepitum, & clamorem. Quicquid autem per membranam in cerebrum peruenerit, id liquidò & clarè auditur. Ob id etiàm foramen solùm per membranam circum cerebrum extenta est.

Auditus, eiusq; organi descriptio.

EXplicaturus magnus hìc Senex humani Corporis fabricā, cuius cognitionem tāti esse in medicina asseruit, vt hanc principiū sermonis in arte medica pronūciauerit: Quinimmò non tantùm Medicis, sed cuilibet percommoda est ea cognitio; quandòquidem, vt dicebat Socrates *furori dementiaeque proximum est supremà inquirere, & aliena perscrutari, ijs ignoratis, quae sunt in nobis*; ab exterioribus sensibus exorditur, velut ab ijs, quae primò nobis se se offerunt inter ea, quae praecipuum obtinent locum in humana structura; neque tamen de externis omnibus; non enim de gustu, & tactu, qui ignobiliores, minoriq; artificio constructi sunt, minimùmque conferunt ad doctrinas capessendas; sed de praestantioribus, ijsque, quòrum organum prae caeteris artificiosum conspicitur, proindeque cognitu difficilius, cuius-

modi

modi Auditus est, odoratus & Visus; quemadmodum de his tantùm, talique ordine egit lib. de princ., vbi argumentum hoc latè prosecutus est. Incipit itàque àb Auditu, velut à sensu disciplinæ, per quem scientias quascumque à Præceptoribus haurimus: de eo enim sic loquitur Arist. de sens. & sensil. cap. 1. in fine. *Secundùm accidens ad prudentiam Auditus plurimam confert partem: sermo enim audibilis existens, causa est disciplinæ, non secundùm se, sed secundùm accidens: ex nominibus enim constat; nominum verò vnumquodque nota est. Quarè à natiuitate priuatorum vtroque sensu, prudentiores sunt cæci, mutis, & surdis.* Cæterùm, vt Authoris mentem liquidò assequi valeamus, circà sensus huius organum atque obiectum tantispèr immorari operæ iam pretium erit. Auris namque, cum in externam, atque internam communitèr diuidi soleat; externa quidem, quæ pinna, lobo, & conchula constat, & auricula àb hauriendo sono denominata est, chartilaginea facta visitur, vt flexibili hac firmitate non concidat, sed arrecta semper latè pateat, amplum efformans cauum, vt quouis tempore, in somno etiam, præteruolitantes sonos sistat, colligat, admictatque in internam aurem; àb occursantibus tamen impedimentis minimè frangatur: cùmque exanguis sit, & in extrema, elatiorique corporis parte locata, naturæ paupertatem in morbis facillimè percipit, ità vt vitæ, næcisq; præsagia non exigua ex ipsa colligantur, iuxtà illud in coacis. *Aures friggidæ, pellucidæ, & inuersæ, mortiferæ.* Huius infimam partem memoriæ dicatam monuit Plinius, inquiens. *Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes attestamur.* Atqui interna auris, vbi proprium auditus organum continetur, sinuoso quodam formatur processu in temporũ ossibus excauato, ad cerebri vsque basim pertingente, qui quatuor in partes, ceu in tot meatus, vt distinctus magìs appareat, diuidi consueuit; quorum primus, qui à capitis latere primò se se offert, auditorius dicitur, semperque patens est, vt occurrenti sono quouis tempore prę̀sto esse possit, intrà os petrosum, à duritie sic dictum, coriacea intectus cute, externoq; semper aere repletus, ad prætenuem quandam vsque membranulam extenditur, quæ, orbicularis cùm sit, cauoque alligata

Auditus est sensus disciplinæ.

Arist. 1. de hist. cap. 11.

Ex Auribus vitę mortisq; præsagia.

num. 2. postprincip.

Plin. nat. histor. lib. 11. cap. 95.

Auris infima pars memoriæ dicata.

ligata anulo, in tympani morem extensa, chordamque exteriori in superficie habeat: tympanum nuncupari consueuit. Membrana hæc, seu myringa, à dura cerebri menynge originem ducans, neruuloque intexta, quem à quinto excipit coniugio, vndè peruegeti est senius, tenuissima siccissimaque existit, vt tenuitate externum facilè admictat sonum, vel soni speciem, siccitate verò admissum augeat resonans: ac si vnquam vel à natura, vel ab influenti humore vaporibusque crassior atque humentior euaserit, hebes redditur auditus. Post tympanum secundus apparet meatus omnium amplior, rotundus, & ab ossium tuberositatibus inæqualis, cochlea, seu peluis nuncupatus, in quo ingenitus quidam reconditur Aër, vel aërea potius, prætenuis, ac spiritosa substantia, externo quidem aëri coaffinis, animata tamen pars, similaris & viuens, cui velùt primario audiendi istrumento accepta auditio ferri debet: crystallino etenim analoga est, cui animato pariter, viuentique, visionis prima debentur in oculo. Hunc auditorius neruus à quinto coniungio deductus, ac per membranã, qua secunda hæc cauitas vndequaq. obducta est, dilatatus circumambit, audítiuo spiritu quaq. versus coaspergit, eodem pacto, quo opticus crystallinum inthetit, spirituque visiuo fœcundat. Immobilem preterea hunc aerem dixit Aristot. hoc est, indissipabilem, cùm vndequaque obseptus existat: nam cũ auditiuæ facultatis præcipua sedes sit; in summa ea quiete sonos omnes, vel sonorum species aptius percipere, & ad communem sensum, omniũ iudicem, demum per auditoriũ neruum delegare valebit. Cõmouetur nihilominus preternaturaliter quandoq. nõ modò à digito in aurem immisso, verùm à vaporibus etiam vel in cerebro genitis, vel àb inferis partibus eleuatis, vt cum critica instat narium hemorrhogia; ac tunc sibili, murmura, tynnitusque exaudiuntur, prout tenuior, aut crassior flatulentus ille spiritus extiterit: Quod pariter euenit cum adiacentes partes, vt cerebrum, membranæque eius, venæ & arteriæ aliqua ex causa intumuerint, aut pulsant: nam ingenitum hunc aerem coarctant, qui dum quærit ad naturalem se redigere raritatem, aggitatur, indèque fragores, strepitusque in auribus similiter excitantur,

Aer Auri implanctatus, animatus est

Ar. 2. de an. t. 83.

Auriũ murmura vnde proueniant.

vt

vt fusè apud Hippocratem habetur lib.2.de morb.; incrassatur quinimmò àb ijsdem interdùm vaporibus, & hebetior proindè redditur Auditus, ex quo Hippocrates in aphorismis. *Austri auditum hebetantes, caput grauantes*. Scimus opinionē hanc de Auditus principatu in ingenito aëre à doctissimo Andrea Laurentio strenuè impugnari: verùm antiquissima ea est, Hippocrati, Platoni, & Aristoteli probata, contrà quos ità vnanimes asserere, haud laudabile videtur: eo magìs, quòd à Viro nunquam satis laudato Ludouico Septalio pari virtute defenditur cōmmētario in sect. 11. Arist.probl.1. In secunda hac internæ auris parte sagax recentiorum Anathomicorum industria, Carpus videlicet, & Columbus, tria illa officula, Veteribus omninò incognita, obseruauit, quæ à figura, quam referunt, Malleum, Incudem, atque Stapedem appellarunt. Hæc simùl articulata existunt, malleique manubriolo myringæ seu tympano adhærent, & cum tympani chorda censentur ad sonorum distinctionem percipiendam conferre: Externus namque aër sonum deferens ad tympanum allisus, illud impellit; àb hoc malleus commouetur, qui incudem percutiens, in causa est, vt externus sonus distinctè sentiatur. Verùm vix intelligi, nedum explicari potest, vt nam àb officulis ijs huiusmodi præstari possit vsus in auditione: Malleus namque commotus, siue incudem confricet, siue pulset, nouam certè aëris attritionem efficiet, atque ità nouum sonum, alium àb eo, qui à primo sonante productus est, etiamsi àb illo secunda hæc motio dependeat: ex quo sequeretur nos minimè audire primùm sonum, neque realiter, neque intentionaliter, sed secundum: quod magnum profectò absurdum esset admictere. Hùc accedit, quod sonus, siue soni species, cùm absque tali officulorum ministerio in externo aëre, crassiori atque impuro, ad amussìm exceptus sit, multò facilius in interno puro tenuique, vllo absq; auxilio, recipietur: quapropter superflua omninò essent illa ossicula; quæ tamen non aliò facta existimamus, quàm ad myringæ fulcimentum: cùm etenìm membrana illa in orbem suspensa sit vt interstitium discriminans ingenitum aërem àb externo, eumque conseruans nè dissipetur, nullique subiecto

Lib.2. nu.4.

Aph.5.sec.3

Laur.lib.11. Anat. q.10. Hipp.in presenti textu. Plato. & Timæo. Arist.2.de an.t.83.

Carpus inuenit duo prima officula; tertium verò Realdus Columbus. vt ipsemet testatur li.1. c.7. & lib.8. cap.3. de re Anathomica.

Trium officulorū vsus in auribus.

coextensa adhæreat: cumque non exiguos sonori aeris ictus exceptura esset, aliquo àb intra fulcimento indigebat, quod haud rigidum omninò esset atque inflexile, nè ipsam myringam àb extra impulsam laceraret & pertunderet, sed leuiter cedendo resisteret; quod perbellè procul dubio præstant ossicula illa simùl articulata: quatenùs enim ossea sunt, resistunt; quatenus verò articulata, leuiter cedunt, tenuissimoq. mallei manubriolo eam attingentes, minimùm occupant, vt perpendenti liquidò manifestum fiet. Reliqui duo meatus per labyrintheos anfractus ad cerebri vsq. basim deducuntur. Hoc auditus organũ prçclarè descripsit Hipp. lib. de carnib. inquiens. nu. 16 *Auditus autem indè contingit. Foramina Aurium ad os durum & siccum lapidi simile pertingunt. Iam verò ad ipsum os est cauitas antrosa. Strepitus autem ad durum firmatur, os autem cauum resonat per durum. Pellicula verò in aure iuxtà os durum tenuis est velut Aranei tela, & omnium pellicularum siccissima. Quòd autem id, quod siccissimum est, maximè resonat, multa signa sunt. Cùm igitur plurimùm resonuit, maximè audimus. Et sunt quidam, qui de natura scribentes, prodiderunt, quod cerebrum est, quod sonum edit: hoc autem fieri non potest: ipsum enim cerebrum humidum est, & membrana, siue tunica circa ipsum, humida est, & crassa, itemque circum tunicam ossa. Nullum igitur humidum resonat, sed sicca; resonantia autem auditum faciunt.* Quibus sanè verbis quæcunque ad auditum spectant, perbellè perstrinxit. At quoniam Auditus Animæ vis est medijs Auribus sonorum perceptiua, de sono, qui proprium eius est obiectum, pro textus explanatione superest nobis aliquid differendum: eiusque naturam ex Aristotile 2. de an. à t. 77. & deinceps colligemus: Est siquidem sonus qualitas, quæ innascitur corpori inter duo corpora solida læuiaque intercepto, dum illud atteritur, frangiturque. Corpus verò, quod intercipi aptum est, atteri, frangique, ac proindè sonum tanquam subiectum excipere, primò prçcipueque Aer est; minùs verò principaliter Aqua etiam omniaque liquida, vt docetur t. 79. Hinc apparent necessariò requisita ad sonum producendum, duo videlicet corpora dura læuiaque se se percutientia, & medium, quod inter ipsa intercipiatur, atteraturque. Ex quo fit, vt mollia inepta omnino

Auditus quid sit.

Sonus quid sit.

requisita necessario ad sonum quæ sint.

nino sint ad sonum elidendum: nam dum nihil resistunt, nihil atterunt, vnde lana lanæ allisa, non resonat ex t.78., quod notauit etiam Hippocrates loco iàm citatò de carnibus, Diogenis opinionem refellens, asserentis cerebrum percuti vocibus & resonare, indèque auditum fieri. Quòd si quandoque mollia sonum producere obseruentur, vt Aer à virga percussus, nubes in tonitru, labia dum sibilum effingunt, id fit, quòd duri corporis rationem tunc temporis quodammodò induant, vtque dicebat Plotinus, *aer non sonat, nisi statum solidi corporis adipiscatur antequam effundatur, manens quoddam quasi solidum*. ferula namque sui motus velocitate, dum præuenit icti aëris dissultum, aer resistat necesse est; ex quo solidi rationem tunc habebit; labia pariter in se compressa tensaque egredie̅tem per angustum tramitem in magna copia spiritum, vt dura atterunt franguntque. Debent præterea lænia esse sonantia corpora; nam quæ aspera atque inæqualia sunt, inepta censentur eo quod aer, qui per attritionem sonora qualitate imbui debet, vnus & continuus sit necesse est, totusque simùl atteratur text.81. talis autem esse non potest, nisi inter corpora læuia politaque: nam si aspera sint, atque inæqualia, in exiguis superficiei cauitatibus interceptus aer dispergitur, discontinuatur, occultaturque; vndè æqualis haud fieri poterit attritio. Velox demùm debet fieri percussio; nam tùm atteritur aer, cum percussionem vnitus, ac non dilatatus recipit: oportet proindè ex t. 79. vt motus ferientis anticipet percussi aeris dilapsum, & dissipationem. Soni autem ità explicati triplex constituitur differentia à Philosopho 4. de hist. an. cap. 9. Prima quidem, sui generis nomen retinens, sonus dicitur, seu strepitus. Secunda vox. Tertia. sermo & locutio. Sonum absolutè, seu strepitum, vocant aliqui quemcunque à rebus inanimatis per collisionem fit, modo iam explicato. Verùm cùm & homine̅ manibus, & pleraque insecta alis & diaphragmate, & Pisces Acheloi & Clitoris fluminis branchiarum attritu strepitum quotidie edere pro certo habeatur, mendosè illos diuidere fatendum est. Sonum ergo, seu strepitum dicemus sonum quemcumq; præter vocem & sermonem, siue àb inanimatis, siue ab animatis fiat. Vox autem est percussio

Plotin. Ennead. 5. c. 4.

Sonus quotuplex sit.

Sonus est strepitus quid sit.

De insectorum soni vide Arist. t 13 4. de hist. cap. 9.

Vox quid sit.

inspirati àb Anima aeris ad vocalem arteriam cum imaginatione aliquid significandi ex t. 90. quapropter solius animantis ea propriè est, quod spirat: sique inanimatorum aliqua id facere appareat, per similitudinem tantum id agunt, vt tibia, lyræ, cæteraque huiuscemodi: cumque, vt diximus significatiuus quidam sonus sit vox; tussis, & si spiritalibus in organis fiat, vox minimè dicenda erit, sed strepitus: ea enim ex

Vox quidnam sit.

1. polit. cap. 2. *molesti, atque iocundi significatio est; quapropter alijs quoque existit animalibus præter hominem: Hucusque enim natura processit in his, vt sensum habeant iocundi & molesti, & hoc inter se significare possint.* Animal namque, vt animi pathemata naturaliter ostendat, inspiratum expirat aërem: ac dum per tracheam, ad fistulæ instar efformatam, egreditur; in laringe àb epiglottide variè affecta, atque in palato colliditur, & vox formatur, inque palati fornice maxime adaugetur. Hinc est, quod si aliquid humoris in spiritales has particulas distillet, plus satis humectatæ, vox illicò lædatur, cum sonus in sicco fiat; si præter naturam exsiccatæ fuerint & asperitatem contraxerint, nox pariter læsionem non effugiat: in corpore siquidèm exasperato & inæquali, non potest æqualis fieri collisio vt docet Arist. lib. 5. de gen. an. cap. 7. Sermo denique, siue locutio, solius hominis prærogatiua est, ad mentis conceptus exprimendos à summi opificis liberalitate ei tributa, vt sermonis vinculo homines in societate magis cohærerent. est, secundum Arist. *vocis per linguam explanatio. Vocales igitur litteræ à voce & gutture, consonantes lingua & labris proferuntur, quibus litteris omnem locutionem confici, nulli dubium est.* Hæc Aristotiles. Erit itaq. locutio vox articulata, hoc est, variè concisa & dissecta per consonantium litterarũ expressionem motu linguę vocalem spiritum ad palatum, aut dentes allidentis, motuque labiorum se se vel comprimentium, vel dilatantium, cui intellectus varias adiungit significationes ad placitum, vt suos conceptus alijs patefaciat; quod sanè solius hominis est; quicquid dicat Porphyrius de brutorum colloquijs: Psittaci enim, aliæque volucres, quibus ob linguam latiorem tenuioremq. humanum imitari sermonem datum est, materialiter tantumodo imitantur, cum dent sine mente sonum; ex quo sic ille.

Raucedo tam ex humiditate, quã ex siccitate prouenire potest.

Sermo aut locutio quid sit.

Ar. lib. 4. de hist. c. 9.

Porph. lib. 3. de abst. à carnib.

Psittace

Psittace Dux volucrum, Domini facunda voluptas, Statius lib. 2. Syluarum.
Humanæ solers imitator Psittace linguæ.

nu. 59. Hæc primùm memoriæ prodidit Hippocrates lib. pluriès citato de carn. per hæc verba. *Sermonis porrò facultas indè est. Totum corpus spiritum intrò trahit; plurimum verò in cauitatibus sibi ipsi accumulat; is autem, qui per inane foràs currit, strepitum facit: Caput enim resonat, lingua verò articulat occurrens in faucibus, obturansque, & pellens ad palatum & dentes, claritatem eius facit. Si autem lingua semper occurres non articularet, non posset homo clarè disserere, sed singula vnam vocem à natura haberent. Signum huius est, Muti ex natiuitate disserere non possunt, sed vnam tantùm vocem sonant, etiam si quis spiritum efflans, sermonem proferre conetur.* & quæ sequuntur; vbi vocis non modò sermonisq; rationem explicat, sed exemplis etiam confirmat. Quibus in vniuersum ità præfatis, textualis iam nos reuocat explanatio.

Primùm igitur perforata est qua parte audimus.

Corporis videlicet natura & compago, Diuinumque humanę huius molis opificium primùm præcipuèque ad proprium auditionis organum efformandum, perforata est, seu foramen & cauernulam habet in ea parte, qua audimus.

Etenim vacua circumcirca Aures non aliud inaudiunt quàm strepitum & clamorem Probat iàm quod foramina vel cauitates præcipua sint & propria sensiteria auditus, eò scilicet, quòd in ijs strepitus perpetuò ferè audiantur & clamores, etiàm sinè externo obiecto: quod signum est in ijs præcipuè vigere hunc sensum. Peruetus namque fuit opinio, quæ ab Authore de hist. philosophica Alcmæoni Pythagorico Crotoniatæ adscribitur (hic enim, vt notat Diogenes Laertius, vt plurimùm in medicina versatur, videturque primus de naturæ ratione scripsisse) nos audire quod Aures intùs vacuæ sunt: vacua namque omnia resonare, quotiès in ipsa vox aliqua feratur. At vacuum, seu cauitates, possunt quidèm sonum vel augere, vel in longum protrahere, eò quòd, vt docet Aristoteles 2. de an. t. 78. *Concaua reflexione faciant multos ictus*

Alcmæon Pythagoricus peraq; in medicina, primusq; de naturæ ratione scripsit.

Concaua quomodo augeant sonum.

ictus post primum non potente exire quod motum est, & Hippoc. ipse loco superius citato de carn.; os cauum resonare per durum scripsit, & cùm plurimùm resonuit, tunc nos maximè audire: iuuat siquidem auditum illa sonorum reflexio sonum magis imprimendo in proprio organo: sed quod in hac vna sonorum reflexione auditus ratio consistat, vix intelligi potest. Aristotelis ergò opinionem illam vt satis probabilem laudauit, explicauitque 2. de an. t. 81. inquiens. *Vacuum autem rectè dicitur audiendi proprium: videtur enim esse vacuum aër*. & t. 84. *propter hoc dicunt Antiqui audire vàcuo & sonante, quia audimus habentes determinatum àerem*. pro vacuò itaq; inædificatum cauernulis ijs Aërem intelligentes, hunc proprium audiendi instrumentum asserebant, eo quod interdùm sine externo aliquo obiecto, dum scilicet aut digito premitur, aut vaporoso aliquo spiritu illùc penetrante, aut arteriarum pulsatione agitatur, strepitum illicò, sibila, aut decurrentium aquarum murmura persentimus; quod signum vtiq; est inibi vigentis auditus. ex quo Aristoteles t. 84. *signum audiendi aut non, est sonare aurem semper sicut cornu, &c.* vt enim doctè explicat Cesalpinus, *quamuis implantatus ille aër immobilis per se sit, vt omnes sonorum affectiones percipere possit, perpetuum tamen quendam motum habet, qui sonum minimè facit: sed si prohibeatur foràs exire, corpore ad meatum opposito, præcipuè si concauum fuerit; sonum perpetuum facit vt cornu, vtpotè repercussus ad corpus obiectum, vt echo, quod signum est audiendi si sonet, non audiendi si non sonet. est autem motus ille connaturalis efflatio quædam, quæ non potest sentiri, nisi illidat alicui corpori obiecto, exterius, aut proprijs anfractibus*. Hæc Cesalpinus. Vetustissima igitur, & fortasè verior opinio proponitur in presenti textu, asserens cauitates proprium esse auditus instrumentum, pro cauitatibus innatum in ijs aërem intelligens: nam quomodocumque ille commoueatur, etiam sine externo obiecto, statim variarum rerum auditio excitatur, signum in eo potissimum auditiuam vim contineri. Et certè ex varijs partibus sensiterium illud componentibus vix alia est, præter illum aerem, & auditiuum spiritum, quæ sonorum susceptiua esse possit: sonus autem senti-

Vacuũ quomodo primum sit audiendi instrumentũ.

Cesalp. art. med. lib. 5. cap. 49.

ri non

ri non potest, nisi suscipiatur, saltem intentionaliter, vt à sensiterio transmicti demum possit ad sensum communem.

Quicquid autem per membranam in cerebrum peruenit, id liquidò & clarè auditur. Ea, quæ extrinsecùs per membranulam, myringam nuncu patam ad innatum a rem, & inde per auditorium neruum ad cerebrum, vbi communis sensus residet, deferuntur, ea, inquam, clarè ac prout sunt audiuntur, cum internus ille strepitus sensum & imaginationem potius decipiat, dum decurrentium aquarum, vel tonitu, vel sibili imaginem falsò præ se ferunt.

Ob id etiam foramen solum per membranam, circà cerebrum extentam, est. quia scilicet id tantùm liquidò & clarè auditur, quod per myringam ad cerebrum defertur; ideò auditorius meatus solùm est, idest, solùm transit, nec latius extenditur, quàm membranula illa, quæ non longè à cerebro extensa, seù potius in orbem suspensa vt interstitium visitur, & myringa, vt pluriès diximus, appellatur: hæc enim auditorium meatum in medio discriminat, transuersim obuelat, & claudit ad amussim. Silentio tamèn prætereundum non est, à secũdo Auris meatu, ad palatũ vsq; propè gargareonis radicem porum quendam, seu canaliculum obliquè deduci, cuius meminit etiam Arist. 1. de hist. cap. 11., qui interno expurgando aëri ac recreando in primis dicatus est, per quem sonos etiam aliqua ex parte ad innatum aërem deferri, ij testantur, qui hebeti cum sint auditu, ore ad aperto magis audiũt; vel si qui dentibus cytharam apprehenderint, vtramque obturantes aurem, sonum acutius sensiunt. Auditio per es quomodò interdũ fiat.

In nares autèm non est foramen, verùm mollis laxitas velut spongia, & propterea per longiorem distantiam audit, quàm olfacit: Odor enim ab olfactu longè dispergitur. Narium descriptio.

AB auditu ad Olfactum modò explicandum accedit Hippocrates, sensum videlicet exteriorem, qui, & si minimum

nimùm ad animi ornamenta comparanda conducat; ad beatiorem nihilòminus vitam complurimi vsus est, vt qui odoris, rem propè Diuinam, Diuinisque in rebus non raró expetitam, perceptiuus sit, quo & sacra Animi templa, cerebrum videlicet, tuemur, & aptiora alimenta seligimus, quibus ipsam vitam sustentamus, vt amplè docuit Aristoteles lib. de sens. & sensil. cap. 5. Huius ergo sensiterium in præsenti textu proponitur, nares nempè, seu Nasus, in quo non leuia nobis se se offerunt contemplanda, cum neque leuis sit, neque vnicus eius vsus in humana œconomia: quippè qui non olfactui tantumodò, sed spiritui etiam ducendo, voci efformandæ, expiandoque cerebro à purgamentis varijs sit à natura dicatus: Vnde eminet in facie, & in ipsa capitis arce àb oculorum interstitio ad superius vsque labrum protenditur, vt ascendentem odoratum alitum commodius excipiat, cibos propè os diiudicet, inspiratum aërem admictat, cerebrique mucoribus peramplum præbeat exitum: eique tantùm maiestatis venustatisque fuit à natura tributum, vt ex ipsomet non solùm magna capiantur animi indicia, tùm Regiæ indolis, tùm sagacioris prudentiæ, vt innuit Poeta verbis ijs, *Non cuique datum est habere Nasum*. Verùm homines, quorum propria ea pars est, & si cætera omnia ad amussim perfecta obtinuerint, hac tamen vel leuiter deturpata, decus ipsum deturpatum, dehonestatumque arbitrentur. Vnde Virg. 5. Aeneid. *Truncos inhonesto vulnere nares*. At Nasi partes, exteriores quidem, vnicuique satis perspicuè patent; interiores verò, pro exacta propositi contextus intelligentia, paulò exactius sunt nobis recensendæ. Os ethmoides, quod octauum inter cranij ossa enumeratur, in media frontis basi sedem obtinet, & ad summam nasi radicem intùs fixum, prima, interiorique sui parte, cribri instar, exiguis crebrisque foraminibus peruium est, vt per eius foramina tum aër, tum odoratus alitus ad mãmillares processus, atque ad ipsum cerebrum deduci posset, atque hinc Ethmoides, hoc est, cribrosa pars nuncupatur. Hanc excipit altera eius pars, quæ extrà caluariæ basim, in prima narium cauitate sita est, quæ rara cum sit, atque fungosa, *Mollem laxitatem velut spongiam*, nunc eam appellat Hippocrates, quemadmodum

Odor Diuinis in rebus expetitus, sacra tuetur animi templa, alimentique bonitatem attestatur.

Nariũ vsus.

In naso maiestas, decus sagacitas indolisque indicium.

Martial.

modum lib. de carn. *spongiosam cartilaginem appellauit*, quam nomenclaturam plurimum probauit Gal. 8. de vsu part. cap. 7., & alibi. Tertia denique ossis istius pars tenuis est atque solida, orbitæ oculi portiunculam in maiori cantho constituens. Sunt prætereà in parte hac inferiori duæ cerebri productiones, seu appendices, ex anteriore cerebro circa ipsius basim prodeuntes, mammillares dictæ, eo quòd mammillarum papillis simillimæ sint, ad quos odorus aer in spongioso, & cribriformi elaboratus, perueniens, olfactum velut in proprio organo celebrari, tum ex Hip. lib. de princ. tum ex Galeni sententia, fatendum est; qui libello de organo odoratus in Aristotelem inuehitur, asserentem fieri in extremis naribus; cuius opinionem à sufficienti partium enumeratione miro artificio euellit. Hippocrates autem lib. citato de princ. sic loquitur. *Olfacit porrò cerebrum humidum existens, aridorum odorem vna cum aere, per corpuscula cartilaginosa ipsum trahens: cerebrum enim in cauitatem nasi pertingit, atque ac parte non est antè ipsum os aliquod, sed cartilago mollis velut spongia, neq; caro, neq; ossiculum; & vbi quidem cauitas nasi sicca fuerit, ipsum se ipso exactius arida olfacit: Aquam enim non olfacit, humidior enim est, quàm cerebrum, nisi sit putrefacta: Putrefacta enim aqua crassior fit, & alia omnia &c.* quibus sanè verbis, breui admodũ oratione omnia complectitur, quæcunque non modò ad organi huius structuram præcipuè pertinent, verum ad ipsius etiam odoratus obiectum, hoc est, odorem, odorandique rationem, vt iam clarum fiet. Odorum namque natura in prædominio consistit siccitatis suprà humiditatem; quemadmodum è contrà, saporum humiditatis suprà siccitatem: vt enim colligitur ex Arist. de sens. & sensil. cap. 5. est qualitas secunda olfactus immutatiua, subiectata in fumosa exalatione, vi extrinseci caloris eleuata è corpore mixto, in quo sapida siccitas prædominatur humido. Hinc est, inquit Theophrastus, quòd *tractibus æstuosis plura melioraque odoratorum genera prodeunt: melius enim ibi concoquitur*, quod eius Præceptor Aristot. multo prius docuerat in problematibus, vbi orientalem comparat plagam cum Septentrionali, Meridionalique, ac odoratiora in illa exurgere asserit, quàm in istis: septentrionalis enim frig-

Lib. 9. de vsu part. cap. 3. & 4. epid. nõ lõge a princ.

nu. 17.

Odorum natura saporibus contraria.

Odor quid sit.

De caus. plant. lib. 6. cap. 22.

Sec. 22. probl. 2.

Aestuosis in locis omnia sunt odoratiora, & cur.

Orientalis plaga odoratiora pro

ducit quam septentrionalis & Meridionalis.

gida cum sit, neque nimiam excoquere potest humiditatem in mixtis, neque alitum eleuare, cum hæc opera sint caloris, qui in orientalibus viget; vnde lib. de sens. & sensil. cap. 5. *propter hoc*, inquit, *frigus & gelatio & sapores hebetant & odores delent: calidum enim, quod mouet & generat, delent infrigidatio & gelatio*. Meridionalis verò plaga, vt Syria, Arabia, & libya, arenosa nimis cùm sint, sicca admodum, atque esucca, humido illo sapido atque excocto, carent, quod alitus materia esse debet: vnde sic concludit. *Oportet enim neque multam inesse humiditatem (concoqui enim multa non potest) neque sine humiditate: non enim fiet vapor*. Hinc pariter redditur ratio opinionis illius, quam vulgò circumlatam, veritatem quandoque habere asserit ibidem Aristoteles. Arbores nimium reddi odoratas, in quas cœlestis arcus decubuit. *fit enim*, inquit, *non qualitercumque se habeat sylua, hæc passio; neque enim in viridibus, neque in omninò siccis, sed in sylua adusta post aquam, quæ Iridi superuenerit, odoris fragrantiam fieri Pastores asserunt, maximeque vbi Aspalatus, aut etiam Rhamnus, & quorum flores benè olentes fuerint*. Iris ergo roscido humore deustas solis ardore plantas aspergens, odoratiores reddit, nam *quæ paucam habent humiditatem, si ignescant, quodammodò bene olentia redduntur: hanc enim calor concoquit; neque verò aquam multam esse oportet, inundat enim multa valdè, & extinguit calorem, qui est ex adustione. In Aegypto autem minimè odorati flores*, inquit Plin. *quia nebulosus & roscidus aer est à Nilo flumine*. Ratum itaque sit siccitatem humiditati dominantẽ in mixtis, odoris causam, precipuã existere; sulphuri id Chymici adscribunt. At vbicunq; siue ob natiuuam soli ariditatem, vt editioribus atque arenosis in locis, siue ob feliciorem solaris radij aspectum, illa viguerit, vt in Orientali, Meridionalique quodatenus, odoratiora omnia prouenire; modò humiditas exhausta penitùs, atque extincta non sit: vnde syluarum odorifera fertilitate ditissimi sunt Sabæi, felicis Arabiæ Populi, apud quos Thus, Myrrha, & Cinamomum in magna copia nascitur, quemadmodum etiam & Balsamum. Certum præterea est odorem non nisi cum alitu, caloris vi, odorato è corpore eleuari; meritò nihilominus Heraclitum, aliosque àb Aristotile reprehendi, asserentes

Frigus sapores hebetat, odores delet

Sicciora loca vt Syria, Arabia deserta & lybia cur odorata minus producant.

Arbores odoratę redduntur, in quibus cœlestis arcus decubuerit. & cur.

Pl. nat. hist. lib. 22. c. 7.

In Ægipto flores minus odori ob nebulosum aerem à Nilo flumine.

Sabæi felicis Arabiæ populi odorifera syluarũ fertilitate exultant.

ferentes odorem esse fumidam euaporationem, vel exalationem: neque enim vapor est, neque exalatio, etsi in his subiectetur: Quodsi alicubi, vt in problematibus, & 2. de sens. & sensi, odorem vocat fumosam euaporationem; subiectiuè id intelligendum est, non formaliter. Odoris autem ità explicati duo genera constituit Aristoteles, alterum nutritiuum appellans, eo quod nutritiui passio sit, sequaturque nutritiui conditionem, quatenus aptum nutrire animal vel ineptum existit: vnde animantibus omnibus commune hoc esse asseruit, nàm congruam hoc sibi escam parant, vnoque odoratu àb alijs incongruis discernunt alimentis: quos pariter nutritiuos odores per accidens tantùmodo suaues esse affirmat, eo quod esca indigentibus, appetentibusque, tales appareant; repletis verò ac nequaquàm indigis, insuaues; diuiditque iuxtà saporum diuisionem varietatemque, cum odores hi, atque sapores pari quodammodum gradu procedere videantur. Alterum verò odorum genus àb esca prorsus independens est, de quo dixit Plinius. *Odorato sapor rarò vlli non amarus, è contrario dulcia raro odorata.* Per se igitur hic odor suauis vel insuauis est, soli que homini eo frui à natura tributum vt prudentissimum animal menti excolendæ in primis dicatum, suaui calidorum sicciorumque olfactu, friggidum præhumidumque cerebrum attemperaret, exhaustosque reficeret spiritus: De hoc etenim ità locutus est Aristoteles. *Proprium autem hominis naturæ est talis genus odoris, quia maximùm & humidissimum cerebrum habet inter animalia vt pro magnitudine: propter hoc enim & solus, vt ità dicam, sentit animalium homo, & gaudet florum, & talium odoribus: commensuratus enim eorum calor & motus ad excessum eius, quæ in loco friggiditatis & humiditatis est.* Ad sanitatis ergo tutelam creata est hæc species odoris, animantibus brutis incognita; hæc siquidem odores haud quaquam sequuntur inde pendenter ab esca. Quod autem odores omnes calidi sint, & asserit loco citato Aristoteles, & probat Gal. 4. de simpl. fac. cap. 22. eò quòd omnis euaporatio à calore fiat At quid dicemus de odoribus ijs, qui friggidi vulgo existimantur, vt Rosarum, Violarum, Sandalorum, Caphuræ, florum lam-

Odorum duo præcipua genera, nutritiuum, & ab esca independens.

Odores nutrimentorũ per accidẽs suaues sunt.

Pl. nat. hist. lib. 21. cap. 7.

Soli homini suauibus frui odoribus datum est, vt mereretur cerebrũ, cum menti excolendæ in primis dicatus sit.

Ar. de sen. & sẽs. c. 5.

Odores omnes calidi sunt cur aliqui frigidi dicantur.

bruscæ, & similium? An hi odores frigidi dicuntur, quia temperatum habent calorem; proindeque cerebrum calidius refrigerare queunt? an potius quia hi etiam odores calidi sunt actu; subiectantur enim in fumosa euaporatione, quæ ab externo calore excitatur; refrigerant tamen, quia se se postmodum reducunt ad pristinam frigiditatis naturam, quam in potentia semper habent. Adhæc Rosæ florum odoratissimæ, humidissimæ etiam sunt, & fragrantiores matutinis horis, & dum virent, quàm in meridie & exsiccatæ: odoratiores pariter Violæ virentes, & vmbrosis in conuallibus obortæ: quinimmò complures extant pretiosiores aquæ ac suaueolentes, quæ tamen humidæ adeò sunt, vt vix intelligi possit, vt nam in ijs siccitas humiditati prædominetur. Verùm id è partium etherogeneitate prouenire censendum est: etsi enim aliqua humidiora à prædominio appareant; secundum aliquas tamen partes, (tenuiores videlicet, atque exalabiles) sicciora esse possunt: & si in superficie dispersa sit odorata illa, ac prætenuis substantia, vt in Rosis, atque Violis, facilè & à Sole & ab aëre dissipabilis redditur: ex quo fit vt virides, & à solari radio intactæ magis oleant. Contrariũ euenit, si intimiorem obtinuerit sedem, terrestriorique constent substantia, vel nimio humore obruta sit: tunc enim siccata, olentiora fiunt, vt Calamus, Iuncus, Cinamomum; nimio videlicet humore exhausto: qua pariter ratione pomorum omne genus odoratius redditur, quo vetustius, & è suis ramis auulsum: poma enim sicciora ita fiunt & maturescunt. Atque hinc Vnguentarij edocti, tenues has ac dissipabiles substantias oleis, ac pinguedine excipere nituntur, vt ab horum tenaci lentore diutius conseruentur. Liceat pro argumenti huius coronide præstantissimorum odorum naturam, (Mosci videlicet, atque Zibeth) hic recensere. Ac de Mosco quidem sic legitur apud Scaligerum exerc. 21. *Apud Indos in Regno Pegù, Gazelæ simile animal album est, sub cuius ventre sanguis colligitur in tumorem, seu apostema. Captà ferà, eam partem cum corio simul abscindunt. Quæ inter secandum guttæ sanguinis effluunt, moscus est eximius, & efficacissimæ virtutis: nam in reliquum sanguinem, quem hyrudinibus ab eadem parte extra-*

Rosæ cur sunt fragrantiores dum viuunt, & matutinis horis.

Violæ cur odoratiores sint vmbrosis in cõuallibus obortæ

Siccitas in odoriferis aquis vt cõsideranda.

Cur aliqua quo sicciora, eo odoratiora sũt.

Oleosa & pinguia odores à dissipatione conseruant

Mosci, & Zibeth generatio.

trahunt, aliquot guttas infundunt, & sic perficiunt; centesima enim pars ad id agendum satis esse asserunt. totus denique sanguis exsiccatus, & in puluerem redactus, in ijs folliculis includitur, & defertur in Europam. Zibeth verò, asiatici cuiusdam felis excrementum est, Taxo persimilis, cui à tergo sub genitalibus cellula quædam, seu loculus, quasi alterum pudendũ latitat, in quo, dum optimis interim cibis à custode alitur, vt ouis, nobilioribusque carnibus, (quò enim pretiosiora sunt alimenta, eò perfectius producitur Zibeth) singulo quoq; vel altero mense, melleus quidam crassusque colligitur humor, qui cum sua acredine vellicat, Fera partem illam in pariete, vel caueæ lateribus effricat, sicque loculum pretioso iam liquore repletum indicat, qui exiguo, eburneoque cochleare leniter deindè abstergitur atq; optimũ id est Zibeth; vt ipsemet Matriti non semel obseruaui, dùm Eminentissimo Principi, Francisco Cardinali Barberino Vrbani Octaui ter maximi ex Fratre Nepoti, Sedisque Apostolicæ ad vtrumque Regem à Latere Legato, omnium Virtutum laude dignissimo, famularer. Cæterùm inter odores longiùs fortasse spatiati sumus, quàm nostri instituti ratio patiebatur.

In nares autèm non est foramen; verùm mollis laxitas velut spongia.

In naribus ad cerebrum vsque, seu ad mammillares processus, qui ipsius cerebri velut additamenta sunt, & proprium olfactus instrumentum, non adest vnus aliquis, amplus ac continuus meatus, quemadmodum in auribus conspicitur; sed os antestat spongiforme, flexuosis atque interruptis foraminibus peruium, per quod cerebrum friggidum humidumque existens, sicciorem alitum, sicciori è mixto emanantem, auidè, sed non nisi inspirando, quasi vi, trahit, vt àb ipso reficiatur, attempereturque. Et quò nasi cauitas, eiusque omnes patres puriores à sordibus extiterint, eò exactiùs odorem percipit: à nimio siquidem madore odores corrumpuntur, spongiosoque esse oppleto, ad cerebrum denegatur aditus; vnde in coriza nihil ferè odoramus.

Et

Et propterea per longiorem distantiam audit, quàm olfacit. Ex enarrata narium constructione colligit ad finem textus Hippocrates curiosi admodum problematis solutionem; cur, videlicet, ex maiori distantia audiamus, quàm olfacimus: nam cùm sensiterium auditus vnicum habeat, continuum, & satis amplum meatum ad myringam vsque; myringa verò tenuissima sit, breuissimis rectisque distincta poris, soni vllo absque impedimento ad implantatum aerem statim penetrare possunt: & si longinquioribus è partibus adueniant debiles iàm à distantia, audiuntur tamèn, cum facilis ijs aditus sit ad proprium auditus instrumentum. Adde quod aer sonorum delator, dum atteritur, frangiturque, non sine violentia resilit; proindèque impetu ad distantiores partes fertur. Contrarium prorsus euenit in olfactu; cuius sensiterium, vt dictum est, pro meatu, spongiosam habet & cribriformem substantiam, crassam, nec, nisi interruptis foraminibus, peruiam, in quibus odorati alitus tardè ascendentes (accidentariæ enim eorum leuitati à calore impertitæ, naturalis humidorum grauitas perpetuò reluctuatur) magna ex parte dissipantur, priusquàm ad mammillares, longo satis itinere, deduci possint: atque ità dum longè adhùc àb olfactu, seu olfactus instrumento absunt, dispergitur. Hùc accedit, quod odoratus iuxtà cerebrum locatum sit mole maximum in homine, à cuius friggiditate refriggeratur odor, & àb humiditate diluitur: ex quo Aristoteles 2. de an. t. 90. hominem inter animantia peximum habere odoratum asseruit. Vultures namque, & Canes, qui à longè odorantur, paruum habent, ac siccius cerebrum, & organa olfactus, (vt potissimum videre est in canibus, quorum oblonga sunt capita), àb ipso cerebro remotiora. At ratio àb Hippocrate in præsenti textu adducta, potior fortasse etiam est pro solutione alterius problematis, quod àb Aristotele 2. de an. t. 98. proponitur; cur scilicet homo respirans quidem, olfacit; non respirans autem, sed expirans, aut tenens spiritum, non odorat, neque eminùs, neque cominùs, neque si in nasum intus ponatur. Soluit t. 100. dicens sensorium odoratus illud peculiare habere in homine,

Cur ex maiori distãtia audimus, q̃ olfacimus.

Homo inter omnia animalia peximum haber odoratum.

Cur homo non nisi respirans olfacit,

homine, & in compluribus etiam ſpirantibus, vt cooperimento tectum ſit, quod reſpirantibus diſcooperitur dilatatis venis & meatibus. Verùm cùm nullum tale operimentum Anathomici inueniant in hoc organo, verius dicemus neceſſariam eſſe inſpirationem ad odorandum, vt odores vi quadam ad mammillares proceſſus trahantur, ad quos ób peculiarem & ethmoidis oſſis conditionem numquam per ſe penetrarent.

XIV: Et in oculos venulæ tenues ad viſum ex cerebro per ambientem membranam feruntur. Hæ autem venulæ viſum alunt humore de cerebro puriſsimo, qui etiàm in oculis apparet: Eædem venæ etiàm oculum extingunt vbi fuerint reſiccatæ.

POſt Auditum atque olfactum Viſus nobis ſe ſe contemplandum offeret, exteriorum omnium ſenſuum longè præclariſiſſimus, ſine quo miſerrima prorſùs humana vita haberetur. Huius lucidiſſimum organum oculi ſunt, monſtruoſæ planè pulchritudinis, ac poſtremus naturæ conatus in humano opificiò: Sunt namq. duo eius fulgentiſſima ſydera, ſeu luminaria magna, quibus homo omnia circumſpiciens, rerumq; naturas, differentias, atq. effectus intelligens, eximias ſibi ſcientias comparat. *Maximum opus*, inquit Plato in Timæo, *cuius gratia vtiliter nobis a Deo donati ſunt, deinceps explicandum cenſeo: Rerum enim optimarum, vt arbitror, cognitionem nobis oculi attulerunt; nam hæc, quæ de mundo diſputantur, numquam inuenta eſſent, ſi neque ſydera, neque ſol, neque Cælum ſuſcipi potuiſſent. Cognitio verò diei ac noctis ab oculis orta, fecit vt dinumeratione quadam menſium, annorumque, ambitus metiremur, tempus cognoſceremus, vniuerſæ naturæ ordinem ſcrutaremur: Quibus ex rebus Philoſophiam adepti ſumus, quo bono nil vmquam maius mortalium generationi datum eſt Deorum munere, neque dabitur*. Quinimmò præter viſum illum, qui & brutis communis eſt, vt quaſi ex alto proſpicientes, noxia euitent, proſequantur vtilia; præſtantiorem alterum peculiariter habent

Oculorum præſtantia.

Oculorum vtilitas in ſcientijs cõparandis.

Philoſophia maximũ eſt Deorũ munus.

bent in homine, vt visibilibus hisce immensa cognita summi Opificis sapientia & bonitate, in eius amorem, vt par est, rapiatur. *Hi lucis vsu vitam distinguunt à morte,* inquit Plinius, *neque vlla ex parte maiora animi indicia cunctis animalibus, sed homini maximè, idest, moderationis, clementiæ, misericordiæ, odij, amoris, tristitiæ, lætitiæ. Contuitu quoque multiformes, truces, torui, flagrantes, graues, transuersi, limi, submissi, blandi. Profectò in oculis animus inhabitat, atque hos cùm osculamur, animum ipsum videmur attingere.* Hinc varijs Encomijs tantum naturæ decus varij variè venerantur, naturæ oculum, animi speculum, solis filios, fenestras animæ, organum lucidum, Diuinum membrum appellantes. Sed quis tantam pulchritudinem satis vnquam admiretur? Quid pretiosius vnquam indicus produxit Oceanus? Quid eius in littore pretiosius repertum? At præstat tantam rem silentio venerari, & ad propositum textum regredi, in quo venulæ proponuntur, quæ nobilissimam hanc corporis partem purissimo deducto humore, alunt. Censent porrò nonnulli Hippocraté de opticis seu visiuis neruis hic loqui: hi namque cùm primum sint neruorum cerebri cõiugium; bini, prodeuntes è cerebro alter in alterum oculum inseritur, visiuam vim vnà cum animalibus spiritibus deferétes: sique obstruantur, ita vt perennis spirituum Fluxus in ijs exsiccetur, siue intercipiatur, confestim visio deperit, quem affectum vulgo guttam serenam appellant. Neque nouum est in Hippocrate etiam neruos venarum nomine insigniri, vt annotauit Foesius in Oeconomia; & nos infrà ostendemus. Confirmatur hæc opinio ex lib. de carnib., vbi eadem ferè, sed clarius, ità leguntur. *At verò Visus propterea contingit. A cerebri membrana Vena in vtrumque oculum per os descendit. Per has duas venulas quod est glutinossimi tenuissimum de cerebro percolatur, & propterea ipsam circum ipsum oculum tunicam talem facit, quale est ipsum oculi pellucidum, quod ad aerem vergit, ad quod ventus & flatus irruunt, eadem planè ratione, quemadmodum de alijs membranis ac tunicis dixi. Sunt autem multæ hæ tunicæ præ oculis pellucidæ, quales ipsi existunt; per hoc igitur relucens, videt. Quod verò non splendidum est, neque relucet, per hoc non videt &c.* nu. 12.

Plin. nat. hist lib. 22. c. 37: Oculi sunt animi indices.

Oculorum encomia.

Vbi

Vbi de opticis neruis intelligendum esse certissimum est: Cùm namque hi medulla, duplicique tunica constent; medullaris quidem substantia, quam à cerebro mutuantur, in crystallinum humorem dispersa, vt in id, quod proprium est visus instrumentum, visilem spiritum quaquè versus effundere possit, reticulare format inuolucrum. Tunicæ verò, quas à crassa & à tenui cerebri meninge acceperunt, in oculi orbem dilatatæ, crassa quidem, atque exterior, cherathoidem, seu corneam; tenuis autem atque interior chorhoidem, seu Vueam oculi membranam constituit: Quæ sanè dilatatio, & membranarum optici nerui expansio, propagatioque non nisi ex glutinoso, sed purissimo humore, fieri credendum est, cum partes sint spermaticæ, pellucidæque; eumque optici non nisi ex cerebro accipiunt, tenuissimam purissimamque glutinosi illius humoris partem seligentes, vt diaphanas lucidasque efficiant tunicas, quæ à lumine visilibusq; spectris permeari queant. Non inficiamur itàque in textu è lib. de carn. desumpto opticorum neruorum mentionem haberi, vbi ostenditur cur oculus præ cæteris sensorijs aptissimum sit visionis organum, eò scilicet, quod diaphanum sit atque pellucidum, è purissima glutinosi humoris, cuiusmodi spermaticum est, parte genitum; sed in proposito contextu de oculi alitione agi asserimus, quæ non nisi medijs venis fieri potest, per quas tantummodò alimentum defertur, cum optici non nisi animales deferant spiritus. Omittimus, quòd impropriè has venas vocasset exiles, si de opticis loqui voluisset: sunt enim hi nerui præ cæteris cerebri coniugijs crassissimi. Dicendum propterea illas nunc proponi tùm venulas, tùm arteriolas, quæ in tenuem cerebri membranam àb internis iugularibus & carothidibus disseminatæ, ad ipsos demùm oculos, ad rhagoidem nimirum, seu vuiformem tunicam, àb ipsamet tenui membrana prouenientem, feruntur, in eaque innotescunt; ibique non modò ipsam alunt vueam, sed & corneam, & reticularem, & vniuersum denique oculum præter adnatam tunicam: nam & hæc conspicuas suscipit venas à pericranio. Sanguis autem per venas receptus, in vitreum distillans humorem, ibi alteratur,

Opticorum descriptio.

H præ-

præparaturque in alimentum cryſtallino humori, quem cruentari, ac ſanguinolento inficı colore nefas eſſet. De his venis videndus eſt Gal. lib. 10. de viu part. cap.2. dicit ergo Hippocr.

Et in oculos venulæ tenues ad viſum ex cerebro per ambientem membranam feruntur. membrana enim, qua cerebrum immediatè circumambitur, piaque menix appellatur, ad oculos vſque protenditur, dum opticis neruis interiorem tunicam commodat, quæ per oculi orbem dilatata, vuiformem efficit membranam. Per hanc itàque piam vel tenuem meningem venulæ complures, arteriæque ab internis iugularibus, atque carotidibus oriundæ, opticum neruum perpetuò comitantes, ad viſum, vel viſionis organum feruntur.

Hæ autem venulæ viſum alunt humore de cerebro puriſsimo, qui etiam in oculis apparet. nam per has venas puriſſimus ac tenuiſſimus è cerebro ſanguis ad Vueam tunicam delatus, non modò in adhærentē ei corneam reſudat, cùm hæc, tum quod duriſſima ſit, tùm quod diaphana perſpicuaque eſſe debebat, venis penitùs deſtituta eſt; ſed in proprios etiam oculi humores, aqueum & vitreum, in quo tenuiſsima huius ſanguinis portio omni depoſita rubedine, in cryſtallini alimentum excoquitur. Huius alimenti puritas in ipſis oculorum humoribus prænitet, qui in pupilla per corneam tranſparent; aut in ruptioribus effuſi, nitentiſsimi conſpiciuntur, alimentique puritatem etiam atteſtantur: lucidiſsimum enim organum non niſi lucidiſsimo, puriſsimoque alimento, nutriri par erat.

Eædem venæ etiam oculum extinguunt vbi fuerint reſiccatæ. Exſiccantur quidem, aut quod obſtructæ, naturalem commeatum non amplius admictant; aut quod in ſumma alimenti paupertate, vt dum

Oculorū venæ cur exſiccentur.

natura

natura aut vi morbi, aut vltimi senij in summa imbecillitate est, vitale nectar non eò vsque extenditur. Hinc tabescunt oculi atque extenuantur; exsiccati humores obdurescunt, densantur membranæ, omniumq; deperit perspicuitas: ex quo visionem minui, vel penitùs extingui necesse est. Non ergo opticis tantummodò obstructis, animaliq; deficiente spiritu, atque oculo illæso apparente vitiatur visio; sed venis etiam exsiccatis, vt iam explicauimus, idem contingere censendum est.

Visio non minus opticis neruis obstructis, quam oculorũ venulis exsiccatis extinguitur.

XV. **Membranæ autem tres, quæ oculos custodiunt, superna quidem crassior, media tenuior, tertia tenuis, quæ humorem conseruat.**

Oculorum membranæ.

PVlcherrimum præ omnibus est oculorũ opificium; quippe qui in editissima corporis parte, quà versùs progredi animal debebat, omniaq; obuersanria prospicre, coruscant; ossibus varijs, superciliјs, palpebris, ciliјsque vndequaque obuallati, vt ab irruentibus quibuscunque tutiores splenderent. Hinc, cum ceù in specu latitent, àb occulendo oculi appellati sunt. *Etenim*, inquit Plato, *salubre palpebrarum tegmen Dij oculis machinati sunt, quibus obductis vis illa ignis intimi conniuentia tegminis coercetur, compressaq; interiores motus perfundit & mulcet, quibus relaxatis, atque emollitis quies oritur*. Cæterùm multiplici partium varietate lucidissimum hoc organũ compositum est; sex etènim enumerantur musculi, qui à profundiore ipsius orbitæ parte, à sphenoide nimirum prodeuntes, in adnatam tunicam inseruntur, & quaque versus rectè & obliquè oculos mouent. Sex etiam assignantur membranæ custodiendo oculo, obfirmandoque dicatæ, quarum prima Adnata dicitur, seu coniunctiua, eo quod oculum proximis partibus adnectat, ne violentibus in motibus procidat. Ab vltimis pericranij partibus hæc oriunda est: cùmque sit opaca non omnem anteriorem oculi partem circùmuestit; sed amplum relinquit meatum in Iride, seu in variegata illa, atque orbiculari linea, vbi oculi album termina-

Oculorum descriptio.

In Timæo.

Adnata.

tur; idque vt visibilibus spectris, luminique iter ad crystallinum pateat: intùs verò totum inuoluit oculum, vt àb ossium duritie defendat; est opaca, alba, callosa, pinguis, venulis arteriolisque intexta. Huic subiecta est Cornea, sic dicta, quod corneas laminas duritie ac perspicuitate emuletur. Dura quidem est vt crystallino, cęterisque mollioribus oculi partibus propugnaculum sit àb irruentibus omnibus Ventis, frigore, & ęstu, cum ipsa primò occurrat in pupilla, vndè totum circumuestit oculum; Est autem perspicua, vt visibilibus speciebus, luminique peruia sit; A dura meninge medullam nerui optici ambiente originem ducit, vt dictum fuit, arterijs venulisque penitùs destituta, quo eius perspicuitas purior esset: vnde àb vuea ei proximè subiecta, alimentitium prolectat humorem. Sequitur tertia tunica, quæ Vuea dicitur, eo quod Vuæ folliculo, à quo pediculus auulsus est, persimilis figura, colore, tenuitate, læuitateque externa sit. Tenuiori membranæ nerui optici suam originem hæc acceptam refert, vndequaque oculum inuoluens, præterquam anteriori parte, vbi tenui foramine peruia existit, quod pupilla, seu oculi fenestra appellatur. Hæc vna inter oculi tunicas coloribus distinguitur: nam anteriore sui parte, quà quidem crystallinum spectat, fusca est & nigricans: quà verò corneam respicit, iridem constituens, seu circulum illum, cuius latitudo àb albo ad pupillam extenditur, non vnicolor in omnibus, sed pro varia cerebri, oculique temperie, nunc cæsia nunc cærulea, nunc nigra conspicitur: posteriori verò sui parte Vuea in conuexo fusca nigraue est, in concauo vero primùm subalba, mòx viridis, demùm cærulea. Huius vtique vsus sunt, cùm venulis arteriolisque disseminata sit, proximas partes alere; cùm sit mollis, crystallinum à corneæ duritie defendere, colorumque varietate quasi speculum, aut viridarium, oblectare. Dissipatos spiritus cæruleo atroque colore in vnum colligit, & externi denique luminis splendorem refrangit. Quarta Aranea dicitnr àb Aranearum telis, quarum similitudinem sui tenuitate gerit. Proprium est crystallini inuolucrum à pia matre procedens tenuissimum, perspicuumq;. Quincta est Reticularis, à retis similitudine ità appellata: neq;

Cornea. Vuea. Aranea. Reticularis.

hæc

hæc propriè tunica est secundum Galenũ, cum nihil tegat, sed quædam potius est medullaris nerui optici substantia instar retis per crystallinum humorem dilatata, vt per eum visilis spiritus commodè diffundi possit. Sexta, postremaq. Vitrea appellata est à vitreo humore, quem circumquaque ambit. In huius medio visitur ciliare interstitium cilij figuram referens. Verùm neque hæc vera tunica dicenda videtur, sed quidam Vueæ processus, quo crystallinum eidem vueæ alligatur; Aqueum pariter humorem à vitreo secernit, ne simùl confundantur. Atque hæ sunt variæ oculorum membranæ & amiculæ, quas curiosa dissectione varij post Hippocratem Anathomici obseruarunt. At cum harum aliquæ neutiquam veræ sint tunicæ; Aranea siquidem tenuissima est, vix perceptibilis, neque totum ambiens oculum, sed vnum tantummodò crystallinum, eumque, si Galeno credimus lib. 10. de vsu part. c. 6. àb anteriore tantum parte. Reticularis verò, vt ex eodem Galeno suprà annotauimus, non est membrana, sed quędam potius nerui optici medullaris substantiæ dilatatio. Vitrea denique sit quasi appendix rhagoidis; indè est, quod Hippocrates non nisi tres agnouerit, supernam videlicet, hoc est, adnatam, crassam admodùm & pinguem, & quam carnem appellat lib. de carnib. Mediam, hoc est, corneam tenuiorem. Tertiam denique, molliorem adhùc, tenuioremque, Vueam nimirùm, quæ humorem (crystallinum videlicet) conseruat, non modò quatenùs à corneæ duritie illum tuetur, verum etiam quia suis eum coloribus mirificè recreat, spiritus vnit, externi luminis splendorem obtundit, ne disgregando nimiùm lædat. Harum trium videtur etiam meminisse lib. de carn. citato, vbi adnatam tunicam carnem vocat eò quòd pericranij processus sit, quod carnosa capitis membrana dicitur, eamque carnem pariter appellauit Hippocrates, vt videbimus t. 14. lib. 2., ità vt admirer Authorem Libri, qui Medicus inscribitur, quòd cap. 2. hunc textum citans, oculum ex Hippocratis sentẽtia duas tantummodò habere tunicas, corneam & Vueam, asseruerit. Sunt prętereà in oculo tres humores, Aqueus nimirùm, qui aquam puritate ac perspicuitate refert, suoque lentore ouorum albumini

Marginalia: Gal. lib. 10. de usu part. cap. 2. — Vitrea. — Cur Hipp. tres tantum agnoscat oculorum membranas — num. 8. — Oculorum humores. Aqueus.

mini similis est; vnde etiam albugineus appellatur; quique in anteriore oculi parte, vbi pupilla est, inter corneam, crystallinum, & Vueam, collocatur ad ipsius crystallini tutelam, ne scilicet à membranarum duritie lædatur, aut ab externi luminis fulgore: quin etiam ipsum continentèr humectat, nè à perpetuo motu exsiccetur. Vueam, prætereà, atque corneam distendit, nè concidant & corrugentur. Quòd *si cornea rumpatur, foràs illicò egreditur liquidus & glutinosus*, inquit Hipp., *atque vbi refrigeratus fuerit, siccus euadit velut thus transparens*. Hunc totum bis òb vulnera effusum proprijs se oculis vidisse testatur Columbus, & spatio temporis regenitum; ità vt eodem oculo cernere Æger deinceps potuerit; indeque colligit esse excrementum. Aqueum crystallinus excipit, crystallo, vel glaciei perspicuitate ac densitate persimilis; quouis tamen Adamante illustrior ac pretiosior. Hìc proprium est ac verum visionis instrumentum, quo à visibilibus spectris alterato, celebratur visio, proindeque in oculi centro è directo pupillæ residens, principatum inter cæteras partes gerit, quæ ei vnitæ subfamulantur. Iurè itaque eum oculi centrum, Animam oculi, interiùs specillum appellant. Innatat crystallinus in tertio humore, qui Vitreus dicitur òb fusi vitri similitudinem, quam crassitie & consistentia gerit. Huius præcipuum munus est alimentum crystallino præparare, quem proindè medium excipit: nephas etenim erat nitidissimum organum cruento infici humore, sed purissimo, ac defęcato indigebat, qualis videlicet à vitreo ei subministratur. Ex hac partium natura oculi totius temperamentum, collegit Aristot. de sens. & sensil. cap. 2. aqueum esse asserens contrà Empedoclem & Platonem in Timæo, qui igneũ esse affirmarunt, eo quod cęlestis ignis particeps sit: sic enim loquitur. *Ignis verò illius, qui non vrit quidèm, sed illuminando suauiter diem inuehit mundo, participes oculorum orbes Dijs fecerũt.* Quam vtique sententiam Platonici varijs argumentis roborare conantur, eò videlicet; quòd iratis oculi coruscent; si fricentur, etiam in tenebris splendent: lucidi sunt, agiles, spiritosi, neque vnqnam rigeant. Sed quemadmodum hæc maximam tum vitalium, tùm animalium spirituum, copiam

[Margin notes: Aquei humoris vsus. — Hipp. de carn. nu. 18. — Hip. lib. 1. de carn. nu. 18. — Columb. lib. 10. de re anath. — Crystallinus — Vitreus. — Oculi temperamentũ au aqueum vel igneum sit.]

in

in oculos influentem attestantur; ità friggidarum partium aggregatio in oculis, varijque humores frigidi & humidi, qui numqam in ijs non copiosè conspiciuntur, friggidæ atque humidæ crasis certissimum sunt argumentum. Ex innato tamen, influentique; contrarijs videlicet simul admixtis, optimam oriri simmetriam censendum est, nobilissimæ actioni congruentem.

XVI. Ex his superna & crassissima si lædatur, & mutiletur, morbos facit. Media verò etiam ipsa periculosa est; & vbi rupta fuerit, prominet foràs velut vesica. Tertia autem tenuissima omninò periculosa est, quæ humorem conseruat.

MEdicum agit Hippocrates; proindeque explicata alicuius partis natura, morbos subindè recenset, quibus ea pars obnoxia esse consueuit: quamobrem oculus, cum pars sit organica, similaribus compluribus contexta, nullum morbi genus est, quod perpeti non possit, similare, organicum, commune. Vndè prudenter admodum apud Priscos factum, quod peculiares Medicos his morbis, qui innumeri propè sunt, dicauerint; vt testatur Gal. 6. aph. com. 31. subcrescunt siquidem hi affectus, non modo in oculorum membranis, verùm etiam in musculis, Neruis, humoribus, spiritibusque: Membranarum tamen hìc meminit tantumodò, quòd illæ potissimum morbis infestari consueuerint: Quapropter si ea, quæ superna est, & crassissima, quam adnatam appellari diximus, quouis modò offendatur, siue àb extrà irruentibus causis, fumo, puluere, ventis, tetris ex minera exalantibus vaporibus, splendore item intenso, violento incursu, aliaue consimili re; siue àb interioribus, vt humorum congestione, fluxioneque; in ea illicò subcrescunt morbi; qui si visum penitùs non extingunt, cum adnata non sit præcipuum videndi instrumentum, saltèm minùs commodum reddunt: nam in ea fit quidem Taraxis, seu oculi perturbatio si àb extrinseco phlogosis & rubor excitetur. Fit Ecchymosis, Yposphagma, & sigillatio, diffuso prius, deindè liuente sanguine

Oculorum morbis peculiares Medicos antiquitus dicarunt.

Oculorum morbi varij & innumeri secundum partium varietatem.

In Adnata fit. Taraxis. Ecchymosis Yposphagna

guine, ob ruptam, adapertam, aut exesam venulam: qui planè affectus in Ypopium degenerat, si idem sanguis denique in pus vertatur. Omnium tamen frequentissimè Optalmia eam infestat, inflammatio scilicet cùm tumore, rubore, doloreq; ex tenuis biliosique sanguinis influxu per temporum, atque angulorum venas. Immò si oculi album adeò quandoque intumescat, vt oculi nigrum velut profundus hiatus appareat, tunc affectus fit, qui Græcis dicitur Chymosis. Huc spectat etiam Epiphora, siue lacrymarum fluxio, quæ modo aquea est, & friggida, modo acris, nitrosa, & erodens, plerumque adnatam vel corneam mutilans ex illuuie extrà cranium in syncipite collecta, iuxtà pericranium distillante. In eadem hac quandoque membrana illa excrescit, neruosa & albicans, quam à maiori angulo tam vltrà interdùm se se extendere nouimus, vt pupillam contegat, diciturque Pterigium. At mediam membranam, quæ Cornea nuncupatur, periculosius adhùc laborare contingit, quò proprius ad cryſtallinum accedit, totumque oculum circumambit. In hac si Rhexis, seu aliqua continui solutio adueniat, siue àb intrinsecis, siue àb extrinsecis causis, tunc primùm albugineus effunditur humor; mox per rimulam vuea procidit, fitque Proptosis, cuius variæ assignantur species: nam modo vuea ità extrà prominet, vt Muscæ referat caput, diciturque tunc Chephalo; modò in acini Vuæ similitudinem excrescit, & dicitur Staphiloma; modò augetur ad claui capitis magnitudinem, & clauus nuncupatur. Incrassatur prætereà cornea, densaturque tum in senectute exsiccata, tum ex alijs morbosis causis; indeque contingit Caligo, seu tenebrosa visio, præpedito nimirùm transitu visibilibus Speciebus. suffunditur extraneo colore in icteritia, inflammatione, sigillatione: ac tunc allucinantur oculi, dum obiecta omnia consimili infecta colore se se offerunt; affectus Græcis Parorasis dictus: Sique post phlyctænas & pustulas, quibus interdùm cornea perstringitur, sordidum vlcus superueniat, fiet Epicauma, ad quod sequitur Onix, cicatrix nempe vnguis imaginem referens. Ex tertia tandem membrana maiora etiam imminent discrimina, ex vuea videlicet, quæ proximior adhùc accedit ad cryſtallinum: in ea con-

Marginal notes: Ypopion. — Optalmia. — Chymosis. — Epiphora. — Pterigium. — In cornea fit. — Rhexis. — Proptosis. — Chephalo. — Staphiloma. — Clauus. — Caligo — Parorasis — Epicauma. — Onix. — In Vuea fit.

siquidem mydriasis fit, hoc est, pupillæ dilatatio, eiusdemque constrictio ex adaucto, diminutoue plusquam satis est albugineo humore, à quo ipsa vuea extensa adseruatur. Augetur autem hic humor à fluxionibus, & imminuitur in oculi atrophia & phthisi; nec rarò à nimia Veneris indulgentia; omniaque tunc maiora apparent. Atque hi sunt affectus, quibus tres hę membranæ infestari consueuerunt. Cęterùm non tam breui circulo arctatur humani oculi calamitas: maiora namq. supersunt mala, quibus reliquæ etiam partes non rarò exagitantur. Densatur etenim albugineus quandoque humor, crassa illùc irruente materia, & Ypochisim gignit, seu tenebrosam suffusionem. Inficitur crystallinus aut vitreus humor nūc glauco nunc fusco colore, indeque omnia extrinsecùs caligine obuoluta, coloribusque variegata apparent. Densatur quoque crystallinus, crassescit, & ad albedinem versus fit Glaucoma. Obstruitur opticus neruus, & fit Amaurosis, siue gutta serena. Quin etiam animalis ipsemet spiritus ad visum delegatus, quique copiosus, tenuis, atque æthereus esse debet, varias patitur alterationes: modò enim copiosus quidem est, sed crassus; ac tunc obiecta quæuis, siue proxima, siue remota, parum distinctè perspicit: modò lucidus est, sed paucus; ex quo Myopes fiunt & lusciosi, proxima tantùm cernentes, noctuque; plusquam interdiù; modo paucus est, & crassus, vt in senio euenit; & hebes tunc redditur visio, propinquiora tantumodo, eaque confusè cernens: idque meridiana luce: nu. 40. ex quo Nyctalopes sunt dicti, de quibus videndus Hippocrates 2. prædict. Deperit denique oculorum motus in paralysi, deprauatur in strabismo, in quo ità conuelluntur, ac distorquentur oculi, vt amborum non idem esse queat intuitus: idque vel musculorum vitio, vel neruorum secundi coniugij, vel illius partis cerebri, à qua secunda hæc neruorum coniugatio emergit, contingere solet. Omictimus ea, quæ externis in partibus sæpiùs eueniunt, vt maiori in angulo, vbi interdum exiguus oritur phlegmon Ægilops dictus, ex quo incautius curato sinuosa sequitur fistula, cui, si absumitur caruncula, succedit Rhias, siue profundus hiatus. Quandoque eademmet caruncula immodicè augetur, & fit encanthis.

Mydriasis. Ypochisis. Glaucoma. Amaurosis. Myopes seu lusciosi. Nyctalopes. Strabismus vnde fiat. Aegilops. Rhias. Enchantis.

Poroptalmia. Xeroptalmia. Palpebræ & ipsę infestantur scabie, earum præcipuè extremitatem occupante calido acrique humore, diciturque Poroptalmia; modò pruritu, seu sicca quadam lippitudine ex nitrosa fluxione, & dicitur Xeroptalmia. Inuertuntur etiàm ità, vt interior earum pars rubra promineat, òb cicatricem, vel subiectæ carnis exuberantiam, vt quandòque
Ectropion. in Aegilope, qui est affectus Græcis Ectropion dictus.
Hordeolus. Erumpit demùm in eius extremitate calidus quidam tu-
Grando. berculus in abscessum desinens, Hordeolus nuncupatus; vel suprà ipsam alter durus emergit, quem grandinem appel-
Madarsis. lant. Nec cilia proprijs carent affectibus; nam modò inuertuntur, & pungunt oculum; modò defluunt, fitque Madarsis. Atque hi sunt morbi, quibus præclarissimum hoc membrum, secundùm varias sui partes miserè obnoxium est: nec desunt alij, à quorum recensu, ne molestior sit hæc malorum Ilias, iam temperandum duximus.

XVII. Membranæ cerebri duæ sunt, altera superna crassior, altera tenuis cerebrum attingens, non amplius eadem permanens post quam fuerit vulnerata.

AB oculorum membranulis ad eas, quæ cerebrum circumambiunt se se confert; neque adeò exactus ordo,
In Hippocrate non est attendēdus exactus ordo. textuumque connexio attendenda in Hippocrate, nè in Galeni irrisionem incidamus initio commnetarij primi de fracturis, vbi eos insectatur, qui Hippocratem improbant eò quòd parũ ordinatè de rebus egerit, cùm veteres Scriptores, quique in docendo excelluere, nullam exquisiti ordinis curam habuerint: Diuinus namque Senex solidæ doctrinæ intentus, de cæteris ad vnum spectantibus ornatum, haud multùm laborauit. *At cerebrum supremam corporis partem custodit,* inquit Democ. libello de nat. hum., *& securitatis tu-* nu. 38.
Membrana ex friggido, glutinosoq. humore exassato gignitur; ossa verò ex pingui exusto. *telam sibi commissam habet, intrà membranas neruosas cohabitans.* Cùm enim in doctrina Hippocratis, friggidi & glutinosi humores exassati, in membranas extendantur, quemadmodum pingues exusti durantur in ossa, propterea *cerebrum*, vt habetur lib. de carnibus; *quià minimum pingui-* nu. 4.
tudinis

tudinis habet, plurimum verò glutinositatis; à calido exuri non potest, sed tempore tunicam, membranam crassam accepit; circùm membranam verò ossa, quantum calidum superauit, & in quibus pinguitudo erat. De cerebri autem membranis discrepant Anathomici quo ad numerum: Realdus enim Columbus duas agnoscit crassas, eò quod dura meninx facili negotio in duas diuidatur, cum sit duplex. Verùm hæc ratio haud multi facienda est, quandònulla est membrana in humano corpore, quæ in plures, ceu tot in cortices, diuidi non possit, cum omnes duplicatæ sint ad robur. Dicendum proindè est duas tantumodò esse membranas tegendo cerebro, custodiendoque à natura institutas, vt molli amplexu à caluariæ duritie illud tutarentur. Harum prima, quæ adaperto cranio statìm se se visendam offert, tenuiori alteri membranæ inhærens, cui per venulas, arteriolasque annectitur, dura nuncupatur, seu crassa meninx & mater, quòd crassiori è materia facta sit ad cerebrum vehementioribus in motibus firmiter continendum. E caluariæ basi emergit, cerebrumq; vndèquaque inuoluit, relicta tanta inter se & cranium in superiori parte distantia, quanta ad cerebri dilatationem constrictionemque satis erat: Cranio tamen per villos alligatur, qui per suturam egredientes, pericranium contexunt. Hæc cerebrum in leuam dexteramque partem diuidit, & duplicaturis quibusdam, quæ non ad cerebri basim, sed ad dimidium tantummodò pertingunt, à cerebello seiungit: Inter quas duplicaturas sinus quatuor reperiuntur, qui, velut vasa sanguinem àb internis iugularibus acceptum continent, & quaqueuersùs in cerebri substantiam ad nutritionem distribuunt. Hoc significauit Hippocrates lib. de morb. sac., inquiens. *Cerebrum hominis duplex est, quemadmòdum etiam alijs omnibus animalibus. medium autèm ipsius diuidit membrana tenuis: Quapropter non semper eandem capitis partem dolet, sed particulatìm vtramuis, aliquandò verò totum. Sed & venæ in ipsum tendunt ex vniuerso corpore multæ & tenues; duæ verò crassæ, altera àb hepate, altera à liene &c.* Altera àb hac membrana tenuis est, & mollis, quæ cerebrum suauiter atque immediatè amplectitur, indeque pia mater nuncupata est, quæ interio-

De cerebri mēbranis discrepant Anathomici, quo ad numerum.

Membranarum cerebri descriptio.

nu. 6.

Caput cur vna parte doleat, altera omninò illæsa.

res cerebri receſſus penetrans, in omnem eius ſubſtantiam venulas arteriaſque deducit; cumque his ſanguinem, ſpiritus & calorem. Explicat demùm membranarum iſtarum naturam ijs verbis.

Cerebri mẽbrana non amplius eadem permanet poſtquã fuerit vulnerata, & cur.

Non amplius eadem permanens poſtquam fuerit vulnerata. Quod non magis de pia, quàm de craſſa meninge intelligendum eſt. Martianus in annotat. ſuprà hunc locum verſ. 44., explicat non amplius eandem permanere, quia ſtatim corrumpitur, denigratur, & fungum emictit: vndè Hipp. lib. de vuulner. capit. *Eadem ratio*, inquit, *membranæ circùm cerebrum eſt: ſtatim enim oſſe perforato & execto, & de membrana detracto, ipſam denudatam membranam puram quam citiſſimè, ac ſiccam facere oportet, vt nè, vbi ad multum tempus humida ſit, computreſcat, ac in tumorem attollatur: his enim ità fientibus periculum eſt ipſam putrefieri*. Verùm, etſi id non raró eueniat; haud tamen neceſſarium eſt, cùm ſæpè contrarium contingat, ſi debita adhibeatur cautio: Ex quo dicendum cenſemus vulneratam eam partem, & diſſectam non ampliùs eandem permanere, hoc eſt, non amplius coaleſcere; quemadmodum ex aph. 19. ſec. 6. *Perſectum os, aut cartilago, aut neruus, aut genæ tenuis particula, aut præputium, neque augetur, neque coaleſcit*; quod docuit etiam Ariſtot. 3. de hiſt. an. cap. 13. *præciſa membrana* (cerebri videlicet) *ipſa ſyncera non coit, & oſſa ſuis diſpoliata membranis, ſiderantur*. vbi addit illud *Syncera*, indicans non coaleſcere, vt dicitur, prima intenſione, regenerata nimirùm homogenea ſubſtantia; quamuis ſecundaria intentione, & per ſubſtantiam etherogeneam, qualis eſt callus, aut caro, vniri poſſit. Quod vtique de ſpermaticis omnibus intelligendum eſt. Cuius rei variæ afferuntur cauſæ, ſeminalis videlicet materiæ defectus; Formatricis facultatis vel ceſſatio, vel corruptio; Seminalium partium ſiccitas; caloris paupertas, qui operationũ omnium naturalium opifex eſt, & cauſa potiſſima; Vteri abſentia; Læſę partis debilitas: quæ tamen omnia facili negotio refelli poſſe videntur: nam redũdat ſeminalis ſanguis in corpore, quo ſpermaticæ partes nutriuntur & augentur: immò ex Gal. autho-

nu. 24.

Spermaticæ par. eſcũ nõ coaleſcunt, neque regenerãt ſi mutilatæ ſint.

thoritate tenuiores venę & arteriæ etiam regenerantur: Quòd si satis est ad nutritionem & augmentum, cur vnioni discissæ spermaticæ partis satis esse non poterit? Neque facultas corrupta est, si forma eadem adhuc remanet: quod clarius patet eò quia in cauo vlcere quotidiè regeneratur caro, quæ arteriolis compluribus venulisq; propriam figuram habentibus, intexta est, quod absq. dubio opus est formatricis facultatis. Neque sola siccitas sufficiens causa est dicenda; nam ossa in pueris etiam sicca sunt, cum ea qualitas ad ossis constitutionem necessariò requiratur, & tamen Galeni testimonio 6.meth.c.5.coalescere possunt: quæ profectò sufficientem etiamcalorem testantur. Huius ergo impotentię rationem non modò ex dictis aliqua ex parte petendam arbitramur: vt etenim docet Gal. loco citato de sem., neque virtus tàm vehemens est, quàm in ipso vtero cùm fœtus generatur; neq; materia est adeò copiosa, vt satis sit ad harum partium regenerationem; Verum insuper addendum cēsemus sanguinis affluxu, qui vbique præsto est, & in naturæ suppetias illicò ad læsam partem accurrit, seminalium partium regenerationem, vnionemque præueniri: hic enim facillimè resiccatur, densaturq; in carnem, callum, atque cicatricem: eoque velut magis præsentaneo vsà naturà, spermaticis regignendis partibus ex seminali materia occasio præeripitur. Gal.lib.de sem.cap.13

XIII. Venæ autèm transeunt ad verticem per carnes venientes ad officulum. Feruntur & per carnem duæ ex vertice rectà qua parte supercilia clauduntur, & desinunt ad angulos oculorum. Vna autèm à vertice ad nasum fertur, & in vtramque nasi cartilaginem finditur.

PAtefacta Aurium, Narium, Oculorumque natura, iàm venas illas exponit, quæ partibus ijsdem alimentum suppèditant: Qua postmodum occasione de cæteris etiàm venis humanum corpus tamquàm flumina irrigantibus, sermonem istituet. De quarum natura, origine, ac distributione Commēta- ria de venis, & arterijs ab Hippoc. cō- scripta vsque à Galeni ætate perierant.

ne confuſè admodùm, atq; incertè locutus videtur, eò ſcilicet, quod commentaria, quæ de venis & arterijs ſe ſcripturum pollicetur lib. de articulis, iam vſque à Galeni ætate perie- nu.41. rint, vt Gal. ipſe ibidem annotat. Nulla etenìm eſt medicinæ pars, quam ſummus hic Senex diligenter non excoluerit, etſi illam naſcentem adhùc, & è cunabulis exceperit. Anathomica verò, quæ quidem ad medicum vſum neceſſaria ſunt, ad affectus nimirum dignoſcendos, præſagiendos, curandoſque, optimè ſine dubio calluit, vt ex pleriſque eius monumentis, libris videlicet de articul., de fract., de oſſ. nat., de reſect., de loc. in hom., alijſque huius generis, certo certius patet. Aliqua fortaſsè eum latuere, quæ ad animi potius ornatum, voluptatemque ſpectant, quæque diligenti admodùm curioſaque inſpectione poſt Herophilum inueſtigauit poſteritas. Superabundantem hanc, atque ſuperfluam Anathome partem vocauit Gal. lib. 2. anath. admin., illam verò vtilem. Cæterùm de venis triplici ordine Hippocrates egiſſe videtur, pro triplici ſcopo, quem ſibi animo propoſuerat; nam modò ſimplicem dumtaxat earum hiſtoriam deſcribere intendit; modò rectitudines docere, ſecundum quas altera alteri conreſpondet, proindeque in medendo illas reſpicere opus eſt, & iuxtà eas ſanguinis miſſionem moliri. modò denique peculiares aliquas venas explicare ſtudet, quæ parti alicui peculiariter inſeruiunt alimentum deferendo, aut incommodant, dum ſuperuacaneorum fluxibus iter aperientes, morborum cauſa particulæ illi exiſtunt. Veram vtique num.7. ac ſimplicem hiſtoriam deſcribit lib. de alimento, germanam venarum originem oſtendens ijs verbis. *Radicatio venarum hepar. Radicatio arteriarum cor. Ex his abeunt in omnia ſanguis, & ſpiritus, & calor & per hæc meat.* Ramorum diuaricationem delineauit 2. epid. ſec. 4. *Iecoraria*, inquit, *per lumbos ad magnam vſque vertebram deorſum fertur, indeque aliquid ex ſe ſe verticulis adijcit. Ex hepate ſublata per ſeptum tranſuerſum cor recta, deindè iugula adit: hinc verò partim ad ceruicem, partim ad humeros, quædam etiam inferius paulò reflexæ, ad vertebras & coſtas declinant, &c.* & lib. de oſſ. nat. *Vena tendit* nu.7. *per ſeptum tranſuerſum, hepar, ſplenem, renes ad coxendicem*

Gal. com. 3. part. 2.

Nulla eſt medicinæ pars, quam Hippocr. diligẽter non excoluerit.

Anathomica omnia ad medicinam neceſſaria perfectè calluit Hippocr.

Cap. 2. De venis triplici ordine egit Hipp.

Vera & ſimplex venarũ hiſtoria vbi deſcribatur ab Hippocr.

circà

circà suram ad summum pedem, altera autem ex corde sub alas, clauiculas, iugula, caput, nasum, frontem, iuxtà aures, humeros, dorsum, pectus, ventrem, per cubitum, &c, & lib. de carn.
nu.6. *Cauissima vena per ventrem omnem transit, & per septumtransuersum, & in vtrumque renem finditur, & in lumbis finditur, & exilit tùm in alias partes, tùm in crus vtrumque. Sed & suprà Cor ad ceruicem, partim in dexteram, partim in sinistram, & tùm in caput ascendit, & in temporibus finditur vtrimque, &c.* Inficiari tamen non potest, quin & circà harum venarum originem, & circà diuaricationem interdum hæsitauerit, variusq; extiterit; quod indè procùl dubio factum est, quòd rudis adhùc, & in ipsomet exordio esset secandi ars: vnde citato lib. de carn. à corde originem ducere asseruit, inquiens. *Duæ sunt cauæ venæ à corde, alteri nomen est arteria, alteri vena caua, iuxtà quàm cor situm habet, & plus habet calidi arteria, quam vena caua, & spiritum condit ac conseruat.* Quam vtique sententiam, vt non penitùs improbabilem, secutus deindè est Aristoteles, & mordicùs tuentur Peripatetici ferè omnes.

Arist. opinio de venis à corde oriundi ab Hip. mutuata est, Arist. lib. 1. 2. & 3. de part. lib. 2. de gen. an. 3. de hist. & alibi.

nu.17. Et lib. de oss. nat. *Venæ per corpus diffusæ spiritum, & fluxū, ac motum exhibent, ab vna multæ germinantes: atque hæc vna vndè oriatur, & vbi desinat non scio: circulo enim facto principium non inuenitur. Cæterùm rami, ac germina ipsius vndè pendeant, & qua corporis parte desinant, & quod vna his consentit, & in quibus locis corporis extentæ sunt, ego declarabo.* Hæc Hippocrates. Quam verò ambiguitatem magna ex parte euacuatam fuisse censendum est dicto libro, quem venis se se dicaturum pollicetur. Venarum verò rectitudines prosequitur lib. de nat. hom., vbi quatuor venarum paria à cerebro deorsum ad pedes vsque descendentia proponuntur: quamuis ea pars addititia, nec Hippocratis germana asseratur à Galeno in eiusdem libri commentario, & 6. de decret. Hippoc. & Plat. cap. 2. vbi Pelopis præceptoris opinionem refellit, existimantis vasorum omnium originem cerebrum esse. Verùm idē habetur etiàm lib. de oss. nat., & alibi, proindeque genuina Hippocratis sententia dicenda est, qua non vtique nouam venarū originem docere profitetur, cum àb Hepate omnes emanare aliàs asseruerit, omnesq; in vnico trunco coalescere, sed quē-

Lib. de art. nu. 41.

Venarū rectitudines & cōsensus vbi describat Hippoc.

nu.11.

dam

dam describit consensum & rectitudinem, quam superiores quæpiam venæ cum inferioribus quibusdam, peculiari quadam ratione, habent, siue fibrarum siue vasorum: quæ quidem cognitio pernecessaria est, atque vtilissima in venarum sectionibus ad morbos tum curandos, tum præcauendos: vt luce clarius apparet ex loc. cit. de nat. hom. vbi sic loquitur. *Venæ crassissimæ sic se habent. Quatuor paria ipsarum sunt in corpore; & vnum quidem à capite retrò per ceruicem forinsecùs àb vtraque spinæ parte ad coxendices, & in crura progreditur: deindè per suras & malleolos forinsecùs ad pedes peruenit: oportet igitur venæ sectiones in doloribus dorsi & coxendicum de poplitibus facere, & de malleolis forinsecùs. Alterum par, &c.* Subdit autem in fine. *Venæ igitur sectiones iuxtà prædictum sermonem facere oportet. Enitendum est autem, vt sectiones quam longissimè à locis faciamus, vbi dolores fieri, & sanguis colligi solet: sic enim mutatio minimè magna de repente fiet, & consuetudinem remouebit, vt non amplius in eundem locum colligatur, &c.* Quod autem non ea fuerit Hippocratis opinio, vt crediderit quatuor illa venarum coniugia ità à capite ad pedes descnedere, vt alterum àb altero seorsim distincto itinere feratur, neque vno, præcipuoq; in stipite iuxtà hepar vniantur, patet ex libro hoc de loc. in hom. vbi describens Hipp. secundum venarum par, sic habet. *Aliæ duæ venæ à vertice iuxtà aures àb exteriore colli parte vtrimque ad cauam appellatam venam feruntur; caua autem finitur quidàm velut gula; consistit autem inter gulam & guttur, siuè arteriam, ferturque per septum transuersum, & per cor, & finditur ad inguina, & ad femora intrò, & disparationes in femoribus facit, & ad tibias intùs fertur ad malleolos. Hæ & infecundum faciunt hominem cum fuerint sectæ,* Vbi vides hunc venarum processum à capite ad pedes per mediam cauam deducere. Fatendum ergo est non nisi rectitudinem respexisse, quam àb effectu longa obseruatione didicerat. Quæ vtique cognitio tanti facienda est, vt non alià fortaßè vtilior de venis haberi possit, tantùm abest, vt hæc descriptio falsa, & à secandi imperitia, vt aliquibus visum est, originem duxerit. Peculiares demùm venas, quæ parti alicui peculiariter inseruiunt, vel morbos quandòque affe-

[Margin notes: "nu. 20." beside "Venæ crassissimæ…"; "nu. 7." beside "facere oportet…"; "Descriptio rectitudinis & cõsensus venarũ præ omnibus vtilissima est."; "Peculiares venæ vbi describãtur ab Hippocr."]

afferunt, exactè ostendit tum alibi, tùm in proposito contextu, vbi iugularium venarum diuaricationes in sensuum organa, cerebriq; membranas, quas suprà descripserat, proponit. Et quamuis eas ità describat, ac si à vertice originem ducerent, quod fecit etiam lib. de off. nat. inquiens. *In cerebrum,*
nu.17. *iuxtà commissuras multæ tenues venæ radices egerunt, & circà totum caput extensæ sunt vsque ad frontem & tempora.* Qua in re extrà apparentem illarum venarum processum videtur secutus; verendum tamèn non est, quin eas venę cauę propagines esse censuerit, dum dicit venas transire ad verticem per carnes venientes ad officulum: nam ascendens cauę truncus, postquam per septum transuersum secundum spinam suprà clauiculas (quas officuli nomine hìc designari censendum est: diminutiua enim appellatione clauiculas, furculas, iugula eas semper appellari in more fuit) emerserit, in superclauios ramos, dextrum videlicet, & sinistrum dirimitur, à quibus duę vtrimque propagines sursùm versùs eleuantur, internę iugulares nuncupatę. Externę igitur hæ iugulares per ceruicis latera inter carnosam membranam, & cutem ad verticem feruntur, sed ità, vt tam dextera exterior, quàm sinistra, vbi ad fauces deuenerint, in duas findantur partes, quarum altera sub auris radice intùs penetrans, in laringis musculos, hyoidis, & lingue, vnaquęque in sua regione distribuitur; altera verò faciem versùs sub cute perreptans, in labia vtraque, & pinnas narium surculos emittit, indèque per interiorem oculi angulum, nasique radicem, vbi supercilia vniuntur, sursùm repens, in fronte ramus vterque, dexter scilicet & sinister, simùl coeunt, venamque frontis efficiunt, quę demum in vertice absumitur. Ex qua externarum iugularium delineatione facilè cuique est intelligere de quibus venis in præsenti contextu loquatur Hippocrates, dummodo solum ordinem inuertamus. At internę iugulares in caluarię basi intùs ad duram matrem penetrantes, & per eam disseminatę, in eius sinus sanguinem, ad totum irrigandum cerebrum, copiosè effundunt. Id tamen apud Anathomicos diffusè magis videre fas est, cum nobis ea tantùm dicendi, quę ad textum dilucidandum pernecessaria videntur, munus incumbat.

Cauæ ascēdentis descriptio.

Officulum quod nam vocetur ab Hippocr.

Vena frōtis.

K Aliæ

XIX. Aliæ verò duæ venæ iuxtà tempora feruntur in medio temporum & aurium, quæ premunt oculos, & semper pulsant: solæ enim hæ sanguine non rigantur, sed auertitur ex ipsis sanguis. Qui autèm auertitur; influenti occurrit: & qui quidem auertitur, volens discedere; qui verò supernæ influit, volens infrà procedere, hìc impelluntur, ac diffunduntur, ac mutuò circumagitantur, & pulsum venis exhibent.

Venarum nomine arterias etiam, & neruos designauit Hip. & vetustiores omnes Medici.

IN more fuit Hippocrati, cæterisque vetustissimis Medicis eodem φλέϐων, hoc est, venarum nomine, vasa omnia corpus irrigantia designare, venas scilicet (sanguifluas præcipuè) & arterias, tum etiam neruos, vt authoritatibus compluribus probat fœsius in œcon. Vnde lib. de nat. oss. pluries citato, *Venæ*, inquit Hip. *per corpus diffusæ spiritum, & fluxum, & motum exhibent, ab vna multæ germinantes &c.* At spiritus, vitales nempè, non nisi per arterias; fluxus, seu fluentes humores, per venas; motum, seu motiuam facultatem, per neruos in corpus vniuersum deferri, certissimum est. Sic pariter & lib. de carn. *Duæ sunt cauæ venæ à corde, alteri nomen est arteria, alteri verò vena caua. &c.* vbi venas similiter vocat neruos opticos, qui à cerebri membrana in oculos descendunt: quo etiam pacto Arteriam, (quam Plinius semitam spiritus dixit) Arabes neruum pulsatilem, Auicennas audacem venam, Hippocrates demùm micantem, vel pulsantem appellarunt. Id ipsum apparet in proposito textu, in quo sub venarum nomine arteriæ proponuntur, carotidum propagines, per tempora, hinc indè altera, perreptantes, micantesque, quas oculos premere dixit, eo quòd calidas interdùm, acresque fluxiones deducant, oculisque morbos pariant; quibus non aptius occurres, quàm harum arteriarum sectione, vstioneue fluxum intercipiens, vt docet Fernel. lib. 2. meth. med. cap. 18. & nos infrà videbimus text. 12. & 16. lib. 2. Carotis etenim, sic dicta à caro, hoc est, graui somno, quem inuehit, si intercipiatur, denegato aditu vitalibus spiritibus, qui

Marginalia (right): nu. 19. (beside "citato, Venæ"); num. 6. (beside "riter & lib. de carn.")

Temporum venæ cur dicantur oculos premere.

Carotis arteria vnde dicta.

qui animalium ſunt materia.) cum interna iugulari vena ſurſum aſcendens, antequam caluariam ingrediatur, varios tranſmictit ſurculos ad proximas partes, laringem, hyoidis muſculos, inferiorem maxillam, mentum, labia, mammillares proceſſus, & vicinos muſculos; ac demum ad muſculos temporales, qui ramuli pulſantes ibi clarè conſpiciuntur. Caluariam verò ingreſſa per foramen inter ſphenoidem, & os temporis ſitum, ad duram membranam aſcendit, effectoque innumeris propaginibus mirabili plexu, altiùs petens, duram perforat membranam, & non modò ad eadem tempora ſe ſe extendit, verùm ad oculos etiam, euiuſque muſculos: atque hinc temporum arteriæ premunt oculos, aut quòd iuxtà eos ſint, aut quòd, vt diximus, per eas non raro calidas infeſtaſq. ſuſcipiunt fluxiones. Has præterea venas perpetuò pulſare aſſerit Hippocrates eò quia hæ ſolæ ſanguine non irrigantur, ſed quidam ſanguinis velut fluxus & refluxus in ijs contingit, qui pulſationem efficit: Quam vtique aſſertionem non de venis hiſce indiuidualiter pronunciatam putandum eſt; veritati namque maximè refragaretur, cùm in quauis corporis perte pulſatio percipiatur, ſed genericè, vnum ſcilicet hoc venarum genus ſanguine non irrigari. Dixit non irrigari, non quòd nullus in ijs ſanguis contineatur: nam, & ſi craſſo venoſoque careat, certum tamen eſt tenuem ac ſpirituoſum ineſſe, quemadmodum optimis rationibus integro libello probauit Galenus aduerſus Eraſiſtrateos; ſenſuque ipſo palam eſt, ſi venæ illæ pertundantur, ſanguinem illicò, atque ſubſultim effluere; Quinimmò ſi ex mutua aduenientis, diſcedentiſque ſanguinis circumagitatione pulſum oriri in hoc textu aſſeritur, certè ſanguinem in ipſis aliquo pacto contineri fatendum eſt. At non irrigantur, non expeditè alluuntur, ſeu non liberè per ipſas permeat ſanguis, ſed vaporoſus plurimaque aerea ſubſtantia intermixtus ac fractus cum ſit, àb ipſis vaporibus intercipitur, retroque pellitur exæſtuans, indèque in aduenientem alium impingit, perpetuumque procreat pulſationis motum. Idem habet lib. de flati, vbi ſic legitur. *Sanguinis tranſitus in capite magna anguſtia coarctantur, repleti enim ſunt multo aère, cuius abundantia & concluſio dolorem excitat in capite; ſanguis*

Carotidis arteriæ deſcriptio.

Temporum venæ ſeu arteriæ cur perpetuò pulsēt ſecundum Hipp.

Arteriæ quomodo dicātur ſanguine non irrigari.

au. 13.

guis enim ipse natura calidus existens, vi coactus per angustam viam transire celerrimè non potest, cum multa impedimento sint ostacula & oppilationes: quapropter etiam pulsus fiunt circà tempora: Hanc sententiam videtur quoquo pacto mutuatus Aristoteles lib. 3. de hist. an. cap. 19. *Palpitat*, inquit *intrà venas sanguis omnium animalium, pulsuque simùl vndique mouetur: solusque omnium humorum sparsus per totum corpus animalium est, & semper quamdiu vita seruatur, sanguis vnus animatur & feruet,* & lib. de respir. cap. 15. *In corde semper accedentis humidi ex alimento per caliditatem tumefactio facit pulsum eleuantis primam tunicam cordis, & hoc semper fit continuè: Affluit enim semper humidum, ex quo fit sanguis natura &c.* & infrà. *Et pulsant venæ omnes, & simùl inuicem propterea quod pendent omnes à corde. Mouet autem semper; quarè & illæ semper, & inuicem simùl, quando mouet. Resilitio igitur est facta obuiatio ad friggidi compulsionem. Pulsatio autem humidi calefacti inflatio.* Verùm quamuis hæc sanguinis efferuescentia possit aliquo pacto pulsum augere, haud tamen posse eius causam esse efficientem atque potissimam, satis patet ex inuariato ordine, eodemque, quem in maioribus minoribusque arterijs eodē tempore conspicimus, cùm tamen maiorem propè cor efferuescentiam & in maioribus arterijs esse, rationabile sit. Sed quis tantam pulsus æquabilitatem vni ebullitioni, in qua nimirū vaporosa humidis tam fatuè circumuolutantur, acceptam referat? *Arteriarū pulsus*, inquit Plin. *in cacumine maximè membrorum euidens, index ferè morborum, in modulos certos, legesque metricas per ætates stabilis, aut citatus aut tardus, descriptus ab Herophilo medicinæ Vate miranda arte nimiam propter subtilitatem deserto. Obseruatione tamen crebri, aut languidi ictus gubernacula vitæ temperat &c.* Hinc diù est, quod Galenus opinionem hanc euellit, illustrique exemplo eius improbabilitatem patefecit libello, cui titulus est. An sanguis in arterijs contineatur cap. 8. Nam si quis arteriam magnam quampiam conspicuamqne secundum longitudinem scindat, mox calamum concauum ac peruium in foramen intrudat; itàut vulneri aptetur, neque sanguis exilire possit; tunc pulsabit vtique arteria. At si filo circundata, ac illaqueata circà inclusum calamum constringas; etsi sanguis

[Margin: Pulsus arteriarum vera causa.]

[Margin: Pl. lib. 11. nat. hist. c. 37. prope finem.]

guis atque spiritus per calami concauum liberè excurrere queat, vltrà laqueum tamen illico non amplius pulsare videbis. Ex quo perspicuum planè fit, non òb spiritum in concauitatibus discurrentem, sed òb pulsatilem virtutem in tunicas transmissam, arterias à corde moueri.

XX. Visus humore de cerebro nutritur. Cùm autem quid eius de venis acceperit, fluxione turbatur, & humor ipse non apparet; & òb oculos moueri ipsi videntur, aliquandò velut auicularum imagines, aliquandò velut lentes nigræ, & nihil exactè iuxtà rei veritatem videre potest.

VEnarum occasione, quibus oculos premi interdùm, maleque haberi iam dixerat, docet nunc obitèr oculorum promptitudinem ad patiendum, quotiescùnque aliquid præter naturam àb ijs receperint: idque Ypochysis, seu inchoatæ suffusionis exemplo. Nos verò suprà in commentario textus decimiquarti docuimus, vt nam visus, siue oculus, visionis istrumentum, humore nutriatur de cerebro purissimo, ex iugularibus videlicet, quæ ramulos per cerebri membranas ad ipsos extendunt, præter arterias, quas à carotidibus excipiunt: Ex ijs ergò naturalem commeatum prolectat. At si per easdem venas aliquid, quod cerebri proprium sit, vt eius superuacanea & purgamenta acceperit, àb hac statim fluxione turbatur, non eadem claritate prospiciens; neque illapsus hic & excrementitius humor, tenuis adhùc & paucus existens, conspicitur, sed vitiata tamtumodo visione, varia præ oculis spectra falsò obuersari videntur. Cùm namque nitidissimi sint oculi; omnis, quāuis leuis occasio, eos turbare potis est: immò in elata corporis parte locati, cerebroque subiecti, omne fluxionum genus perpeti possunt, sanguinis, bilis vtriusque, pituitæ, aquosi humoris, vaporisque, tum àb inferiori corpore, tum à capite per neruos, per arterias, per venas, per cerebri membranas, ac per ipsum denique pericraninm, coaceruato quandòque humore in syn-

Oculus humore puriss. e cerebro nutritur.

cipite ſub cute extrà clauam: ex quo tot in ijs fieri poſſunt morbi, quot tex. 16. libri huius recenſiuimus. Hic tamen quoddam deſcribitur symptoma, quod in veræ ſuffuſionis initio, dum quid præter naturam inter pupillam & corneam illabitur à capite; quod tenue ac diuulſum initio cum ſit, viſiua illi occurrens facultas, variarum rerum ſimulacra offeruntur. Id pariter contingere ſolet, cum praui humores in ventriculo detinentur, vel aliqua imminet criſis, hemorrhagia nempè, vel vomitus in cardiogmo, varijs ſublatis vaporibus ad caput & oculos, qui antè cryſtallinum obuerſantes, imaginatiuam decipiunt, variaque vel animalcula, vel alias tenebricoſas imagines repræſentant: ob ſuffuſi enim humoris opacitatem nigra omnia plerùmq; viſuntur; abſque eo quod in oculis aliquid adhùc appareat: Quod ijs potiſſimum contingit, qui puriſſimum habent cryſtallinum, viſiuamque facultatem perſpicaſſimam, ità vt minima quæque cernere poſſit, vt docet Gal. 1. de loc. af. cap. 1. Sed quoniàm de fluxionibus his plura infrà dicturi ſumus; hæc iam ſatis erunt.

Suffuſionis initium.

Cur variarũ rerum ſimulacra oculis quamdeque præternaturalem offerantur.

Infrà t. 16. lib. 2.

XXI. Aliæ duæ venæ in medio aurium, & aliarum venarum, quæ feruntur ad aures. Aliæ duæ venæ ex oſſis concluſione in aures feruntur. Quædam verò infrà ad corpus conuertuntur. Duæ quidem venæ iuxtà tendines colli feruntur, & iuſta verticula, & deſinunt in renes: hæ autem etiam in teſtes penetrant. Et cùm hæ affectæ fuerint, homo ſanguinem mingit. Aliæ duæ venæ à vertice ad humeros feruntur, & ſanè humerales vocantur. Alæ duæ uenæ à uertice iuxtà aures ab exteriore colli parte utrinque ad cauam appellatam uenam feruntur.

PErgit Hippocrates varias tangẽdo, tùm iugularis vtriuſq; diuaricationes, tùm ſubclauium ramorum propagines, quas infrà clauiculam à ſe emictunt: idque eo planè ordine, quem ſupra t. 18. innuimus; retrogrado ſcilicet, quaſi in verticem

ticem radices egerint, & indè quaque versùs extensæ existant; Quod vt commodius percipere possimus, subclauium ramorum germanum processum recensere operæ pretium erit. Postquam igitur ascendens caua ad clauiculas deuenit, in duos insignes finditur ramos, quorum alter ad dexteram, alter ad sinistram axillam defertur, dicunturque subclauij. Ex his ramis non longè à iugulo, priusquam è thorace emergant, quinque fruticant venæ, Mammaria nempè, quæ per internã sterni regionẽ deducta, ramulos ad thoracis musculos, & mãmas trãsmictit. Thymica, quæ in thymum, glandẽ magnã puluinaris instar cauæ in iugulo ad os summum pectoris substrata ne àb ossis duritie lædatur, diuaricationes verò fulciantur, & in intersepientes membranas distribuitur. Capsularis, quæ in cordis capsulam. Ceruiculis, quæ obliquè sursùm per ceruicis latera iuxtà vertebras ad cerebrum ascendit. Muscula denique, quæ in musculos rachytas ceruicis, & summi thoracis disperditur. His quinque emissis venis rami illi subclauij extrà thoracem super clauiculas eleuantur, & vterque duas tunc sphagitides, hoc est, iugulares nuncupatas venas, internam videlicet, & externam producunt. Externa quidem iugularis, quæ in brutis maior est, in homine minor, per latera œsophagi ad fauces ascendit, vbi in duas dirimitur partes, vt suprà etiam dictum est, quarum altera intùs penetrãs, per musculos laryngis, hyoidis ossis, & linguæ disseminatur; altera verò exteriori parte sub cutem fertur ad faciem, & præter ramum illum, qui per interiorem oculi angulum transiẽs, cum alia alterius lateris in fronte vniri asseruimus, alterum ramũ ad tempora, alterum ad posteriorem Auris partem transmictit. Interna autem iugularis per latera tracheæ ad duram meningem eleuatur, varios in itinere surculos ad proximas partes emictens: ac dum ad caput deuenerit, ipsa pariter in duos finditur ramos, quorum maior pars cranij foramen, per quod sextum neruorum par egreditur, ad duræ meningis sinus ascendit; maior verò caluariam ingreditur per foramen apud exitum tertij & quarti neruorum paris constitutum; & priusquam per duram matrem distribuatur, surculum emictit ad auris cauitatem per foramen in ossibus temporum. His

Cauæ processus suprà clauiculas.

ita

ita explicatis facilè erit ramos omnes àb Hippocrate hìc propositos intelligere: vt

Aliæ duæ venæ *vtrinque scilicet vna*, in medio aurium & aliarum venàrum, quæ feruntur ad aures, &c. hoc est; post aures; àb externo vidèlicet exterioris iugularis ramo, quæ antè quam per internum oculi angulum ad frontem ascendat, surculum ad aures transmictere diximus, & *premunt aures* vel quia iuxtà aures sunt, vel quia per has quandoque auribus laborare contingit.

Aliæ duæ venæ *sinistra scilicet & dextra*. ex ossis conclusione in aures feruntur. hæ sunt internæ singularis propagines à minori ramo prodeuntes, quę per foramen in ossibus temporum iuxtà conclusionem, siue, suturam, situm ad auris cauitatem transmictere docuimus, priusquam in duram matrem dispergatur.

Quædam verò infrà ad corpus conuertuntur. nam à subclauijs ramis mãmaria, thymica, & capsularis exoriuntur, quas infra ad thoracem verti iam suprà explicuimus.

Quæ quidem venæ iuxtà tendines colli feruntur, &c. hæ sunt venæ ceruicales, quæ à subclauijs germinantes, obliquè ad ceruicis latera iuxtà vertebras in cerebrum excurrere diximus. Quod autem hæ desinant in renes, & penetrent in testes, non benè couuenit cùm anathomica historia, qua luce clarius apparet nullam à superioribus partibus venam ad inferiora deferri, nisi media caua. At hìc Hippocrates rectitudinem respexit & consensum, qui inter ceruicem & renes intercedit per ipsam spinam, cui respondet quædam recta ipsarũ ceruicalium continuitas cùm trunco cauæ ascendente, qui cum descendente iuxtà hepar coniungitur, è quo emulgentes venæ emergunt, feruntur que ad renes, & per has serosus sanguis eò delegatur, vt clarè exposuit Hip. lib. de oss. nat. Ex sinistra autem emulgente spermatica vena in sinistrum testem excurrit; quamuis dexteri lateris spermatica non à dextra emul-

emulgēte, sed àb ipsomet trunco descendentis cauæ originem trahat: proindeque semen in dextero teste calidius, spirituosius, ac maribus gignendis magis aptum gigni testis est idem nu.18. Hipp. tùm lib. de superfectat. per hæc verba. *Vir vbi marem generare voluerit, mensibus desinentibus, aut defectis misceatur, & quam penitissimè intrudat donèc desæuiat. Vbi verò foemellam generare volet, cum plurimi menses prodierint mulieri, & dùm adhuc eunt, coeat, ac dextrum testem obliget, quantùm id tolerare poterit, quod rustici in brutis experiuntur. Sed si marem generare expectat, sinister testis obligandus erit*. tum in epidemijs. *Hircire incipiens, siquidèm dexter testis intumescat, marem, si sinister, foeminam generabit*. Quam certè societatem & rectitudinem in crisibus fortassè obseruauerat, quas commodè mouere solet natura affecto capite: nam vt ipsemet memoriç prodidit lib. 2. de morb. *Multùm vrinæ emictitur vbi caput plurimum incaluerit: liquescit enim in ìpso pituita; liquescens autèm secedit partim ad nares, partim ad os, partim ad venas, quæ ducunt ad pudendum: cùm autem ad pudendum peruenerit, mingit homo, & patitur* nu.13. *quemadmodum àb vrinæ stillicidio*. & lib. de salub. diæt. *Quibuscunque morbi à cerebro fiunt; torpor primùm caput occupat, & frequenter mingit æger, & reliqua velut in vrinæ stillicidio perpetitur*. Renes namque demandatum humorem per vreteres ad vesicam transmittunt, qui vel quantitate, vel qualitate molestus, frequenti mictione ab expulsiua eijcitur. Cùm verò venæ istæ emulgentes malè affectæ fuerint, apertæ nimirùm, ruptæ, aut exesæ à nimio, aut bilioso sanguine, à calculo, vel violento ictu; in renum cauitatem sanguinem effundunt, qui vna cum sero ad vesicam deducitur, atque homo demùm tunc sanguinem mingit. Cruentæ huius mictionis meminit 2. & 3. de morb. in pleuritide dorsali, & lib. 4. ex nimia plethora sanguinem per aluum aut vesicam effiuere magno commodo asserit.

Mas quomodo generetur & quo modo foemina.

6. Epid. sec. 4. ad finem.

Capite calefacto multũ vrinæ emictitur, & cur

Sanguinis mictio vnde.

lib. 2. nu. 40. lib. 3. nu. 21. lib. 4. nu. 10.

Aliæ duæ venæ à vertice ad humeros feruntur, &c.

Vena humeralis, quæ vulgò cephalica & externa dicitur, eò quòd in morbis capitis aperiatur, & per humerum, brachijq; exteriora perreptet, inter deltoidem, & pectoralis tendinem

L extendn-

extensa, in Canibus ab externa iugulari originem ducit, proindeq; in ijs à vertice videtur procedere: vndè obiter non leuis subit suspicio Hippocratis æuo Anatomicam in brutis plerumq; celebrari consueuisse. At in homine àb axillari deducitur. Humeralis huius mentionem pariter habuit, lib. de oss. nat. vbi exteriorem iugularem describens, hæc habet. nu.18. *Ipsa autèm crassa per clauiculam descendit sub scapulas, & hac parte àb ipsa germinat per neruum subter summam humeri partem, siue cuticulam, vena humeralis appellata: ipsa autèm sanguiflua est, & sanguine plenà, & ægrè curatur si rumpatur, aut conuellatur; àb altera enim parte neruus latus ipsam ambit, àb altera cartilàgo.* vbi etiam notandum est externam iugularem crassam appellasse, quasi altera interiori maior sit; cùm tamen id verum reperiatur in brutis, nõ in homine, in quo multo maior interior est, vtpotè cerebrum alitura, quod maximè abundat in ipso homine: ac proindè suspicionem confirmat in brutis sectionem magna ex parte ab Hippocrate exercitam fuisse.

Anatomica in brutis plerumque antiquitus exerceri cõsueuit.

Aliæ duæ venæ à verticæ iuxtà aures, &c. Hę etiam sunt iugulares exteriores, quarum ramum ad aures peruenire diximus. Docet ergo earum progressum in collo, in anteriore videlicèt parte vtrimque per latera œsophagi, & insertionem in ascendentem cauam sub clauiculis. Procedit autem eodem inuerso ordine à syncipite, vbi eius extremitates disperguntur, ad cauam, vnde hæ iugulares emergunt, vt suprà explicatum fuit.

Renę secundum aures.

XXII. Caua autem vena finitur quidem velut gula. consistit autem inter gulam & guttur, siue arteriam, ferturq; per septũ transuersum, & per Cor, & interseptũ, & finditur ad inguina, & ad femora intro, & disparationes in femoribus facit, & ad tibias intùs fertur ad malleolos. Hæ infœcundum faciunt hominem cùm fuerint sectæ, & in magnos digitos desinunt.

PErgit explicando processum, vel potius rectitudinem, earum venarum, quas secundum aures esse dixit, per

cor-

corporis longitudinem ad pedes vsque & magnos digitos; sed, vt toties repetitum est, media vena caua, in qua certo certius scimus venas omnes vniri; ità tamen, vt quandam semper rectitudinem & analogiam inter se conseruent, òb quam venæ quæpiam superiores cum inferioribus quibusdam peculiarem ineant societatem, ità vt si quid in ipsis redundet, id sibi inuicem facillimè transmittant: Qui sanè modus venas describendi, vt Hippocrati familiarissimus fuit; ità cæteris Medicis est ferè incognitus, multisque improbatus; iniquè tamen cum ingẽtis sit vtilitatis, & apprimè in medicina agenda necessarius; quandò secundum hanc venarum societatem optimæ fiunt crises à natura, quæ lege operatur; cumque ei vires sunt, hac seruata rectitudine suos semper aggreditur conatus. Sic Bioni multum profuit è nare sinistra sanguinem profudisse in magno liene; cùm tamen nulla directè vena à liene ad partes sinistras feratur; & è contra, vt habetur in coacis, & primo prædict.; sanguinem viceuersa fluere malum est, vt in liene magno à dextris, & similiter in hypochondrijs: Vndè Medicus, qui naturæ imitator in omnibus esse debet, has calleat rectitudines necesse est, vt eas in praxi religiosè obseruare sciat, dum sanguinem mittere, aut cætera medica auxilia ad vsum reuocare opus fuerit: Quæ præcipua est Præceptoris intentio in his describendis venis, docere nimirùm curatiuam methodum per venæ sectionem, cognita partium inter se societate, cum non modò inferiorum dexteræ partes cum superiorum dextris, sed ipsarum dexterarum interiores cùm interioribus, exteriores cùm exterioribus peculiariter consentiant, vt suprà t. 18. docuimus ex Hipp. lib. de nat. homin. & lib. de oss. nat. vbi easdem venas, quas hìc explicandas desumpsimus, & cum genitalibus societatem ineunt, sic descriptas reperimus. *Alterum par principium iuxtà aures habet per ceruicem, & sphagitides appellantur, hoc est, iugulares, deferunturque vtrimque iuxtà spinam intrinsecùs ad lumbos in testes ac femora, & per poplites ex interna parte, deindè per tibias ad malleolos intrinsecùs & in pedes: quapropter in doloribus lumborum & testium venæ sectionem de poplitionibus ac malleolis facere intrinsecùs oportet.* In quo autem consistat hæc venarum societas,

[Margin notes: Venarum rectitudo & analogia Medicis precipuè noscenda. — Lib. 2. epid. sec. 2. nu. 5. initio. — num. 3. initio. — nu. 20. — nu. 12. — Venarum rectitudo in quo consistat.]

quam ἶξιν græci, rectitudinem latini appellant; num scilicet in fibrarum, seu staminum rectitudine intrà venas existentium, ac secundùm longitudinem dumtaxat considerata, vt voluit primus omnium Brisottus Parisiensis, quem deindè Ioannes Fernelius præ cæteris secutus est: sic enim loquitur lib. 2. de meth. med. cap. 5. *Aperta porrò vena primùm quidem pars vulneri propinqua exinanitur: hæc dein è longinquis sanguinem prolicit: Cùmque id rectarum fibrarum ope compleat (illas siquidem trahendo, vt transuersas expellendo, natura destinauit) plus sanguinis, & expeditius ab ijs partibus, in quas fibræ diriguntur, quàm à cæteris eripiet. Imò etiam si nihil venæ trahant, humores tamen sponte recto fibrarum cursu defluent. Quicumque in dextris sunt, dextra consectantur: qui in sinistris sinistra, laudaturque humorum cursus quicunq. in directum feruntur: qui verò obliquè in transuersum, vitio dantur, tanquam violatæ naturæ, & perturbationis indices.* An verò in quadam meatuum directione, rectoque tramite, in quacumque dimensione sit, vt maior Medicorum pars sensisse videtur. An denique in peculiari vasorum inter se communicatione, vt infrà videbimus in Hip. t. 25. lib. huius; haud multum hic morabimur: vel enim conspicua est societatis istius ratio; & eam Anatomicis, vt par est, oculatè perpendendam relinquimus, maiorem certè vtilitatem medicæ reipublicæ allaturis, quàm in curiosioribus alijs quibusdam inuestigandis. Vel est occulta, soloque medendi vsu obseruata (multa siquidem summus ille naturæ opifex miranda nobis tantùmmodo exhibuit, quorum causas latere satius duxit, ad humani intellectus audaciam compescendam: Hinc Senecæ dictum. *Plus scire velle, quam sit satis, intemperantiæ genus est.*) ac tunc satis nobis erit pro medico vsu experientia tantummodò probatas societates agnoscere. Quibus ità prælibatis, textualis cognitio iam satis per se aperta est: describitur quippe cauæ semita deorsum quantum satis est ad iugularium per aures processum, & cum inferioribus venis societatem ostendendam, quæ societas in eo præcipuè conspicitur, quòd illis sectis, sterilitas plerumque suboriri consueuerit, vt latius infra explicabitur. Postquam etenim iugulares, tùm internæ, tum externæ, in cauam se se inseruerint,

[Margin notes: Petrus Brisottus in lib. apologetico de Pleuritide. — Sen. de stud. libera lib. propè finē. — Cauæ ascendentis descriptio.]

caua

caua deorsum protenditur iuxtà OEsophagi confinia, nam ad gulæ & gutturis latera locata est. Fertur verò per intersepium, siue intersepientes membranas; per cor, cui per tricuspides membranulas alligatur, dum quasi lacerum latus ei præbet, vt in dextrum eius sinum sanguinem effundat, & per septum trāsuersum, quod perforat, minores aliquas venas semper è se emittens; iuxtaque hepar cum trunco descendente vnitur, & ad ossis sacri initium excurrit, vbi non longè ab inguinibus in peramplos duos finditur ramos, iliacos nuncupatos, qui inguina versùs, & crura intro procedentes, in varias distribuuntur fruticationes per femora, tibias, malleolum extremumque pedem, tum interius, tum exterius, etsi internarum tantummodo hìc meminerit Hippocrates, quæ in magnos pedum digitos desinunt eò, quòd hæ tantum cum venis post aures societatem seruent, vt clarius expressit lib. cit. de hominis, ac de oss. nat. de quibus dumtaxat venis iam agere instituerat. Subdit denique his sectis (venis scilicet, quæ propè aures sunt) infæcundos reddi homines. Cuius effectus rationem videtur attulisse lib. de Aquis Aer. & loc. in Scytharum historia, quorum ditiores ex continuo equitandi vsu in ischyadicos persæpè incidebant affectus: iisque vt mederentur, venas hasce ambas ponè aures copiosa cum sanguinis effusione pertundebant. Indè verò perfrigerato cerebro, & fortasse vniuerso etiam corpore, altus subrepebat somnus, fractisque viribus, impotentes omninò ad concubitum, sterilesque proinde reddebantur. Hìnc velut in alicuius flagitij supplicium ità à Dijs euirati extitissent, muliebri induti veste, miserè ac muliebriter totam exindè vitam degebant. Quod perpaucis immutatis, refert etiam Herodotus in Clio. Verùm hæc cerebri, totiusque corporis ex larga sanguinis effusione refrigeratio non adeò propria est venarum sectarum post aures, quin cæteris etiam venis, frontis videlicet, narium, & fortasse etiam cubiti aptari possit: quapropter alia pro ijs causa peculiariùs quærenda erit. Eam ergo attulit idem Hippocrates lib. de genit. sic locutus. *Quibuscumque iuxtà aures venæ sectæ sunt, hi coeunt quidem & genituram emittunt; verùm modicam & debilem, ac infœcundam: nam plurima genituræ pars à capite*

[Margin: Venis propè aures dissectis, cur sterilitas sequatur.]

[Margin: nu. 51.]

[Margin: Scythæ ob copiosam sanguinis effusionem à venis post aures euirabantur.]

[Margin: num. 3.]

iuxtà

iuxtà aures in ſpinalem medullam procedit; ipſe autem tranſitus, cicatrice ſectione inducta, conſolidatus eſt. Dixit plurima geniturę pars; nam neque tota à capite; neque totum id, quod indè deciditur, per eas delabitur venas, ſed maior tantummodò pars; tum quia per alias etiam capitis venas aliqua ſeminis portio à capite delabitur, tum quia ſemen ex Hippocratis dogmate non àb vno cerebro, ſed àb omnibus corporis partibus procedit, vt habetur lib. de morb. ſacro, & alibi; copioſo nu. 5. tamen cum ſpirituum influxu àb eo dumtaxat promanare, vt explicat Auic.lib.3. fen.20. cap.3. vbi opinionem hanc à Galeno reprobatam fuiſſe aſſerit; quo autem in loco non dicit.

De aq. aer. & loc. nu. 36. lib. de genit. nu. 5. lib. 4. de morbis num. 1.

Verùm non leues adhùc obſtant difficultates, cùm hac in re & Ariſtotelem ipſum, & Anatomicos omnes contrarios habeamus. Ariſtoteles quidem lib. 1. de gen. anim. cap. 18. opinionem de ſemine àb omnibus corporis partibus proueniente compluribus conatur confodere argumentis, itaut in eam verè Achillem egerit. Attamen niſi quæſtio ſit de tempore, in quo huiuſmodi à partibus omnibus ſegregatio fit; num ſcilicet in ipſamet concubitus ſuccuſſatione, vt ex corporis totius voluptate videtur probare Hippocrates; an potius præcedenti tempore à ſeminalibus vaſis huiuſmodi ſeminis attractio fiat, quod deinde in coitus actu eiaculatur, vt neceſſariò cenſuit Ariſtoteles. Vel quæſtio ſit de abſoluta ſeminis perfectione; num ſcilicet id, quod àb omnibus partibus deciditur, ſemen formaliter & abſolutè ſit, vt ponit Hippocrates, dum vnamquamque ſeminis portionem ideam referre, & vim procreandi ſimile ei particulæ, à qua deciſa eſt, quod potiſſimum impugnat Ariſtoteles; aut materialiter tantummodò; ſeminis videlicet materia, quæ in ſeminalibus vaſis, & verius, in ipſis teſtibus poſtmodùm perſiciatur; vtique non apparet qua alia in re diſcrepent magni hi Authores; nam cum Ariſtoteles loco citato aſſerat ſemen reſiduum eſſe vltimi alimenti, quod non niſi in partibus ſingulis reperire eſt, non niſi è partibus ſingulis ſeminalem hanc materiam ſecerni & ipſe fateatur neceſſe eſt: Quinimmò ſec. 4. probl. 22. opinionem illam apertè amplectitur, dum, quærens cur qui concumbunt, reſolui, ac languere magna ex

Sepral. com. 5. in lib. de aer. aq. & loc. c. 46.

Ariſtoteles Hippocratis opinionem de ſemine ab omnibus partibus euiẽte acriter ſed infeliciter impugnauit.

ex parte solent? respondet vtrum quòd secretio àb omnibus est semen? superest iam, vt Anatomistis respondeamus, qui cōstanter negant huiusmodi venas à colli lateribus per spinam ad pudenda, & extremos vsque digitos perreptantes in anatomica inspectione fuisse vnquam obseruatas, quæ seminis semita sint: imaginariè proindè locutum fuisse Hippocratem, aut secundum vulgi sententiam; cui nihilominus ignoscendum sit òb rudem, ac ferè incognitam tunc temporis secandi artem: quasi voluerit Diuinus Senex venas illas seiunctim à caua, à capite ad calcem ità deferri. O nimiam stoliditatem, quam nè cœcus quidem, ne dum Hippocrates, ingeniorum omnium longè perspicacissimus, fidissimusque, profudisset! Detegit ergo summus hic Author arcanum è naturæ penetralibus longa obseruatione, experientiaque erutum, societatem nempè, quæ inter venas ponè aures distributas, & eas intercedit, quæ ad pudenda, & interioris femonis, malleolique partes deferuntur, siue òb peculiarem villorum rectitudinem, siue ob aliam viarum directionem, vel vasorum congressum, notum sine dubio naturæ, vt àb euentu didicit Antiquitas, si non oculatæ adhùc Anatomicorum inspectioni. Complures siquidem vias ipsa habet natura non accidentarias tantùm, sed naturales òmninò atque cousuetas, quas vt valdè occultas, non nisi difficillimè conspicere fas est. Per has igitur venas genitura fertur, seu potius genituræ materia, quæ in tertia coctione à partium temperamento alterata, à testibus deindè, quibus hæc prouincia delegata est, attrahitur, & in perfectum excoquitur semen; quæ à cerebro, (parte nimirum principe, peramplæ molis, spermaticæque naturæ), copiosius, maiorique cum spirituum vbertate deciditur, vt ex debilitate clarum sit, & exsiccatione, quæ ei præcipuè ex nimio coitu superuenit: Quinimmò salaciores viri, quique Veneri studiosius indulgent, cerebro satis diminuto reperiri consueuerunt. Quòd si hę venæ iuxtà aures existentes, vel comburantur, vel integrè scindantur, ità vt via omninò intercipiatur; semen parce & infœcundum gigni necesse est. At, inquit Andreas Laur. lib. 8. anath. quæst. 4., impeditis iugularibus exterioribus, cur per interiores, quæ multo ampliores sunt,

Seminalis materia à cerebro magna ex parte deciditur.

ſunt, non defertur ſeminalis hæc materia? cui ex conſimili quęſito reſponſum velim, cur magnus lien non benè expurgatur per dexteram narem, ad quam adeò patentes habet vias, cũ venæ omnes ab vno principio proueniant? fortaſsè per iugulares etiam internas aliqua ſeminalis materiæ portio in magna neceſſitate defertur, ſed in exigua quantitate, ità vt raro ad fœcundum, ſufficienſq; ſemen gignendum ſatis eſſe poſſit: quod profectò non aliundè prouenit, quàm quòd hæ viæ non adeò conſociales ſunt, vt venæ poſt aures. Magnus Veſſalius neruulum quendam iuxtà aures perreptantem ſe obſeruaſſe memoriæ prodidit, qui à ſexto cerebri coniugio oriundus, ad genitalia vſque defertur, teſtes nimirùm, nec non ſeminalia vaſa, illumq; in venarum earum diſſectione, conbuſtioneq; plerumque dilacerari credendum eſſe, indèq; generationem vitiari: Quod an verum ſit, iiſdem Anatomiſtis ſtudioſius perſpiciendum relinquimus.

Veſſalij opinio cur ex venarũ propè aures diſſectione ſterilitas oriatur.

XXIII. Ex caua autèm vena producitur quædam in ſiniſtram manum. Fertur autèm ſubtèr ſplenem ad ſiniſtri lateris molliitudinem, vnde ſplen propagatur per omentum, & finem ſortitur ad thoracem. Producitur autem iuxtà ſeptum, & cum humerali committitur ſubter cubiti articulum, atque hæc ſplenis gratia ſecatur.

SPlenitidem hanc venam, ſicùt etiam hepatitidem, deſcripſit aliàs Hippocrates, vt 1. de morb. *Vena, quæ ſplenitis appellatur, tendit à ſplene ad latus, à latere verò ad humerum & ſiniſtram manum. Hepatitis verò ad dexteras partes eodem modo.* nu.23.
Quòd itàque ex caua quędam feratur vena in ſiniſtram manum; ſiue manus accipiatur pro toto membro, quod in bracchium, Cubitum, & ſummam manum diuiditur; ſiue pro extrema manu tantùm, id certiſſimum eſt, quoniam ſiniſter ſubclauius ramus, qui aſcendentis trunci medietas propè eſt, vbi ad axillas peruenit, in thoracicam, baſilicam, & cephalicam dirimitur; quarum baſilica quidem per interiorem, cephalica verò per exteriorem bracchij partem defertur. Baſilica, quæ

Vena ſplenitis.

Manus dupliciter accipitur.

Venæ axillaris deſcriptio.

quæ in sinistro bracchio vena lienis est, in profundam, & subcutaneam diuiditur; & profunda in media cubiti flexura emergens, duplici ramo ad manum vsque protenditur, ibiq; surculos complures digitis omnibus impertitur: subcutanea verò sub cute perreptans, ad cubiti articulationem in duos dirimitur ramos, quorum alter cum cephalicę ramo vnitus, venam, quam mediam, seu communem dicunt, parit; alter verò ramus per internum bracchij latus descendit, varios emittens surculos ad subiectas partes. At quòd eadem hæc vena ad splenem vsque deferatur, qui sub sinistri lateris mollitudine, hoc est, in sinistro hypocondrio situs est, id anatomica trutina haud defendi posse videtur. *Non quemadmodum in iecore*, inquit Ruffus Ephesius de part. hom. cap. 33. *ita & in liene sursùm versus, deorsùmque in sinistra parte discurrens vlla vena reperitur. Qui verò id asserunt, impudenter mentiuntur.* Lien vtique omnes, quas habet venas, quę complures quidem sunt, ex quo venosus dicitur àb Hipp. lib. 4. de morb., nu.14. omnes, inquam, à splenico recipit, qui venę portę frutex est: Vena autem porta, & vena caua, vt omnes norunt, diuersæ omninò sunt, nec continuę inter se, nisi aliquo pacto medijs capillaribus, quę velut radicum capillamenta per hepatis substantiam disseminantur. Atqui non id vult Hippocrates, cui satis cognitum erat nullam venam à liene ad manum vsque sinistram excurrere, sed quam toties diximus rectitudinem, cognitu adeò necessariam, nobis proponit, quam non minimam inter lęuam manum atque lienem intercedere ij sciunt, qui in praxi toties experti sunt incredibile auxilium, quod lienosi ex phlebotomia sinistrę basilicę perceperunt. At si rettitudo illa in fibrarum, vel vasorum directione consistit, quæ directio esse poterit adeò distincta inter portam & cauam, quę non nisi per capillares confusè vniuntur? An satis est, si portę capillares, quę splenicę venę conrespondent, cum iis vniantur, quę sinistrę partis venę cauę propagines & capillamenta sunt? atque hinc tanta exoritur inter eas partes societas, vt sinistra manus sit quoddam quasi lienis emunctorium, ad quod naturaliter superuacanea transmictere solet. Ex quo fit, secundum Vallesium lib. 7. controuers. cap. 6. vt quar-

Lien venosus dicitur ab Hippocr.

Lienis analogia cum sinistro bracchio.

M tanarij

Quartanarij & lienosi cur magnum leuamen sentiat ex phlebotomica in summis manibus secundum Vallesium.

tanarij & lienosi maius leuamen ex phlebotomia in summis manibus, vbi tenuissimæ sunt venæ, crassoque sanguini effundendo, cuiusmodi is est, qui ex liene redundat, minùs aptæ, quam ex venæ sectione in bracchio, vbi tamen venæ sunt crassiores. Natura enim alijs euacuationibus, quæ hanc manuum præcedere solent, leuata, facilius quod superest excrementi ad consuetas partes, & ipsamet emunctoria transmittere nititur: præterquam quòd minima indè fit spirituum dissipatio, quod in longis morbis, quales ex liene plerumque fieri consueuere, vbi vires fractæ sunt, quærendum potissimum venit. At quia dixerat splenem esse sub sinistri lateris mollitudine; subdit, propius designans eius sedem, propagari per omentum, hoc est, extendi dilatarique sub omento, quod magna sui parte suprà ipsum lienē expansum est: finem autem sortitur ad thoracem, quia diaphragmati subtenditur, quod thoracis confinium existit. Producitur denique hæc vena, & originem ducit non longè à septotransuerso, a liene videlicet, vbi eius extremitates magna ex parte disperguntur: sic & lib. de oss. nat. citato plures capitis venas ità describit, quasi in verticem radices egerint, indeque oriantur: idque ob rationem t. 13. adductam. Quomodò autem splenica hæc vena in cubiti articulo cum cephalica, seu humerali, coniugatur ad venæ communis procreationem, iam suprà satis etiam explicatum est. Ne autem quis sibi persuaderet incognitam ei fuisse hanc sinistræ manus cum liene societatem, appositè admodum subiunxit, hanc venam splenis gratia secari. Atqui num certò hinc elici possit àb Hippocratis vsque æuo in vsu extitisse illam secari venulam, quæ inter minimum & anularem digitum, seu potius, vt Galeno placuit, inter anularem & medium, à venis cubiti propagata proreptat, quam saluatellam communiter appellant à salutari effectu, quem lienosis in morbis, ijsque, qui cronici appellantur, mire præstare consueuit, non dum satis liquet: nam etsi Hippocrates pluriès meminerit phlebotamiæ in manibus, vt lib. 1. & 2. de morb. de sterilib. & alibi; nihilominus manum simpliciter sic prolatam pro toto bracchio, quod in humerum, cubitum, & extremam manum diuiditur, accipi vetustissimum est, vt nota- nu. 15.

An saluatellæ sectio cognita fuerit Hippocrati.

Gal. 3. de anat. administ. cap. 5.

Lib. 1. n. 10. Lib. 2. n. 53. de sterilib. num. 18. Vt 5. epid. num. 2. in Daniadis vito.

uit

uit Gal. 2. de vsu part. c. 1. & 3. de anat. admin. cap. 2. atq. ità accepisse etiam Hippocratem, satis testari videntur verba, quæ habentur loco citato de steril. *His, quæ secundum naturam fiunt, desinentibus, sanguinem de manu detrahere oportet, siquidem fortis fuerit, de ambobus bracchijs; si verò debilior, de altero sufficit.* ac proindè quoties manuum veas secandas præcepit, de venis in cubiti flexura ne intelligendus sit, maximè verendum. Pro hac enodanda quæstione, deducta omnia Hippocratis locha diligenter perpendenda forent; quod operosum vtique ac longum nimis esset. Quicquid igitur de hoc sit, satis est, quod peruetus omnino est illud præsidium, vt cuius non modò pluries meminit Galenus, vt lib. 6. de anat. adm. cap. 5. & de cur. ratione per sang. miss. cap. 14. & 16. sed ante ipsum Soranus ephæsius in isagoge cap. 21. *de manibus*, inquit *vnam venam incidimus secùs digitum minimum propter inflammationem splenis, super pollicem venam incidimus propter inflammationem pulmonis, & tussim rehumatizantes*; & continuata serie posteriores ferè omnes, vt Cælius Aurelianus cronic. lib. 3. c. 4. Oribasius Sardian. in medicinæ comp. c. 10. Actuarius 3. meth. cap. 1. Aetius Serm. 3. cap. 12. & serm. 10. cap. 11. Paul. Ægin. lib. 3. cap. 49. & lib. 6. cap. 40. Alexand. Trall. lib. 8. cap. 10. in curatione inflammati lienis; vbi asserit etsi minus sanguinis ex hac venula euacuetur; tamen quantulamcumque indè tentatam inanitionem; præcipuum lieni ad sanitatem adiumentum esse. Neque latuit Arabes proficuum hoc auxilium: Quinimmò Auicenna eam basilicæ prætulit in ægritudinibus hepatis atque splenis fen. 22. lib. 3. tract. 2. cap. 24. sic eiusdem meminit Rases 9. ad Almans. cap. 71. alijq. non pauci, ac proinde neque Hippocrati ignotam iure optimo censeri potest; eò magis, quòd Aretæus, vetustissimus Author, id ipsum de Hippocrate sensisse videtur, dum lib. 2. acut. curat. cap. 2. loquens de sanguinis reiectione vitio lienis, propositum textum de loc. in hom. respexisse visus est, cum inquit *sin à liene sanguis fertur, sinistræ manus venam illam, quæ inter minimum anularemque digitum sita est, rescindito: quandoquidem Medicorum nonnulli eam ad lienem vsque pertinere arbitrantur. Verùm & hæc ipsa inter cubiti venas*

[Margin: nu. 18.]

[Margin: Manus pro toto bracchio accipitur.]

[Margin: Saluatellæ sectio peruetus præsidium est.]

[Margin: Et fen. 4. lib. 1. cap. 20]

inferioris propago est: cur itaque potius eam quis propè digitos, quàm in cubiti curuatura proscindat, cùm hoc in loco amplior sit, & ad effluxum habilior? vbi notandum est tam Aretæum, quàm Galenum, & Auicennam ex aliorum opinione de venulæ huius scissione esse locutos, cum ferè semper apponant verba illa *Asserunt*; *Arbitrantur*; *Dicunt*. quod non aliunde prouenire arbitramur, quam quod euidenti careat ratione remedium istud, videturque penitùs empiricum: vix etenim intelligi potest, vt nam crassiores lienis, morborumque cronicorum humores, ex venulis ijs facilius, quam ex cubito educantur; solaque proindè fulcitur experientia, quæ tamen fallax non raro esse potest, cum difficile sit scire quid à quo proueniat: nam salutaris effectus, quem venulæ illius scissionem insequi obseruamus, maior fortasse atque euidentior ex secta cubiti tunc temporis vena prouenisset. Quid quod venula illa inter anularem & minimum digitum humerariæ propago est, vt asserunt Anatomici? vt nam splenicis prodesse poterit? Atqui multa sunt in natura, quorum ratio, vt supra dictum est, vix vnquam reddi poterit. Experientia iam satis testatum habet venarum manus affinitatem cum visceribus: quandò nemo est in praxi versatus, qui ægrotantes interdum non audierit asserentes sensibile leuamentum in ipsa sanguinis per has venulas effusione in viscerum doloribus percepisse. Experientiam relinquere eò quòd eius nos lateat ratio, stultè sapere est, Illud saltem inficiari non poterit, in cronicis morbis, vbi videlicet ex varijs euacuationibus, morbique diuturnitate vires iam fractæ sunt, & euacuatione adhùc indigemus, percommodum esse has tundere venas, ex quibus minimo cum virium dispendio euacuatio sequitur. Rationem itaque in naturæ penetralibus iam relinquentes, illud nobis statutum sit, dexteram manum cum hepate ac dexteris partibus, sinistram cum liene atque sinistris occultam seruare analogiam; proindeque dexteræ venulam inter pollicem & indicem dexteras capitis partes; inter medium verò digitum & anularem, seu inter anularem & minimum, hepar, dum scinduntur, plurimum iuuare: sinistras autem venas eadem proportione in extrema manu sinistra.

Columb. lib. 6. de re anat.

Experientiā relinquere eo quod nos lateat ratio, stultè sapere est.

Alia

XXIV Alia etiam ad dexteram manum eodem modo à caua producitur.

nu. 23. SIc pariter & primo de morb. protulit. *Vena, quæ splenitis appellatur, tendit à splene ad latus, à latere verò ad humerum & sinistram manum: Hepaticis verò ad dexteras partes eodem modo.* Quemadmodum igitur subclauius sinister ramus ad sinistram axillam defertur, &, vt diximus, fruticatur; ità & dexter subclauius dexteram axillam versus delatus, eodem penitùs modo diuaricatur, eundemque consensum & societatem cum hepate seruat, quod in dextero hypochondio locatum est: vnde, vt suprà iam diximus, non minus dexteræ manus phlebotomia hepatosis, quam sinistræ splenicis prodesse censendum est.

XXV. Communicant autem omnes venæ, & confluunt inter se mutuò, & aliæ quidem sibi ipsis per se commictuntur, & coincidunt; aliæ verò per venulas à venis extentas. Quæ autem carnes nutriunt, ea parte inter se confluunt.

EXplicatis præcipuarum venarum inter se cõsociationibus, iam reliquum erat societatum rationes explicare: Communicant siquidem, conrespondentque inuicem omnes venæ, vt quæ ab vno eodemque principio originem ducunt, ac vno ferè è caudice propagantur. Vnde Aristoteles 2. de part. venas omnes continuas esse asseruit, ac omnes proindè confluunt inter se mutuo, dum altera in alteram influere, contentosq. transmittere humores nata est. At præter cõmunem hanc societatis rationem, qua omnes cum omnibus cõmunicare certissimum est, triplex iam proponitur modus, quo venæ quępiam cum alijs quibusdam peculiariter cõsociari obseruatur, ex quo promptius atq. expeditius superuacua quæcunque mutuò sibi transfundere præcæteris consueuerunt: aliæ enim ipsę per se sibi ipsis commictuntur & coincidunt, hoc est, in Venæ quemodò inter se communicent.

can-

eandẽ partem cadunt, vt eæ omnes venę, quę comitatim ex determinata aliqua parte emergunt; ità ascendens & descendens venę cauæ truncus iuxtà hepar vniuntur; sic cęterę omnes, quę binę ex eadem trunci parte fruticantur: per quas consensum dexterarum partiũm cum sinistris, qui in reuulsionibus pręcipuè conspicitur, magna ex parte oriri, fortasse non incongruum esset affirmare. Alię verò per venulas à venis extensas peculiariter vniuntur, vt Caua & Porta in hepatis parenchymate per venularum capillamenta; & thoracica, quæ per ramulos quosdam cum ramulis venæ azygos coit. Sic epigastrica per rectum epigastrij musculum sursùm recurrẽs, mammarię venulis occurrit; ex quo mirus inter mammas & vterum consensus & communio prouenit. Alię demum, quę ad eandem nutriendam partem deferuntur, ea etiam in parte quoquo pacto vniuntur, atque alteram per alteram ibi exinanire fas est, vt dextrę & sinistrę iugulares, tum internę, tùm externę, in facie, in syncipite, in cerebri membranis, & consimiles alię. In peculiaribus autem his societatibus celebratę illius rectitudinis rationem iuxtà Hippocratis mentem consistere, iure optimo quis suspicari posset.

Venarũ societates in quo consistant secundùm Hipp.

XXVI. Et quicunque morbus à venis oritur, leuior est, quàm qui à neruis: diffluit enim vna cum humore, qui in venis est, & non quiescit; & natura venis in humore est, in carnibus. Nerui autem sicci sunt, & ventriculos, siue cauitates non habent, & ad ossa consistunt, & maxima ex parte àb ossibus nutriuntur. Nutriuntur etiam à carnibus, & colorem, ac robur inter ossa ac carnem medium habent: & humidiores quidem sunt, ac carnosiores quam ossa, sicciores autem, ac magis ossei quàm carnes. Quicunque autem morbus ad ipsos peruenerit, roboratur & quiescit in eodem loco, & difficile est ipsam educere.

Partium humani corporis phisiologiam describens Hippocrates, non earum naturales tantummodò affectiones, sed,

sed, vt Medicum decebat, illas etiam, quæ ijs præter naturam contingere solent, breuiter insinuat, vt pluries dictum fuit. Absoluta ergo naturali venarum historia, seu potius, illarum consociationibus, iam vt se habeant ad morbos excipiendos, retinendosque edocet; idque ex propria earum natura, facta comparatione cum neruis, qui alterum sunt vasorum genus, quo corpus vniuersum disseminatur. Cùm itaque venarum natura consistat in humido; non certè quatenùs partes sunt similares: (sic enim, cum varijs fibris earum tunica intexta sit, quæ non nisi ex lenta, ductiliq; seminis portione gigni potuit, friggidum & siccum earum temperamentum esse necesse est) sed per accidens, quatenùs scilicet partes sunt organicæ, in fistulæ modum excauatæ, ad sanguinem continendum, coquendum, distribuendumque, & quæ velut flumina corpus vniuersum irrigantia, calido semper sanguine repletæ sint, spiritibusque tumentes: Vnde ex horum contactu in humore illarum naturam consistere dicitur. Humores pariter in ijs contenti per amplam cauitatem facilè fluere, & à natura in varias cieri partes apti sunt; proindèq; morbi, qui àb huiusmodi pendent humoribus, instabiles sunt, vt t. 3. & 4. lib. huius dictum fuit. At nerui, sub quorum nomine & ligamenta, & tendines, & neruos propriè appellatos intelligere debemus; cùm exangues sint, & friggidi, duplici tunica, medullarique substantia compositi; neque sensibilem cauitatem, (vt Gal. com. 1. in 6. epid. docet) sed poros, angustissimosque meatus habeant, per quos non nisi tenuissimi animales spiritus meare possunt, contrario prorsùs modo, quàm venæ se habent; ita vt quemadmodum morbificam materiam difficiliter intrà se recipiunt, sic etiam receptam, òb peculiarem structuræ conditionem, non nisi difficillimè reddunt; vnde stabiles morbi, atque contumaces in ijs procreantur. Quod autem triplex sit neruorum genus, ex ipsomet Gal. colligitur 1. de mot. muscul.; primum quidem ex ossibus oriundum. Secundum ex musculis. Tertium verò è cerebro, spinalique medulla. Nerui, qui àb ossibus prodeunt, vincula, seu ligamenta appellantur, eo quòd ossa ossibus connectant, & per sineurosim omnes articulos coniungant.

Venarũ natura quomodo consistat in humido.

Venarum morbi faciles curatu.

Neruorum morbi contumaces, & cur.

Neruorum genus triplex.

gant. Sic idem Hippoc.lib.de arte. *Nerui non in carne sublimes, sed ad ipsa ossa producti, ligamentum sunt articulorum*. Hi autem omni sensu destituti sunt, ne in motu nimis fatigentur. At qui è musculis manant, tendines dicuntur, musculorum quasi caudæ: sunt etenim fibrarum neruorum, & ligamenti ipsius musculi propagines, quæ per carnem expansæ, in vnum quasi funiculum coëunt, quo articuli omnes ad voluntatis imperium ducuntur: ac cum ex neruorum exactissimi sensus, & ligamenti insensilibus omninò filamentis constituantur, obtusum quendam sensum ipsi etiam obtinuere. Tertium verò neruorum genus, in quo veri nerui, hoc est, quos à cerebro, spinalique medulla originem trahere diximus, continentur, sensus, & voluntarij motus sunt instrumenta, cum per eos velut per funiculos quosdam animalis vis in corpus vniuersum deferatur, per totum etiam corpus ipsi pariter expansi sint, ijque acerrimum sensum sunt sortiti. Inquit igitur. nu.18.

Deus solidamenta corporis, quæ ossa dicuntur, nodata, & adiuncta inuicem neruis alligauit, atque cõstrinxit, quibus Mens si excurrere, aut resistere velit, tanquã retinaculis vteretur. & quidẽ nullo labore, nulloq; conatu, sed vel minimo nutu totius corporis molẽ temperaret ac flecteret. Firmian. de opific. Dei cap. 7.

Quicunque morbus à venis oritur àb humore videlicet in qualitate, vel in quantitate, vel in substantia alterato, inque venosi generis cauitatibus contento.

Leuior est minus contumax, curatu facilior, naturæ vel medicis auxilijs facilius cedens, quàm morbus, qui à neruis, seu morbifica materia in neruorum poris, tenuibusq; meatibus coarctata, prouenit.

Diffluit enim vnà cum humore, &c. euanescit, vel in varias partes trãsfertur morbus, vnà cum humore, à quo pendet; cum non possit stabilis esse, vbi eius materia fluxilis est per amplas venarum cauitates.

Natura venis in humore est, &c. eò quòd humoribus amplo sinu continendis, coquendis, distribuendisq; dicatæ sint; vnde ex horum contactu & per accidens ipsæ etiam humidæ existunt.

Et in carnibus &c. per quas scilicet serpunt, vt eas alãt; & earum proindè humiditatẽ quoquo pacto participant. Vel potius quod venarum fibris caro inter-

interiecta sit, ideòque ad carnis naturam accedant, vt constat ex Gal. 2. de temper.

Nerui autem sicci sunt, &c. non modo vt partes sũt similares & spermaticæ, verùm etiàm quia sensibiles alueos & cauitates minimè habent, per quas humores fluere facilè possint, vt in venis; ex qua tamen lege optici nerui, & pudendorum caui sunt eximendi: nam hi solumodò è neruis sensibilem obtinuere cauitatem.

Et ad ossa consistunt; & maxima ex parte àb ossibus nutriuntur. de ligamentis atque tendonibus hæc intelligenda sunt; hi enim, vt diximus, ad ossa terminantur, à quibus pariter alimentitium succum suscipiũt. Dixit autem, *maxima ex parte*, quia à venis etiam aliquid recipere credi par est.

Nutriuntur etiam à carnibus. Nerui propriè dicti, sensus motusq; latores, à cerebro, spinaliq; medulla oriundi, per carnes disseminantur, cum caro sensus tactus, qui vniuerso corpori communis existit, præcipuum sit organum; ex quo & neruos per eam deduci rationabile erat: vnde ipsemet Hippocrates lib. de arte, ad tendinum & ligamentorum distinctionem, quæ inter ossa continentur, illos vocat in carne sublimes: quapropter à carne succum aliquem excipere non ab re est; quamuis duas inter tunicas venulis etiàm, arteriolisque ditatos fuisse certissimum sit.

tex. 18.

Colorem et robur inter ossa et carnem medium habent, &c. Partium humani corporis aliæ albæ sunt, aliæ rubrę. Illę exangues, spermaticę, robustę, friggidę & siccę existũt, vt neruosa omnia & ossa. Hę verò sanguineę & molles, calidę & humidę. Neque omnes ęquali gradu qualitatibus hisce participant, sed alię magis, alię minus: Vndè quemadmodum inter siccas siccissimum est os, humidissimus adeps inter humidas, sic medium quodàmmodò locum neruosum genus occupat; ità vt si cum osse compare-

Partium humani corporis alię albæ sunt, alię rubræ.

Os siccissimum est inter siccas partes.

Adeps humidissimus inter humidas.

tur, humidius sit, & ad carnis naturam accedat; si verò cum carne, siccius illa sit, osseęque magis naturę, quod ex participatione extremitatis vtriusque, siccitatis videlicet, atque humiditatis, prouenit: non ęquali tamen mensura; certum enim est siccitatem eminere, ex quo robur, duritiemque sibi compararunt. Hoc ipsum docuit Hippoc. lib. de prin. dum nu.2. dixit neruos genitos esse ex terrea, glutinosa, & friggida materia, exsiccata quidèm à calore, sed non, vt pinguis ossium materia, exusta, & ad vltimam ferè siccitatem redacta; immo inter ipsosmet neruos non leuis quo ad hoc reperitur differentia, cum robustius & siccius sit ligamentum, quàm tendo. Sicciot tendo, quàm neruus motorius; quo minus adhùc siccus est sensorius neruus, vt ex officij diuersitate decebat: In omnibus tamèn, vt dictum fuit, siccitas præualet; ex qua habent, vt

Neruorum alij alijs picciores existunt.

Quicunque morbus seu morbifica materia ad ipsos peruenerit siue in medullarem substantiam delapsa, siue in-

Morbi neruorum difficiles, & cur.

tunicarum poros, roboretur infarcta scilicet firmiter, eidemque loco adhærens, ità vt difficile sit òb meatuum angustiam eam educere, aut à natura expelli; cum tamen neque exiguus neruorum calor illam resoluere, dissipareque potis sit, nisi aliqua superueniat febris, quæ illum intendens, contumaces resoluat humores, aut concoquat; vt latius infrà dicetur lib. 3. t. 37. Contumacissimi itàque sunt neruorum morbi; non ità tamen, vt in ijs salutares excretiones, abscessus, atque transpositiones quandoque à natura fieri non possint, etsi difficilius, quam in morbis venosi generis: nam vt in Coacis registratum reperimus, repentinas conuulsiones soluit alui profluuium, seu prodest vrinam fluere copiosam, albumineam, & aluum ferri, vt suo bono experta est mulier illa morosa in Thaso, quæ, vrinis, mensibusque apparentibus à conuulsione libera euasit: Quam eandem veritatem testatur etiam Pithionis historia 3. epid. sec. 1. ægr. 1.

E neruis ad alias partes morbi quãdoque trãsmittuntur.

num. 3. post initium.

3. epid. sec. 3 ægr. 11.

Maxi-

XXVII. Maximè autem impetunt ipsos distentiones, & alij morbi; à quibus tremor corpus occupat. & qui tremere ipsum faciunt.

Hactenùs neruorum naturam; Nunc morbos, quibus neruosum genus maximè obnoxium est, magna breuitate prosequitur: Nerui etenim, cum partes sint similares simul atque organicæ, vt suprà dictum est, morbos cuiuscunque generis, intemperiei scilicet, compositionis, solutionisq; continui perpeti nati sunt: qui præternaturales affectus ex symptomate, hoc est, actionum læsione, nomen sortiri consueuerunt: inter eos autem præcipui artificiosè admodum sub duplici ceu periphrasi àb Hippocrate his verbis comprehenduntur. *Morbi à quibus*, hoc est, post quos (si videlicet ipsos interdum curari contingat) *tremor corpus occupat*, quia dum semel adfuerint, nunquam deindè perfectè curantur, sed debilitatis neruis, affectam partem tremulam ferè semper, atque imbecillem admodùm relinquunt. Huiusmodi sunt distensiones, idest, conuulsiones, paralysis, & resolutiones, præcipui & calamitosi neruorum affectus, in quibus & voluntarius motus, & tangendi sensus peculiariter læduntur.

Nerui morbos cuiuscunque generis perpeti possunt.

Et qui tremere ipsum faciunt. dum videlicet adsunt: atque hæc secunda est descriptio, qua neruosarum partium morbos designat. Huiusmodi autem quædam sunt neruorum semiobstructiones, quæ aditum spiritibus facultatem animalem deferentibus, neque ità impediunt, vt partes sensu motuq; omninò destitutas reddant; neque ità expeditum relinquunt, vt spirituum viribus atque opulentia integrè fruantur; sed medio quodam modo se habent, ità vt ex facultate imbecilliter sursum mouente, & membri grauitate trahente deorsum, quædam veluti pugna, vel tremulus quidam motus exoriatur.

XXVIII Nerui autem premunt articulos, extentiq; sunt per totum corpus. Robusti autem maximè, & semper crassissimi sunt in illis corporis partibus, in quibus paucissimæ carnes sunt. Et corpus quidem omne ner-

uis plenum est: Verùm circà faciem & caput non sunt nerui, sed fibræ consimiles neruis inter ossa & carnes tenuiores & solidiores.

Neruorum ratio.

EXplicata neruorũ natura, morbisq; ijs, quibus præcipuè neruosum genus exerceri solet, iam eorumdem per vniuersum corpus distributionem, cum alijs quibusdam ad neruos spectantibus, scituq; dignioribus, quasi carptim perstringit. Diximus autèm superius ex triplici neruorum serie, qua neruosum genus completur, tendones quidem in articulos inseri vt trahere possint; ligamenta verò in ijsdem articulis syneurosin efficere & vnionem: ex quo iure nunc dicit neruos premere articulos, non modo quòd ipsos attingant; sed potius quod i js variarum calamitatum non rarò sint in causa: vtitur enim verbo πιέζω quod premere & affligere significat. At cùm omnes Animalium particulæ, vt notauit Erasistratus, ex neruo, Vena, & arteria sint contextæ; neruos (eos præsertim, qui à cerebro, spinalique medulla oriundi sunt) per corpus vniuersum distribui necesse fuit: qua in re tres fuisse naturæ scopos docet Galenus 5. de vsu part. cap. 9. *Primus quidèm vt sensiterijs sensum impertiret. Sic Linguæ, Auribus, Oculis insignes fuerunt nerui tributi, & præter hæc internis manuum partibus, atque adeò, ipsius ventriculi orificio: sunt enim quodammodò etiam hæc sensoria; siquidem per manus, si per aliud quicquam, ex tactu dignotio est certissima. Orificium autem ventriculi sensum habet alimenti ipsi animanti deficientis. Alter vt motorijs motum; sic musculi, qui motus voluntarij sunt instrumenta, ac proindè animalis membra mouere debebant, maximi, etiam nerui tributi sunt. Tertius verò omnibus alijs partibus, vt quæ sibi molestiam afferrent, cognoscerent, & propulsarent.* Quæ distributio summa prouidentia iustitiaque peracta est, quandò non æqualiter secundum eandem mensuram particulis quibusque neruos impertita est natura, sed vnicuique pro dignitate & munere tantum tribuit, quanti indigebat, proindeque tribui erat æquissimum. Partes vero, in quibus paucissimæ sunt carnes, Artus præcipuè sunt, manus videlicet & crura, in quibus nerui validi atque crassissimi conspiciuntur,

Omnes particulæ ex neruo, vena & arteria sunt contextæ.

Cur natura neruos per totum corpus dissemiauit.

Nerui vnicuiq; parti pro dignitate & munere dati sunt.

non

non modò quod paucissima carne, atque adipe contecti, secundum se totos sub aspectum cadant; verùm etiam quod tales à natura effecti sint: *Artus enim*, inquit, Gal. 9. de vsu part. cap. 11. *neruos postulabant durissimos, qui fortibus & violentis actionibus mutuo subseruirent*. At quamuis omne corpus neruis intextum sit, & partes carne paucissima præditæ, crassissimos, & validissimos obtinuerint; faciem, quæ ossea tamen est, & pauca admodum carne contecta, absque neruis esse nunc Hippocrates asserit: non absque ijs profectò, qui sensorijs inseruiunt, cuiusmodi sunt optici, auditorij, ijque, quibus odoratus & gustus perficitur: plurimi enim ex his magni sunt, & conspicui; sed sine ijs tantumodò, qui motum impertiuntur, quique adeo tenues sunt, vt notauit Gal. 9. de vsu part. cap. 13. vt neruorum fibræ potius, quam nerui sint dicendi, eò quòd exiguus motus spectetur in facie, quem à sola carnosæ, seu musculosa membrana, quam ipsa peculiariter habet, fieri plurimorum fuit opinio; vnde latum musculum eum plerique appellarunt. Verùm acutius intuenti varios in ea musculos reperiri certo certius apparet, prout variæ sunt partes, quæ in facie mouentur, vt frons, oculi, superiores palpebræ, genæ, labia, narium pinnæ, & inferior mandibula, quæ omnes, prout peculiarem habent motũ, peculiares etiam musculos obtinuere: Attamen quia nerui, quos musculi hi ab anteriore cerebri parte excipiunt, per varia caluæ foramina prodeuntes, tertium præcipuè par, in tenuia ceu stamina, ac filamẽta dissecti, in carnosam membranã, & in iam dictos musculos inseruntur; ideò inter carnes & ossa sub fibrarũ specie eos perreptare affirmauit.

Facies absq; neruis est secũdũ Hip. Quomodo id sit intelligendum.

XXIX. Capita suturas habent alia tres; alia quatuor. Et quæ quidem quatuor habent, his sunt vtrimque iuxtà aures, & tertia àb anteriore, quarta à posteriore capitis parte. Sic quidem in capite, quod quatuor habet. In eo verò quod tres, iuxtà aures vtrimque sunt, & àb anteriore parte: posteriore verò parte sutura nulla est, velut in eo, quod quatuor habet.

Suturarum numerus varius.

au. 17. INcipit hìc de ossibus agere, quæ corpori stabilitatem, rectitudinem, & speciem exhibere docuit lib. de ossium nat. sicuti

Ossa corpori stabilitatē, rettitudinē, & speciem exhibent.

Nerui flexionem, contractionem, & distentionē tribuunt.

Carnis & cutis omniū colligationē & constructionē. Venæ spiritum fluxum & motum.

Ossium doctrina Medico per necessaria.

Pausan. lib. 10. circà initiū de Æsculapij templo in suburbio Coe.

Hipp. Apollini Delphico sceletum dicauit.

Capitis ossa reliquorum norma sunt.

Arist. 3. de hist. an. c. 7.

Ossa vnam continuant seriem modo venarū.

Suturæ vnde dictæ.

Suturę quid sint.

Suturarum varia genera.

Veræ suturæ tres vt plurimum secūdum naturæ leges numerantur.

sicuti nerui flexionem, contractionem, & distentionem exhibent; carnes & cutis omnium colligationem ac constructionem; & venæ per corpus diffusæ spiritum, fluxum, & motum. Ossium verò doctrinam Medico (Chirurgo præsertim, qui ea assiduè tractare cogitur,) apprimè necessariam esse asseruit in epistola ad Thessalum filium per hæc verba. *Ad multiplicem ossium affectionem, & articulorum luxatorum repositionem, & ossium contritorum resectionem, & perforationem, & compositionem, & exemptionem, & reliquam curationem maiori industria vtetur quis quis nouerit qualis est locus, & quale est os, quod ex eo luxatnm est*. Plura in hoc argumentum scripsit libro de ossibus, de artic., de fractur. & luxationibus, de vuln. capit. & alibi; quæ omnia si in vnum redigantur, integra, & vndequaque absoluta euadet rei huius tractatio, quæ in plures dispersa, manca quodammodo apparet: etenim adeò exactè ossium historiam calluit Hippocrates, vt sic de eo loquatur Pausanias. *Inter Apollinis donaria peruetus effigies quædam fuit ex ære hominis, cui, carne consumpta, sola essent reliqua ossa. Aiebant Delphici ab Hippocrate medico dedicatum*. Incipit verò à capite, cuius ossa reliquorum omnium esse normam & mensuram docuerat lib. 6. epid. sec. 6. Ab his enim quasi à radice quadam spinæ truncus deducitur, à quo & costæ omnes, cæteraque artuum ossa deinde ramificantur. *Ossa*, inquit Aristot. *alia ab alijs nexa, & omnia inter se apta, vnam continuant seriem modo venarum; nec est vllum os, quod seorsum ipsum per se maneat*. Primum ergo summus Præceptor considerat suturas, quæ cum ossa capitis diuidant, facile fit, vt ijs cognitis, cranij etiam ossa deindè cognoscantur. Suturæ igitur, (sic dictæ quod consutis rebus sint persimiles, vt docuit Gal. in proem. lib. de ossib. sunt namque serratiles ossium coniunctiones, eminentijs quibusdam quasi dentibus alternatim compactæ) non eiusdem sunt generis, sed aliæ quidem propriæ sunt, aliæ communes. Propriæ dicuntur, quæ cranij ossa inter se conterminant; Communes autem, quæ ossa eadem à superiori maxilla, sphenoide, & Ethmoide diiungunt. Propriæ insuper in veras adhuc, & spurias subdiuiduntur. Veræ sunt ossium serratiles coniunctiones, vt suprà dictum fuit, quæ tres prout plurimum, secundùm naturæ

turæ

turæ leges numerari solent àb Anatomicis, Coronalis videlicet in syncipite, vbi Regum diademata imponuntur, àb vno tempore transuersim ad aliud excurrens, lambdoides in occipite à λ græca littera, cuius figuram refert, appellata; Sagittalis demùm, quæ rectà inter has frontem versus extenditur. Spuriæ autem duæ sunt, vtrimque vna suprà aures, squammosæ dictæ, eò quòd syncipitis ac temporum ossa in aciem paulatim attenuata, quasi squammæ imbricatim superponantur inuicem, & coalescant. Communes pariter suturæ in tres alias diuiduntur, frontalem scilicet, sphaenoideam, & Ethmoideam; quas vt minus hic necessarias prætermittimus, cum apud Anatomistas liquidius eas videre datum sit. Suturarum vsus multiplex assignatur à Galeno lib. 9. de vsu part. cap. 17. non modò ad fuliginosorum excrementorum transpiratum, cum caput velut cucurbitula toti insideat corpori, omnisque generis vapores, humoresque sursum repentes, excipere natum sit, quibus nisi exitus pateat per suturas, malè vtique consultum esset animantis saluti; sed etiam vt per eas crassa meninx capitis ossi alligaretur, quò vasa, alia quidem intrò, alia autem extra exirent, vtque varijs filamentis pericranium contexere tandem valeret. Fuerunt prætereà ad cranij conseruationem constructæ, vt si quando percussum, ruptumque fuerit, ne per totum rupturæ illæ distendantur, sed inhibeantur illic & cessent, vbi ipsummet saucium os conterminatur. Diximus suturarum essentiam, differentias, & vsum, prout naturaliter & vt plurimùm esse consueuerunt: At Hippocrates, præter consueta hæc, quasdam affert varietates, vt quid rarum, quas pro capitis figurarum diuersitate mostruose admodum quandoque accidere obseruauerat: satis tamen diminutè, itaut non leuis subeat suspicio de aliqua textus mutilatione, cum non alias proponat suturas in prima figura, quam eas, quas suprà aures spurias esse affirmauimus, præter coronalem, & lambdoidem; In secunda verò easdem spurias cum sola coronali, nulla facta mentione de sagittali, quæ tamen semper adesse consueuit. Alias etiam prætermittit configurationes, secus quam fecit lib. de vuln. capit. ex quo libro textus hic restituendus videtur: inquit enim. *Hominum capita*

Suturæ spuriæ duæ & quæ sint.

Communes suturæ tres sunt, & quæ.

Suturarum vsus.

num. 2.

nihil

Hominum capita nihil inter se cõmuniter habent, neque suturæ omnibus eodẽ loco consistũt.

nihil inter se communiter habent, neque suturæ capitis in omnibus eodem loco consistunt: Verum quisquis ex priore capitis parte prominentiam habet, (est autem prominentia rotunda ossis pars eminens præ alia) huius suturæ consistunt in capite velut littera græca T *pingitur; breuiorem enim lineam ad prominentiam trãsuersam constitutam habet, alteram verò lineam per medium caput, sed secundum longitudinem ad collum semper habet. Qui verò ex posteriore capitis parte prominentiam habet, huius suturæ etiam contrario priori modo consistunt: breuior enim linea ad prominentiam transuersa consistit, longior autem per medium caput secundum longitudinem ad frontem semper constituta est. Quis quis autem ex vtraque capitis parte & anteriore, & posteriore prominentiam habet, huic suturæ sunt similiter constitutę velut littera græca* H *Scribitur. consistunt autem longæ quidem lineæ ad vtramque prominentiam transuersæ; breuis autem per medium caput secundum longitudinem ad vtramque longam lineam desinens. At qui neutra parte vllam prominentiam habet, hic suturas habet velut littera græca* X. *pingitur. Consistunt autem hæ lineæ altera quidem transuersa ad tempora pertingens, altera verò secundum longitudinem per medium caput.* Hanc suturarum historiam probauit etiam Galenus, naturæque probabilitatem attulit lib. de oss. nat., & 9. de vsu part. cap. 17. pluries citato. Hoc idem sentit Celsus lib. 8. cap. 1. neque enim certus earum numerus est, sicut nec locus quidem. Repugnant tamen recentiores Anatomistæ Columbus, Fallopius, & Eustachius, tanquam hæ suturarum varietates secundum varias capitis figuras nunquam spectentur in natura, prout ipsis nunquam videre contingit, quamuis innumeras caluarias inspexerint: Quod tamen Hippocratis fidem nequaquam redarguit, qui, obseruator diligentissimus, potuit rara quædam videre, quæ, cum valdè raro contingant, alijs multis obseruare non licuerit, vel quod propositio hæc non sit æternæ veritatis, vel quod peculiaris cœli illius conditio varietatis huius causa extiterit. Varietatem profectò maiorem attulit Arist. in suturis lib. 1. & 2. de hist. an. & de part. cap. 7. videlicet quod mares plures habeant suturas, quàm fœminæ, quibus vnica est in orbe; maribus verò tres suturæ ad summum verticem in trianguli speciem: Quod tamen nescio

Suturarum variarũ descriptio.

Suturarum nec certus locus, nec numerus.

nescio quo fato ductus pronunciauerit: nulla siquidem obseruatur discrepantia in illis secundum sexus varietatem. Suturarum nulla differentia secūdum sexus varietatem.

XXX. Saniores autē capite sunt qui plures suturas habent. Saniores capite sunt quo plures habent suturas & cur.

aum. 6. Axiomatis huius rationem attulit Hippocrates lib. de alim. per hæc verba. *Raritas corporis ad perspirationem, quibus amplius aufertur, saniores sunt: Densitas corporis ad perspirationem, quibus minus aufertur, morbidiores. Qui probè perspirant, debiliores & saniores sunt, & à morbis facilè reconualescunt. Qui malè perspiraut, priusquam ægrotent, fortiores sunt: vbi autem ægrotarunt, difficilius à morbis reconualescunt. Hæc autem & toti & parti.* Salubriter magis itaque degunt, quibus caput pluribus intersectum est suturis, quòd vapores fuliginesque, quarum magna copia assiduè eleuatur, & gignitur in capite, quò plures sunt suturæ, eò facilius discutiantur, ac dissipentur: Quas si òb suturarum defectum retineri contingat, innumeris morbis paraphoricis, cataphoricis, cephalalgicis, atque catarrhoicis præbebitur occasio. Atqui rei huic contrarium sentit Celsus cap. 1. lib. 8. probans capitis valetudinem eò esse commodiorem, quò suturæ sunt pauciores: Quinimmò, cum interdum accidat, (raró tamen; idque facilius æstuosis in locis, vbi ossa plurimum exsiccata, penitus coalescunt) caluariam solidam fieri & absque suturis, vt multò ante annota- Raritas corporis ad sanitatem, dēsitas ad morbum magis conducit.

aum. 4. uerat Hipp. lib. de struc. hom., vbi asserit inueniri caput solidū sine suturis; & illud quidem humidum; (per accidēs Humidū videlicet òb retentas superfluitates, quæ per suturas discuti nequaquam possunt); illud caput firmissimum, & à dolore tutissimum esse voluit. Vt controuersiam hanc componamus, duo nobis sunt prius supponenda, quæ ex textu citato in lib. de alim. manifestè colliguntur. Primùm quod caput, quemadmodum cæteræ omnes partes, non àb intrinsecis tantummodò læditur, vt humoribus, atq. alituosis excrementis; verum etiam àb extrinsecis, Sole videlicet, Aere, Ventis,

nu. 24. violentis incursionibus, vt ample docuit Hippoc. lib. 4. de morb.; ac sicut rara textura commoda est ad euitandos morbos, qui ab extrinsecis causis proueniunt, liberum ijs prebens Rara textura cōmoda est ad euitandos mor-

O egressum;

ab interna causa prouenientes; densa vero ad eos, qui ab externa proueniunt.

egressum, ità àb extrinsecis, quibus per patentes meatus liber adest aditus, facilè offendi potest; & è contra densa textura sicut àb internis causis facillimè patitur, hostibus non dato egressu; ità externis validè resistit, omni dempto aditu: quod liquido docuit Gal. 1. de tuend. val. & de opt. corp. costit. *Densiora*, inquit, *corpora à causis internis pati promptè, rariora facilius à causis externis*. Secundò verò supponendum est in euacuatione qualibet vna cum excrementis aliquid semper vtilis materię dissipari, vnde pars imbecillior postmodum reddi necesse est: Quapropter in fuliginum per suturas exclusione, vbi potissimum rariores illæ sunt, plurimos etiam spiritus euanescere putandum est, proindeque caput debilius reddi. Quibus positis dicendum externas causas Celsum respexisse, quibus, quo solidius caput est, magisque compactum, eo validius absque dubio resistit, tum denegato omni aditu, tum naturali robore, òb spirituum copiam, qui in hoc minimè dissipantur: atque hinc dixit caput huiusmodi esse robustissimum. Verùm cum deficientibus suturis morbificæ internæ necessario procreentur causæ in capite, retentis nimirùm fulginibus: extrinsecæ verò causæ è contra, quæ plures suturas offendere possunt, de necessitate non sint; sed possunt adesse & abesse; ideò Hippocratis dictum & verius esse, & sæpius verificari pronunciabimus; nè etiam fateri cogamur hominum capita frustrà serratis pectinatim compagibus fuisse constructa.

De opt. corp. const. cap. 4.

Celsus conciliatur cũ Hipp. circà suturas.

XXXI. Inter supercilia os descendit, ac transit, & mandibularum clausura in medio mento, & supernè ad caput est.

Capitis conterminatio & diuisio.

CAput tota ea pars est, quæ collo vt columnę imposita, velut totius opificij culmen supereminet, diuiditurque in cranium & faciem. Egit superius de ossibus cranij dum suturarum historiam explicuit, quarum ministerio huiusmodi ossa discriminantur: à coronali namque os frontis designatur, à lamdoide os occipitis; à saggittali ossa duo bregmatis; à squammosis denique ossa temporum; quæ sex propria sunt

cranij

nu. 2. & deinceps nu. 5. cranij ossa, quorum meminit lib. de vuln. capit.; Quamuis etiàm sphenoides & Ethmoides lib. de oss. nat. inter eadem connumerare visus sit, octonarium numerum explens: cum tamen postrema hæc duo (sphenoides nempè, quod toti caluariæ tanquàm basis subtenditur; immò inter omnia tum cranij, tum superioris maxillæ ossa, velut cuneus infigitur, & palati os nuncupatur; & Ethmoides, seu spongoides, quod inter supercilia in basi frontis residés, cribriformi, spongiosaque substantia peruium, vt tex. 15. lib. huius explicauimus, nares, & oculorum iuxta internum latus orbitam constituit) sint potius communia; ità vt inter faciei ossa æquè benè connumerari possint. Pergit nunc igitur agendo de faciei ossibus, quæ duplici maxilla, superiori scilicet, inferiorique, propriè comprehenduntur: inter ea tamen ethmoides connumerat, quod inter supercilia ad nasi radices locatum, deorsùm descendit, cumque superiori maxilla terminatur. Verùm tam compresso sermone, atque adeò leuiter hæc omnia attingit, vt indicare potiùs, quàm describere videatur, bonarum artium semina iaciens, quæ alijs fortasè libris excolere sibi animo proposuerat. Maxillarum alteram superiorem, inferiorem alteram esse diximus; illa in animante quolibet immobilis est, vt notauit Hippoc. lib. de artic., excepto tamen Psittaco, & Cocodrillo, vt testis est Aristot. 1. de hist. an. cap. 11., & alibi. Hæc ad incidendos, mandendosque cibos mobilis à natura effecta est. Componitur illa ex pluribus ossiculis, quorum numerus controuertitur inter Anatomicos, qui plura, vel pauciora constituunt, prout varias adiacentium ossium portiunculas inter ea connumerant. Vndecim tamèn verè sunt, vtroque ex latere quinque, & vnum in medio locatum. Primo externus oculi angulus, ac magna orbitæ pars constituitur. Secundum officulum est lacrymale in angulo interno, cui carumcula inest, quæ stillantem de cerebro humorem glandulæ instàr excipit, exprimitque in nares per foramen, quod in eas peruium habet. Tertium omnium maximum est, omnia dentium alueola suo è latere complectens, orbitam, malum, magnamque palati portionem constituens; & sinuosum valdè est; quapropter, vt dixit Hippoc.

Cranij ossa sex propriè sunt.

Faciei ossa.

Maxillarum descriptio.

nu. 25. Ar. lib. 3. cap. 7. eiusd. lib.

Superioris maxillæ ossa.

Solæ ex ossibus maxillæ venas intra se habent. lib. de princ., *solæ ex ossibus maxillæ ipsæ in se ipsis venas habent; & ob id alimentum amplius in ipsas, quàm in alia ossa trahitur.* nu. 13. Quartum in extremo palati sedem occupat, quà videlicet nares ad palatum sunt peruiæ. Quintum denique ad nasum peculiariter pertinet. His addi potest vndecimum, quod vomer dictum est à vomeris figura, quam refert, in medio palati narium septum sustinens, cuius meminit Hippoc. 4. & 6. epid. sec. 1., dum inquit. *Quibus os à palato decidit, ijs medius nasus subsidet* (sublato scilicet fulchro). *Si verò os, vnde dentes nascuntur, extremus nasus concidit.* Inferior autem maxilla duplici tantum osse constructa est, quæ inferius in basi, quod mentum dicitur, simplici sutura, seu harmonia, coniunguntur, quæ deperit in adultis, ità vt vnicum os videatur. Superius verò vtrumque eorum duplicem habet apophysim, seu processum, quorum longior & acutior temporalis musculi tendonem excipit; alter verò, qui breuior est, ac rotundus, cauitati ossis petrosi, seu potius iugalis, sub auditorio meatu inarticulatur; cuius luxationem in oris hiatu sæpè non sine magno discrimine accidere asseritur in coacis, *in tetano & opisthotono maxillas luxari funestum.* & lib. de artic. vbi maxillarum historiam retulit his verbis. *Maxilla paucis perfectè luxata est: os enim, quod à superiori maxilla prodit, cum eo esse subiugatum est, quod sub aurem annexum est; quodque capita infernæ maxillæ concludit ac dirimit, cum altero capite superius sit, altero inferius: & extremæ infernæ genæ partes ità se habent, vt altera ob longitudinem non facilè accessum admittat; altera verò cornix est, & suprà iugale os excedit. Simul autem & ambarum harum extremitatū neruosi tendones existunt; ex quibus musculi dependent, qui temporales, ac manducatorij appellantur. Propterea autem appellantur, & propterea mouentur, eò quòd hinc dependent: nam in edendo, & in loquendo, & in reliquo oris vsu, superna quidèm maxilla quiescit; est enim capiti connexa, & non coarticulata; inferna autem maxilla mouetur: coarticulata enim est à superna maxilla, & à capite.* Vide Galenum com. 2. suprà eundem librum particula 4.

Margin notes: 4. epid. nu. 8. 6. epid. sec. 1 — Inferioris maxillæ ossa — nu. 3. — Maxillas luxari funestum. — nu. 24. & 25. — Excludit habet Galenus in com.

Ver-

XXXII. **Verticula alij plura, alij pauciora habent. Qui pauciora habent, his duodeuiginti sunt. Horum alia sursũm ad caput, alia deorsùm ad sedem tendunt.** Verticula alij plura alij. pauciora habent.

PRoxima capiti spina se se offert, totius ossium compaginis basis & fundamentum; ex quo Carina satis appositè nuncupatur. *Initium in omnibus, quæ ossibus constant, spina est,* inquit Arist., *quæ coagmentata ex vertebris, à capite ad coxas porrigitur*. Hæc in fistulę modum excauata, magnam cerebri propaginem continet, quam spinalem medullam dicimus, cerebri emulam, cuius vicem gerit in vniuerso corpore, dum neruis originem pręstat, qui partibus omnibus à capite sensum & motum impertiuntur. Sacræ huius medullę propugnaculum est ipsa spina, quæ & ad eius securitatem, & vt animal tùm antè, tùm retrò moueri flectique posset, compluribus fuit ossibus constructa, quę vertebrę, seu spondili, nuncupantur, qui ad varias tum costarum, tum inter se articulationes & robur, varijs apophysibus atque eminentijs obliquis, trãsuersis & acutis, à lateribus, & in posteriori parte fuerunt obuallati: De qua spina nunc agere intendit Hippocrates, cuius recticuruam figuram perbellè descripsit lib. de oss. nat., & de artic. At quamuis spina sit tota ea ossium compago, quę à capite ad os sacrum deducitur, vt ex Aristotele suprà assertum est; explicuitq; Hippocrates ipsemet lib. de oss. nat.; eam in ceruicem diuidens, dorsum, & lumbos, vt communiter àb omnibus Anatomicis diuidi solet, per hęc verba: *Verticula suprà clauiculam vna cum magno septem sunt; iuxtà costas autem tot, quot costæ, duodecim videlicet: iuxta laterum mollitudinem verò forinsecus vbi coxendices in lumbo, quinque*: Attamen, vt notat Gal. com. 1. lib. 3. de artic., sumitur quandoque Hippocrati pro ea solummodò vertebrarum compositione, quę dorso, & lumbis adiacet; quod ipsum hìc pariter fecisse censendum est, dum vertebras duodeuiginti esse asseruit. Inquit ergo,

Spinæ descriptio.

Ar. 3. de hist. cap. 7.

Spina cur pluribs ossibus constructa sit.

nu. 2. De oss. nat. nu. 2. De artic. nu. 41.

Spina diuiditur in ceruicẽ, dorsũ, & lumbos.

Vertebræ in ceruice septem, in dorso duodecim, in lumbis quinque numerãtur.

Spina sumitur quãdoq; ab Hippoc. pro ea tãtũmodo ossiũ strue, quæ est in dorso & in lumbis

Verticula alij plura, alij pauciora habent; nam quãuis Rhachis tota ex vertebris quatuor & viginti secundùm naturę leges

ges plerumque construatur: potest tamen hic numerus preternaturaliter variari, & plures esse, vel pauciores: sunt enim qui vndecim; sunt qui tresdecim vertebras in dorso habent, penès quas costarum etiam numerum variari contingit.

Magnā vertebram appellauit os sacrum.

Qui pauciores habent, his duodeuiginti sunt. Hìc procul dubio duodecim dorsi, & quinque lumborum vertebras enumerat, superaddito insuper osse sacro, quod magnam vertebam appellauit sec. 4. lib. 2. epid. relicta scilicet ceruice. At cur addiderit. *Qui pauciores habent*, nondum mihi valdè constat, cum nullum sit dubium, quin aliqui his pauciores habeant, vndecim videlicet in dorso, vt docet Gal. lib. de oss. cap. 7. immo; cap. 8. rarius superesse, quam deesse asseruit; nisi dicamus, vt raro euenit naturalem numerum variari, ità nunquam Hippocrati contigisse pauciores quàm decem & octo secundùm dorsum & lumbos in humano sceleto obseruare.

Vertebrarū processus & apophyses.

Horum alia sursùm ad caput, alia deorsùm ad sedem tendunt. videlicet iuxtà apophyses acutas, atque eminentias illas, quibus spina in postica parte verè constituitur: Etenim, vt dictum est, Vertebrarum vnaquæque pluribus extuberat processibus, obliquis, transuersis, & acutis. Obliquos binos habet àb vtroq; latere, quorum duo sursum, duo deorsum vergunt ad suam cum cæteris articulationem; Vnum in vtroque latere transuersum ad varias musculorum insertiones, articulationesque costarum. Acutus vnicùs postica in parte eminet, spinam propriè constituēs: Qui acuti processus à secundo ceruicis vsq; ad decimum, seu potius vndecimum, vel duodecimum dorsi spondylum, quasi hamati deorsum ad sedem vergunt: quemadmodum ipso vndecimo, vel duodecimo excepto, qui in neutram vergit partem, reliqui omnes inferiores sursùm tèndunt, vt latè docet Gal. lib. citato de ossib. cap. 8. Spinam eleganter descripsit Plato in Timęo. *Sphæra*, inquit, *ossea quasi torno facta, cerebrum circumsepsit. Huic angustos reliquit meatus, & circa ceruicis simul dorsiq. medullam ex ipso rotulas vertiginesque effingens, quasi cardines subdidit, ità vt à capite per totum protenderit. Sic vtique*

semen

ſemen omne ſeruauit, dum lapideo ambitu circumuallauit. Articulos inſuper addidit, alterius ipſius natura vſus in ipſis, tamquam media quadam exiſtente potentia motus flexioniſque gratia.

XXXIII Coſtæ ſeptem à poſteriori corporis parte ad verticula connectuntur, anteriore parte in pectore inter ſe committuntur. Coſtarum ratio.

TRuncus humani ſceleti; vel potius, thorax, ex dorſali ſpina, coſtis, atque ſterno conſtituitur. Egit ſuperiùs de ſpina; de coſtis, atque ſterno eum nunc agere par erat. Coſtæ autem à dorſi ſpondylis iuxtà tranſuerſarum apophyſeon radices, velut rami à trunco hinc inde emanantes, duodecim à latere vtroque fructicantur. Harum ſuperiores ſeptem ad medium vſque pectoris exporrectæ, & cum dorſi ſpondylis, & cum ſterni cartilaginea parte ad nobilium viſcerum tutelam articulantur: ac proindè, perfectæ cum ſint, veræ & legitimæ nuncupari merentur, quas tantummodò hic conſiderans Hippocrates, ſeptem tantùm coſtas enumerauit. Paulò ſecùs Ariſtoteles, qui coſtas vtrinque octonas eſſe aſſeruit, narrans de gente Turdulorum, (qui Populi Hiſpaniam Bæticam incolunt), quorum homines ſeptenis coſtis creari ferunt, nullius idonei Authoris teſtimonio conſtare. Ariſtotelem ſecutus eſt Plinius nat. hiſt. lib. ij. cap. 37. Coſtas homini octonas tantùm, Suibus denas, Cornigeris tredecim, ſerpentibus triginta aſſignans. Sed vtrique eo decepti ſunt, quod octaua coſta ſatis vltrà producta, ipſa pariter cum ſterno coire videatur: quinimmò de facto quandoque coit. Cæterùm inferiores quinque, inchoatæ tantummodò, vt ità dicam, alijſque breuiores, articulatæ quidem cum ſpondilis iuxtà ſpinam, ſed paulatìm deindè in cartilagineum quid deſinũt, interiectum in ventre ſpatium exoſſe relinquentes, ad naturalium viſcerum extenſionem in cibo & potu: Quapropter hę imperfectæ cum ſint, ſpuriæ atque illegitimæ nuncupantur.

Coſtæ duodecim ſunt ab vtroque latere fruticantes.

Ariſt. 1. de hiſtor. an. cap. 15.

Ariſtot. & Plin. decepti in coſtarum numero recenſendo.

Coſtæ ſpuriæ cur factæ.

num. 3. Hoc totum his verbis expreſſit Hipp. lib. de oſſ. nat. *Coſtæ iuxtà diſcriminationes verticulorum neruo annexæ ſunt à ceruice vſque ad lumbos intrinſecus: ab anteriore autem parte iuxta pectus laxam & mollem ſummam partem habentes, ſpecie præ cun-*

ctis

ctis animalibus maximè obtortæ. Hac enim parte angustissimam molem homo habet. Qua verò parte costæ non sunt, exortus obliquus, breuis, & latus ad singula verticula neruo annexus est.

XXXIV Clauiculaiū ratio. Clauiculæ articulos habent alios in medio pectoris iuxtà guttur, atque hìc coarticulatæ sunt; alios verò ad humeros reclinatos ad scapulas, quæ humeris semper adhærent. Scapulæ verò ad membra bracchij, siue totius manus, articulantur, incumbentes in ipsum os, quod in membro est. Iuxtà os autem appendices duæ prodeunt, altera intrinsecùs, altera forinsecùs, quæ ad scapulas ossi adnascentes, infrà articulatæ sunt. Quæ verò in cubiti flexura sunt, infrà quidem radio coarticulatæ sunt, iuxtà os natura cauum existens; suprà autem radium paululùm, in cubiti gibbum: & tùnc tum os, tum radius in idem commissa, articulum in cubiti gibbo faciunt. Iuxtà vlnam verò appendices prodeunt tenues valde quatuor; duæ sursùm, duæ deorsum. Et ad cubiti gibbum quidem duæ appendices consistentes suprà ex osse hærent; hæ cum osse cohærentes, iuxtà ossis articulum in cubiti gibbum coarticulantur. Quæ verò infra sitæ sunt, & intùs reclinatæ, hæ vtræque committuntur ad radium, ex supernis à membro procedentem, & intùs ad membrum coarticulantur, & radium appellatum faciunt hæ sibi ipsis intùs in cubito commissæ. Infrà autem ad manum os articulum habet. Appendices verò hac parte teneræ existentes, duæ quidem non exeunt in articulum. Superna autem & inferna cum osse coarcticulantur ad manum.

A B C D

Osteologiam prosequitur Hippocrates, & à trunco ad artuum ossa explicanda accedit, totius manus seriem, atque

atque compaginem describens, quæ in Humerum, Cubitum, extremamque Manum Hippocrati subdiuidi solet : Incipit
A tamen à Clauiculis, vtpotè thoraci communibus, manibusq;. Nam duo hæc officula à summa sterni parte hinc indè ad humerum vsque flexuosa protenduntur ; extuberantia quidem propè sternum, vt vasibus illàc prætereuntibus locum cedāt, depressa autem iuxtà humerum ad robur : ex quo ς græcæ litteræ figuram referunt, & iugula, quasi exigua iuga appellantur. Dicuntur prætereà àb Hippòcrate clauiculæ, tum quia thoracem claudunt, tùm quia humerum cum scapulis firmāt, ac furcæ instar fulciunt, nè ad pectus excurrant : quapropter furciculæ nomen etiam obtinuere. *Clauiculæ cur ita dictæ* Articulantur tum in summa sterni parte propè guttur, tum cum scapulis in supremo humero, vbi scilicet humerus reclinatur ad scapulas, vt cum earum glenoide cauitate, siue acetabulo articuletur : Humerus namque, seu bracchium, vt dilucidè describitur lib. de *Humeri descriptio.*
nu.4. off. nat., incuruum foràs, & exteriori parte obliquum, non rectum est ad acetabulum. Iungitur autem illa diarthroseos, seu articulationis specie, quam arthrodiam nuncupant : exiguum enim, depressumque clauiculæ caput in haud profundam sterni cauitatem inseritur, motumque, etsi exiguum, conspicuum tamen edunt, vt idem Hippocrates docuit
nu.3. lib. de off. nat. inquiens. *Clauiculæ rotundæ sunt ad anteriorem partem; ad pectus quidem breues motus habentes; ad summum verò humerum frequentiores* : cui simile habetur etiam lib. de
nu.18. artic.

B Eodem prorsus modo & scapulæ quid commune sunt thoraci manibusque; cum & clauiculis suo acromio, & bracchijs glenoide cauitate inarticulentur : Nam duo hæc ossa trilatera sunt, & ingentia, foris gibba, intus excauata, superioribus costis à tergo, pro earum munimine, superposita, quæ in valdè extenuatis alarum more prominent. *Omoplatæ à Græcis Scapulæ à Latinæ Spatulæ à Barbaris. Scapularum descriptio.* In harum ceruice cauitas insculpta est glenoides dicta, in quam humeri caput inseritur, membranoso ligamento vndequaque præcinctum, à glenoidis ore oriundo ; ex quo ossi huic semper incumbere dicuntur : de hac tamen re idem Hippocrates consulendus
nu.4. est lib. de off. nat. jam citato. Omoplatum latitudini forti-

Scapulæ fortitudinem atque prudentiam designant.

tudinem pariter, atque prudentiam tribuerunt Phisionomici: ex quo Virgil. lib. 11.

Hæc fatus, latos humeros subiectaque colla
Veste super, fuluique insternor pelle Leonis. & lib. 5.
Ostendit latos humeros. &c.

Ossi autem, quod ad scapulas reclinari, iisdemque inarticulari iam diximus, bracchio videlicet, siue humero, ossium omnium maximo, crure excepto & tibia, si Galeno credimus cap. 15. lib. de ossib., in Inferiore sui parte duæ insunt apophyses, & appendices; non illæ quidem, quæ musculis carpum & digitos mouentibus originem præbent, sed quæ trochleas efformant, atque infrà in cubiti flexura cum vlna & radio articulantur, quæ duo sunt ossa secundam manus partem, quæ cubitus appellatur, constituentia; focile maius, & focile minus appellant Barbari. Radius etenim atque Vlna, quæ cubitus etiam dici solet, bracchij trochleis inarticulata, articulum in cubiti flexura efficiunt: cuius articulationis rationem descripsit Hipp. lib. de fract. inquiens. *Cardiniformis est bracchij pars in cubiti sede, in hac figura innitens, ossibus cubiti & bracchij rectitudinem facit, veluti totum vnum esset.* C

Cubitus. num. 4.

Vlna denique, seu cubitus & focile maius, quatuor habet appendices, duas quidem in superiori parte, quas rostra, seu coronas appellauit Galenus, quæ bracchij cauitatibus immittuntur; duas verò in parte infima, quæ ideò dicuntur intus reclinatæ, & quòd committuntur ad radium, quia, cum vlna & radius ea sint ratione constructa, vt in vtraque extremitate simul coalescant, dehiscant autem in medio; Vlna quidem in superiore sui parte humerum versus crassior cum sit, radij tenuiorem extremitatem excipit; sicut è contra, in extremitate inferiori, vbi tenuior est, in radij crassiorem partem insinuatur, itàut cum ipso coalescat, vniaturque: Vndè duo hæc ossa quasi vnum sunt, miro artificio ad manus & cubiti robur, atque flexuras varias efformatum. Inferiores ergò hæ ipsius vlnæ appendices multa cartilagine inuolutæ, ac proindè teneræ existentes, non exeunt in articulum, hoc est, non articulantur cum infima manu, seu bracchiali, quia non eò vsque extenduntur, nisi styloide quodam processu, atque D

mæ-

media copiosa chartilagine interiecta; sed coarticulantur, siue potius vniuntur, & cõmittuntur ossi, quod ad extremam manum pertingit, radio videlicet, modo iam explicato: radius enim est, qui bracchialis cauitatibus suas tuberositates immittens, extremæ manus articulum constituit.

XXXV. Cæterùm manus articulos multos habent: Quæcunque enim ossa inter se committuntur, omnia articulos faciunt. Digiti articulos habent multos, vnusquisque tres, vnum ad vnguem in medio vnguis, & nodosæ prominentiæ; alterum in ipsa nodosa prominentia, qua parte etiam digitos conflectunt; tertium qua parte digitus à manu exoritur.

SVperiorem artum, quem bracchium vulgò nuncupari scimus, in humerum, cubitum, extremamque manum diuidi ex vetustissimis Medicis dictum fuit: Prioribus itaque iam exactis partibus, tertiam modò exequitur, summæ manus structuram referens: quam in tres itidem partes, Carpum, Metacarpum, & Digitos àb Anathomicis diuidi de more est. Organi huius præstantia quanta sit, diserrè admodum, lateque docuit Gal. 1. de vsu part., multoque prius Arist. 4. de part. cap. 10., à quo complura procul dubio mutuatus est. Huic tantum tribuit Anaxagoras, vt asseruerit hominem omnium, quot quot spirant, prudentissimum esse, quoniam vnus omnium manus obtinet; etsi àb eodem Aristot. atque Galeno iure opimo reprobetur: dantur siquidem organa à natura pro facultatum exigentia, non è contra, facultas pro organorum aptitudine: Quapropter homo, eò quòd prudentissimus futurus erat, pluribusque tum pacis tum belli artibus instituendus, compluribus itidem indigebat instrumentis; manus proinde ei tributæ fuere, rationis ac sapientiæ ministræ; organum videlicet antè omne organum, quo vno cætera quæcunque instrumenta parantur, quibus suæ nuditati satis superque deindè succurrit; eo pacto, quo Anima primo àb ortu scientijs omnibus, artibusque destituta, vna ratione habitibus varijs postmodum induitur atque exornatur.

Manuum dignitas atque descriptio.

Manus prudentiam hominis testātur.

tur. Cæterùm quoniam præcipuus organi istius vsus futura erat rerum apprehensio, magnitudine inter se, figuraque maximè discrepantium; non vnico, inflexibilique osse construi debebat, sed compluribus per articulationem inter se compactis, vt modò plurimum extendi, modò in arctissimum coarctari pro rerum exigentia valeret; quemadmodum in digitis à Metacarpo tanquam rami à trunco promanantibus clarè nimis conspicitur, ac liquidò in textu enarratur. Vnumquemque autem digitum tres habere articulos asseritur, adnumerata nimirum inter hos prima pollicis articulatione, quæ tamen non cum Metacarpo, vt reliquorum digitorum, sed cũ Carpo est, ac proindè digitorum officula quindecim erũt, præter sesamoidea articulis interiecta; quemadmodum Metacarpi quatuor, Carpi autem octo: vnde libro de ossium natura, totius infimæ manus ossa vigintiseptem àb Hippocrate enumerantur.

Manuum ossa & articuli.

num. 5.

XXXVI. At verò in coxendicibus articuli duo sunt, quæ acetabula appellantur, & femora in hos in articulata sunt. Iuxtà femora autem appendices duæ protenduntur, altera intùs, altera foris, & in articulum neutra procedit, neque àb altera parte, sed ad os ad femur inseruntur. Femur autèm supernè, vbi in acetabulum ingruit, bifidum est huiuscemodi bicipitate. In ea quidem parte, quæ intrò inclinata est, in summitate rotundum est ac læue, quæ etiàm in acetabulum ingreditur. Altera autem bicipitatis pars exterior magis foràs prominet, & inferius apparet ad nates, & coxendix appellatur.

INferior iam nobis proponitur artus, ambulationis instrumentum, quo inter terrestria animantia solus homo bipes constituitur: pro anterioribus namque pedibus manus, vtpote animalium sapientissimo conuenientiores, datæ sunt. Hic in tres pariter distinguitur partes Crurem, Tibiam, atque, extremum

Pes in crurẽ, tibiam & extremum pedem diuiditur.

mum Pedem: Ac quemadmodum in manus historia recensenda àb Omoplatis Author incepit, quibus bracchia velut basibus implanctata visuntur; ità pariter in Pede describendo à duobus ijs ossibus exorditur, quæ sacri ossis transuersis processibus vtrimque adnexa, & immota, postrema in dorso sunt, amplam cauitatem pro infimo ventre constituentia, crurumque articulationi potissimum inseruiunt. Et quamuis vtrimque vnum videatur, nullo peculiari nomine insignitum;

Ilium ossa.

vnumquodque tamen lineis, interiectisque chartilaginibus in tres partes diuisum est; quarum superior & latior pars ilium ossa constituit; inferior atque anterior coxendicem, seu ischium; quæ autem indè adhùc ad anteriora protenditur, os pubis efformat.

Coxendix seu ischiũ. Os pubis.

Ischio, seu coxendici vtriq. ampla cauitas insculpta est, quam artron, seu articulum modò appellat Hippocrates, Acetabulum, vel Cotyla communiter dicta, cui femoris caput valido intercedente ligamento committitur atque inarticulatur. Femur autem teres ac verè maximum inter omnia humana ossa, in superiore sui parte infrà ceruicem duo habet addita-menta & appendices, quarum altera externa & maior est, altera verò interna atque minor; neutraque ad vllam deuenit articulationem, neque ab altera parte, hoc est, neque ex ea parte, qua ipsi femori vniuntur: adnatæ enim sunt femori, non coarticulatæ, musculorumque exortui atque insertioni dicatæ tantummodo sunt: ex quo varijs crurum motibus inseruiunt, atq. hinc τροχαντῆρα Græcis, latinis rotatores appellantur.

Femur.

Trochanteres duo, maior rotator, & minor rotator.

Ab his exurgit longa ceruix, cui caput prę̨magnum & leue ad intrà reclinatum, impositum est, quod in acetabulum inseritur ad coxę articulationem. In superiori hac parte biceps femur apparet: etenim præter magnum illud caput, de quo iam diximus, externa appendix, maior rotator dicta, haud longè indè exurgit, quæ cum ad nates se se efferat γλουτὸς, etiã dicitur. Ex hoc textu colligi potest primò Ἄρθρον, hoc est, articulum apud Hippocratem dici non modo naturalem illam ossium syntaxim, & compagem, siue coniunctionem, quæ ossis caput, acetabulum, & vinculum complectitur, prout accepit, inquiens: *Quæcunque ossa inter se committuntur, omnia articu-*

Articulus modo articulationem, modo acetabulum, modo os, quod acetabulo inseritur, significat.

articulum efficiunt; sed quãdoque ità vocari acetabulum dùmtaxat; ex quo dixit in coxendicibus duos esse articulos; quandoque verò os tantummodò, quod alteri committitur, vndè articulos promptè excidere, vel reponi pluries dixit lib. de articul., & de fractur., notatque Gal. lib. de ossib., & com. 2. & 3. lib. de fractur. Colligitur itidem secundo ischium, seu coxendicem, quamuis propriè dicatur de osse illo, cuius sinui inseritur femoris caput; nunc attamen transferri ad significandum magnam illam femoris externam apophysim, quam ad nates se se efferre, maioremque rotatorem appellari diximus: sicut interdum & carnosas ex vtroque latere post lumbos eminentias; & coxæ tum articulationem, tum ossa, quæ in ipsa articulatione committuntur, & interiectum teres validumq; ligamentum eodem hoc nomine designari, satis liquidò probat Foesius in sua Oeconomia.

Ischium, seu coxendix propriè est os illud, cuius cauitati inseritur femoris caput, apud Hippoc. tamen plura significat.

XXXVII. Ad genu verò os Femoris taliter biceps est; Bicipitio autem huic os tibia appellata, velut in cardine adaptatum est. Suprà adaptatum autem mola, siue patella incumbit, quę humiditatem à carne in articulum expassum descendere prohibet.

INferiorem femoris partem nùnc describit, quod à medio deorsum crassescens, propè genu biceps euadit, in duo ingentia satis capita desinens, quæ à totidèm tibiæ cauitatibus in genu excipiuntur; Iuxtà ea autem capita à tergo magnus quidam, ac profundus inest sinus, in quem processus inter duas tibiæ cauitates extuberans, inseritur; validum emittens ligamentum, à quo tota hæc strues roboratur, stabiliturque. Proptereà ea diarthroseos species cõstituitur, quæ ginglimon à ginglimo; hoc est, cardine nuncupata est. Cardinum enim instar duo hæc ossa, femur & tibia, cùm vtraque & cauitates habeat, & processus, mutuo quodam amplexu excipiunt, atque excipiuntur. Articulationi huic scutiforme quoddam os mobiliter incumbit, quod à figura, quam refert, mola, rotula, scutum, & patella vulgariter appellatur. Cumque ab inte-

Genu articulatio.

interiori parte, vbi lubrica chartilagine inuolutum est, varias habeat tum cauernulas, tum exiguas tuberositates; his omnibus femori tibiæque ità aptatur, vt excipiat, excipiaturque àb illis. Huius ossis eum assignat vsum Hippocrates, vt quasi operculum quoddam subiectam articulationem, ex se satis laxam, tueatur; nè, dum expanditur in flexionibus, humiditates varias à circumadiacentibus carneis partibus suscipiat. Alium tamen assignant recentiores Anatomici, vt genu articulationem tegeret ne extrà luxaretur; quod de facili accidere poterat. Varijs interim tum ligamentis, tum musculorum tendinibus subiectis partibus adnexum est.

Mola articulationi in genu imposita, eiusque vsus.

Iuxtà tibiam autem appendices duæ procedunt, quæ infernè ad melleolos pedis finiunt, supernè ad genu: non autem perueniunt ad articulum. Ad pedem verò tibia iuxtà malleolos articulum habet, & alium infrà malleolos. XXXVIII.

QVæ inter femur, extremumq; pedem interiacet regio, tibia nuncupatur. Hæc cubito respondet; duobus siquidem ossibus costructa est, cohærentibus quidem simul iuxtà extremitates; in medio autem à se disiunctis; vt latius docuit idem Hippocrates lib. de oss. nat., & de fract. Maius atque interius ex his, tibia; minus autem exteriusque, Sura, vel fibula & perona Græcis dicta est. Vnius tamen, velut potioris, tibiæ videlicet, hoc textu meminit Author: hanc etenim vnam summa sui parte femori in genu coarticulari diximus, ima verò cum talo, quod est primum astragali os. De ijs preterea tibiæ appendicibus mentionem habet, quæ ad articulationem nequaquam deueniunt; sed harum inferior est productior capitis pars, quæ Tali articulum prætergressa, eiq; àb interiori latere adposita, internum malleolum cõstituit eo pacto, quo externum àb appendice ipsius fibulæ cõstituitur. Superior autem appendix in hoc textu commemorata, antrorsùm est non procul à tibiæ ceruice, musculorum, qui tibiam extendunt, insertionem admittens: Verùm quæ nam sit articu-

Tibiæ descriptio.

De oss. nat. nu. 1. De fract. nu. 14.

ticulatio, quam hoc os infrà malleolos habere asseritur, ingenuè fateor, non dum assequi mihi datum est.

XXXIX, Et in pedibus articuli multi, quemadmodum & in manibus, sunt. Quot enim ossa, tot sunt articuli. & in digitis pedum eodem numero sunt, ac pari modo habent.

Quot ossa, tot articuli.

Pedis manusq; magna est similitudo.

Magna inter pedem manumque intercedit similitudo; vsuq; pariter maxime inter se conueniunt: nam vtraq; sunt quodammodò apprehendendi instrumenta; manus quidem simpliciter tale est; pes verò quatenùs hominis, *quem solum ex omnibus animalibus*, inquit Firmianus, *cum Deus statuisset facere coelestam, cætera vniuersa terrena, hunc ad coeli contemplationem rigidum erexit, bipedemque constituit, scilicet vt eadem spectaret, vndè illi origo est; illa verò depressit ad terram: vt quia nulla his immortalitatis expectatio est, toto corpore in humum proiecta, ventri pabuloq. seruirent*. Pes inquam apprehendendi instrumentum non simpliciter est, sed quatenus hominis, cuius figura erecta existit, stationem & progressum in qualibet loci differentia firmare, tutumque reddere debebat: vnde loco cuilibet debuit posse circumplicari, atque inniti, & quamcumque calcati corporis figuram comprehendere, amplectique; compluribus iccircò opus habuit articulis, quò multifariam extendi, flecti, arctariq; posset, vt gressile animal ratione insignitum decebant. Quod igitur in manu est Carpus, seu bracchiale, in pede Tarsus est; Quod in manu Metacarpus & Postbracchiale, in pede, Metatarsum seu Pediũ aut Planta: Digiti demùm & ipsi persimiles in vtrisq. existunt; neque duo hæc instrumenta aliter inter se differunt, nisi quatenus & eorũ vsus, ad quem structura dirigi debebat, non idem omninò est, vt iam innuimus. Similia igitur sunt in structura quatenùs vtrumq. apprehensiuum est instrumentũ: Differunt verò quatenus illud optimè apprehendere, hoc autem tutò progredi debebat: proindeque in illo longiores sunt digiti, neq. omnes vna serie locati, sed pollex alijs è directo oppositus est, vt valida & vndequaque fieri posset apprehensio: in hoc verò & bre-

Lactant. firman. de opificio Dei cap. 8.

Pes apprehẽdendi instrumentũ quodãmodo est.

Pedis & manus comparatio,

breuiores, & crassiores, omnesque vna serie dispositi; ità enim expediebat organo non simpliciter apprehensiuo, sed progressionis etiam & firmitudinis instrumento, vt accuratè diserteque docuit Gal. lib. 3. de vsu part. per multa capita. Multi ergo etiam in pedibus sunt articuli, tot videlicet, quot ossa. Quæ vtique, assertio, vt verissima est in pede, parte nimirum toti adnexa articulataque, sic de tota ossium copage nequaquam absolutè prolata verificari posset: vt nam enim tot erunt articuli in humano corpore, quot sunt ossa, si antecedens cum subsequente perpetuò connectitur, postremum verò non habeat cum quo subsequente connectatur? ac proindè supersit necesse est, articulorumque numerum vnitate saltē ossa semper excedent; inter duo namq; vna tantūmodò intercedit articulatio. At dubitare cōtingit num eadē numero sint manuū ossa ac pedū, vt in presēti textu haberi videtur, asseritq; Cels. lib. 8. c. 1. inquiens *ossa pedis ad eorum, quæ in manu sunt, similitudinē instruta sunt, plantæ palmis, digiti digitis, vngues vnguibus respōdent.* Difficultatē parit ipsemet Hip., qui lib. de oss. nat. in manibus vigintiseptem ossa, in pedibus vigintiquatuor esse affirmauit. Recentiores verò Anatomistæ accuratè, fideliterque in manu quidem vigintiseptem ossicula; octo nimirū in Carpo, quatuor in Methacarpo, quindecim in Digitis ostendunt: in pede verò non plura quam vigintisex; in Tarso videlicet septem, quorum tria innominata sunt, in Methatarso quinque, in Digitis verò quatuordecim: Pollex etenim non plus quam duo ossa in pede habet; nam eius primum, immobile cum omninò sit, inter methatarsi ossa recensetur; secus quam fecimus in manu. An in more fuit priscis Authoribus in tarsi ossiculis malleola etiam interdùm annumerare, quasi in vnoquoqe pede duo malleola ab vnico osse constituantur; vndè ossa octo ipsimet tarso assignarunt, vt fecit Gal. lib. 2. de frac. t. 8. & Ruff. Ephes.; notatq; Riolan. com. in Gal. lib. de oss. cap. 24. ? Ex quo & Hippocratem id ipsum voluisse existimandum est, dum æqualem ossium numerum manibus, pedibusque assignauit. Libello autem de nat. oss.; vbi vigintiquatuor esse pedis ossa asseruit, tria illa in tarso ossicula, quæ nullo extant nomine insignita, velut ignobiliora, minusque ne-

Pedum multi sunt articuli.

Ossa manuū num eadem sint numero cum ossibus pedum.

nu. 5.

Pedis ossa.

Q cessaria

cessaria, præterijt. Digitis verò pedum parem ossium numerum tribuit ac digitis manuum, quia primum immobile pollicis ossiculum, quod Metatarso alij assignant, ipsius pollicis proprium facit. Paulò aliter Gal. 3. de vsu par. cap. 8. *Anteriores partes pedis*, inquit, *ad amussim persimiles comprehensorijs, ex æqualibus illis numero ossibus factæ sunt: vnum enim, quod ablatum fuerat magno digito, ipsi plantæ appositum, fecit vt par numerus fuerit seruatus.*

XXXX. Articuli insuper multi in corpore parui sunt, non similiter omnibus, sed alij aliis. Hi autem, qui scripti hic sunt, omnibus similiter habent. Aliæ etiam venæ aliis sunt, sed non memorabiles.

ANatomicæ historiæ finem impositurus Hippocrates, ne quid videretur inscius omisisse, cum quædam minus necessaria subticuerit, vt qui compendiosam texebat narrationum, subdit non paucos adhuc tum articulos, ac proinde ossa, tum venulas exigui momenti in humana strue reperiri, quæ non eadem in omnibus, sed alia in alijs mirè interdum deprehenduntur: Natura etenim, quamuis in suis operibus statas habeat leges, atque ordine ferè immutabili procedat; ludit tamen quandoque, in ijs præsertim, quæ non apprimè ad vitam necessaria sunt, varietatemque subit non exiguam, à quacunque id causa proueniat, siue efficiente, siue materiali. Præcipua tamen, vt quæ in compendiario hoc tractatu narrantur, valdè raro aliter, quam hìc descripta sunt, reperiri contingit. Quam escusationem adduxit etiam Galenus in fine libri de ossibus. At qui monstruosas hasce varietates audire exoptat, Realdum Columbum adeat lib. 10. de ijs, quæ raro in Anatome reperiuntur; velut etiam Iacobi Siluij, nec non Plateri obseruata: pluries enim in Corde, in Pulmonibus, in Arterijs, & in Cerebro, (vt miras nunc taceam venarum diuaricationes) ossicula reperta sunt, vt alij testantur Authores.

Natura varietate in animaliũ particulis quãdoque ludit, in ijs præsertim, quæ minus necessariæ sunt ad vitam.

Vide Riolan. com. in Gal. lib. de oss. cap. 24.

Mu-

XLI. Mucus omnibus à natura est, & cum hic purus fuerit, articuli sani sunt, & bene moueri possunt, vtpote lubrici inter se ipsos. Labor autem, & dolor fit vbi à carne humiditas fluxerit vitiosa. Primùm enim articulus stabilitur: non enim lubrica est humiditas, quæ de carne influxit. Deinde vt multa & valde sparsa, & ex carne non irrigata, semper resiccatur, & vt multa existens, & articulo ipsam non capiente, effluit, & male stabilita eleuat neruos, quibus articulus colligatur; ipsosque inconnexos ac dissolutos facit; & propterea claudi fiunt, cum hoc magis fit, magis, cum minus, minus.

Mucus articulis appositus est, cuius vitio variæ proueniũt læsiones in motu.

DIarthrosis, (ea nimirum articulationis species, quæ laxior est) ideò potissimùm excogitata fuit à natura, vt ossium strues quaque versùs flexilis esset, aptaque ad omnem motus varietatem existeret: hinc ei omnia tributa sunt, quæ robbur augere, motumque expeditum reddere apta erant. Vnius ossis caput alterius cauitati inseritur, firmoque ligamento nectuntur: vtque promptiora sint ad motum, neque calor aut siccitas nimium ex assidua agitatione in ijs augeatur, indeq; emergat dolor; aut, vinculo exsiccato, facilè dirumpatur, mucus quidam, hoc est, albus humor, lentus, & glutinosus articulationi huic affusus est, qui subinde à superuacaneo, quod superest, huius compagis alimento, renouatur, conseruaturq; vel è venulis neruisque, qui ad ossa producti, ligamentum sunt articulorum, sensim distillat; & quandoque, vt habetur nu. 18. lib. de arte, magno ægrorum mærore egreditur. *Quod homines imitati*, inquit Gal. *curruum axes, atque plaustrorum vngunt prius succo humido, & viscoso, quò nihil illi patiantur, & moueantur celerius*. Quousque igitur purus exstiterit humor hic, neq; à naturali statu qualitate, aut quantitate decesserit, valent & articuli, motuque aptissimi existunt. At si propria articulorum imbecillitate mucoris huiusce nimium congeritur, vel àb

Diarthrosis, seu laxioris articulationis ratio, & vsus.

Gal. 13. de vsu part. c. 8. in fine, & 5. aph. 39.

Q 2 habitu

Laboris varius significatus apud Hipocratem.

habitu corporis, aliaue parte vitiosi humoris fluxio eò concitetur, illicò labor insurgit, atque dolor. πόνος, Græcis, Latinis labor, varij est significatus apud Hippocratem, vt notauit Gal. 6. epid. com. 5. t. 10. nam sæpiùs pro exercitatione, interdùm pro dolore, aut absolutè pro noxa qualibet consueuit accipere; hic preter naturalem significat dispositionem à repletione prouenientem, qua articulorum actio, idest motus, læditur: Nam primò stabilitur articulus, & quasi immobilis redditur à copioso humore totam ipsius cauitatem occupante, ità vt nullus supersit locus, in quo ossis caput circumagi queat; præterquamquod ichorosus cum sit influens hic humor, non eum habet lentorem, qui lubricitatem addit articulis. Vinculum deindè madefaciens, laxat, omneque compagis robur dissoluit; ità vt à cauitate postmodum facilè articulus excidat: vnde Hipp. 6. aph. 59. *Quibuscunque à coxendicum dolore diuturno molestatis excidit coxa, ac rursus incidit, ijs mucores insunt.*

Superuacanea humiditas in articulis, quæ adueheat mala.

Articulorū humiditate Asiatica & Scythica gēs inualidissima.

Nota est historia in lib. de Aer. & loc. registrata, de Asiatica & Scythica gente, quæ orientalem plagam circà Mæotidem paludem incolunt, terram assiduis imbribus irriguam, stagnantibus aquis vndequaque madentem, Austrisque perflatam, in perpetua degentes desidia; vndè præ humiditate nullius virilitatis sunt, nulliusque laborum tollerantiæ; sed (Nomades præsertim) neque arcum intendere, neque telum torquere valent, nisi vstionibus compluribus articulos prius exuberanti àb humiditate vindicauerint. *Labor articulis & carnibus*, inquit Hippocrates, *cibus, somnus visceribus.* Mox adstantibus neruis, atque tendonibus vim inijciens, dolorem excitat; disiunctaque synthaxi, claudicant ischiadici magis, vel minus, prout maior vel minor fuerit affectio. Quòd si copiosior adhuc sit fluxio, itàut ei excipiendæ neutiquam satis sit articuli cauitas, diffunditur, ac circumsitas omnes occupat partes in tumorem eleuans: ac nisi àb alio influente humore subindè eluatur, tenuioribus partibus à calore resolutis, exarescit, concrescitque in tophum. Gignuntur etenim tophi exuberante in iuncturis humore vel sanguineo, vel bilioso, aut melancolico; plerumque tamen pituitoso crudoque, ex alimenti copia, vel cruditate, vel sedentaria vita congesto, qui

Articuli vstionibus roborantur.

Hip. 6. epid. sect. 5. par. 10 Labor articulis robur addit.

Tophorum generatio in articulis.

in articulis vetustate crassescit, & glutinosior redditur sic, vt in duritiem contumacissimam obcallescat.

XLII In ventrem porrò ea, quæ comeduntur ac bibuntur procedunt. Ex ventre autem fibræ in vesicam, qua parte humorem percolat, extentæ sunt.

DE naturalibus partibus paucissima quædam hic attingit Hippocrates; idque satis imperfectè, itàut iurè mutilatus censeri possit hic textus: quem tamèn facile restituere poterimus ex libello de corpor. resect; necnon de oss. nat., vbi alimenti, atque excrementorum eius ductus accuratè, absoluteque describuntur.

nu.2.
nu.8.

PRIMI LIBRI FINIS.

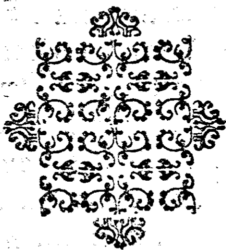

HIP-

HIPPOCRATIS COI MEDICORVM PRINCIPIS. DE LOCIS IN HOMINE

Liber Secundus.

COMMENTARIIS ILLVSTRATVS
A FRANCISCO PERLA CALVIENSI
MEDICO PHILOSOPHO CIVE ROMANO.

Textus I.

Fluxiones vt nam cõmoueantur.

LVXIONES autèm & perfrigerata valdè carne, & percalefacta fiunt, ac superinflammata. Fluxiones propter frigus fiunt cum caro in capite & venæ tensæ fuerint: Hæ enim, horrente carne, & ad angustias perueniente, adstrictaque, atque excludente, humiditatem exprimunt;& simùl carnes ipsæ contra exprimunt ad angustias peruenientes; & capilli sursùm erecti fiunt, vtpote simul vndequaque fortiter compressi. Quicquid igitur indè expressum fuerit, id ipsum quòcunque contigerit, fluit. Fluit autem etiam propter caliditatem, cum carnes rarefactæ transitus præbuerint, & humor calefactus tenuior redditus sit: Omnis enim humor calefactus tenuior fit, & omne cedens fluit maximè vero vbi valde fuerit inflammatum, propter hanc fiuit

cau-

causam. Carnes valdè plenæ factæ capere non possunt, fluit humor, qui capi non potuit; Fluit autem quòcunque contigerit. Vbi autem semel fluidæ factæ fuerint fluxiones, diffluunt ad locum, quò tandem cõtigerit, donec transitus fluxionis compressi fuerint propter gracilitatem.

DIximus in prooemio ad Lectorem Librum de loc. in homine esse quoddam velut medicinæ Compendium, physiologiam non modò complectens quo ad eam partem, in qua de humani corporis structura peragitur; verùm etiam pathologiam, morborum complurium naturam, causas, atq; symptomata patefaciens. Enarratis itaque in 1. lib. particulis, quibus humanum corpus coagmentatum est; nec non earum vnione sympathia, naturaliq; ad varios morbos, dispositione; iam in secundo hoc ea, quæ præter naturam sunt, explicare aggreditur, à fluxione initium ducens, hoc est, à Microcosmi tempestatibus: fluxionibus etenim partes inuicèm lædi contristariq; sæpenumero consueuerunt ob eam, quam primo libro docuimus societatem inter se, atque vnionem. Qua quidem voce latissimè accepta, etsi quilibet humorum àb alia in aliam partem decubitus intelligi possit; hic tamen pro eo tantummodò accipienda est, qui à capite immodicè repleto in subiectas concitatur partes, prout futura oratio liquidum faciet. Neque àb hac præter rationem exorditur: A cerebralium namque imbrium penetrabili madore labefactatæ, quæ subiacent, partes, innumeris propè morbis obnoxiæ redduntur. Est siquidem fluxio quoddam repleti capitis sympthoma, à quo, prout varia est labentis humoris conditio in qualitate & natura; varius itidem locus, qui occupatur, nulla ferè est humani corporis ægritudo, quæ aut originem, aut incrementum ducere non queat: quapropter caput humanorum morborum radicem esse asseritur. Etenim homo præ cæteris animantibus huic maximè obnoxius est, cum per se ob amplum cerebrum, sublime locatum, friggidum præhumidumque, necnon ob orbicularem, quam habet

Liber de locis in homine est velut medicinæ compendiũ.

Fluxio latissimè accepta quid significet.

A fluxionibus morbus quilibet originem aut incrementũ accipere potest.

Hippoc. in epist. ad Demetr. Regẽ nu. 40.

Homo cur cerebralib. fluxionibus maximè obnoxius.

Arist. probl. 10. sec. 1.
Catharri nomen vna cum luxu innotuit. Plat. dial. 3. de republ.
Homines aut natura, aut intéperantia morbosi nō sunt curandi secundū priscorum medicorū opinionem, sed tantum qui ex vulnerib⁹ laborant.
Homines intemperantes lacunarum instar aqua flatuq. exuberant.
Fluxionis causę in parte mandante, recipiente, & in vijs.
Fluxionis materia.
Hip. aph. 5. sec. 3.

habet caluaria figuram ex amplo in angustum, ac proindè tractioni aptissimam; tùm per accidens, òb discrasias varias, atque in victu errata. *Catharri namque nomen*, vt refert Plato, *ignotum fuit Æsculapio, ac filijs eius; vnàque cum luxu hominibus innotuit*. Quinimmò magni illi Medicinæ proceres putabant homines natura, aut incontinentia morbosos, viuere neque ijs ipsis, neque alijs conferre; Vnde neq; circà illos versari medicã artem censuerunt, neq; esse curandos, etsi Mida essent locupletiores. *Absurdũ etenim existimaxdũ est*, vt eius verbis vtar, *homines Medicis egere, non ad vulnera sananda dumtaxat, morbosque curandos intemperie aeris, & pro anni tempore aliter atque aliter incidentes; sed plurimum ad destillationes, & spiritus interioris tumescentis impetum, òb mollitiem atque desidiam, aut, quem damnauimus, luxum. Quibus effectum est, vt homines, lacunarum instar aqua flatuque exuberantium nimis oppleti, coegerint peritos Aesculapij successores morbos quosdam nouo nomine destillationes, & inflationes appellare*. At quoniam ità fert intemperantis huius æui conditio, frequentissimi huius affectus causas operæ pretium erit paulò studiosius inuestigare, quæ & in parte mittente, & in ea, quæ recipit, atque demum in vijs, per quas fluxio deducitur, reperiuntur; earumque aliæ principes sunt, aliæ concomitantes, aliæ denique conditiones necessariò requisitæ, quæ tamen omnes ad efficientem potissimum reuocantur. Superuacaneus verò quilibet in cerebro humor fluxionis materia existit, siue ibi ex praua partis eius nutritione congestus òb naturalem vel adscititiam discrasiam; siue aliundè delegatus; à ventriculo nimirùm vel imbecilliori, vel à crapula vexato, alijsque exæstuantibus visceribus, dum sublati vapores à cerebri friggiditate concrescunt, quemadmodum & Aer crassus caliginosus, & venti australes, caput, (præsertim si præcalidum sit), excrementis augere consueuerunt: Atque hæc postmodum aut propria grauitate descendunt, eò quòd à calore nimio eliquata sint, viæque laxatæ; vel loculis omnibus expletis, nullam nancifcuntur sedem, vbi firmentur; aut deorsum àb alio deturbantur; non modo, inquam, àb expultrice facultate, qualitate vel quantitate lacessita, sed vi

potissi-

potissimum condensantis frigoris, exprimentisque. Ex quo tres in præsenti textu statuuntur efficientes fluxionis causæ, quæ in transmittente parte operantur, frigus, calor, nimia capitis repletio: cæteræ autem excipientium, aut deferentium partium in sequentibus contextibus, aut tanguntur, aut enarrantur; Vnde sic loquitur.

Tres fluxionis causæ in parte transmittente frigus, calor, repletio.

Fluxiones fiunt. Cientur, ac velut à efficienti potissimaque causa in demandante parte concitantur.

Perfrigerata valde carne, & percalefacta & superinflammata. Non vera inflammatione, vbi scilicet infarcto in porositatibus calido humore, tumoreq. cum doloribus & renitentia excitato, nil inde egredi potest, nisi in pus alteratum; Sed, vt vertit Foesius, super tumefacta carne, nimiumque repleta, itaut contentum humorem detinere nequeat, ac proinde effluat necesse est: verbum enim φλεγμαινω, non modò inflammari, sed quocunque humore turgere, ac tumidus esse significat, vt optimè annotauit idem Foes. in Oeconomia sub dictione φλεγμαι.

Fluxiones propter frigus fiunt cum caro in capite.

Non ea dumtaxat, quæ verè & propriè caro est, vt musculorum, hæc enim perpauca reperitur in capite, ne animalibus functionibus impedimento sit: ex quo Plato in Timæo *tegmen ad cerebri tutelam non carnibus ponderosum, sed leue esse voluit, quod ad frigoris, calorisue intemperiem repellendam sufficeret, & sensus acumen minimè impediret*. vtque docuit Gal. 1. prog. part. 7. *sola tempora ex vniuerso capite musculos habent, quos nominant à temporibus crotophytas: reliquum verò caput omni prorsus carne vacat*: Sed mollis quælibet & carnosa particularum substantia caput componentium, vt cutis, membranarum omnium, & cerebri, sub carnis nomine latius accepto comprehenditur; talis namque facile patitur ab actiuis qualitatibus, facileque repletur.

Caput pauca carne cōtextum est. & car.

Et venæ. sub quibus arterias pariter atq. neruos subintelligas ità enim consueuit, vt probauimus text. 19. lib. 1.

R Tensæ

Tensæ fuerint. rigidæ, duræque euaserint, à costringente frigore densatæ: nam hę, carne vi frigoris icta, coactaque in se ac proindè velut spongia manibus vndequaque compressa, contentum excludente humorem, ipsæ etiam simul comprimuntur, atque ità humiditatem exprimunt, seu extrà emittunt & fundunt. In hac autem condensatione, cutis meatibus adstrictis, capilli itidem eriguntur, rigentque inflexiles: quod si flectantur, dolorem exhibent. Expressus tandem humor.

Quòcunq. contigerit fluit. Quà scilicet maior facilitas dari euenerit ob viarum laxitatem & rectitudinem, nec nō partis, quæ receptura est, tum decliuem situm, tum imbecillitatem; siue hæc à natura extiterit, vt in cute, adenibus omnibus, inguine & alis, quæ emunctoria nuncupantur: siue à morbo contracta; præsertim si calor adsit, & dolor. Silentio haud prætereundum est, opinionem hanc de frigore superuacanea exprimente, iam pridem impugnatam fuisse à Ioanne Langio in suis epistolis, quem deindè secutus est Ludouicus Mercatus in praxi, vbi asserit intellectum capere nequire, qui possit cerebrum, viuente animali, sustinere tantàm frigiditatem, quantam par est, vt partes præ congelatione condensatæ, intrà cranium expellant. quapropter censet frigus non nisi per accidens commouere catharrum, quatenus scilicet obseratis poris, cogit adaugetq; cerebri calorem, qui pituitosas deindè materias colliquat, laxatque interiores vias. Verùm hi falsæ innituntur hypothesi, dum supponunt cerebrum congelari oportere, quò intus exprimantur humiditates; cùm satis sit à friggidiori aere carnosas capitis partes, vt dictum est, venas pariter, & arterias, in externa potissimum superficie paulatim densari: proindeq; eorum sententia abicienda est in ea parte, in qua Hippocratem immeritò oppugnant. Ne quid tamen veritati detrahatur, amplectendam in altera parte existimamus, vbi calorem in eo casu per accidens augeri exponunt, atque ità distinguendum esse. Primo quidem friggidi aeris appulsu extimas partes rigere, densarique, vt diximus; ac si quid tenuioris biliosæque humiditatis, aut ichorosæ & aqueæ ibi reperiatur, necesse

Lāgius epist. 40. Mercat. cap. de catarrho.

Num fluxiones concitentur à frigore.

cesse est intrò trudi; quod etiam deorsum mox delabi par erit. Clausis interim existentibus poris, prohibitaque fuliginum expiratione, calorem postmodum etiam intendi, atque àb obsidente contrario frigore vniri, itàque ingeminari posse, haud inficiamur: & si pituitosa crassaque ibi adsint excrementa, colliquari etiam, internasque laxari vias fatendum est. Quod si frigus adeò demùm intendatur, vt cerebri calorem non obsidere modò, sed euincere iam incipiat, ita vt in cerebri penetralibus iam proprias exserat vires; tunc excrementa omnia & crassiora, & inertiora ad motum reddi rationabile dicimus, ac soporosas potius, apoplecticasque tunc inuehere affectiones: Atque hinc est, vt infrà t. 4. clarius habebitur, quòd à frigore biliosæ fluxiones, à calore pituitosæ magis concitantur. A diuerso itaque intensionis gradu in agente, actionis diuturnitate, passique dispositione, varij etiam tum per se, tum per accidens producuntur effectus, vt re ipsa quotidiè clarum fit.

Fluit autem propter caliditatem. altera efficiens fluxionis causa in parte transmittente, quæ carnes rarefaciendo, fluxioni peramplas sternit vias; fundendo autem, atque attenuando, fluxiles reddit humores.

Omnis enim humor calefactus tenuior fit. modò calor diutius non agat circà eandem materiam: tunc enim primò quidem attenuat & colliquat; mox tenuiores resoluendo partes incrassat; ac demùm exsiccat. Hinc videmus, qui prius attenuati ad fauces pectusque defluxerant; ibi paulò detenti, crassos demùm excreari. Id docuit Hipp. lib. de principijs
num. 4. inquiens. *friggidum congelat; calidum autem diffundit, in multo verò tempore etiam desiccat.*

Omne cedens fluit. Id propriè cedit ex Arist. 4. meteor. & alibi, quod tangenti locum præbet, suoque interim se continet termino, velut cæra blandior, omneque, quod molle est. Qua quidem significatione nil, quod liquidum sit, molle aut cedens vocari poterit; aqua namq., si comprimatur à ligno, non solum nullo cir- Aristot. 4. meteo. sum. 2. cap. 1. & lib. 2. de gē. & corrupt. t. 13. Quid sit cedere.

cumſcribetur proprio termino, ſed neque ſic cedet compreſſa ſuperficies, vt feratur in profundum, ſed diffugiet potius ad latus. Haud igitur verum erit, omne cedens fluere, ſi id, quod cedit, liquidum non eſt. An Hippocrates nunc id vocat cedens, quod proprio termino interminabile eſt, facilè alieno, quod eſt humidum in actu ſecundo? id enim tangenti ità cedit, vt eius termino figuræque ſemper ſe ſe aptet, ac circumfluat; nullamq. propriam ſeruet figuram; quod procul dubio fluxile eſt? Omnis igitur calefactus humor tenuior fit, qui poſtmodum cedendo fluit.

Maxime autem vbi valde fluit inflammatum, propter hanc fluit cauſam. Hinc refellitur Nicolaus Rorarius contrad. 23. in Hipp. aſſerens fluxionem excitari à moderato calore, eò quòd àb intenſo incraſſetur humor: Incraſſat etenim vbi diutius caloris actio circa eandem materiam perſeuerauerit, modo iam ſuperius explicato; neque vnquam incraſſat, niſi prius fuderit. Incaleſcit autem caput à ſole, à cibis, à laboribus tum animi, tum corporis, à frigore, à calore febrili, vt ipſemet docuit lib. 2. de morb. nu. 11.

1. Caput à quibus incaleſcat.

Carnes valde plenæ factæ &c. Tertia cauſa, quæ eſt ſpontaneæ fluxionis, vt ſuprà dictum fuit; ità videlicet adaucto humore, vt à vaſis non vltrà capi poſſit, ac proindè fluit quocunque contigerit faciliores dari vias iuxta cauſas allatas.

Vbi autẽ ſemel fluidæ factæ fuerint fluxiones. vbi ſemel attenuati fuerint humores, ac, facilẽ viam nacti, in aliquam partem concitati ſint, non ſiſtuntur hæ fluxiones, donec viæ, venarum potiſſimum ductus atq. coniugia, adſtrictæ & coarctatæ fuerint, atque ità graciles, ſeu tenues redditæ: nam quemadmodũ à calore & humiditate laxantur, & amplę fiunt, ita à ſtiptica ſiccitate conſtringuntur. Hinc eſt, quod intercipiẽtibus vtimur in his caſibus, quę terrea ſunt, friggida & ſicca: Hæc ſiquidem repellendo, exſiccandoque omnem abſumunt humiditatem, atque ità denſando vias graciles reddunt.

Cum

II. Cum autem corpus fuerit reficcatum, & alioqui corpus ipſum ſibi ipſi cõmunicans ſit, etiam cum ſiccũ eſt diducit, & concipit, & ducit vbicunq; tandem humor obtigerit. Ducere autem ipſum non difficile eſt, vtpote corpore vacuo, & non intumeſcente præ gracilitate: Aliquando autem infernæ partes ſiccæ ſunt, ſupernæ verò humidæ: magis autem ſuperna vaſa humida ſunt; Venæ enim plures ſuprà ſunt, quam infrà, & carnes in capite minori humiditate opus habent. Ducit itaque ſicca corporis pars humiditatem ex capite, & ſimùl tranſitus magis ducenti patent, quam ei, quæ ducitur; nam ipſi tranſitus, vtpote ſicci exiſtentes, eam ſibi lucrifaciunt, & ſimul humores à natura deorsùm procedere ſolent, ſi vel modica quædam neceſſitas contingat.

Pergit Hippocrates varias fluxionum cauſas recenſere; cumque eas ſuperius in parte tranſmittente enarrauerit, nunc eaſdẽ in ea, quæ recipit, ſeu termino ad quem, conſiderat: Verùm cum plures cauſæ huiuſcemodi eſſe queant, vt calor, dolor, ſiccitas, figura concaua ex amplo in anguſtum coarctata, ſpongiformis &c. hìc ſiccitatis tantummodò meminit; de cæteris verò alibi mentionem habuit: caloris quidem 1. de morb. *Pulmo à calore ad ſe trahit pituitam ex toto corpore, & maximè ex capite; caput verò calefactum ex corpore.* Quod non niſi per accidens fieri cenſendum eſt; quatenus ſcilicet calor ſui ſubiecti humiditates abſumendo, reſoluendoque, vacuum in poroſitatibus inducit, ad quod præcauendum, proximiores primùm, deinde qui longius abſunt, humores accurrunt, maiori ſæpe confluxu, quam opus eſſet: atque ità calor idem, ſi partem repererit copioſo ſcatentem humore, illum eliquat, fluxionique in tranſmittente parte occaſionem præbet: at ſi in parte inſederit modicæ humiditatis; hanc reſoluendo, rarefaciendoque poros, vacuum procreat, & tractionis cauſa in parte excipiente exiſtit. Doloris verò, vt fluxionem aduocantis,

[Left margin, beside "cæteris verò…": nu. 10.]

[Right margin: Cauſæ mouentes fluxionem in parte recipiente. — Calor quomodo trahat.]

tis,

tis, meminit aph. 33. sect. 4. *Si antè morbum quid doluerit, istic morbus incumbit*. Vnde Gal. 2. de diff. feb. cap. 2. *Illud compertum habetur, quod semper in corporibus plenis, aut in quibus inutilis materia redundat, magna portio ad eas defluit partes, quæ vehementius incaluerint; non parum etiam ad partes dolentes solent defluere*. Huius rationem retulit idem Gal. comment. aph. 53. sect. 5. *Hæc enim*, inquit, *quædam est ratio communis in quibus violenter aliquid excernit natura, vt eò sanguis & spiritus impetu ferantur; quibus duobus instrumentis natura vtens, ea, quæ infestant, per vim expellit. Hac ratione igitur & dolentibus partibus inflammationes adueniunt, natura excernere, atque expellere causam doloris properante: vt verò hoc faciat, sanguine & spiritu locum implente*. & li. 13. meth. med. c. 3. *vnã esse naturæ facultatem*, asserit, *quam excretoriam dicimus. Ea suo munere tum fungitur, cum triste aliquid sensit; Vnum verò quiddam est ex ijs, quæ eam contristant, ipsa, quæ dolorem excitat, causa, quæcunque ea sit. Hanc igitur eijcere dum properat, phlegmonem interdùm in particula concitat. cum enim primis suis conatibus nihil proficit, vehementius aggressa, quod infestat, expellere, sanguinis, & aliquid spiritus ex superpositis partibus in afflictam simul exprimit. Atque hinc fit, quòd ex dolore particula, pro portione in eam confluentis humoris, in tumorem attollitur*. Meminit autem figuræ ad trahendum aptæ, quemadmodum etiam & spongiformis lib. de vet. medic. his verbis. *Quæ partes cauæ, & ex amplitudine in arctum sunt coactæ, hæ trahere ad se se, allicereque humiditatem ex reliquo corpore maximè possunt; huiusmodi sunt Caput, Vesica, Vterus &c.* & paulò infra. *Spongiformes partes & molles, velut lien, pulmo, mammæ, vbi admotæ maximè fuerint, & adhæserint, ebibunt, duraque fiunt, atque augescunt humore accedente; maximè pulmo.* quod idem lib. de gland. latius docuit; imbecilles enim sunt huiusmodi partes, & ob raritatem ad recipiendum aptissimę. Siccitas demum quamuis humiditati contraria, ac proinde expellere potius, quam humiditates attrahere, per se apta sit; attrahit tamen per accidens, dum partes, vbi plusquàm naturalis ratio postulat, exsiccatæ, humores alliciunt, vt ad naturalem se se temperiem redigant. Ità & vterus plus nimio exsiccatus, ad hepar conuertitur, vt eius humiditate fruatur, ex lib. 1.

Dolor quomodo trahat.

numero 39. & 40.

n. 1. & 2.

Siccitas vt nam attrahat humiditem.

n.16. & alibi. lib. 1. de morb. mul., & aluus exinanita trahit à reliquo corpore & capite humiditatem ex lib. 2. de diæt. Inquit igitur. nu.27.

Cum autem corpus fuerit resiccatum. exsiccatũ scilicet in aliqua sui parte, quæ præ labore, aut euacuatione nimia aridior reddita fuerit.

Et alioqui corpus sibi ipsi communicans sit. &c.

cum totum corpus sit sibi communicans (totum enim conspirabile & transpirabile est, quaque versus cuniculos, atque meatus habens, vt lib. 1. t. 1. explicuimus) si accidat, vt pars eius quæpiam sicca præternaturaliter euadat, quacunque in parte contingat tunc humorem reperiri, inde *deducit* hoc est, separat diuiditq; à partibus ijs humentibus, & *concipit* idest, vnit & congregat: est siquidem propria eorum locutio, qui de aquæductibus agunt, vt videre est apud Frontinum, qui Aquã concipi quid sit. dicunt aquas concipi, vbi ex pluribus exiguisq; *riuulis* hinc inde emanantibus colligitur, & congregatur in alicuius momenti copia, vt indè postmodùm per aqueductus ad designatum locum duci possit. Eadem ergo ratione pars exsiccata à parte qualibet humente humiditatem primò deducit, separatas concipit, & quasi paruis ex riuulis hinc inde congregat, vnitque; exinde demum ducit ad se, atque allicit vt humectetur. Quod vtique facili negotio præstare potest, cum
nu.12. vacua sit, & humoribus exhausta; ex quo neque facile, neque tam citò expletur atque intumescit, ità vt nullus aduenienti humori locus reliquus sit, vt accidit in partibus copioso humore turgentibus: namque vt dicebat lib. de gland., *non im-*
nu.5. *morari ac manere potest id, quod influit, non habens vbi sedem firmet* & hic t. 1. *carnes valdè plenæ factæ, cum capere non possint, fluit humor, qui capi non potuit, quòcunque contigerit, &c.*

Aliquandò autem infernæ partes siccæ sunt, &c.

Accidit interdùm infernas partes præternaturaliter exsiccari, supernas verò humidas esse; immò hæ naturaliter humidiores existunt, alimentitia videlicet humiditate: cuius ratio est, quia plures venæ suprà sunt àb hepate, atque à diaphragmate, quàm

Venæ plures sunt supra, quam infra. Pulmo cur facile exsiccetur.

quàm infrà: plures inquam, non maiores: nam vt sensu ipso manifestum est, latissima est ea cauæ venæ pars, quæ infrà iecur, minus lata quæ inter præcordia superiùs tendit: plures tamen numero sunt in superioribus partibus, vt facillimè apparebit contemplanti eas tantummodò, quæ in caput, & cerebri membranas disperguntur magisq; in ijs abundant humores, cum inibi nobilissimæ, calidissimæq; non modò sint partes, vt Cor & Pulmo, sed ex naturali etiam figura ad trahendum aptissimæ, vt caput: Atque ità fieri æquissimum erat, cum à calore magna fiat humorum resolutio, & in superioribus partibus vitalium sita sit, animaliumq; spirituum officina, quæ corpori vniuerso suppeditare debet, vt annotauit Galen. lib. 16. de vsu part. cap. 14.

Palmo cur faciliè exsiccetur.

Sicca igitur corporis pars. cuiusmodi vt plurimum est pulmo, qui òb raram substantiam, cordisque proximitatem facillimè exsiccatur & humiditatem ducit à capite, vel àb alia quauis parte. vbi humor abundaret contingerit.

Transitus magis ducenti patent, &c. pars enim trahens vias quandoque adapertas habet; tractus attamen humor, àb ipsis, per quas transit, partibus, quandoque ebibitur, atque exsiccatur priusquam ad partem principalius trahentem deuenire possit: vt pulmo calefactus atque exarescens, trahit quidem à capite; fluentes tamen humores in ipsis faucibus & laringe interdum disperguntur priusquam ad pulmones deueniunt, vel quod hæ etiam partes humoris indigæ sint, vel alia quacunque ex causa. Quibus verbis videtur respondisse tacitæ cuidam obiectioni, cur videlicet pluries accidat, vt exsiccatis aliquibus partibus, necessarium nihilominus humorem ad se non attrahant, sed aliunde, exterius videlicet, iuuari necesse habeant: trahunt siquidem semper exsiccatæ partes; Verùm tractus humor in ipsis non rarò vijs dissipatur priusquam ad trahentem partem deueniat, ac proinde àb alijs mederi necesse sit & si humores superioribus in partibus redundantes, leui quacunque de causa deorsum, òb naturalem grauium propentionem, descendant, atque exigua omnino indigeant tractione.

Flu-

III. **Fluxiones de Capite septem sunt, in nares, in aures, in oculos, atque hæ ex capite fluxiones ob oculos conspicuæ existunt.** Fluxiones capitis septem sunt, & quæ.

IAm superius dictũ fuit sub fluxionis nomine latius accepto quemcumq; materiæ decubitum à quauis ad quamlibet partem intelligi posse; hìc tamen pro ea accipi, quæ à capite ad aliàs ei subiectas partes delabitur. Quod patet perspicuè ex præsenti textu, vbi post superiùs enarratam fluxionis naturam in vtroq; termino, iam vias, per quas collectus in capite humor delabi plerumq; solet, explicare aggreditur. Has verò septem esse dicit, quarum tres vocat conspicuas eò quòd, ad extrà cum tendant, siue externis in partibus morbos procreent, siue per eas innoxiè foras dilabatur concitatus humor, sub oculis esse dixeris. Hæ sunt Nares, Aures, & Oculi, quas vias naturales appellauit lib. de gland., non quòd ad hoc sint primò à natura institutæ, cum sensibus potius dicatæ sint (id namque de cunei tantùm foramine in palato verè pronunciari potest, quod pituitosæ glandulæ in sella sphænoidis subiectum, pituitosa excrementa, quæ àb infundibulo, & tertio cerebri sinu assiduè recipit, in palatum distillat, vt per os excernãtur) sed quod excrementum, dum adeò exuberat, vt per palatum satis expurgari non possit, per has etiam vias familiariter, & quandoque innoxiè, cerebrum expietur. Quatuor ceteræ hìc non enumerantur, vt fit in lib. de gland., vbi hæc sententia registrata reperitur, vel quod liber hic, etsi verè Hippocraticus, non sit tamen ad amussim vndequaque expolitus; vel quòd fortasse aliqua desint: quod eò probabilius videtur, quod inferius has omnes fluxiones vsque ad septem singulatim recolligit, ac morbos, qui ex illarum vnaquaque emergere solent, distinctè enarrat. Prætèr has igitur conspicuas vias, alios latentes habet cerebrum ductus, per quos, dum nimis appletum est, se se exonerat, per amplos nimirum palati meatus in tracheam, & in esophagum & per venas in spinalem medullam & in sanguinem, vt patet citato lib. de gland. Dicuntur autem hæ occultæ, eò quia cùm ad in-

Marginal notes: nu.8. (beside "Oculi, quas vias naturales appellauit lib. de gland."); nu.8. (beside "vbi hæc sententia registrata reperitur"); Per quas vias expurgetur caput. (beside "lius videtur, quod inferius has omnes fluxiones")

tùs ferantur, internos, àc proinde latentes, excitant morbos, vt infrà videbimus. At gloriatur Fernelius lib. 5. pathol. cap. 4. quod aliam viam omnium frequentissimam, Veteribusque ignotam, primus repererit; eaque est intèr pericranium & cutem ad partes omnes externas in oculos, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in scapulas, in bracchia, in latera, in dorsum, & lumbos, in coxendicem, in crura, & in omnes denique articulos; eamque tum omnis arthritidis, tum externi cuiusq; ferè doloris causam esse asserit. Attamen via hæc est collecti tantummodò extrà cranium humoris, eamq; haud ignotam Hippocrati fuisse, non semel infrà videbimus; Hìc tamen agi de superuacaneis ijs, quæ intra cranium in cerebri substantia plerumque colliguntur, quæ per enarratos àb Hippocrate ductus vt plurimum euacuari consueuerunt: Nisi dicere velimus sub spinali medulla neruosum omne genus, & membranas ipsas comprehendisse Hippocratem; quemadmodùm sub nomine sanguinis, non modo venas & arterias, quæ sanguinis naturalia conceptacula sunt, sed sanguineas omnes partes, cuiusmodi est ipsa caro, intellexit, vt liquidò ex infrà dicendis apparebit.

Fernelius notatur.

IIII. Postquam autem in thoracem fluxerit præ frigore, bilis fit. Magis autem in thòracem præ frigore fluit, propterea quod facilis est fluxio ad guttur, vtpote non contectum. Præ frigore verò à bile infestati, propterea lassitudine affliguntur, quia carnes, cum bilem habuerint, non quiescunt; sed concutiuntur, & concussæ laborant, ac delassantur, vtpote velut in itinere faciendo concussæ. Et suppurati fiunt cum in thòracem fluxerit, itemque tabidi.

AFfectiones explicare aggreditur, quæ àb vnaquaque ex enarratis fluxionibus, varijs in partibus excitari consueuerunt; initiumq; ducit à thorace tanqam òb latētia viscera eximio, ad quē distillationes vt plurimùm, magna nobiliū partiū (Cordis videlicet, pulmonūq;) incommodò concitātur: nā, vt innuit Cels. lib. 4., distillat humor ex capite interdùm in nares,

Fluxio ad thoracem.

nares, quod leue est, interdū in fauces, quod peius est, interdū etiam in pulmones, quod peximum est: Vt verò propositum textum clarè percipere valeamus, quædam nobis dilucidanda prius probandaque sunt, quę tanquam certa hìc supponuntur. Primo quidem à frigore, etsi cuiusque humoris fluxio cieri possit, biliosam tamen frequentius, quam pituitosam, concitari: quemadmodum, è contrà, à calore magis commoueri pituitosam; A frigore inquam, non quatenus frigidam cerebro discrasiam inducendo, pituitosis procreandis excrementis occasionem præbere potest; sed quatenus constringendo exprimendoque, morbosos cerebri apparatus deorsum deturbare aptum est. Quod inde satis patet, quod frigus innata sui vi frigidam crassamque pituitam crassiorem, glutinosiorem, motuique magis inertem reddit; ac proinde nisi tenuem, aquosamque interdum nanciscatur, vt t. 1. lib. hujus annotatum fuit, vix vnquam extrà cerebrum eam propellet. Sic vice versa, calor eam colliquans atque attenuans, facilè fluxilem reddit; biliosam verò materiam attenuans, & poros vndequaque adaperiens, dissipat. Hinc clare sequitur secundum; quemadmodum scilicet àb ambientis calore corporis habitum vndequaque rarefaciente atque euocante, fluxiones facilius ad extrà, ad oculos nimirum, ad nares, cæterasque extímas partes concitantur; sic prę frigore eūdem corporis habitum densante, exprimenteq. intus ad centrum, facillimè humores per guttur ad thoracem, vtpote capiti è directo subiectum, præcipitari. Et quamuis àb epiglottide, (quę ex Hipp. 4. de morb.; velut hederę folium pulmonis fistulæ incumbit) gutturis cauitas contegatur ad cibos arcendos & potus; dicitur nihilominus non contectum, eo quia per fistulæ latera aliquid semper vacui superest, per quod & potus portio, & destillantes humores sensim delabi possunt, vt docuit idem Hip. lib. de corde: Quinimmò, vt notant Anatomici, Epiglottis, quam laryngis operculum vocant, semper hiat, vt aeri, humidisq; vaporibus aditum, exitumque præbeat; neque vnquam deprimitur, intercluditurque, nisi alimenti pondere deprimatur: ac proindè per laryngis latera ad bronchia pulmonum influenti humori semper patet aditus. Atque hinc manifestum fit

[Left margin: nu. 32.]

[Margin notes: A frigore biliosa fluxio, vtplurimum concitatur; à calore vero sæpius pituitosa, & cur. — Calor facilius fluxiones ad extra frigus facilius ad intra commouet. — Facilius est fluxio ad guttur, vtpote non contectum. — Epiglottidis cōsideratio.]

quo sensu eadem epyglottis exacta dicatur àb Hippocrate libello de corde: est namque exacta, non quod exactè claudat, sed quod exactè, omnique numero absoluta efficta sit pro partis, cui inseruire debebat, exigentia; arcet siquidem cibos, plenumque potum, qui aeris iter intercipere posset: humiditates autem per tracheæ latera delabi sinit ad pulmones iugiter humectandos, ne rara eorum substantia àb assiduo motu, proximique cordis feruore nimium exsiccaretur. Tertium est, quòd bilis simpliciter prolata dupliciter sumitur ab Hippocrate; primo quidem pro calido siccoque humore, siue naturali, siue præter naturam: ac iuxtà hunc significatum quod à capite ad thoracem, pulmonumque substantiam delabitur ciente frigore, etsi pituitosum sit (pituitosa etenim plerumq; sunt cerebri purgamenta: vnde àb Hippocr. lib. de princip. glutinosi & friggidi metropolis nuncupatur) fit tamen bilis, eò quòd ità in pulmonum cauitatibus coarctatum, incalescit, putridum fit, acremque sibi adsciscit qualitatem; ex quo bilem emulatur: Vnde primo etiam de morb. *fit suppuratus*, inquit, *si pituita à capite ad pulmonem distillet: & primum quidem vt plurimum latenter defluit, tussimque tenuem exhibet, & sputum paulò amarius solito &c.* vbi clarum fit in doctrina Hippocratis pituitam à capitis arce ad pulmonum latebras delatam, incandescere, vstioneque acredinem concipere, atque amarorem, bilisque emulam vi atque sapore reddi. Quod profectò non ità arduum videri debet; nam quemadmodum naturales, connatique humores, non nisi in naturali officina, hoc est, hepate elaborantur; ita & eos, qui præter naturæ leges fiunt, vbicunque corporis præternaturalis vigeat causa, aptaque adsit materia, procreari posse est asserendum. Sic in ventriculo, aut vasis æruginosas varias porraceasque biles ex cibi, humorumque corruptione gigni conspicimus; & aqua, quæ pituitæ instar & humida pariter, & friggida est, si biliosum in ventriculum excipiatur, & ipsa etiam bilescit, vt annotauit Hip. 3. acut. Bilescit, inquam, non quod feruentis ventriculi calorem sua frigiditate per antiparistisim ingeminet; aut bili admixta, illius molem adaugeat, dum diluit, vt Interpretes eo loci comminiscuntur, diuersum sensum àb Hippocrate extorquentes,

cum

Bilis simpliciter prolata dupliciter sumitur, pro humore, & pro morbo.

nu. 4.

nu. 10.

Humores præternaturales vbicumq. generari possunt.

Aqua quomodo bilescat.

nu. 30.

cũ tamen ex se dilucidè loquatur; Sed bilescit eò quòd à præternaturali biliosæ cacochimiæ calore, dũ in ventriculo immoratur, putrescit, vt ibi exponit Galen. adscitoque sibi amarore, corruptæ bili persimilis euadit; quemadmodũ & extrà ventriculum vbicunq. & quauis de causa eadem aqua putrescat, & viridis, & amara ex innata propensione redditur, vt doctè explicat, rationemque adducit Martianus annot. in lib. de aer. aq. & loc. sic etiam putrescens sanguis in flauam atramque bilem transmutatur: & bilis in cerebro, vt nonnulli sensiunt, vbi in phrænitide, consumptis tenuioribus, feruidioribusque partibus, in quid cinerulentum redacta est, velut vinum euanidum naturalique calore destitutum, frigescit, atque, vt ità dicam, pituitescit: ex quo ad tumultuosos delirantium motus, soporem insequi plerumque conspicimus; etsi id àb exsoluto iam cerebro; vel à pituitoso ibi nunquam deficiente humore, qui demùm colliquescit, interdùm prouenire posse arbitremur. Amaram bilem àb assumpto aceto pariter pituitescere asseruit Hipp. 3. acut, eò videlicet, quod friggidior, ac dilutior reddatur. Accipitur secundò bilis àb Hippocrate pro biliosa quadam pulmonum cacochimia, vt liquidum fiet inferius t. 18. & 30. libri huius secundi, atq; in hoc significatu nunc esse accipiendam, satis patet ex symptomatibus, quæ recensentur, dum fluxionem àb initio vsque biliosam extitisse ostendunt. Post quàm ergo in thoracem quid fluxerit ciente frigore, biliosum vt plurimum id est, ac proinde morbum procreat, qui bilis nomine insignitur. At id, quod à frigore commouetur, ad thoracem sæpè sæpius delabitur, quia frigoris est intùs versus exprimere; quodque intùs expressum est, facilè per tracheam descendit, cum iter semper adapertum reperiat. Qui vero præ frigore biliosas hasce patiuntur fluxiones, lassitudinibus etiam, (vlcerosis videlicet) obnoxij sunt. Vix etenim fieri potest à frigore expressio, quod in ambiente aere sub iectatum, corporis habitum vndequaque deniat atq. constringit, quin tenuiores aliqui biliosique ichores per carnes descendant; aut à venis in carnis fibrarum spatia exprimantur, qui, vt primo leues quosdam rigores excitant, dum per sensientes particulas feruntur; sic postmodum incalescentes,

Margin notes: nu. 29. (beside "plicat, rationemque adducit Martianus") · nu. 29. (beside "tuitescere asseruit Hipp.") · Bilis in cerebro tandem pituitescit. · De lassitudinibus vide Hipp. lib. 2. de diæt. · Lassitudo vlcerosa ex biliosa fluxione concitata à frigore.

acrem

acrem acquirunt qualitatem; ac non modo ipsas carnes calefaciendo labefactant, sed dum mordicant, illarum partium excretricem excitant; vnde concutiuntur, & perinde ac in itinere delassantur. Sic Celsus symptomata recensens, quæ ex capitis fluxione ad thoracem excitantur, lassitudinum meminit, quas fortasse ex neruorum etiam principio nimis in expressione illa humectato prouenire interdùm posse fatendum est. Patet iam cur potius in fluxione causata à frigore hæ oriantur lassitudines, quam in ea, quæ fit à calore: frigus enim biliosas vtplurimum concitat fluxiones, vt dictum fuit, densandoque corporis habitum, biliosam cacochimiam in carnibus retinet; vbi calor è contra meatus omnes dilatans, extrà etiam euocat, & in alitum resoluit. Cerebri demùm excrementa ad pulmonum thoracisque cauitatem delata, quæ conclusa incalescere, ac bilem emulari diximus, si copiosa admodum sint, ita ut nequeant per anacatharsim satis expurgari, à concepto calore in pus vertuntur, atque empyema excitatur, iuxtà aph. 38. sec. 7. Distillationes in ventrem superiorem suppurantur intrà viginti dies: qui tamen nisi ritè satisque expurgetur intrà tempus constitutum aph. 15. sec. 5. quadraginta videlicet diebus, pulmones, qui substantia rari sunt & molles, exedere atque vlcerare incipit, ex quo tabes procreatur, vniuersi corporis extenuatio exigua cum febre, ex pulmonum vlcere proueniens. Quam vtique opinionem de Empyemate à copiosa pituita absque vlla præcedente inflammatione atque vlcere, facta, registrauit Hipp. lib. 1. de morb.; quamuis Salius in commento conetur aliter interpretari, sed t. 53. eiusdem libri, satis manifestè conuincitur; vbi cogitur fateri esse tamquam peculiare superioris ventris, hoc est, thoracis, pituitam in pus vertere absq. eo, quod colligatur in tuberculo, òb intensum, quem includit, calorem; secùs quam in ventre inferiori, vbi òb caloris paupertatem, & amplas vias nil potest suppurari, nisi in tumore prius collectum atq. coarctatum sit. *Quæcumque enim concoqui oportet*, inquit 6. epid. *conclusa esse conuenit*; præter quam quod apertis verbis id ipsum docuit Hip. lib. de gland. inquiens. *Si per palatum in guttur multa fluxie contingat, vt plurimùm morbi tabis oriuntur: replentur enim pulmo-*

Celsus lib. 4. cap. 2. de destillat ac graued.

Empyema in thorace fieri potest ex fluxionibus nulla præcedente inflãmatione & cur.

nu. 10.

coquenda clausa esse debent.

Sec. 2. nu. 10.

pulmones pituita, atque eâ ipsa pus fit, id quod pulmones exedit, & non facile ægroti superstites manent. Hanc sententiam amplexati sunt non ignobiles Medici, Trallianus, Paulus, alijque, vt videre est apud Mercurialem com. in aph. 38. sec. 7. vbi eam mordicus defendit.

Fluxio ad medullam spinalem.

V. **Cum vero in medullam fluxio contingerit; tabes occulta, atque inconspicua oboritur.**

ALtera ex fluxionibus ijs, quas superius occultas nuncupauit, eò quòd morbos pariant, qui sub oculorum aspectum nequaquam veniunt, fit per venas, vel etiam per membranas, ad spinalem medullam. Quæ autem sint hæ venæ, docuit lib. de oss. nat. inquiens. *Vena caua iuxtà spinam per dorsum, ac iugulum, ac guttur prætenditur, & multas venales spinali medullæ transmittit, cui tanquam hædera plurimis capillamentis adhæret, & implicatur.* vbi pro capillamentis intelligendæ absque dubio sunt intercostalium venarum extremitates, quæ à vena Azigos promanantes, ad spinã in dorso terminantur; quemadmodum per colli latera à iugularibus non paucæ etiam venulæ ad ceruicis vertebras transmittuntur, & vt demum habetur lib. de genit. *tendunt in spinalem medullam ab omni corpore viæ.* At quantæ dignitatis sit hæc pars, quæ medulla minùs propriè nuncupatur, indè satis constat, quod sit quædam cerebri cum suis membranis productio, quæ intrà vertebras latitans, & ossiculis vndequaq; obuallata, velut argenteus funiculus ad coccygem vsque protenditur, cerebri vicem gerens, varias neruorum propagines hinc inde à se emittens, quibus totum corpus amplectitur, sensum & motum, ceu per tot radios, ei influens. Habet proindè cum corpore vniuerso sympathiam, ità vt cum ipsa totum corpus lædatur, siue vt instrumentalis pars, siue vt similaris laboret: non modo enim hac obstructa, meatuq; animalibus spiritibus denegato, paralyticæ oriuntur ægritudines, sensu deperdito & motu; sed ipsa etiam in sua temperie præternaturaliter affecta, totum corpus læsionem sentit, ac paulatim contabescit, siue quod omnia transferat ad suam gen-

Margin notes: nu. 20. — Spinalis medullæ dignitas. — Spinalis medulla cum vniuerso corpore sympathiã habet. — Tabes è spinali medulla quomodo fiat.

gentilitatem, quo modo explicuimus t. 10. lib. 1., siue potius quòd ei tamquàm totius corporis carinæ, à cuius lateribus costarum compago humanum construit corpus, omnia tum vitalia, tum naturalia viscera adhærent, ac proinde quācumq; eius labem facillimè contrahunt, omnisq; tum vitalis, tū naturalis, tum animalis œconomia cum hac labefactatur; seu denique quod ipsa spinali medulla malè affecta, fieri non potest quin sensus & motus aliquo pacto in reliquo corpore lædantur; ad quorum læsionem & nutritiuam lædi necesse est, eò quòd partes non æque benè alimenti indigentiam percipientes, minus validè trahunt à venis; quinimmò non nihil imbecillioribus ijsdem partibus ad motum redditis; ex nimia quiete innatus torpescit calor, qui tamen àb animali spiritu tunc temporis minus calido, neque erigitur, neque fouetur; & influens nequaquam attrahitur: ex quibus causis membra omnia à spinali medulla malè se habente procùl dubio contabescunt. Ipsa verò facillimè læditur, dissipaturq; òb mollē, & laxam, quam habet substantiam; fluxionibusque non rarò infestatur, non modo òb plurima vasa, quæ ad ipsam terminari iam diximus; verùm etiam quia capiti continua, ac perpendiculariter subiecta est; vnde per membranas etiam cerebri superuacanea excipere apta; ex quo varij in ipsa excitantur affectus pro influentis materiei, & loci varietate, qui à fluxione occupatur: Nam modo nexus vertebrarum laxat, & putrefacit illapsus humor; quapropter luxationes contingūt, & indè gibositates, aphoniæ, anginosæq; affectiones, vt patet ex 2. epid. sec. 2., & 4. de loc. aff. cap. 5. Modò à crasso admodum humore obstruuntur meatus, animalibusq; spiritibus via intercipitur, ex quo partium paralyses; modò tenuis ac morbosa fluxio ipsam subit medullarē substantiam, eamq; dissipat, atque resoluit, itàque non vnius generis tabes procreantur. Tabis nomine non eam hìc intelligamus corporis extenuationem, quæ cum lenta febre coniuncta, àb insanabilibus pulmonum vlceribus originem ducit, ac propriè phthoe nuncupatur, de qua in superiori egit contextu; sed cum eo nomine quoscunque, & à quauis causa, corporis marcores Hip. vocare soleat, vt annotat Gal. 1. epid. sec. 2. par. 13. & alibi;

Cum spinali medulla omnis humana œconomia labefactatur.

Spinalis medulla cur facilè læda tur.

Spinalis medullæ morbi varij.

Tabes à spinali medulla quæ.

7. Aph. com. 16.

bi: nunc eum potissimum proponit, qui arescentem spinalem medullam vt præcipuam causam agnoscit, proindeque dorsalis tabes alibi àb Hippocrate nuncupata est. cuius plures differentias pro causarum diuersitate, à quibus medulla exhauritur, varijs locis registratas reperimus: nam modò à copioso sanguine, quem multiplices venæ in eam euomunt, natiuus obruitur medullæ calor, & deperit nutritio. modo ijsdem venulis à crasso & glutinoso humore obstructis debitum denegatur alimentum, vndè medulla atrophià exarescit, vt videre est lib. de inter.affect; vbi vterque casus recensetur. modò à nimia Veneris indulgentia, vel assidua seminis effusione in gonorrhæa, in qua alimentum solidis partibus subripitur, ipsarumque substantia exsiccatur; ipsa potissimum medulla vnà cum cerebro exhauritur; non quod semen à solo cerebro, spinaliq. medulla procedat, vt videtur innuisse lib.de genit.& 4. de morb.initio, cũ alibi dixerit semen decidi ab omni humido vt vidimus lib. 1. t.22. sed quod maior portio àb ipsis deducatur, tum propter analogiam, quam habent cum semine; tum quia humidæ & laxæ cum sint, tractioni minimè resistunt: immò, cum in corporis extremitate sedem obtinuerint, pluresq; in ipsis venæ terminentur, testes dum nimis exhausti trahunt à venis, atq. hæ maiores à minoribus, vt luculenter explicuit Gal. lib. 1. de sem.cap.16., in extremitatibus demum sistitur tractio; heq. partes omnium maximè exinanitæ ob humidam substantiam & dissipabilem, non habent postmodum vnde reficiantur. Exarescunt itaque in nimio coitu plus nimium, vt notauit etiam Aristoteles, & cum ijs vniuersum corpus sensim marcescit, vt patet ex hist. Satyri illius gonorrhæa laborantis lib.6.epid. sec.8. t. 44.; & lib.2. de morb. vbi agitur de tabe dorsali, quæ recenter Sponsos, Venerique nimium addictos quandoque infestat. Læditur postremùm medulla hæc à pituitosa, vel biliosa fluxione: à pituitosa quidem tenui, natiuumque calorem nimio madore extinguente; à biliosa verò acri & exsiccante, quæ ipsam dissoluit, & ad nihilum ferè redigit. Quam fluxionem non modo per venas, sed per membranas etiam, medullaremque substantiam cerebro continuam deduci posse censendum est. Ac de

Tabis dorsalis variæ differentiæ.

nu.13. & 14.

Dorsalis tabes ob seminis effusionem.

Lib.5. de gen. an. c.2. & sec.4. proble. 1, 2. & 32.

T ista

ista loquitur in præsenti textu, quemadmodum locutus etiam est lib. de gland.; vbi non immerito tabem, quæ à spinæ exhaustu prouenit, occultam vocat: nam etsi aliqua adnexa habeat signa, quæ & redundantem in cerebro materiam, & posticarum partium læsionem indicant, vt capitis dolor, ceruicis, lumborum, musculorumque ibi adiacentium, vt habetur lib. de int. affect.; non sunt tamen tabis propria signa, quemadmodum tussis, & purulenta sputamina in tabe ex vlcere pulmonum: sed paulatim diuturno tempore corpora attenuari conspiciuntur, vlla absque euidenti causa, proindeque rari creduntur à Medicis hi casus, fortassè quia non animaduertuntur; sed si quid tale contingerit, statim occultas naturalium partium obstructiones suspicamur; cum tamen spinalis medullæ exarescentia symptomatis huius causa sit potissima; de qua vide Senertum lib.2.part.2. suæ praxis cap.23.

Tabes dorsalis cur dicatur occulta. nu.10. nu.14.

VI. Cum autem retrò ad vertebras, & in carnes defluxerit hydrops fit.

Hydrops ex fluxione ad vertebras.

CApitis fluxio occulta atque incospicua, quæ posticas impetit partes, si, non per spinæ meditullium feratur, sed potius per adiacentes vertebris carnes & musculos, dum adeò exigua non sit, vt protinus à natura euinci, ac dissipari possit; vel si aliquanto copiosior, à validiori expultrice in imbecilliorem aliquam partem deponatur; tunc à carnibus imbibita hydropem demūm parit. Quod vt nam fiat, iam modò latè explicabitur: casus enim hic incognitus ferè videtur nostra hac ætate, eò quòd parùm sit Medicis obseruatus.

VII. Id quod ex hoc cognoscere datur. *Siccæ enim anteriores partes sunt, caput videlicet, & nares, & oculis amplius hebetudo accedit, fiuntque cum virore pallidi, itemque reliquum corpus; & nihil expuit homo, etiamsi multùm fluat. Fluxus enim per mediam carnem retrò fluens, & àb anteriore auersus, anteriores partes siccas facit; posteriorem verò carnem* n.1.&2.

irrigat

irrigat, & magis eam, quæ intus est ad ventum, quam quæ foris ad nasum, propterea quod corpus foris magis solidum, quàm intùs, & angustiores meatus, & foramina habet: Quarè sanè cum tenuia sint foramina, costringuntur, ipsaque sibi ipsis medentur, & fluxus nullus hàc transire potest. Intus verò foramina ampliora sunt, & intermedia tenuiora habent: fluxus verò, vtpote àb altioribus procedens, & tenuia impedimenta contrà se habens, influit, & carnes humiditate replet. Sed & humiditas à cibis in idem procedens, corrumpitur: Corrupta autem ipsa præ ammixtione, & simul cum ipsa ea, quæ à capite defluit, corpus nutriunt. Carnes verò multo humore nutritæ, & morboso augescentes, hydrope plenæ sunt.

TRia hìc exequitur Hippocrates; Primo signa proponit, quibus coniectari possimus cerebri purgamenta ad posteriores atque internas iter suscepisse partes. Secundò rationem reddit cur nam fluxiones ad interiora facilius, quam ad exteriora ferantur. Tertiò explicat modum, quo ex postica hac cerebri distillatione hydrops procreatur. Quo ad primum Signa id ostendentia, præter ea, quæ nuper ex lib. de inter. affec. recensuimus, quæquè verè pathognonomica dici possunt, posticarum nimirum partium dolor, hìc magis artificiosa proponuntur, anteriorum capitis partium siccitas, narium videlicet, oculorum, & oris. Sed cur addit. *Oculorum hebetudinem, deperditumque nitorem, succedente cum viriditate pallore*, cum hæ partes à fluente materia haud infestentur? An quia in eo casu spiritus fere omnes tum animales, tum vitales, vnà cum natiuo calore, ad contrarias partes cum fluxione impetum faciunt, vnde oculi spiritibus, magna ex parte destituti, hebescunt, & adiacentes partes, quasi frigeant iam, virescenti pallore suffunduntur? Cæterum lib.2. de morb. vbi similis ferè affectio, seu fluxio à capite ad carnes, registrata reperitur, patientes boni esse coloris asseruit, siue quod

Signa posticarũ fluxionum.

In postica fluxione cur oculi hebescant, & facies pallorẽ contrahat.

num. 1.

T 2 hæpar

hæpar in hoc morbo minimè afficiatur, vnde laudabilem poterit gignere sanguinem; siue quòd à tenuiori pituita potest quidem sanguis quoquo pacto dilui, non tamen omnino viuidus eius color occultari: præsertim quòd partes illæ anteriores à morbosa fluxione liberę supponantur. Quoties igitur caput à præcedenti grauitate paulatim subleuari obseruamus, ac nihil interim per patentes meatus cerni cospicimus, necessaria tunc consecutione suspicandum est sordes illas ad internas nobilioresque ferri partes: Vix enim vnquam tanta esse potest excrementitia materia, vt simul ac semel omnes potis sit inuadere partes ac vndequaque propagari. Quæ quidem animaduersio summę existit vtilitatis non tantùm in proposito casu, dum præcognito periculo priusquam ex posticis partibus perenniter læsis læthalia emergant mala, salutaribus fas erit præcauere præsidijs; verùm etiã dum ad eliquandum frigidum in cerebro humorem, varios fotus, stillicidia præsertim è medicatis aquis, Duccias appellant, quandoque adhibemus; si aliquot post dies, sex scilicet, aut octo àb applicito hoc præsidio, nihil aut per os, aut per nares, aut per oculos, aut per vrinam & secessum euacuari obseruemus, tunc præstantissimorum Virorum obseruatio monet euestigio esse desistendum: signum namque est vel humorem illum neutiquam posse eliquari; vel si eliquatur, ibidem tamen remanens, vel propagari, & diffundi, vel putrescere, vndè maiora minatur mala; vel quod denique occultas ac nobiliores adoritur partes, maximo procul dubio ipsorum laborantium excidio.

Animaduersio in Ducijs

Fluxiones cur facilius per internas, quã per externas partes.

Quo ad secundũ Fluxio hæc magis atq; facilius carnem irrigat, quæ intus est ad ventrem, hoc est, quæ immediatè internas ambit corporis cauitates, quam ea, quæ foris est ad nares, & in superficie. Eius rei ratio est, quod corpus foris solidius sit ac densius, & quod angustiores habeat meatus, quàm intùs: Idque optimo naturæ instituto, vt externæ videlicet partes, cuiusmodi cutis est, & carnosa membrana, à quibus totum corpus vndequaque circumtegitur, quamuis crebris foraminibus peruiæ sint ad insensibilem fuliginum transpirationem, sudorisque exclusionem; Quinimmo debilis

Cutis consideratio.

bilis, ignobilisque cum sit ipsa cutis, est quasi vniuersi corporis emunctorium, ad quod non rarò internarum partium purgamenta à valida expultrice deponuntur: vnde *Sudor*; dicebat Hippocrates 4. acut. *Omnibus morbis est communis*: attamen angusti, ac ferè insensibiles sunt harum partium meatus, ne spiritus nimium dissipentur, sed conseruetur innatus calor, atque àb extrinseco sit tutus ambiente. Cum ergo tum ex naturæ instituto, tum ex continuo friggidi aeris appulsu, densior fit atque solidior externa corporis superficies; hinc fit, quòd non æquè facilè illac elabi possint humores, ideoque dicuntur sibi mederi, hoc est, præseruare se hac meatuum angustia, quominus àb huiusmodi humorum incursionibus infestentur; vnde morbos per internas sæpius partes, vrina & secessu, quam per externa, sudore, alijsq. cutis inquinamentis, iudicari obseruamus. Secùs accidit penitioribus in partibus, quæ rariores òb internum calorem assiduè euadunt: cumque meatus satis amplos habeant, tenuiora pariter erunt horum meatuum interstitia, vt videre licet in spongiosis cunctis corporibus, ac descendens proinde humor à tenuioribus hisce interstitijs non remoratur, atque inde carnium porositates morbosa illuie facillimè replentur.

nu. 56.

Morbi cur sæpius per internas partes secessu & vrinis, quam per externas sudore iudicentur.

Hinc denique fit Hydrops ille, qui Anasarca dicitur, totius carnosi habitus affectio: attractus etenim alimentitius humor cum hoc morboso in porosis partibus miscetur, serosus, crudus, atque alendo inutilis redditur, nam in partis substantiã non transmutatur: vnde sic inelaboratus ibi remanens, à deprauata hac tertia coctione in partibus, totus corporis habitus in tumorem quendam œdematosum excrescit, præmentis digiti vestigia seruans. Ab anasarca verò facilis est transitus ad Ascitem & Vtriformem hydropem illum, seu etiam tympanitem, in quo aqua vel spiritus in peritonæi capacitate collectus, totum abdomen in portentosum tumorem eleuat, vt habetur aph. 7. sec. 7., eliquata videlicet à calore vitiosa carnium colluuie, & ad mesenterium atque peritonæum postremò delata: præsertim dùm posteriores partes, dorsi præcipuè, ac lumborum musculi, serosa illa pituitosaq; materia occupantur, òb mirum consensum, qui inter lumbos ac mesente-

Anasarca ex fluxione quomodo fiat.

Ab Anasarca facilis est trãsitus in Ascitẽ, & tympanitem.

Lumborum cõsensus cũ meseraerio

ſenterium intercedit, cum hoc ſuam ducat originem à neruis & ligamentis ijs, quibus lumborum vertebræ inter ſe connectuntur, vt notat Hippoc. 6. epid. ſec. 4. part. 6., vnde lumbis læſis refrigeratiſque, meſenterium, eique omnes adiacentes partes, refrigerari rationabile eſt, atque ità omnem naturalem œconomiam labefactari. Hinc in coac. prænot. & 4. aph. 11. Lumborum dolor, ſi medicamentis non ſoluatur, in hydropem ſiccum deſinit. Atque hæc tertia erat pars

Hydropis ſignificatio multiplex.

propoſiti textus, in quo nonnulla veniunt adnotanda. Primò Hippocratem non eodem ſemper ſignificatu vſum fuiſſe hac voce Ὕδρωψ, nam non rarò quemcumque aquoſum humorẽ, ſeroſitatemque ſub ea intellexit, vt clarè patet tùm hìc verbis ijs, *Carnes hydrope plenæ ſunt*, tum lib. de nat. puer., vbi hydropem appellat ſeroſitatem illam, quæ in fœtus egreſſu per vterum effunditur; Tum denique 4. de morb., vbi inter humores, qui naturaliter in corpore detinentur, ſeroſitatem recenſet, quam hydropem pariter appellauit. Prætereà cum apud recentiores Medicos hydropis triplex communiter ſtatuatur differentia, ſumpta diuiſione à materia, & à parte affecta; nam alium dicunt fieri in carnoſo totius corporis habitu, vt iam dictum eſt, diciturq; Anaſarca, vel Hypoſarca, vel Leucophlegmatia; Alium in abdominis cauitate, vbi peritonæum velut vter aqua repletur, & appellatur Aſcitis. Alium deniq; cum in eadem cauitate, cum aquæ exiguo, plurimùm reconditur flatulenti ſpiritus, indeq; tympani inſtar reſonat, diciturque Tympanitis: has omnes differentias communi hydro-

Martianus redarguitur dũ dicit ſolã Aſcitim vocari hydropem ab Hippocrates.

pis nomine appellaſſe cenſendum eſt, contrà ac ſtatuit Martianus, vir acri ingenio præditus, vt ſuis in Hyppocratem annotationibus tum hìc. tum 4. acut., vbi mordicus defendit, ſolam Aſcitim hydropis nomine ab Hippocrate inſigniri: quã fortaſsè opinionem mutuatus eſt àb Andrea Ceſalpino lib. 7. ſuæ praxis cap. 23. Redarguitur enim manifeſtè tum ex hoc textu, vbi luce clarius Anaſarcam, carnoſi generis affectum, deſcribit, quem textu proximè explicato appellauerat hydropem; tum lib. acut., vbi eundem hunc morbum ſatis appoſitè atque expeditè in duas dirimit naturas, ſumpta diuiſione à parte affecta, quarum aliam dicit eſſe hypoſarcidem; aliam

nu.43. nu.1. nu.62.

autem

autem fieri cum inflationibus: nam in abdomine siue fiat ascitis, siue tympanitis, in vtràq; intumescit totum epigastrium; in vtraque tum aqua reperitur, tum spiritus; neque aliter duæ hæ hydropum species differunt inter se, quàm secundum magis & minùs: quandoquidem in ascite plurimùm est aquæ, & parùm flatulenti spiritus; in tympanite cùm multo spiritu, perpauca reperitur aqua: Quod non aliunde prouenit, quàm quòd Asciticorum aqua secundum aliquam sui partem à calore in flatum subindè vertitur, vt notauit Auer. 3. collig. cap. 21. flatulentus verò in tympanite spiritus inspissatur, ac veluti nebulosus euadit, atque ita vnà cum flatu quasi nebulosus humor coaceruatur, vt docuit Aet. lib. 10. cap. 20. Mirum ergo non est, si vtramque speciem sub vna comprehenderit, pro more omnia non necessaria reijciens. Neque dicendum est de anasarca sub nomine leucophlegmatis, hoc est, pituitę albæ semper egisse; nam pituita alba est potius pituitosa quędam cachexia, seu malus corporis habitus, in quo copiosa pituita, tum intrà vasa, tum per carnis spiramenta & porositates, collecta est, ac proindè pallidus, laxus, & subtumidus apparet, futuræ leucophlegmatiæ rudimentũ, iuxtà aph. 70. lib. 7. præscriptum, *Albæ pituitæ hydrops superuenit*: est siquidem principiũ hyposarcidios, à qua carnes in serosam humiditatem liquescũt ipsiq; crudi humores ad seri naturã propiùs accedũt, omneq; musculosũ genus plurimũ tumet. De qua pituitosa cachexia locutus est Hippocrates quotiescunque à pituita alba hydopem fieri affirmauit, vt aph. 70. sect. 7. citato, lib. de affect. & alibi: ex qua intellectione locha ferè omnia à Martiano ex Hippocrate in contrarium adducta, satis enodata remanent.

Cur aqua & & spiritus in Hydrope semper miscentur.

Pituita alba quid sit apud Hipp.

nu. 20.

Annotandum secundò ex hoc textu est Hydropem quandoque fieri nullatenus, neque primariò, neque secundariò, male affecto iocinore, contrà id, quod decreuit Galenus 5. de loc. af. cap. 6. & 6. de loc. af. cap. 1. & alibi: idque non tantum de anasarca intelligendum est, frustrata nimirum tertia coctione in habitu corporis, vt in textu apertis verbis affirmatur; verùm etiam de ascite, quæ àb ipso prouenit anasarca, dum pituitosa illa colluuies, flaccidaque caro, vi caloris eli-

Hydrops fieri potest nullatenus affecto hepate.

2. de fac. nat. cap. 8.

quæ-

quata, per lumbos in peritonæum delabitur: ex quo Hipp. in coac. prænotionibus, & in progn. *Hydropes incipiunt plerique à laterum mollitudine, & lumbis; aliqui etiam ab hepate.* & luce clarius libro 1. de morb. mul. hydropem illæso omninò hepate interdum oriri asseritur ex solo liene, dum quis maximè sitiens, seu febre, seu à quouis aucto calore, multam ingurgitat aquam, quæ, ni protinus aut per vomitum, aut per sudorem, aut per vrinam eijciatur; trahitur à liene, qui rarus natura est, & ad peritonæum ipsam denique transmittit. Ratum igitur est hoc dogma in doctrina Hippocratis, miraríque licet Petrum Salium, Virum alioqui apprimè doctum, qui dum Galeno nimiùm addictus, ne latum quidē vnguem ab eius dogmatibus discedere audet, Hippocratem explicans, necesse est, vt eius mentem minùs quandoque assequatur: nam lib. 2. de morb. t. 4. quendam affectum describens, in quo cerebri pituita attenuata extrà cranium emissa ad carnes conuertitur: vnde capitis cutem, reliquumque corpus attolli, atque crassescere necesse est; eumq. morbum esse fatetur, qui in hoc textu describitur, & quem ipsemet Hippocrates hydropem vocat, eò quòd in ipso tumet corpus quemadmodum in anasarca; Concludit tandem haud esse verum hydropem, quia hydropis generatio à iecore; hic autem morbus à cerebrali pendet fluxione; eamque opinionem mordicus tuetur etiam lib. de affect. part. cap. 9. atque ità Hippocratem non ex mente Hippocratis, sed penès Galeni dogmata interpretari conatur; cum tamen Enarratoris præcipuum munus sit Authoris mentem aperire, atq. ex ipsiusmet principijs tantūmodò interpretari. At qui plura in hoc argumentum videre expetit, adeat Sennertum, Virum nunquam satis laudatum, quęstione 1. de hydrope ascite, vbi authoritatibus plerisque, ac complurium Hydropicorum histotijs ostendit, hydropem hepate omninò illæso non rarò procreari. Videndus est etiam Ioannes Schenckius obseru. med. lib. 3. de Hydope.

Nu. 3. coac. Nu. 8. progn — nu. 87. — Petrus Salius notatur.

VIII. Si autem modicus fluxus fuerit, coxendicum & articulorum diuturnam affectionem facit, vbi fluere cessabit: nam vt modicus, & vndequaque ab omnibus

Coxendix quomodo fiat.

bus

bus fortioribus depulsus, ad articulos refugium facit, fiunt prætereà articulorum, ac coxendicum affectiones à talibus morbis sanatis, cum morbum quidem efficiens sanatur, in carne verò quid relictum fuerit, cui non sit exitus, neque rursùs intrò, neque foras, sed ad cutem egressum, tuberculum vtique fecerit; fugit autem in id, quod cedit, articulos videlicet, & aut articulorum, aut coxendicum affectiones inducit.

SAtis liquet in humani corporis œconomia ita regimen administrari, vt potentiarum partium morbifici apparatus, quantum vigentis naturæ conatibus fieri potest, ad imbecilliores perpetuò transmittantur, vt ample habetur 2. epid. sec. 1. t. 12. & lib. 1. de morb. mul. *Altera enim pars*, inquit, *ad alteram delegat in corpore, vbi singulis plus, quàm oportet, affluerit, & continere non poterint*. idque nullatenus læsa æquitate, cum partes omnes eò conspirare debeant, vt indiuiduum, quoad potest, conseruetur; ac proinde quæ magis conferunt ad vitam, præ cæteris immunes seruari par est. Quamuis igitur vnaquęque pro viribus se se tueatur, per expulsiuam potentiam arcendo quicquid est noxium; in mutua tamen altercatione necesse est imbecilliores demum succumbere, vtque àb infesta oppressæ materia langueant. Id ipsum accidit in proposita capitis ad posteriores partes fluxione, cuius morbosos affectus hic prosequitur Author, ex ea articulos dupliciter interdum infestari asserens; primo vbi fluxus modicus fuerit, itaut validè à parte qualibet expellatur, donec in ischio, aut compluribus articulis se recipiat, ibique diuturnam excitet affectionem, repletis articulorum cauitatibus morbosà materia, à qua ligamenta, & cum ipsis nerui, tendones, membranæque distenduntur, vel intensa qualitate alterantur, vel acrimonia irritantur; idq; postquam fluere cessabit, ac proindè àb illa irruentis humoris inundatione, se se collegerit natura, viresq. resumpserit, ita vt contrà morbũ iam insurgere valeat, inq; imbecilliores articulos morbificum humorem deponere. Secundò fiunt arthriticæ hæ, vel ischiadicæ affectiones ijs, *qui à talibus*

Partes inuicem iuuantur.

au, 87.

Articuli quomodo infestētur à fluxionibus.

talibus morbis anaſarca ſcilicet, aliјſq; ſpinalis medullæ affectionibus, euaſerint, ſedata iã fluxione, reſolutis humoribus, reſtaurataq; natura in habitu corporis, vbi tamen aliquid morboſæ materiæ relictum fuerit, cui neq. intùs pateat exitus, neq. foras ad cutem, ad quam ſi perueniret, vtique tuberculum excitaret: confluit iccirco ad partem, quæ facilè cedit, receptionique apta exiſtit, articulos nempe, *quorum latiora ſpatia*, inquit Gal. Com. in aph. 31. ſec. 4., *prompte ſe habent ad ſuperfluitates ſuſcipiendas*, ibique aut arthritidem occupatis pluribus articulis, aut coxendicem, repleta iſchij cauitate, excitat. Diuturnæ autem ſunt hæ affectiones etſi à modico fluxu pendeant, non modò ob rationes tex. 3. lib. 1. adductas; eò ſcilicet, quod morbi, qui ſicciori in parte reſident, cuiuſmodi profectò ſunt articuli, firmantur, & contumaces fiunt: quod repetit Hip. lib. de affect., vbi dixit podagram eſſe morbum diuturniſſimum, & qui ægre cedit, quia morbus quanto in tenuioribus fuerit venulis, & in parte, qua corpus plurimùm indiget in ſuis motionibus, & in neruis & oſſibus multis ac denſis, tantò ſanè durabilior eſt, & qui ægerrimè depelli poſſit. Tum quia, etſi modica eſt hæc fluxio, eſt tamen friggida vt plurimum, & in friggido exanguique loco recipitur: vnde non niſi temporis diuturnitate concoqui ac diſſipari apta eſt. Adde quod, cum à cerebri fluxione pendeat, perennis ſæpenumero eſt humoris huius generatio, ob aliquam mittentis partis diſcraſiam; Ac demum ſcitum eſt theorema illud Præceptoris lib. de nat. hum. regiſtratum. *Quicunque morbi à validiſſima parte ad quandam debiliorem tranſierint, difficulter ſoluuntur*. Quòd ſi articularem morbum eodem lib. de affect. breuem dixit eſſe & acutum; id de eo intelligendum eſt, qui à biliosa pendet fluxione, vt ibi patet; talis enim aliorum reſpectu breuior eſſe conſueuit. Cæterum notus eſt aphoriſmus 49. ſect. 6. *Quicunque podagrici morbi fiunt, hi, ſedata inflammatione, in 40. diebus reſtituuntur*. Qui terminus non eſt acutorum exquiſitè, ſed ex decidentia, vt explicat ibi Galenus, & in comm. 1. prog. t. 25. Atque hinc ſatis patet quàm rationabiliter ſe iactet Fernel. 5. pathol. cap. 4. quod primus catharri viam per carnes perſcrutatus ſit, vt innuimus textu 3. huius libri. Silentio interim haud

Articulorũ naturalis opportunitas recipiendis humoribus.

Articulorũ affectiones diuturnæ, & cur.

nu. 32.

nu. 19.

nu. 32.

Articularis morbus cur breuis aliquando dicatur.

Fernel. falsò gloriatur ſe primo cathar

haud prætereundum est Hippocratem vsum fuisse hac voce Κέδματα, quam Cornarius interpretatur, articulorum diuturnam affectionem, secutus Erotianum in Onomastico, Galenus vero in explan. linguarum Hippocratis, transfert, *Ex fluxu diuturnæ affectiones vel in omnibus articulis, vel præcipuè circa vertebras coxarum*. Martianus autem vult esse articulorum diuturnos dolores non admodum vehementes, quorum materia à prædominio pituitosa est. Sed quicquid sit, certum est hanc articulorum affectionem non nihil diuersam esse àb Arthritide, quandoquidem 1. de morb. vbi morbos enumerans, qui ex sui natura minime læthales sunt, inter cæteros, quatuor enumerat articulorũ affectiones specie inter se distinctas Κέδματα, ποδάγρην, ἰσχίαν ἀρθρῖτιν. parum tamen differre, ita vt vera Arthritis interiores occupet articulorum cauitates; Cedmata autem fiant, cum fluxio externa magis petit, ita vt partem in tumorem magis eleuet, & minus doleat, eo prorsus modo, quo docuit 2. prædict., asserens circà articulos dolores fieri & tumores non podagrico modo, & Gal. 6. aph. com. 30., id in pueris quandoque accidere asseruit.

ri viam obseruasse per carnes. Cedmata quid significet.

nu. 3.

Articulorũ affectiones quatuor sũt.

nu. 47.

IX. **Si porrò intumuerint nares, & pituita plenæ fuerint, atque ea compacta, oportet pituitam compactam & congelatam attenuare aut fomentis, aut medicamento, & non auertere. Si enim fluxus auersus aliò procedat, omninò maiorem morbum faciet.**

Coriza vt curanda.

SI cerebri rheuma in nares per os cribrosum irruat, quæ prima via est è conspicuis, vt plurimum vtique in bonis erit ipsius ęgrotantis, cũ liber istac pateat exitus excrementitiæ materiæ; ex quo Hipp. lib. de gland. *Si ad nares fluxio fiat, arroduntur nares, & nihil aliud graue accedit; nam viæ ipsarum amplæ sunt, & sibi auxiliari possunt*. Attamen si insigni aliqua vigeat qualitate, vel quantitate plurimum excedat, ipsa pariter morborum causa existet: si etenim calidus nimium sit, acrimoniaque prædius defluens humor, vt lib. de vet. med. habetur, internas narium membanas plerumque exurit, erodendoque simplex procreat vlcus; cui ni congruo statim occurras auxilio,

nu. 9.

Fluxio ad nares non valde periculosa.

nu. 21.

Ozæna quomodo fiat. Polypus.

lio, putret atque ozæna excitatur; cui prauo ex sanguine caruncula postmodum supercrescens, Sarcoma, vel Polypus succedere demùm consueuit. Si auté friggidus crassitie, & quantitate excedat, itaut cribrosum os peruadere non possit; tunc muco opplentur nares, atque intumescunt, odoribus intercipitur via, putrescit demum pituita, quæ intolerabilem parit fœtorem: oportet itaque tunc temporis compactam attenuare pituitam, coquere, ac fluxilem reddere tum fomentis extrà adhibitis, vel coriaceo vtre aqua calidissima repleto, & circà frontem alligato, vt docuit lib.2.de morb., vel spongijs congruo decocto expletis ex chamæmelo, meliloto, furfuribus, hordeo, cæterisque huiuscemodi; tum medicamentis ijs, quæ per nares attracta, errhina nuncupantur, ex aqua videlicet Betonicę, vel saluiæ, in qua frustulum agarici ebullierit; vel parata ex aceto, aqua, & origano, vt ipsemet proposuit in simili casu eodem lib.2. de morb. Dicit autem *congelatam* non quod à frigore vt glacies obdurata sit; vita enim superstite haud potest frigus in animantium natura vsque adeo intendi, vt id operetur; sed quod concreta aliquatenus, atque incrassata sit: quod planè non minùs à calore, quam à frigore præstari potest, vt docuit Hipp. lib.2. de diæt. nam cum iuxtà Aristotelem 4.meteor. sum.2. cap.2., concrescere quoddam siccescere sit; id profecto & à calore humidiores tenuioresque partes vel absumente, vel secum educente; vel à frigore easdem exprimente, peragi poterit. Monet præterea ne auertamus reuellendo, vel deriuando excrementitium hunc ad nares fluentem humorem, non modò quia quò magis natura vergit per conferentia locha, eò semper est ducendum; verum etiam quod quascunqne alias susceperit vias morbosa hæc fluxio, maiorem semper excitabit morbum, òb partes longè nobiliores, quas occupabit: Quapropter nisi ingens aliquis morbus ibi in naribus procreatus sit, neque ad ipsummet palatum deriuare laudabile erit: patet namque inde ad thoracem iter atque ad pulmones, quà versus leui quauis occasione fluxum deinde corriuari facile esset.

nu.22. nu.29. nu.25.

Concretio tū à calore, tum à frigore fieri potest.

Fluxio à naribus non auertenda.

X. Cum vero in aures fluxerit, primùm dolorem exhibet

bet; violenter enim procedit: dolorem autem exhibet donec in fistulam redactus fuerit. Vbi autem fluere consueuerit, non amplius dolorem facit.

Auris dolor à fluxione.

QVas ante proposuit fluxiones, singulas reassumit, præcipuum aliquem, frequentioremq; morbum enarrans, uqem ex illarũ vnaquaq; paculiariter excitari obseruatum est, vt exemplo clarius insinuet, doceatque vt rheumata ista exitiosa humano sint generi. Inter conspicuas ergo vias secunda iam enumeratur, quæ excurrit ad aures, interiores videlicet, in osse petroso latitantes, quarum anfractus ad cerebrum vsq; pertingunt, ac proinde & proximitatis iure, & communicatione vasorum ei plurimùm consociales: quapropter harum affectiones nunquam contemnendæ sunt, sed signa quælibet, & consensientis cerebri, & præliantis naturæ à primo vsque die studiosè animaduertenda: fallax siquidem hic locus est, medicoque inopinanti sæpenumero imponit. *In auribus*, inquit Celsus, lib. 6. cap. 7. *aliquanto maius periculum est, quàm in oculis: nam vitia oculorum intra ipsos nocent: Aurium inflammationes, doloresque interdùm etiam ad dementiam mortemque præcipitant; quo magis inter initia succurrendum, ne maiori periculo locus sit*. Ad aures igitur cum per tenuissimas venulas & arteriolas fluxerit superuacaneus humor, membranulæ auditorio meatui circumtensæ, aut ei, quæ ossa intus in imo meatu circumambit, aut exiguo mallei musculo infigitur, distendit; ac cum exactissimi sit sensus òb neruulum, quem à quinto cerebri coniugio excipit, intensissimum excitat dolorem; minorem profectò, minorique discrimine, si pituitosa sit fluxio, vt ex lib. de affect. non raró fieri didicimus, quæ angustissimas partes, venulas videlicet, atque membranulas, vel flatulento spiritu, vel propria mole distendens, vel salsa aliqua, erodentique facultate exulcerans, dolorem inuehit absque eo, quod multum inde cerebrum patiatur; ex quo fit vt senes, quorum temperamentum friggidum est, humoresque friggidi, qui in ijs plerumque coaceruantur, minus periculosè ab harum morbis infestari consueuerint. At si humor calidus fuerit, vt sanguineus, vel biliosus, tunc vnà cum phlegmone febrem

Aurium affectiones nunquam contemnendæ, sæpè enim inopinantes fallit.

Aurium morbi periculosiores quam oculorum.

Aurium dolor intensus, & cur.

nu. 3.

Ab aurium morbis senes minus periculosè infestantur quam iuuenes.

brem accendit, maximumque deducit in discrimen, ob cerebri proximitatem, quod in consensum facillimè ducitur; nam vel eius spiritus intensè calefaciendo, atque inflammando exagitat, dissipatque; vel propagato communicatoque phlegmone, eius substantiam vitiat; vel ingenti dolore euocatis vndequaque humoribus, vitiosa materia replet. Huc accedit acuta febris, assiduæque vigiliæ, quæ omnia delirium præminantur; iuxtà aphorismum 3. progn., & in coacis animaduersionibus registratum *Auris dolor acutus cum febre continua ac forti, horrendus est: periculum enim est deliraturum esse hominem, ac periturum: quoniam igitur fallax hic locus est, citò mentem adhibere conuenit omnibus alijs signis à prima die; pereunt autem iuniores homines à septima die, & adhuc citius ex hoc morbo; senes verò longè tardius: nam & febres, & deliria minùs ipsis accidunt, & hac de causa aures ante suppurantur. Verùm his quidem ætatibus recidiuæ morbi contingentes, plurimos occidunt. At verò iuniores, priusquam suppuretur auris, pereunt; nam si pus album effluxerit ex aure, spes est iuuenem superstitem euasurum esse, si sanè & aliud quoddam bonum signum ipsi accedat.* & 6. epid. sec. 6. *Per aures, ex auribus plerumque tertio die moriuntur.* Morbosa igitur materia sensim quandoque in pus mutata, membranam erodit, & per anfractuosum auris meatum foràs egreditur, sedaturque dolor: Quinimmò ni cito opportunis auxilijs exsiccando opituleris, sordidum euadit vlcus, ac sinuosum: sique in longum protrahatur tempus, obcallescens demum, in fistulam cedet, quæ est arctus, oblongus, & callosus sinus aliquatenus indolens.

Cerebrum quomodo ab auribus afficiatur.

3. prog. n. 22 Coacar. n. 2.

Aurium morbi exitiosi.

Fistula quid sit.

Violenter enim procedit. vi expellentis à nobiliori parte naturæ, vel feruidæ agitatæ materiæ: non potest etenim absq; violentia in arctissimas aurium venulas noxius humor intrudi. Secùs quàm accidit in naribus, cuius meatus latiores atque patentes sunt. Ad hoc autem vt fiat dolor, qui tristis est, molestaq; sensatio à Sensibilibus qualitatibus confestim agentibus, atque vnitatem dissoluentibus, debet mutatio fieri confertim & violenter ad præternaturalem statum, vt docuit Gal. 12. meth. c. 7., & lon-

Fluxio ad aures cur violenta sit.

Dolor quid sit.

& longè prius Plato in Timæo, & in Philebo: violentia nāq; subitaq; mutatio, adeò naturæ contraria est, vt quamuis alteratio ad naturalem fiat statum, dolorifica tamen est, vt ij satis experiuntur, quorum pergelidæ manus derepentè calefiunt; cum tamen, si sensim fiat calefactio illa, iucunda sit. Sed de his latius infrà.

Dolorem autem exhibet. influens scilicet humor, **donec in fistulam redactus** fuerit. locus videlicet fluxione infestatus. Irruens namque humor, partes, quibus infartus est, primo distendit; deinde in pus immutatus, quaque versus corrodit, sinuosumq; effingit vlcus; ac dum vnitatem dissoluit, semper dolorem excitat, quem proinde dicit Galen. 1. de sympt. caus. cap. 1. suum habere esse in generatione: facta etenim continui solutione, obduratisq; caui vlceris lateribus, cessat omnino dolor; vtq; aliàs pronunciauit Hippocrates, *dum alterascit & corrumpitur natura, dolores fiunt*, quod latiùs explicat Gal. lib. de inæquali intemp. cap. 3. Neque dicas Cydis filium, auris dolore rheumatoso, fistulosoq; à pueritia assidue infestatum fuisse, vt habetur 7. epid., nam si Ἄλγημα; idest, dolor pro symptomate ibi accipiatur, impropria nimis reddetur oratio: dolor enim ineptè dicitur fistulosus. Pro morbo itaque, atque ipsa ægritudine, ibi accipienda ea dictio est, quemadmodum pluries Hippocratem consueuisse annotauit Galenus in exegesi, pluribusq; probauit Foesius in Oecon. Ex quo habetur loco præallegato ægrum illum absq; dolore plerumq; extitisse; quia eatenus quandoq; dolebat, quatenus acris fluxio aucta interdum, nouas adoriebatur partes, quas lancinans, dolorē excitabat; fistulosum tamen vlcus callosum iam redditum, indolens omninò erat. Qua in re licet Naturæ prouidentiam admirari, quæ cum corpori vniuerso sensum tactus impertita fuerit, vt voluptate ac dolore quæ conseruatiua sunt, aut destructiua dijudicaret, vt illa sequeretur, hæc autem quoad posset, euitaret; secuta partis corruptione, seu solutione continui; etsi particula illa peximè tunc se habet, ac frustrà iam admonetur de imminenti discrimine, cessat dolor, quasi ad tempus sensum adimat, ne

Fistulosus vlcus tunc dolet. dum fit, non postquam factum est.

au. 5.

Dolor pro causa doloris non raro accipitur ab Hippocr.

Cur sensus tactus per vniuersum. corpus à natura dispersus sit.

ne animal iam crudeli symptomate tunc temporis frustrà crucietur.

XI. Ei verò, quem dolor affligit, medicamentum natura calidum, tepidum factum, & metopo dilutum, infundendum est, & retrò cucurbita medica affigenda, si sinistra auris doluerit ad dextram, sin dextra, ad sinistram: non autem scarificando pertundere oportet, sed vt trahat solum sinenda est. Si vero per hoc dolor non sedetur, frigefacientia à natura infundantur, & medicamentum potandum præbeatur, quod secessum deorsùm faciat, sursum autem non: quandoquidem vomitus non auxiliatur; & de cætero friggidis vtendum est, & semper non sanantem variare oportet modum; & siquidem peius reddiderit malum, ad contrarium te conuerte; si verò ad sanitatem tendat, omninò nihil ab his, quæ adhibentur, auferre oportet, neque quicquam aliud addere aut apponere. Si verò iam in fistulam redactus fuerit, & multa purulenta sanies fluxerit, quæ graueolens sit, sic facere oportet. Spongiam siccante quopiam sicco medicamento imbue, & in aurem quam penitiisime inde, & in nares purgatorium medicamentum mitte, quò ea, quæ prius in aures fluebant, in nares ferantur, & non id, quod morbosum est, in caput rursùs recedat.

Auris dolor vt curetur.

HIppocrates lib. de artic. bonũ aliquando medicamẽtum esse dixit, etiam nullũ adhibere medicamentũ ad aures: nu. 5. Vnde Liuius ansam fortasè dicendi desumpsit *Medicos plùs interdum quiete, quàm mouendo atque agendo profecisse.* frustrà itaq; tam diligens ad aures modo instituta videtur curatio. At breui hunc eximemus nodum, dicentes Hippocratem ibi locutum esse de fracta aure externa, hoc est, auricula; à cuius morbis,

bis, cum longius à cerebro dissita sit, vix vllum imminet discrimen, cum tamen alia ex parte deligationes quascumque ægreferat, itaut etiam sana, si deligatione pressa sit, dolore, pulsatione, & febre afficiatur: ac proinde si fracta extiterit, à cataplasmatibus grauatur, & à deligatione quacunque male habet, atque iccirco ipsam quam minimum contingere conducit. Secus accidit in interna aure, cuius ægritudines & horrendæ sunt, vt nuper diximus, & medicamenta sine vlla deligatione retinet: Quapropter si phlegmone detineatur, dolorem quamprimum delinire studendum est, fluxioque reuellenda, & deriuanda, ne morbus nimium, extrema cum cerebri clade, augeatur; sedula adhibita cautione ne tactu, aut vi aliqua afflicta particula irritetur. Quod præceptum omnium potissimum esse in aurium curatione monuit Gal. 3. catatop. c. de dol. aur. ab innflamm. oborto: Vnde in Parmi-

Auricula male affecta vix vllū ad mittit medicamentum.

nu. 26. nisci filio 5. epid. profuit auricularem clysterem non adhibuisse, eò fortasse, quòd vna cum surditate, dolorosa aliqua aderat affectio, ac proinde otenchytæ, seu aurifusorij illius specili comtactus, tum violenta iniectio, seu eiaculatio, dolentem partem lædere potuisset. Perpulchra itaque iam proponitur otalgiæ curatio, apertis sanè verbis exarata, ex qua non leuia curatiuæ methodus præcepta haurire fas erit, cum non pauca nobis se se offerant circa ipsam contemplanda. Et Primò quidem Hippocratis ingenuitas, virtus profectò magnorum ingeniorū propria, aliàs in Viro hoc à Celso disertis verbis celebrata: haud etenim erubescit liberè fateri non semper ei, quamuis Diuinum penè ingenium obtinuerit, de morbi natura compertum esse: latent siquidem quandoque morbi in penitissimis partibus, ita vt nullum neque exiguum de se indicium præbeant, vt eorum natura certò explorari possit. Arti-

Hippocratis ingenuitas.

Cels. lib. 8. cap. 4.

nu. 19. ficiosa quapropter tunc coniectura vtendum est, vt docuit etiam lib. de arte; *sæpè enim quæ oculorum conspectum effugiunt, mentis oculis obtinentur & superantur*: atque vbi omnia sunt adeo incerta, præter cæteras ratiocinationes, licet insuper leuiora quędam experiri præsidia, vt ex medicamentorum effectu, morbi Idea tandem deprehendatur & causa. Quod argumentum sic àb euentu desumptum, quod clarius pro-

Occultus morbus leui medicamēto explorandus est.

X ponitur

ponitur infrà t. 28. lib. 3. & certissimum est, & Hippocrati non rarò in more positum; vt constat ex 2. aph. 17. nec non lib. 2. de morb. A leuiori siquidem auxilio si leuior reddatur morbus, demonstrata iam via est, quòd ita est curandus: at si peius habeat, vt inquit loco iam citato, contraria facienda sunt. secùs quidem, quam præcepit 2. aph. 52. dum certissimis coniecturis morbi diagnosis nititur, eiusque infallibilis extat certitudo. *Facienti omnia secundum rationem, si non secundum rationem succedant*, inquit, *non oportet transire ad aliud manentibus ijs, quæ visa sunt à principio: sæpè enim*, vt docet Celsus, *pertinacia iuuantis morbum vincit*. Id itaque obseruat Hippocrates, dum interna auris laborat, cuius obliquus angustusque meatus ad cerebrum vsque pertingens, cum in petrosi ossis anfractibus altè occultetur, occulto plerumque laborat morbo; ita vt vix aliud, quam intollerabilem ferè cruciatum perpendendum exponat. Calida itaque fomenta hic incipit primò experiri, quoniam cum nulla de febre habeatur mentio, morbusque à cerebro pendeat, in quo friggidi plerumque colliguntur humores, iure suspicari poterat morbi materiam friggidam esse & crassam, proindeque calefacientibus indigere atque attenuantibus, quale est Metopium vnguentum, sic dictum, teste Dioscoride, òb Galbani mixtionem; lignum enim, in quo Galbanum nascitur, Metopium vocant. Sunt qui scribunt Metopum; mendose tamen, vt sentit Mercurialis: Quinimmò quoties Netopon apud Hippocratem scriptum reperitur, vt sæpissimè in libris muliebribus, Metopium restitüendnm vult Gorræus in suis definit.; nec non Foesius in Oeconomia. Huius verò vnguenti compositio habetur non modò apud Dioscoridem loco cit.; verùm etiam apud Aetium, Aeginetam, & Nicolaum Myrepsium. Metopio pariter vtitur Hip. 5. epid. nu. 26. in filio Parmenisci surditate laborante, vbi videndus Vallesius: qua etiam voce interdum dulcium Amygdalarum oleum significatum est. Vnguētum hoc calefacit vtique vehementer, adurit, atque extrahit; alijs proinde admixtum calidis, humidisque fomentis, pituitam attenuare, atque discutere quam optimè poterit.

nu. 16.

lib. 3. t. 28.

Cels. lib. 3. cap. 1.

Metopium vnguentum quod nā sit. Diosc. lib. 1. cap. 60.

Aetius tetrab. 1. ser. 1. Ægin. lib. 8. de re medic. Nicol. sec. 16.

Notandum secundo in morborum curationibus, vbi præsertim

In morbis dolorē quā

ſertim dolor infeſtat, Hippocratem ſtatim ad localia deuenire remedia, vt ſymptoma aliquatenus ſedetur attemperata parte, & diſcuſſa paulisper coniuncta materia: vt aduertit etiam Mercurialis lib. 4. de vitijs artic. cap. 1. Neque interim prætermittit, ſi opus ſit, antecedentem reuellere, ac deriuare. Quæ methodus & grata Ægrotantibus eſt, & rationi conſentanea, cum certum ſit à doloribus potentiſſimè concitari fluxiones: neque àb ea abhorret Galenus, niſi in peculiari caſu, vbi videlicet inſignis adſit totius corporis vel plenitudo, vel cacochimia: tunc enim àb vniuerſali exinanitione exordiendum eſt, vt expreſſis verbis docuit 6. de compoſ. med. ſec. loc. cap. 1. inquiens. *Etenim venæ ſectione vtimur, & purgatione, & clyſteribus & inedia vbi totum corpus apparuit aut multitudine humorum refertum, aut eorumdem malitia vitiatum: ſi verò neutrum horum adſit, ſtatim ad curationem per localia remedia deuenimus.* Quid clarius? Hinc Medicorum eorum eſt arguenda religio, apud quos piaculum eſt, etſi leuis adſit affectio, aliquid affectæ particulæ applicare, niſi vniuerſalioribus prius adminiſtratis, maxima ægrotantium moleſtia; qui citò & iocunde curari exoptant, quaſi ſit vniuerſaliter accipiendum, quod à Galeno in peculiari caſu ſtatutum eſt; cum tamen maior abſq; dubio attractio fiat à dolore, ſymptomate infeſtiſſimo, à quo ſpiritus atque humores plurimùm agitantur, quàm à medicamenti caliditate, quæ parùm plerumque, aut nihil mediocritatem excedit; ac dum longinquioribus hoſtibus occurrentes, eos, qui iam oppugnant, prætermitimus; pars debilior redditur, & morbus maxime ſtabilitur. Quinimmò ſi hanc methodum paſſim regiſtratã reperimus apud Hippocratem, Hippocraticos omnes, Aſclepiadeoſque Authores, vt patet legenti libros de morbis, de inter. affect. & alibi, in arcendo dolore pleuritico, alijſque huiuſmodi; quot ſeculis credimus apud præclariſſimos Medicos hunc vſum inualuiſſe? Quot ægros ſanitati ità reſtitutos? Quòd ſi obſeruaſſent à localibus medicamentis antè vniuerſales euacuationes adminiſtratis, dolores plerumque exacerbari, num adeò inepti credendi ſunt, vt neſciſſent errorem hunc corrigere? At dicet forſaſſe aliquis, vitæ intemperantia non adeò apud ipſos vigebat,

primum ſedare ſtudendum eſt.

Localia medicamenta, vbi ſtatim adhibere liceat.

Dolor maxime attrahit.

ac proinde non nisi valdè raró corpora nimium repleta ibi reperiebantur: secùs quam accidit in nostris regionibus, vbi propter excessum in victu vix aliquem reperias, qui pletoria, aut cacochimia non laboret. Quasi non omnis luxus ex Asia & Græcia hùc effluxerit. Nonne Græcos vitiorum omnium genitores vocauit Plinius, quos proinde ex Italia vniuersa pellendos censuit Cato? Non ne omni morborum generi obnoxij erant, quotquot vna victus intemperantia producere consueuit, adauctis suprà modum excrementis? Desunt fortasse eorum historiæ in epidemijs, qui ex quouis intemperantiæ genere in maximas ægritudines inciderunt? Quoties vidimus Empiricos quosdam, vel petulantes mulierculas vna vel altera pyxide, qua linimenta aliqua ad peculiares morbos præparata secum deferunt ijsque nulla præparatione vtentes, non sine rationalium Medicorum ignominia & nominis, & gratiæ non parum apud vulgus sibi comparasse? Quod si semper frustrarentur euentu, vel morbos vt plurimùm exacerbarent, non æquè benè cum ijs ageretur. Concludamus igitur nihil perpetuum esse in Medicina, sed omnia ad rationis normam esse reducenda, non neglecta experientia. Ea autem, quæ in magnorum Authorum voluminibus, pluries registrata reperiuntur, vt vetustatis monumenta veneranda esse, neque vnquam spernenda, etsi antiqua caligine inuoluta, minùs rationabilia quandoque nobis appareant, vt quæ ex ingenijs plusquam humana sapientia præditis emanauerint.

Omnis luxus ab Asia hùc delatus est. Græci vitiorum omniũ genitores. Pl. lib. 15. nat. hist. c. 4.

Quæ in priscorum libris pluries registrata reperiuntur, etsi minus rationabilia apparent, nunquam tamẽ sunt spernẽda.

Notandum tertio, cum Auris in capitis latere locata sit, perexiguam illi esse cõtrarietatem ex antè & retrò: nam si quis post ipsam laborantem cucurbitulas applicaret, hæc potius dicenda esset deriuatio, òb nimiam proximitatem, quàm reuulsio. Si ergò reuellendum sit, vel trahemus è sursum deorsum, & sic spatulis & ceruici applicandæ erunt, vt communiter fit, seruata partis rectitudine; vel imitatione Hippocratis, è dextro in sinistrum, atque ita per hanc non modo contrarietatem, optimam moliemur reuulsionem, sed proximius euacuabitur caput, cuius nimia repletio iam supponitur morbi fons perennis atque origo. Cæterum cucurbitulæ

dolen-

dolentibus Auribus vel Capiti semper præsentaneum præstitere auxilium; vnde 6. epid. sec. 6. part. 29. *Ad Auris dolorem cucurbitulam affigito*. & lib. de iudicat. initio. *Caput circum circa dolenti, quicunque ex supernis locis doluerit, cucurbitulam affige*.

Cucurbitulæ affectis auribus & capiti præsentaneum sũt auxilium.

Notandum quarto vbi morbus à friggida causa pendet, & laborans pars friggida ex sui natura est, Hippocratem non admittere sanguinis euacuationem: quapropter cucurbitulas hic applicat sine scarificatione, contenctus reuulsione tantum, quę fit trahendo. Quod salutare præceptum puto àb ipsa experientia didicisse in casu Alicarnassensis illius, annorum quinquaginta quinque 7.epid., cui cum Caput & Auris per hyemem vehementer doleret, secta fuit vena, à qua refrigeratum est caput, mente motus est, non suppurauit, mortuus est.

In friggido aurium & capitis morbo sanguis, non hauriendus.

nu.54.

Notandum quinto materiam aures infestantem commodè deriuari per nares, vt docuit etiam aph.60. sec.4. *Quibus in febribus Aures obsurduerunt his sanguis è naribus effusus, morbum soluit*. Meritò igitur hic vtitur nasipurgijs Hippocrates; nam sicut reuulsionis proprium est trahere in rectum, sic deriuationis in obliquum.

Morbifica aurium materia per nares deriuanda.

Notandum 6. Hippocratem, postquam periculum fecit de morbifici humoris natura, eumque calidum esse coniecit, vnde ad refrigerãtia curationem conuertit, vomitum prohibere tanquam minimè proficuum; præcipere vero alui deiectionem, contra ac docet lib. de affect.; vbi auris dolorem à pituita curans, hanc vomitorio euacuat. Cuius varietatis rationem affert Martianus annotation. in eundem librum: nam cum peccat materia calida, quæ in partibus inferioribus, in hepate videlicet, visceribusque, sedem obtinet, & corpus biliosum est, haud conuenit vomitus, per quem humor iste pertenuis ac leuis, facillimè ascendit, partemque affectam versùs concitatur: per inferiora ergo tutius euacuabitur. At si pituitosus humor morbi causa extiterit, qui in capite, vt in naturali sede pręcipuè viget, vomitus tunc præferendus est, à quo promptius superiores euacuantur partes. Neque timendum est ob vomitus violentiam de capitis repletione; materia siquidem crassa cum sic, si eius portio infrà existat, haud

Vomitus in morbis auriũ quandoque cõmodus sit quando secùs.

nu.3.

haud facilè ad superiora eleuabitur. Sed de hac re aliàs.

Notandum septimo atque postremò Hippocratem in auriculari affectu friggido putato, etsi medicamentum virtute valde calidum adhibeat, cuiusmodi est methopium galbano elaboratum, præcipere nihilominus tepidum applicari, eò quòd auris, cum nil aliud sit, quam flexuosa in petrosis ossibus cauitas membranulis siccissimis circumuelata, ac proinde exanguis fere, atque excarnis, nullum suffert medicamentorum excessum in actuali caliditate aut friggiditate. Quod monuit etiam Galenus 3. de med. local. cap. 1. & clarius adhùc Auicen. lib. 3. f. 4. tr. 1. cap. 5. Actualis namque friggiditas ex aph. 18. sect. 5. imbecillem exanguium calorem extinguit; nimia autem, atque actualis caliditas earum destruit temperamentum, siccissimasque partes pænè adurit.

Auris nullũ suffert medicamentorũ excessum, & cur.

XII. Cæterùm vbi in oculos fluxio processerit, oculi inflammantur & tument. Sic autem affectum hominem medicamento liquido, aut sicco inspersili curare oportet. Si verò statim inflammati fuerint, nihil omnino illine; sed aut fortissimè quam infimè vrito, aut alio quopiam aluum subducente medicamento attenuato, vitando ne vomitum facias. Si verò velut lapilli subter currerint, medicamentum illines, quod plurimam lacrymam ducere potest, & reliquum corpus humectabis, ac tumidum facies, quo oculi humidiores fiant, ac colluantur, vt lacrymam adstrictam, ac compactam decurrere facias. Cum autem in oculos paulatim fluxerit, & pruritum fecerit; sic affectum molli medicamento illines, quod siccare potest, simulq. modicam lacrymam ducere, & ad nares medicamentum adhibebis, aut singulis diebus, aut alternis eodẽ vtens. Sit autem tale medicamentum, quod non plus quam acetabulum per nares deducat, idque paulatim. Quod verò oculis adhibetur, resiccet, vt quod

oculorum

oculorum pharmacum resiccarit, ac obstruxerit, idipsum ad nares feratur.

TErtia è conspicuis fluxio est, quæ fertur ad oculos, qui, etsi innumeris obnoxij sint morbis, vt vidimus text. 19. lib. 1., plerumque tamen phlegmone tentari solent membranæ illius, quæ corneæ adnascitur, diciturque coniunctiua, eò quòd oculum cum sua orbita connectat: quæ vtique affectio Græcis antonomasticè Opthalmia, hoc est, oculi morbus nuncupata est, Latinis verò lippitudo. Huius affectus causa potest quilibet esse humor, vt Sanguis, Bilis vtraque, & Pituita; qui omnes etsi humidi sint actu; potentia tamen ex ijs nonnulli, bilis scilicet tum flaua, tum nigra, & salsa pituita, non mediocrem præ se ferunt siccitatem & acredinem, si aquilonia præsertim, siccaque Aeris constitutio præextiterit, à qua, vt docuit Hippocrates libro de aqu. aer. & loc., quod li- nu. 29. quidissimum & aquosissimum in bile est, consumitur; densissimum verò, & acerrimum relinquitur. Quod idem accidit iuxtà eandem rationem, & in sanguine. Absumitur itaque humorum serositas ab aquilonia Aeris constitutione, vel etiam à proprio temperamento, si ad calidius & siccius accedat; augetur autem à pluuiosa atque austrina, vel ab humidiori corporis discrasia. Hinc triplex opthalmiæ differentia reperitur apud Hippocratem. Prima quidem humida, ex qua plurimus serosus humor sub lacrymarum idea effunditur, cuius meminit 1. epid. sect. 2. tex. 6. Altera autem sicca, in qua nihil per oculos effluit, sed in angulis, seu in palpebris concretus apparet serosus humor, cuius mentio habetur 3. aph. 12. & 16. Tertia denique ophthalmię species primarum duarum particeps est, vt quæ inter humidam, & aridam media existit. Aliquid enim illacrymatur in ipsa, sed mordacitatem acredinemque adnexam habent hæ lacrymæ. Has omnes ergo differentias hic curare docet Hippocrates, inquiens.

Opthalmię curatio.

Aquilonia cōstitutio acrimoniam addit humoribus, & cur.

Ophtalmiæ triplex differentia apud Hipp.

Vbi in oculos fluxio processerit, &c. per vasa scilicet, quæ à pericranio per frontem & tempora in ipsos deducuntur. Tunc

primò

primò in exiguas venulas, poſtmodum in adnatæ ſubſtantiam effuſi humores, ruborem, & tumorem, vna cum calore & dolore excitant. Ergo ſi inflammatio hæc paulatim proceſſerit, ità vt lentus motus ſignum ſit, neque multum exuberantis materiæ, neque plurimùm irritantis, ad localia ſtatim deueniendum erit, collyriaque àb ipſomet initio applicanda, ſiue humida, ſiue ſicca, primò quidem quæ facultatẽ habeant vaſa conſtringendi ne promptè recipiant, & quod in via eſt, repellant, atque ſic occurrẽdum ne vlterius procedat affectio; mox etiam ad reſoluentia deueniendum, modo id opus ſit.

At ſi ſtatim inflammati fuerint, &c. ità vt morbi initium cum incremento & ſtatu quodammodo confundatur; Quod fit vbi multa redundat excrementitia materia, quæ illicò & confertim in oculos ruit; tunc localibus medicamentis omnibus eripitur opportunitas: neque enim repellentia conueniunt, cum nullum adſit vacuum, quò verſus repellatur, proindeq; materiam magis inculcarent, & craſſiorem, contumacioreq; redderent; neque reſoluentia, quæ perpaucum diſſoluere, attrahere autẽ multum poſſent, dum materia adhuc agitatur: magnum igitur tunc erit remedium nullum adhibere remedium, ſed ad intercipientia, reuellentiaque omnem curationem dirigere. Quapropter

Aut fortiſsimo quam infimè vrito, aut alio quopiam ducente medicamento attenuato. doctiſſimus Mercurialis labem latere putat in ijs verbis ἢ καῦσαι κατωτάτω ἰσχυροτάτω. vrite quam infimè fortiſſimo: (etſi in omnibus codicibus ita ſcripta reperiãtur) eò ſcilicet quòd præceptum contineant diſcriminis plenum: nam periculoſa admodum vſtio eſt in oculis: ac proinde ita vult eſſe reſtituenda ἢ καθαίρειν κάτω τῷ ἰσχυροτάτῳ. purgato per inferna fortiſſimo: Quod tamen, (pace tanti Viri dictum ſit), neque probabile, neque neceſſarium cenſendum eſt. Eſt quidem improbabile, nam bis immediatè in eodem contextu catharticum pharmacum ità proponeretur, vt liquidò patet legenti; non eſt neceſſarium, quia tum Hippocrati, tum cæteris

Mercurialis redarguitur

vetu-

vetustioribus Medicis familiaris fuit profunda vstio in oculorum morbis, quæ ad fluxionem intercipiendam, tum in temporibus, vt hìc inferius. *Huius venas visum prementes exurere oportet, quæ videlicet semper pulsant, & inter aurem & tempora consistunt*, atque has lib. 2. de morb. vrendas docuit donec pulsare desinant: Vnde Aristot. problem. 5. sect. 31. quærens cur cæci à natiuitate non fiant calui? Respondet. *An quia labefactat oculos humor multus consistens in loco, qui est circa oculos; & propterea in defluxionibus ad oculos, venas, quæ sunt circa tempora, inurunt, condensantes humorum poros, & abradunt caput dissecantes cutim, quæ est in ipso?* Tum in ipsis oculorũ palpebris, vt videre est in libello de visu, vbi modum id peragendi edocet, administrari consueuit. Quam arteriarum exustionem in vsum reuocasse Fallopiũ narrat Gisnerus. Ita Celsus lib. 6. cap. 6. de suffusione verba faciens, in temporibus venas adurere consulit, & Paulus lib. 6. cap. 5., postquam docuit venarum incisionem in temporibus, vbi capitis dolor, & acris calidaque fluxio oculos infestat, subdit. *Sunt qui cautherijs mucronatis vasa absque incisione ad multam profunditatem adurant.* Iure igitur dum morbus adeò properè mouetur ob materiæ exuberantiam, vt de omnimoda oculi extinctione timendum sit, ad intercipientia reuellentiaque statim confugit, arteriasque in temporibus, quà scilicet fluxio prætergredi vt plurimum consueuit, quod ex ipsarum tumore, liuore, maiorique pulsatione conijci potissimum potest, altè exurit, vt arteria ità integrè exustà, aditus omninò intercludatur. Sed de hac re plura habẽtur inferius lib. 3. t. 40. Cæterùm cathartico totũ corpus euacuando attenuat, & àb ipso cerebro reuellit. *Aluus enim exinanita*, inquit 2. de diæt. *ex reliquo corpore; & capite humiditatẽ in se ipsã trahit, nimiũ calidà existens.* Euacuato autẽ capite Visus & Auditus depurgantur: Vnde 6. aph. *Lippientem alui profluuio corripi, bonum.*

Vstio in oculorum morbis maximè fuit familiaris antiquioribus Medicis.

nu. 16.

nu. 22.

nu. 1.

nu. 27.

Vitando ne vomitum facias. in vomitu nimirum repletur caput multis vaporibus, humoribusque, qui in oculos deindè exprimuntur: hìnc aph. 3. sect. 7. *A vomitu oculorum rubor, malum.* Atque hæc de humida ophthalmia.

aph. 17. & lib. de indic. & in Coac.

Si verò velut lapilli subter currerint. hìc aliam designat lippitudinem, aridam nempè, in qua nullæ effunduntur lacrymæ, sed arefactæ atque concretæ in oculis insident, ac oblædunt; pungendoque arenulas, seu lapillos emulantur. Quod fit, vti diximus, vbi colericus sanguis, siue ob siccam, & aquilonarem, quæ præcesit, aëris constitutionem; siue òb calidiorẽ cerebri discrasiam, sero magna ex parte destitutus, per exiguas pericranei venulas arteriasque in adnatam tunicam deuenerit, ibique quod superest serositatis à concepto calore magìs exassatum, penitus exarescit, coitque in lemas, siue exigua illa, sicca duraq; grana; quæ Rhodigino teste, gramiæ vocãtur.

Lippitudinis siccæ natura & curatio.

Cel. Rhodig. antiq. lect. lib. 12. c. 6.

Medicamentum illines, quod plurìmam lacrymam educere potest. humidũ scilicet, vtquę à siccitate coiuere, humiditate dissoluantur: *lacryma enim suppressa*, inquit lib. de vis. in fine, *calefacit*. In sicca igitur lippitudine humectantibus agendum est, quæ nõ modo concretam lacrymam, vt dictum fuit, emollire, ac dissoluere possit, fluxibilemque reddere, vt morbifica inde materia euacuetur; cuiusmodi essent fotus & lotiones ex calenti aqua, vel ex decoctione Maluarum, Violarum, Fœnugræci, & similium, ex quo Hippoc. de humid. vsu, *calida oculis conuenit doloribus, suppurationibus, lacrymis mordacibus, siccis omnibus, &c.* Sed totum corpus humectandum, ac nutriendum est friggido, & humectante victu; vnde dulcis aquæ balnea peropportuna essent, cum vniuersum corpus, contentique in eo humores ad siccitatem vergere, vbi arida viget lippitudo, putandũ sit.

nu. 11.

Cum autem in oculos paulatim fluxerit, &c. Hæc tertia est lippitudinis species, quę inter humidam, aridamque medium esse obtinet, cum videlicet humores neque omninò sunt à serositate destituti, ità vt exhaustæ penitus sint lacrymæ; aliquid tamen àb aquilonari tempestate, vel à calida cerebri discrasia passi sunt, ità vt siccitatem aliquam vel acredinem contraxerint, quod manifestum fit ex pruritu, quẽ excitat horum fluxio. Profluunt itaque in hoc affectu lacry-

mæ,

mæ, ſed parcè ob humorum craſſitiem, & mordaces: media ergo ineunda eſt curandi ratio, applicandumque medicamentum, quod non adeò humectet, ſed ſiccitatis particeps ſit, vt ſemel & ſimul exuberans quoquo pacto exhauriat ſerum, vt quod reliquum eſt facilius concoquatur; craſſam verò, & ſemicoactam lacrymam diluat, fluxuique aptiorem reddat.

Ad nares medicamentum adhibebis, &c. percommoda eſt humorum deriuatio ex oculis ad nares, vel reuulſio ad fauces: vnde 7. epid. *Quibus fluxiones in oculis tenues & diuturnæ, ſi maturæ in nares proceſſerint, proſunt*. & 6. epid. ſect. 2. *Oculorum fluxiones ſi alias conducere videtur, reuellere ad fauces conuenit:* proximæ enim inter ſe ſunt hæ partes, omneſque àb anteriori cerebro excrementa eliciunt. In maioribus autem oculorum angulis meatus latitat, caruncula coopertus, per quem, dum ſeroſitas in oculis nimis exuberat, facillimè & naturaliter egreditur, vt patet in flentibus, quibus lacrymæ è naribus plerumque diſtillant: iure ergo vtitur errhino pluribus diebus, quod paulatim non plus quam acetabulum educat, exigua hac menſura, quæ vncias duas circiter continet, mediocrem euacuationem eſſe oportere nos admonens. Leuia proindè ſint in hoc affectu naſipurgia, & apophlegmatiſmata, vt àb oculis, proximiſque partibus paulatim ac benignè euacuent, cæteros autem humores, qui in toto cerebro ſtabulantur, ne commoueant, ac maiorem excitent in oculos fluxionem, qui à præſenti morbo imbecilliores iam redditi, facili negotio quodcunque noxium recipiunt.

nu.37.

Deriuatio ex oculis ad nares cōmoda.

Lacrymæ ab oculis ad nares faciles excurrunt.

Erhina in morbis oculorum non niſi lenia vſurpanda.

Quod verò oculis adhibetur exſiccet, &c. vult vnà cum naſipurgijs oculare adhiberi medicamentum, quod leuiter ſiccandi vim habeat, vt ſic nimia ſeroſitate exhauſta, quod reliquum eſt, facilius coquatur, & craſſeſcat, nè adeò promptè per affectam partem, oculos nimirum, euacuetur. Quicquid igitur craſſius ità redditum eſt, ac proindè à collyrio obſtructum, hoc eſt, obſeratum, præpeditumque ne facilè per oculos exeat, errhinis deducatur ad nares, per

quas postmodum innoxiè expurgari poterit. Quanta igitur cautione vtatur Hippocrates in medendo; vt morborum, medicamentorumque vires diligenter expendat; occasionem, seu temporum opportunitates quanti faciat, vnusquisque per se in proposita opthalmiæ curatione perspicere potest. Collyria, tum humida ex aquis & succis, tum sicca & conspersilia ex metallicis, aromatibusque Hippocrati consueta, si quis videre cupit, legat in calce libri de victu acut. & lib. 2. de morb. mul.

De Vict. acut. nu. 68. 69. In additis ad finem lib. 1. de morb. mul. nu. 3. & est in calce lib. 2. de morb. mul.

XIII. Capipurgia fortia quidē à toto capite, leuia vero ab oculis proximisq. partibus educunt.

Medicamenta caput purgantia, quæ quidem fortia sunt, à toto capite ducunt: quæ verò debilia, àb oculis, & hìnc à vicinis naso partibus.

ARrepta occasione àb errhinis, quæ iam modo dixit in oculorum affectionibus esse adhibenda, quę leuia sint, neque plus, quam acetabulum educant; idque paulatim & leniter; vniuersalem obiter nunc interijcit doctrinam de medicamentis caput purgantibus, quæ procul dubio nasipurgia sunt principaliter, vt quæ à solo capite, proximisque partibus humores, qui circà cerebrum, eiusque meninges excurrunt, per colatorium immediatè educant; minus principaliter etiam masticatoria, quę apophlegmatismata à phlegmate, sub cuius idea euacuant quicquid educunt, appellantur: hęc enim non adeò propria sunt capitis, cum etiam à ventriculo non nihil expurgare soleant: vna siquidem tunica est, eademque, quæ interiorem ventriculum atque palatum circumuestit: non potest proinde, quod manditur medicamentum, capillamenta venarum, meatusque in palato sua caliditate aperire, & interna trahere cerebri purgamenta, quin trahat pariter à ventriculo. Horum ergo alia fortia cum sint, vel quod summo vigeant calore, & acredine, vel quod electiuè trahant; alia verò debilia: illa quidem à toto educunt capite, agitant multum, ac læsam partem versùs, oculos nimirùm, concitant: hæc autem proximiores solummodò emundant partes; quapropter tutiora in oculorum affectibus reputantur.

Masticatoria à capite & à ventriculo trahūt.

Si

XIIII. Si autem à carne & osse, muco inter os & carnem subsistente, fluxus ad oculos fiat, ex hoc manifestum fit, quod inde profluit. Cutis in capite compressa cedit, & vlcera in capite enascuntur, vt oculi lacrymantur, & palpebræ non exulcerantur, nec mordax est fluxus, nec visum hebetat, sed homo ipse acutius videt: fluxus enim non est salsus, vtpote non de cerebro, sed magis mucosus. Fluxio ad oculos ab externa capitis parte.

LAeduntur oculi non modò àb interna capitis cacochymia, vt superius explicatum est; verum etiam àb externa: nam superuacanea excrementa & intra caluam in cerebri latebris, eiusque substantia coaceruantur, siue congestione ob læsam crasim, à qua naturales vitiantur facultates, ita vt alimentum haud bene conficiant; siue infernarum partium euaporatione; Et extrà cranium, inter ipsum videlicet, & cutem, seu musculosam membranam, quam hìc carnem appellat, eò quòd in capite carnea peculiariter fit, quæque cuti substratur: Ibi enim cuiuscumque humorum generis colluuies non raró colligitur vel ab internis cerebri partibus per caluariæ suturas, aut venarum oscula, quæ plurimæ ibi àb externis iugularibus deductæ terminantur, adueniens; aut ibidem à læsa facultate, aut vitiato alimento, aut praua fuliginum expiratione ob capitis crassam densamque cutem genita, à qua morbi non pauci postmodum procreantur, vt latè explicat Fernelius lib. 6. pathol. cap. 18. Ab hac igitur externa capitis cacochymia epiphora interdum, seu illacrymatio succrescere consueuit; cuius proinde signa hìc proponuntur, vt àb interna eam dignoscere valeamus. Cutis namque capitis in propositio casu, à latentibus sub se excrementis crassior reddita, si prematur, in se coacta cedit, vestigium velut cæra retinens, eò quòd humores in spiramentis atque porositatibus, & sub ipsa stabulantes, neque benè apponuntur, neque assimilantur, sed inutiles ibi remanentes, à compressa parte discedunt, ac subterfugiunt, vnde locus cauus remanet, cum ne- Excrementa in calua, quomodo cumulentur exterius.

nequeat euestigio ad priorem locum recurrere ob craſſitiem & lentorem, quem plerumque adnexum habet. Huius autem congeſtionis craſſior pars, quę fluxioni ineptior exiſtit, ex mora aliquatenus incaleſcens, aliquam contrahit acredinem, cuius erodenti vi vlcera deinde in capite excitantur: Pars verò tenuior à leui quauis occaſione, ſiue caloris, ſiue frigoris, è ſua ſede turbatur, & deorſum inter cutem, cranium, & pericranium præter labens, ſub lacrymarum ſpecie in oculis innoteſcit, vlla abſque palpebrarum exulceratione, cum aqueus ſit hic humor, neque vllam à mora caliditatem contraxerit, ex qua acredinem ſibi adſciuerit: Neque viſum hebetat, cum haud tenax & viſcidus ſit, itaut poſſit, quemadmodum in albugine, telam oculis prætendere, ſed potius homo ſic affectus acutius videt, tum quia aquea hęc fluxio corneam quodammodo abſtergit, magiſque reddit perſpicuam: vnde Plinius nat. hiſt. lib. 11. cap. 37. *tenuioribus*, inquit, *multiſq; membranis oculos natura compoſuit; calloſis contra frigora caloreſque in extremo tunicis, quas ſubinde purificant lacrymationum ſaliuis.* & Lactantius Firmian. de Dei opific. cap. 10. *Oculorum acies; ideſt, membrana illa perlucens, quam ſiccari & obareſcere non oportet, niſi humore aſſiduo terſa pure niteat, obſoleſcit,* & Ariſtoteles probl. 9. ſec. 31. Quærens cur aliqui poſt ophthalmiam acutius vident? Reſpondet *an quod per eam oculi purificati ſunt: ſæpenumero enim exterior denſitas obfuſcat viſum; lacrymanti autem ſoluitur: propterea & morderi confert, vt Cæpe; alterum verò inimicum, vt Origanum.* Hinc idem Ariſtoteles Alexandrum Macedonem inſtituens, præcepit ad viſionem conſeruandam, vt oculos limpida aqua ſæpè ablueret: lotio ſiquidem ex gelida aqua oculos abſtergit, claros nitidoſque reddit, ſanos præſeruat, viſum acuit & confortat, in iuuenibus prę ſertim, vbi potiſſimum calidi ſpiritus & humores abundant: aquei enim ſunt oculi à proprio temperamento, vnde à ſimili conſeruantur: ignei verò ſunt ob complures affluentes ſpiritus, qui attemperatione indigent: hinc Paulus ad oculos à caligine pręſeruandos, gelida aqua diu ſubmerſos apertos detineri præcipit. Acutius tum etiam vident in hac illacrymatione ægrotantes, quòd cerebrum, ſuperuacanea materia ad

Capitis vlcera.

Oculi perſpicaciores ob aqueam fluxionem.

Poſt ophtalmiã acutior viſus quibuſdam & cur. Cæpe viſui confert.

Aquæ lotio oculos purificat, præſeruat, viſum acuit in iuuenibus.

cutem

cutem & extimas partes detrusa, adeò expiatum remanet, vt nitidissimos spiritus ad oculum transmittat, vnde perfectior celebratur visio; contrà id, quod accidit dum àb internis partibus pituita per venas defertur ad oculos: nam, vt inquit lib. 2. de morb. initio, *Cæcutiunt cum ad venas in oculis peruenerit pituita: aquosior enim fit visus, & turbulentior, & splendor in oculis non similiter splendidus est*. Rationem denique subdit, cur salsa & nitrosa non sit hæc fluxio, videlicet quia non de cerebro procedit, ac penitioribus eius partibus, vbi conclusus, & coarctatus humor plurimum incalescit, indeque crassiores partes aduruntur, quæ cæteris aquosioribus commixtæ, salsedinem pariunt: præterquam, quod eo loci non benè difflantur humores, proindeque putredinem facillimè contrahunt, salsique euadunt: vnde Hippocrates lib. de inter. affect. *cum caput pituita impletum ægrotarit, & calor accesserit, pituita in capite computrescit, vt quæ moueri non potest vt decedat. Postea cum crassefactæ fuerint, & putrefactæ, ac superexpletæ venulæ, fluxio in pulmonem fit, & pulmo vbi susceperit, statim ægrotat, vt qui à pituita mordetur, quæ salsa est, ac putrida*. & lib. 2. de morb. *cerebrum concalescens salsuginosum humorem effundit*. Secus quam accidit in externis partibus, vbi, etsi crassa admodum sit capitis cutis, neque adeo intensus concipitur calor, neq. ab impedita ventilatione tam facilè putrescunt humores. Iure igitur excrementitia hæc materia mucosa potius erit & cruda, cuiusmodi esse consueuit ossium, membranarumque excrementum.

Fluxio ad oculos nisi ex penitioribus cerebri partibus ꝓcedat, sæpe nitrosa & acris non est.

nu. 11.

nu. 46.

Cerebrum incalescens salsuginosũ humorẽ effundit.

XV. Hunc sic sanare oportet. Medicamento caput purgandum est, non forti, & corpus attenuandum, & cibis & medicamentis infrà corpus subducentibus, donec attenuato corpore fluxus resiccetur, aut medicamento in nares indito emoueatur. Verùm ad ipsos oculos nullum pharmacum adhibendum est. Si verò neque sic sanus fiat, caput secare donec ad os perueneris oportet, non superficialibus neque transuersis, aut obliquis fixuris incussis vsque quo os ipsum pertingeris: frequenter autem secare oportet, vt compa-

Fluxionis curatio à pericranio prouenientis.

ctus

ctus humor citius prodeat per vlcera effluens, & simul vt frequentes sectiones extensionem carnis ad os faciant. Sic mederi oportet si huic modo res succedat. Si verò hæc non commoda fuerit, & fluxus non eluitur, vt elutus acutè cernere faciat, semper ab incumbente oculi magis splendescentes fiunt, & acutus visus hominis extinguitur.

Lacrymarũ fluxus ab externa capitis cacochymia

LAcrymarum effluxum ab externa capitis cacochymia iam curare edocet: cumque morbus à repletione pendeat, ab euacuatione iurè exorditur, quærens caput, & vniuersum corpus tenui victu, purganti medicamento, alijsque particularibus euacuationibus deplere, atque attenuare, quò fluentis materiei fons exhauriatur: Caput tamen medicamento non forti purgandum monet, ne à validioris cathartici vi exagitata materia, vehementius in oculos irruat: Qua tamen in re Hollerius lib. 1. de inter. morb. in scholio ad cap. cit. de Ophthalmia sic locutus est. *Nonnulli è recentioribus Hippocratis authoritate moti, fortiores purgationes non probant, quòd sic commotus humor defluat in oculum; alij contra. Vidi contumaces Ophtalmias nõ potuisse curari nisi fortium catapotiorum vsu, hiera diacolocynth., & similibus id genus vehementioribus medicamentis. Sed omnia pro humoris quantitate & qualitate temperanda.* Oculis interim nullum pharmacũ vult adhiberi, non quòd Nil prosit oculis, vt communiter adagio fertur; quod parœmia à Germanis originem traxisse narrat Fallopius, apud quos Nil significat spodium, seu thutia, quæ oculis plurimi esse iuuamenti consueuit: Quamuis enim vt verissimum fateri oporteat in localibus huiuscemodi adhibendis plurima cautione opus esse, ob oculorum naturam, *quæ*, vt docet Gal. lib. 4. medicam. local. cap. 2., *excellentem mollitiem, & ad hoc vt lædatur; aptitudinem super omnem totius corporis cutem nacta est, propter sensus subtilitatem & substantiæ raritatem*: quapropter verendum est ne plus nocumenti, quam opis, sæpesæpius afferamus: præterquamquod idem Galenus libro citato cap. 4. afferit ocularium pharmacorum promissiones magnas esse, at effectum aliquando nullum, aliquan-

Medicamenta purgantia non sint fortia in fluxione ad oculos

Fallop. de fossilib. c. 13. de pompholyge.

Oculi facile patiuntur à localibus, & cur.

Oculorum collyria inefficacia vt plurimum.

aliquando valde exiguum: Cum his tamen nullatenus inficiandum est, si debitè applicentur, proficua admodum non rarò experiri: vbi proprium scilicet aliquem affectum oculi contraxerint. Verum in casu proposito per accidens tantummodo laborare videntur, ob repletum caput, cuius morbifica materia innoxiè ferè per ipsos oculos lacrymando effunditur, proindeque ad capitis sanationem & ipsos pariter bene se habituros rationi consentaneum est. Quod si pharmaca non sufficiãt, ad ferrum deueniri præcipit iuxtà aphorismi pręceptum. *Quæcunque non sanant medicamenta, ea ferrum sanat. Quæ ferrum non sanat; ea ignis sanat; Quæ ignis non sanat, incurabilia sunt.* Cutis igitur ad os vsque incidenda in capite est exiguis inflictis vulnusculis, quæ & crebra sint, & profunda, ad cranium pertigentia, vt impactus humor penitioribus in partibus delitescens, attenuatus & attritus, per plures postmodum vias effluere queat: membrana autem illa musculosa, quæ ob subiectos latitantes humores non nihil à cranio disiungi credendum est, ita vt illi non æqualiter adhæreat, sed sinum quodammodo seruet, vbi alij humores iterum colligi facillimè possent, frequentioribus hisce vulnusculis ad cranium vsque impactis, cranio quasi configatur, vt ita dicam, omnisque nouo morbo auferatur occasio. Cæterum non sint obliqua, aut transuersa, sed potius in rectum, vt vulnerum labia inuicèm applicita permanere possint, atque ita citius vniri. Si ergo ex hac curandi methodo res feliciter & ex voto succedat, ei insistendum est, atq; sic mederi pergendum ad perfectam vsque curationem. Narrat Theodorus Zuinger. Magnum Vessalium curationem hanc inflictis vulnusculis ad vsum feliciter reuocasse in Carolo vnico Philippi Catholici Regis Filio, cui ex quodam casu caput valde intumuerat. At si isthæc minus commoda sensiamus, ac nihil ferè opitulentur; ita vt lacrymarum fluxio neque ab internis, neque ab externis euacuantibus eluatur, hoc est, eximatur & cesset; & ablatus, visionis organum purum atque abstersum, cerebrum vero ab illuuie omni expiatum relinquens, acutè cernere faciat, iuxtà problema nonum sec. 31. suprà citatum; tunc à perenni hac contumacique fluxione oculus oblædi incipit: ab incumbenti etenim, hoc

Aph. 85. sectio. 7.

Capitis cutis tumefacta, ob latentem cacochymiã, vulnus culis inflictis curatur.

est, ab humore in ipsos oculos perenniter decurrente, splendescentes fiunt, videndique acuta acies vel hebetatur, vel extinguitur; Augetur quidem in oculis nitor in proposito casu, in quo imminet cæcitas, non ex crytallini, aquei, albugineiq; humoris puritate; non ex tunicarum omnium, (corneæ præsertim, vbi pupillam attingit) tensione & politura; non ex connati luminis fulgore spirituumque vbertate: sed quòd à perenni serosi & aquei humoris affluxu natiuus calor iam incipit in oculis extingui: atque hinc non modò membranæ, densiores durioresque redditæ, externum lumen magis reflectentes, splendidiores quodammodo apparent; verum etiam ipsæmet lacrymæ, quibus oculi perpetuò madent, frigescentes, glaciei instar splendidius quid intuentibus repræsentant. Oculos autem, seu cutem ad friggidi humoris contactū durescere, docuit Hipp. lib. de humid. vsu. Ad membranarum verò densitatem duritiemque caligare, acutamque aciem extingui, testis est Aristot. probl. 9. & 14. sect. 31. Visiuis namque simulacris, quæ à visibili obiecto assiduè eleuantur, vel nullus tunc, vel difficilis patet aditus ad crystallinum humorem: præterquam quòd suffusio ex contumaci adeò illacrymatione plerumque subcrescere consueuit. au. 11.

Splendor in oculis cœcitatem portēdens. Oculorum splendor vnde.

XVI. *Si in visum, in humorem purum cruentus aliquis humor ingrediatur, huic visus intrà oculum non rotundus esse apparet; propterea quòd in quocumq; inest cruentus humor, id ipsum non appareat. Huic itaq; deficit vt visus rotundus appareat, & ante oculos aliqua moueri ipsi videntur, & nihil re vera videt. Huius venas visum prementes exurere oportet, quæ videlicet semper pulsant, & inter aurem & tempora consistunt: & vbi has obturaueris, oculis pharmaca, quæ humectant, adhibe, & lacrymam quamplurimā prolecta, quò id, quod in oculis compactum est, & morbum facit, eluatur.*

NItidissimum profectò est oculus; in ea potissimum parte, quæ inter crystallinum corneamque posita est; quà-

que

que pupilla exeuntibus radijs, spectrisque visibilibus à lumine illustratis, aduenientibus, iter aperit: purissimo itidem nutritur alimento, vt aliàs ex Hippocrate docuimus. Iure ergo à crasso quolibet, quod perspicuitati impedimento sit, hoc lucis splendentiumque colorum receptaculum læditur: Atq; vbi in visum, seu potius, visionis instrumentum, crassus aliquis vel vapor, vel humor, siue cruentus sit, siue biliosus, siue pituitosus, aut melancolicus, per opticos neruos, aut per membranas, membranarumque venulas, & arterias descenderit, & connatos, purissimosque humores, aqueum, vel vitreum, nec non membranas ante crystallinum positas, obsederit, tunc si extranea hæc materia peruia aliquo pacto sit, ita vt innato lumini vnà cum spiritibus irradianti, visilibusque simulachris aditum penitus non intercludat, extraneo tantùm inficit colore, proque colore intus existente, colorata etiam apparent visibilia obiecta. Atqui si coacta fuerit, atque opaca, (nam hìc cruentum aut pro crassa qualibet materia positum est; aut cruentus humor, non quatenus rubore suffunditur, sed quatenus crassus, radijsque impenetrabilis est, præternaturales parit affectus, qui in præsenti textu recensentur) vel totam fortè pupillam occupat, & integram inuehit cæcitatem; vel pupillæ partem; & tunc tantum de naturali illius rotunditate demitur, quantum erit pars à coacto humore vel vapore obtenebrata; quem postremum casum tantumodo hìc ponit Hippocrates, dum ita affectis pupillæ figuram deprauatam apparere asserit. Deprauata prætereà est visio, dum quædam ijs videntur præ oculis obuersari, vt pili, muscæ, aliaque huius generis, & nihil re vera vident: sub varijs namque imaginibus hæc se se offerunt, pro diuersitate formæ concreti vaporis, vel humoris, inter crystallinum corneamque existentis: atque instabiles sunt donec in veram ypochysim firmentur; quę vtique affectio Medicis imagines & phantasmata appellatur. Cæterùm morbo hoc laborantes curat intercepta primùm fluxione, combustis, ac cicatrice obseratis arterijs ijs, quæ in temporibus pulsant, per quas visum premi lædique plerumque contingit, de qua vstione plura diximus suprà text. 12., eamque laudauit Auicen. lib. 3 .f. 1. tr. 2. cap. 33. modumque id peragendi

Oculus instrumentum lucidū à quocunque opaco læditur.

Visibilia obiecta quando colorata appareant.

Suffusionis ratio.

Spectra varia quandoque obuersantur oculis & cur.

Oculorum venæ comburuntur in fluxionibus & cur.

gendi describit. Fernelius in consilijs *efficacissimam, inquit, ac tutissimè reuulsionem experior, quæ fit ab optico neruo in id cauum, quod est in radicè auris, & in connexione maxillæ ponè insimam auriculam: per id enim ramus est venæ iugularis intrò subiens in opticos neruos vtrimque excurrens, eosque comitatur ad oculos vsque. In id igitur exiguum emplastrum vnguis magnitudine apponendum est, quod constet ex æquis partibus saponis nigri, & salis communis triti, vel aliud ex semine synapi & cantharidibus &c.* Oculis demum ea adhibet Hippocrates, quæ humectando, rarefaciendoque vim habent dissoluendi, attenuandique compacti ab oculi friggiditate humoris, vt vel in alitum deinde abeat, vel in lacrymas solutus euacuetur. Præstabit igitur primo oculum Maluarum decocto, Violarum, Anagallidis, & Origani fouere; deinde collyrijs agere, quæ fellibus varijs, vt Capræ & Perdicis, succis Rutæ, Chelidonij, Fœniculi vnà cum melle distillata elaborantur, vt quod fotu rarefactum est, acri collyrio demùm abstergatur. Quæ vtique cautio plurimi facienda est, ne, si acrioribus tantummodo agamus, tenuiori dissoluta parte, quod crassius est, terreum magis reddatur, ac penè indissolubile.

Optima fit reuulsio ab oculis ad aurium radices & cur.

Suffusionis curatio.

XVII. Si verò oculus rumpatur, mollibus medicamentis, & acerbis vtendum est, vt vulnus adstrictum in angustum coeat, & cicatrix tenuis fiat. Si autem adhuc humoribus plenus fuerit, lacrymare oculo conducit.

Oculus si rūpatur quomodo curandus.

OBiter tantummodo, non ex instituto, Hippocrates agit in hoc opere de morbis, quatenus videlicet de hominis natura locuturus, Medici partes erant præcipuos quosdā morbos explicare, quibus componentes particulæ obnoxiæ sunt, vt tam ex naturali, quam ex præternaturali constitutione illarū natura Medico philosopho cognita esset. Quamuis ergo innumeri penè sint morbi, quibus oculos tentari pluries dictū est; perpaucos tamen attingit, ex similaribus scilicet vnā ophthalmiam; Ex instrumentalibus, imagines, quæ ypochysim præcedunt; atque, vt in vnoquoque genere exemplificaretur, continui solutionem iam in medium adducit, de oculi ruptura

verba

verba faciens; hi enim ad suum institutum satis superque futuri erant. Disrumpuntur itaque oculorum membranæ modò ab internis causis, vt ab acri pure; vnde Hippocr. 4. epid. *Suppurationibus oculi & erumpentia magna vlcera fiunt, & secta profunda. Vtroque modo intuitus exulcerantur.* Id sæpius contingit ex obortis pustulis, vt Variolis, aut Morbillis. Modò ab extrinsecis, violentibusque incursionibus; quibus porrò euentibus cornea imprimis exposita est; qua quidem adaperta, vel albugineus effunditur humor, vt legitur lib. de princip., an.18. ac tunc crystallinus ab externo lumine haud benè defenditur: cumque ab eo humore membrana optimè extensa conseruaretur, concidit postmodum, constringiturque pupilla, atque hinc læditur visio: vel vuea per corneæ rimulam excidit, ità vt nunc Muscæ caput, nunc vuæ acinum repræsentet, quas affectiones Myocephalon, & Staphyloma Greci nuncuparunt. Narrat Galen. lib. 1. de symp. cauf. c. 1. de Puero, cui, stylo in pupilla compunctus, humore fluxit albugineus, pupilla minor reddita est, cornea rugosior apparuit: & tamen perfectè sanatus est nõ sine magna admiratione. At plurimi hi casus videantur apud Schenkiũ. In ijs ergo, acerba, quæ virtualiter adstringẽtia sunt & mollia, hoc est, omnis mordicationis, atque aspredinis expertia, nulloque pacto irritantia, desumpta indicatione à natura partis, adhibet Hippocrates, non modò vt humores repellat, ne promptè ad partem confluant affectam, verùm etiam vt diuisæ partes quam arctissimè vniantur, vt vulneris vestigium, seu cicatrix, quæ permansura necessariò est, & albugo dici solet, quàm tenuissima supersit; hæc namque cum sua densitate aciẽ arceat dum è regione pupillæ est; quo erit tenuior, eò minùs impedietur visio. Hanc methodum registrauit Galen. 4. de comp. med. locat. cap. 3., eumque secuti sunt Paul. lib. 3. cap. 22., & Aeti. lib. 7. cap. 33. Galeni hęc sunt verba. *Vlcera, quæ per erosionem tunicæ corniformis fiunt, vt etiam ex vuiformi quid pronuat, manifestum est, quòd tum ob se ipsa, tum ob prolapsionem repellentibus & adstringentibus pharmacis opus habent. Conandum est autem, vt ex ipsis eligamus, quæ nullam aspritudinem faciunt, &c.* Talia sunt Rosæ, Hypocistis, Galla omphacitis, Balaustia, Acacia, Spicanardi, Crocum, Lycium, aliaq; huiusce-modi,

Oculorum membranæ à quibus rũpantur.

Galeni historia de Puero, cui oculus stylo cõpunctus sanitati restitutus est.

Oculorum vlcera vt nã curentur.

modi,aut in vino adstringente decocta,aut in aqua Rosarum, Plantaginis, Polygoni,Spogiaq; tale decoctum excipere, oculisque applicare. Subdit; quòd si post hæc omnia superuacaneus aliquis adhuc supersit humor, lacrymas tunc effundere proficuum erit: nam velut dum oculi naturaliter se se habent, lacrymis ab eorũ humoribus nimiùm profluentibus,illos consumi,atq; extenuari necesse est;ex quo Cels.lib.6.cap.de curat. ocul., continuos fletus oculos imminuere testatum reliquit: ità dum præternaturali humescunt humiditate, plurimum ijs lacrymari conducit, omnique arte id præstandum est: Vnde cœpam visui commodam asseruit Hippocr. lib. 2. de diæt., & Arist. probl. 9. sect. 31.. *prosunt interdum*, inquit, *quæ mordent, lacrymam euacuant, vt Cæpe.* Lacrymæ etenim,quæ oculi velut sudor sunt, (vt parergon, atque obiter id, rei dilucidandæ gratia, nunc dictum sit,) triplici ex humore aliàs atque aliàs formari consueuerunt; aut videlicet ex humiditate in oculorum glandulis adseruata, quod plerumque, & ex Naturæ instituto fit. (prouida namque Natura lucidissimi organi præseruandi studiosa,quasdam oculorum angulis glandulas apposuit, quæ, cum exiguæ quædam sint, porosę, spongiformes, atque orbiculares carunculę, serositates è cerebro sensim assiduè prolectant, Oculisq; paulatim affundunt tum ad lubricitatẽ in ipsis conseruandam; tum etiam, ne perenni motu agitati, spiritibus pręsertim assiduè copioseque eò affluentibus, nimiùm exsiccarentur.) Aut formãtur lacrymę è proprijs oculorum humoribus, vt diuturno in fletu,vbi cęteris alijs omnibus humiditatibus òb perpetuò emanãtes lacrymas exhaustis, & ipsi demum in lacrymas colliquescunt: ac de his locutus est Cels. loco superius citato; nam non modo eæ oculum imminuunt, sed penitùs etiam extingunt. Aut denique ex vitiosis Cerebri redundantijs, serosisq; humiditatibus, quæ in oculos præternaturaliter delabuntur; vt in epiphora, lippitudine, alijsque oculorum morbis. Excutiuntur autem, cienturq; lacrymæ, aut ab extrinsecis causis, vel expulsiuam oculorum facultatem irritantibus, vt Fumo, Cępis, alijsq; acrioribus, de quibus videndus Arist. sect.20. probl.22.,vel commouentibus, exprimentibusque, vt à celeri cursu, frigore, aqui-

Lacrymæ fluẽtes oculũ extenuãt atque consumunt.

Lacrymari quãdo oculis cõducat.

nu.14.

Cæpe oculis quandoque prodest.

De lacrymis breuis digressio.

Lacrymæ oculi sudor ex triplici materia formatur.

Glandulæ oculis appositæ,vt susceptâ humiditate eos,assiduè humectent.

Diuturni fletus cæcitatẽ pariunt, & cur.

aquilonariq; cõstitutione, vt colligitur ex eodẽ Arist. probl. 13. sect. 5., & ex in Hipp. aphor. 17. sect. 3., Aut cientur ab intrinsecis, vt sunt morbi; Quorum alij ad Animam, alij ad corpus spectant. Ad Animam quidem spectant pathemata, quæ Animi dicuntur ægritudines eò quòd, etsi in ijs Cor præcipuè afficiatur; ad eos tamen motus Phantastica seu Imaginatrix facultas vna cũ Aestimatiua aut Ratiocinatrice necessariò concurrit, quarum altera obiectum apprehendat, siue præsens illud sit, siue præteritum, siue futurum; altera verò bonum, aut malum illud esse dijudicet: Inde etenim Cor, eiusq; famulantes spiritus variè atque variè deinde agitãtur, afficiunturq;. Laxatur enim quandoq; Cor, atque vnà cum ipso præcordia, totumq; laxatur corpus, dilataturque; atque hinc aliqui præ gaudio lacrymantur, vltrò promanantibus lacrymis òb apertos glandularum poros, sanguine præsertim spirituq; ad extima vndequaq; effuso; vnde quandoq; & interitum omni dissipato spiritu præ gaudij excessu accidisse perhibetur: quod si lætitiæ accedat risus, lacrymalis humor magis inde commotus, effluit. Quandoque autem constringitur Cor, ipsaque præcordia, vt in dolore & mœstitia, atque vna cum ipso musculi omnes in facie, quæ ei maximè consociata est, constringuntur, atque sic ex madentibus oculorum glandulis humiditatem exprimunt, ea interdum vbertate, in humidioribus præsertim, quales sunt Mulierum, Puerorumque, vt oculi effundendo satis non sint, sed in narium cauitates per meatum in maiori angulo existentem prolabantur. Atque hæ verè propriéq; sunt lacrymæ, dolentis Animi indices, à cuius laceratione ità appellatas aliqui voluere. De his facundè mentientes, appositè tamen, locuntur, dum lacrymas saucij Cordis cruorem, seu Vaporem eiusdem exæstuantis in Cerebri cauitatibus concretum, deriuatumq; in oculos; seu liquescentis Cordis liquorem, siue Animi laborantis agitatiq; sudorem appellant: nam languores animi semper attestantur. Quicquid autem sit, certè adeò pretiosus est hic humor, vt non nisi Vni Deo dignè effundatur. Has pariter lacrymas voluntarias appellauit Hippoc. aphor. 52. sect. 4. eò quòd Animus fletui huic libenter quodammodò assentiatur, cum inde leuamen suscipiat

Lacrymæ quibus causis excutiãtur.

Pathemata cur dicãtur animi ægritudines.

Pathemata vt nã lacrymas excutiant.

Lacrymæ quomodo ex gaudio fiant.

Mæstitia vt vt excitet lacrymas.

Veræ lacrymæ doloris animi indices.

Vnde dictæ.

Lacrymarũ attributa.

Voluntariæ lacrymæ quæ.

scipiat

Lacrymis dolor lenitur.

ſcipiat efflatis diſſipatiſq; fuliginibus ijs, quibus exæſtuans Cor opprimebatur. Hinc Seneca in Troade

. . . . Arbitrio tuo
Implere lacrymis, fletus ærumnas leuat.

& Ouid. 4. de triſt.

Fleq; meos caſus: eſt quædam flere voluptas,
Expletur lacrymis, egeriturq; dolor.

Lacrymæ à quibus morbis fiant.

Ad corpus ſpectantes morbi, qui lacrymas commouent, aut proprij ſunt oculorum, vt optalmia, epiphora, & extrema retentricis facultatis imbecillitas, vt in iam morituris; aut ſunt cerebri, vt melancolica affectio, cuiuſmodi illam Heracliti Epheſij extitiſſe, qui perpetuis conficiebatur lacrymis, exiſtimandum eſt; aut ſeroſa eius cacochimia. Ac de poſtremis hiſce lacrymis in propoſitu contextu intelligendum eſſe pro certiſſimo habetur, quæ & impropriè ſunt lacrymę, & inuoluntarię, nulla animi electione; extràq; eas prolicere proficuum eſt, vt Cerebrum expietur, Oculi verò nullam inde labem contrahant.

XVIII. At verò cum in thoracem fluxerit, & Bilis fuerit, ex hoc manifeſtum fit. Dolor lateris mollitudinem occupat, & clauiculam eiuſdem partis, & febris adeſt, & lingua ſupernè pallida fit, & excreat compacta. Huius morbi periculum ſeptima, aut nona die inſtat. Alia Bilis. Cum ambo latera doluerint, reliqua verò ſimilia velut in priore fuerint: hæc quidem Peripneumonia eſt; illa verò Pleuritis.

LOcus hic complura magnorum Virorum diu torſit ingenia. Nam quid longius à communi recenſium Medicorum conſenſu excogitari poteſt, quàm, cum latus vtrumq; doluerit, Peripneumoniam eſſe; cũ alterum tantummodò, Pleuritidem; pronunciare? cum certum ſit vtrumq; ex his morbis & in vtroq; latere, & in altero tantùm poſſe procreari; eoque dumtaxat differre, quòd alter ſit Pulmonum inflammatio; alter verò Pleuræ membranæ: hac tamen differentia, quòd

Peripn-

Peripneumonia sæpesæpius vtrumq; latus afficere, rarò vnum tantùm; Pleuritis verò è contra, alterum latus vt plurimum, vtrumque rarissimè soleat: Cuius quidem varietatis in causa est Pulmonum raritas atque vnio, ex quo habent, vt erysipelatodes phlegmon facillimè in ipsis propagari possit, secus quàm accidit in Pleura densioris substantiæ. Videbatur vel hæc periodus interiecta; vel saltem quid ex vulgarium sententia præter rationem prolatum: ità vt hoc vnum dogma, ab Hippocratis doctrina penitus dissentiens, librum hunc, velut spurium minimeque Hippocraticum, apud plerosque damnatum reddiderit. At non defuit è contra, quod humana in incertitudine plerumque fit, qui tantum fidei huic contextui adhibuerit, vt cæteris omnibus posthabitis locis, vbi de Pleuritide & Peripneumonia Hippocrates aliter locutus est, in eam deuenerit sententiam, Pleuritidem non nisi pulmonum vitio excitari, quod frequenti cadauerum dissectione in ijs, qui à sæuissimo hoc affectu perempti sunt, diù se obseruasse testatus est. Verùm omni luce clarius apparet in sententia Hippocratis pleuritidem etiam in latere, nullatenus affectis pulmonibus, posse procreari, quotiescunque scilicet percalefactis humoribus, ac proinde eliquatis ac fluxibilioribus redditis, siue à nimio vini potentioris haustu, quod intenso calore attenuat primò, & eliquat, mox naturalem extinguit calorem, ex quo post ipsum frigus sequitur & rigor, vt annotauit etiam Aristoteles sec. 3. probl. 1., siue à nimio labore, velociorìq; motu, vt docuit Cels. lib. 4. cap. 6. si aliqua postmodum accedat causa, quæ humores intrò propellere valeat, vt vehemens frigus, Venti aquilonares, septentrionalis regio, quemadmodum docuit Hipp. 4. aph. 5. & lib. de aq. aer. & loc. Hæc etenim extimas partes præ frigore condensant, latus præsertim, quod carne pauciori coopertum est, exterisque ventorum incursionibus magis expositum; vnde eliquatos humores ad interna vtpote calidiora, magisq; meabilia, exprimunt; ibiq; in pleura membrana, quæ densior est, obfirmati, phlegmonem pariunt. Id totum disertis verbis docuit Hipp. lib. 1. de morb. inquiens. *Cum potiones aceruatæ, & fortes valdè corripiunt, percalescit totum corpus, & humectatur*

[Marginal notes: Cur pulmo dū afficitur, plerumq; in vtroque latere afficitur; pleura verò è contra. — Marsilius Cagnatus. — Hippocrates veram pleuritidem cognouit. — Pleuritis quomodo generetur. — num. 6. — nu. 23.]

mectatur à vino: maximè autem pituita & bilis percalescit & humectatur, & his commotis & humectatis contingit vt rigor inuadat ebrium, siue sobrium. Et cum latum natura carne nudum sit præ omnibus corporis partibus, & non sit quid in ipso, quod renitatur præter ventriculi cauitatem, maximè rigorem percipit. Et cum riguerit, ac refrigeratum fuerit, tum caro, quæ est in latere, tum venæ contrahuntur, ac conuelluntur: & quantum in ipsa carne inest bilis & pituitæ, aut in venis, quæ in ipsa carne sunt, id magna ex parte, aut totum secernitur, introque compellitur ad caliditatem, carne extriasecus condensata, atque id ad latus affigitur, & dolorem vehementem exhibet, & percalescit, & per caliditatem, trahit ad se ipsum à vicinis venis ac carnibus pituitam ac bilem, atque hoc sanè modo fit Pleuritis. Sicuti ibidē de Peripneumonia valde aliter quam hìc locutus est, sic habens. *Peripneumonia fit cum commota & calefacta pituita ac bile, pulmo præ caliditate traxerit in se ipsum de vicinis locis ad ea, quæ iam sunt in ipso. & percalescit quidem totum corpus, & dolorem exhibet, maximè autem dorso, & costis, & humeris, ac spinæ: nimirum ab his in se ipsum attrahens plurimam humiditatem, & superexiccantur hæ partes, & nimiùm calescunt: postquam autem attraxerit in se ipsum, & tum bilis, tum pituita sedem in pulmone occupauit, putrescit, ac suppurantur &c.* Quod si hìc Romæ in Pleuriticorum cadaueribus Pulmones ferè semper malè affecti reperiuntur; id vel ex peculiari quadam Cæli huius rheumatum feracissimi, conditione contingit, ita vt propter has cerebrales fluxiones casus ab Hippocrate hìc recensitus sæpissimè accidat; Vel id fit, quod pleuritica affectio, raro, nisi post principium, in augumento videlicet, aut statu, Ægrotantes perimat; vnde morbum à pleura ad contiguos pulmones probabile est hoc medio temporis propagari. Quid igitur dicemus? Censeo equidem sapientissimum Senem Diuino propè ingenij acumine, assiduaque symptomatum obseruatione adeò omnia humanæ naturæ arcana fuisse assecutum, vt qui varia eius monumenta studiosè euoluerit, fateatur necesse est, nil penitùs eum latuisse. Aureum hoc humanæ sapientiæ flumen nequicquam tenui sub alueo comprehendere labores. Pressus vtique sermone est, re autem incomprehensibilis: complures siquidem agnouit

Cur. Romæ in pleuriticorum cadaueribus pulmones plerumque affecti reperiantur.

Hippocratis encomium.

uit morborum ideas adeò à communi Medicorum notione remotas, vt monstra primo aspectu videantur; quæ tamen, si nemini addictus, æqua animi lance deindè contempleris, studioseque in praxi animaduerteris; quam omnia sint ad veritatis normam prolata, quam pauca, quæ à Medicis nostro hoc æuo noscuntur, liquidò cognosces. Plurima ergo obseruauit etiam in laterali dolore, cuius variæ species passim registratæ reperiuntur in suis monumentis, Pleuritidis nomen non à Pleura membrana, quemadmodum Galenus, sed ἀπὸ τῆ πλευρὸν, hoc est, à latere, deducens: proindeque non vnam Pleuræ inflammationem, sed quemuis laterum dolorem, modo febrem, difficilemque anhelitum adiunctum habeat, sub hoc pleuritidis nomine comprehendit: quæ quidem non modo ab adiacentium in latere humorum collectione gignitur, vt notauimus ex lib. 1. de morb., verùm etiam è capitis fluxu, qui per tracheam arteriam in pulmones irruit, vt infrà explicabitur: cerebralis namque cacochymia, dum tenuis & biliosa sit, ita vt possit in pulmonum vsque extremitates penetrare; sit insuper copiosa, vt pulmonum alas plurimum augere valeat, tunc latus à pulmonibus violentius tangi necesse est, pluribusque nominibus affici; quatenus scilicet in respiratione violentia quadam lateri turgidus Pulmo alliditur, premitque tumore; conceptum insuper in cauitatibus calorem impertitur; atque exudantibus ab affecta parte humiditatibus quibusdam, eidem lateri non raró agglutinatur, vbi adaucto æstu, plurimum pariter læsionem adauget. Quem præternaturalem affectum, si vtrumque latus occupet, ex similitudine quadam Peripneumoniā communiter nuncupari asserit; in Peripneumonia quippe solent plures simul partes plerumque infestari ob rationem superius ex Pulmonum raritate allatam; si verò alterum tantummodo; ab eadem similitudine Pleuritidem appellat; nam in Pleuritide vnum plerumq; latus afficitur. Cæterum siue hæc nominum distinctio sit iuxtà vulgi sententiam prolata; siue tum Peripneumonia hæc, tum Pleuritis sit notha & spuria nuncupanda, de hoc minimè solliciti erimus, quemadmodum neque fuit Hippocrates. Sat est si sciamus propositum casum valdè probabilem esse; quinnimmò

Pleuritidis nomen cuicunque lateris dolori insigniori aptauit Hipp.

Latus vt nã à pulmonibus cacochymia auctis lædatur.

Pulmo lateri quandoque aglutinatur.

nimmò pluries fortasse accidere, etsi minimè animaduertatur. Illud etiam non improbabiliter dicere possemus, Hippocraris mentem fuisse, cum ambo pulmonum latera doluerint, Peripneumoniam simpliciter nuncupari: cum verò altera tantùm pulmonum pars; tunc dici Peripneumoniam cum addito, hoc est, lateralem; vnius nimirum lateris Peripneumoniam. Hanc autem morbi speciem hoc loco peculiariter recenset, quia de morbis à capitis rheumate prouenientibus hic præcipuè agebatur. Horum itaque affectuum signa iam attentè percurramus, vt diagnosis inde facilius contingat.

Dolor lateris mollitudinem occupat, & clauiculam eiusdem partis.

Pulmonis cõsideratio.

Ob pulmonem nempè, vocale instrumentum, spirandoque imprimis dicatum, qui totam ferè thoracis cauitatem occupans, in duas dirimitur partes à Mediastino, seu membranis ijs intersepientibus, quæ à pleura exortæ, per Sternum ad dorsi vertebras, & à Clauiculis ad Diaphragma protenduntur; ita vt sphæricus cum sit à loci figura, vbi reconditur, bubulum pedem bifidum præseferat. Vtraque autem pars rursum in duos lobos, seu pinnas, & alas, superiorem nimirum, & inferiorem, diuisa est, totusque tunica quadam circumtegitur, quam à Pleura excipit, communemq; proinde habet cum Diaphragmate, Mediastino, Clauiculis, omnique demum thoracis cauitate, cum quibus omnibus societatem gerit. Dum ergo à capite biliosam recipit fluxionem, quæ omnem eius substantiam ad extrema vsque peruadit, fieri non potest, vt tota morbifica materia per tracheam, eiusque bronchia ad inferiorem alam ita deferatur, vt nihil ad superiorem locum diuertat, qui proximior transmittenti parti subiectus est; Hinc fit, quod, cum ex hoc descensu tum superiorem pulmonis alã, tum inferiorẽ repleri contingat, inferior quidem vltimam thoracis partam, quæ ad notharum costarum ora posita est, conprimens, & calefaciens, in hypochondrio, seu lateris mollitudine, dolorem excitat: quemadmodum superior ala, partes circa clauiculas eodem modo afficiens, consimilem circa iugulum & scapulas procreat dolorem.

Mediastinũ quid sit.

Pulmo cum Pleura Diapragmate, Mediastino, & clauiculis societatem gerit.

Febris

Febris adest. Eò quòd infesta materia, præterquam quod biliosa ex se est, atque calida; in pulmonum cauitatibus inculcata, ob coarctatum spiritum magis incandescit, igneumque cordi impertitur calorem, qui ipsissima est febris.

Lingua. Loquelæ mater, & animi nuncius, vt inquit Democrit. de nat. human., gustatui in primis dicata; cuius substantia mollis & rara est, in medio bifida, tunicaque circumuelata, quam communiter à Laringe atque ab Esophago recipit. Pulmonibus & Ventriculo è directo superposita, subiecta autem Cerebro: vnde concolor esse solet redundantijs adiacentium partium; Pulmonum videlicet, Ventriculi, & Capitis, nec raro cęterorũ viscerum, quorum vaporibus, tetrisq; fuliginibus, ob spongiosam substantiam facillimè fucatur ex 6. epid. sec. 5., ac proinde in præsenti pulmonum affectu. Linguæ consideratio. Lingua concolor, est redundãtijs adiacentium partium, pulmonum scilicet ventriculi, & capitis. tex. 15.

Supernè pallida fit. ob bilem tum à capite irruentem, tum è pulmonibus euaporantem: nam, vt habetur 6. epid. sect. 5. *linguæ virides cum pallore biliosæ, biliosum autem à pingui; rubicundæ verò à sanguine; nigræ ab atra bile; siccæ à fuliginoso ardore, & vterina parte; albæ verò à pituita: concolor est enim attingentibus ipsam humoribus: quapropter per hanc humores cognoscimus.* Nota pariter est coaca animaduersio. *Quibus pulmonarijs lingua tota albicat, & aspera est, vtræque pulmonis partes inflammatione laborant: Quibus verò dimidium, ea pars, qua apparet. Et quibus morbus est ad alteram clauiculam, superior ala pulmonis vnà laborat. Quibus verò vtræque clauiculæ laborant, superiores vtræque pulmonis alæ ægrotant; Quibus secundum mediam costam, media. Quibus secundùm septum transuersum, inferior. Quibus verò vna tota pars laborat, omnia, quæ ei respondent parti, ægrotant. Si igitur vehementer inflammentur appendentes vtrimque pulmonis partes, vt in latus incumbant, resoluuntur ea parte corporis, quæ morbo respondet, & liuores secundùm latus fiunt. Hos autem veteres ictos, siue syderatos appellabant. Si verò non valdè inflammentur, vt nec insideat lateribus, dolor quidem in totum fit, sed neque resolutio fit, neque liuor.* tex. 13. Lingue varij colores, varios indicant humores. Lingua laborantem pulmonis partẽ ostendit. Ex clauicularum dolore, q̃ nã pulmonis pars laboret, cognoscãtur.

Excreat compacta. Nam pulmo solo excreatu se se expedit àb infesta in cauitatibus materia,

ria, quæ compacta est, quia à concepto calore incrassata.

Periculum septima aut nona die instat. Cum peracutus sit morbus, qui statim extremos habet labores, celeriterque ad finem mouetur: nam à calida pendet materia; afficiturque pars Cordi contigua, cuius sanè officio vita carere nequit: Pulmo etenim Cordis flabellum est, sine cuius famulatu, euestigio suffocari necesse habet. Raro igitur nonam pertransit diem hic morbus; nam postquam pluries ab humorum sarcina frustrà se se natura expedire contenderit, fatiscit demum virtus, & ab omni opere desistens, vitalis facultas mòx suffocatur.

Pulmonum vsus & necessitas.

XIX. **Hæc autem propterea fiunt. Cum in Pulmones fluxerit ex capite per guttur, & aortas appellatas, Pulmo tanquam natura rarus & siccus, trahit in se humorem quantum eius capere potest, & vbi influxerit, maior fit: & vbi quidem in totum fluxerit, extremitas eius maior reddita, vtrumque latus contingit, & Peripneumoniam, pulmonis** *appellatum morbum*, **facit: Cum verò** *alterum tantùm*, **Pleuritis, idest, costalis morbus fit.**

HÆc ex superiori commentatione satis elucidata remanent. Illud tantum annotandum est Αορτὴ quamuis propriè dicatur de arteria, quæ à sinistro cordis ventriculo exorta, in totum corpus vitalem deuehit spiritum, vitalemque calorem systole, & diastole attemperat, cuius non paucæ propagines in ipsum pulmonem disseminantur; Hic tamen pro Trachæa accipiendum est, quæ cartilagineas, fistulosasque diuaricationes in vniuersum pulmonem transmittens, flaccidam eius substantiam fulcet, totumque amplis cuniculis meabilem reddit. Per has igitur decurrente fluxione, haud verum erysipelas, vel phlegmonem in proposito peculiarique hoc affectu excitari, effusa collectaque bile in Pulmonum porositatibus, credendum est; sed fistulis ijs expletis Pulmones quodammodo intumescere, molestaque adhæsione, effricationeque,

Aorta etsi propriè sit arteria à sinistro cordis ventriculo exorta, Trachæã tamen quandoque significat.

que,

que, latera male afficere, ac phlogosim à coarctata materia conceptam impertiri, indeque dolorem excitari fatendum.

XX. Peripneumonia multo periculosior est, & dolores multo fortiores sunt, qui ad laterum mollitudinem, & ad clauiculas tendunt, & lingua multò viridior & pallidior; & fauces præ fluxione dolent, & lassitudo fortis occupat, & spiritus sexta aut septima die corripit.

EX qualibet Peripneumonia maius instat discrimen, quã ex Pleuritide, cum in illa afficiantur Pulmones, Cordi coniunctissimi, quorum munus ad vitam omninò necessarium est; hæc verò per illã plerumq; interimere soleat. Peculiariter tamen id verum est in ea Peripneumoniæ specie, quam hìc hactenus explicuimus: cum nõ aliter differat à Pleuritide, quam secundum magis & minus. Nam ob maiorem irruẽtis materiæ redundantiam, partisq; affectæ maiorem dispositionem, totum occupat Pulmonem; Pleuritis verò alteram partem, vt iam explicatum fuit. Maior prætereà infestat dolor non modo intensiuè ob maiorem in lateribus compressionem, verum etiam extensiuè; nam ad vtramque clauiculam, ad vtraque hypochondria extenditur. Lingua à bile, eiusque fuliginibus defœdata magis apparet; copiosior enim in hac redundat materia. Fauces autem à decumbente humore dolentes, calidæ fluxionis naturam, & transmittentem partem vnà attestantur. Accedunt insuper lassitudines, hoc est, se se mouendi impotentia cum vlcerationis sensu ob biliosam cacochymiam, quæ ad corporis compagem exprimitur in ijs, qui à biliosa fluxione infestantur, vt diximus tex. 4., nisi illud Κόπος., imbecillitatem potius significet, quam humorum, spirituumque in partibus consumpsio ob coarctatum in pulmonibus spiritum, validaque thoracis concussio parit. Sexta demum, aut septima die corripit spiritus, spiritatio videlicet densa & parua atque omninò difficilis, ex adaucto vsu, impeditisque instrumentis, ne libere possint friggido aere repleri, atque fuligines excludere: πνεῦμα enim, simpliciter ita prolatum, spirandi difficultatem non

Peripneumonia periculosior est quam pleuritis & cur.

Lassitudines cur in Peripneumonia biliosa adueniant.

Spiritus simpliciter prolatus spiran.

raro

raro significare apud Hippocratem, probat Galenus lib. 3. de diff. respir. c. 13. ex 4. epid., multoque latius Fœsius in Oeconom. Censendum autem est à primis etiam morbi diebus læsam hanc spirationem adfuisse; peculiariter tamen in sexta aut septima die eius meminit, quia tunc, cum morbus in maximo est incremento, vel summo vigore, ità vt non longe absit fatalis dies, incipit quàm maxime vrgere.

di difficultatem, quandoque significat.

XXI. Hunc si non septima die febris dimiserit, moritur, aut suffocatur, aut vtrumque. Si verò nona die, duabus diebus interpositis, corripiat, vt plurimum etiam hic aut moritur, aut suppuratus euadit. Si verò duodecima die; suppuratus fit. Si quarta & decima, sanus fit.

EXpeditus à diagnosi, in qua naturam, causas, & signa thoracici huius affectus amplè prosecutus est; iam ad prognosim accedit: quæ cum euentu, tempore, & modo comprehendatur; per hæc omnia orationem deducit, varios recensens periodos, in quibus affectio hæc aut ad salutem terminari, triumphante natura; aut perimere, eadem fatiscente; aut demum in Empyema transmutari, media quadam via inter omnimodam salutem atque interitum, longa obseruatione cognouerat: Nam etsi hic morbus peracutus sit, atque intra primum septenarium se se plerumque expedire consueuit: nihilominus, vt protulit lib. 1. de morb., *differt corpus à corpore, Aetas ab ætate, affectio ab affectione, & tempus à tempore, in quo ægrotauerint: & alij maiorem tollerantiam in morbis habent, alij omnino ad tollerandum impotentes: proinde certitudo exacta temporis, in quo pereunt, non est, an breue, an longum futurum sit.* hinc 2. aph. 19 Acutorum morborum non omnino tutas esse pronunciationes salutis, & mortis pronunciauit. Illud certum est, teste Celso, in magnis malis nullam maiorem spem esse, quam vt impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porrigaturque in id tempus, quod curationi locum præstet. Quod exitiosissimo hoc in morbo peculiariter videre est, in quo si

Ægrorum maxima reperitur differentia i morbis tollerandis.

nu. 11.

Cels. lib. 2. cap. 5. init.

Æger

Aeger validis naturæ viribus, amplisque partium meatibus, respirationi dicatarum, primam morbi vim eludat, statim incipit aliqua salutis spes affulgere. Vnde 3. de morb. *Quibus*
au.21. *statim sputa varia sunt, & dolores valdè acuti, hi tertia die moriuntur; Hanc autem transgressi, sanescunt. Qui verò sanus non fit septima, aut nona, aut decima; hic suppurari incipit. Melius est autem suppuratum fieri, etiamsi dolorosum sit, minus enim lethale est.* Pergit itaque

Hunc si non septima die febris dimiserit. præfulgentibus nimirum in quarto salutaribus signis, quibus naturam supra morbum inualescere significatur, mitigata iam morbi sæuitie tum medicis auxilijs, tum pepasmo; præparataq; materia ad expulsionē, quæ postmodum liberali anacatharsi, validaq; expectoratione per os expurgetur, vt deinde expiatis spiritalibus vijs ab infesta extraneæ materiæ saburra, expirantur fuligines, ac friggidior liberè inspiratur aura, quæ exęstuantem cordis calorem attemperans, febrem extinguit, spiritibusq; recreandis opportunitatem pręber.

Moritur. dissipato vitali spiritu à febrilis caloris vi, nec non à pulmonum incendio, radicale in corde humidum penitus exsiccante.

Aut suffocatur. in summam anhelitus difficultatem deducitur à fuliginum prouentu, quæ nequeuntes per tracheam excludi, præpeditis vijs à glutinosa biliosaq; materia, quæ cuniculatas pulmonum cauitates occupat, naturalem obruunt in corde calorem. Hinc suprà dixit septima die spiritum corripere: tūc enim adeo inualescit morbus, vt in maxima anhelitus difficultate detineatur Aeger, nisi penitus è medio tollatur.

Aut vtrumque. & anhelitus nimirum maximè coarctatur, & dissipatis spiritibus, extinctoq; calore perimitur.

Si verò nona die, duobus diebus interpositis corripiat. febris, videlicet, sedata in septimo, in nono rursus incandescat, morbi meteria neq; omnino edomita, neq; euacuata.

Vt plurimùm etiam hic, aut moritur, aut suppuratus euadit. Sic etiam in prognosticis. *Moriuntur, quos febris minimè dimiserit, vel cum dimisisse putetur, iterum incalescere videatur.* nequit enim natura tam breui tempore vires reassumere, ità vt morbi vim iterum ferre valeat. At si vires constent, suppuratus euadit; mutuis videlicet morbi, naturęq; conatibus; hac tamen præualente. Notum est illud in Coacis, & in prognosticis. *Dolorifica thoracicarum partiũ mala, quæ non quiescunt neq; expurgatione sputi, nec sanguinis detractione, neque pharmacia simul, atque diæta, in suppurationem vertuntur.* Cuius transmutationis signa sunt ex prognosi citata, intensior febris, rigor, nec non pro dolore, qui prius aderat, pondus quoddam grauatiuum lateri sensim superueniens: etenim, *dum pus conficitur, febres & dolores fiunt*, tunc temporis ipsi morbo maximè reluctante natura, cui spiritus complurimi suppetias ferunt, à quibus pars phlegmone obsessa magis magisq; distenditur atque incalescit: Hinc dolor & febris; acceditq; rigor òb puris acredinem membranas vellicantem, quod anteà in poris dispersum, paulatim in vomicæ sinum deinde collectum, ponderis sensum inuehit in vera potissimùm inflammatione.

nu.17. Prog. nu.14. Idem habet Gels. lib.2. cap.7. Aph. 47. sec.2. Dum pus cõficitur cur febres & dolores fiant.

Si verò duodecima die, suppuratus fit. poterit namq; quinque dierum interstitio ità roborari natura, vt tutum ferè reddat à morte: ac nisi à recidiua statim penitusq; vindicat òb cladẽ, quam paulò prius perpessa est, noxiam saltem materiam, licet reluctante præternaturali calore, in pus vertat, ac tunc æger dicetur suppuratus: Nam hoc nomen, etsi anthonomasticè de ijs propriè dicatur, quibus in thoracis cauitate pus collectum est, ex Galeni tamen sententia Purulenti, seu supputati appellantur quicunque pus habent intus in corpore, siue adhuc in parte phlegmone obsessa contineatur, siue ab ea in maiorem aliquam cauitatem eruperit. Quæ quidem celeris ad saniem transmutatio in nona, aut duodecima die in morbo àcutissimo, magnam caloris vehementiam, morbificique humoris promptitudinem ostendit; cum aliàs ex aphor. 38. sect.7. *distillationes in ventrem superiorem intrà dies viginti suppuren-*

Suppurati qui dicãtur. Gal,7. aph. 44.& 5,aph. 8.& 6.aph. 27.

purentur, & aph. 8. sect. 5. *Qui Pleuritide laborant, nisi intra dies quatuordecim superne repurgentur, in Empyema fit mali translatio.*

Si quarta & decima, sanus fit. Cuius rei non aliam reperio rationem, nisi quod natura integro, quo conquieuit, septenario, tantum virium colligere potuit, vt vna vel altera febre, quicquid noxiæ materiei supererat, non modò suppurare, verùm expurgare dissoluereq; valeat: in die præsertim, quæ maximè iudicatoria est, acutorumq; morborum terminus præcipuus. Quæ omnia non ita rata, certaq; exestimemus, quin secus quandoq; accidere possit; sed quod ex longa Asclepiadum obseruatione, sic vt plurimum euenire compertum sit.

XXII. Et quicunque præ Peripneumonia, aut Pleuritide suppurati fiunt, non moriuntur, sed sani fiunt. Suppurati ex Peripneumonia & Pleuritide non moriuntur.

PRopositioni huic nonnullæ videntur eiusdem Hippocratis authoritates aduersari; quippe qui lib. de affection., In morbis cum alter alteri succedit, occidit.
nu. 23. ita absolutè sanciuit. *In morbis cum alter alteri succedit, plerumque occidit: cum enim corpori à præsenti morbo debilitato alius morbus accesserit, præ imbecillitate perit priusquam alter morbus,*
nu. 10. *qui posterior accessit, desinat.* Et lib. 1. de morb. suppuratos ex Peripneumonia si negligantur, ad tabem atque interitum tandem deduci affirmauit; Vnde & aph. 15. sect. 5. *Quicumque ex Pleuritide suppurati fiunt, si in quadraginta diebus repurgati fuerint ab ea die, qua ruptio facta fuerit, liberantur; si verò non,* Suppurati à Peripneumonia seniores magis pereunt, Iuuenes magis ex alijs.
Coac, nu. 3. in med. Prog. nu. 19. *ad tabem transeunt.* & in Coac. necnon 2. progn. Ex suppuratis à pulmonis inflammatione seniores magis interire; ex alijs autem suppurationibus iuniores magis perimi voluit. Ex quibus authoritatibus satis liquet suppuratis præ Peripneumonia & Pleuritide fatale pariter exitium ominari, contrà id, quod in præsenti textu decernitur. Verùm postremis hisce authoritatibus satis erit si dicamus idipsum, quod iam supra innuimus, & hanc scilicet assertionem ex ijs esse, quæ vt plurimum verificantur; neque inde fieri, quominus, si quando hęc suppuratio vel negligatur, vel in subiecto sit pręimbecilli, ad interitum terminari possit. Satis est, si vt plurimum felicem sortiatur

exitum. Primæ autem authoritati ex libro de affect. desumptę, responderi posse existimamus dupliciter morbum morbo aduenire posse; primo quidē per superadditionem, ἐπιγένεσιν. Græci vocant, hoc est, superuenientiam; quod fit cum altero adhuc manente morbo, alter adijcitur: idque morbi maxime vigentis, exacerbatique ratione, vt docet Gal. 7. aph. 11. & 17. ac proinde semper mala: Pendet namque à morbificæ ferocisque materiæ exuberantia, quæ ad plures partes eodem propagatur tempore, atque diffunditur; in ijsque morbum procreat. Secundo modo per Μετάπτωσιν seu transmutationem; dum scilicet priori morbo cessante aduenit alter; quod contingit ex Μεϑιστάσει, seu humorum ad alium locum transmissione; siue transmissio hæc ex vi morbi, vel potius, morbifici humoris orgasmo atque inquietudine fiat; siue à natura studente noxium à potiori parte excludere humorem: siue ab vtraque causa; materia scilicet non dum firmata, & à natura expellere conante: De quo argumento doctissimè scripsit celeberrimus vir Stephanus Rodericus Castrensis opusculo Quæ ex quibus. Dicendum itaque est Hippocratem eo loci locutum fuisse de aduenientibus ex vi morbi, qui aut peiores sunt, aut æquè mali; non autem de ijs, qui & minus perniciosi existunt, & à natura fiunt præualente, concocta iam aliquatenus noxia materia, eamque ad ignobiliores partes deponente: itaut per ἀπόστασιν seu abscessum, exitiosissimo defungatur morbo. Huiusmodi est suppuratio post peripneumoniam, pleuritidemue. Natura namque, cum nequiuerit sæuissimos hosce affectus, à quibus læthaliter premebatur, penitus superare: si aliquæ dentur induciæ, ipsaque valida sit, mediam inter mortem atque omnimodam salutem init viam, ad suppurationem deducens, quæ salutaris vt plurimum esse consueuit, nisi negligatur: quia, vt iam dictum fuit, fit à natura rectè operante: vtque habetur in Epidemijs. *Id, quod suppuratum est, non reuertitur; cum in suppuratione sit crisis, coctio, & abscessus.* Ex quo etiam 2. prog. ex empycis, qui ex pulmonis morbis tales fiunt, iuniores minus periclitari asseritur: horum namq; robur maius est, ita vt non modo coquere ac suppurare potis sit, verum etiam expellere,

Morbus morbo dupliciter superuenit.

Epigenesis semper mala.

Metaptosis ratio.

Suppuratio salutaris plerumque nisi negligatur.

Sec. 3. lib. 6.

Iuuenes cur minus periclitantur in suppuratione.

expellere, atque integre expectorare. Quæ suppuratio eò vtique tutior est in peripneumonia, de qua peculiariter iam agitur, quæ scilicet à nullo pendet pulmonum phlegmone; quòd, cum morbificus humor contineatur magna ex parte, non in pulmonum substantia, & porositatibus, sed in bronchijs; facile poterit per os educi integra remanente pulmonum substantia; cuius lacerationem vlcus & tabes irreparabiliter ferè sequi certissimum est.

XXIII. Suppurati vt plurimum fiunt cum fluxus in idem velut in Bile contingit; sed in Bile quidem multum defluit, & vbi defluit, sedatur. Suppuratis verò minus defluit, & non sedatur.

DE suppuratione seriò hìc agere aggreditur, cum & hæc pariter affectio à rheumate non raro procreari soleat, etsi ab alijs causis frequentius fortasse excitetur. Ea namque primigenia interdum est, dum videlicet superuacanei humores à cerebro descendentes, inque pulmonum cauitatibus collecti, coarctatique, à naturali, præternaturalique calore in pus immutantur, absque eo quod in substantiæ porositatibus infarcti, phegmonosum tumorem prius procreauerint; vt text.4.lib. huius adnotatum est. Interdum verò aliorum morborum est consectanea, puta tromatum, vel viscerũ phymatis vt Anginæ, Pleuritidis, Peripneumoniæ, cæterorumque huius generis, dum morbifica eorum materia neque à natura neque à medicis auxilijs exhauriri penitùs, dissoluique potuit: Quapropter nisi primis morbi diebus Æger obiuerit, si naturalis facultas valida sit, in pus eam excoquit: *melius siquidem est*, vt inquit Hipp. 3. de morb., *Suppuratatum fieri, etiam si dolorosum sit, minus enim læthale*. In hac autem transmutatione varia temporum momenta veniunt expendenda; immutationis scilicet principium, nec non tuberculi ruptio, dum ipsum pus acrius redditum, tumentem particulam exedit, sternitq; sibi iter, vt in ampliorem deinde intercapedinem effundatur. Quod vtique vel citius vel serius euenit, vt docet

Suppurationis natura.

Suppuratio interdum primigenia, interdũ aliorum morborum consectanea est.

xu. 21.

Suppurari melius est etsi dolorosum.

Suppurationis varia tẽpora.

Gal. 2.

Gal. 2. prog. t. 57. pro affectæ sedis, morbosique humoris differentia. *Sedes namque calidior ac mollior, citius suppuratur, friggidior verò ac durior, tardius. Itidem ex humoribus calidior citius, friggidior tardius. Hæ quidem secundum rei substantiam differentiæ sunt. Porrò accedunt extrinsecus eæ, quæ ab ætate ducuntur, natura, tempore, regionum conditione ac viribus Aegri. In omnibus his calidus humor citius, friggidus tardius suppuratur*. Hæc Galenus: Vndè Hippocrates 2. progn. *Aliæ puris eruptiones fiunt, & plurimæ quidem, die vigesima; quædam vero trigesima, quædam quadragesima, quædam autem ad sexagesimum diem perueniunt*. Quæ tempora enumeranda sunt à prima die, in qua humor cæpit in pus verti, vt patet in prognosi 58. lib. 2. vbi transmutationis huius signa recensentur. *Considerare autem oportet*, inquit, *principium suppurationis fore ratiocinantes à prima die, qua homo febricitauit, si quando rigor primum ipsum prehendit, & si dixerit in parte, quæ dolore vexabatur, pro dolore pondere ipsum grauari; hæc enim in principijs sunt suppurationum*. Quod vt plurimum decimaquarta die accidere fatendum est ex aph. 8. sec. 5. *Quicunque morbo laterali laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, ij ad suppurationem vertuntur*. Cæterum cum hæc puris generatio in omnibus tum internis, tum externis partibus celebrari possit, suppurati tamen nomine ij tantumodo dignantur, quibus id in inferiore, aut in superiore ventre, aut in ipsis pulmonibus contingit, vt docet idem Hipp. 1. de morb., sed præcipue in superiore, thorace videlicet: atque, vt ex Galeno aliàs nobis annotatum est, purulenti appellantur quicunque pus habent intùs in corpore, siue adhuc contineatur in ipso phlegmone, siue post eruptionem: ij tamen sic potissimùm nuncupantur, qui in thorace & pulmone huiusmodi affectionem habent; anthonomasticè verò quibus inter thoracem atque pulmonem pus coacernatum est. Ac nisi à pure quamprimum ij expientur, tabidi tandem euadunt iuxtà apho. 15. sec. 5. *Quicunque à pleuritide suppurati fiunt, si in quadraginta diebus repurgati fuerint ab ea die, qua ruptio facta fuerit, liberantur; si verò non, ad tabem transeunt*. In præsenti itaque contextu varias incipit explicare rationes, quibus suppurationem ex cerebrali

Friggida tardius suppurantur.

nu. 15.

nu. 16.

Suppurationis temporũ signa.

Suppurati qui dicãtur.

Gal. com. in 2. progn. text. 60.

nu. 18.

Ex suppuratis tabidi.

rebrali

rebrali fluxione, vel alijs ex morbis fieri contingit. Modum autem hìc affert, qui maximè, vt ipse dicit, consuetus est, dum videlicet rheuma fertur quidem in eundem locum, in quem ferri diximus biliosum fluxum, nuper descriptum, Peripneumoniam, & Pleuritidem excitantem, in pulmones nempè; Hac tamen differentia, quòd ille copiosus erat, ita vt totum fere viscus illud expleret, eleuaretque in tumorem: vnde sic adauctum, thoracem violentius tangendo lædebat, excitabatque dolorem; quæ vtique accidentia sedabantur sedata fluxione: hac enim deficiente, Pulmones illicò detumescere incipiunt, eò quòd materia, quæ iam collecta erat, partim expurgatur, partim excoquitur & suppuratur, minus proinde lædit; ex quo morbus in dies magis mitigari percipitur. Secus autem accidit in hac suppurationis specie, quæ primigenia est, neque alium præcedentem in thorace morbum sequitur; nam minus materiei defluit, proindeque non potest ad extremas asperæ arteriæ propagines permeare, neq; pulmones nimium explendo augere; sed latenter & tacitè primo delabitur, nullo excitato vehementiori sympthomate, neque ipsamet tussi ad noxij humoris expulsionem, nisi valde leui. Postquam verò fluxio sedata est, tunc non modo non sedatur affectio, sed maiora potius incipiunt emergere accidentia: nam materia illa conclusa, neque à perenni fluxione vt prius subinde refrigerata, incandescit, inque pus paulatim transmutatur, & inde fit empyema: *distillationes enim*, ex 7. aph. 38. *in ventrem superiorem intra dies viginti suppurantur*, siue, vt habetur lib. 1. de morb., *putrescunt maxime diebus vigintiunum*. Neque aliam ob causam censeo casum hunc alijs esse frequentiorem, nisi quòd, cum latenter fiat, ita vt nullum signum de se præbeat ab initio; facillimè negligitur, & ferè nunquam impeditur, quominus ad suppurationem deueniat.

Suppuratio ex Fluxione cerebrali.

Cur suppuratio ex fluxione frequentior fit.

XXIV. **Fiunt etiam suppurati, cum minus excreant, quam influit in Pulmonem: Hoc enim, quod in Pulmone consistit, & quod influit, pus fit. Pus in Pulmone, & in Thorace consistens, ac congregatum, vlcerat & putre-**

Suppurationis alias species.

putrefacit; & post quàm exulcerata fuerint; ab vlcerato influit, & cum excreat, caput simul concussum magis fluit, simulque ex vlcerato in thorace, ac pulmone, magis fluit, & vlcera agitata refringuntur: vt etsi fluxus à capite cesset, is, qui ab ipsis vlceribus venit, sufficiens sit morbum facere.

HÆc suppurationis species non aliter à precedenti differt, quàm quòd à maiori fit materiæ prouentu; quæ deorsum ad eosdem delapsa pulmones, vel tussim, vel asthma, vel alium leuiorem affectum tunc primò ibi excitare credendum est: Quòd si diù perseueret, ac non satis per anacatharsim expurgetur; quod superest, bronchiorum lateribus affixum, in pus vertitur. Hoc nouam deinde aduenientem materiam in purulentam ac similem vertit substantiam, magisque indies à concepto calore acre redditum, pulmones demum exedit, vlceratque. Hìnc affectuum ineuitabilis circulatio, dum causæ vicem inter se gerunt, mutuòque fouentur atque exacerbantur: nam pus ex vlcere perpetuò, necessariòque emanat, cum nequeat, saucia pars ac proinde imbecillior reddita, aduenienś alimentum perfectè excoquere; sibique assimilare: quapropter complura gignat excrementa necesse est. quæ dum natura tussi extra propellere nititur, concutitur caput, augetur fluxio, vlcera in pulmonibus refricantur, ex quo phthisium incurabilitas prouenit, vt notauit etiam Galen. 5. meth. cap. 8. Subditque quamuis cerebralis fluxio cesset, suppurationem haud proinde penitus cessaturam, cum vlcus ipsum assiduè nouum producere pus natum sit, & empyema fouere.

Suppuratio ex vlceribus pulmonum.

XXV.

Suppuratio ex vulneribus.

Fit præterea etiam ab vlcere suppuratus, & leuior hìc morbus existit.

NE quis putaret suppurationes à fluxionibus tantummodò procreari, quòd de his hìc potissimum agatur; obiter nunc subdit, præter rationes supra enarratas, fieri etiam ab vlcere

cere

cere ſuppuratum: Nam omnes ferè Empyematis cauſæ ad tria genera videntur ab Hippocrate reuocari, ad fluxiones nempe; ad thoracicarum partium phlegmonoſas affectiones; ad ſolutionem continui. De duobus primis hactenus dictum eſt; De tertio nunc agitur ſub vlceris nomine, & quarta proponitur ſuppurationis differentia. Quòd autem ελχὸς, ideſt, vlcus Hippocrati omnem comprehendat continui ſolutionem, ea excepta, quæ fit in oſſe, ſiue fiat ab interna cauſa erodente, quod verè proprieque vlcus eſt; ſiue ab externa vi, vt quæ vulnera peculiariter Latinis, Græcis verò τρώματα nũcupantur; ſatis ſuperq; teſtatur liber περί ελκῶν, hoc eſt, de vlceribus, inſcriptus, vbi tam de vlceribus, quàm de vulneribus agitur; probatq; ex locis compluribus Foeſ. in Oecon. At cum de vero vlcere, quatenus empyematis cauſa eſſe poteſt, in ſuperiori egerit contextu; hìc de vulnere, alijſq; ab externa vi prouenientibus calamitatibus, quas lib. 1. de morb. latè proſequitur, quatenus videlicet eandem ſuppurationem parere poſſunt, agere par eſt. Hæ ſiquidem, ſiue ruptiones ſint, ſiue vulnera, vel contuſiones, modò ad intimiores pertineant partes, adapertis vaſis, ſanguinem in cauitates effundunt, qui, ni ſtatim per vulneris os, vel per Tracheam expurgetur, aut congruis eluatur auxilijs, ad quod mulſa penetranti in vulnere vti plerumq; ſolemus, grumeſcit primò, (ſiue id fiat òb fibras, vt voluit Ariſtot. 3. de hiſt. an. cap. 19., ſiue òb ſpiritus euaneſcentes & calorem, à quibus fluxilis intrà venas ſeruabatur; ſiue ob pinguedinem, quæ frigidiorem locum nacta, concreſcit; ſiue id omne à naturali, peculiariq; venarum virtute proueniat, quæ vnæ cum cordis ventriculis, cerebriq; lacuna fluxilem ſeruare ſanguinem natę ſunt) deinde putreſcat neceſſe eſt, iuxta aph. 20. ſec. 6. *Si in cauitatem ſanguis præter naturam effuſus eſt, neceſſe eſt ſuppurari.* Suppuratus verò viſcera exedendo lædit, adq; tabem poſtremò deducit. Peculiari tamen ratione penetrans thoracis vulnus, niſi aptè curetur, empyematis cauſa exiſtit, vt docet Hippoc. lib. citato de morbis per hæc verba. *Quicunque à vulneribus ſuppurati fiunt, aut ex haſta, aut pugione, aut iaculo intrò ſauciati fuerint: quamdiu quidem habuerit vlcus reſpirationem foras per antiquum vulnus,*

[Margin notes: Empyematis cauſæ ad tria genera reuocantur. — Vlcus apud Hippoc. vulnus etiam ſignificat. — nu. 10. — Sanguis extra vaſa cur grumeſcat. — lib. 1. nu. 18.]

 & hac

& hac parte friggidum in se ipsum adducit & calidum à se ipso hac parte emittit, & sane facile tum pus, tum si quid est aliud expurgatur. Et siquidem & interna pars, & externa simul fuerint sanatæ, sanus penitùs homo euadit. Si verò externa quidem sanata fuerit, interna verò non, suppuratus fit. Et si etiam sanatæ simul sint, & interna, & externa pars; cicatrix autem intus debilis fiat, & aspera & liuida; reulceratur quandoque, ac sic suppuratus fit. Rursus exulceratur etiam si quid amplius laborarit, & si attenuatus fuerit, & si pituita aut bilis ad cicatricem affixa fuerit, & si alio morbo correptus attenuatus fuerit, &c. & in Coacis. *Qui, thorace vulnerato, exteriore quidem parte sanescunt, interiore verò non, vt ne suppurati fiant, periclitantur. At quibus interiore parte infirma cicatrix ducta est, vulnus ea parte facilè refricatur rupta cicatrice.* Hìnc salubre Chirurgis præceptum haurire fas est: vulnera ad thoracis cauitatem pertingentia curaturi, illud in primis quærere debent, ne extera in parte coalescant, priusquā vulneris labia intus optimè coaluerint: haud enim facile vniuntur intimæ illæ partes òb membranam, quæ costis subtexitur; eò magis, quòd medica auxilia non æquè bene ijs applicantur; ex quo fit, vt clauso exteriori vulneris orificio; si quid saniei in media, aut intima vulneris parte gignitur, intus ad cauitatem refundatur: præter quam quòd non rarò vel debilis omnino cicatrix, vel falsa & apparens ibi obducitur òb exarescentem saniem in crustam versam; quæ leui quauis occasione deinde excutitur, & vulnus recrudescit: quod cum nequeat conceptum pus extra emittere, ad cauitatem effusum, Empyematis causa existit. Has autem ex vulnere suppurationes non aliam òb causam cęteris leuiores existimamus, nisi quòd pulmones à fluxione, vel præcesso aliquo phlegmone non dum vitiatos reperit, vnde validi cum sint, pus attrahere, & extra pellere validè poterunt, vel calore dissipare; præter quam quod externam vlceris cicatricem exedendo, sæpè sæpius ipsummet pus expeditum sibi viam parat.

Cautio in penetrantiū vulnerū curatione ne inde suppuratio superueniat.

Empyema ex vulneribus cur leuior fit.

XXVI. **Fit autem extra pulmonem, maxime quidem à ruptura, & vbi caro contusa fuerit: iuxtà hanc enim pus con-**

congregatur, & congregatum fluctuat siquis corpus concutiat, & strepitum facit; & hæc vruntur.

nu. 10. DIximus supra ex 1. de morb. suppurationes procreari & inferiori in ventre, & in superiori, & in Pulmonibus; vnam peculiari quadam ratione morbi huius capax est hoc viscus, quòd præ cæteris omnibus antrosum sit: quapropter in ipso insignes puris collectiones non raro conspiciuntur; eæ præsertim, quæ rheumata vt præcipuam causam agnoscunt, de quibus potissimum hìc agere Hippocrates sibi proposuerat. Sed cum superiori contextu òbiter dixerit Empyema etiam à vulneribus fieri, iure nunc addit, fieri etiam extra pulmones: nam sicut, quę à rheumate gignuntur purulentiæ, intrà pulmones vt plurimum coarctantur, ità quæ à penetrantibus vulneribus, vasorum, vel phymatum rupturis, modo nuper explicato, originem ducunt, extra Pulmones, in ampla Thoracis cauitate, potissimùm fluctuant, commotæq; sonitum edunt; quamuis in vnoquoq; ex his locis, tam in Abdomine scilicet, quam in Thorace, & Pulmonibus subcrescere possit Empyema tum ex rheumate, tum ex continui solutionibus, tum ex præcedentibus inflãmatorijs affectibus non ritè solutis, vt luculen-

nu. 10. ter docet Hipp. lib. 1. de morb. citato; altera tamen causa in altera ex ijs partibus sæpiùs hũc affectũ producit, òb peculiarem cõditionẽ, quã vnaquæq; ex ijs partibus seorsim habet; Thorax etenim externis incursionibus magis expositus est; Pulmo verò fluxiones sẽper excipere paratus; quãuis eas nõ sẽper retineat: sed ad thoracis etiã cauitatem quandoq; transmittat, vbi deinde putrescunt: ipseq; è contra, in magnis clamoribus, & in acri distillatione, continui solutionem, tum in vasis, tum in propria substantia, interdum experitur. At thoracicæ huius purulentiæ proprium auxilium dicit esse vstionem: dum videlicet tanta est puris colluuies; vt neque à natura resolui, neque per tracheam satis expurgari posse intrà quadragesimam diem, iuxta aphorismi decretum, sperandum sit; cuius rei indicium sumitur à maxima anhelitus difficultate, magnam spiritalium partium angustiam attestante; vt docet Gal. 6. aph. 27., tunc vt exsiccemus, vel manifeste euacuemus, ad generosum hoc præsi-

Pulmo suppurationis capax præcipuè est.

Suppuratio ex vulneribus præcipuè fit.

Vstio purulentis in thorace cõmoda est.

sidium, vel ad sectionem quam citius properandum est; præcauendumque ne pus computrescat; pulmones, in praua illuuie innatentes, corrumpantur, cerebrum à putridis vaporibus, sursum iugiter ascendentibus, vitietur, ac distillationibus magis obnoxium reddatur, corpusque vniuersum praue nutritum ad vltimam extenuationem, colliquationemq; cum omnimoda virium iactura, deueniat; ita vt Æger vel suffocatus, vel tabidus miserè intereat; videlicet cum vstio in cassum administraretur: quapropter in sola celeritate tota salutis spes reposita est, vt latiùs docuit Hipp. eodem primo de morb., & in coac.; & lib. 6. epid. sec. 7. t. 9. *tabescentes vrere statim, &c.* Quamuis autem sectio magis propria sit Hydropicorum, velut vstio Empyicorum, iuxtà Galeni mentē 6. aph. 27., vtraq; tamen in suppuratis ad vsum reuocari potest hac animaduersione, quod vbi internarum thoracis partium non magna adsit putredo, neque puris praua admodum vigeat conditio; tunc simplex sectio satis futura est. Quod si res secus se habeat, ad vstion em audacter confugiemus; quam duplici etiam ratione antiquitùs peractam inuenimus; nam quandoq; sternum compluribus in locis superficietenus inurebant; scilicet cum id satis futurum ex Symptomatum leuitate coniectabantur, ad diuertendum, intercipiendum, eaque exsiccanda, quæ intùs in cauitate præternaturaliter stagnabant: ac tunc sub mento, in iugulo, sub mammis, in omoplatis, alibique, candenti ferro inurebant, vlceraque adaperta seruabant donec tussis desineret, vt docent Celsus lib. 3. cap. 22., & Paulus cap. 44. sexti libri. Quod si tanta erat prauæ ac purulentæ materiæ vbertas, vt non nisi confosso thorace, adapertaque in latere via expurgari posse speraretur; tunc locum eligebant, qui decliuis quāmaximè esset, vt faciliorem inde exitum sanies nancisceretur, Diaphragma tamen à punctione tutum omnino esset, quod costarum extremitatibus subtensum, anteriore quidem parte eleuatum est; posteriori verò spinam versus decliue, depressumque: ex quo fit, vt aptissimus censeatur locus inter tertiam & quartam costam, vel inter quartam & quinctam, (ab infima enumerare incipientes,) vbi scilicet ad posteriora vergit, & incisorio, candentique cultro à media duarum costarum interca-

Vstio purulentis cito adibenda.

de morb. lib. II.

Vstio ppria est empyicorum, velut sectio Hydropicorum.

Vstio dupliciter administratur in purulentis.

terca-

tercapendine deorsum ad cauitatem vsque perforandum: Etenim, sic vasa, quæ vnicuique costarum adhærent, euitabimus. Quod tamen cautionibus ijs est peragendum, quas Hippocrates luculenter retulit lib.2.&3.de morb.sic inquiens. *Cum tempus longius protrahitur, & febris vehemens, ac tussis corripit, & latus dolet, & ad sanam partem decumbere non potest, sed ad dolentem, & pedes, & oculorum cauitates intumescunt. Hunc vbi decimusquinctus ab eruptione dies adest, multa calida lotum in sella collocato, & alius quidem manus ipsius teneat, tu verò humerum concutito, vt audias in vtrum latus affectio strepitum edat: (optandum autem esset in sinistrum). Hunc igitur locum seces; minus enim læthalis est. Si verò præ crassitudine, & copia strepitum non edat, quo ipsum cognoscere possis (nam hoc aliquando contingit) vtrum latus tumuerit, ac magis doluerit, hoc infimè secato retro tumorem magis, quàm antè ipsum, quo puris exitum magis faciliorem habeat. Secato autem inter costas per nouaculam primum cutem, deinde scalpello acuto, quod panniculo sit obligatum, ita vt summa ipsius pars ad vnguis magni digiti mensuram expedita restet, quam intromittas. Postea emisso pure quantum visum fuerit, vulnus ex linamento lino crudo, alligato foras propendente filo, concludito, & quotidie semel pus educito: Post quam autem decimus adfuerit dies, omni pure emisso, linamentum ex linteo indito, deinde vinum & & oleum tepefacta per fistulam infundito, ne pulmo in pure humectari solitus, derepente resiccetur: Emittendum autem est id, quod mane infusum est, ad vesperam; quod vespere, mane. &c.* Strepitus verò in thorace; sicuti dum auditur, latitantis saniei certissimum est indicium, ità è contra, non quoties quid purulentum in ea cauitate reconditur, tale aliquid audiri necesse est: vnde in coacis. *Inter Empyicos, quibus concussis humeris multus fit strepitus, parcius illi pus habent, quàm quibus exiguus, modo spiret facilius, & melius sint colorati. At quibus ne minimus quidem refertur, sed fortis dispnæa, liuidique vngues, pleni sunt illi pure, ac desperati.* Puris ergo crassities, & copia totam explens cauitatem, impedimento est, ne dimoueatur, & strepitum edat; Quapropter eodem 3. de morb. terra Eretriade, sic dicta, vel quòd rubra esset; vel quòd ab Eretria Vrbe propè Chalcidem sita asportaretur, adstringentis facultatis, refrigerantis,

[Margin notes:]
lib.2.nu.45. lib.3.nu.26. & deinceps. Vstionũ ratio in purulentis.

Dexteras vrere, aut secare, læthalius est: quãto enim robustiores sũt dexteræ partes, tãto etiã fortiores morbi in ipsis fiunt. Hip.3. de mor.n.26

Quicunque suppurati secantur, aut vruntur, hi pure aceruatim effluente, omnino moriuntur. aph.27.sec.6

Quicunque suppurati vruntur, siquidem pus purum fluat, & album, euadunt. Si verò subcruentũ, & carnosum & graueolẽs, pereunt. aphor.44.sec.7.

Puris magna copia fluctuationem inhibet in thorace.

nu.27. & 28.

ac

ac leniter emollientis ex Dioscoride) liquida, valdeque trita, & trepida, tenue linteum inficit, eoque thoracem vndequaq; contegit, vt qua parte primùm resiccatum fuerit, ea secet & vrat. Verùm hac de re Hieronymus Fabritius ab Aquapend. est legendus chirurgicarum part. 1. de operat. chirurgicis c. 46. vbi exactissimè operationem hanc ponderat atque edocet.

XXVII. Tabes autem fit, cum in idem, velut in suppurato fluxio fit per guttur, & appendentes Pulmonis partes, appellatas Aortas, quæ pulmonem & guttur continent, & coniungunt. Fluit autem in Pulmonem frequenter, & paulatim, & humiditatem in Pulmone non multam facit: resiccatum enim id, quod influit, & in gutture compactum, vt pote quod non eluitur, sed paulatim influit, ac detinetur, tussim excitat, & in Aortis id, quod influit, detentum, vtpote cum angusta foramina Aortæ habeant, angustum spiritui locum exhibet, & talem spiritum habere facit, qui velut defectus, semper respirare concupiscit; & in Pulmone, velut non vehementer humido existente, pruritus cōtingit. Cum verò multum de capite fluxerit, pruritus in pulmone non fit: multum enim est, quod in ipsum influit: & Suppurati ex his Tabidis fiunt, vbi corpus humectius factum fuerit: & contra vbi siccius fuerit factum, ex Suppuratis Tabidi.

Tabes ex fluxione ad pulmones.

Suppurati ex Tabidis.

AFfines admodum sunt duo hi affectus, suppuratio et Tabes, vt qui in eadem non modo insunt regione, sed generationem etiam habent mutuam, vt supra vidimus; Iure igitur de vtroque quasi promiscue agit Hippocrates: Cæterùm cum φθίσις, quam Tabem Latini vocant, omnem significet corporis extenuationem, colliquationemque, à quacumque id causa proueniat: deducitur namque dictio hæc à verbo φθίνειν, quod minui importat & consumi; præcipue tamen, & anthonomastice de ea dicitur consumpsione, quæ à Pulmonum

Tabis & suppurationis affinitas.

Tabes quid significet.

Phthisis vnde dicatur.

monum insanabili vlcere procedit: quod vlcus aut proprijs Pulmonum affectibus superuenit, vt cruento sputo, Peripneumoniæ, cæterisque huiuscemodi; aut à cerebrali fluxione originem ducit; & de hac postrema in præsenti textu potissimum agitur; fluxio siquidem, quæ à capite per Tracheam, & Aortas, hoc est, bronchia, in Pulmones fertur, aut valde copiosa est, confertim facta, biliosæque naturæ, ita vt vel alteram pulmonis partem, vel vtramque immodicè explens, Pleuritim, aut Peripneumoniam excitet; Vel non adeo est copiosa, neq; tam commota repentè, neque calidæ admodum naturæ; tanta tamen est, vt neque facile aduri, neque acris ei qualitas imprimi possit: atque hæc in Pulmonum cuniculis concalefacta, à natiuo simul & à præternaturali calore in pus tandem vertitur. Aut denique fluxio sensim, paulatimque fit, & per exigua quædam interualla: quapropter, cum non iugiter à noua fluxione diluatur, atque attemperetur; id, quod iam fluxit, à partium calore plurimum patitur, & aquosiori parte destitutum, siccitatem quãdam, seu nitrositatem adipiscitur, quæ limæ instar humores acuit. Id clare descripsit idem Hipp. 4. de morb. exemplo hydrelæi, cuius aquea pars vi ignis exalat, pingis verò aduritur; notaturq; in aphorismis vbicunque australis constitutio humectans & replens ab aquilonari siccitate excipitur; non admodum proinde Pulmones humectat hæc fluxio, neq; copiosa ab ipsis tunc excrementa expurgantur, sed aridam vellicando tussim excitat, & in bronchiorum angustis cauitatibus coacta, primò spiritus vias coarctat; ità vt non satis aeris ad Cordis æstum attemperandum attracto, Ægrum spirationis anxium perpetuò detineat. Dehinc magis magisque adusta, maiorem acredinem, erodendique facultatem acquirit, qua Pulmonum substantiam mordicans, & abradens, quendam excitat pruritum, qui, si ab hebeti visceris huius sensu non adeò percipitur, in pectore saltẽ, ob membranarum & ligamẽtorum consensum, innotescit; nimirum punctionibus quibusdam in latere, in scapulis, sub mammillis; faucesque non leuiter irritantur: ξυσμος enim, Latinis pruritus, à ξύω, hoc est, rado, deducitur. Quæ abrasio, dum fluxio valdè copiosa est, vix fieri potest in Pulmonibus, nullusq; tunc contingit pruritus: nam aquea

[Margin notes: Fluxio diuersa in qualitate & quantitate diuersos parit effectus. — nu.23. — 3. aph. 12. — Pruritus ex fluxione ad pulmones. — Pruritus vnde dicatur.]

aquea humiditas non facilè in vberi materia absumitur, sed in pus ab humido potius calore transmutatur, vt docet etiam Gal. 5. de simp. med. facul c. 6. Ac quemadmodum transpositis in cutem acribus, tenuibusque humoribus, primo quidem pruritus in vniuerso corporis habitu excitatur; mox vlcuscula succedunt: ita & in pulmonibus pruritum insanabilia postmodum sequuntur vlcera, in quibus profectò vera tabis idea consistit. Cum vero istorum affectuum reciproca soleat esse generatio, ità vt modò ex Tabe fiat Empyema, modò ex Empyemate tabes; ideò docet ex qua varia horum morborum dispositione id proueniat: Nam ex tabe hac, quam ex humorum arida acrique qualitate procreari diximus, suppuratio prouenit, dum pulmones humidiores euadunt. Non vtique à noua fluxione, sed à propriæ substantiæ, aduenientisque alimenti putrefactione; praua etenim vlceris qualitas subiectam substantiam, & delegatos alimentitios humores in pus vertit, magnumque gignit puris prouentum: ex quo incipiunt purulenta plurima sputamina excreari, atque ita corpus humectius esse apparet: Quemadmodum è contra, vbi pus in primogenio empyemate copiosè genitum est; si diutius in pulmonum latebris detineatur, incādescens, siccius redditur, & acredinem, erodendique facultatem acquirit; qua deinde exedit pulmones, deducitque ad tabem.

Tabis ac Empyematis reciproca generatio.

XXVIII

Suppurati hoc modo cognoscuntur. latus à principio dolor occupat. Cum verò iam pus collectum est, & dolor similiter habet, & tussis fit, & pus excreat, & Spiritus corripit. Si verò nondum erupit pus, in latere concutitur, & velut in vtriculo strepitum facit. Si verò horum nihil adsit, suppuratus autem sit, ex his coniectare oportet. Spiritum multum habet, subraucosiusque loquitur, & pedes ac genua intumescunt; magis autem ab ea lateris parte, in qua pus est, & thorax concuruatus est, & membrorum dissolutio fit, & & sudor per totum corpus diffluit, & aliquando sibi ipsi

Suppurati vt nam sint explorandi.

ipsi videtur calidus esse, aliquando friggidus, & vngues circumtensi sunt, & aluus calida fit. Ex his suppuratos cognoscere oportet.

SIgna, quibus Empyemata innotescunt, non vnius sunt generis; Siquidem alia ipsum iam iam adfuturum, vel inchoatum denunciant; alia præsens iam, vel confirmatum demostrant; alia tempus denotant, quo pus è vomica, parata sibi erodendo via, ampliorem in cauitatem effunditur; Nonnulla affectam partem circumscribunt; nec tandem desunt quæ, quid boni, quid mali sperandum sit, præindicent. Quæ omnia 2. progn. à tex. 52. & deinceps; in coac. prænot., 1. & 2. de morb. diffuse videre est. In præsenti autem textu ea præcipuè enarrantur, quæ & præsentem, & consummatam ostendunt, quorum ratio sic accipienda est. Empyicorũ varia signa.

Latus à principio dolor occupat. nam dum pus conficitur, febres & dolores fiunt; plurimùm tunc feruente materia: vnde si præexistebat, tunc magis exacerbatur. Empyicorũ dolor vnde.

Cum pus collectum est, dolor simile habet. dolor videlicet grauatiuus, dissolutis iam vaporibus, dissipatisque spiritibus, quibus leuior feruens materia sensiebatur; quæque prius in plures partes, seu meatus dispersa erat, post Suppurationem, putrefactis meatuum interstitijs, in vnum colligitur, ac sensum inuehit grauitatis. Quod si pus diutius nõ expectoratum permanserit, iterum incandescit. Hinc membranarum extensio, & infesta proritatio, noua sibi adscita acrimonia, qua, dum erumpere contendit, erodentem concitat dolorem.
au. 17. Scitum est illud Preceptoris in progn. *Accedere necesse est dolorem, dyspnæam, & screationem ante puris eruptionem.*

Et tussis fit. exudantibus à vomica ichoribus, Pulmonumque membranas vellicantibus; aut ipsomet pure erodente, atque exitum affectante. Empyicorũ tussis vnde.

Pus escreat. ichorosum videlicet, atque tenuius, si intrà vomicam adhuc pus contineatur, neque dum rupta sit: At si in pulmonum cauitatibus sit collectum; tunc

facilis sequitur anacatharsis, dummodò pus neque nimis crassum, neque viscidum sit; thoracis autem robur validum.

Spiritus corripit. Exigua atque frequens spiratio, quæ statim confecto pure sedatur; sed illo iterum incalescente, Dyspnæa pariter cum cæteris symptomatibus exacerbatur. Quod si è loco phlegmone obsesso pus in thoracis intercapedinem deinde erumpat; impedimento est quominùs pulmonum alæ satis extendi, explicarique possint; vel si in ipsis pulmonum cauitatibus stabuletur, crassius in dies redditum, spiritus vias magis intercludit, quod quidem symptoma; euacuato sensim pure, euanescit.

Si verò non dum erupit pus &c. Non dum euacuatum est per anacatharsim eò quòd non satis excoctum sit, viresque collapsæ existant: quapropter per os excerni, expectorarique neutiquam potest; tunc, si concutiantur Empyici, fluctuatio percipitur stagnantis illuuiei in thoracis cauitate, modò à crassitie & copia non impediatur, vt non ita pridem ex Coacis animaduersionibus hic annotatum est. Atque hæc sunt signa, quæ iam factam ostendunt suppurationem; sed non dum vetustate confirmatam. At si nulla ex his notis adfuerit, ità vt suppurati neque vehementer doleant, neque tussiant, seu excreent, quòd pus à nimia crassitie & copia, prostrata præsertim natura, quasi immobiliter latitet; tunc his signis dignoscendum est.

Puris fluctuatio in Empyicis.

text. 26.

Spiritum multum habet. Maximè implicitis spiritalibus instrumentis à pure copioso & viscido, quod Pulmonibus adhærens, nullatenus expectorari aptum est; naturæ præsertim viribus collapsis, ità vt nullos adhibeat conatus, neque ipsa excitata tussi.

Subraucosiusque loquitur. Exasperata tracheæ tunica ab adhærente pure in dies magis magisque incalescente.

Empycorum raucedo vnde.

Pedes & genua intumescunt. Vitiata in partibus ijs nutritiua facultate ob caloris paupertatem, qui in Cordis latebris penè suffocatus, membra illa friggida & neruosa, tam longè à foco dissita, fouere, vitalique nectare illustrare nequaquam potest. Hinc ali-

Empyicis cur genua & pedes intumescant.

mentum

mentum non adpositum, neq; adsimilatum remanens, œdematosos excitat tumores; ab ea præsertim parte, quæ vitiato respondet lateri: nam illinc præcipuè vitalem recipit influxum ac viuificum Nectar.

Empyicorū extenuatio vnde.

Et thorax concuruatus est. Suppuratione iam ex vetustate in tabem delabente; consumptis proinde à tabida febre adiposis & carnosis partibus, quibus thoracis latera extrà contegebantur, costarum curuatura se se effert horribilis; extenuato præsertim Abdomine, ac proinde lumborum vertebris penè adhærente; Quinimmò solidæ membrorum omnium partes ab exitiosa hac febre dissoluuntur, neque noui nectaris appulsu restaurantur, labefactata naturali omni œconomia; vnde neque Chylosis, neque Ematosis, neque Anadosis ritè celebratur.

Empyicorū sudor.

Et sudor per totum corpus diffluit. Ob virium imbecillitatem, nequeunte natura delegatum alimentum retinere, & assimilare; proinde foràs sub roris specie egreditur.

Empyici caloris ac frigoris vicissitudines patiuntur.

Et sibi videtur aliquando calidus esse, aliquando frigidus. Incalescit quidem modò ab assumpto alimento ob habituatum in solidis partibus calorem, vt calx incalescit ab aqua; modò nocte aduentante ob frigidioris aeris appulsum, quo, constipatis poris, fuligines, quæ à feruescente pure eleuantur, retineri par est: præsertim tunc temporis humoribus omnibus ad viscera reuocatis; modò à cerebri colliquamentis, quæ deorsum sensim delapsa, quosdam primò horrores, calores deinde excitant.

Empycorū vngues cur incuruētur.

Et vngues circumtensi sunt. Absumptis carnosis digitorū partibus, quibus firmabantur; atq; ipsamet vnguium substantia, quę à vitalium humorū affluxu mollis ac lucida adseruabatur, iā nimis exsiccata.

Empyicis cur aluus incalescat, & superueniat Diarrhæa.

Et aluus calida fit. Tum ob thoracis proximitatem, in quo pus diuitius detentum, magis magisque feruescit. Notum est illud primi de morb. *Si pus in ventre moram traxerit, totum corpus ab ipso calescit; maximè verò vicinissimæ partes*. tum ob superarum partium colliqua- (au. 11.)

menta à totius corporis præternaturali igneoque calore: quorum portio ad inferiorem delata ventriculum, calorem excitat, mouetque non raro diarrhæam, Empyicis fatalem atque, funestam. Hæc autem signa sunt, quæ empyema ad tabem iam demigrasse, ac suppuratos ad extremam iam calamitatem redactos ostendunt.

XXIX. Porrò cum retrò spinam fluxio processerit, huic tabes fit eiusmodi. lumbos dolet; & anteriores capitis partes vacuæ videntur ipsi esse.

De fluxione hac ad posticas partes pluribus egimus tex. 5. libri huius; nihil proindè est, quod nunc addamus.

XXX. Bilis autem periculosa est si Icterus, siue regius morbus in oculis accedat; & in vnguibus liuiditas si fiat, & si corpus vlcera habeat, & partes circa vlcera liuidæ sint, & cum sudor non toto corpore erumpit, sed vna aliqua corporis parte, & cum febre adhùc existente excreat æger pallidum viride: aut si adhùc in Pulmone inest pallidũ viride, excreatio cesset. Sic autem cum inest & non inest cognoscere oportet. Cum inest, in faucibus respirantis strepit, & spiritus periculosus est, & singultus adest, & febris discedit, excreatione adhuc in Pulmone hærente, & aluus debili iam existenti secessum facit. Hæc Pleuritidis & Peripneumoniæ periculosa indicia sunt.

Pleuritidis & Peripneumoniæ exitiosa signa.

Bilem hìc vocat, (quemadmodum & vocauit superius tex. 4.) Pleuritidem, & Peripneumoniam; illam videlicet, quæ, adauctis biliosa cacochymia Pulmonibus, molestoque contactu excitatur; nomine ab infesta materia desumpto, vt consueuit in Pituita alba, Cholera, Morbo nigro, cæterisque huiuscemodi, quibus libri de morbis, de affection., de victu acut. sunt refertissimi. Vetustissimũ namq; est morbis nomenclatu-

Morbi à quibus denominētur.

claturam vel à parte affecta; vel à morbosa materia; vel ab insigniori aliquo symptomate; vel à similitudine cum aliquo ex animantibus desumi. Hi ergo Pulmonum affectus; cum tripliciter terminari possint; ad salutem quidem discussa, vel expurgata materia; ad interitum eàdem conculcata, atque exassata in bronchijs; vel incerto euentu ad pus immutata: De primo atque postremo luculenter supra actum est. De secundo
nu. 21. iam agit, exitiosa quædam signa proponens, quibus vel biliosi humoris exuberantia, vel praua qualitas, vel effœta natura significatur. Vnde ad prognosim spectat hic cõtextus, sic inquiẽs.

Bilis periculosa est. illa scilicet Pulmonum affectio, quæ à biliosa fluxione procreata, Pleuritidis, & Peripneumoniæ nomine insignita est.

Si Icterus in oculis accedat. luteo colore ob bilẽ eò effusam, defœdata candidissima oculorum parte, vbi propter nitorem icteritia primò innotescit. Hinc fit, quod oculi indicent de toto corpore, dum color similis efflorescit humoribus, modo non intrà regurgitauerint. Cæterùm id nequaquam criticè accidere censendum est; attenuata videlicet crassiori bile in Pulmonibus, factaque metastasi ad extimas partes à valida expulctrice transposita; vt post sextum biliosis in morbis, maximo ægrorum subsidio quandoq; accidere consueuit. Sed symptomaticè potius, eò vsq; ob ingentem copiam propagata materia; vel tenuiori aliqua parte acrius irritante, à lacessita natura eò expulsa. Quod duplici tunc nomine horrendum erit, tum ob delirium, quod iure imminet, dum leuior bilis portio ad superiora ascendit: à delirio autem & conuulsio, & suprema dies expectanda est: tum ob materiam in bronchijs relictam, quæ à tenuiori parte destituta, crassior ac viscidior euadat necesse est, quàm vt per anacatharsim euacuari possit. Propter id ipsum in morbis pectoris alui profluuium perpetuò detestatus est Hippocrates: *aluo enim calefacta*, inquit, *& omnia in se ipsam trahente, sputi sursum purgatio non æqualiter contingit.*

Icterus cur Pleuriticis superueniat Hip. 6. epid. sec. 4. tex. 25

Icteritia cur primo in oculis innotescat.

Icteritia quæ mala portẽdat in Peripneumonicis.

6. aph. 16. 1. de morb. nu. 11. & 3. de morb. nu. 17.

Et in vnguibus liuiditas si fiat. ob caloris paupertatẽ, qui ab exitiosa materia iam in precordijs suffocatur. Hanc vitalis facultatis inopiam primò

Alui fluxus in morbis pectoris cur malus.

Vnguium liuor in Empyicis vnde. primò persentiunt vngues, vtpote in extremis digitis longè à caloris fonte locati: hi enim à tenuissima glutinosi ossium excrementi portione geniti, caloris vi exsiccata, vt habetur lib. de princ., diaphani sunt, ac subiectæ tum carnis, tum humoris non modò temperamentum perspicuè ostendunt, (vnde molles, plani, & lucidi cum sunt, ingeniũ indicant; tales namq; à tenui, ac spirituoso sanguine euadũt) sed preter naturales etiã dispositiones: Quinimmò cum venarum, arteriarum, & neruorũ extremitates sua radice claudant, deficientis cuiusq; virtutis inopiam primi persensiunt, vitalis præsertim, quam liuore & nigredine denunciant: sanguis etenim, qui à vitali influxu floridus, ac rubicundus seruabatur, iam refrigeratus gelascit: & cũ densitate opacitatẽ acquirit; vt docuit etiã Arist. sec. 3. probl. 1. nu. 11.

Vnguium cõsideratio. Vnges temperamentũ ostendunt.

Hip. de nat. pucr. nu. 16. Gal. 2. de anat. admini. cap. 11.

Et si corpus vlcera habeat. à feruidiore, & biliosò sanguine, qui in præcordijs nimium incanduit, dum læsa respiratione, Cor non satis attemperatur. Hinc 3. de morb. in consimili affectu, in Pulmone nimirumtumente, pectus & latera velut acubus pungi asseruit, ibiq; velut à flamma rubores exoriri. nu. 7.

Vlcera in Empyicorũ corpore.

Et partes circa vlcera liuidæ. Sic etiam in Coac. & in progn. *Vlcus siue prius factum fuerit, siue in morbo accesserit, perdiscendum: nam si periturus est æger, ante mortem, liuidum & siccum erit, aut etiam pallidum & siccum*. Liuescunt talia vlcera vel ab humore adusto, atque in atram bilem transmutato; vel quòd vitalis facultas iam emori incipiat, atque extingui.

Coac. nu. 3. Prog. tex. 4.

Vlcera cur liuescunt.

Et cum sudor non toto corpore erumpit, sed vna aliqua corporis parte. nam etsi sudor propriè humidum est excrementum vltimi alimenti membrorum, cuius paulò ante per angustissimas vias fuerat vehiculum, ac proinde ab habitu vniuersi corporis decidi par est; non rarò tamen à penitioribus partibus elicitur, hoc est, à peccantium humorum massa, vt liquidò docuit Hippocr. lib. 1. de morb., inquiens. *De pituita & bile quod tenuissimum est eliquatur & secernitur, & secedit partim extrà corpus, partim intus, & isthic in corpore relinquitur; partim præ caliditate* nu. 22.

Sudor quid sit, vnde proueniat.

atte-

attenuatur, & vapor fit, & cum ſpiritu permiſtum foràs procedit: vnde & lib. de flat. dixit ſudorẽ eſſe ſpiritum cõpactum
nu.13. in aquam transmutatum. Hinc eſt, quod ex 4. acut. *ſudoris*
nu.16. *ſpecies omnibus morbis eſt communis*: morbifica enim cuiuſque morbi materia calore attenuari ac concoqui poteſt, & partim in aqueum humorem, partim in vaporem verſa, per cutis ſpiramenta ſenſibiliter excerni: ità vt quãuis noxius humor certa in parte reſideat, dummodò tamen vigeat expulſiua, ſudor, qui inde exoritur, vniuerſalis in toto corpore erit. Sic Anaxion ille 3. epid. à Pleuritide per talem ſudorem liber omnino euaſit; & Valeriola obſer. 1. lib. 4., Pleuriticam quamdam mulierem ſudore copioſo, vlla abſque expectoratione, aliaque inſigni euacuatione, integrè à Pleuritide conualuiſſe teſtatur. At ſępè euenit in magnis vitalium partium inflammationibus, dum præ anguſtia quammaximè laborat natura, aut adeò effœta eſt, vt non niſi ex quibuſdam partibus, quæ ad ſudorem procliuiores ſunt ob rationes, quæ iam iam afferentur, expellere poſſit; vel ne alimentitium quidem ſuccum in habitu corporis continere valeat; aut præ nimio incendio nuper coagulatæ carnes, vel appoſitum & coactum alimentum diſſoluãtur, & colliqueſcant, exigui quidam, ſed penitus funeſti ſudores in partibus quibuſdam inrorati appareant; circa caput videlicet, vultum, & ceruicem: nam, vt docet Theophraſt. libello de ſudore, *ſudat ex corporis partibus maximè facies, licet & minus carnoſa ſit, & minus laboret, quòd & caput rarum & humidum eſt*, cui ipſa facies & collum ſubiacet. *Raritatis autem, humiditatiſque indicia tum alia ſunt, tum cerebrum & pilorum ortus; illud quidem humiditatis; hi raritatis: quam ob rem & primùm & maximè ſudatur fronte, quòd hæc ſecundùm cerebrum ſit. Ad hæc ſpiritus contenſio in caput magis extenditur*. Quæ pariter rationes apud Ariſtotelem regiſtratæ ſunt tota ſecunda problematum ſectione. Iure ergo ſudor in aliqua corporis parte inter praua hìc recenſetur ſigna, vt recenſetur etiam in prognoſticis: & Hippocr. lib. acut. *In Peripneumonia malum eſt, ſi æger difficulter ſpirauerit, & vrinæ tenues & acres, & ſudores circa collum & caput fiant; tales enim ſudores praui ſunt præ ſuffocatione, & impetu & violentia ſuperantibus morbis*.

Progn. nu.5. Acut. nu.53.

Sudor omnibus morbis eſt communis.

Sect.3.ægr. 8 Pleuritis ſudore iudicata.

Praui ſudores varij.

Sudores partiales.

Facies cur facile ſudet.

Frons facilè ſudat.

Et

Bilis pallida virens quæ, & cũt.

Et cum febre adhùc existente excreat æger pallidum viride,&c. pallidum ad viride vergens, quod bilis est nimium à præternaturali calore exassatę, quę dum serosa parte magis magisq; in dies destituitur, à viridi ad atrum properat; acerrimamque sibi vim adiungens, naturæ infestissima euadit: Hinc maximas inquietudines; Viscerum ac pectoris morsum, & tandem desperationem inducit ex lib. de vet. med. Iurè itaque huiuscemodi sputum, vt maximè funestum, improbatur in prognosticis, in Coacis, & in libris de morb. Quòd si cum febre adhùc valida coniungatur, duplici tunc nomine prauum erit, & quod humoris, vnde gignitur, & partis vnde manat, ardorem denunciat; & quod ipsomet euacuato, morbus nullatenus mitior euadit. Scitum est illud prognoseos. *Omnia sputa mala quæcunque dolorem non sedauerint*: significat enim vel non educi id, quod facit morbum: vel, si educitur, non ex facultatis robore (hæc enim non sine conferentia operatur) sed vi morbi, ac symptomaticè, irritatà naturà, euacuari: nam dum valida est expulctrix, vbi coctionis signa præcessere, peximi interdum vndecumque excernuntur humores, maxima cum ægrorum tollerantia atque iuuamine, coctio siquidem omnia mitigat. nu.34. nu.15.

Sputa omnia mala quę dolorem non sedant, & cur.

Aut si adhùc in Pulmone inest pallidum viride, excreatio cesset. id enim aut facultatis imbecillitatem, aut doloris vehementiam, aut humoris contumaciam òb nimiam crassitiem significabit. Sic & in Prog., *malum est sputum, quod valde chlorum est & spumosum. Si vero adeo syncerum fuerit, vt nigrum appareat, grauius illis hoc est. Malum etiam si nihil aut expurget, aut admittat* Pulmo, *sed plenus in gutture ferueat.* nam vt habetur 1. de morb. *Si sputum non reiecerit, & durior fit, & coarescit, & hominem perimit.* nu.23. nu.26.

Sputorũ vacuitas vnde.

Sic autẽ cùm inest, aut non inest cognoscere oportet. Cũ inest, in faucibus respirantis strepit & spiritus periculosus est. Si prauæ materiei expectoratio illicò cesset, scireq; velimus, num aliquid adhuc reliquum

liquum superſit in pulmonum latebris, his ſignis cognoſcere oportet. Primò ex ſtrepitu, quem edit inſpiratus aer, ſi bonchia craſſis viſcidiſque oppleta humoribus, offendat; nam vt ad cor refrigerandum perueniat, per anguſtias tranſire cogitur, dum craſſas diſſecans materias iter ſibi parat; colliditur proinde, ſtrepitumque emittit, qualem feruens olla viſcido repleta humore, vt in aſthmaticis obſeruare licet. Quod autem talis reſpiratio diſcrimine plena ſit, non eſt cur dubitemus, cum inde ſuffocatio immineat.

Signa latitàtis humoris in pulmonibus.

Et ſingultus adeſt. Non vtique per idiopathiam, cum non eſſentialiter atque primariò afficiatur ſuperius ventriculi orificium, cuius paſſio eſt ſingultus; ſed per ſympathiam, & thoraciarum partium conſenſum, quæ vel phlegmone, vel exitioſa admodum cacochymia obſidentur. Eſt etenim ſingultus conuulſiua ſtomachi affectio; ſeu quædam eius concuſſio, qua, quod noxium ſentit, ſiue ad repletionem, ſiue ad inanitionem pertineat, excutere nititur; cum exactiſſimi ſit ſenſus ob inſignem, quem à ſexto cerebri coniugio recipit neruum; ità vt quamcumq; noxam facillimè percipiat; ac dùm illicò totus ventriculus, omnibus expulſiuæ facultatis viribus circà orificum conſtringitur, vt quod noxium eſt propellat, aeris aliquid per anguſtũ tramitem eliditur, ac ſtrepitum edit. Id ipſum quandoque patitur à proximarum partium conſenſu, tàm naturalium, quàm ſpiritualium, vbi illæ vel ingenti phlegmone, vel vitioſa cacochymia obſidentur; idque vel exſiccato ſtomacho à vehementia caloris; vel prauo aliquo ſeu vapore ſeu ichore in ipſum inſpirato, vel irrorato; vt euenit in propoſito caſu repleti pulmonis. Sic & 2. de morb. ſingultientis cuiuſdam febris meminit, in qua ob læſa ſpiritalia ſingultus infeſtat, & 3. de morb. de Pleuritide ſanguinea verba faciens, *Cum*, inquit, *adfuerit ſingultus, ſimulque cum ſaliua, ſanguinis grumos nigros tuſſiendo reiecerit, ſeptima die moritur*, & aph. 58. ſec. 5., & aph. 17. ſec. 7. *ex hepatis inflammatione ſingultus, malum*.

Singultus in morbis pectoris.

Singultus quid ſit.

Aph. 39. ſec. 6.

Singultus cur ſtrepitũ faciat.

Singultus per conſenſum quomodo fiat.

na. 62.

nu. 19.

Et febris diſcedit excreatione adhuc in Pulmone hærente. Non modo infida ſunt quæcunque ſiue bona, ſiue mala præter rationem eueniũt vt habetur aph. 27. ſec. 2.

Morbum præter rationem mitescere pessimum est,

Prorrhet. num. 6.

3.epid.sec.1. ægr. 2.

Ægri cur prope obitū melius habere videātur.

sec. 2., verùm etiam à morbo interdum absque rationabili causa ægrotantes subleuari, inter praua signa, immò læthalia, connumeratur. Pluries id annotauit Hippocrates, in Prorrheticis quidem, *Mortifera omnia, quæ absque signis mitescunt, mortem in propinquo esse testantur*. In coacis verò, *Quæ prauis cum signis mitescunt, mortifera sunt. Lateris dolor in sputo bilioso, quod immeritò euanuit, insaniam facit*. Amplum testimonium prębent veritati huic multorum historiæ in epidemijs, præsertim Hermocrates ille, qui pluries à febre liber, tandem vigesima-septima vitam cum morte commutauit; plurimique sunt, qui non longe ab extremo spiritu, maiori degunt quiete, ita vt vulgus morbo iam defunctos existimet. Cuius rei multiplex afferri posset ratio; interdum extremos conatus habente natura, læthiferum excrementum è principe parte in viliorem deponitur, postmodum maiori impetu reuersurum; interdum verò, cum eò deuentum est, vt primigenium humidum penè consumptum sit, omnisque spiritus, tum in vitali principio, tum in solidis partibus, dissipatus; tunc naturalis facultas præ extrema imbecillitate neque morbificas materias vlterius coquere studet; neque vllo pacto commouet vt expellat: quinimmo extincto penè sensu in visceribus, omnis cessat dolor, omnis inquietudo euanescit; ac dum natiua extinguitur caliditas, febrilis ardor ad quendam deducitur teporem, vt infebricitationem fere mentiatur. læthale iccircò signum erit morbifico humore adhùc pulmonum latebris hærente, ac suffocante, febrem discedere; Quod non nisi ob natiui caloris extinctionem contingere potest, vt modò dictum est.

Alui fluxus rarò vtilis in morbis pectoris, nisi ad præseruādum.

Pleuritici raro per alui fluxum iudicantur.

Et aluus debili iam existenti secessum facit.

Alui fluxus rarò vtilis est in morbis pectoris, nisi ad præseruandum; vt in morbi initio dum cerebralis fluxio ad naturales deriuatur partes, fit ne adeo augeatur in pectore affectio: Vnde lib. de aer. aq. & loc. *Qui aluum liquidam habent, non admodum tentantur Pleuritide & Peripneumonia:* in quo sensu pariter accipiendum est illud Coacarum. *Quibus in febribus dolores laterum fiunt, ijs aluo multa aquosa bile permixta deijciente, remissio est*. Cæterùm quam rarò accidit, vt mitificata infesta num. 4.

in

in præcordijs materia, adque inferas partes deturbata, ex ità commota aluo Pleuritici morbo feliciter defungantur: sed perniciosus plerumque talis fluxus existit; nam vel nequaquam in ipso morbificus euacuatur humor; ex quo nulla sequitur conferentia, sed vires potius prosternuntur, quæ validæ in expectoratione esse debent, qua vna vt plurimum Pleuritici, & Peripneumonici exitioso morbo superesse consueuerunt; vel, si quid peccantis materiei eo fluxu euacuatur, id tenuissima erit pars, atque ichorosa: vix enim crassa & viscida per longos & angustos venarum anfractus ad intestina deuehitur; vnde quod in thorace reliquum superest, crassius ac tenacius redditum, nullatenùs postmodum per Tracheam educere fas erit, sed exassatum in pulmonibus, extremam deducet in
nu. 17. perniciem. Hinc sanciuit Hipp. 3. de morb. *Aluus in morbis pectoris neque nimis laxa, neque nimis adstricta esse debet: laxa enim cohibet sputum, adstricta auget febrem*: cuius rei rationem attulit loco superius citato ex 1. de morb. *Aluo calefacta, atque*
nu. 11. *omnia in se ipsam trahente, sputi sursum purgatio non æqualiter contingit.* In hoc tamen textu ea addit verba. *Debili iam existenti.* vt peximum indicet symptoma, quo non longè supremam abesse diem denunciatur: nam si fractis viribus, penitusque exhaustis ob eas, quæ præcessere, febres, dolores, vigilias, talis superueniat symptoma; naturalem omnem œconomiam labefactatam, ac penè ab æruginosa bile eò resudante demolitam significabit; ità vt ventriculus nil amplius retineat, nil concoquat, nil attrahat Hepar, sed omnia suo marte deorsum effluere sinat: Vnde 1. de morb. *Aluus turbata in Pleuritico, Peripneumonico, aut suppurato malum*. Quod 6. aph. 16. & alibi non tarò registratum reperimus. Atq; ex his omnibus signis læthalem prorsus Pleuritidem esse agnoscemus: quæ tamen omnia non adeò pleuritidis propria dicenda sunt, vt cum alijs acutis morbis coniungi nequeant, eorumque exitiosam prauitatem demõstrare; neque interim prætermittendum alterum oraculũ in Coacis. *Quibus Pleuriticis strepitus multus in pectore est, & facies tristis, & oculus morbi regij colore infectus, ac caliginosus; hi pereunt.*

Aluus in morbis pectoris vt nã esse debeat.

Pleuritidis curatio.

Cæterùm Pleuritidem hoc modo curare oportet. Febris sedanda non est per septem dies. Potu vtendum aut Aceto mulso, aut Aceto & Aqua. Hæc autẽ quamplurima offerre oportet, quo humectatio fiat; eaque facta excreationem faciat. Et dolor sedandus est calefactorijs medicamentis; & ad sorbendum dandum est quicquid excreationem facit; & balneis vtendum est quarta die. Quincta autem & sexta oleum illinendum est. Septima lauandum est si febris dimittere non velit, quo præ balneo sudor contingat: insuperque & quincta, & sexta fortissimis vtendum est excretoriis medicamentis, quo septimam diem quam facillimè transigat. Si verò neque septima die febris cesset, nona cessabit, si non aliud quid periculosum accedat. Postquam autem febris dimiserit, sorbitiones quam debilissimæ offerantur. Si verò vacuatio oboriatur, siquidem iuuenile adhuc est corpus, potus auferendi sunt; si verò febris dimisit, triticeis sorbitionibus vtaris. Et eodem modò Peripneumoniam curato.

Absolutis ijs, quæ ad Pleuritidis huius diagnosim atque prognosim spectant, ordinis ratio postulat, vt ad curationem modò accedat: quam eò potissimum dirigit, vt oppressos Pulmones àb exitiosa vindicet cacochymia, cuius partem anacatharsi per Tracheam expurgat; partem per corporis habitum sudoribus educere, partem balneis fotibusque dissoluere, ac dissipare studet: Cumque febris symptomaticum quid fit in hoc affectu, ac pleuritidis sequatur naturam; hinc monet primò ne primis septem diebus ea sedetur, hoc est, curatiua intensio ne in febrem principaliter dirigatur, relicta Pulmonum cacochymia & intumescentia tanquam minus principali; tum quia hæc est, quæ præcipue vrget, & febris

causa

causa existit; tum quia febris refrigerantibus sedatur, quæ tamen ex aph. 14. sec. 5. pectori inimica sunt, tusses mouent
nu. 25. & fluxiones: quinimmò ex 2. de diæt. humiditates in corpore congelando, hoc est, incrassando, valde contumaces reddit, sputumque supprimit; quæ omnia pleuritidis curationi plurimum aduersantur. Prætermittenda igitur febris est; idque non primo tantum septenario, quo periodo difficilliora vt plurimum tempora transigit Pleuritis, incrementum videlicet, & vigorem; ac tunc præcipuè feruet febris; quapropter de facili ad eam curandam incautè trahi posset Medicus; sed quousque morbus hic in suo vigore perstiterit. Quod si postea febris, quæ accidentaria erat, ob peculiares Ægri dispositiones essentialis euaserit, ad eam curandam tutò deuenire poterimus. Iudicatur tamen morbus hic, aut septem diebus, aut nouem, aut vndecim, aut quatuordecim, prout
nu. 23. coctio aut citius aut serius apparuerit, vt docet Hip. 1. de morb. & 1. aph. 12. Biliosissima tamen cum sit proposita hæc affectio, primo plerumque septenario eam iudicari rationabile est.

Frigus quæ mala inuehat pectori

Febris cur non sedãda in Pleuriticis.

Potu vtendum est Aceto mulso, aut Aceto & Aqua.

nam vt habetur lib. de affect., in Pleuritide potiones dandæ
num. 8. sunt acidiores, quò sputum de latere repurgetur: inter acida verò primum sibi vendicat locum Acetum, ob vim, quam ex partium tenuitate obtinet crassas penetrandi, dissecandique materias, naturamque mordicando irritat ad expulsionem tussi excitata. At ne sua acredine thoracis membranas offendat, melle, aut aqua attemperandum est; illo quidem si abstersione indigeamus; hac verò, si diluere, feruoremque ac sitim corrigere in animo sit. Qua autem proportione mulsum acetum, quod oximel appellari posset, confici debeat, dilu-
nu. 40. cidè docuit 2. de morb. *Bibat autem mel*, inquit, *æquali affuso aceto coctum; ità vt quanta fuerit mensura cocti mellis & aceti; vnde vigesimam partem affundas:* vtque dilutior reddatur hęc mixtio, fitque potabilis, postea quoque aquam modico aceto affuso
nu. 28. ammiscet. Ità oximel mitius redditur, positisque noxis, quas nimia acredine inuehebat, Os, inquit 3. acut; *faucesque humectat*,

pleuriticis acidior potio prodest.

Aceti vires.

Oximel vt nam conficiatur, & eius vires.

ctat, sputum educit, sitim sedat, & mellis inhibet noxas, nempe quod in melle biliosum est, castigat. Nam mellicratum etsi multis nominibus expetendum in thoracis affectibus; ex eodem enim 3. acut. *Pulmonem mollit, sputum moderatè educit, tussim lenit & abstergit*; minus tamen commodum est ijs, qui amara bile abundant: ac proinde in biliosa hac Pleuritide iurè Oximel ei anteponitur: ex libro namque citato, aciditates ex aceto amara bile laborantibus conferunt. Potio prætereà liberaliter offerenda est, vt materia in Pulmonum anfractibus tum frequenti spiritu & febre, tum tenuioris partis assidua expectoratione crassescens, assiduè diluatur, & liquescat, vt deinde penitùs euacuari possit: Quapropter non vnico, liberalique haustu haurienda, ne in ventriculum tota confestim delapsa, hunc aggrauet, pectori verò parum aut nihil prosit; sed compluribus & exiguis haustibus propinanda: ita etenim, vt habetur libello de Corde, aliquid semper per internam Tracheæ superficiem delabitur, quod per bronchia immeditatè excurrit, diluitque: ita & 2. de morb., acetum mulsum paulatim & frequenter bibendum tradit.

nu. 26.

nu. 29.

Acetum biliosis prodest.

Pleuriticis potiones copiosę per plures tamen vices offeredæ.

nu. 40.

Et dolor sedandus est calefactorijs medicamentis.

Nil fuit Hippocrati antiquius in Pleuriticorum curatione, quam dolorem vt citius omni arte lenire, ne fluxio ad sedem affectam magis magisque concitaretur, & infarctam phlegmoni materiam vtcunque discutere atque euacuare, priusquam vel spiritum penitùs intercluderet, vel, in pus immutata, empyema procrearet; nam vt docuit primo de morb. Pleuritici aut sputo statim euadunt, aut à copiosa fluxione suffocantur, aut suppurantur. Indicia autem hæc de se præbent in septem diebus, aut nouem, aut vndecim, aut quatuordecim. Pro his igitur assequendis statim ab initio calida adhibere fomenta consueuit, vt quæ tum attemperando, tum leuiter discutiendo perbellè id præstare possunt. Id ipsum præcepit 2. acut. lib. 1. & 2. de morb. & alibi pluries. Attamen huic consilio acriter nonnulli aduersantur, quasi flagitium sit pleno adhuc corpore, nec dum sedata fluxione ad localia descendere medicamenta, quæ calefaciendo attrahere magis possunt, morbumque

nu. 13.

Pleuriticis Hipp. statim ad sedandũ dolorem fomenta applicat.

Num fomẽta sint adhibẽda Pleuriticis.

acut. nu 10.

humque augere: Quapropter, inquiunt, ipsemet Hippocra-
nu.8. tes lib. de affection. id prohibuit his verbis. *Cum autem pus*, idest coctum sputum, *purgare incæperit, latus calefacere conducit, & forinsecus maturare ea, quæ circa latus sunt: prius autem*
nu.20. *hoc facere non expedit*. & 3. de morb., *Cum iudicationes sunt*, de Pleuritide loquitur, *dolentes locos humidis fomentis tepefacito, & oleo illinito*. Verùm quam iniustè tam proficuo detrahant consilio, ex ipsamet pleuritidis generatione, satis colligi videtur,
nu.23. quam 1. de morb. luculenter exaratam habemus, vbi affectionem hanc tunc potissimum gigni asseritur, cum à nimio Vini potentioris potu, vel alia etiam causa, vt violento motu, vel similibus, totum corpus incaluerit meabileque redditum est: incalescunt pariter humores, ac humectantur, hoc est, fluxiles fiunt: His enim commotis, concitatisque, dum per carnes feruntur, rigor superuenit calore interiora petente. Quod vtique multo magis eueniet, si corpori ita disposito subitum frigus, ventiue aquilonares, offundantur: cumque latus carne nudum sit natura præ omnibus corporis partibus, nec sit in ipso quicquam, quod renitatur, præter ventriculi cauitatem, maximè rigorem percipit: Et cum riguerit, ac refrigeratum fuerit, tum caro, quæ est in latere, tum venæ contrahuntur, & conuelluntur: & quantum in ipsa carne inest bilis, ac pituitæ, aut in venis, quæ in ipsa carne sunt, id magna ex parte, aut totum secernitur, intròq; compellitur ad caliditatem, carne extrinsecus condensata, atque id ad latus affigitur, & dolorem vehementem exhibet, & percalescit, & per caliditatem trahit ad se ipsam à vicinis venis ac carnibus pituitam ac bilem
nu.8. &c. Quod indicauit etiam eodem lib. de affect., inquiens, *Fit autem hic morbus maximè ex potu, cum quis humectato corpore aut sobrius, aut ebrius friguerit*. Quod si ita est, potuit ne opportunius excogitari præsidium sub morbi initio in Pleuritide, quam calidum fomentum? quò frigefactum, rigidumq; latus, leuiter incalescat, laxetur, perspirabilior euadat cutis, & humores, qui ad interna, densatis nimirum exterioribus tum carne, tum venis, impellebantur, inque affectam partem infarciebantur, extrà effundantur, dissipentur, resoluantur. At si maior fuerit affectio, quam vt possit hoc vno auxilio dolor

Pleuritidis generatio.

Fomenta in Pleuriticis maximè probantur.

sedari

ſedari, itaut ad venæ ſectionem (quod præcipuum eſt præſidium) ſit deueniendum, non ne noxius humor à fotu attenuatus eliquatuſque, facilius è parte affecta proximioribuſque locis haurietur, vt docet etiam Galen. 6. epid. ſec. 5. part. 29., atque ita illam ſanguinis mutationem ſperare poterimus, quā Hip. de vic. acut. in Pleuriticorum phlebotomia exoptat? ſub initio itaque, primo videlicet, aut altero circiter die huiuſmodi fomenta admouenda ſunt, quò rigida illa quamprimum à latere remoueatur affectio, infarctique euocentur humores, aut ita diſponantur, vt anacatharſi, aut venæ ſectione euacuari poſſint. At ſi hoc tempore haud ſedetur dolor, deſiſtendum erit, ne à iugi calore tenuioribus reſolutis partibus, pulmones exſiccentur: *ſiccant* ſiquidem *& calida, quæ nimis calefaciunt & friggida vbi nimium friggefaciunt*, inquit Hipocr. 1. de morbis citat., morbifica materia craſſior euadat, vel nimis ad ſuppurationem diſponatur: nam calida aqua ſuppuratoria eſt ex aphoriſm. 22. ſec. 5. Vbi demum ſputa apparuerint cum ſignis coctionis, ſi opus videatur eò quod copioſa adſit materia, nec vndequaque excocta, ad abſoluendam coctionem, fomenta iterum admoueri poterunt, iuxta preceptum lib. de affect., & 3. de morb. cit., quæ non purè anodyna ſint & aperitiua, ſed coquentia potius, ita vt emplaſtica, obſtruenteque facultate calorem illesà partè geminare valeant: quod vtique noxium ab initio fuiſſet, non dum euacuato corpore. Neque de ſuppuratione tunc adeò timendum erit: nam poſtquam cæperit noxius humor aliquatenus euacuari, id, quod relinquitur, non valdè infarctum & concluſum eſt in parte obſeſſa, conceptuſq; calor cum reſudante humore & ipſe euaporat. nu. 12.

Victus acutorū triplex eſt.

Et ad ſorbendum dandum eſt quicquid excreationem facit. Triplex eſt victus acutorum ex rei neceſſitate inuentus, vt habetur lib. de vet. med. Potio, Sorbitio, Cibus; quibus variè pro maiori minoriue morbi acutie vtendum eſt. Et quamuis Pleuritis morbus ſit peracutus, ſolo tamen potu haud contenctus eſt Hippocrates pro Pleuriticorum nutritione, vt in pleriſque huius generis morbis conſueuit, ſolo mellicrato, aut oximillite, aqua ex craſ- nu. 10. 11. 12.

fiori

ſiori farina, aut tenuiſſima tipſana detinens ægrotantes; ſed ſorbitiones etiam offert, quãuis valde dilutas propinet ſub initio, dum adhùc morbus percrudus eſt: vnde & potionibus eas intermiſcet, vt paulò pleniori victu vires firmiores ſeruentur, quales maximè opus ſunt in anacatharſi, quę nõ ab vna naturali expulſiua facultate, ſed multũ ſimul adiuuante animali perficitur, dum valida thoracis muſculorum omnium cõcuſsone ſputum eijcitur; Hinc præcipit eodem primo de vic. acut., ſorbitiones haſce augeri quo magis ſputa procedunt, ad iudicationem vſque, & vltra per duos dies. Quod perperàm alicui factum videri poſſet, medicisq; dogmatibus aduerſari, cum ex Galeni decreto 1. de criſ., in laterum & Pulmonum paſsionibus tunc ſtatus ſit, cum copioſa coctaq; educuntur ſputamina; in ſtatu verò tenuiſsima victus ratione vtendum eſt, ex aph. 8., & 10. ſect. 1. Cui dubitationi ſatisfaciemus tum ex iam dictis, òb peculiarem Thoracicorum morborum conditionem, qui, dum ſputo iudicantur, validis non modò naturalis facultatis, ſed animalis etiam viribus indigent; tum quia ſi verum eſt, quod Hippocr. eodem 1. acut. protulit, quod dolores in Pleuriticis ſtatim ſua ſponte ceſſant, vbi memorabile quid ſpuere, ac expurgari cœperint; (quod quidem non aliunde prouenit, quàm quòd morbificà materià ex parte euacuatà, incipit inflammatio detumeſcere, minuiturque tenſio; vnde cætera ſymptomata miteſcunt) declinatio hæc verius, quam ſtatus nuncupari poterit.

[Margin: Pleuriticos cur non ſola potione ſed ſorbitione reficiat Hip.]
[Margin: au.6.]
[Margin: cap.18.]
[Margin: au.7.]

Et balneis vtendum eſt quarta die. Quincta autem, & Sexta oleum illinendum eſt. Septima lauandum eſt ſi febris dimittere non velit, quò præ balneo ſudor contingat. Balnei quemadmodum plurimus fuit priſcis temporibus vſus in valetudine tuenda, ità & in morbis pleriſque depellendis eo haudacter vti conſueuerunt. *Magni admodum pendere oportet*, inquit Hippocr. 3. acut., *ſi Aeger cum rectè valuit, balneum valde affectauit, & lauari fuerit aſſuetus: nempe tales magis appetunt, iuuanturque cum loti fuerint, adeò vt lædantur ſi non fuerint loti*. In Pleuritide tamen & Peripneumonia peculiariter prodeſt òb præclaras facultates, quæ 3.

[Margin: Balnei conſideratio.]
[Margin: lib.32.]
[Margin: Balneo aſſueti tutius eo vti poſsũt in curandis morbis.]

acut. cit., & in aphorismis ei tribuuntur, lateris, & pectoris & dorsi dolorem leniendi, sputum maturandi, atque educendi; facilem reddit spirationem, cutis superficiem emollit; quæ omnia in thoracicis curandis affectibus quam maximè expetuntur; eaq; præstat laxando, leuiter digerendo, euocandoq;, vt de fomento diximus. At ipsum admouet die quarta, transacto videlicet principio, apparentibus coctionis notis, depletoq; aliquatenus vniuerso corpore, vt supponendum est: quinimmò non nisi semel eo vtitur; repetitq; ni morbus cesset, septima die, vt pericula euitet, quæ ex nimio ipsius vsu imminere possent: nam *calidum*, dicebat Hippocrates in aph., ijs, *qui sæpius ipso vtuntur, hæc adfert incommoda. Carnium effœminationem, neruorum imbecillitatem, mentis torporem, &* (quod magis in proposito casu negotium facessit) *sanguinis profluuia*: ob fluxiones namq; balnei vsum plurimum extimuit Galen. in internis inflammationibus, nec non in febribus putridis. At si parce eò quis vtatur, vt hìc pręcipitur, cutis spiracula aperiet, rigidam in latere dispositionem remouebit, euocabit humores, disponetq; ad sudorem, qui sæpè excitari solet in morbo bilioso, cuiusmodi est proposita Peripneumonia & Pleuritis. Neque de fluxionibus valdè timendum erit, cum tepens balneum tam raró adhibitum, succos nequaquam possit de facili eliquare: ex quo dicebat Hippocr. eodem lib. de acut. *Balneum plerisque in morbis vtentibus confert; in his quidem assiduè; in alijs verò non*. Intermedijs verò diebus vnctione dumtaxat contenctus fuit, vt quæ satis sit ad mollem qualitatem seruandam, quam die quarta balneum inuexerat.

Balnei prærogatiuæ in morbis pectoris.

5. aph. 16.

Balnei nocumenta. Gal. 7. aph. 42. 10. meth. 10. 3. acut. tex. 62.

nu. 31.

Quincta, & Sexta fortissimis vtendum est excretorijs medicamentis, quò septimam diem quam facillimè transigat. Cum enim peracuta sit proposita affectio, plurimùmq; biliosa, primo septenario sępissimè terminari solet; ac nisi sistatur fluxio, materiaq; in Pulmonibus inculcata, vtcumq; imminuatur, crassior à frequenti spiritu reddita, anhelitum intercludit, suffocandoq; interimit. Iurè ergo de septimo valde sollicitus est, & priusquam adsit, Pulmones quoad potest, meabiles reddere studet: ac quemadmodum

primis

primis diebus solemnioribus remedijs, totum præsertim corpus euacuantibus vacasse credendum est; sic & propè septimum ecclegmatibus, iisque, quæ incidendo, abstergendo, diluendo, atque irritando, expectorationẽ promouere possunt, quammaximè incumbit. Plurima verò ex expectorantibus huiuscemodi recensentur lib. 3. de morb., quibus, vtpotè calidioribus, acrioribusque, cautè vtendum erit. Atque hæc est Pleuritidis curatio, quæ Peripneumoniæ pariter aptari poterit, cum vtraque Pulmonum sit ęgritudo, neque aliter differant, quam quod illa vnã tantummodo partem, hæc vtramque occupat, vt patet ex dictis. Ita & 3. de morb. *Curare Pleuritidem hoc modo oportet*, inquit, *vt plurimum; velut Phænitidem & Peripneumoniam; præterquam quod hìc balneis calidis & Vino dulci vtendum est*; & lib. de affect. *Per potus autem & sorbitiones, & ventris subductionem ac frigefactionem eadem curatio adhibeatur in Peripneumonia, quæ in Pleuritide.*

Ecclegmatũ dotes.

nu.22.

nu.9.

Postquam febris dimiserit, siue Septima, siue Nona die contingat sorbitiones quàm debilissimæ offerantur. non certè quòd tunc temporis tenuius nutriendum sit, cum 1. de vic. acut. Sorbitiones prout euacuationes augentur, augendas esse docuerit, transactoque morbo refectioni potius vacandum sit: vnde sedata febre, triticeis hìc vtitur sorbitionibus, quæ proculdubio magis nutriunt, quàm hordeaceæ, quas æquum est prius exhibuisse, cum excreationem maximè exquireret. *Si quid dare volueris refectionis gratia*, inquit Hipp. lib. de affect., *alicam dato, & ptisanam triticeam; hæ enim sorbitiones sunt fortiores*; sed cùm peracta iudicatione, & sedato iam morbo in eadem victus tenuitate biduo detinendus sit Æger ex tex. cit. de vict. acut., quò magis in valetudine stabiliantur Pleuritici, qui iam iam ab Horci faucibus erepti sunt, & ab omni recidiua tuti euadant; eò magis, quod debiles sint, ne à copioso alimento suffocentur; subitaque euitetur mutatio à tenuissimo ad pleniorem victum, quæ sensìm facienda est, vt tutò fiat. Cumque victus Pleuritico conueniens tenuissima sit sorbitio; hinc dicit sedata febre hanc esse offerendam, in eodem scilicet victu aliquantisper adhùc esse persistendum. Sic & lib. 2. de morb., in prima Pleuritidis specie.

nu.6.

nu.42.

Vbi verò *febris dimiſerit*, inquit, *per biduum milium bis in die ſorbeat*. Scio aliter textum hunc à Martiano interpretari, immutatis verbis, cum Zuingerio: quod tamen minimè nunc neceſsè arbitramur. Cæterùm quæ ſint debiliſsimæ cùm ſorbitiones, tùm alimenta, docuit Hippocr. lib. de vet. med., nec non lib. de affect., inquiens. *Leuiſſima ſunt cibaria & potus, & obſonia, quæ moderatè in corpus ingeſta, aut paulò amplius ſupra modum, neque repletionem exhibent, neque tormen, neque flatum, neque aliud quoddam eiuſmodi; & celerrimè concoquuntur, & concocta ſecedunt, & per omnem diem in ventrem ingeſta, minimè moleſta ſunt, etiamſi diù ante ingeſta fuerint. Grauia autem ſunt quæ moderatè exhibita, aut infrà modum, repletionem, & dolorem exhibent, & quæ neque dari, neque edi, neque bibi poſſunt, quin dolorem exhibeant. Et ſi quis ipſa per tempus rurſus bibat, aut edat, etiam ſic dolorem exhibent, & non pro ratione ſecedunt.* Ita ab effectu huiuſmodi cibaria deſcribit Hippocrates, quemadmodum à priori ſic eadem explicat lib. de vet. med. *Quod in vnoquoque forte, & humana natura potentius eſt, quodque non poſſit ſuperare, hoc ipſum lædere duxerunt, & hoc auferre quæſiuerunt. Fortiſſimum autem eſt inter dulcia dulciſſimum, inter amara amariſſimum, inter acida acidiſſimum, in omnibus adeò rebus vigor ipſe ac ſummum.* & paulò inferius. *Robur, & augmentum, & alimentum præſertim per nihil aliud contingit, quam quod probè temperatum eſt, & nihil habet intemperatum, neque forte, ſed totum vnum factum eſt, & ſimplex & non forte.* Exceſſus itaq; primarum non modò, ſed ſecundarum multo magis, & tertij ordinis qualitatum in cauſa eſt, quod alimenta difficilius ſuperentur ab humana natura, inque ſuam tranſeant ſubſtantiã, eaque dicuntur fortiſsima; quemadmodum temperata, quæ facilè tranſmutabilem nacta ſunt ſubſtãtiam, ſiue à natura, ſiue àb induſtri præparatione, ea debiliſsima leuiſsimaque Hippocrati nuncupantur. De ſorbitionibus verò ibidem ſic pariter locutus eſt. *Sorbitiones inuenerunt pauca ex fortibus multa aqua permiſcentes, & robur ipſum temperatura & coctura detrahentes:* Quarum vſum ſic citato lib. de affect. explicauit. *Sorbitionem in morbis omnibus dato aut ptiſanam, aut milium, aut farinam, aut alicam: & quæcunque ex his dederis ad ſeceſſum, tenuia dato, & magis*

Marginal notes: nu. 24. — nu. 44. — Cibi & potiones quæ leuiſſimæ ſint; quæ fortiſſimæ. — nu. 24. — Fortiſſimũ quid ſit.

magis percocta, & dulciora potius, quã salsiora, aut calidiora. Quę verò ad robur, aut refocillationẽ, crassiora, pinguiora, & moderatè cocta &c. Alica velut omnium robustissima, & farina velut his robustior.

Si euacuatio oboriatur, siquidem iuuenile adhùc est corpus, potus auferendi sunt.

Variè apud varios habetur hęc lectio: communiter namque legitur ἰνιθμός, hoc est, Euacuatio. Vaticanus codex habet νύγμος, idest, Punctio. Caluus λυγμός, hoc est, Singultus. Nos vulgarem magis probamus; nam id, quòd modò consulit Hippocrates, subortæ euacuationi melius aptatur, quàm Singultui aut pungenti dolori, vt iam videbimus: cùm enim superiùs dixisset febrem post adhibita medicamenta septima aut nona die cessaturam in Pleuritide, si de morbo scilicèt iam triumphante natura, faustum exitum habitura sit, ac nil interim periculosius accedat, quod rem secùs se habere denunciet; docuissetque quid sit agendum si febris, vt dictum est, prosperè cesset; iam innuit quid agere debeamus si contrarium eueniat, ac qnid periculosum accesserit, qualis est euacuatio, seu alui fluxus, Pleuriticis quàm maximè funestus, vt toties dictum est. Tunc videlicet non amplius copiosis adeò potionibus, quales in thoracicis morbis supra probatæ sunt, esse incumbendum, sed aliquantisper temperandum ab ijs, ne aluus magis laxetur, deijcianturquæ vires, absq; eo quod aliquid de morbifica minuatur materia: Idq; præcipuè agendum est si æger iuuenis extiterit, ac proinde neque tanta adsit crassities in humoribus, neque adeo debilis sit, vt noxiam materiam, nisi quàm maximè dilutã, educere non possit, quemadmodum accidit in Senibus, à quorum frigida siccaq; partium temperie crassiora subindè reddũtur excrementa, quæ ab imbecillioribus eorum viribus nisi dilutissima, eijci non possunt: ac proinde à potubus non adeò commode vt iuuenes temperare queunt in his affectibus. Potiones cur auferendæ Pleuriticis si iuuenes sint, & euacuatio oboriatur.

XXXI. At verò suppuratis caput purgare oportet, non fortibus medicamentis, sed paulatim auertere in nares, & simul edulijs ventrem subducentibus vti. Et Suppuratis caput purgãdum est.

cum

cum principium morbi non dum est, sed eò fluxus vertitur, ac vergit, excreationem facere, & tussim excitare, & medicamentis infusilibus in nares vti, & cibis simul ingestis: Cum autem excreationem facere oportet, pluribus cibis & salsis, ac pinguibus vtendum est; & vino austero, & cum sic habet, tussis inducenda.

Empyicorũ curatio.

MOrborum, quos à cerebrali fluxione gigni demonstrauit, curationem prosequitur, suppuratisque in hoc textu opitulari instituit, per breuem tamen, diminutamque proponit curationem; ità vt proximè potius imminens Empyema præuertere, quam præsens curare doceat: Quapropter quæcunquæ ad absolutam argumenti huius tractationem requiruntur, ex lib. 2. de morb. erunt hùc transferenda, vbi de morborum curationibus ex professo agitur. Suppuratis itaque, seu potius, futuris suppuratis; vbi scilicet morbus non dum inchoatus est, sed fluxionem ad hoc tendere atque inclinare ob peculiares conditiones supra t. 23. assignatas varijs ex signis colligimus; tunc primò caput purgari consulit, fluxionemque auerti ac declinari tum ad nares, tum ad aluum. Quod vtique preceptum nō huic vni, sed morbis quibuslibet, qui à fluxione proueniant, commune est. Notum est illud libri de humor. *Repentium humorum medela declinatio, deriuatio in caput, in obliqua, quà maximè repit; aut reuulsio in supernis deorsum, in infernis sursum, aut siccare &c.* & Gal. 6. de san. tuend. cap. 9. *Pleraque*, inquit, *Medicorum pars occurrit partibus fluxione tentatis, cum satis sit capiti prospicere, in quo est fons.* Vnde & 3. de morb. in curatione etiam Peripneumoniæ statim ab initio caput leuius reddendum voluit, quò nihil influat ad pectus. Cæterùm id caute, leuioribusque medicamentis peragendum est, ne nimiùm agitatis in capite humoribus, in thoracē vehementius irruant: qua de causa 2. prog. sternutamenta in omnibus pectoris morbis improbantur. Aluum lubricantibus itidem edulijs subducit, ac leuitur soluit, tum ad fluxionem à pectore deriuandam, caputque expiandum; aluus etenim exinanita trahit à toto corpore, & præcipuè à

Fluxionum generalis curatio.

num. 1.

nu. 17.

nu. 13.

Sternutamē ta in pectoris morbis improbantur.

cipuè à

cipuè à capite; tum vt corpus meabile reddat, febremque
nu.17. mitiorem: nam vt legitur libro 3. de morb. in morbis pectoris *oportet infernam aluum neque valde suppressam esse, ne febres sint acutæ; neque valde egerere, quò saliua sursum educi possit, & æger viribus valeat*. Posthæc ad præcauendum ne noxia materia in pus transmutetur, illam omni arte expectorare tentandum est, tussi excitata salsis cibarijs, quæ vim habent tum irritandi, tum abstergendi atque attenuandi; pinguibus item, quæ leniunt, materiæque exitum faciliorem reddunt: Quod ipsum obseruauit Hip. lib. 2. de morb. in suppuratis ex Peripneumonia, cibos exhibens quam salsissimos, atq; pinguissimos. Vino denique vtitur austero, vel potius, subaustero, & quod modicè tale sit, ne, si nimium adstringat, cohibeat sputum: etenim Vinum hujusmodi suppuratis pluribus nominibus prodesse poterit, cum & leuiter irritando tussim excitet, promoueatq; expectorationem; flaccidos, nimiumq; laxatos ab excrementitia humiditate Pulmones, & ad putredinem dispositos, leuiter exsiccando corroborat, & à
nu.50. putredine tuetur; *Austera siquidem*, ex Hip. lib. de affect., *ad robur & siccitatem commoda sunt*. Aluum denique manutenet, ne quacunque ex causa nimiùm laxetur, cum maximo virium dispendio: hinc enim funestum solet esse in suppuratis alui profluuium. *Alba autem vina, & austera*, inquit lib. 2. de
nu.13. diæt. *calfaciunt, magisque vrinam cient, quam aluum mouent*:
nu.44. vnde lib. 2. de morb. suppuratis ex Peripneumonia succurrens, suffumigium instituit ex Sij succo, lacte, & vino tornio, seu potius tortiuo, quod post primam vuarum pressuram prælo exprimitur, ita vt & acinorum, & corticis, & racemorum succus extrahatur; indeque vinum austerum, acerbumq; elicitur, quod exasperandi vim habet atque irritandi. Celsus pariter in Tabidorum victu vinũ probauit austerum lib. 3. cap. 22. quod passim in cura tabis obseruauit Hippocrates, vt videre est libro de intern. affect. & alibi.

Salsa irritãt, abstergunt, & attenuãt, Pinguia verò leniunt, & meabilẽ reddunt.

Suppuratis cur Vinum subausterũ prabeat Hippocrates.

Austera cõmoda sunt ad robur & siccitatem.

Aluus turbata in suppurato malum Hipp. 1. de morb. n. 6.

Vinum tornium quod nam sit.

Tabidis austerum vinum offerẽdum est.

XXXIII Tabidos item eodem modo, quod ad reliqua attinet, curabis; præter quamquod cibi non multi simul ingerendi sunt, & obsonia non plura, quam cibaria fru-

Tabidorum curatio.

frumentacea; & vino inter edendum vtendum est aquoso, vt ne calfaciat, & corpori debili existenti caliditatem exhibeat, & simul ambo calfaciant in eodem tempore, & caliditate multum fluxum inducant.

EX suppuratione ad Tabem curandam descendit: consectaneæ enim ad inuicem sunt hæ affectiones, vt aliàs vidimus, multaque consimilia habent: Vtraque namque sæpissimè à cerebrali fluxione gignitur; vtraque spiritalia obsidet membra; in vtraque iccircò curanda fluxio primùm auertenda, atque sistenda est; mòx expectoratio procuranda; aluus in mediocritate continenda. Illud tamen peculiare habet vera Phthysis, quod morbifica eius materia acris atque erodens est, & ex feruido ac putredinoso pulmonum vlcere lentam febrem perpetuò adnexam habet, à qua partes solidæ omnes in summam deducuntur maciem; quapropter maximè languet natura, natiuusque calor summè imbecillis existit. Hìnc fit, quòd cibi haud ita multi simul sunt ingerendi, ne tenuis obruatur calor, neq; plura, hoc est, neq; alia cibaria offerenda ex ijs, quæ in cura empyematis retulit, quàm frumentacea: Cætera etenim, quæ Suppuratis proponebantur, pinguia & salsa, Tabidis minimè conueniunt ex lib. de intern. affect. in cura tabis, vbi sic legitur; *Caput ipsius purgetur pharmacis ad nares appositis: Cibaria & obsonia dentur neque pinguia, neque nidorosa, neq; valde acria.* Scilicet quòd facultatem habeant erodentem vim augere in humoribus; cum frumentacea natiuo lentore illam potius obtundant; neque ab igneo Tabidorum calore corrumpuntur; nec facilè dissipantur, plurimùmque nutriunt: nam cum Phthysis valdè cronicus sit morbus, ita vt ad septimum vsque annum, & ad nonum quandoque extendi possit, ex lib. 2. de morb., & de int. affect., pleniorem proinde requirit victum, quo vires perdurare possint: Vtque dicebat Arabus Princeps, *indicarentur cibi multi nutrimenti, sed facultas imbecilla nequit conficere; quod autem facillimum concoctu est, minus nutrit, ideo medio modo agendum, & sæpius.* Ob eam rem Alexander Petron. lib. 1. de alno sine med. moll. cap. 4. in fine, acriter eos Medicos carpit, qui præduras Limacum, Testudinum

[Left margin notes:]
Tabidorum cura in quo differat à cura Empyicorum.
Pinguia, & acria Tabidis inimica.
Phthysis ad nonum quãdoque annũ extenditur.
Tabidorum victus plenior sit.

[Right margin notes:]
nu. 11.
nu. 47.
nu. 12.
Ex Gal. 7. meth cap. 6.

num, cæterorumque testaceorum, & crustaceorum carnes Phthysicis, atque Hecticis, quorum ventriculus imbecillis est, quotidie offerunt, quippe quæ ab his confici non sine graui noxa possunt; neque Galenum rectè intelligunt, dum de animalibus, quibus testa pro cute est, loquitur, exhibetq; huiusmodi cibaria ijs, quibus ingesta in ventriculo ob prauos succos corrumpuntur; nam recrementa, quæ passim à Tabidis marcida & purulenta excerni conspicimus, non è ventriculo, sed è thorace magis procedunt; ijsque tantùmodò alimenta hæc vtilia existunt, qui, quamuis valde graciles atque extenuati, ventriculo tamen maximè valent. Huiusmodi sunt viri quidam flaui, præcalidi, iracundi, macri, nidorosos ructus sępe reddentes, in quorum ventre leues cibi putrescunt, graues benè coquuntur. Hæc vel similia Petronius. Sed pace tanti Viri non video cur & Phthysicis, qui hectica febre perpetuò torrentur, ventriculiq; substantiam igneo calore præcalidam habent, cibaria huiuscemodi profutura non sint; quæ refrigerant, & validum præstant alimentum, minimè putrescibile, aut dissipabile; cum pro ventriculi imbecillitate aliter atq; aliter ea parari possint, eorumq; robur coctura aut mixtione frangi, inq; varias & potiones, & sorbitiones redigi. Et si quis debilior sit, quam vt possit ea superare, Cancros exhibere poterimus, qui ex Dioscor. lib. 2. cap. 9., carnem obtinent friabilem, quæq; facillimè digeritur; hisque morbis à tota substantia opitulari creduntur. Vinum præterea propinat, vt debilitato corpori, & ob solidarum partium exsiccationem penè refrigerato, caliditatem, vel potius caloris substantiam communicet: ex vino etenim sanguis, & spiritus augetur, à quibus natiuus calor vel conseruatur, vel restituitur: Exhibet tamen aquosum, ne nimiùm calefaciat, ita vt adaucto tum à febre, tum à meraciori vino extraneo calore, corpus magis eliquescat, maioremq; inducat fluxionem. *Calescente corpore*, inquit, Hipp. 1. de morb., *humiditas maximè eliquatur. Et quæ quidem à supernis partibus eliquatur, in supernum ventriculum maximè confluit, & pus fit ad hoc, quod iam in ipso est; pars verò eius etiam in infernum ventriculum fluit, & quandoque aluus ab ipso turbatur, & hominem perimit: nam cibi ingesti secedunt inconcocti,*

Marginal notes: Limaces aliaq; crustacea improbantur in Phthysicis, à Petronio. — 3. de aliment. — Crustacea animalia quibus conueniant in victu. — Crustacea conueniunt Phthysicis atque Hecticis — Cancri carnē habent friabilem, quæ facilè digeritur. — Tabidis Vinum aquosū offerendum — nu. 11.

Gg &

& alimentum ab ipsis corpori non accedit ; & sputi sursum purgatio non æqualis contingit , aluo nimirum calefacta , & omnia in se ipsam trahente ; & à sputo quidem suffocatur, & stertit dum non purgatur; à ventre verò fluente debilitatur , & plerumque perimitur. & 2. de morb. *Vbi pus circa cor putruerit , nidorosum odorem prunis iniectum de se præbet & cerebrum concalescens salsuginosum humorem effundit , qui aluum mouet &c.* Succisa admodum est hæc curatio, quæ vix aliud , quam Tabidorum regimen continet : quapropter supplenda est , vt de suppuratione pariter dictum fuit , ex alijs libris, vbi fusè argumentum hoc pertractatur. Et quamuis lib. 1. de morb. & alibi , morbus hic inter eos affectus recenseatur, qui necessitatem habent,vt ab ipsis perimantur dum fiunt; præscribũtur nihilominus curationes confirmatis Phthyficis, non vtique, quò exactè curentur , quod impossibile est, sed potius vt diutius seruentur; sæpè enim & ad 20. & ad 30. annos cum hoc morbo ægros viuere posse , ipsamet experientia non semel docuit.

Phthysi etsi ĩcurabili curatio præscribitur, vt diutius Phthysici superstites sint: interdum enim ad triginta peruenerit annos.

XXXIV. Cùm porrò per gulam fluxus in ventrem processerit , morbus infrà fit , aliquando etiam supernè. Huic si quidem in ventre dolor inerit, subducendus est primùm medicamento,aut succo ; deinde pharmaco fortiore vtendum est. Cibis verò aluum subducentibus donec dolor perseueret ; Vbi verò dolor sedetur, cibis validioribus vtatur. Eodem modo vbi morbus plures dies hæserit,curabis. Si verò debilis fuerit ,& præ imbecillitate hæc offerri non possint , primùm quidem ptisanæ succo per clysterem infuso , aluus eluenda est ; post , vbi per hunc purgaueris , aliquo ex adstringentium numero.

Fluxio ad Vẽtriculum.

INter occultas capitis fluxiones text. 3. lib. huius enarratas , ea recensetur, quæ per palatum atque œsophagum ad ventriculum descendit , vbi si nihil immoretur, sed intestina præterlabens, denique per sedem extra emittatur , nulla grauiora in uehit mala ex ijs;quæ ob acrem nitrosamque facultatem eroden-

erodendo interdum excitare solet; in ægri bonis connumerandum erit. Ac de fluxionibus huiusmodi loquens Hipp. lib. 4. de morb. *optimum quidem fuerit*, inquit, *si ad ventriculum perueniat: exire enim poterit vnà cum stercore: & siquidem multum fuerit ac humidum, stercus humectare poterit; si verò modicum, non hoc effecerit*. & lib. de gland. *Si fluxio retrò processerit per palatum, & in ventrem pituita peruenerit, fluunt quidem horum ventres, non autem ægrotant; si verò iufernè maneat pituita, affectiones voluulosæ fiunt diuturnæ*. De postremo hoc casu agitur in præsenti contextu, eiusque præscribitur curatio, vbi videlicet infesta materia per sedem non excernitur, sed nunc in ventriculo, nunc in intestinis detenta, varias ibidem parit affectiones; in ventriculo quidem nauseam, inappetentiam, imbecillitates, dolores; in intestinis verò, dum lentus & viscidus humor tenaciter adhæret & obstruit, vel in flatus distendentes à calore vertitur, tormina excitantur vehementissima: ac quemadmodũ symptomata hæc omnia à repletione originẽ ducũt, ita in euacuatione eorum posita est curatio. Cautè tamen id exequitur; nam primò aluum leuiter medicamento subducit, quod vim solummodo habeat compactũ stercus dissoluendi, eluendiq;, mòx fortiori vtitur pharmaco ad ipsam pituitam educendam, quam attenuantibus, abstergentibus, coquentibusque prius præparasse supponendum est, ne, dum valido cathartico adhærentem tenaciter materiam statim euacuare studet, maiora inuehat mala: illud namque pro certo habendum in intestinorum laboribus vix vnquam fortissima pharmaca locum habere, vt quæ succum è longinquis partibus ad sedem affectam deducere valeant, obstructionemque augere; corpus etiam debilitant subtracto alimento, vehementique calore stercora magis adurunt. Satius igitur erit ijs agere, quæ fœces, solidumq; excrementum leuiter euacuant, vt præcepit Hipp. 3. de morb. in cura voluuli, tum ad paulò validiora accedere, vt dictum fuit. Cibaria etiam eiusdem facultatis, quæ scilicet aluum ducere nata sunt, exhibet dum dolor infestat: ipso autem sedato, ad reficiendas vires validioribus vtitur, quæ vberius alimentum impertiri valeant: quibus ijsdem cautionibus, vbi morbus diutius permanserit, curatio promouenda est.

[Left margin: num. 9. — num. 7. — nu. 15.]

[Right margin: Fluxio ad ventriculum vtilis interdum. — Intestinorũ tormina à cerebrali fluxione. — Intestinorũ doloris curatio. — Intestinis laborãtibus nunquã fortia cathartica conueniunt.]

est. At si debilior æger sit, quàm vt possit iam dicta pharmaca ferre, tunc aluus clystere eluenda erit, quod vim habeat abstergendi simul atque emolliendi, nutriendique, cuiusmodi est ex succo ptisanę. Morbosa verò expurgata illuuie, adstringentia consulit, & roborantia, vt infimus inde roboratus venter, neque adeò promptè infesta recipiat; recepta verò concoquat, ac demum excernat: nam vt annotauit Hipp. lib. 3. de morb. *Si voluulo amoto, febris ipsum corripiat; desperatus est*, ob lapsas, quas reperit à superiori morbo vires: *fortassis enim & inferna aluus soluta ipsum occiderit*. Hæc Hipp. sæpè namque post sæuiora intestinorum tormina aluus, quæ prius maxime adstricta erat, immodicè cietur, eò quòd ipsorum facultas penè abolita sit; cum tamen hæc eadem, (febris scilicet & alui fluxus) si voluulo adhuc vrgente superuenerint, pituitosas coquere materias, vt euacuare poterunt, atque ita sanitatem afferre: vnde illud 2. epid. sec. 6. *Voluulum soluit febris & dysenteria citra dolorem*. Iure igitur corroborantia in fine præcipit summus Præceptor, vbi scilicet maxima adsit imbecillitas: ab adstringentibus etenim corroborata natura, si quid intus noxium adhuc latitat, facilius deturbari poterit, vt docuit luculenter etiam Galenus 2. de alim. fac. cap. 22. & lib. 12. meth. cap. 7.

Ab intestinorum voluulo febris aut alui fluxus læthale.

nu. 15.

XXXV. Cum autem retrò in carnes iuxtà vertebras fluxus illapsus Hydropem fecerit, sic mederi oportet. Caro in collo inter venas crustis tribus vratur; & vbi vsseris, constringatur, & cicatrices quamtenuissimæ inducantur; & vbi fluxum obturaris, medicamentum in nares adhibe, vt eò vertatur, & aliud rursus donec auertatur: & anteriores quidem capitis partes calefacito, posteriores verò perfrigerato: & post quam anterioribus capitis partibus excalfactus fuerit, cibos edat quam pituitosissimos, ac minimè ventrem subducentes, quò fluxionum meatus in anteriore capitis parte quammaximè dilatentur; Postea vbi obturaris,

Fluxus ad vertebras vt curandus.

&

& auerteris fluxionem, si quid prius, quam curaris fluxum, in corpus peruenerit, sic mederi oportet. Siquidem magis ad cutem secesserit, externis partibus fomentum adhibebis: si verò intùs ad ventrem, foris autem non canspicuum sit, medicamentum bibendum dabis. Si verò in vtramque partem; ab vtraq; detrahes. Verùm hoc studio habere oportet, vt proximum exitum facias; siue infernè, siue supernè, aut etiam aliqua alia corporis parte, vbi exitus sunt.

Hydropis ex fluxione ad dorsum curatio.

HYdropis huius ideam, quæ occultè fit fluxione excitata per carnes, pluribus explicuimus tex. 3. secundi huius libri, cuius curatio iam modò proponitur, luculenter satis, atque dilucidè enarrata. Curatiuas indicationes & à materia fluente, & ab ea, quæ iam fluxit, desumit: illam à posticis ad anticas partes errhinis reuellare conatur; priores verò vias vstionibus exsiccando, densandoque, & refrigerantibus constringendo intercipit; tenuissima tamen vstionum stigmata relinqui studet, ne, si crassiora sint, colli in diuersas partes motiones impediantur; hanc verò partim resoluentibus dissipat, partim per meatus educit, ad quos magis vergere conspicitur, iuxtà aphorismi 21. præceptum sect. 1. *Quæ ducere oportet, quò maximè repunt, eò ducere oportet, per conuenientes locos.* modò illud obseruetur, vt exitus affectæ parti proximior eligatur; Quam cautionem etiam infrà repetit, inquiens: *Cæterùm morbi ea parte, qua proximi sunt educendi sunt; & qua parte singulis exitus quàmproximus est: extrahendi*; & 6. epid. sec. 6. *In doloribus proximum ventrem expurgare, sanguinisq; ventrem scindere*: nam quemadmodum ad præseruandum quammaximè conducit euacuatio à longinquioribus, vt natura ad contrarias partes transmittere assuescat, vt innuit Hippocr. lib. de nat. hum., & de off. nat. *Enitendum est: vt sectiones quàm longissimè à locis faciamus, vbi dolores fieri, & sanguis colligi solet; sic enim mutatio minimè derepente magna fiet, & consuetudinem remouebit, vt non ampliùs in eundem locum colligatur.* Ita ad curandum proximior exitus, modò conueniens sit, est eligendus,

Humoribus euacuandis quam proximior eligatur locus.

lib. 3. tex. 51

de nat. hum. n. 22. de off. nat. nu. 33.

Ad præseruandum à longinquioribus partibus euacuãdum est; ad curandũ verò, à proximioribus.

dus, ne, si longius trahamus, complures partes à prauis succis coinquinentur. Id ipsum sentit, rationibusque confirmat *Cels. lib.* 2. *cap.* 10. inquiens. *Mitti sanguis debet, si totius corporis causa fit, ex bracchio; si partis alicuius, ex ea ipsa parte, aut certe quam proxima, quia non vbique mitti potest, sed in temporibus, in bracchijs, iuxta talos. Neque ignoro quosdam dicere quam longissime inde, vbi lædit, esse mittendum; sic enim auerti materiæ cursum; at illo modo in id ipsum, quod grauat, euocari. Sed id ipsum falsum est; proximum enim locum primò exhaurit: ex vlterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur: vbi is suppressus est, quia non trahitur, ne venit quidem*. Hæc Celsus. Neque id repugnat Galeno, asserenti, *per partem affectam haud moliendam euacuationem: siquidem longissimè à tentata fluxione parte, quod redundat, reuellere, nequaquam ad eam trahere conuenit*. nam distinguendum est. Noxij humoris pars fluxura est, pars iam fluit & est in motu, pars denique fluxit, inque affecta sede continetur & morbum facit: hanc itaque ex affecta parte, vel proximiori educere expedit, in quo vera curatio consistit. Fluxura ad longinquiores & contrarias sedes deducenda ac reuellenda est; idque ad præseruationem spectabit. Fluens autem ad proximas partes deriuanda & flectenda, medioque modo inter curationem, & præcautionem se habebit. At quoniam in his ad posteriora fluxionibus, anteriores partes, nares videlicet & oculi, plurimùm exsiccantur, atque ita constringuntur, vt dictum fuit tex. 7., eas non modò extrinsecis errhinis fotibusq; humectare ac dilatare studet, verùm etiam intrinsecis auxilijs; nam pro medicamento in hoc casu erit pituitosus humor, pituitosissimos namque consulit cibos, qui aluum minimè subducant: Ex his enim genita pituita, atque in ventriculo detenta, à capite ob naturalem analogiam tex. 6. lib. 1. explicatam, & figuram, quam obtinet cucurbitularem, trahetur; ibique ceruicem versus dum fluere nequit ob interceptas ab inustionibus vias, ad anteriora, fotibus atq; errhinis calefacta, deducetur; eaq; sine dubio & humectabit, & dilatabit, vt quicquid in posterum excrementi in cerebro superérit, per naturales meatus natura expellere assuescat: quæ quidem interpretatio & Latinæ vulgatæ lectio-

[Margin: lib. 13. meth. cap. 11.]

[Margin: Pituitosa cibaria quomodo conueniant in fluxione ad posticas partes.]

nu

ni, quæ cibos pituitosissimos habet, & rectæ rationi haud penitus incongrua est, eò magis, quod de Hydrope hìc agitur, non à naturalium viscerum refrigeratione atque imbecillitate, vt plerumque fit, proueniente, in qua pituitosa omnia, quæ friggidum humidumque succum progignunt, suspecta iure optimo haberi possent; sed de ea dumtaxat, quæ à cerebrali fluxione per musculosas posticarum partium carnes prouenit, in qua naturalia viscera prævalida supponuntur, & quæ frigidos etiam cibos superare apta sint. Verùm quoniam φλέγμα apud Hippocratem non modò humorem quemuis friggidum humidumq; significat, vt scribit Galen. lib. 2. de differ.febr. cap. 6.; sed etiam inflammationem & ardorem denotat, vti asserit idem Galen. in exegesi, pluribusque alijs in locis, quæ diligenter annotata videri possunt apud Foesium in Oeconomia; iuxtà quem significatum, torridum etiam calidumque humorem indicare quandòque consueuit: & hinc pariter φλεγμαίνειν Hippocrati intumescere importat, & in molem augeri, vt infrà in lib. 3. passim pluriès factitatum obseruabimus: ex qua demum significatione σιτία τὰ φλεγματωδέστατα, quæ verba cibos quàmpituitosissimos interpretatus est Cornarius, cibi significari possunt, qui plurimùm, optimèque nutriendo, corpus humectant, & in molem augent: qui profectò descripta in Hydrope non ineptè etiam exhibentur, vt ab alimenti vbertate & diuitia fluxionum meatus, qui in anteriori corporis parte ob siccitatem coarctati supponebantur, humectari, dilatarique posint. Sic pariter superius tex. 12. in ficciori lippitudine, vbi exassati penè humores arefactas in lacrymas coëunt, pungendoque arenulas & lapillos in oculis emulantur, totum corpus, atque ipsos præsertim oculos, vberiori alimentò humectare, & ad lacrymarum effusionem aptiores reddere studuit. Hæc tamen consilia num amplectenda sint, non absolutè decernimus: multa siquidem sunt, quę in hydrope, & cerebralibus fluxionibus cibaria tum pituitosa, tum plurimùm nutrientia dehortantur. Illud nihilominus cauẽdũ, ne à magnis Authoribus memorię prodita, leuiter cõtẽnamus, aut improbemus, etsi à recentiorũ opinione remota, quãuis inrationabilia, & ex longa dissuetudine monstruosa nobis

Hydropi pituitosa cibaria interdũ prosunt.

φλεγμα apud Hipp. quot significat.

nobis appareant: plurima enim, quorum ratio nos latet, priſcis temporibus & maximo in vſu, & longa experientia comprobata extiterunt.

XXXVI. Coxendici curatio.

Cum coxendicum morbus à fluxione fiat, cucurbitulam medicam affligere oportet, & foràs trahere, & non ſcarificando pertundere, & calefactorijs medicamentis in potu exhibitis intus calefacere, quò exitus fiat tum foràs ad cutem per cucurbitæ tractionem, tum intùs ad ventrem per caliditatem: nam cum obturatus fuerit fluxus, & non habeat quò iter faciat: viam ad articulos facit, & in id, quod cedit, influit, & ſic coxendicum morbum facit.

COxendicum affectionem à fluxione excitatam, quam tex. 8. propoſuerat, iam curare docet. Eam tunc fieri aſſeruit, dum commotus humor vndequaq; à fortioribus partibus depulſus, neque intùs ad cauitates, neque extrà ad ſuperficiem, exitum reperit: quapropter ad peramplum coxæ articulum, ſemper excipere paratum, refugit. Hinc coarctatum in articuli huius intercapedine humorem partim, ex alto attrahentibus ad ſuperficiem deducere ſtudet, partim internis calefacientibus ad interiora trahere, vt inde per amplos, & naturales meatus poſtmodum expurgetur. Ita curabatur Eupolemus & Licon in Oeniadis 5. epid., cum in eo affectu nullum obtineant locum repercutientia, vt notauit Galen. lib. 10. de medic. local. cap. 2. Ad extrahendum verò, atque ex alto euocandum, primum ſibi locum vindicant cucurbitulæ, vt aſſeruit idem Galen. 13. meth. cap. 19., nam hæ òb vacuum ab extincta flamma relictum, vt ſe repleant, quicquid poſſunt validiſsimè trahunt. At quales eſſe debeant vbi infeſtus humor in alto deliteſcit, docuit ipſe Hippocr. libello de Medic. nu. 6. his verbis. *Cucurbitarum porrò duo modi commodi exiſtunt; quando enim fluxus procùl ab apparente carne compactus fuerit, circulum ipſius breuem eſſe oportet, ipſamq; non ventroſam, ſed prolixam parte ad manum vergente, non grauem: quæ enim talis*

5. epid. tex. 7 & 8.

Iſchiaticis repercutiētia nunquā conueniūt.

Cucurbitulæ iſchiaticis proſunt.

Cucurbitularū genera.

eſt,

est, in directum trahet, & serosos humores separatos ac distantes probè ad carnem adtrahet. Quod vtiq; remedium in Ischiade, & Celso pariter, & alijs maximè probatum est, etiam cum scarificatione; quam tamen hìc non admittit noster Author, vel quòd non pendeat à sanguine proposita coxendix (tunc enim probatur tale auxilium lib. de inter. affect., venamque incidit in poplite;) sed hæc cum cerebrali fiat à fluxione, friggida plerumque æstimanda est: vnde frustrà vulnusculis affligeretur affecta pars: quinimmò magis debilitaretur, excitato dolore, ac maior fieret humorum attractio; præter quam quòd ab euacuato sanguine intēditur frigus, & contumacior redditur morbifica materia. Vel quòd in profundo residens, vix vnquā conspicuus fit morbificus humor, etsi validè trahatur. At, vt præcipit lib. de Medico, *vbi scarificationem subter cucurbiculam adhibere velis, sanguinem scarificandorum locorum conspicuum esse oportet: aliàs neque circulum adtractum scarificare ac pertundere oportet: debilior est enim caro loci dolore affecti*. Alterum à cucurbitulis instrumentum, quo prisca vtebatur medicina ad euocandum, erat ignis, non minoris vtique efficaciei; ac dupliciter administrabatur: nam vel aliqua in profundo latebat suppuratio propè os ischium; ac tunc ignitum intromittebant gladiolum quousque exitus puri pateret: præsertim si pus prauæ extitisset qualitatis particeps, vt videre est 5. epid. tex. 7. in Eupolemo: vel noxius humor vndequaque diffusus affligebat; ac tunc plures profundasque candenti ferro vstiones in nate excitabant, vt calore extrà attraherent, siccitate verò nimia humiditas absumeretur, nec non offensum corroboraretur membrum, vt patet ex lib. cit. de int. affect., & 6. aph. 60. Cætera, quæ pro intensione hac administrari possunt sub cataplasmatis forma, minoris planè erunt virtutis. Idem humor adeò profundæ articulationi impactus, validis medicamentis calefaciētibus simul, ac purgantibus, tum per os exhibitis, tum clystere infusis, auellendus etiam, ac per interiores meatus expurgandus est: vnde lib. eodem pluries citato de int. affect., vbi ad amussim de Ischiade agitur, si morbus à melancholia pendeat, nigrum exhibet Veratrum; si à bile, Scamonium; si à pituita, granum Gnidium, aut Hippophaem, fomento prius adhibito, vt

Cels. lib. 4. cap. 22.

au. 57.

Cucurbitulæ quando scarificādæ.

au. 7.

De cucurbitulis atque inustionibus in Ischiade. Vide Cælium Aurelian. lib. 5. Chron. c. 1.

Ignis Ischiadicis quomodò conueniat.

au. 56.

H h   humor

humor ità attenuatus eliquatusque, faciliùs trahenti medicamento cedat. Clysteres tamen morbo huic insigne auxilium semper attulere: hi namque, si validi sint, ab affecta parte proximè euacuant, valideq: impactam materiam auellunt. Validissimus porrò ille est, qui lib. de inter. affect. præscribitur, ex Cumino, Colocynchide, Nitro, Oleo, Melle, Vino, & Betarum succo in magna satis quantitate; ità vt ad tertiam vsque diem aluum commotam iri sperandum sit: vt hinc conijciamus copiosam moliendam esse euacuationē, si quid vtilitatis Ischiadicis afferre in animo fuerit. Interim, cùm Hippocrates calefactorijs medicamentis in potu exhibitis intùs calefaciat, vt morbificæ materiei exitus fiat intus ad ventrem per caliditatem; non inutile fortasse esset discutere num sanum omninò sit Arabū consilium, qui in Variolarum & Morbillorum curatione, quò expulsio cutim versùs promoueatur, calida consulunt medicamenta ex semine Fœniculi, Apij, Raparum, decoctoFicuum, cæterorumque huiuscemodi ad iuuandam, vt dicunt, humorum ebullitionem. Verùm hæc aliàs. Neque silentio prætereundum textum hunc signanter ex lib. de loc. in hom. citari ab antiquo Authore Cælio Aureliano tanquā ex libro verè Hippocratico, vt hìc etiam obiter annotatum sit librum hunc omni ætate Hippocratis legitimum habitum fuisse.

Ischiadicis clysteres maximè proficui.

nu. 54.

Auic. lib. 4. f. 1. tract. 4. cap. 10. Calida intus exhibita nū ad cutē expellant, aut è contra attrahant. Cælius Aurel. lib: 5. Chron. c. 1.

XXXVII. Tabes ex fluxione retrorsum vt nam sit curanda.

Tabes ex fluxione retrorsum. Qui hac affectus est, ei caput est purgandum debili medicamento, donec fluxus auertatur: Diæta tamen vtere velut in tabe superiore. Medicamentum potandum præbe Elaterium deorsum purgans, & inferne aluum lacte infuso elue. De cætero fomentis vtere.

QVæ sit huius Tabis natura, pluribus dictū fuit tex. 5. libri huius. Quæ autem ei debeatur curatio, hìc potius innuitur, quàm explicatur: supplenda proinde erit ex lib. de inter. affec., vbi abundè descripta reperitur: etenim in eo consistit, vt caput & corpus vniuersum ab excrementis expietur; fluxio ad cōtrarias, vel proximas, auertatur partes; optimo victu corpus reficiatur, vt maiora deinde præsidia sustine-

nu. 14.

re

re valeat; plures videlicet inustiones, à quibus posticæ densatæ partes, roborētur, fluxioniq; via intercludatur: Vnde sic loquitur. *Resiccatur medulla spinalis maximè cum venulæ ad medullam tendentes fuerint obturatæ; itemque ex cerebro accessus. Propter corporis autem afflictionem hæc patitur & ægrotat. Resiccatur etiam à Venere. Hæc igitur patitur. Dolor acutus incidit ipsi in caput & collum, & in lumbos, & in lumborum musculos, & in articulos crurum, vt aliquando flectere non possit; & stercus non secedit, sed sistitur, & vrinæ difficultate vexatur. Hic in principio quidem morbi quietus degit: quanto autem magis tempus morbo prolongatur, tanto magis omnia dolet; & crura velùt ab aqua inter cutem tument: & vlcera à lumbis emergunt, & alia quidem sanescunt, alia verò nascuntur. Huic cum sic habuerit, caput purgato Hippophais succo, aut Gnidio grano, corpore prius valdè benè foto; Vesperi vero post purgationem, ptisanæ duas heminas sorbeat, melle affuso. Vinum autem bibat album molle. Postera die asinini lactis cocti, melle affuso, octo heminas ebibendas ipsi dato. Si verò asininum non habeas, bubuli, aut caprini cocti tres semicongios, melle affuso. Et, dum corporis opportunitas adest, lac bibat, sero & lacte vtens per quinque & quadraginta dies. Cibis autem & obsonijs vtatur quam maximè per aluum secedentibus. Vinum bibat album, molle, Mendæsium. Cùm autem crassissimus fuerit, in lumbis ipsius ab vtraque verticulorum parte crustas quatuor inurito, & in dorsum vtrinque quindecim; & in ceruicem duas inter tendines: Si enim vstio successerit, sanum facies: est autem morbus hic grauis.* Hinc licet mirari inanem, vt sic dicam, nostri temporis medicinam, dum validissimos morbos leuissimis præsidijs nos superare posse confidimus: nam quis in proposito casu, si vnicam Inio crustam inussisset, postremum, validissimumq; præsidium se nō expertum fuisse arbitraretur? ità vt nil vlterius tentare fas esset: cum tamen nobilis hic Author quadraginta inustiones præcipiat. Sed haud silētio inuoluenda est Martiani in propositum textum annotatio: nam, (parcant eius Manes) Vir acerrimus allucinatus est, dum Interpretem arguit, quod Græcam vocem ἐλατήριον. transtulerit; *deorsum purgans*, Galenum secutus, qui libro vocum Hippocratis scribit hanc vocem significare non modò id, quod ex siluestri Cucumere confectum est, sed quicquid per infernas

Spinalis medulla à quibus exsiccetur.

Antiquorū medicina generosior, atque audacior.

Martianus notatur.

partes purgat: vult enim Martianus in hoc textu id, quod supernè purgat, dictione illa significari. Quod duplici probat cõiectura: Primò, quia nõ rationabile est in Tabe, de qua habetur sermo, per inferiora purgari voluisse, quod expresè prohibet lib. 2. de morb., vbi Tabidos omnes Helleboro purgat, cuius proprium est sursùm purgare: immò in Tabe ex pulmonis affectu Ver. 335. sec. 2., ità temperari iubet, ne aluum infernam moueat. Sed non aduertit bonus hic Vir quàm sit diuersum curare tabem à Pulmone oriundam; & eam, quæ à posticis partibus fluxione tentatis originẽ ducit; in illa siquidẽ pręcipuum studium est sputum copiosè educere; nam hoc suppresso, statim suffocatur, atque è medio tollitur Æger: quapropter iurè timet Hippocrates deorsùm purgantia: nam vt habetur lib. 1. de morbis, & aliàs dictum est, *Sputi sursùm purgatio non æqualis contingit aluo calefacta, & omnia in se ipsam trahente*: Quod minimè contingit in tabe dorsali, vbi nulla sputi ratio habenda est: immò cathartica medicamenta plurimi vsus in hac esse possunt, dum caput expurgare, fluxionem à posterioribus auertere partibus apta sunt. Et quòd hæc fuerit Hippocratis mens, luce clarius apparet in textu modò adducto ex lib. de inter. affect., vbi in Tabe à spinali medulla Hippophais succum, & Gnidium granum exhibet, quæ sine dubio valida sunt, ac deorsùm purgantia; in hoc enim affectu aluus plerumq; adstricta esse solet, cùm humores ad alias ferantur partes, vt patet ibidem. Multo minus negotium facessit secunda ratio à Martiano adducta ad suam probandam sententiam, dum inquit. *Vult ergo Hippocrates prius dari medicamentum per superiora purgans, deindè infernam aluum infuso lacte elui. Imum dum dicit, & infernè aluum elue, indicat præcedens medicamentum purgasse superiorem; alioqui vox infernè superflua esset omninò*: Nam quid implicat dicere, medicamentum potandum præbe deorsùm purgans, & infernam aluum lacte infuso elue; cum hoc nil aliud sit, quàm post validum catharticum clysterem infundere, quo, quicquid à medicamento relictum est in infimo ventre, abluatur, & praua medicamenti qualitas temperetur. nu. 14.

SECVNDI LIBRI FINIS.

HIPPOCRATIS COI MEDICORVM PRINCIPIS. DE LOCIS IN HOMINE Liber Tertius.

COMMENTARIIS ILLVSTRATVS
A FRANCISCO PERLA CALVIENSI
MEDICO PHILOSOPHO CIVE ROMANO.

Textus I.

Cùm Splen præ febre magnus factus fuerit; fit autem cùm corpus attenuatur: ex iisdem enim & Splen florescit, & corpus contabescit. Cùm autem corpus tenue fuerit, & Splen floruerit, & Omentum simul cùm corpore attenuatum fuerit, pinguitudo in Omento colliquescit. Vbi verò vasa pinguitudine vacua facta fuerint, & à Splene florente, ac augescente in Omentum defluxerit, vtpote vicinum valde existens, & vt vasa habens, eaque vacua, excipit. Et vbi morbus semel in corpore factus fuerit, ad id, quod est morbosum, vertitur, nisi quis probè disponat, ac curet: nam etiam si quis benè tractet, periculo non vacat.

Splen iisdē florescit, quibus corpus contabescit.

EGIT in proximo secundo libro Hippocrates de cerebri fluxionibus, deque inde prouenientibus morbis, eo ordine, quem hactenùs dilucidare conati sumus: nunc autem varias incipit proponere humani corporis affectiones, varia Axiomata, & Sententias;

tentias; aphoristicè tamen, nulla seruata methodo, vt notauit etiam Zuingerus. Hinc est, quod nos pariter non modò tertium inde librum exordimur, verùm etiam in explicando, de textuum inter se connexione parùm posthac solliciti erimus: Nequicquam enim laborare videntur, qui aphorismos interpretantes, tanto studio illorum ordinem ac nexum inuestigare desudant, si de aphorismi essentia est, vt ab alijs separatum sit, atque diuisum, & indicat verbum, ἀφορίζω, quòd segregare, & separare significat. Scimus id constanter negari à Dureto, asserente aphorismos dici sententias separatas, non quod sint illæ ad inuicem distinctæ, sed quod ex libris alijs breuius exscriptæ & extractæ sint: vnde Benedictus Bustamante Paz Hispanus absolutam omnium aphorismorum atque librorum connexionem in septem aphorismorum libris, schematibus quibusdam satis ingeniosè depinxit. Verùm hoc etiam admisso, non video quomodo inter flosculos atque sententias hinc inde ex varijs libris deprompta vera ac perfecta connexio aptari possit; cum non parum sit, sì vnaquæque iuxtà varia argumenta, in communes locos digesta fuerit; Quapropter Philotheus quærens cur aphorismus dictus sit? *Quoniam,* inquit, *in eo circumscribatur sententia, neque vllum habeat commercium cum ijs, quæ ipsam vel antecedere, vel subsequi possunt.* Proponit ergo in præsenti textu noster Author Hydropem quendam à Liene prouenientem, cuius occasione visceris huius naturam perbellè detegit. Est siquidem Lien ignobile membrum fœculento sanguini excipiendo, prolectandoque dicatum, vt sic tota humorum massa depurata supersit, ipsumque nutriatur. Inde organum risus à Platone appellatus est: nam sanguinem expurgando, illustrem illum reddit, purumque, qualis ad risum requiritur. Extentum verò est in humani vestigij similitudinem, vt legitur lib. de corp. resect. num. 3. bubulam linguam referens, Ventriculo à sinistro latere superpositum, molli spongiosaque substantia compactum: vnde suscipiendis quibusuis superfluitatibus, à ventriculo præsertim aqua extento, est aptissimum: nulla etenim renitentia recipit, aut recepta restituit: non certè quod ab insita facul-

tate

Aphorismus vnde dictus.

Duret. adnotat. in suam enarrat. Supra Holler. cap. de Pleuritide.

Philoth. præfat. in aphor.

Lienis consideratio.

Lienis vsus.

tate eas trahat: nam hoc de melãcholico tantùm sanguine dicẽdũ est, quo nutritur; sed quòd flaccida ac spongiformis substãtia, vt diximus, quascunque humiditates auidè absorbeat, & ab alijs partibus expultricis vi transmissas facillimè excipiat; plurimumque sæpè sæpius laborat, si mediocritatem nimiùm excedant, Id liquidò expressit Hippocr. lib. de vet. med. partes designans, quæ ad trahendum, alliciendumque effictæ sunt. *Intra hominem,* inquit, *natura & figura talia sunt Vesica, Caput, & Vterus in Mulieribus: atque hæc manifestè maximè trahunt, & semper plena sunt attractæ humiditatis. At verò cauæ & expassæ figuræ, influentem quidem humorem maximè omnium susceperint, non autem similiter attraxerint. Solidæ autem & rotundæ, neque attraxerint, neque susceperint: dilabitur enim, & non habet sedem, in qua maneat. Spongiformes verò, & molles, velut Lien, Pulmo, & Mammæ, vbi admotæ maximè fuerint, & adhæserint; ebibunt, duraque fiunt, ac augescunt humore accedente; maximè Pulmo: Non enim in ventriculo inest, in quo humorem extrinsecus contineat ipse ventriculus, in quo est humor, vt quotidie exhauriatur; sed cum biberit, & susceperit ipse in se ipsum humorem, & vacua, & rara, ac parua penitus explentur, & pro raro ac molli, durus ac densus euadit, & neque concoquit, neque dimittit.* Optimum ergo vsum splen præstat humanæ naturæ, si naturalium partium, Ventriculi in primis, cui maxime adhæret, nimias humiditates absorbet, ijsdemque pariter restituit, si coquendo indigæ quandoque redditæ fuerint; Quasi quoddam sit aquæ promptuarium, naturalibus præcipuè partibus, & reliquo etiam corpori inseruiens. Ex quo patet quam perperam dixerit Democritus in epist. ad Hippoc. de nat. human., Splenem dormire nullum negotium exhibentem. Id docuit pariter Hippocr. 4. de morb. lienem aquæ fontem appellans, non modo, quia melancholico nutritur succo, qui terreus cum sit & friggidus (friggidi enim domicilium lienem appellat Macrobius, & sinistras partes debiliores esse asserit, quòd contagione frigoris sinistra obtinentis hebetentur) stipticitatem quandam in se habet, qua terreæ, crassioresque partes plurimum coguntur, omnemq; serositatem à se exprimunt, segregantque, vt lac coniecto ei coagulo: verùm etiam quia aqueum

[Left margin: nu. 39. & 40. — nu. 10. — nu. 2.]

[Right margin: Partes ad trahendum aptæ. — Lien est aquæ promptuarium. — Lien frigidi est domicilium. Macrob. lib. 7. Satur. c. 4. Sinistræ partes cur debiliores sint ex Macrobio. — Melancholicus succus cur multa suffundatur aqua.]

aqueum humorẽ, vndecunq; poteſt, rapidè ſorbet. Subdit ergo inferius. *Aſſero vbi homo bibit amplius; & corpus, & ſplenem aquam in ſe ipſa attrahere ex ventriculo. Et ſi plus traxerint, quàm oportet; ſtatim hominem affligi; atque hoc ita fieri intelligunt quicunque homines ſplenici exiſtunt.* Quod quidem ijs potiſſimùm contingit, qui cruda, craſſa, paluſtrique áqua ſeſe explent, quæ dum in ventriculo immoratur, à liene magna ex parte trahitur, indeque intumeſcit, vt docuit Hippoc. de aq. aer. & loc. Quinimmò ſi aliqua ex cauſa humidę, ac tenerrimæ corporis partes colliqueſcant, ferunturque ad infernam regionem; eas illicò abſumit: quas niſi ad veſicam aut aluum tranſmittat, augetur, & quaque versùs diſtenditur; ità vt appoſitiſſimè dictum fuerit, ex ijſdem Splenẽ floreſcere, & Corpus contabeſcere: nam Lien, vt diximus, amplificatur vbi plura redundarint vel aquea, vel melancholica excrementa; illa quidem à copioſo friggidioris, crudæque, vel craſſæ & paluſtris aquæ hauſtu, vel à totius colliquatione; hæc verò à melancholicis cibis, atque intemperato Hepate: & tunc tota corporis moles abſque dubio tabeſcit, vel denegata alimonia òb ſanguinis egeſtatem, vitiata iam coctione in ventriculo, iecinoreque; vel diſſolutis à deurente calore humidis atque tenerrimis partibus, vt coacta recentius carne, adipe, reliquiſque humoribus: Hinc Traianus Imperator Fiſcum lienem appellabat: nam Fiſco diteſcente, Populus depauperatur. Sententiam hanc mutuatus eſt Plato in Timæo. *Proximum iecori*, inquit, *ad ſiniſtrum locatum eſt huius gratia membrum, vt purum hoc ſemper, clarumque reddat, & inſtar ſpeculi nitens, atque perſpicuum, ad imagineſque exprimendas accommodatum: quapropter quando ob corporis morbum ſordibus iecur abundat, lienis raritas id purgans, eas conbibit, cum membrum hoc concauum ſit & exangue: vnde purgamentis impletum, excreſcit, tumetque ſanie: ac rurſus cum mundatum corpus eſt, reſtrictum in ſeipſum conſidet.* Galenus etiam affert hunc locum lib. 2. nat. facul. cap. 9., vbi librum de loc. in hom. vt verè Hippocraticum agnoſcit. Quòd autem trahat pariter, atque expurget ventriculum; præter Hippocratem, teſtatur etiam Ariſt. lib. 3. de parti. cap. 7. inquit enim, *Lien vapores vacantes, hoc eſt, humiditates ſuperfluas, diuertit, & attrahit*

Margin notes: nu:9. — nu. 10. — Lien ex aqueis & melancholicis excreſcit. — Liber de loc. in hom. citatur à Galen. tāquam verè Hippocraticus

attrahit è ventriculo, & concoquere eas potest, vt qui sanguineus sit. Quòd si plus excrementi sit, parumque caloris habeat lien.; corpus præ alimento immodico languescit, & propter confluuium huc humoris sæpè accidit, vt lienosis ventres præduri efficiantur, quomodo ijs, qui supramodum mingunt ex diuerticulo humoris; Nec desunt qui præstantiori adhuc munere viscus istud insignire conati sint: quippèqui, clarissimus Vir Daniel Sennertus instit. libro 1. cap. 9. & libro 3. pract. parte 4. cap. 1. de vsu lienis, non modò vim hanc aquæ prolectatricem in illo agnouit; verùm etiam ematosim, hoc est, sanguificationem quampiam in eo celebrari, crassioris nimirùm sanguinis è crassiori chilo ex Ventriculo Mesenterioque per splenicum ramum ad inferioris ventris viscera nutrienda attracto, & ex sua, & ex Gaspari Hofmanni sententia asserere, authoritatibus, rationibusque non exigui ponderis probare non dubitauit. Verùm vt hæc non penitùs improbabilia existimamus, ità nunc alijs exactius discutienda relinquimus. Ratum itaque sit in doctrina Hippocratis Lienem non modo à fęculento sanguine Hepar expurgare, verùm etiam ventriculi, cæterarumq; naturalium partium aqueam humiditatem spongiæ instar absumere, hydropique non rarò occasionem præbere. Quod cum diuersimodè accidere possit, particularis quidam modus hìc recensetur, videlicet cum adaucto splene ab humiditatibus, febris vi genitis, dum corporis habitum atque omnes humidas partes intenso calore eliquat, Omentum, Epiploon Græcis, membrana illa nimirùm, quæ à Ventriculo & Colo exorta & duplicata, marsupij similitudinem referens, neruis, arterijs, venulisque quamplurimis intexta, ac copioso delinita adipe, Ventriculo, intestinis, ac magna ex parte lieni superiacet; Omentum, inquam, quod lieni proximè adhærens, eandem colliquationis calamitatem in deurente febre patitur; hinc adipe destitutum, humoribusque intra sua vasa contentis ferè exhaustum, à Splene tumente per venas, hoc est, per vtrumque epiploicum ramum, vt putat Sennertus, perque alios cœcos ductus easdem repetit humiditates; eique, morboso iam reddito, atque imbecilliori, omnis transfunditur superfluitas, quam cùm intrà vasa, tùm intrà suam cauitatem

Lien expurgat ventriculum.

Lien ematosim habet.

Hydrops à colliquatione.

Omenti descriptio.

Sener. lib. 3 part. 4. sec. 2 cap. 3. de Hydr. ascite.

recondit, aut aluo transmittit. Siquidem proprium est partis cuiuscunque præternaturaliter exsiccatæ humorem vndecunquè educere, vt vidimus t. 2. lib. 2. Id ipsum quandoque patitur ab Hepate, vt constat ex aph. 35. sec. 7. *Quibuscunque Iecur aqua repletum eruperit in omentum, ijs venter aqua expletur atque moriuntur*. Hanc Hydropis speciem registrauit Hipp. lib. 1. de morb. mulieb. inquiens. *Si mulier aqua inter cute laborarit, Splene ipsius magno & aquoso existente: fit autem splen aquosus ab hac affectione. Cum febris habuerit, & non dimiserit hominem, & sitis ipsum corripuerit fortis, & biberit, ac non reuomuerit: nam quod in vesicam penetrat, per vrinam reijcitur; reliquum verò splen capit, abstrahens à ventre ad se ipsum, vt qui rarus est, & spongiformis, & secundum ventrem situs. Et si his sic habentibus non exudarit, neque aluus laxetur, ab hoc splen attollitur, & hoc magis si aqua fuerit potus; & si quis ipsum contingat, mollis est sicut mollissima pluma, siue lana; quandoque verò etiam renititur. Eleuatus autem & impletus, distribuit per venas corpori, & maxime in Omentum & locos circà ventrem & crura: Altera enim pars ad alteram delegat in corpore, vbi singulis plusquam oportet affuerit, & continere non poterint. Succedit etiam ex hoc semper hydrops, vbi splen, ad se ipsum trahere consueuerit, cùm natura rarus sit & mollis*. & lib. de affect. *fit plerumque Hydrops cum quis ex longo morbo impurgatus multo tempore permanet: corrumpuntur enim carnes, & liquantur, & fit aqua*. Cæterùm periculo non vacat hæc affectio, non modo quia, vt habetur lib. progn. *Aquæ inter cutem ex acutis morbis obortæ, omnes malæ sunt: neque enim à febre liberant, & valde dolorosæ sunt & lethales*; verùm etiam quia Omentum, quod naturales partes fouere, suaque densitate insitum calorem vnitum atque intranspirabilem reddere debebat, si aqua repleatur, cùm ventriculo immediate adhæreat, coctionem plurimùm vitiabit, caloremque languidissimum reddet: præter quam quod aqua velut in marsupio contenta, vix inde medicamentis educi poterit. Verùm doctrinæ huic haud facilè àcquiescent, qui iurarunt in verba Galeni asserentis nequaqnam fieri posse, vt vnquam quis fiat hydropicus, nisi Hepar affectum sit. At quemadmodū id consecutiue verum esse non inficiamur; nam non po-

[Right margin notes: nu. 87. (beside "lib. 1. de morb. mulieb."); nu. 23. (beside "lib. de affect."); num. 8. (beside "lib. progn.")]

[Left margin notes: Hydrops ab alijs morbis lethalis. — Gal. 5. de loc. af. cap. 7.]

poteſt aqua diutius vel in Liene contineri, vel in Omẽto, vel in Peritoneo, quin Hepar tractu temporis non refrigeretur; ità ad aquæ generationẽ id nullatenus neceſſe eſſe, cum Hippocrate affirmamus, nam & calor pituitam, adipem, tenerrimas partes, vbicunque ſint, colliquans; & craſſior ac frigidior aqua affatim ingeſta, attractaque è ventriculo à liene; & omnes tum Hepatis, tum Lienis, tum Vteri obſtructiones à calore in aquam reſolutæ, Hydropi immediatè occaſionem præbere poſſunt, vt liquidò conſtat ex varijs Hippocratis monumentis, qui naturæ arcana felicius abſque dubio rimatus eſt, eiuſq; amplitudinem ingenij vaſtitate mirè eſt complexus: ex qua veritate motus etiam Aſclepiades apud Cælium Aurelianum lib. 3. chron. cap. 8. Hydropem alium celerem dixit, vt eum, qui repentè conſtituitur; alium verò tardum, vt eum, qui tarda paſſione vexet. Sed de hac re plura diximus text. 7. lib. 2. Aqua vnde augeatur in corpore.

II. Hunc ſic ſanare oportet. Medicamenta in potu exhibenda ſunt, quæ aquam purgent, & edulia quàm pituitoſiſſima offerenda. Si verò neque ſic leuior fiat, inurendæ ſunt cruſtæ quàm tenuiſſimæ, & quàm maximè in ſuperficie, quò aquam continere poſſis circùm circà vmbilicum, & vna in vmbilicum, & emittere ſingulis diebus. Curatio Hydropis à colliquatione.

EXplicata hydropis huius eſſentia & cauſis, curatio iam proponitur, cuius duæ præcipuæ ſunt indicationes, Aquæ eductio, Viſcerum, totiuſque corporis attemperatio. Circà primum. Nobilis fuit, plurimumque agitata quæſtio apud antiquos, num præſtaret illico educere aquam in Hydropicis, vigente adhuc viſcerum intemperie, à qua noua ſubinde regignitur aqua; an ipſa viſcerum intemperies prius corrigenda, quæ ſtagnantis in Abdomine humoris potiſſima cauſa exiſtit. Verùm Celſus hanc paucis dirimit: nam etſi à viſceribus malè affectis, vel malo totius corporis habitu Hydrops dependeat; tamen aqua, niſi emittitur, quæ contrà naturam ibi ſubſiſtit, & Iocinori, & cæteris inferioribus parti- Num aqua prius educẽda an viſcera attemperanda in Hydrope. Celſ. lib. 3. cap. 21.

 bus

bus nocet. Conuenitque corpus nihilominus esse curandum: neque enim sanat emissus humor, sed medicinæ locum facit, quam, intus inclusus, impedit. At vna Hippocratis authoritas satis esse debebat, qui duobus instrumentis eam quam ocyus educere studet; Primò quidem hydragogis, seu aquiducis medicamentis, tum per os exhibitis, tum clystere infusis: Cneoris & Hippophaes succo, nec non Gnidio grano vtitur lib. de inter. affect., vbi exhibendi modum per repetitas vices tradit. nu. 24. Nos succo Iridis, Elaterio, marina Brassica vel pilulis Mezeræon idem moliremur. Enemata similiter inijcit ex Cneoro trito, melle, cum plurimo Betarum succo; vel ex Vino, Melle, Oleo, Nitro, & succo Cucumeris siluestris, vt videre est lib. pluries citato de inter. affecct. nu. 29. Sed cur hydragogum medicamentum in potu iam administrari præcipit, quod tamen 2. de morb. apertè prohibuit in splenicis, nu. 35. inquiens. *Si verò splenicus fuerit, ne purges, neque succis, neq; lacte, neque sero, sed eo, quod modicum ingestum multum educet*. An hoc in ijs propriè seruandum est, quibus Lien proprio affectu, atque essentialiter laborat, ità vt quamlibet superfluitatem facillimè recipiat, ac proinde à potulentis omnibus medicamentis arcendus sit, ne eius aqua magis augeatur, vt doctè annotauit Martian. lib. 2. de morb. mul. annot. in versum 310.? Verùm sicca & extenuantia propinanda, vt non modò cathartica vi, sed alia pariter extenuante qualitate auxilio sint. At in proposito affectu Hydrops, non à lienis imbecillitate, sed ab impensius deurente febre, eliquanteque prouenit, quam vtique febrem refrigerantibus extinguere quamprimùm enitendum est: Qua pariter ratione pituitosissima cibaria hìc exhibet, quæ aliàs damnosa penitùs, atque irrationabilia censenda essent; nisi hìc etiam intelligere velimus vt text. 35. lib. 2., vbi pituitosissima cibaria ea ex Hippocrate esse diximus, quæ copiosè atque optimè nutriunt; cuiusmodi in corpore colliquato ac penè consumpto requiri certissimum est, vt eo corpus reficiatur, alimentique benignitate humectetur. Quòd si hæc non satis fuerint, ad chyrurgiam confugit, inque vmbilici ambitu plures inurit crustas superficietenus, non modò quòd Hydropicis vlcera nō facilè deinde sanentur

Hydropicis medicamēta qua forma adhibēda sint.

Hydropi quando cōueniant pituitosa alimenta.

cx

ex aph. 8. sect. 6. verùm etiam, ne, si altius penetrent, aqua per plures ductus affatim cum ægri pernicie egrediatur: vnde lib. etiam de inter. affect. *fungis vrito*, inquit, *capita eius intercipiens, aut ferramentis, cum multa cautione & obseruatione, ne vltrà peruras; hæc à morbi principio facito*. Quam citius enim id præstandum est, & priusquam viscera ab aqua vitientur, vt etiam monemur 6. epid. sect. 7. *Hydropicos celeriter secare oportet; Tabescentes vrere statim &c.* Abdomen igitur, ipsumque præsertim Omentum, quod humore distentum est, inustionibus hisce exsiccare, ac roborare intendit. At si aqua in alui amplitudinem effusa fuerit; tunc operæ pretium erit in ipsomet vmbilico punctionem, seu paracentesim acuto ignitoque gladiolo infligere, eamque paulatim, reiteratis vicibus, effundere, vt absque virium dispendio euacuari possit, iuxtà aphorismi monitum sect. 6. 27. Vnde lib. de int. affect. talem seruat ordinem. *Vbi perforata fuerint*, inquit, *aquæ parùm emittito; & vbi emiseris, linamentum ex crudo lino indito, & spongiam mollem super imponito: deindè, vt ne excidat, linamentum deligato. Emittere autem per duodecim dies aquam oportet, semel in die: Post duodecimum autem diem, sequenti decimatertia totam aquam emittere; & reliquo tempore, si subnascatur aqua, emittere, & ventrem cibis exsiccare*. Animaduersione interim dignum est in hoc textu, quod etiã notauit Andreas Laurentius, quamuis ex Hippocratis mente secandi sint in tertia costa ab vltima, docetque modum lib. de inter. affect., attamen maximam secandi opportunitatem esse in vmbilico, per quem sæpenumero ipsamet natura à stagnante aqua se se exhonerare consueuit: coeunt siquidem ibi vmbilicalia vasa, quæ aquarum impetu sæpe ab inuicem disiunguntur: cumq; Peritonæum naturaliter ibidem sit perforatum, vt transitum iisdem vasis præbeat, in punctione vna cutis secanda supererit, & vllo absque discrimine tantum præsidium administrari proinde poterit: quod non eueniet, si infrà vmbilicum, aut in lateribus sectio fiat, quod præcipit Aegineta, cæteriq; omnes, cum Peritonæum necessariò perforandum sit: De qua tamen re videndus omninò est Hyeron. Fabrit. ab Aquapēd. part. 1. chirurgicarum operationum cap. 54. vbi rem hanc

[Margin notes: Hydropicorum vstio. — au. 34. — Lib. 6. anat. cap. 9. — Hydropici vbi secandi — au. 25.]

exa-

exactissimè discutit: Cæterùm de chirurgico hoc auxilio antiqua fuit, ac nobilis quæstio inter Euenorem, Erasistratum, & Thessalum ex vna, & Asclepiadem & Themisonem eximios Medicos ex altera parte plurimum agitata, quorum contrarias rationes luculenter recenset Celius Aurel. tard. pass. lib. 3. c. 8. Pro attemperandis autem visceribus, & habitu corporis, edulia offert, vt dictum est, pituitosissima, friggida nempè & humida, habita ratione causæ, à qua hydrops hic subcreuit, febrilis nimirum caloris diù colliquantis. Ita & Gal. 10. meth. c. 11. Febricitantibus huiuscemodi, consimilem præscripsit victum ex ptisana, pane loto, cæterisque huius genus, quemadmodum & idem Hippo. lib. de int. affect., & Cels. lib. 3. c. 21. *Si febris quoque est cum hydrope; hæc in primis submouenda per eas rationes, per quas huic succurri posse propositum est. Si sine febre æger est, tum demum ad ea veniendum est, quæ ipsi morbo mederi solent:* nam quo ad reliqua certum est hydropem, secus quam icteritia, inter ærumnas curari opus esse; vt habetur 5. epid. *Hydropicum laboribus fatigari oportere, panem edere calidum, in oleo bibere, non multum lauari, & caput tepidè. Vinum autem album & tenue, & somnus auxiliatur.* & lib. de affect. *Cibos autem, & potus, & labores, ac deambulationes constituito, à quibus gracilis & siccus euadat, & carnes quàm robustissimæ fiant.*

Antiqua quæstio de Hydropicis secandis.

Hydropici ærumnis curantur.

nu. 27.

nu. 23.

III. Cùm enim morbus periculosissimus sit, in his periclitari oportet: Si enim successerit, sanum facies; sin minus, quod etiam aliàs futurum erat, id ipsum perpetitur.

Periculoso in morbo periclitari oportet vt cures.

OCcasione Hydropis, pro cuius curatione & ferrum & ignis ad vsum reuocanda sunt, obiter, atque incidenter, genericum nobis traditur consilium, quo cordati Medici excitatur animus ad generosa quæcunque præsidia, aliquo etiam cum discrimine, haudacter experienda, scilicet vbi morbus euidens minatur exitium; multa siquidem in præcipiti periculo rectè fiunt, aliàs omittenda; & satius est anceps experiri auxilium, quàm nullum; cum anceps spes certa despe-

ſperatione ſit potior; vtque docuit Galen., melius eſt ægrotos iuuare cum periculo, quàm nullo prorſus remedio adiutos ſinere mori. Neque ſententiæ huic aduerſatur libellus de arte, in quo Hippocrates inter Medici officia recenſet, eorum, qui à morbis victi ſunt, curationem non aggredi, cum id in confeſſo ſit, quod Medicina tales ſanare non poteſt: quod ſalubre conſilium neq; ipſe prætermiſit Galen., dum 11. meth. cap. 9. ita ſcribit. *In quo deſperata omninò ſalus eſt, imprudentis conſilij fuerit apud vulgum infamare præſidia, quæ multis fuere ſaluti*; & Meſues, *Caue*, inquit, *ne malarum ægritudinum curationem ſuſcipias, ne mali Medici nomen adipiſcaris*. Multùm namq; intereſt inter grauem metum, certamque deſperationem: in illo periclitari conuenit; in hoc, ſolo prognoſtico vtendum eſt: Vnde ſic rectè ſanciuit Celſus. *Eſt prudentis hominis primùm eum, qui ſanari non poteſt, non attingere, nec ſubire ſpeciem eius, vt occiſi, quem ſors ipſius peremit. Deinde vbi grauis metus ſine certa tamen deſperatione eſt, indicare neceſſarijs periclitantis in difficili rem eſſe, ne, ſi victa ars malo fuerit, vel ignoraſſe, vel fefelliſſe videatur.*

Melius eſt iuuare cum periculo quàm abſq; vllo remedio ſinere mori.

Deſperata non attingenda.

Celſ. lib. 5. cap. 26.

IIII. Cæterùm in puero hydropem ſic curare oportet. Partes tumidæ, & aqua plenæ, aperiendæ ſunt ſcalpello, & frequenter & parum educendum eſt. Educendum autem eſt à ſingulis corporis partibus, & fomentis vtendum, & ſemper locum apertum, vndè eduxeris, calfactorio medicamento illines.

Puerorum hydrops.

PVerorum ſubſtantia omnium faciliimè digeritur & diſſipatur, proptereà quòd eſt omnium humidiſſima, vt annotauit Galen. 10. meth. cap. 17.: hinc mitiora exigit præſidia, in iiſque curandis ſi in hydropem inciderint, quemadmodum in cæteris imbecillioribus omnibus, ſimplici ſectione pro aqua educenda, iurè contentus eſt Hippocrates, cum in adultis, robuſtioribuſque ad ignem ſtatim confugiat. Hi etenim cum duriorem habeant, ſicciorem que ſubſtantiam longius à naturali temperie deceſſerunt, ſi quando morbo hoc eos corripi

ripi contingat: ſicciora proinde requirunt auxilia, cuiuſmodi ignis eſt: præter quam quòd propter alias etiam cauſas curatu difficilliores exiſtunt: nam vt refert Aurelianus de Hydrope. *Secundum naturam vel ſexum difficiliores curatione inquiunt ſemper foeminas maribus: item ſecundum ætates, faciliores curatione pueros vel pubentes; difficiles verò ætatis mediæ, vel ſenes, non ſolum quòd natura creſcere vel augeri, aliæ minui vel declinare videantur, ſed etiam quòd alij prohibeantur, alij cogantur, alij neque ſuadere, neque cogi poſſe probentur.* Mitius ergo tractandi ſunt pueri, ac vbicunque per tumorem maiora ſtagnantis aquæ apparuerint indicia, magiſque ab interaneis cutaneæ receſſerint partes, ibi ſectio adminiſtranda eſt, ſiue crura ſint, ſiue ſcrotum, ſiue abdomen. Fomentis præterea exſiccantibus calefacientibuſque vtendum, ſub quibus cataplaſmata etiam & linimenta enumeranda ſunt, quorũ magnã congeriem apud Practicos reperire eſt. Vulnerata itidem pars calefactorijs linimentis fouenda, ac recreanda, ne calor in ea penitus extinguatur. Quæ omnia non ità puerorum propria arbitremur, quin cæteris etiam Hydropicis conueniant; ſed vt puerorum hydrops leuioribus his medicamentis vt plurimum cedit, ſic in adultis ac robuſtioribus, præſertim ſi confirmata ſit, non niſi ferro & igne ſuperari conſueuit.

Cæl. Aurel. tard. paſſ. lib. 7. cap. 8. Quinam facilius, qui difficilius in hydrope curentur.

Fomenta applicanda sũt poſt ſectionem Hidropicorum.

V. Pleuritis ſicca citrà fluxum fit cùm Pulmo valde exſiccatus fuerit præ ſiti neceſſaria: Pulmo enim natura ſiccus exiſtens, vbi amplius quicquam, quàm pro natura, exſiccatus fuerit, gracilis fit; & impotens redditus, & ad latus præ impotentia reclinatus, latus contingit; & poſtquam contigerit, ipſum humidum exiſtens, cohæret, & adglutinatur, & Pleuritidem, hoc eſt, lateris morbum facit. Tunc verò & dolor fit in latere, & in clauicula, & febris, & album excreat.

Pleuritis ſicca.

Pulmo lateri adglutinatur, ac pleuritidem efficit.

QVuis laterum dolor, dummodò ob læſas ſpiritalium partiũ actiones, Pleuritidis nomine dignandus ſit, ſi nihil

nihil prorsùs in eo per os excernatur, ficca Pleuritis dicitur ab Hippocrate: nam superfluitatum nihil excernere ficcorum omnium morborum notam esse docuit Galenus 1. de vict. acut. part. 22. *Morbus ficcior*, inquit, *multis dignoscitur modis, quamquam in vniuersum communis sit ratio dignoscendi. Peripneumonia quidem, & Pleuritis, atque omninò qui tum Pulmonem, tum asperam arteriam infestant, morbi, cum nihil ab affectis expuitur partibus. Iecinoris verò, vel Mesaræi, vel Ventris, vel Ieiuni, vel Intestinorum, vel Lienis, vbi Aluus prorsus cohibita sit, aut pro necessitate excernat tum ficca, tum dura, & caprarum stercori similia excrementa. Morbi ficci tum arteriarum, tum venarum dignoscuntur linguæ siccitate, & ea, quæ cutim occupat, ariditate. Sic vlcera ficca fiunt, ex quibus nihil resudat ichoris. Sæpius & in Oculis phlegmones ficcæ oriuntur, nihil excernentes. Cerebri præterea ægritudines, quæ neque per nares, neque per palatum expurgantur, iure optimo ficcæ dicuntur:* Sunt itaque ficcæ Pleuritides, in quibus nihil per os excernitur: non certè, quòd morbus adhùc in principio fit, eiusque materia, vel admodum tenuis, efflatæ fuliginis impetum eludat; vel crassior quàm par sit, & glutinosior, expulsiuæ conatibus non obtemperet; vel dolor timorem incutiat; vel effœtæ demum vires thoracicarum partium concussionem ciere non valeant; sic etenim Pleuritis quælibet ficca aliquo tempore dici posset; sed talis verè ac propriè est, cuius morbifica materia tantæ est glutinositatis & crassitudinis, affectaque pars adeò densa, vt nil penitus à Phlegmone auelli, nil resudare possit, ità vt desperata omninò sit anacatarsis, noxiusque humor per alias quascunque vias potius educi natus sit. Eiusmodi autem euadit dum ab intenso vel calore, vel frigore impensiùs patitur, atque exsiccatur: à calore quidem in alitum superfluo humido dissoluente; à frigore verò ipsum calorem expellente; qui dum egreditur, nimiam humiditatem vnà secum educit; ac dum per humidi discessum siccitas introducitur, crassescit humor, atque coagulatur. Coagulatio etenim quædam exsiccatio est, quæ, vt dictum fuit, à frigore itidem causari potest, quod, vt docet Aristot., cogit, & exsiccat, & incrassat: Quapropter ficca dicetur hæc Pleuritis,

Nihil excernere ficcorũ morborum nota est. & lib. de ptisana cap. 6. Siccorum morborum notæ.

Pleuritidis ficcæ idea.

Arist. 4. meteor. trac. 2 cap. 2. & 3.

non modò quod nihil in ea expuatur, verùm etiam quòd morbifica eius materia inexpectorabilis penè à siccitate reddita sit. Id nobis expressit Hipp. 1. de morb. sic inquiens. nu. 25.

Peripneumonia & Pleuritis sine sputo.

Fit Peripneumonia & Pleuritis sine sputo ambæ ex eadem causa, & præ siccitate; Siccant autem & calida, vbi nimiùm calefaciunt, & frigida vbi nimiùm frigefaciunt. Congelatur autem latus, & quæ sunt in ipso venæ, & conuellitur, & quantum in ipso inest pituitæ aut bilis, id à caliditate resiccatur, & dolorem inducit, & à dolore febrem. Huic autem venam secare conducit in manu splenitidem appellatam, aut hepatitidem, iuxtà vtram sane fuerit morbus, atque sic dolor mollior fit, & lateris & aliarum partium: nam vena & quantum in ipsa est bilis ac pituitæ, ac ipsius sanguinis ægrotantis, diffunditur, & à calefactorijs forinsecus adhibitis, ita vt morbus per totum corpus dispergatur. Vocatur autem hæc Pleuritis sine sputo. Neque dissentit Gal., qui 2. de crisib. cap. 10. sic habet. *Cum passio exquisitè angusta fuerit, & veluti alligans in se ipsa vniuersum fluxum cohibuerit, tunc facit morbos laterales, qui aptysti, idest, sine sputo nominatur.* Explicata morbi huius idea, quæ non in sputorum tantummodò vacuitate, sed in sicca potius tum partis affectæ, tum noxij humoris dispositione consistit: quod eò clarius patet, quo inter signa siccæ Pleuritidis, alba atque pituitosa excrementa hìc recensentur; propositus iam textus perpendendus est, in quo lateralis quidam dolor proponitur, non ab humorum fluxione, vel copiosa congestione procreatus, sed à Pulmonibus valde exsiccatis præ siti necessaria, hoc est, ob sitim, seu naturalem humidi exigentiam, quę in pulmonibus necessariò reperitur, tum quia sicci à natura sunt, tum quia assiduè mouentur, cordique adhærent, à cuius perenni caliditate, ac fuliginibus, numquam non torrentur, atque exsiccantur: ex quo iugi indigent humectatione in potu per trachæam sensim delabente; qua si fraudentur, præsertim si aliqua insuper accedat exsiccationis causa, vt longum iter, exæstuans aer, Ira, Febrilis feruor, aliaque huiuscemodi, tum gracilescant necesse est, & succoso quodam turgore destituti, semitabidi flaccescunt, inque latus collabuntur; quòd si glutinoso aliquo humore obductum nanciscantur, impliciti adhærent, lentusque

Sitis, vel siccitas naturalis in pulmonibus.

tusque humor glutinosior in dies à concepto calore redditur, ipsumque latus concalescit, ac dolor excitatur, veram Pleuritidem ementiens. Neque mirum si etiam Cor in consensum trahitur, & febris accenditur, tùm propter vicinitatem, tùm quia præpeditis Pulmonibus ne liberè explicentur ad ventilandum, denegataque expedita fumositatum efflatione, calor præternaturaliter in Corde facili negotio intenditur: alba autem excreatio glutinosum in Thorace humorem attestatur.

nu. 57. Casum hunc solerter Hippocrates descripsit, suisque notis delineauit lib. 2. de morb. per hæc verba. *Si Pulmo ad latus prolapsus fuerit, tussis tenet, & erectæ ceruicis spiratio, & saliuam tussiendo reijcit albam, & dolor ad pectus & dorsum emergit, & incumbens Pulmo intendit, & graue quid in pectore incumbere videtur, & dolores acuti pungunt, & sanguis stridet velut pellis, & spirationem prohibet, & ad affectum quidem latus decubitum substinet non autem ad sanum; verùm veluti graue quiddam ipsi de latere pendere videtur, & per pectus transpirare se putat.* Horum symptomatum causas doctè prosequitur Salius ibidem: eademque affectio ex confosso interdum Thorace fit, aut ex dissecto suppurato, vbi incautius administrata fuerit curatio, vt ibidem ab Hippocrate indicatur. Pulmonis ad latera prolapsi signa. Cæterùm in præsenti textu dubitare contingit, num Pulmo rectè dicatur sui natura siccus, cum mollis perpetuò sentiatur à tactu, & quod molle est, & humidum sit, ex Galeni regula lib. 2. de temp. cap. 3. Quin etiam Galenus idem expressis verbis Pulmonem inter mollia membra pluries recensuit 1. de temper. cap. vltimo, & eodem 2. de temp. c. 3. Pulmo an sui natura siccus sit. Pro qua re dicendum ducimus Viscus illud fuisse à natura conditum, vt perpetuo dilatationis & constrictionis motu attractum aerem, præparatumque Cordi trāfunderet ad nimium eius ardorem moderandum, præstandamque spiritibus materiam: quod minùs commodè aggere posset, si humidum à natura existeret; nam velut coriaceus follis nimio madore suffusus, & graue esset, & eius partes conciderent; ità vt neque expeditè moueri, neque satis explicari, dilatarique aptum esset. Pulmonis vsus. Hùc accedit, quòd ab humidiori temperie aer haud purus & nitidus, cuiusmodi ad vitales gignendos spiritus necesse est; sed crassus

potius, atque caliginosus redderetur. Optimo proindè iure factum est, vt innumeris spermaticorum vasorum diuaricationibus Pulmonum substantia intersecta sit, (ex quo mollem saltum Cordi circundatum appellauit Plato in Timæo) exiguaque caro laxissima atque leuissima ijsdem affusa fuerit, quasi sanguinea sit spuma coagulata, vt à vasorum siccitate, & spongiosæ carnis humiditate moderata quædam oriretur siccitas, quæ duritiem non gigneret, sed commodum potius vsum, qualem iam descripsimus, exhiberet. Vtque in ea crasi asseruaretur, ità locatum fuit, vt quicquid siccitatis à perenni motu, & ab intenso Cordis ardore eiusque fuliginibus adijcitur, id potus pars, quæ per Tracheæ interna latera sensim delabitur, & Cerebri, cui è directo substratum est, humidiores influxus, & cæteræ omnes humiditates, quas spongiæ instar vndequaque allicere natum est, temperarent. At si quæ ex causis ijs præualuerit, modò à nimio madore flaccidum, putredinique obnoxium concidit; modò à nimia siccitate semiaridum, atque exsuccum labitur: nam quod rarum & molle in sua substantia est, externarum causarum alterationibus plus quam satis obnoxium existit. Dicemus itaque Pulmonum substantiam mollem à sensu iudicari, quòd ab extraneis humiditatibus perpetuò madescat; id quod respexit Galenus locis præallegatis; cum tamen ex sui natura moderatæ siccitatis sit, vt liquet ex rationibus adductis, & docuit etiam Auic. lib. 1. f. 1. doc. 3. cap. 2., & multo antè Galenus ipsemet de anatom. viuorum, cap. de anat. Cordis, inquiens.

Pulmo est vas phlegmatis.

Et propter hoc dicunt quidam, quod Pulmo calidam habet & siccam complexionem, quia nutritur calido & sicco sanguine, scilicet cholerico: tamen ex accidenti friggidus est & humidus, vnde dicitur proprium vas phlegmatis. Humor enim distillat à cerebro ad pulmonem, quasi pluuia, vnde ex accidenti abundat in eo phlegmatica humiditas.

VI. Siccæ Pleuritidis curatio.

Hunc multis potibus curare oportet, & lauare, & doloris medicamentum præbere, & alia, quæ excreationem faciunt. Hic septem diebus sanus fit,

&

& morbus minime periculosus est, & cibos præbere non oportet.

DIximus siccam Pleuritidem dupliciter fieri; primo quidem à copiosa materia, quæ ob siccitatem nimio calore vel frigore contractam crassa adeò, ac viscida reddita est, vt intrà venas, phlegmonisque porositates coarctata, nihil inde expelli, nil resudare possit: quapropter expectoratio desperata penitùs est in hoc affectu, vnde alijs quibusque resoluentibus atque euacuantibus obsessam partem ab insenia sarcina liberare tentandum est: & de hac Pleuritide dixit Hippocr. in coac. *Pleuritides siccæ, & sine sputo difficillimæ sunt.* & lib. 3. de morb. *Sunt & siccæ Pleuritides sine sputo; verùm hæ difficiles sunt &c.* pendent etenim à copiosa materia plurimùm contumaci, quæ neque naturæ vi concoqui, neque medicaminibus dissolui, aut euacuari, nisi difficillimè potest. Altera verò sicca Pleuritis est, de qua in præsentia agitur, pendetq; à Pulmonibus flaccidis, atque exsuccis, lateri adhærentibus, ibique glutinoso humore implicitis: quapropter, cum neque copiosa sit hæc materia, neque arctioribus locis conculcata, sed inter Thoracis, atque Pulmonis superficiem media sit; morbum parit minimè periculosum, sed curatu facilem, videlicet primo septenario. Huius curatiua intentio est humectatio cùm Pulmonis, vt ad priorem naturalem habitum reducatur; tùm viscidæ materiei, pulmonum pinnis implicitæ, vt diluta, tenacitatem amittat, libereque moueri sinat. Iure igitur Pleuriticum.

nu.20. (margin, beside "& lib. 3. de morb.")

Pulmonis flaccidi lateriq; adhærẽtis curatio. (margin)

Hunc multis potibus curare oportet. Potu videlicet non modò liberali & copioso, vt præternaturalis siccitas abundè temperetur; sed per interpolatas etiam vices, reiteratisque haustibus assumpto: (id enim importat pluralis potionum numerus) Ità namque & pertinacia iuuantis peruicax morbus superabitur, euitabimusque ne potulentus humor aceruatim ingurgitetur, sed paulatim, sensimque hauriatur. Potus namq; affatim ingestus, derepentè totus ferè in ventriculum deijcitur: Quòd si sensim hauriatur; magna ex parte per trachææ rimulam

Potus sẽsim assũptus ad Pulmones delabitur. (margin)

rimulam in Pulmones delabi poterit. Id annotauit Præceptor libello de corde, inquiens. *Stomachus velut infundibulum potus copiam excipit. Fertur etiam in Guttur & arteriam, minus verò, & quantum latere possit per rimam illapsum: operculum enim exactum Epiglossis lingua, siue minor lingua appellata, ne permiserit quidem aliquid amplioris potus penetrare.* & paulò inferius. *Sed quomodo aqua aceruatim irruens, turbationem, ac tussim multam exhibet? propterea, inquam, quòd contrà respirationem fertur: quod enim per rimam illabitur, tanquam iuxtà parietem delabens, aeris elationi non instat, sed leuem, & lubricam quandam viam humectatio ipsi præbet.* Paulatim igitur sorbendum est, quod ad Pulmonem descendere exoptamus: idque pluribus, interpolatisque potiunculis facilius assequemur. Plures itidem esse debent potiones, hoc est, variæ, diuersique generis; quod ad sputi eductionem conducit, vt docuit Hipp. 3. acut. inquiens. *Si inter acetum mulsum & aquam mulsam parum aquæ absorbeatur, sputum educit propter qualitatis potuum transmutationem*: aliæ enim potiones magis incidunt, aliæ magis abstergunt, aliæ irritant, aliæ demum humectant. Harum ergo transmutatio ad faciliorem expectorationem conducit.

num. 1. num. 3. Potionum mutatio sputum promouet. nu. 30.

Balnei vsus.

Et lauare. Nam & balneum non modicè humectat, attenuatque humores: vnde ex 3. acut. pectoris & dorsi mulcet dolorem, sputum maturat educitque, & spiritum facilem reddit. nu. 32.

Pleuriticorum dolor expectoratione sedatur.

Et doloris medicamentum præbere, & alia, quæ excreationem faciunt. Dolores in Pleuriticis statim sua sponte cessant, vbi memorabile quid spuere, atque expurgari cæperint ex lib. acut. Idem igitur erit doloris medicamentum, & sputum educens; Proficuum proinde erit crassiorẽ hordei aquam exhibere, Aquam mulsam aquosiorẽ, quæ pariter ex 3. acut. Pulmonem emollit, & sputum moderatè educit. Oximel etiam dilutissimum, aliaq; arteriaca medicamenta, quæ in communi vsu sunt, & spiritalia membra humectare, expiareq; mirificè possunt. num. 7. Acut. nu. 26.

Et cibos præbere non oportet. Etsi enim ab exsiccatione pẽdeat hęc

Pleu-

Pleuritis; ità vt ceu Tabe laborent thoracicæ partes, alimentoque proinde reficiendæ sint, à quo partium substantia humectatur dum sanguinem & spiritum copiosè suppeditat: nihilominus cibaria haud offerenda sunt, vt quæ naturam nimis aggrauant, explendoque spiritales partes coarctant, spirandique difficultatem augent. Sorbitiones itaque satis erunt, vtpote acuto morbo conuenientiores.

VII. Febres porrò propterea fiunt. Cum corpore super inflammato carnes intumuerint, & Pituita ac Bilis conclusa quieuerint, & neque refrigeretur quicquam, neque exeat, neque moueatur, neque aliud quid subeat.

INter omnes humanæ naturæ calamitates, quæ innumeræ propè sunt, quemadmodum nulla aut frequentior existit, aut exitiosior ipsa febre; sine qua, vt non nullis placuit, neque vitæ claustra abrumpi fas est; ità vix aliud ex medicis argumentis vel magis implicitum, vel ambagibus inuolutum reperias: quapropter plurimùm quo vis tempore magna vexauit ingenia. Nam etsi eius essentiam in quodam caloris excessu consistere sensus ipse diiudicet; De causis tamen æstuationis huiusce vix certi aliquid affirmare audeas. Galenus porrò lib. 1. de caus. morb. cap. 2. ad quinque eam causas reduxit, ad motum nempè tum animi, tum corporis, ad putredinem, ad vicinitatem corporis calidioris, ad stipationem, ad alimentum calefaciendo accommodatum: quas omnes sic pariter expressit Hippocrates lib. 1. de morb. *Cum Bilis & Pituita calefacta fuerit, totum reliquum corpus ab his calescit; & vocatur hæc febris. Calescit autem bilis & pituita intrinsecùs quidem à cibis & potubus, à quibus etiam nutritur & augetur, extrinsecus verò à laboribus ac vulneribus, & à calido nimiùm calefaciente, & à friggido nimiùm frigefaciente. Calescit item à visu, & auditu; verùm minimùm ab his.* Dixit minimùm: nam sensiteria hæc eatenùs tantummodo corpus alterare nata sunt, quatenùs varia pathemata in animum inducere possunt, quæ & corpus vnà

Febrium ratio.

Febrilis caloris causa ex Galeno.

nu. 22.

Febrilis caloris causa ex Hippocrate.

Febrium periodi mirabiles.

vnà immutant. At pro harum explicatione videndus est Salius ibi in commento: Attamen statæ periodum leges in humoralibus febribus, vel quotidie in certas horas reuiuescentibus, vel per tertias, vel per quartas dies, vel longioribus adhùc interuallis, tanto ordine ac symmetria, adeò mirabiles sunt, vt pro harum rationibus reddendis ad occultas putrescentium humornm naturas & proprietates confugere necesse fuerit: quod tamen quantas inuoluat difficultates, quàm difficulter intellectu percipi possit, quisque, vt puto, per se experitur, cum ex probatissimorum Authorum testimonio dentur etiam quintanæ febres, septanæ, octanæ & nonanæ; vt præteream eas, quæ de decimoquincto in decimũ quinctum inuadunt, vt testatur Nicolaus Florentinus; vel quæ singulo quoq; anno, eadem natali die, vt de Antipatre Sidonio Poeta narrat Plin. & Valer. Max., Nã annuo hoc typo ad vltimã vsq; senectam deductus est, ac tandẽ natalitio die ab eadẽ hac febre extinctus. Neq; hoc Plinianũ commẽtum arbitremur, nã id ipsum Thomas à Vega, Amatus Lusitanus, Gentilis, & Beniuenius obseruarunt; ità vt propter hoc non parùm nobis semper arriserit opinio illa, quàm doctissimus Ioannes Manelphus in aureo de febribus tractatu registrauit, etsi eam multo prius Horatius Eugenius in suis Epistolis memoriæ prodiderat; causam nempè intrinsecam febris atque immediatam esse influentis caloris (sanguinis scilicet, arterialis precipuè, spirituumque) vnionem in Corde, factam à virtute vitali, vt ità adaucto calore, roboratisque spiritibus, eos deinde transmittat per totum corpus, vel ad præcipuas partes, ad noxium aliquod, quod functioni alicui impedimento erat, expellendum: vnde prout noxium illud magis vel minùs irritans, aut contumax est, ità sæpiùs vel rarius ad expellendum Natura insurgit, aut diutius in id agendo perseuerat: quę vt in omnibus ordinatissima existit quotiescunque valida est; ità & in febribus tali pacto obeundis statas seruare leges rationabile fuerit. Hìnc complures sedantur morbi à febrili calore; corpus validius non raro, noxijsque àb humoribus expiatum relinquit; prauaque existente intrà corpus materia, melius est febricitare, inquiunt, quàm secùs: nam qui lethaliter febri-

Nic. serm. 2. tr. 2. Sum. 4. dist. 3. cap. 9. Plin. lib. 7. cap. 51. Valer. Max. lib. 7. c. 6. Aueg. lib. 2. de diff. feb. Amat. Lusi. schol. ad cur. 100. lib. 7. & cur. 75. cent. 7. Gentil. apud Schenckiũ. Beniuen. c. 84. abdit. Manel. lib. 1 c. 4. de febr. Eug. t. 1. lib. 4. epist. 2

Eugenij & Manelfi opinio de causis febrium.

Febrium iuuamenta.

febricitant, cum propè mortem sunt, à febre immunes redduntur, eò quòd natura summè imbecillis, nil vlterius coquere, aut expellere tentat: Sique interimerit; per accidens id est: natura etenim dum pluries expulsionis opus aggredi cogitur, sæpiusque efferuescere; repetitæ hæ calefactiones humidum radicale consumunt, vnàque natiuum calorem extinguunt: quod liquidò expressit Hippoc.6.epid.sect.5.dum inquit. *Hominis anima semper reficitur vsque ad mortem: si autem efferbuerit, simul cum morbo, & anima corpus depascitur;* pro anima præcipuum eius instrumentum intelligens, calidum nempè tum influens, tum fixum. Verùm, quicquid de hoc sit, certum est Hippocratem pluries de febre, pluribusque in locis egisse, vt 4. de vic. acut., lib. de nat. hom., lib. 1. sect. 3. epid., & lib. 6. sect. 1., in aph., in coac., in lib. de morb., alibique frequenter, vbi febrium essentiam, differentias, causas, prænotiones, curationesque est prosecutus; sed modo ex priscorum sententia locutus videtur; modò suam protulisse; obscurè tamen, variè, & concisè, ità vt perarduum sit exactè concipere quid hac in re ipse senserit: quod inde prouenire arbitramur, quòd tractatus de febribus vniuersis, quem se composuisse testatur lib. 3. de morb., temporum iniuria deperierit; nunc certè peculiarem describit modum Hippocrates, quo febris accendi consueuit, vbi corpus ab aliqua ex præternaturalibus calefacientibus causis, labore nimirùm, cibo, potu, ira, cæterisque huiuscemodi incalescere contingat; tunc etenim, vt luculenter docuit Galen. 11. meth. cap. 4. in fine, si humores vel quantitate, vel qualitate peccantes adfuerint, à calore eliquati, in exiles venas, arteriasq;, ac demum in corporis habitum effundantur, atque hinc carnes intumescunt; ibique coarctati, immobiles remanent: quinimmò prohibita arteriarum vẽtilatione, perspirationeq; ab obstructionibus, neque refrigerantur hi humores, neque eorum aliquid per alitum aut sudorem egreditur, neque aliquid, siue ab extrinseco, siue ab intrinseco, eò ingredi potest, à quo aliquatenus attemperentur: hinc sensim ac sensim magis incalescunt, atque inflammantur, cordique impertito calore, demum febris causa existunt. Perbellè id docuit Hip-

Tractatus de febribus ab Hippocrate compositus, amissus est.

au.1.

Febris generatio.

poc. libro 2. de diæt., de humidis corporibus præter consuetum exercitaris loquens. *Hæc enim multam colliquationem emittunt. Quicquid igitur exsudarit, aut cum corpore depurgatum fuerit, non exhibet magis laborem in corporis parte præter consuetudinem euacuata. Quicquid verò ab excretione intus remanserit, non solum huic laborem exhibet, sed etiam ei parti, quæ humiditatem suscepit: non enim commoda est parti, sed infesta. Et in carnes quidem corporum non similiter congregatur, verùm in carnosas partes, quarè his laborem exhibet, donec exiuerit: tanquam enim circuitum non habens quiescens, calefit tum ipsa, tum quæ allabuntur. Si igitur multum fuerit quod excretum est, etiam sanum corpus exsuperat, vt totum concalescat, & febrem inducit, &c.* Cæterùm, vt dictum est, particularis est modus, qui hìc describitur, & velut ad exemplar positus, non vniuersalis & perpetuus; cum certum sit pro varia tum agentis vi, tum patientis dispositione, varios pariter sequi effectus: etenim si neque copiosi in venis reperiantur succi, neque crassi & viscidi; agens verò non sit potentissimum, tunc spiritus tantummodo inflammabit, excitabitq; vt plurimum diariam febrē, diei spatio solui paratam. At si vehementius agat, humoresque exsiccando dissipet, ità vt venæ exhauriantur, tunc hæ biliosos è carnibus atque visceribus attrahent ichores, à quibus sanguinea massa intensissimè inflammatà, ardentem febrem excitabit, vt docetur 4. acut. & 1. de morb. Verùm si humores, vt suprà diximus, aut quantitate, aut qualitate in vitio sint; tunc à calefaciente causa agitati, extenuatique, & in capillares venas detrusi, vel leuem gignent obstructionem, à qua diaria solummodò febris excitabitur; vel, si magna fuerit obstructio, etiam putrida succedet febris, vt luculenter explicatur à Galen. in methodo.

[Margin: nu. 31. — Febres à laboribus. — Febris ardentis generatio. — nu. 34. nu. 27. — Gal. 8. meth. cap. 4. & lib. 10. eiusdem cap. 2. & alibi.]

VIII. Cùm itaque lassitudo occuparit, & febris ac repletio, lauare multa aqua oportet, & oleo illinere, & quàm maxime calfacere, quò caliditas aperto corpore præ sudore egrediatur. Consequenter autem hæc facienda sunt per tres, aut quatuor dies;

&si

& si non sedetur, ac cesset, pharmacum in potu exhibendum est, quod bilem educat, & febris perfrigeranda est, præter quam si quartana existat.

Κόπος, Latinis lassitudo, molestam significat dispositionem à nimio motu in corpore relictam. Sed pro ipsomet motu atq; labore quandoq; ab Hippocrate vsurpari, ostēdi Foes. in Oecon. πλήσμονὴ autem, hoc est, repletio, idem significat hoc loco, quod humorum abundantia habitum corporis obstruentium. Proposita itaq. curatio ea liquidò ostendit, quæ superius dicta sunt; videlicet à nimio labore, aliaue consimili extrinseca causa, leuem quamdoque obstructionem in corpore procreari, simplicis atq; diariæ febris causam, quæ, ni protinus remoueatur, putridam pariter accendere potis est, modo iam superius explicato. Hinc quāprimùm balneis, ac linimentis, quæ vim habent non refrigerandi modò, atque humectandi, sed etiam laxandi, discutiendique, corporis habitum perspirabilem reddere, impactosque humores alijs calefacientibus, vt frictionibus, discutere, inque alitum, sudoremque vertere nititur, primis scilicet tribus, aut quatuor diebus: nam eò vsque diaria febris, quæ extensiua ideircò nuncupatur à Galeno, interdum extendi consueuit. Exinde verò, si obstructio contumaciter hæreat, siue ob humorum obstruentium copiam, siue oblentorem & crassitiem, ità vt febris adhùc perseueret, ac de putrida iurè timendum sit, pharmaco bilem, humorum cæterorum fomitem, educere aggreditur: hæc namque tenuis cum sit, calida & sicca, febrilem facillimè concipit calorem, quem reliquis humoribus impertitur, eamque proindè potissimùm expurgat; Pituita enim; (quæ alioqui & ipsa febris huius causa obstruendo existit) naturali friggiditate, humiditateq; febrili calori potius aduersatur. Subdit demum febrem quamuis refrigerandam esse, præter quartanam: qua in re, sine dubio materialem respexit causam, quæ cum malancholicus sit humor friggidus & siccus, refrigeratio iurè timetur, vt quæ succum illum crassiorem, magisque contumacem reddere apta sit. Sed cur non idem dicetur de quotidiana, quæ à phlegmate friggido, hu-

Lassitudo quid sit.

Curatio febris à lassitudine.

diaria

Omnis febris refrigerāda est preter quartanam.

midoque, iuxtà Galeni dogma, dependet? An aliter de febribus philosophatus est Hippocrates, qui humoralium differentias non in vnam humorum varietatem, sed in maiorem potissimum, minoremue bilis copiam admixtam retulit, vt patet ex lib. de nat. hom. vbi quotidianam à plurima bile; (Phlegmati videlicet admixta) procreari asseruit. De quartana autem sic locutus est. *At quartanæ reliquæ iuxtà eandem rationem habent; sed tertianis diuturniores sunt, quanto pauciore bilis parte participant, vndè caliditas augetur; & propterea quod corpus in ipsis plus perfrigescit, id quod ab atra bile ipsis contingit, superfluè adeò, vt ægrè frigus depelli possit; atra enim bilis inter omnes corporis humores viscosissima est, & sedes diuturnissimas facit.* Hinc Aristoteles sec. 1. probl. 58. quartanis febribus ignem corpori interserendum asseruit. Hanc diariæ curationem pluries insinuauit etiam Galenus lib. 1. ad Glauc. & in methodo. nu. 27.

Atra bilis viscosissima est, & sedes diuturnissimas facit.

Quartanis febrib⁹ ignis interserendus est.

IX. Medicamentum tamen, donec corpus floridum est, ne propinato: non enim vacuatur, nisi parùm, vtpote corpore turgente. Cum autem gracilis, ac macilentus fuerit, tunc bibendum exhibe, & euacuabitur.

Medicamētum non exhibendū est corpore florido exhistere.

GEnericum est hoc præceptum, in morbo quouis à plenitudine religiosè obseruandum; cuius rationem expressis verbis in præsenti contextu annotatam, perbellè retulit Author libri de Renum affectuum dignot. & med. cap. 4. *Si quatuor*, inquit, *humores iuxtà abundauerint, potius vena incidenda ante purgationem est, quàm purgandum ante venæ sectionem. Quoniam si per sanguinis missionem corpus prius euacuatum fuerit, purgans medicamentum exhibitum venas & arterias & inanes corporis regiones inuenit non oppletas: quo fit vt absque vllo impedimento in totum corpus dimanet ad attrahendum succos, facillimeque fiat eorum euacuatio per vasorum spatia, & fusionem, tenuitatemque succorum. Nam si vasa sanguine repleta sint, & purgatiuum dederis, non poterit propter plenitudinem in corpus differri; vnde fit vt subsistet, & nihil efficiat: aut si quicquam facit,* malè

Phlebotomia purgationi est præmittenda.

malè faciat. Quam rem Duretus tanti fecit, vt asseruerit eum, qui contrà facit, tam esse in vitio, quàm si ipse manus adferret ægroto; quòd morbum, alioqui sanabilem, ex euentu faciat insanabilem; subditque *Vt purgatio Medici votis respondeat, plurimùm ad hoc valet præmissa detractio sanguinis, quæ corpus expurgandum mirificè facit fluxile, excitata naturæ vi ab oppressione laborantis, & comparata meatuum libertate: Scitum est illud. Quando purgare consilium est, corpora debent effici meabilia*. Hæc Duretus. Id ipsum specialiter sanciuit Hippocrates de inflammationibus, tum lib. acut., tum de Verat. vsu inquiens. *Quicunque inflammata in principio morbi statim medicamento soluere aggrediuntur, hi de eo quidem, quod distentum est, & inflammatum, nihil auferunt; neque enim remittit, qui crudus est affectus. Ea verò, quæ morbo resistunt & sana sunt, consumunt. Corpore verò debili fiente, morbus superat, & immedicabile malum habet*. Hoc tamen dogma non vsque adeò inuiolabile putamus, vt ad deplendum parumper corpus, purgationique disponendum, phlebotomia pharmaco sit perpetuò præmittenda, quasi aliter gracilescere non possit, aut numquam ab initio medicamentum exhibere fas sit; nam neque hoc perpetuum est in Medicina: dixit namque Hippocrates, *donec corpus floridum est & turgens* vt magnam indicaret venarum repletionem; tunc enim fortasse non nisi emisso prius sanguine medicamentum tutò exhibere licebit: Attamen, vbi non adsit tanta humorum exuberantia, tenuior paucorum dierum victus, aut ipsimet clysteres satis esse poterunt. At si in primis vijs copiosa adsit fœculentæ materiæ congestio, ex infimi ventris grauitate, aut ex aluo diutiùs suppressa conspicua; cur leniens aliquod medicamentum prius exhibere non liceat, quod nullam à venis trahendi vim habeat? etsi plura huius generis passim asserantur à Medicis, quæ, siue ob nimiam dosim, siue quod talia ex natura sua sint, purgatiuam habere facultatem copiosa deiectione ostendunt. Id ergo definiuit
nu. 44. Hipp. in lib. acut. ex vrinis. *Quibus*, inquit, *in principio vrinæ nebulosæ, aut etiam crassæ sunt, tales depurgare oportet, si etiam alia contulerint: Quibus verò in principio vrinæ tenues; tales ne purgato, sed, si visum fuerit, infusos per clysterem adhibeto*.

Crassis

Duret coac. 24. cap. 11.

Aph. 9. sec. 2.

Acut. nu. 36. De ver. vs. 33

Inflammationi ab initio purgatis nō couenit.

Qui nam purgandi, qui phlebotomādi sint à principio in morbis.

Craſſis namque vrinis humores iam è venis diſcedere, facileq; expurgari oſtenditur; quemadmodum tenuibus non dum illos poſſe euacuari; ſed coarctatos in venis, aliaue in parte cohiberi; Verentur vtique nonnulli ne, ſi ſanguis haud præmiſſo pharmaco emittatur, craſſus ſuccus fæcali materiæ in infima regione admixtus intra venas ad vacuum euitandum trahatur, humorumque maſſam coinquinet; ac proinde clyſtere ſaltē id præcauere conantur: cum tamen ſatius eſſet timere ne improſpere ſuccedat purgatio niſi phlebotomia præmittatur. Siquidem venæ molles cum ſint, ac præter naturaliter repletæ, ſenſim illarum latera concidunt dum ſanguis exilit: quapropter nequaquam timendum eſt de vacuo. Secùs euenit in purgatione, corpore florido adhùc exiſtente, turgidoque: humoris enim vbertas ipſa ſibi viam obſtruit, atque occludit; ex quo trahenti haud cedit medicamento; Hinc Hippocrates lib. 3. de morb. de doloroſa cerebri repletione verba faciens, *ſit autem,* inquit, *aluus inferna præ vaſorum vacuatione ſolutu facilis.* nu. 2.

X. Febrienti cibum ne offeras, neque ſorbitionibus ſubtùs aluum ducas. In potu dabis aquam calidam, & aquam mulſam, & acetum cum aqua: hæc autem, quam plurima bibat: Si enim non friggidus ingreſſus fuerit potus, calidus exiſtens ac manens, ex corpore ægroto detrahet, & vel per vrinam eiiciet, vel exſudabit. Vndequaque autem apertum, & reſpirans, ac motum corpus, id, quod conducibile eſt, faciet.

Friggidus potus febricitātibus haud propinādus.

Cibus febricitātibus nō offerendus.

PRopoſiti iam febricitantis curationem proſequitur noſter Author; præcipitque primò ne cibum offeramus; quod vtique dupliciter intelligi poteſt, vel ne offeramus dum actu febricitat, non expectata prius intermittentia, aut manifeſta ſaltèm declinatione, iuxtà aphoriſmum 11. ſect. 1. *In exacerbationibus ſubtrahere cibum oportet, nam apponere noxium eſt; & quibus per circuitus exacerbationes fiunt, in exacerbationibus ſubtrahere oportet.* Vel ne cibum offeramus, cum cibus ſit quid ſolidum & craſſum, haud minimam adferens noxam ægrotantibus,

aph.13. tibus, vt latius docuit libel. de vet. med., cũ febricitantibus forbilis potius conueniat, atq; humidus victus ex aph. 16. sect. 1. Monet præterea ne medicamentosis sorbitionibus aluum iugiter irritemus: leuioribus namque sorbitionibus hisce nihil de noxia materia, quæ in venis plerumque latitat, demitur, sed quidam tantummodò hicores deijciuatur, quibus cum vires non nihil decidunt, turbaturq; natura ne id præstare possit, quod aliàs proficuum futurum esset. Ijs itaque verbis nequaquam prohibet Hippocrates aluum lubricam seruari, quo naturæ votis respondeat in fœcum expurgatione, cum certum sit ab intestinorum impuritate febrem & foueri, & augeri maximè posse ob putredinem, quæ ibi perpetuò viget, aut de facili excitatur; vnde 6. epid. sect. 1. rigores ex superiori ventre; febrem ex inferiore magis prouenire asseritur; sed quod monet est ne in morbis indesinenter aliquid semper moueamus, ne leuissimis quidem medicamentis, ità vt nullam naturæ quietem concedamus, quæ tamen vera morborum medicatrix est, infestam materiam, & vias, per quas aptè expelli potest, optimè callens. Hinc dixit in aphorismis. *Inchoantibus morbis si quid tibi videtur mouendum* (ad naturam videlicet, vel ab onerosa sarcina aliquantulum subleuandam, vel ad vias expediendas) *moue; vigentibus enim quiescere melius est.* Eiusdem naturæ motus interim accuratè obseruans, vt, cum opus fuerit, optimi ministri munere fungi possis: ex quo in epidemijs. *Contraria facere*, inquit, *interquiescere*. Cum denique febris hæc ab obstructionibus in habitu corporis inchoauerit, foueaturque ab ijsdem, omnem eò curationem dirigit, vt omni arte illas submoueat, corpusque vndequaque perspirabile reddatur, cum ipsa obstructionis solutio sit febris huius sanatio ex Gal. 10. meth. cap. 2. Natura etenim quascunque tunc vias inire poterit, per quas commodè, quod noxium est, expellere valeat; ac quemadmodum adhoc balnea atque vnctiones exterius admouet, ita intùs copiosas potiones exhibet, quæ vires habent laxandi, aperiendi, abstergendi, attenuandique, vt sunt Aqua calens, (cuius vice iuscula nos propinamus, naturæ magis familiaria, viresque fouentia); Mulsa itidem, atq; Posca. Copiosè verò exhibet, ne, si pauca sit potio, statim à febrili

Aluus iugiter non irritanda in febrientibus p medicamẽtosa alimenta.

Aph. 19. sect. 2.

6. epid. sec. 2

Iuscula probantur in febrientibus ex auth. Hippocratis.

febrili calore dissipetur; sed vndequaque potius ad corporis extrema feratur, vt vrinam, vel sudorem ità prouocet. Ad quod non parum vtiq; conducit actualis calor, vt hinc discamus non æquè benè in humoralibus febribus friggidas actu potiones Aegrotantibus offerri, quæ, etsi tales ab ijsdem maximè expetantur, cum æstuantem in visceribus calorem retundere, & aliquatenus attemperare valeant; plurimùm tamen obsunt, dum imbecilliorem ventriculi calorem lædere, vias omnes actuali friggiditate adstringere, noxiamque materiam contumaciorem, atque incoctilem magis reddere natæ sunt. Ex hac curatione illud quidem obseruare debemus, omnem industriam in eo à sapientissimo Sene locari, vt ea quæcunque remoueantur, quæ naturæ suis in operibus impedimento esse aliquo pacto possent, vt omnem ei curationem deinde committat. Ex quo non parùm illi arguendi videntur, qui nunquam non aliquid in ægrotantibus moliri desinunt: *Sic enim*, vt inquit Gal. 2. meth. cap. 15., *maiorem mercedem se accepturos sperant*; cum tamen cõsilium fuerit Hippocratis lib. 3. de morb., cum impetu feratur morbus, & Aegrũ, & Medicum à curationibus quiescere debere. Hinc protulit Liuius Latinæ Historiæ Princeps, Medicos plus interdum quiete, quam mouendo, atque agendo profecisse. nu. 24.

Arguuntur Medici, qui aliquido sẽper circa ægros agere non desinũt.

Liuius hist. l. 22.

XI. Cum verò gracilem existentem febris vrat, manifestum est, quòd non propter corporis tumorem febris occupet. Et si non cesset, nutrire oportet, & tumidum facere. Et si neque sic conducat, palàm est, quòd non oportuerit febrem inducere. Hunc itaque medicamentum potare oportet, quod educat quà parte febris magis hæret, siue, supernè, siue infernè. Et siquidem superne hæreat, superne; sin inferne, inferne.

DIxerat ex lassitudinibus in Plethoricorum corpore febrẽ media obstructione accendi: quod quia haud perpetuum est, vt suprà disseruimus; nam non omne, quod defatigatur

tigatur corpus, turget humoribus; alium modò proponit casum, ac quomodo ijs in febribus cōiectari debeamus, iā edocet: nam si quādò pergracilē hominem post labores apprehenderit febris, siue gracilitas hæc à primo ortu extiterit ex innato temperamento, calido videlicet atque sicco, proindeque bilioso; siue postmodum acquisita ex calido siccoque victu, inedia, laboribus nimijs, curis, tristitia, vigilijs, in regione calida siccaque, tempore æstiuo, cælique consimili statu; tunc haud suspicandum est ob corporis tumorem, seu repletionem febrem exæstuasse, sed potius ob inanitionem, exsiccatis videlicet nimium humoribus, acrioribusque redditis: cum his enim spiritus etiam inflammantur, ac diariā excitant febrem, nisi aliqua adsit succorum copia putrescere parata, vt putrida potius febris inde accendatur. In hoc igitur casu plenius nutriendum est, gracileque corpus atque exsuccum, vberi humidoque alimento reficiendum: nam aliàs in febrem ardentem, ac demum in hecticam, atque marasmum transitus fieret, vt latè docuit Gal. 10. meth. cap. 5., sic inquiens. *Si in gracilibus accenditur febris propter mordentem acrimoniā excalefacti attenuatique ex sole & inedia, & laboribus succi, maximum eius remedium est humidum nutrimentum; sicuti è diuerso vbi ob copiam, vel phlegmonem, vel, vt semel dicam, humoris alicuius putredinem febris est orta, maximo malo est cibus.* Verùm si humido friggidoque exhibito alimento, corporeq; liberalius enutrito, febris tamen non dum extinguatur; tunc certum est, signo ab ipsamet curationne desumpto, non ab inatione tantummodò, humorumque acrimonia febrem aduenisse; ac proindè alimentum neque oportuisse febrem inducere, hoc est, copiosiori alimento ipsam per accidens augere: nam, vt modò diximus ex Galeno, maximo malo est cibus febrientibus ex putredine: multoque prius docuerat Hippocrates in aphorismis. *Si quis febrienti, cibum det, quem sano exhibet, sano quidem robur, ægrotanti verò morbus.* Tunc itaque suspicari poterimus, etsi gracile, & exustum appereat febricitantis corpus; cum tamen ab alimento non reficiatur, putridum aliquem in visceribus humorem stabulari, à quo febris accendatur. Medicamentum ea propter exhibendum est, aut suprà, aut infrà euacuans,

Gracilium febris, vt nā curanda.

Gracilitas vnde contrahatur.

Gracilesin febre liberaliùs reficiendi.

Aph. 64. sect. 7.

prout febrem, aut eius causam, in superioribus, aut in imis partibus magis vigere apparuerit, & in hanc, aut illam partem magis inclinare conijecerimus; nam proximus ei exitus faciendus est, iuxtà præceptum in tex. 35. lib. 1. registratum: *Dolores autem suprà septum transuersum, qui purgatione opus habent, sursum versùs purgatione indigere significant*, legitur in aph. 18. sect. 4., *qui verò infrà, deorsum*. *Quæ enim ducere oportet* ex aph. 21. sect. 1., *quò maximè repunt, eò ducere oportet, per conuenientes locos*.

Febris per proximiorē partem euacuanda.

XII. Nihilo autem minùs oportet etiam debiles fortia medicamenta potare, sed similiter; aut solùm sic, vt fortibus quidem forte, debilibus verò debile exhibeas.

IN hoc textu, vbi occasione purgandæ febris, vniuersale traditur præceptum pro pharmacis exhibendis, Latini Interpretis lapsum notat Martianus in verbis ijs οὐδὲν ἧσσον δεῖ idest, nihilo autem minùs: *Nam dum ad verbum in Latinum sermonem traslulit, contrarium sensum ei accommodauit*, inquit ipse, *affirmatiuam reddens sententiam, quæ negatiua leggenda erat: duæ enim negationes, quæ apud Latinos affirmatiuam constituunt, efficacius negant apud Græcos*. Hæc ille. De cuius annotationis veritate alijs decernendum relinquimus, cum non dum nobis satis constet, num duo illa verba, *nihilominùs*, duæ sint dicendæ negationes, cum dictio, *minùs*, comparatiua potiùs, quam negatiua sit. Illud certum est vulgatæ lectioni absque vlla prorsus immutatione optimum sensum aptari posse tali pacto.

Debiles quomodò fortiora medicamenta assumere debeant.

Nihilò autem minùs oportet etiam debiles fortia medicamenta potare. Si videlicet debiles forti aliquo morbo corripi interdùm contingat: nam vt habetur inferiùs, in fortibus morbis natura, fortibus pharmacis vtendum est.

Sed similiter. Hoc est, aliqua tamen adhibita similitudine & proportione inter medicamen-

tum & Ægrum: nam etsi forte natura pharmacum offerre debeas, eò quòd & fortis sit morbus; inter fortia tamen minùs forte eligendum est, si debilis sit Aeger; sumptaque indicatione à viribus, non adeò validum propines ac si viribus constaret. Forte autem pharmacum illud præsertim Hippocrati est, quod validè siue sursùm, siue deorsùm purgat. Quòd si nolueris in debili Aegroto valido medicamento periclitari, sic saltem te geras, vt

Fortibus quidem forte, debilibus verò debile exhibeas. At circà hanc postremam regulam, quam secundaria intensione, &, vt ità dicam, coactè proposuisse videtur; quandoquidem sic inferiùs decreuit. *In fortibus morbis à natura, fortibus pharmacis vtendum est; in debilibus verò, pharmacis non fortibus*; non nihil dubitare contingit: nam si Debilis forti morbo corripiatur, quid proderit debile ei exhibere medicamentum, cùm lib. de arte ità pronunciauerit Hippocrates. *An verò ex medicamentis præstantiora leuiores morbos curare non possint, non dùm satis constat; valentissimos autem morbos, potentissima etiam instrumenta curare non posse, quomodò non sit manifestum?* Siquidem ad hoc vt agens superet passum, requiritur proportio maioris inæqualitatis, vt dicunt Philosophi; vnde Arethæus lib. 2. diut. pass. cap. 13., *morbis*, inquit, *quo dissoluantur, maiora esse remedia opus est*, quem citat etiam Ægineta. Galenus verò æquale saltem medicamentum requirit; ità vt tantum versùs alteram extremitatem excedat, quantum morbus versùs alteram, iuxtà regulam aphorismi, *Extremis morbis, extrema remedia*: vnde Cæli. lib. 2. c. 11. in fine, *non potest*, inquit, *vehementi malo nisi æquè vehemens auxilium succurrere*: nam medicamenti magnitudo à morbi magnitudine indicatur, non à viribus; &, vt habetur hìc inferiùs tex. 49. *medicamenta sunt omnia, quæ præsentem statum transmouent; omnia autem fortiora transmouent*. His tamen respondetur quamuis ad citò, integramque de contrario victoriam obtinendam maior requiratur vis in agente; rarò nihilominus id congruit humanæ naturæ, in qua multum & repentè euacuare, aut replere, aut calefacere, aut refrigerare;

Morbi num à debilioribus, aut ab æqualibus, aut à fortioribus medicamentis curentur.

nu. 13.

Paul. Ægin. lib. 4. initio.

Aph. 6. sec. 1

aph. 51. sec. 2

aut quomodocunque corpus immutare periculosum est; omneque nimium ei inimicum: etsi enim magnus morbus citam sui demolitionem magno fortique medicamento indicet, obstant tamen non rarò vires, quarum profectò maxima est dignitas, cum per has viuere contingat; atque hæ dum sui conseruationem semper atque primariò indicant, sæpè ea omnia prohibent, quibus virium substantia, (quæ in humoribus, spiritibus, solidisque partibus consistit) aut nimium dissipari, aut ad corruptionem vsque alterari nata est, cuiusmodi sunt omnia validiora medicamenta: quapropter & ipsæ ad remedij inuentionem secundariò quodammodò concurrunt, dum illud moderant. Ac quemadmodum hæ nunc validæ existunt, nunc debiles, nunc medio modo se habent; ità nūc parùm aut nihil indicant, minimaque earum habetur ratio; interdum plurimùm, omnemque ad se trahunt Medici industriam; modò mediocriter: vnde & morbos modò validis medicamentis curare licet, dum scilicet magni sunt, præcipites, nullasque dantes inducias; vires autem constant: quinimmò, etsi debiliores aliquantulum, *cum morbus periculosissimus sit, in his periclitari oportet*, docuit superius; *Si enim successerit sanum facies, sin minùs; quod etiam aliàs futurum erat, id ipsum perpetitur*; modò debilibus, vbi videlicet morbus exiguus est; aut si magnus, vires tamen debiles extiterint: tunc enim, quod affectus remedium est, id cum virtutis custodia pugnat: *proindeque oportet*, inquit Gal. 9. meth. cap. 11. *vbi indicationes ità sibi aduersantur, & paulatim quod vitiosum est euacuare, & paulatim inuicem, quod salubre est, pro eo reponere; vocant Medici eiusmodi vitiosi succi curationem Græcè epicrasim*. Potest ergo debilius quoque medicamentum pluriès adhibitum, & à natura adiutum, validiores morbos superare, diuturniore tamen tempore: nam dum omne agens agendo repatitur, validior etiam morbus, dum imbecillioris medicamenti vires eludit, paulatim atteritur, donec ipsi medicamento non modò æqualis, sed inferior etiam redditus, omninò tandem exterminatur. Quod etsi temporis diuturnitate indigeat, tutò nihilominus fit, dum dentur induciæ. Atque hinc Cælsus *melius est*, inquit, *infrà subsistere, quam simul omni vi effusa*

Virium ratio ac dignitas. Ad auxilij inuentionem quomodo concurrant.

t. 3. li. 3.

Debilius medicamentū quomodò validiorem morbum expugnet.

Trall. lib. 9. cap. 1.

effusa fortasse præcipitare. & Alexand. Trall. *Satius est paulatim & tutò euacuare, quàm festinando, perturbandoque vnà cum morbo ægrum è medio tollere*. Æquale tamen medicamentum præ cæteris omnibus eligendum est, si per vires liceat; quippè quod neque adeò magnam subitamque inuehit mutationem in corpore, vt fortia medicamenta; neque adeò in longum protrahit curationem, quemadmodum debilia; ità vt morbus & vires acquirere, & affectas partes labefactare, humoresque nimiùm contaminare valeat; quod vtique accidit leuiori in medicamento, dum serius, quàm opus esset, operatur; sed in mediocritate quadam constitutum, tutò, citò, & iucundè agit.

XIII. Ardores verò potionibus & sorbitionibus, quemadmodum febrem frigefactorio medicamento, exoluere oportet, Cammaro videlicet, aut alio quopiam huiusmodi: Et si nauseam contrahat à frigefactorio; calfactorijs vtere consequenter. Vbi verò non cessat, frigefactorijs rursùm vtere.

EXtincta iam febre, morbificis euacuatis humoribus, omnique corpore perspirabili reddito, solet attamen, in gracili præsertim habitu, cuius febrem iam considerauit Hippocrates, quoddam adhùc ceu febris vestigium, & empyreuma ignitioue superesse in visceribus, quæ, nisi penitus aboleatur, nouæ febri causam præbere consueuit: nō modò quòd corpus ità dispositum à leui quacunque occasione iterùm præternaturaliter incalescit; verùm etiam quia copiosum bilis prouentum quotidiè gignit, quæ recidiuæ causam peribet. Has iam vocat Hippocrates πυρώσιας, hoc est, ardores, quos refrigerantibus potionibus, sorbitionibusque, vt Cammaro, aliisque huiuscemodi dixit esse extinguendos, quemadmodum febris frigefactorio pharmaco sedata fuit: ità vt, etsi iàm à febre immunis appareat Aeger, in refrigerante tamen victu per aliquot adhùc dies persistere debeat. Quid autem sit Cammarus, nondum liquidò constat, cum dictio-

Ardores ab extincta febre relicti vt nam sint attemperandi.

dictionis istius, cuius non nisi semel meminit Hippocrates, incerta sit tùm lectio, tùm significatus. Legunt siquidem plerique Κάμμαρο; nonnulli Κάμμορο. sunt deniq;, qui Κά'μαρον scribant. Galenus in Exegesi, Animal paruæ squillæ simile, hoc est, Cammarum, il Gambero, vulgariter dictum; & Aconiti speciem, quæ animanti huic persimiles habet radices, sic voluit appellari; quod innuit etiam Plinius nat. hist. lib. 27. cap. 3. Sed addit neutrum ex duobus his significatibus aptari posse textui huic de loc. in hom. Zeno Herophylius, & Diodorus grammaticus, vt refert Erotianus in Onomastico, asserunt Dorienses Cicutam eo nomine designasse, appellantes eam Κα'μορον, quasi Κακὸ'μορο'ν, hoc est, malā mortem afferentem. Zeusis denique in lib. 2. explanationum, pharmacum quoddam friggidum vult significari. Erotianus quidem Zeusis, & Zenonis explicationem magis probat, dum inquit, *rationi consentaneum est refriggeratorium quoddam pharmacum esse, vel fortassè Cicutam, cum dicat Hippocrates Cammarum refrigerantium quandam speciem esse.* Verùm adhuc hæret animus, nec satis explanationi huic acquiescit: vult siquidem Hippocrates ardores extingui debere potionibus sorbitionibusque, quemadmodum febris refrigeratorio medicamento: nam cum ardores sint, vt dictum fuit, quædam extinctæ febris vestigia, quæ in conualescentibus, ijs præsertim, qui graciliori sunt corpore, adhuc supersunt, videtur monere summus Author tunc temporis haud amplius medicamentis esse indulgendum, quemadmodum tempore febris, sed potionibus, sorbitionibusque refrigerantibus, quæ alimenti species sunt, &, vt vno verbo dicam, in victu perfrigerante tunc esse perseuerandum. Quid igitur dicemus? An pro Cammaro nunc intelligenda est Squillæ species, crustaceum videlicet animal aquatile friggidumq;, quod laudatur etiam, vt cętera alia crustaceo tegmine contecta à Galeno 3. de alim. facult. c. 33. in ijs, quibus cibi in ventriculo ob prauos succos corrumpuntur, siue ex Iecore in eum confluant, siue in illius tunicis contineantur? Addit Petronius, tales esse viros quosdam flauos, præcalidos, iracundos, graciles, nidorosos ructus sæpè reddentes, in quorum ventre leues cibi putrescunt, graues benè coquūtur. Qua

Alex. Petronius lib. 1. de aluo sine medic. moll. c. 4 propè finem. Dioscor. l. 2. cap. 9.

pariter

pariter ratione Dioscorides fluuiatiles Cancros ijs offert, qui Tabe conficiuntur, cum ij igneo, acrique, quo perpetuò flagrant, ardore, cibos adurendo corrumpant; proindeque ea, au.20. quæ putrefactioni huic, vt crustacea animalcula, resistunt, ijs propinanda sunt. Quinimmo Hippocrates ipse lib. 3. de Diet., in affectu quodam calido, & intensè sicco, Locustæ, Mityli, Herinacei, Cancri, & Conchyliarum succum hac eadem ratione laudauit. At, inquies, proponit Hippocrates in iam dictis ardoribus potiones, sorbitionesque, cuiusmodi Cammari non sunt, qui incoctilem præterea habent substantiam, conualescentibus, qui imbecilliori vt plurimum sunt ventriculo, incongruam. Num etiam ex Cammaro sorbitiones confici possunt; & fortasse talem nunc Cammarum appellat? Ita & Dioscorides Cancros coctos, & iure esitatos probat in Tabidis; ijs videlicet, qui non modò à pulmonis vlcere, sed ab alia quacumque causa extenuati valde sunt: hi namque omnes communi nomine Tabidi appellantur. Verùm instabis. Iam ex Galeni decreto talis interpretatio damnata est, dum asseruit Cammarum pro squillæ specie acceptum nequaquam posse textui huic aptari. Fateor, ità dixit; Sed quid nostra? Sequenda ratio est, non authoritas. Tu, qui in eius verba iurasti, omniaqne pòst habes, quæ non ex eius ore, tanquam ex Tripode, emanauerint, hæc velut obiter dicta nunc accipias quousque aptiorem afferas explicationem, quam quandocumque exosculabimur, nobisque Apollinis instar eris; quandoquidem diuinandum potius hìc est, quam explicandum. Frigefactorias autem complures potiones proposuit au.29. Hipp. lib. 3. de morb., quarum alias mictionem inducere, alias alui egestionem, alias vtrumque præstare, alias neutrum, sed frigefacere tãtum asseruit. Quòd si à refrigerantibus huiusmodi medicamẽtosis alimẽtis ventriculi robur dissoluatur, ità vt à frigore vitiata coctio superuacaneas gignat humiditates, à quibus nauseet madore laxatus; tunc calefactorijs tantisper indulgendum est, dum ventriculus, nimia exsiccata humiditate, roboretur; deindè ad refrigerantia rursùs redeundum, si ardor videlicet nõ dũ satis extinctus appareat, donec corpus vniuersum attemperatum, inq; pristinũ habitũ prorsùs redactũ fuerit.

Tabidis atq. exsiccat. corporibus crustacea conueniunt.

Frigefactoriæ potiones.

Icte-

XIV. Icterum, siue regium morbum, sic curare oportet. Cum susceperis nutrito, & balneis, & pinguefacientibus, potibusque ac cibis humectato per tres, aut quatuor dies. Postquam autem humectatum fuerit corpus, purgato, & resiccato ipsum, pinguedinemque derepente exhaurito, & vndequaque, si possibile sit, medicamentum adhibens, humiditatem educito. Ad caput verò purgatorio debili vtitor, & vrinam cientia bibenda dato, eaque ante cibos hoc tempore, quo turbatam humiditatem purgaueris, in potu præbe, ne àb eo tempore corpus nutriatur. Cum verò attenuatum fuerit, etiam balneis purgato, & contusa Cucumeris siluestris radice, eaque in aquam coniecta, inde lauato. Cæterùm medicamenta bilem ducentia ne propinato, ne corpus magis conturbes. Vbi verò siccum fuerit id, quod conturbatum fuerit, nutrito, nullo aluum subducente medicamento, neque vrinam ciente vtens, sed vino vinoso, & his, quæ rubicundiorem hominem faciunt. Si verò viridis, ac luteus sit, rursùs exhaurito, nequaquam verò siccato, vt ne is color stabilis reddatur.

Icteri curatio.

Icterus quid sit, & quomodo fiat.

ICterus fit, inquit Hipp. lib. de affection., *cum bilis commota sub cutem vertitur*. Definitur proinde biliosi humoris per summa corporis effusio; vnde totus corporis habitus derepentè in aureum, vel atrum, vel viridem, vel albidum colorem pro morbifici humoris varietate immutatur: nam color similis efflorescit humoribus, docuit Gal. 2. aph. com. 1. si non retrò regurgitauerint: omnibusque cum in propatulo sit, omnium oculos ad se allicit, inque admirationem deducit. *Planè acerbum id malum est*, inquit Aretæus, *color verò specie horribilis: etenim colore aurum repræsentat; sed non hominem decet, quod in lapide pulchrum fuerit*. Hinc nominibus compluribus fuit

nu. 33.

Aretæus li. 1. diut. pass. c. 15.

fuit à varijs insignitus. nam & Icterum ab Ictide Græcis, Latinis verò Viuerra, qui syluestris Mustellæ species est, cuius oculorum color aureus conspicitur; & Auriginem àb aureo totius corporis colore, & Arcuatum ab Iride, cuius varios imitatur colores, & Morbum regium, à reggijs delicijs nuncuparunt, quarum opus est pro morbi huius curatione: summa namque iucunditate, animique tranquillitate indiget vt curetur: Vnde Q. Serenus. Icteri varia nomina.

Reggius est verò signatus nomine morbus,
Molliter hic quoniam regia curatur in Aula.

Quod etiam testatur Cornelius Celsus. Affectus hic fit interdum criticè in morbis acutis, transposito nimirùm, vel diffuso morbifico humore ad cutem, vbi ob crassitiem sistitur, quo minus possit per sudorem euacuari: & de hoc ictero dixit Hipp. 4. aph. 62. *Quibus in febribus morbus regius fit antè septimam diem, malum.* Quam sententiam Plinius ea, qua in Medicos omnes ardebat rabie, agitatus, nullam exprobrandi occasionem prætermittens, lib. 26. nat. hist. cap. 12. impugnauit: infeliciter tamen, vt iam patebit. *Hippocrates à septima die*, inquit, vel potius ante septimam diem, *in febre mortiferum signum esse docuit. Nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione.* Quasi noui aliquid attulerit, neque multò prius id ipsum Hippocrates etiam obseruauerit, qui primo epid. sect. 3. *Fuerunt*, inquit, *quibus morbi regij sexta die; sed hos aut per vrinam purgatio, aut aluus turbata iuuabat, aut magnum profluuium sanguinis, vt Heraclides.* Quin etiam Philistidi die tertia morbus regius accessit cum rigore, & septima perfectè iudicatus est 7. Epid. sect. 2. Plinius itaque sapientissimi Senis mentem haud est benè assecutus; nam preter quàm quòd dixit in aphorismo esse signum malum, non autem mortiferum, quæ duo valde inter se differunt, neq; fatalem illud moriendi necessitatē ostendit, ità vt cum hoc signo nemo vmquam seruari possit; suam etiam sententiam alibi clarius aperuit; vt lib. 1. de morb. *Febrienti ac bilioso in tempore foràs dispersa bilis, bonum.* vbi illud, *in tempore*, quancumq; criticam diem, modò præcesserit coctio, proculdubio includit; quod clarius ostendit 4. acut. inquiens. *In febri biliosa ante septimum diem cum rigore*

Icterus modò per se primo aduenit, modò alijs acutis morbis superuenit.

Icterus morbis superueniēs quandò malus.

Hippocrates defenditur à Plinij calumnia de ictero.

nu. 6. (margin, beside "sit; suam etiam sententiam alibi clarius aperuit; vt lib. 1. de")

nu. 54. (margin, beside "4. acut. inquiens.")

morbus regius accedens, soluit febrem. Verùm sine rigore si accedat extra temporis occasiones, perniciosus est. Proposuit igitur in aphorismo septimum velut inter omnes maximè criticum, ante quem rarò perfectæ fiunt crises, cum longiori tempore plerùmque opus sit ad coctionem: Cæterùm huius exemplo vniuersale sanciuit præceptum de morbo regio, qui, velut reliquæ excretiones, dum post coctionem contingat, quauis die critica salutariter apparere potest, etsi valde rarò antè septimum. Sed fit etiam citrà febrem Icterus, & fortasse sæpiùs; idque aut quòd plurima gignitur bilis; aut quòd non ritè expurgatur. Copiosa nimis gignitur aut vbi Hepar, vel venæ, vel totus corporis habitus calidior redditus est, contentosque humores in bilem vertunt, aduruntque; quod & à venenoso pharmaco humorum massam corrumpente, & à Ferarum ictu accidere etiã potest; aut vbi calidiora cibaria, Aromata videlicet, Cæpæ, Allia, Vinaq; potẽtiora assumũtur. At non ritè expurgatur dum Iecur, aut felleam Cystim, expultricis aut attractricis imbecillitas, scirrhus, aut obstructio obsederit, atque ideò neque à biloso humore expurgatur sanguis, neque excrementum hoc ad intestina transmittitur; sed in venas coinquinatus cruor refunditur, huiusque excrementi pars ad vesicam, pars verò ad cutim delegatur, vbi, dum ob crassitiem in sudorem, aut felleum vaporem verti non potest, subsistit, cutemque inficit, vt luculenter 5. de loc. af. cap. 7. Galenus explicauit. Id ipsum de nigro Ictero, lienis vitio; aut de albido ob læsum ventriculum, qui sæpissimè morbo huic causam dedit, vt docuit Aretæus loco citato, dicendum est: nam albidum regium morbum à pituita etiam, hyeme potissimum, excitari posse, testis est ipsemet Hippocrates lib. de iner. affect., vbi plures morbi huius species recẽsentur. nu. 41.

Icterus primarius vnde fiat. Bilis vbi copiosè gignatur.

Icterus vel aureus, vel niger, vel albidus est.

His ità præfatis pro maiore propositi affectus intelligentia (quandò in præsenti contextu vix aliud, quàm curatio attingitur) ad expositionem modò deueniendum est. In tria ergo tempora videtur diuidi Icteri curatio ab Hippoctate; quorum Primum humorum præparationi; Alterum expurgationi; Tertium verò restaurationi dicatum est: Vndè primò biliosum humorem cutis porositatibus infarctum, venarumque

Icteri curatio in tria tempora diuiditur.

extre-

extremitatibus, cum crassior sit, quàm vt sudore, alituque discuti possit, aut purgantibus euacuari; viæque pariter angustæ sunt; pleniori victu, balneis, potubusque diluere, humectare, atque attenuare aggreditur, viasque laxare: Quo vtique tempore aulicæ deliciæ, animique tranquillitas consulenda est, quæ corporis habitum humectat, laxat, humoresque ab intimis ad extima fundit, indeque obstructiones remouet; fugiendæ è contra ærumnæ, animique curæ, quæ spiritum & sanguinem ad interiora dum reuocāt, detinentq;, humores exsiccant, atque incrassant, ex quo obstructiones adaugentur. Hoc pariter consilio vsus est Gal. lib. 5. de loc. aff. cap. 7. in cura illius, qui post febrem in septimo aurigimosus euaserat. *Sudore*, inquit, *apparente aquoso, conieci bilem esse dissipari contumacem; præcepi itaque laboranti, vt aqua suapte natura calida, & cui discutiendi vis esset, vteretur; ac præterea victum adhiberet humidiorem, qui humorum crassitudinem moderatè possit extenuare*. Humectato autem corpore, laxatoque; diluto itidem bilioso humore, tam eo, qui cuti suffusus est, quàm qui sanguinis massam coinquinabat, ità vt discuti euacuarique iam aptus sit; tunc omni arte à qualibet corporis regione eum exterminare nititur, per sudorem, per vrinam, per secessum; eo tamen ordine, vt primùm purgantia ac diuretica offerat, quò sanguinis massa à bilioso humore primùm expurgetur; mòx ad cutem detergentia deuenit, vt horridum illius colorem penitùs deleat. Hoc igitur tempore corpus àb omnibus penè humoribus, vtpotè coinquinatis, exaustum reddere studet, vt alios deindè puriores pro ipsis restituat: vndè diuretica antè cibum exhibet, vt alimenti parùm intùs remaneat, ne corpus repleatur prius quam inquinati humores penitus ferè exhausti sint. De qua curationis parte absque dubio locutus est Hippocrates lib. 4. epid. c. 68., ijs verbis. *Icterico laborare, sudare, panem comedere, bibere non multum, lauari caput multo & calido, aut potius tepido, vinum album, somno non multo vti*. Ærumnoso siquidem hoc victu corpus vndequaque exinanitur; peculiari tamen prouidentia prospicit capiti, cui non exigua biliosi humoris portio in icteritia delegatur, non mo-

Vitæ trāquillitas corporis habitum humectat, laxat, humoresque ad extima fundit; Aerumnæ è contra intùs reuocando obstructiones adaugent.

Ictericis quādo ærūnosus victus conueniat.

do secundum cutem; vnde lib. de inter. affect. in prima nu. 38. morbi regij specie. *In capite sub pilis velut cortex, seu, malicorium subest*; verùm etiam in cerebri membranis, vt ostendunt oculi, quorum nitor præcipuè fædatur in aurigine; horum autem membranæ membranarum cerebri soboles sunt. *In oculis morbum regium præcipuè mirari est*, inquit Plin. lib. superius adducto, *tenuitatem illam, densitatemque tuniculárum felle subeunte*. Nasipurgijs proinde vtitur in morbi huius curatione lib. 2. de morb. & alibi, hæc siquidem à capite trahunt, sed præcipuè àb oculis: quemadmodum pro lotio ciendo, nu. 35. deobstruendoque, si id opus sit, decoctum ex Asphodeli radicibus, & folijs Apij, & ius Cicerum exhibuit eodem loco. Expiata sanguinea massa à felleo humore; quinimmò humoribus omnibus, qui coinquinati erant, maiori ex parte consumptis, corporeque à catharticis attenuato, à diureticis, laboribusque; tunc si quid in cute superesit, id omninò detergendum est, vt floridus deinde color iterum reuiuiscat. Quo quidem tempore cholagogum prohibet, tum quia morbificus humor in longinqua parte, in cute nimirum tantummodò iam esse supponitur, à qua non nisi validissimo medicamento elici posset, quod sua violentia turbaret potius, quam vt vllam vtilitatem afferre valeret: vnde Gal. in lib. 6. epid. com. 2. tex. 30. *Quæ in cute sunt*, inquit, *fieri non potest vt per aluum expurgentur, sed fotibus, & calidis medicamentis excutiuntur*; tum quia corpus valde attenuatum, vix ea medicamenta sufferret; quinimmò caloris notam inurerent, quæ bilis procreationi iterum occasionem præberet. Eodemque hoc modo intelligendum existimamus Hippocratem, dum 4. acut. nu. 64. purgationem Ictericis interdicit, quam tamen aliàs in morbi istius curatione admiserat: inutilis namque est ad purgandum humorem, qui icteritiam sub cute immediatè causat, quique facilius extrà admotis deleri aptus est; non autem ad humorem antecedentem, & per sanguinis massam diffusum. Ad hoc propterea vtilia sunt balnea, quæ purgare dixit vel eò quòd incoquit, quæ bilem purgare apta sunt, cuiusmodi est Siluestris Cucumeris radix; vel purgare nunc erit vtcumque detrahere, vel deducere; quo quidem nomine abstergentia etiam

Cholagogũ Ictericis quãdo nõ exhibendum.

Cutis non potest expurgari per secessum.

etiam purgare fatendum erit: atque hinc non modò syluestris Cucumeris radicem, quæ maximè absterfiua est, sed huius similitudine, Agrimoniam, fumariam, Melilotum, Chamæmelum, Furfur, aliaque huiuscemodi nos addere poterimus, atque ità secundam curationis partem absoluemus, quam in dissipando vtcunque bilioso humore consistere diximus. Tertia iam superest curationis pars, quæ renutriendi adaugendiq; opus sibi adsumit: quapropter sepositis purgationibus quibuscunque deliciosus victus, quem à principio instituerat, iterum assumendus est, optimis alimentis, vinoque generoso, quod multum nutriat, copiosus sanguis generandus, à quo floridum corpus, atque rubicundum, optimi videlicet coloris, euadat. Illud tamen animaduertit, quod si color viridis sit, qualis è melancholici humoris mixtura euadere solet; vel luteus à saturata, & sicciore bili: tunc ità exhauriendi erunt, euacuandiq; hi humores, vt à siccãtibus abstineamus; nam terrei cũ sint, à siccitate magis durescunt dissipata tenuiori parte, indelebilesq; euadunt. Ex quo humectantibus simul, quæ diluendo attenuant, atque euacuantibus, dissoluentibusq; in hos pugnandum erit. Totam hanc curationis seriem paucioribus expressit Hipp. lib. de affect. sic inquiens. *Morbum regium sic curare oportet. Extrinsecus quidem corpus molliendum est balneis calidis. Aluus verò, & Vesica humectanda & vrinam cientia danda, quæ sunt præscripta. Si verò fortis fuerit, purgato capite pharmacum quoddam potandum dato, quod bilem deorsum purgat: postea verò vrinam cientibus vtendum. Morbus autem fit cum bilis commota sub cutem vertitur.* Quàm autem rationi consentanea hæc sit, non est cur pluribus ostendere laboremus, cum rationali cuique per se pateat: neque illud vitio vertendum, quod de morbis, quorum soboles hic symptoma est, nequaquam hic agatur, sed curatio tota ad cutaneam illam affectionem delendam bilemque è corpore expurgandam directa sit; nam de obstructionibus, de Scyrro, alijsque naturalium partium calamitatibus, quæ Icteritiam procreare plerumque solent, iam aliàs suis locis egit.

Viriditas in humoribus vndè proueniat.

Cautio in melãcholico Itero curando.

nu. 33.

Vicus

XV. De vlcere ferino.

Vlcus ferinum in corpore propterea venit. Postquam caro tumida, & inflammata circum circa fuerit, & margines vlceris magni extiterint, & vlcus ipsum humidum, & in vlcere sanies resiccata inerit, aut vlcus constrictum fuerit; sanies computrefaciens ab vlcere defluens, foras prodire à constricto ad carnem vlcere prohibetur: Caro autem suscipit, vtpote eleuata existens ab inflammatione; &, cum in ipsam peruenerit sanies subterfluens, putrefacit, & attollit.

Vlcus ferinũ quod nam sit, & vnde fiat.

GAlenus in Exegesi θηρίον, interpretatur *ferinum vlcus*; sæuum videlicet, contumax, & malignum: tale siquidem feros habet mores, medicamentis ægerrime cedens, vnde ad cicatricem vix deducitur. Euadit autem huiusmodi ex eodem Galeno lib. 4. meth. cap. 1., aut ex vlceratæ partis discrasia calida, vel friggida, humida, vel sicca, cum tumore, aut sine; aut ex humorum affluentia, qui vel quantitate vel qualitate naturæ leges excesserint: hæc enim omnia impediunt quominus in vlcere vel carnis regeneratio, si cauum sit, vel exsiccatio & agglutinatio celebrari possint; pro quibus præstandis & subiecta caro pro naturali modo se habere debet, cum hæc opificis habeat rationem; & qui adfluit sanguis, qui materiæ loco est, & bonus, & quantitate mediocris sit necesse habet, ex eodem lib. 4. meth. cap. 1. Vitiosus namque magis erodit; nimius verò, sordidum reddit vlcus, exsiccationemque impedit. Has omnes causas complecti videtur Hippocrates in præsenti textu, dum vlcus proponit, cuius circumsitæ partes tument, siue àb inflammatione, siue ab aliqua carnis excrescentia; cumque excrementitijs scateat humiditatibus, sanies tamen exsiccata & arida in vlceris superficie spectatur, quæ prauæ qualitatis fluxionem denotat, calidam nimirum, adustamque; vel à circumadiacente tumore ità coarctatur, vt subiecta sanies ex vlcere redundans, foràs egredi minimè possit: Retenctum itaque malignum adeò, atque putre-

Vlcus vt curetur subiecta caro sana esse debet.

putrefactiuum excrementum, à tumefacta carne excipitur, eamque magis putrefacit, inque tumorem attollit. Id eueu-
nu.21. nire asseruit lib. 4. de morb. si vlcera diebus imparibus, cum scilicet humor in corpore turbari solet, curentur: tunc enim vt plurimum inflammari solent: *Venit enim humor ad omnes venas dum turbatur, easque replet; & vbi ad vlcus peruenit, siquidem non curetur, & pus exitum habeat, expellitur àb tumore, qui in turbatione accessit, & vlcus foras expurgatur. Si verò curetur, & pus exitum non habeat, & istic vnà cum eo, quod accessit, permanens* (quasi ex noua medicamenti impositione, nouaque deligatione in impari die facta, excrementi emissio impediatur) *dolorem inducit, & carnem circà vlcus attollit, &c.* Retenta verò sanies secundùm quatuor vias aliàs atq; aliàs moueri cõsueuit ex Hipp. sententia lib. de Medico. *Vlcera, inquit, quatuor vias habere videntur, vnam in profundum; hæc autem sunt fistulosa, & quæ sanguine plena sunt, & intùs excauata; altera in altum, quæ videlicet carne supercrescunt. Tertia via est in latitudinem, atque hæc sunt, quæ appellantur serpiginosa. Quarta via est sola, quæ secundùm naturam motus esse videtur,* dum scilicet ad vnionem præuia exsiccatione properat. Has calamitates parere solet retenta sanies erodendo, aut prauam gignẽdo carnem in vlceribus, ità vt propositæ huius malignitatis essentia in prohibita hac euacuatione præcipuè consistat.

Vlcera imparibus diebus nõ sunt tractanda.

Vlcus quatuor habet vias, per quas expurgatur.

nu.36. Cui veritati attestatur Mulier Abderita 5. epid., cui Carcinoma erat circa pectus, & per mammam subcruenta sanies effundebatur: intercepta namq; fluxione, mortua est. Hi tamen tumores, etsi vlceri obsunt illius agglutinationem impedientes, ab alijs attamen potioribus malis plerumq; præseruãt, dum malignas excipiũt fluxiones; vt constat ex aph. 65. sec. 5. *Quibus tumores in vlceribus apparent, non valde conuelluntur, neq; insaniunt. His autem derepente dissipatis, retrorsum quidem conuulsiones, & distentiones fiunt; antrorsum verò, insaniæ, lateris dolores acuti, aut suppuratio, aut dysenteria, si rubicundi magis fuerint tumores.* Hùc alludit illud libri de Humor. *Quicunque abscessus, velut fistulæ, aliorum medela sunt.*

Vlceribus intercepta sanies maximè noxia est.

Tumor in vlceribus prodest.

Fistulæ aliorũ medela.

XVI. Hunc medicamentis humectantibus ipsum vlcus illinere

Feri vlceris curatio.

linere oportet, vt ex humectato vlcere fluxus forás effluat, & nõ subter carnẽ. Influentia etiam in vlcus frigefacientibus pharmacis illinenda sunt, quò perfrigefacta caro existat, & non dirupta rursùs fluxiõnem immittat. Sed & alia vlcera frigefacientibus oblinenda sunt, & super ipsa humectantia imponenda.

SÆpè accidit in morbis, vt superuenientes, complicatique affectus diuersimodè indicent, atque ipse primarius morbus: qua in re quid agendum sit, latè docuit Galen. 7. meth. cap. 12. *In morborum complexione,* inquit, *primo æstimabis à quo maximè discrimen Aegro impendere videatur. Secundo loco quid, quæuè ex his causæ rationem obtineat, & quæ ab ipsis efficiantur. Tertio, quæ sanari antè alia possint, & quæ non possint: vbi namq; à quoquam affectuum non leue periculum instat, ad id, quod vrget, dirigi potius curantis consilium debet. Vbi aliud efficiens est, aliud, quod ab eo efficitur, ipsa causa spectanda. At vbi hoc curari ante illud non licet, ad id, quod ordo dictat, respiciendum.* Hæ omnes causæ suadent in proposito vlcere, vt postposita præcipua vlcerum indicatione, quæ est exsiccatio, saniei humectantibus expurgandæ intendamus. Vrget siquidem hæc saniei retentio, quatenus ad nobiliores ferri potest partes, sæuaque excitare mala, vt constat ex supracitato aphorismo; causæque rationem obtinet respectu vlceris, cùm assiduè erodendo ad alias atque alias partes illud extendat: neque vniri ac cicatrice obduci potest, nisi ipsa prius expurgetur, sedetur fluxio, ac præternaturalis omnis remoueatur intemperies, quod lib. de vlcer. luculenter docuit his verbis. *Vlcera non purgata, non* nu. 5. *committi solent, etiam si adducantur, neque sua sponte coeunt. vbi circunsitæ vlceris partes inflammatæ fuerint, quamdiu durat inflammatio, vlcera coire non solent: sed & vbi circumsitæ partes denigratæ fuerint, & sanguis putredine, aut etiam varice, influxionem sanguinis exhibente; neque hæc coire solent, si non circunsitas vlceris partes sanas feceris.* Iurè ergo in proposito hoc ferino vlcere eò potissimum intendit, vt aridam intemperiem, quà subiecta cohibetur sanies, humectantibus auferat, exi-

Morborum contrariæ cõplexiones

Vlcerum tenuius excrementum sanies, Græcis Ichor appellatur. Quod crassum est, sordes. Ex tenui humidum, ex crasso sordidũ redditur vlcus. Humidum siccantibus sordidum purgãtibus æget. Gal. 3. meth. cap. 3.

Vlcera humectãtibus quandoq; curanda sunt.

exitumque ei aperiat. Fluxionis vias, qua inflammatio, nimiaque fouetur humiditas, refrigerantibus, adstringentibusq; intercludat, densata nimirum carne, nè, si laxa, & ab exceptis humoribus rarefacta, ne dicam discerpta sit, fluxionem rursus excipiat. Subdit denique.

Sed & alia vlcera frigefacientibus oblinenda sunt.

alia videlicet eiusdē generis vlcera, hoc est, arida discrasia similiue fluxione vexata. Neque inanis censenda est hęc repetitio; nam cum vlcera per se exsiccantia perpetuò expostulent, perarduum poterat alicui videri humectantia etiam quandoque conuenire: proindeque præceptum hoc peculiari studio insinuat, quò haudacter, cum opus fuerit, in vsum reuocemus; vsque adeò verum est, nihil non variabile reperiri in Medicina. Ad humectandum verò vlcus tepente aqua pluries vsus est Gal.; hæc namque ex sui natura humectat; & quatenus tepida, poros siccitate adstrictos, laxat, humores fundit, euocat, penetratq; facilius. Plurima autem huiusmodi medicamenta, & humectantia, & adstringentia, alijsque prædita facultatibus habet Hippocrates lib. de vlcer. Cæterùm ne alicui manca videatur vlceris huius à fluxione vexati curatio, eò quòd, de repellentibus, reuulsorijs, atque expurgantibus auxilijs nihil agatur, quæ in fluxione compescenda pernecessaria videntur; nam aliàs pro hac sedanda generalia tradidit præcepta: hìc verò succinctè nimis, & quasi perfunctoriè de morbis agitur, vt pluries dictum fuit, & potiora tantummodo proponere Author profitetur.

Gal.4.meth. c.2.li.1. simplic. medic. cap. 7.

Aqua tepēs vlceribus proficua.

nu.13.

XVII. Angina, quam Cynanchen Græci vocant, à sanguine fit, cum sanguis in venis, quæ in collo sunt, compactus fuerit. Sic affectis à venis, quæ in bracchiis sunt, sanguinem detrahes, & simul aluum inferne subduces, quò id, quod morbum exhibet, detrahatur. lingua quoque, cum magna vlcera habuerit, similiter curanda est.

Angina à sāguine in Colli Venis compacto, eiusq; curatio.

QVam Latini Anginam ab angendo, Græci Cynanchen & Synanchen à Canibus, & Suibus appellant; ab his

Anginæ nomen vnde.

quidem, quòd sæpènumero morbo huic obnoxij sint; ab illis verò, quòd Anginosi sitientium Canum instar, hiante ore, exerta lingua, frequentique anhelitu non raró conspiciantur. Faucium & laryngis propriè passio est; phlegmon scilicet eas partes obsidens, ac necessarias impediens actiones, deglutitionem, & spiritum: ac prout intimiores, vel exteriores angit partes, eò difficilior, aut facilior est, variasque constituit species ex lib. progn., ex 2. de morb., & ex Gal. 4. de loc. af. cap. 5., & curiosius ex Paulo lib. 3. cap. 27. Hippocrates attamen, vt notat idem Galenus, sub nomine hoc omnes comprehendit tum gutturis, tum circumsitarum partium affectus, qui quomodocunque deteriorem reddunt respirationem, aut deglutitionem: vndè 2. epid. sect. 2. Anginosos refert ex ceruicis vertebrarum intùs luxatione òb enatum in ceruice tuberculum, qui vertebrarum ligamenta corrumpebat, indeque Faucium, ac Gutturis partes pressæ, coangustabantur. Et lib. acut. aliam describit Hyberno Vernoque tempore frequentem, cum scilicet fluxio ex capite multa & glutinosa ad iugulares venas fluxerit, quæ spiritus & sanguinis vias, hoc est arterias & venas obturat augetque; frigidaq; cum sit, sanguinem congelat, immmobilemq; reddit. Hinc, seu proximas Faucium regiones præmant tumefactæ venæ, & arteriæ; (glutinosa namque cum sit hæc fluxio, haud potest per exiles venas in partium porositates effundi, phlegmonemque procreare) atque ita Guttur & Oesophagum coarctent; seu, vt explicat Cæsalpinus, sanguis & spiritus sursum repens, obstructasque reperiens vias, retrocedat, & in Cor & Pulmonem refunditur; indeque oppletus Pulmo dilatari atque constringi nequeat, suffocationem inuehit. Quæ vtique angina apoplectica quadatenus procul dubio erit, dum obstructis maiori ex parte iugularibus venis, animales etiam spiritus minuuntur à denegata materia in cerebro: quapropter sensus omnes tum interni, tum externi, diminuti appareant necesse est: vnde etiam lib. 3. de morb. quædam recensetur Angina, in qua Anginosi vident & audiunt obtusius, & præ suffocatione non intelligunt neque quid dicant, neque quid audiant, neque quid faciant. Haud huic absimilis est Angina, quæ in proposito

Fauces sunt pars oris interna, ad q̃ & gutturis, & gulæ extrema contingunt. Gal. 4. de loc. affec. cap. 5.

Hippocr. sub Anginæ nomine omnes comprehendit tum Faucium, tum adiacẽtium partium affectiones.

Progn. n. 23. l. 2 de mor. n. 26. 27. 28.

nu. 39.

Anginarum uariæ species.

Cæsalp. quæ med. lib. 2. quæst. 17.

Angina apoplectica.

nu. 20.

sito

fito textu tangitur potius, quàm deſcribatur, quæ fieri aſſeritur à ſanguine in colli venis compacto, hoc eſt, denſato, ac ferè coagulato à friggida fluxione, non autem in Faucium poroſitates effuſo, vt opus eſſet ad phlegmonem procreandum. Ac quemadmodum peculiarem tantummodò morbi iſtius conditionem tetigit circa eſſentiam & cauſas, ſanguinis videlicet condẽſationem in iugularibus venis, ità vnum aut alterum tantummodo proponit remedium, quod præcipuum obtinet locum in hac curatione, phlebotomiam nempè in brachijs ad morbificam imminuendam materiam, parandamque ſpiritibus viam, vt ſurſum ad caput aſcendere valeant; & alui ſubductionem, quæ caput deplere, & fluxionem à venis auertere potis ſit. Reliqua ex lib. acut. ſupplen-
nu. 39. da, vbi reuellentia, deriuantia, quæque affectam partem immediatè euacuant, compactum ſanguinem diſſoluunt, & ad exteriora euocant, ità breuiter proponuntur. *Aeger citò ſuffocatur, ſi non quis citò auxilium ferat, venæ ſectionem in bracchijs faciens, & venas ſub lingua ſecans, & ecclegmatum delinctu curans, & calidos gargariſmos exhibens, & caput radens: Debet autem ceratum capiti & collo circumponere, & lanas obuoluere, & ſpongijs mollibus ex aqua calida expreſſis fouere. Bibat autem Aeger aquam, & aquam mulſam; ſuccum verò ptiſanæ tunc ſumet, cùm iam ex indicatione in tuto fuerit.* Morbus enim acutiſſimus cum ſit, tenuiſſimus ei debetur victus, ſolaque potione detinet ægrotantem, neque ad ſorbitionem deducit, niſi tranſacto morbi vigore, ac poſtquam ex declinatione ſalutis ſecuritas illuxerit. Sed neque videtur ſilentio inuoluenda altera quædam Anginæ ſpecies citrà vllam inflammatio-

Anginæ curatio ex Hippocrate.

nu. 40. nem eodem 4. acut. hunc in modum regiſtrata, varijſque gentibus noſtra hac ætate ſæpè atque miſerè admodum experta. *Cum æſtiuo*, inquit, *atque autumnali tempore fluxio calida ac nitroſa de capite defluxerit, vtpote ex tempore acris & calida facta: Talis vbi eſt, mordet & vlcerat, & ſpiritum implet, & erecta ceruicis ſpiratio accedit, & ſiccitas multa, & quæ videntur, gracilia apparent, & tendines poſteriores in collo diſtenduntur, & velut in tetano diſtenti eſſe videntur, & vox abrupta eſt, & ſpiritus paruus eſt, & retractio ſpiritus denſa & violenta accedit. Ta-*

libus arteria vlceratur. Pulmo ardet cum non possint extrinsecum
Aphthæ malignæ & pestilentes. *spiritum inducere. Et si his affectio non vltronea ad externas colli partes deferatur, grauior, ac ineuitabilior est, & propter tempus, & quòd à calidis, & acribus sit humoribus.* Cui etiam attestatur prognosis illa. *Fauces exulceratæ cum febre, horrendæ sunt.* nu. 23.
Cæsalpin. lib. 2. qq. med. quæst. 17. Huius suffocationis modum ex hoc loco sic explicat Cæsalpinus. Non laryngis occlusio horum causa ostenditur, sed quia acris defluxio mordet, vlcerat, & spiritu implet: feruntur enim spiritus ad locum demorsum; hinc Pulmonis repletio, vnde Orthopnæa, & difficilis inspiratio, cum non sit locus, in quem externus aer admittatur, quantumcunque thorax dilatetur.
Aretæ. lib. 1. acut. cap. 9. Affectum hunc Aretæus ad aphthas pestiferas reduxit, quæ à tonsillis atque ipsomet ore incipientes, si in pectus per arteriam id malum inuadat, eodem illo die strangulare asserit: Pulmo enim & Cor, neque talem odoris fœditatem, neque saniosos humores sustinent, sed tussis, spirandique difficultas enascitur, miserrimoque mortis genere breui è medio tolluntur. Sordidum igneumque vlcus, regionibus feruidis, vt Aegypto, ac Syriæ familiare, ex quo Aegyptiacum atque Syriacum appellant. At Hippocrates lib. 2. de morb. inter nu. 48. Tabes cronicos morbos hūc affectum adnumerat. *Si ex feruido vlcere aphtha appellata, Pulmonis fistula laborarit*, inquit, *febris tenuis tenet & dolor medium pectus, pruritus corporis adest, & vox raucosa, & saliuam liquidam ac tenuem spuit; quandoque etiam crassam velut à piscibus crudis; & alias atque alias in saliua apparent dura velut fungus ab vlcere.* Num hoc ex benigniori fit materia, atque aliquas proinde dat inducias, ità vt nonnulla Tabis accidentia inducere possit; indeq; inter Tabes iure aliquo recensetur? Neglectum autem, & ipsum ferox euadit, & ad interitum deducit. At quomodo inter veras Anginas connumerabimus, etiam si ab initio vsque è nitrosa adustaque materia originem deduxerit, cum nullus in faucibus, proximisque partibus, nullus in larynge appareat tumor? Sed neque aphthas verè appellare poterimus, cum ambitus oris confinia excedat. De nominibus haud contemnendum est, dummodo constet igneum esse vlcus, serpens, sordidum, fœtidumque, à nitrosa, calida, adustaque materia prouenienS,

ocyssimè

ocyssimè interimens. Hispani, & ex Italis Neapolitani id sæpissimè miserè admodum experiuntur. Exactè de ijs egit Christophorus Perez de Herrera Regius Medicus. Aretæus præterea Anginam describit ex solius spiritus vitio. *Instrumentorum collapsio euenit, & singulorum Naturæ insignis macies, & strangulatio vehemens, vt ipsismet in pectere latentioribus partibus circum Cor, atque Pulmones abdita esse inflammatio videatur. Anginam hanc appellamus, quasi interius vrgentem, atque angentem. Ego verò existimo ipsius solius spiritus vitium esse, praua conuersione ad calidissimum siccissimumque conuersi, nulla corporis parte inflammatione laborante. Id autem mirandum non est: nam in charonæis strangulatus citra vllum corporis affectum acutissimi contingunt: immò vel vnica inspiratione, prius quam corpus maleficium contrahat, homines moriuntur &c.*

Lib. 1. acut. cap. 7. de Angin.

Angina ex solius spiritus vitio.

Lingua quoque cum magna vlcera habuerit, similiter curanda est. Nam si magna vlcera habet, à fluxione procul dubio ea dependent velut ipsa Angina; phlebotomia proinde, atque purgatione opus habebit ad antecedentem reuellendam materiam, deriuādam, euacuandam. Sed quoniam compendiosa admodum, atque diminuta vtriusque istius affectus proposita curatio apparet, ideò genericam potius tradere regulam pro morbis omnibus à fluxione potissimum prouenientibus percurandis, credendum est. Notandum interim iussisse sanguinem detrahi è venis, quæ in bracchijs sunt, plurali vtens numero, vt indicaret ex vtroque bracchio sanguinem copiosè esse eliciendum: id namq; in more positum est Hippocrati vt tali numero vtrumq; bracchium significet, vt aduertit etiam Salius in lib. 3. de morb. t. 22. Valles. 4. acut. t. 30. vbi etiam Brasauola. Quam praxim tundendi vtriusque bracchij venas in Anginoso affectu, cum valdè rationabilis sit (laborant siquidem Fauces inter leuam dexteramqne locatæ, ad neutram partem magis vergentes: Quod si alterum huius particulæ latus interdum laborare appareat, sectionemque in bracchio è regione posito indicet; perrarò tamen fit, quin tractu temporis affectio, si perseueret, ad omnes Faucium partes extendatur,

In Angina sanguis ex vtroq; bracchio extrahendus.

cum

cum affecta pars angusta sit, suasque omnes particulas maximè vnitas habeat) Galenus etiam lib. 13. meth. cap. 11. eam insinuauit.

XXVIII Morbos à principio curare oportet, &c, siquidem à fluxionibus fiunt, primùm fluxiones Sedare; Si verò ab alia causa; principium morbi sedare, ac curare, deinde id, quod influxit, siquidem multum fuerit, educere, sin modicum, per diætam moderari, ac componere.

Morbi ab initio curandi, eorumq; causæ quàm primũ scindendæ.

BReui hac verborum serie plura tradit documenta, quibus omnem ferè curatiuam methodum comprehendere videtur: monetque primò morbos à principio curandos, ijs nimirùm occurrendum prius quàm aut nimis augeantur, aut ab humorum copia opprimatur natura; vel aucta putredine, prauam qualitatem acquirant; nam.

Claudian lib. 2. in Eutrop.

. . . . *Veteri post obruta morbo*
Corpora, Poeonias nequicquam admoueris herbas.

à principio inquam, cum viget naturalis vis, neque admodum à morbi vehementia oppugnatur; vnde medica quæcunque præsidia perfacile ferre apta est, iuxtà aphorismi regulam; *Incipientibus morbis si quid tibi videtur mouendum, moue; Vigentibus verò quiescere melius est. Circa principia & fines omnia debiliora sunt; circà vigores verò, fortiora.* Tunc igitur minuendus materiei apparatus, quæ paulatim vitium contrahit, in fragraturi ignis alimentum cessura: neque adeò de cruditate timendum est, cum non quilibet in venis exundans humor, crudus dicendus sit, sed is tantummodò, qui vitiatus in substantia, à naturæ imperio iam recessit; præsertim si in partem aliquam infarctus, neque expultricis vi, neque trahenti medicamento facilè cedit; cuius rei indicia vrina vel tenuior, vel crassior quàm par sit, præbere potissimum consueuit, iuxtà Hippocratis præceptum in lib. acut. Lib. autem de affect. sic loquutus est. *Aegrotos considerare oportet statim in constitutionis morborum principio, qua re opus habeant, & quales sint vt pharmaco purgentur* nu. 44.

Aph. 19. & 20. sect. 2.

tur

tur, aut vt alind quid, quodcumque tandem volueris, exhibeas. Si verò omiſſo principio ad finem iam vergente morbo exhibueris in delaſſato iam corpore, forte quoddam præbere veritus; periculum eſt ne magis delinquas, quàm ſucceſſum conſequaris, Vbi notandum dixiſſe: *ſtatim in conſtitutionis morborum principio.* Nam cum triplex ſit morborum principium apud Medicos, primus ſcilicet morbi inſultus; primi tres dies; prima totius morbi pars, quæ ab omnimoda cruditate definitur; morbis quidē occurrendum eſt, non primo inſultu; nam hic eſt penè imperceptibilis. non primis tribus morbi diebus, cum ſcilicet non dum nobis ſatis conſtat de eſſentia, aut morbi cauſis, ſed omnia adhuc in incerto ſunt; vnde apud Aegyptios medicinæ parentes poſt tertiam diem mouere licebat Medicis, quòd ſi priùs, periculo id agebant ſuo, vt refert Ariſtot. 3. polit. cap. 13. Excipiendi tamen ſunt morbi peracuti, qui cum extrema ſtatim habeant ſymptomata; ſtatim pariter certam de ſe ſignificationem præbent, & quid opus habeant, clarè oſtendunt: Vnde aphoriſmus. *Medicari in valdè acutis, ſi materia turget, eadem die: tardare etenim in talibus malum eſt.* Sed in prima morbi totius parte, vt in ea latitudine, (quam ad quartam vſq; diem extendi in acutis colligit Galenus in Hippocr. 1. prorrhet. com. 1., etſi vlterius quandoq; protrahatur) morbi ideam & formam benè percipere poſſimus. Conſtitutio namque, Græcè Κατάςασις, forma eſt, ſpecies, atque idea: ex quo principium conſtitutionis morborum eſt, cum primum morbi eſſentia ex pathognomonicis ſignis incipit iam nobis innoteſcere, ac tunc primò agere conuenit. Hinc lib. acut. *Incoſtantes febres ſinere oportet donec conſtiterint: cum verò conſtiterint, & victu, & curatione conuenienti occurrere, ſpeculatione ſecundum naturam facta.* Nā, vt inquit Celſ. lib. 1. in procem., *cuius rei non eſt certa notitia, eius opinio certum reperire remedium non poteſt.* Cæterùm ne opinemur ex tempeſtiua hac curatione fieri poſſe, vt cronicus ex ſui natura morbns, breuis omninò euadat; aut ſi acutus ſit, illicò euaneſcat: nam vt aſſeruit Plato in Timæo, *Omnis morborum conſtitutio animalium naturæ quodammodo ſimilis eſt. Sanè animalium compoſitio ab ipſo generationis exordio, certis temporum*

Ex Galen. 1. aphor. 12. 1. progn. 10.

Morborum initia quot ſint.

Curatio in morbis quando inchoanda,

aph. 20. ſec. 4.

Morbi non attingendi prius quàm eorum eſſētia conſtiterit.

nu. 46.

Morbi ætates habēt vt animalia ex Platonrs ſententia.

porum curriculis terminatur; idque & genus vniuersum patitur, & animal quodque ab ortu fatale viuendi spatium in se ipso, exceptis necessarijs passionibus, continet: Etenim trianguli ab ipso initio singulorum vim possidentes, vsque ad certum tempus sufficienter ad vsum vitæ cohærent. Vltra id nemini vita prorogatur; Is quoque constitutionis modus languoribus conuenit; quos si quis intra fatalem temporis cursum pharmacis amputare contendit, ex paruis ingentes, ex paucis multi euadere consueuerunt: Quapropter diligentia victus corrigendi, & gubernandi sunt morbi, prout cuiq; datum otium; neq; difficile infestumq; malum pharmacis instigandũ. Hæc Plato. Vnde colligimus tempestiuè curandum esse, vt dempta materià, morborum frangatur impetus, felicemque exitum sortiantur ob diluculò subleuatam naturam, in cæteris sua quæque tempora pertransituri, iuxta naturalem ipsorum dispositionem. Docetur secundo in proposito contextu quò primùm dirigenda sit curatio, seu potiùs, à quo auspicanda; ab antecedente nimirum causa, à qua morbus originem duxit, atque fouetur, vt dictum etiam fuit superius t. 7. lib. 1. Hæc enim quam maturius rescindenda est, siue fluxio fuerit, cuius medela ex lib. de humor. declinatio, deriuatio, reuulsio, & siccatio est; siue alia quæuis causa, vt plethoria, cacochimia, aut partis cuiuspiam diathesis, cum ab ipsa morbus foueatur, atque incrementum accipiat; certumq; sit non posse ad perfectionem affectum vllum sanari, manente adhuc ipsa, vnde ortus est, causa, vt docetur lib. 7. meth. c. 12. Dummodò illud sciatur, operationem hanc ad præcautionem potius, quam ad curationem spectare, vt habetur apud Gal. 4. meth. cap. 2., ita namque sæuior futurus morbus præcauetur. *Factam autem ægritudinem*, inquit Gal. lib. art. med., *atque existentem curare oportet; quæ nondum quidem adest, sed futura est, prohibenda est, ne fiat; Eius autem, quæ adhùc fit, quod quidem factum est, curare oportet, quod autem futurum, prohibere.* Amota itaque antecedente causa, coniunctam deinde respicit, præcipitq; noster Author, quod materiei in partem affectam iam fluxit, immediateque morbum facit, si copiosum sit, euacuantibus auxilijs educendum esse, siue hæc pharmaceutica sint, siue chirurgica: sin modicum,

Morbos si quis antè tempus amputare studuerit, lædit magis quàm prosit.

Fluxionis remedia.

au. 13.

cum,

cum; sola diætesis, inque sex rebus non naturalibus moderatio satis esse poterit tùm ad minuēdam morbificam hanc materiam, tum ad componendum, hoc est, attemperandum. Etenim diæta materiam sua tenuitate, ope natiui caloris imminuit; qualitate verò attemperat quod intemperatum est: vnde 6. epid. sect. 8. *Contrarij victus in morbo.* Quod sanè præceptum plurimi faciendum est; nam, vt loquitur Plato in Timæo, *Medicorum purgatio, quæ pharmacis fit, tunc vtilis est, cum summa cogit necessitas: aliter verò nullo modo sanæ mentis homini suscipienda*: Vtque asseruit Celsus, *sola abstinentia sine vllo periculo medetur.*

Diæta quomodo prosit, & omnium tutissima est

Pharmaca non nisi in magna necessitate exhibenda. Lib. 3. cap. 2.

XIX. Capitis fracturæ. Siquidem os fractum fuerit, ac contritum, periculo vacat, & curare oportet hunc humectantibus medicamentis. Si verò rumpatur, & fissura fiat, periculosum est. Huic serram adhibere oportet, ne in ossis scissuram sanies influens, membranam cerebri putrefaciat: Nam vt per angustum intrans, non autem exiens, affligit, & furere hominem facit: Huic itaque serram adhibere oportet, vt sanies exitum habeat, non solùm ingressum, ampla serratura facta. Medicamentis autem vtendum, quæ humorem in se se trahunt, & lauandum.

Capitis fracturæ earumq; curatio.

DE capitis fracturis (sic enim generali nomenclatura cōtinui solutionem in ossibus appellamus, siue lapsu hæc fiat, siue ictu) pauca modò attingit Hippocrates, vt qui integrum libellum, eumque absolutissimum, jis calamitatibus dicauerat. Cumque harum differentiæ ad tres potissimum reuocetur, Cæsionem, Contusionem, & Fissuram; quarum prima, hoc est, Cæsio, cui & punctio finitima videtur, est, quæ fit à tenuis aciei instrumento, quod amplum atq; patens sui vestigium, sedemq; relinquit in parte oblæsa. Contusio verò est quædam superficiei compressio, seu rei, quæ percutitur, in se ipsam densatio, ob graue obtusumque corpus, ei validè inflictum: qua propter occulta est quædam continui

Fractura quid sit, & quot eius species.

Cæsio in ossib9 quid sit.

Contusio, quid sit.

solutio in subiectis particulis, quæ insensibiliter penè lacerantur: Fitq; interdùm cum discessu contusæ partis à sua sede, vt dum aduersam in partem curuatur, similiter ac æneum vas validè allisum; cui comes fit plerumque fissio, quæ tertia est solutionis species in ossibus, capillaris nempè, atque angusta rimula, in solidiori corpore excitata, dum à re graui, obtusaque percutitur: ac proinde adultorum ossibus, quæ duriora sunt, frequentior, quàm puerorum; quæ fissura longius sæpenumerò excurrit, quàm vbi ictus exceptus est. Atq; harum differentiarum vnaquæq; complures sub se continet læsionũ ideas, modosque, vt videre licet lib. de vuln. capit. nupèr citato; Attamen præsenti contextu primæ tantum, atq; postremæ meminit Hippocrates, cæsionis nimirùm, atque fissuræ; quarum illam sine periculo; hanc discrimine omni plenam asserit: nam contusio, quo ad periculum, in eadem sorte est cum fissione. Si ergo Cranium ab externa vi cædente sauciетur; ità vt fractio ob laterum attritionem comminuitionemq; non adstricta & capillaris, vt dicitur, sed lata supersit, atque ideò percommodè queat ab omni cruore, sanieq; expurgari; si in exteriori præsertim sistatur lamina, ac subiectæ particulæ, tum eæ, quæ in caluariæ meditullio, vt neruuli, arteriolæ, venæque; tum quæ intrà ipsam caluam latitant, vt membranæ, & cerebrum, nullatenus lædantur; tunc periculo vacat, vt docuit etiam lib. de vuln. cap. nu. 6., qui textus male à Cornario interpretatus, sic à Fallopio corrigitur. *At verò sedes ipsæ per se solæ fientes in osse sine fixura, contusione, aut introcessione (fiunt autem hæ similiter & in posteriore capitis parte) ex his mors non contingit secundum iustitiam, etiam si contingit.* Dixit *secundum iustitiam*, dummodò videlicet vulnerati corpus haud valdè cacochimum, malèq; dispositum sit, fractura autẽ apposite atq; opportunè curetur; nã aliàs, vt legitur eodem libello nuperrimè citato, *Nullũ Capitis vulnus leuiter contendi debet: sępè enim cutis sola contusa ferro, aut aliqua alia re, si non diligenter, & cũ quadam cautione curetur; veluti si sanguis concretus non expurgetur, aut aliud quiddam negligatur, vulnus incrudescens, non parum molestiæ exhibet; & aliquando etiam febrem inducit, & Medico quidem negotia, Aegroto verò periculum non minus affert.* Et inferius. *Cauere*

Fissio in ossibus quid sit.

Fractio lata in capite absque periculo est.

Fallop. de vulner. capitis cap. 11.

nu. 1.

Vulnus qplibet in capite periculosum nisi rectè curetur.

nu. 22.

autem

autem conuenit, vt ne aliquid mali os contrahat ex carne, si malè curetur; nam & perforato ossi, & aliàs denudato, sed sano, & si læsionem aliquam ex telo habeat, & tamen sanum esse putetur; periculum magis imminet, vt suppuratum fiat, idest putrescat, *etiam si aliàs futurum non esset; Si & caro os ambiens, malè curetur, & inflammetur, & constringatur, ità vt pus exire non possit: ignescit enim, & multa flamma impletur. Et sanè os ex ambientibus carnibus in seipsum calorem & flammam, & quæcunque mala in se ipsa habet caro, trahit, & ex his ità suppuratum fit &c.* Cuilibet igitur Capitis vulneri sedulò prospiciendum; dummodò illud sciatur, periculum omne in affectionibus hisce circa cerebralium partium læsionem versari. Tale autem vulnus humectantibus medicamentis curare præcipit, non certè quod humectari requirat, quandoquidem libro toties citato de

nu.18. vuln. capit. *Vulnus in capite*, inquit, *nullis humoribus humectari conuenit, ne vino quidem*: cum tamen vlcera vniuersa non nisi

nu.1. vino humectanda monuerit initio libri de vlcerib.; sed pro humectantibus, concoquentia & suppurantia hìc intelligere debemus, quæ calida sunt & humida, affectæ tamen partis naturali temperamento, quantum potest, assimiliari debent. Coquentia itaque primò applicanda sunt, vt contusa, & lacerata caro quàm ocyus in pus vertatur, atque ità præcauenda inflammatio. Confecto autem pure, & expurgato, tunc exsiccantibus agendum erit, vt communiter fit in reliquis vulneri-

nu.23. bus. Id expressè docuit eodē lib. de vulner. capit., sic loquens. *Suppuratum quidem quàm celerrimè vlcus facere oportet: sic enim ambientes vlcus partes quàm minimùm inflammabuntur, & vlcus citissimè purum erit: necesse est enim carnes concisas, & contusas à telo, suppuratas fieri, ac consumi. Postquam autem purgatum fuerit, siccius fieri vlcus oportet: sic enim citissimè sanum fiet, sicca carne germinante, & non humida, & sic quoque vlceri caro non su-*

nu.3. *perscrescet*. & lib. de vlcer. *Si qua caro ex telo concisa & dissecta est, eam curare oportet, quò quam celerrimè suppuretur; nam & minus inflammatur, & necesse est carnes contusas ac dissectas putrescere, ac pus fieri, & eliquari ac consumi; & posteà nouas carnes nasci*. Perrarò autem Caput ab externa vi læditur, quin aliqua subsit cutaneæ partis contusio ob subiectum Cranium,

Cautio in vulnerib. capitis.

Capitis vulnus quomodo humectātibus curandum sit.

Cōtusis partibus suppurantia applicanda sunt.

quod resistens, in causa est, vt caro, & sui pars, atteratur. At si altius ad meditullium, seu diploem vsque, nec non ad alteram concauam propè cerebrum caluę superficiem extendatur hæc calamitas: adhęc, non laxa, & medicamentis peruia sit, sed linearis, tenuisque fissura; hinc multa sanè, atq; immania imminent discrimina: nam præter diffractas venulas, quæ sanguinem intùs fundunt; læsum os imbecille saniem necessariò gignit, quæ ad subiectam Cerebri membranam per rimulam penetrans, indeque nequiens egredi, vel abstergi atque expurgari, eam putrefacit, ingentes excitans Inflammationes, Febres, Deliria, Conuulsiones (aduocatis nimirùm vndequaq; calidis humoribus) ac denique Mortem: Quòd pariter de contusionibus dici debet, à quibus, nisi deleantur, paulatim os vitiatur; mòx labes communicatur membranis, eademq; insurgunt accidentia, quæ nuperrimè numerauimus. Sic & 2. prædict. *Porrò ex Capitis vulneribus lethalissima sunt, quæ ad Cerebrum pertingunt, velut etiam antè scriptum est. Grauia sunt etiam & huiusmodi omnia, Os nudum magnum; Os infarctum, Os, diffractum. Si verò osculum vlceris paruum fuerit, fissura verò ossis aliquandiù permanserit, periculosius est. Hæc autem omnia grauiora sunt si & iuxta suturam sunt; & ex locis semper periculosiores summi in capite existunt.* At quod maius facessit negotium, est calamitatis huius deprehensio; nam tum contusio, tum fissio, nunc detecta est (osse videlicet denudato existente à superposita cute, omniq; alio velamento); nunc occulta, eadem cute integra remanente; vel calua alibi fissa ac diffracta est, quàm vbi ictum excepit: ac quemadmodum in illa, immissum specillum satis quandoque esse potest, vt exploretur, ab asperitate nimirum, quam fissio in reliqui ossis læuore præ se fert; vel etiam affusum cum aliquo medicamento atramentum eandem detegit, dum absterso reliquo osse, rimula atro infecta colore conspicitur: quemadmodum & contusio ex immutato colore in albidiorem depromitur; ità hæc omnem Medici industriam penè eludit, nisi insistamus argumentis, quæ Hippocrates summa diligentia non semel nobis exposuit; depromta videlicet ab ictus qualitate, considerata Percutientis vi, Instrumenti grauitate & figura, percussi Ossis soliditate

Fissurarum discrimē in capite.

nu. 22.

Occultæ cōtusiones, & fissuræ quomodo deprehēdantur in Capite.

liditate & robore, à superuenientibus symptomatibus, & à sensu ipsius visus. *Primùm*, inquit, *capite vulnerato interogare oportet per quid vulneratum sit. Deinde quid homo fecerit cum vulneratus fuit. Postea qua parte vulnus inflictum sit.* Et inferiùs. *Contusiones & fissuras in osse non apparentes, & tamen præsentes, ex vulnerati responsione cognoscere primùm conari oportet, an tale quid passum sit os, aut non passum. Deinde ratione, & opere exquirere, citrà specilli admotionem: rumpitur siquidem os, & obscuris fissuris, & manifestis; & contunditur obscuris contusionibus, & intrò ex sua natura maximè cedit, cum alter ab altero sauciatur, de industria sauciare volens: aut cum ex altiori loco sit ictus, aut plagæ ictus, vter tandem fuerit, magis, quàm ex plano loco: Et si contineat manu telum, siue iaciat, siue percutiat; & si fortior debiliorem vulnerat. Ex his verò, qui cadentes, vulnerantur ad os, aut in ipsum os, is, qui ex altissimo loco cadit, & in durissimum, & obtusissimum; huic periculum est, vt os rumpatur & contundatur, & intrò cedat ex sua natura. Ei verò, qui ex plano magis loco cadit, & in molliorem, os minus hæc patitur, aut etiam non patitur &c.* Atq; hæc quo ad percussionis qualitatem. Quo verò ad superuenientia symptomata. *Magis*, inquit, *aut minus sauciati, hæc signa sunt. Si vulneratus soporem altiorem inciderit, & caligo offusa fuerit, & vertigo, & si ceciderit*; perturbatis nimirùm animalibus spiritibus, eorumque fluxu ad partes, vel interrupto, vel penitùs intercepto. Sic facilius in syncipite, atq; in ipsa sutura os læditur, vbi imbecillius, ac tenuius est, quàm alibi. Hinc pulchra virgo Nerei filia ab Amica lata manu percussa in syncipite, sæuissimis accidentibus mortua est, ex lib. 5. Epidemiorum. Demùm in Coac. prænot. id ipsum sic explorari docuit Hipocr. *Ex ruptis capitis ossibus, difficillima cognitu sunt ea, quæ circa suturas rumpuntur;* (id scilicet re ipsa in Aunotomo illo didicerat 5. epid., cui synciput iuxtà suturas lapide percussum fuerat; in eaque lęsione inuestiganda, à suturis se cum Aegri pernicie deceptum ingenuè fassus est; de qua re Celsus lib. 8. cap. 4. Sutura siquidem æquè ac fissio aspera existit; eoq; nomine non raró specillo explorantibus errandi occasionem præbuit.) *rumpuntur autem maximè à grauibus, & rotundis telis; & ex his, quæ ex subcontrario afferuntur, & non ex pla-*

Margin notes: Lib. de cap. vuln. nu. 2. — nu. 12. — Os finditur, aut contunditur occultis, aut manifestis fissuris, contusionibusque. — nu. 16. — nu. 21. — Fractiones circa suturas difficillimè cognoscuntur.

plano loco. At verò de quibus ambiguum est rupta ne sint, vel non, indicare oportet. Exhibeto ad manducandum in vtramque maxillam Asphodeli caulem, aut Ferulam, ità vt animaduertere iubeas an os aliquod ipsi strepere videatur; Progressu verò temporis fracta, partim septima, partim decimaquarta, partim etiam aliter, de se significationem præbent: nam & carnis ab osse discessus fit, & os liuidum, & dolores, sanie affluente. Hæc autem ægrè iam auxilium admittunt. His videlicet argumentis, alijsque consimilibus coniectari studet Hippocrates, num fissum os, aut contusum fuerit, nisi cute, & carne sit denudatum; vel si denudatũ, tenuis tamen valde, ac ferè imperceptibilis sit fissura atque contusio. Cognita ergo Cranij læsione; siquidem manifesta sit, atque ampla sedes, minus certè obtinet periculi, nullaque indiget abrasioue, perforationeue, sed concoquentibus & siccantibus peragendum est, vt docuit idem Hipp. eodem lib., inquiens. *Quæcunque ossa intrò contusa cedunt ex sua ipsorum natura, rupta, aut etiam dissecta, valdè ampla, talia minus periculosa sunt, vbi membrana sana fuerit: Et quæ pluribus fissuris, & amplioribus intrò rupta sunt, adhuc minus periculosa sunt, & ad detractionem faciliora fiunt; & nullum ex talibus perforare oportet, &c.* At si angusta extiterit fissio, nisi totum peruadat os, ita vt ad membranam non penetret, abradenda est, dum omne ipsius deleatur vestigium, quod immissum atramentum indicabit: idemque faciendum est etiam in contusione. Quòd si ad membranam vsque pertineat, tunc perforatio administranda erit serrato modiolo; cuius ope ossis portio, quam modioli circulus complectitur, eximenda, omnisque educendus, tum sanguis, tum sanies, quæ duram membranam coinquinauerat. Quod vtique quam ocyus, hoc est, intrà triduum præstandum, prius quam putredo adueniat, sæua inuehens symptomata: idque citius æstiuo tempore, in calidis humidisque corporibus; tardius Hyeme, & in friggidis & siccis naturis, contingere assolet. Qua verò industria adeò ingens operatio perficienda sit, ex ipsomet Hippocrate locis citatis intelligi poterit. Dubium autem non leue extat de occultis hisce contusionibus, & fissuris dum integra spectatur cutis; aut alia

de vuln. cap. nu. 25.

parte

parte facta est fissio, quàm vbi ictus cecidit; quod contingere interdum, testis est Hippocrates, Celsus, & experientia; suadetque ratio; in solido præsertim cranio densis intersecto suturis, in quo commotus ab ictu aer, vnitus valde circumfertur: Nam vbi solidum cranium percutitur, aer, qui intus latitat, subito, validoque ictu commotus, vtrimque in orbem circa concauum circumfertur; aduersaque in parte, vbi aer vterq; concurrit, alliditur, atque ad extra impetum faciens, inde caluam inflexilem frangit. Tunc igitur cum antiquorum omnium, vt Hippocratis; Celsi, aliorumque opinio fuerit, atque inde in praxi semper obseruatum sit, ad latentes has vel contusiones, vel fissuras, integra ita superstite cute, perfectè cognoscendas, superpositam cutem quàm citius esse incidendam, dilatandum vulnus, sauciumque os in propatulo exponendum; nihilominus testantur nonnulli se longo vsu, obseruasse plures restitui ex ijs, qui citrà scalpelli operam, partim lenientibus, partim siccantibus, curantur; quàm quibus cutis inciditur, atque Os denudatur, dilataturq; ijsque ratio suffragari videtur: Innatus siquidem calor per se, integra cute, felicius & sanguinem, & collectam saniem discutit, vel per naturales meatus, Nares, Palatum, Aures, Oculos atque Emunctoria, propellit, fractaque glutinat ossa, quàm dissecta cute, osseque exciso, medicamenta possint: perspirat namque innatus ijs calor per vulnus, qui medelæ cuiusque præcipuus author est. Patet id in cæterorum ossium fracturis: etenim magis sanantur crura, & perfracta bracchia vbi caro & cutis integra est, quàm vbi os detectum: nudato siquidem osse, & perspirante calore, humorem putrescere necesse est; cui ni detur exitus, subiectas partes vitiare, si intrà caluam detineantur. Hæc, similiaue, habet Vidus Vidius in lib. Hipp. de vul. cap., innixus testimonio Iacobi Perusini, chirurgi expertissimi, vt refert Cęsalp. qq. med. lib. 2. q. 11. Verùm ea est Cerebri, mēbranarumq; ipsius conditio, vt saniem nequaquam diù ferre apta sit, donec ab innato calido illa penitus discutiatur, cum id non nisi pluribus diebus præstare valeat: Neque certum est, num illam per naturales meatus emissura sit natura; quòd si deficeret, certus esset saucij interitus: Hinc tutius censendum est

In cranij fractura occulta num cutis īcidenda sit, atque os denudandum.

Ossa diffracta citius sanantur si cutis saucia nō sit.

Pri-

Priſcorum inſiſtere veſtigijs, & quàmocyus, vt dictum fuit, in propoſitis caſibus ad ſectionem deuenire; in qua neque magnus excitatur dolor, neque multum laboris eſt in reuniendo: Velamentis autem, atque cataplaſmatibus ſatis prouideri fas eſt, ne calor innatus adeò expiret.

XX. Febricitanti caput non purgandum

Febricitanti caput ne purgato, vt ne furioſus fiat: calfaciunt enim caput pharmaca purgatiua; & ſanè ad caliditatem febrilem accedens ea, quæ in medicamento eſt, inſaniam facit.

Pluriſariam intelligi poteſt præceptum hoc, ac proinde ſenſus eliciendus, qui veritati magis conſonet, ſeruatiſque Hippocratis principijs, nullam patiatur difficultatem: Nam ſi abſolutè, prout ſonat, intelligatur, quòd ſcilicet ei, qui febricitat, Caput nequaquam purgandum ſit; ſiue valido, ſiue leui medicamento naribus immiſſo id intelligas, (purgare enim caput in doctrina Hippocratis, idem volunt eſſe nonnulli, quod medicamentis naribus applicitis illud deplere atque euacuare) ſæpiſſimè id falſum comperies, niſi in ardentium febrium genere id tãtummodò verum eſſe affirmemus: Multi ſiquidem febricitant, longis præſertim lentiſque febribus, cuiuſmodi à craſſiori pituita excitari ſolent, quibus tractu temporis caput adeò craſſis, ac pituitoſis vaporibus repletur, vt non modò illud purgare liceat, ſed perneceſſarium id ſit, etiam validis, calidiſq; medicamentis, Elleboro, Pyrero, Elaterio, cæteriſq; huiuſcemodi, pro peccantis materiei diuerſitate. Si verò interpretemur, vt nonnullis placuit, febricitanti caput, hoc eſt, ex capite, aut propter caput, non eſſe purgans medicamentum exhibendum; neque id prorſùs verum erit: quàm multi enim ſunt, qui à perenni capitis diſtillatione per venas decurrente, putreſcenteque, febricitant, quæ affectio, cum repleti Cerebri ſoboles ſit, quis ambigat, num omni arte caput tunc euacuare liceat, catharticis præſertim, vt morbi huius princeps cauſa atque origo abſcindatur? Quapropter Hippocratem de ijs hìc locutum arbitramur, quibus caput intensè, quacunque ex cauſa, calefactum eſt;

Caput purgare quid ſit apud Hippocratem.

est; ac proinde caput quodammodo febricitat; accepta similitudine à toto corpore, quod febricitare dicitur, cum præternaturaliter incaluerit. Consueuit siquidem magnus hic Author partem quamuis ita affectam, febricitantem appellare; vt constat ex libro de Fract., vbi inflammatum
nu. 28. vlcus, pulsans atque febricitans appellat; & libro 2. de morb. Mul. *Si vteri extrà naturam progressi fuerint, febrilis calor habet pudendum, & imum ventrem*: Neque modus hic dicendi nouus est etiam in doctrina Galeni, qui 2. ad Glauc. cap. 1. inflammationem febrem membri appellat. Dicit itaq; eum, cui caput febricitat, hoc est, insigniter calefactum est, non esse purgandum, neque nasipurgijs, neque alijs catharticis medicamentis, ob rationem, quam in textu liquidò expressit: *turbant enim, quæ de capite educunt*, inquit lib. de humor, & 4. de morb. *Quæcunque medicamenta purgatoria sunt,*
num. 3. nu. 31. *aut supernè, aut infernè, aut etiam vtrumque præstant, ea hæc faciunt. Omnia valde vrunt; & fortia quidem ex ipsis, si partem aliquam teneram corporis contigerint, eam exulcerant: mitiora verò turbulentum corporis motum faciunt*. Augent itaque extraneum calorem purgantia, indeque animalibus inflammatis spiritibus, in furorem atque deliria Aegrotantes adiguntur:
nu. 64. Vnde libro etiam acut., purgationem interdicit ijs, quibus Caput dolet ab exercitationibus, aut cursibus, aut profectionibus, aut venationibus, aut ex alio quolibet intempestiuo labore, cum talia Caput plurimùm calefacere consueuerint. Quod vtique præceptum quàm inuiolabiliter obseruauerit Hippocrates in morborum curationibus, patet ex 2. de morb., vbi varios Capitis morbos describens, in proposito affectu purgantibus pharmacis nunquam vti ausus est; priusquam calor in capite maiori ex parte extinctus esset: inquit etenim. *Rigor, dolor, & febris per caput maximè ad Aurem, & ad tempora, & ad synciput, & Oculorum regiones dolet, & supercilia ipsi incumbere videntur, & grauitas caput detinet, & si quis ipsum mouerit, minget, & multum ac facile mingit, & dentes torpent, & stupor ipsos tenet & venæ attolluntur & pulsant in capite, & non potest quietus esse, sed anxius est, ac desipit præ dolore. Huic siquidem per Nares aut*

Febris partium.

Purgantia quælibet noxam inducunt.

Capite nimium calefacto, non est purgãdũ.

Rigor & febris per caput, hoc est, quæ potissimam sedem & potissimũ febris & rigoris sẽsum habet in capite explicat ibi salius. lib. 2. text. 28

aures eruperit, aqua profluit subpurulenta, & sanus euadit: sin minus, plerumque in septem diebus moritur. Hic morbus maximè fit ex febre lypiria, cum liberatus à febre, non dum purgatus, aut cibis se impleuerit, aut inebriatus fuerit, aut in sole laborarit. Cum sic habuerit, primùm sanguinem de capite mittito, vndecunque tibi visum fuerit; & post sanguinis missionem raso capite perfrigeratoria ipsi adhibeto; & si aluus non subeat, infusum per clysterem immittito; in potu verò ptisanæ succum friggidum dato, & aquam insuper bibendam: Si verò ad refrigeratoria non remittat, transmutatione facta, vtre vtitor, & calefacito. Post quam autem quieuerit dolor, cibis vtatur aluum subeuntibus, ac ne impleatur: Vbi verò vigesimam diem attigerit, sedato dolore, fomento capiti ipsius adhibito ad nares medicamentum apponito, & interposito triduo, medicamentum deorsum purgans exhibeto. Hæc Hippocrates; vbi quàm cautè à purgantibus quibusque abstineat, quousque caput nimio calore detinetur, facilè videre est. Neque quis obijciat Fullonem in Syro phræniticum 7. epid. cui, etsi magnam vstionem haberet, Tapsia tamen exhibita est, & benè cessit, decima octaua sedatus est morbus, & incolumis euasit; Exemplum enim rarum est, & non imitandum, vt docuit Vallesius ibidem.

Vall. t. 78. lib. 7. epid.

XXI.

Atræ bilis vomitus lethalis.

Ex quacunque causa male affligente quis atram bilem euomuerit, moritur, qui vulnus habet.

Vulnerum lethalia accidentia.

CApitis fracturas, vulneraque consideranda proposuit superius Hippocrates; mox quædam subnexuit, quæ ad eadem; vbi magna sint, quamcunque insederint partem, plerumque lethaliter subsequi consueuere; vt ostendunt verba illa, quæ in Græco textu apponuntur. *θανάσιμα τρώματα*; hoc est, lethalia vulnera: Hinc præcedenti contextu de febricitante capite, idest, intensè calefacto, verba habuit: tale enim à magnis etiam vulneribus caput reddi rationabile est; iam alterum, proponit symptoma, quod & vt causa, & vt signum eximiè calamitosum existit; atræ nimirùm bilis, hoc est, peximi humoris, acerrimique atque erodentis vomitio: nam etsi in quouis morbo detestandus sit

hic

hic humor, vt qui ad ægri perniciem ferè semper appareat, vt docetur aph. illo. *Quibuscùmque morbis incipientibus, si atra bilis sursùm aut deorsùm prodierit, lethale*; potest nihilominus vtiliter in ijs quandoque apparere, & iudicare; aut saltèm cum tali euacuatione seruari ægrotantes, vt contingit Herophonti, Epicratis vxori, illique, qui in horto Dealcis decumbebat; semperque ferè id fiet, quoties post coctionis signa apparuerit: (quamuis de atrabile, quæ talis exquisitè sit, numquam se id vidisse testatur Gal. lib. de atra bile: adeò enim peximus humor vix vmquam coctionem recipit, aut regitur à natura: quapropter, qui ad salutem quandoq; excretus refertur, aut non fuisse propriè atram bilem dicendum est; aut in tam exigua quantitate, vt imminentem potius prauitatem, quàm præsentem significauerit.) At in vulneribus peximum semper signum est, cum quo vix vllus vnquam seruatus fuit, in Cerebri præsertim tromatibus. Nota est Coaca Prænotio. *A vulnere bilis vomitio, mala; maximè in capite*. Vomitus namq; superuenit vulneribus, non quibuscunque, sed ijs, quæ magna, profundaque sunt; in quacunque insederint parte; sed peculiariter, & frequentius in ijs, quæ capiti infliguntur: in quibus non modò in augumento, aut morbi vigore, cum videlicet acerba adueniunt symptomata, vt Inflammatio, Febris, Dolor, Vigiliæ, à quibus omnibus, adaucto præternaturaliter calore, aduruntur, atque exassantur humores, tenerrimæq; liquantur partes; ex quo aut plurima gignitur cholera, aut vlterius procedente vstione, atra bilis fit, absumpta tenui atque ichorosa parte; vnde splendorem, nigredinem, atque erodendi vim maximam sibi adsciscit, humorumque omnium euadit deterrima; perque Venas, Hepar, & Meseræum in Intestina aut Ventriculum refusa; aut à Capite per Oesophagũ ad Ventriculũ delata, vomitũ, aut funestissimas deiectiones commouet. Hinc 1. de morb. & de Affect., Bilẽ ac Pituitã à vulneribus incalescere asseruit. non modò, inquam, in augmento, aut vigore, vt in magnis cæterarum partium vulneribus, vomitus aduenit capitis tromatibus; verùm etiam ab ipsomet initio, ob peculiarem mutuumq; consensum, qui inter duas has partes interuenit, vt

aph. 22. sec. 4
Atrabilis ad salutẽ interdum vomitu eiecta est.
Heroph. lib. 1. epid. sec. 3 ægr. 3.
Epicr. vx. lib. 1. sen. 4. æg. 5
In Deal. horto. l. 3. æg. 3.

In vulneribus atrã bilẽ eijcere, semper lethale.

Bilis tũ flaua tũ atra, quomodo generetur in Vulneratis.

1. de morb. nu. 22.
de Affec. n. 1

tex. 5. lib. 1. explicuimus. Hinc protulit in Coacis. *Quibus Cerebrum vulneratur, ijs vt plurimum febris & bilis vomitio incidit*. Dixit, vt plurimùm; nam non in quolibet Cerebri, aut aliarum partium vulnere aduenit vomitus; non enim in leuiore, nisi maxima sit propensio ad vomendum in ipso Ægrotante; sed in magno & profundiori hoc superuenit symptoma: ac proindè in aphorismis cum dixit. *Quibus cerebrum dissectum fuit; his necesse est febrem, & bilis vomitum accedere*. Quæ sententia habetur etiam lib. 1. de morb., Hippocrates vsus est hac voce διακοπῇ, quam magnam, profundamque dissectionem significare, testatur Gal. com. in aph. 18. sect. 6., & latius explicat Foes. in Oecon. Quòd scilicet dissectionibus his magnis atque profundis, necessariò aduenìat vomitus; alijs verò leuioribus, non similiter necesse est, nisi vt diximus, vbi magna adsit propensio in ipso Ægrotante. Funestissimus itaque est atræ bilis vomitus in vulneratis, à quacunq; id causa malè affligente prouenerit, siue ea sit dolor; siue inflammatio & febris; siue vigiliæ: nam vt vomitus est, magnum semper, profundumq; vulnus significat; vt autem praui est huius humoris, maximum semper excessum in præternaturalibus causis denotat; atque ità pessimum semper signum est. Neque vt causa minus est funestus hic vomitus; nam nunquam leuior redditur morbus ex huiusmodi excretione, cum vulnus non pendeat àb atra bile, cuius perennis est generatio in prauis vulneribus; & partes omnes, quas præter labitur, superiùs præsertim ventriculi orificium, immaniter lancinans, calamitosè afficit, atque labefactat.

Aphor. 50. sect. 6.

διακοπῇ quid significet.

nu. 3.

Vomitus in vulneratis malus est & vt signum & vt causa.

XXII.

Aluus commota in vulneratis si derepentè sistatur, lethale.

Et qui àb euacuatione detinetur, & debilis est; & tenuis existens, derepentè siccus subsidit, moritur.

ET hæc pariter sententia, velut alia superior, ad Sauciorum prognosim spectat: ac quemadmodum in illa de vomitu agebatur; ità & in hoc de deiectionibus; cum vterq; hic symptoma àb eadem bile, prout ventriculum, aut intestina infestauerit, excitetur. Si ingenti igitur vulnerè afflictus, præcitatam habeat aluum, profusamque, ob plurimam

bilem

bilem, quæ in eo perenniter gignitur præ dolore, inflammatione, febre, vigilijsque, vt suprà dictum est; mòx derepentè vacuatio hæc sistatur; moritur Æger, si debilis, atque attenuatus extiterit: non potest namque repetina hæc suppressio à vulnere iam mitescente prouenire, cum id non nisi paulatim fieri possit; ergo signum erit bilem illã vel in intestinis, aut in venis detineri, vel nobiliorẽ aliã in partem impetum arripere, priondeque dyssenterias, ardentes febres, aliásq; erisiypelatosas affectiones imminere: quicquid verò ex his contingerit; saucius Aeger imbecillis iam, atque extenuatus, ferre nequaquam potis erit: ex quo mors iurè prædicenda. Quòd si, vires constarent, locum fortasse haberet Coaca illa. *Aluo turbata suppressa, breui velut pulicum puncturæ erumpunt, & ad oculos lacrymosus abscessus deuenit. Cæterùm depurgatio ventries deorsùm pluribus vlceribus confert.* Addit Hippoc. lib. de vlcer. *& in vulneribus, quæ sunt in Capite, & in Ventre, & in Articulis, & in quibus corruptionis periculum est, &c.* Aluus commota Vulneratis, aut Vlceratis cõfert.

au. 4.

XXIII. Cùm à caliditate detento vlcuscula eruperint debili existenti circùm circà liuida moritur. Cùm à morbo quopiam detento, debili iam existenti, liuida vlcuscula nata fuerint, mortale.

CONiunximus simùl duas has sententias, quòd in vnum ferè recidant, & vtriusq; eadem sit ratio. Vlcuscula igitur, siue febricitanti, siue alio quouis morbo affecto, eruperint; latentem semper cacoëthiam, seu prauos humores, biliosos scilicet, aut atrabilarios, ostendunt; è quibus maligni quidam Ichores, acres, atquè erodentes, ad cutem expressi, eam exedunt, exulcerantque. Vlcerum autem color humorum pariter speciem primò attestatur, vt docuit Galenus in prognosim illam. *Vlcus siue præfuerit, siue in morbo fiat, ediscere conuenit: si namque moriturus homo est; antè mortem liuidum & siccum erit, aut pallidum & siccum.* Vbi Galenus, *Nullus*, inquit, *color in eo semper erit, sed pro diuersitate humorum in corpore, & pro mensura læsionis, variabit: si enim biliosus humor exuperet, croceus erit color; si nigribiliarius, aut liuidus, aut viri-*

Vlcuscula superuenientia latentem semper cacoëthiam significant.

Vlceris color peccantem humorẽ denotat.

1. prog. com. 18.

1. prog. au. 4.

Liuor & nigrities vnde proueniat in vlceribus.

viridis erit. A crasso itidem, ac melancholicoputrefacto sanguine nigrum colorem excitari innuit Hippocr. lib. de vlcer. inquiens: *Vbi circumsitæ vlceris partes denigratæ fuerint, & sanguinis putredine, aut etiam varice fluxionem sanguinis exhibente; neque coire solent, nisi circumsitas partes sanas feceris,* nu.5. & inferiùs. *Si in vlcere fuerit putredo, aut caro suberit putrida* nu.7. *ac humida; hoc vlcus, & complectentes vlcus partes, aspectu ni-* aph.17.&20 *gra, & liuida erunt.* At 5. aph., & lib. de humid. vsu., liuorem, qui via est ad nigredinem, & nigredinem ipsam, ad nu.11. frigus retulit. *Friggida vlceribus liuorem obducit, &c.* A vitalis Gal.2.prog. com.9. pręterea caloris extinctione sæpènumero hũc fieri, pluries docuit Galenus; quinimmò ex hac vna causa veritas pẽdet multarum sententiarum Hippocratis, quæ ad prognosim spectantes, liuorem ac nigredinem proximè iam imminentis mortis signum celebrant. Pro quibus omnibus conciliandis illud vt certum supponendum est, quod habetur apud Hippocratem lib. 6. epid. sect. 4. *Colorem, scilicet, in deterius, aut melius labi. Aequum est autem, vt habet alimentum, ita etiam quod* Nigritiæ ratio. *extra est sequi.* Quod clarius dixit Gal. in aph. 2. sect. 5., colorẽ humoribus similẽ efflorescere. Nigricat itaq. pars quælibet corporis, quòd contencti humores tali sint colore infecti; siue aliunde criticè vel symptomaticè eò delati siue illius sint alimentum, ac taliter passi fuerint. At humores, quemadmodum & reliqua omnia combustibilia mixta, nigri redduntur ex aqueæ, & aereæ humiditatis adustione, vt docuit Aristot. Combustibile quid sit. lib. de color. Combustibile verò dicitur ex 4. Meteor. cap. 4. omne corpus, quod in cinerem dissolui aptum est; siue inflammabile illud sit, siue carbonabile. Tale est, quod meatus habet igni peruios, humiditate refercios, quæ ab eodem Igne superari possit, aerea nimirùm; hæc namque optimè patitur àb Igne. Consistit itaque causaliter nigredo in absuntione aqueæ & aereæ humiditatis: vnde agentia quæcunque illam dissipare valent, nigredinem pariter inducere apta erunt: Quapropter, & *exsiccatio vstio quædam est*, inquit Arist. lib. cit. de color. Siue igitur igneus sit febris calor, qui tum aqueam, tum aeream, hoc est, spiritosam, floridamque humorum partem absumat. Siue putredo, qua, dum innatus

rei

rei putrescentis calor exalare cogitur, adiunctam humiditatem secum ducit, ac putre tandem exsiccatum relinquit; Siue externum sit frigus, quod densando easdem excludat; siue natiui caloris, spiritusque interceptio, aut paupertas; ità vt ad extimas partes extendi aut nequeat, aut non sufficiat; talique influxu subcutanei humores destituti, à quo calentes, rari, lucidi, floridique reddebantur, refrigescunt, densantur atque opacitatem acquirunt: *Nigrescit siquidem, quod visui peruium non est*, inquit Arist. probl. 41. sec. 23. *Quemadmodum candicat quod transspicitur*. Hæ omnes causæ nigredinem parere aptæ sunt; taliterque affecti humores, si sub cute extiterint, tali inficient colore. Quæ omnia de liuore pariter dicta sunt, cum hi non aliter differant, quàm secundùm magis & minus. Ex his omnibus patet atros hosce in cute colores primò & per se adustionem, & exsiccationem in subiectis humoribus ostendere; secundariò autem, & per accidens, prout alia aut alia signa adnexa habuerit, varias etiam denunciare causas, à quibus talis vstio facta est: quapropter lethalissimum quandoque signum esse, vt dum natiui caloris extinctionem in morbis acutis ostendit; quandoque difficilem tantummodò curationem significare, vt in scirrho, aut in vlcere, quod citrà alium morbum erumpat, vt vidimus loco citato de vlcer.: quandoque demùm salutare esse, vt dum in morbis acutis, celebrata iam coctione, morbifici, adustique à febre humores ad extimas, atque ignobiles critice depelluntur partes, quod ex tollerantia conferentiaque dignoscere licet, vt docetur in prognosi illa, *Si digiti, & pedes omninò nigrescant; minus perniciosi sunt, quàm si liueant. Sed alia signa consideranda sunt: si enim facile ferre malum videantur, & aliquod aliud signum salubre subindicet, morbum verti ad abscessum sperandum est, ita vt Aeger conualiturus sit, & corporis partes denigratæ, casuræ*. Sed cur minorem perniciem minatur nigredo, quàm liuor, cum illa intensior sit, & ex potentiori causa pendeat? An quia liuor in proposito casu paucam morbifici humoris quantitatem eò depulsam esse ostendit, ac proinde symptomaticè: nullum enim, quod paucum est, potest esse criticum. Secùs accideret si à caloris extinctione penderet illa

Liuoris ratio

Atrus color in cute quid denotet.

Prog. num. 8.

Nigredo cur minus exitialis quàm liuor.

la nigrities: maiorem namque extinctionem significaret, vade lethalior esset; adeò vnum quodque attentè perpendendum in præsagiendo. Hinc apparet veritas propositæ prognosis: ad hoc etenim, vt liuentia vlcuscula fatalem diem breui adfuturam denuncient, debent vel febrienti, vel alio quouis acuto morbo affecto superuenire; &, quod magis interest, debilis esse Aeger, in facultate præsertim vitali, quæ ex pulsu, respirationeque præcipuè cognoscitur, vt emorientem inde vitalem calorem certò coniectari possimus. Sententiæ huic haud absimilis est coaca illa prenotio. *Quibus in febris assiduitate pustulæ toto corpore suboriuntur, mortiferum illud est, nisi purulento abscessu, qui hic potissimum ad Aures erumpit, periculo defungatur.*

Pustulæ toto corpori superuenientes, mortiferæ.

XXIIII. Cùm quis à medicamenti potu superægrotarit, & inferne, & superne ab ipso secesserit, vinum sorbeat, primùm quidem dilutum, deinde meracum frequenter, & sanabitur, Medicamentum autem neque euacuatiuum, neque vomitorium sumat.

Hypercatharsis curatio.

Docemur in præsenti textu ijs succurrere, qui nimia purgatione ab accepto pharmaco infestantur, tantoque impetu agitati humores è venis ad intestina quandoque feruntur, vt eorum pars ad ventriculum etiam refluat, copiosaque simul deiectio & vomitus concitetur, velut in Cholera nuncupata. Hanc hypercatharsim Græci, cæteri immodicam, atq; effrænatam euacuationem appellant. Asserit id fieri Galenus quoties exhibitum catharticum, aut quantitate, aut deleteria vi vsque adeò validum existit, vt vasorum ad ventrem spectantium, meseraicarum nempè oscula aperiat, laxet, contemptiuam eorum facultatem irritando, mordicando, assidueque trahendo dissoluat: quapropter, vt docuit etiam Hippoc. lib. de nat. hum. familiarem primo humorem penitus educat; nu. 10. mox cæteri sequantur succi, tenuiores prius, deindè crassiores, omniumque postremus, in supremo penè spiritu, ipse euacuatur sanguis, qui, naturæ thesaurus cum sit, diutissimè detinetur, prius quam educi incipiat. Quod vtique censendum

Hypercatharsis vnde fiat.

Gal. lib. 3. de simp. med. fac. cap. 27. & 28.

dum est contigisse homini illi Eubæo, vt 5. epid. retulit Hipp. qui cum purgans pharmacum bibisset, triduum purgatus, tandem extinctus decubuit. His ergo immaniter adeò à superpurgatione vexatis, probabile est extremorum refrigerationes, gelidos sudores, conuulsiones, singultus, virium dissolutiones, & syncopem aduenire; optimum proinde, præcipuumque remedium cõsulit Hippocrates vinum, nempè primò dilutum, deinde meracum, frequenter, in exigua quantitate exibitum: nam Vinum tenuiore sui parte ac spiritosa, vitalem calorem fouere, dissipatos reparare spiritus aptum est; crassiore verò, ventriculum, intestina, venarumque orificia adstringendo roborare; aquosa demum substentia, cum præsertim dilutum est, pharmaci caliditatem, acredinemque attemperare: qua quidem extincta, merum propinat, quò magis foueat, extinctumque penè natiuum calorem suscitet, erigatque. Frequenter verò, ac proindè in quantitate exigua, nè, si copiosè offeratur, extinguat potius, abluendoque, euacuationem adaugeat. Monet prçtereà ne medicamentum, seu vomitiuum, seu deiectorium propinemus; posset enim decipi eo, quod vomitus sæpe vomitu sanetur. Quod sanè præceptum, quando ad vsum reuocandum sit, aliàs docebimus: nunc certe pernoxium esset. Vtimur frequenter pro superpurgatione sedanda, non modò ijs, quæ collapsas vires expeditè reparare apta sunt, vt exculentis varijs & potulentis, sed ijs etiam, quę deleteriam medicamenti vim frangere, humores incrassare, somnumque conciliare valent. *His tempestiuè occurrere oportet*, inquit Vallesius. *Occurretur verò cibo, quiete, clysteribus, & somniferis medicamentis: atque omnium optimè, theriaca recenti. Ea si desit, antiqua cum tertia parte Philonij. Plerisque do theriacæ scrupulum vnum, Philonij scrupulum semis.* Vini dotes. Vallesl. lib. 5. epid. com. in text. 35.

XXV Bilis vbi sponte eruperit, aut inferne, aut superne, difficilius sedatur: quæ enim sponte procedit, præ violentia corpori facta impellitur. Si verò à medicamẽto fluat, non à gentilitatis cognatione violatur. Cholera difficile curatur, & cur.

HYpercatharsi, de qua modò egit, Choleram iam comparat: nam & hæc immodica est ventris perturbatio,

Cholera in quo differat ab Hypercatharsi.

per quam bilis suprà, infràque excernitur. In eo tamen duo hi affectus differunt, quòd illa à medicamento fit temerè atque incautè exhibito; familiarem nihilominus humorem prolectante; hæc verò spontè excitatur, hoc est, nulla extrinseca arte, sed symptomaticè, vi morbi, seu morbifici humoris, quantitate, aut acrimonia vim corpori inferentis, irritantisque: ex quo natura ad infestum id expellendum, hostili quodam impetu, validisque conatibus insurgit. In hac humores non solùm multi, sed maligni vt plurimùm, atque acerrimi; In illa id minimè necesse est; Hæc demum à contrarietate atque inimicitia provenit naturæ cum humore, qui expellitur, ac proinde summo impetu, ac ferè implacabili; Illa à familiaritate & cognatione, quæ inter pharmacum & humorem intercedit, in quorum substantia similitudo quædam latitat, ideoque placidior: Hinc est quod illà sit sedari facilius, quò benignior est motus à familiaritate prouenien, quàm qui ab hostilitate. Hùc accedit, quòd pharmacum, cum in Ventriculo proximisque partibus sit, vnà cum humore agitato excernitur, aut cibo, potu, alexiterijs, & narcoticis de facili corrigi, atque attemperari fas est, cum è contrà infestus humor, per venas plerumque diffusus, non prius desinet sua acrimonia, prauaq; qualitate irritare, quàm penitus euacuatus fuerit: atque interim vires omnes euertit, partesq; prætereundo labefactat, ità vt immani cruciatu Ægrum prius è medio tolli, quàm illam compesci contingat. Ergo,

Bilis vbi sua sponte eruperit. nulla videlicet extrinseca arte, Mediciq; industria; tunc difficilius præternaturalis illa euacuatio sedatur, atque compescitur: nam

Quæ spontè procedit, præ violentia corpori facta impellitur. ab expulsiua videlicet facultate, quæ ob vim corpori mordendo, atque irritando illatam ab acerrima bile, ad infestum adeò humorem propellendum furore verè hostili insurgit, summisque conatibus expellit.

Si

Si verò à medicameuto fluat. à medicamento quidem aut quantitate, aut innata vi præualido, vt antecedenti textu explicatum est.

A cognatione. hoc est, ob cognationem, affinitatemq; quam simul habent pharmacum, & humor ob substantiæ similitudinem.

Non violatur. Non vi cogitur, aut violentia adigitur, atque expellitur: id enim importat passiuum verbum Βιάοµε., sed amicè potius allicitur & prolectatur: placidior propterea erit hic motus, minorique negotio compescibilis. Haud multùm huic sententiæ absimilis videtur aphorismus ille. *Excrementa alui nigra sanguini atro similia, spontè emētia, siue cum febre, siue citra febrem, pessima; & quanto ipsorum colores peiores fuerint plures, eò peius. A medicamento autem si tales egerantur, melius: à medicamento enim talia exigi melius est; idque quanto ipsorum plures fuerint colores.* Nam qui humores symptomaticè expelluntur à natura, actualem habent prauitatem, qua de facto infestant, atque ostendunt; At qui euacuantur à medicamēto, prauas viscerum dispositiones denunciant, ipsi tamen nondum omnimodam malignitatem acquisiuerunt: quamuis proximè dispositi sint, ac certè breui acquirerent, nisi à carthartico præeuacuarentur. Aph. 21. sect. 4. Exitiosa excremēta minus malum est euacuari à pharmaco, quàm à natura.

XXVI. Cùm susceperis vinosum, & vomentem, vomitum ne sedato: vomitus enim euacuationem sedat: facilius autem vomitus posteà sedabitur. Si verò debilis fuerit, qui hæc patitur, somnificum medicamentum à vomitu præbebis. Vinosi, seu temulēti curatio.

Vinum præ cæteris, quæ tùm Animæ, tum Corpori parit, malis, si eius plusquàm deceat, hauriatur; inter quæ non minimum certè illud est, quod lib. de flat. nu. 20. facundè admodum recensetur; Quòd *Temulentis per ebrietatem, aucto repentè sanguine, percellitur animus, & in animo prudentia; fiuntq; præsentium malorum obliuiosi; ac futurorum bonorum foecunda spe beantur*: Est siquidē ebrietas voluntaria quædam insania, &, vt inquit Plato, Dialog. 6. de lege. *Qui vino refertus est, tam Animæ, quam Corporis rabie concitatus, quouis & trahitur & trahit*. Qua de re Plinius

Vini mala.

Temulenti præsentium malorū obliuiosi fiunt & futurorū bonorum spe beantur.

Ebrietas est voluntaria insania.

Vinum cholericos gignit affectus.

Lib. 7. n. 40. lib. 5. nu. 27.

Vinolentorū vomitus nō est sedandus

Ebriorum curatio tota in vomitu & somno consistit.

nat. hist. lib. 14. cap. 22. luculenter pro more locutus fuit. Præ cæteris, inquam, malis; Cholericos etiam plerumque excitat affectus, vt patet ex lib. de affect., vbi præsertim à vetustate calidius tenuiusque vinum redditum est: nam non modò sanguinem assando, in acerrimam bilem vertit, sed prauis etiam, multisque edulijs commixtum, pinguibus, acribus, facileq; corruptilibus, Ventriculum plus quam satis est, onerat, vaporibusque distendit, & vexat; vt docuit Hip. 7. epid. suoque malo expertus est Bias ille pugil. lib. 5. eorumdem. Ne quis ergo temulentia vexatos eodem curaret pacto, atq; illos, qui cholerica passione, (de qua præcedenti textu actum est) sponte excitata, cruciantur; quibus vomitus omni arte est sedandus; siq; aliquid noxij humoris redundat, ad intestina potius ducendum, ne stomachum nimis lacessendo, in Syncopem deducat, omneq; vitale robur penitus dissoluat. Ad hoc inquam præcauendum, peculiare nunc tradit præceptum de vinolentorum vomitu, qui cum à Ventriculi repletione proueniat, eiusdem euacuatione curari postulat, pro qua nullum opportunius, magisque præsentaneum reperias remedium ipsomet vomitu, quo Ventriculus immediatè ab omni sarcina exhauritur. Quam ob rem in tali casu non modo non sedandus, verùm etiam, si opus videatur, promouendus est, leui aliquo vomitorio exhibito, ex Aqua tepente, Hydreleo, aut Mulsa: nam vt habetur lib. 3. de Diet., *ab ebrietate vomendum est*. A vomitu ad alterum temulentorum præcipuum remedium deinde accedendum; ad somnum videlicet: nam in duplici hoc præsidio tota vinulentorum curatio versatur. Si debilis itaque fuerit Aeger post multum vomitum, somno recreandus erit, à quo, si quid reliquum sit in Ventriculo, aut in capite, ad quod Vini vapores vbertim feruntur, diuinamq; mentis arcem euertunt, coquitur, digeriturq; quapropter tum quiete alliciendus est, tum leuiori aliquo nacotico, vt pote conserua violarum, admixta etiam si opus sit, Philonii portiuncula, vt scrupulo vno. Præclare interim apud Athenienses factum est, quòd, vt refet Atheneus Deipnosoph. lib. 2., cum eorum Rex Amphictyo à Baccho didicisset vini temperandi rationem, primùmque diluisset, ac idcircò, qui

nu. 28. nu. 3.

sic

ſic mixtum biberunt homines, recti ambulaſſent, cum antea curui ob meri potum incederent, ob tantum beneficium Aram Recto Bacco ædificauerit in Horarum de lubro, quoniam Horæ vitis fructum educant, & proximè illam Nymphis alteram extruxerit, documentum bibituris vinum temperandum eſſe, quia Nymphas Bacchi nutrices eſſe tradant. Nymphę Bacchi Nutrices

XXVII. Sanguis cum morbum facit, dolorem exhibet; Pituita grauitatem vt plurimum.

SVb Sanguinis nomine Bilis etiã intelligenda eſt, & ſi qui alij ſunt calidi in corpore humores; quemadmodum ſub Pituita, friggidi omnes comprehenduntur: Conſuetum ſiquidem Hippocrati eſt, laconica quadam breuitate, calidum vel friggidum aliquem humorem velut exemplum proferre, ſub ijſque reliquos omnes eiuſdem qualitatis ſubintelligere, vt 1. de morb., & lib. de affect., dum morbos omnes ab intrinſeca cauſa prouenientes, à Bile, & a Pituita fieri aſſeruit; & lib. de affect. docens humores tunc laborem & dolorem exhibere, cum in parte aliqua peculiariter coaceruatur, & compinguntur, ac proinde tepefactorijs eſſe diſſoluẽdos, *Pituita*, inquit, *& Bilis compacta quidem fortia ſunt, & prænalent in quacunq; corporis parte manifeſta fuerint*. Doloris ergo cum variæ ſint differentiæ, pro cauſarum, ac dolentium partium diuerſitate, vt videre eſt apud Gal. lib. 2. de loc. aff. cap. 1. & 2. Alius ſiquidem acutus eſt, pungens, & mordicans, qui morbifici humoris calorem, acrimoniam, tenuitatemq; atteſtatur, ac membranarum proprius eſt. Alius dolor pulſatilis dicitur, phlegmonoſis affectibus ſuperueniens, in partibus videlicet ſenſu præditis, vbi arteriæ extiterint; hæ namque ab infarctis dum præmuntur humoribus, moleſtam efficiunt pulſationem. Alius tenſiuus appellatur, qui à parte primariò affecta, veluti à radice incipiens, celeriter in adiacentes partes transfertur, & à flatuoſo plerumque prouenit ſpiritu. Atque tres hi ob vehementiam, doloris nomen verè mereri videntur. Quartus denique dolor grauis dicitur; eò quòd velut cuiuſdam ponderis loco incumbentis inuehat ſenſum; atque hic materiæ potius mul-

Marginalia: Bilis nomine calidos omnes intelligit humores Hipp., ſicut Pituita frigidos. — nu. 1. — nu. 2. — nu. 16. — Dolores varij varium atteſtantur tum humorem, tum partem affectam. — Dolor pungens. — Dolor tenſiuus. — Dolor grauatiuus doloris nomine non dignatur ab Hippocrate.

multitudinem, quàm aliam qualitatem ostendit; omniumq; minimus & hebetior est: vnde, quasi doloris nomine indignus sit, grauitatem simpliciter in hoc textu eum appellat Hippocrates. Talem à Pituita vt plurimum fieri asserit: nam hic humor, etsi friggidus natura sua sit; attamen vix potest vmquam eò friggiditatis vita superstite ascendere, vt densando diuellat, intensumque sic excitet dolorem, sed sola copia, dum grauitat, obtusam hanc doloris speciem inducit; ijs præsertim in partibus, quæ nullo præditæ sensu, sentientibus tamen membranis circumuestiuntur, vt Hæpar, Pulmo, cæteraque huius generis viscera. Sic Hippocrates grauem appellauit Renis dolorem lib. 6. epid. sec. 1. Sanguis, è contra, moderato quidem calore à natura præditus est; quinimmò neque calidus asseritur libello de Corde: influente tamen, ac spirituoso calidissimus existit, arterialis præsertim, vt docetur 1. de morb., & aereus cum sit & pinguis, facillimè extraneum concipit calorem; sanguis itaque, & cum eo, cæteri calidi humores, vbi naturæ leges excesserint, morbosique euaserint, intensos excitant dolores: multitudine etenim distendunt; in porositatibus verò infarcti, denegata ventilatione, plurimùm incandescũt: calor autem maximè actiuus cum sit, eosdem affatim diffundit, ac rarefacit humores, à quibus laborantes particulæ magis magisque dilaniatur, & à compressis pulsantur arterijs. *Sanguis corpori dolorem inducit*, inquit 4. de morb., *si vberior, quam satis est, accedat à potu & cibis; mixtusque cum alijs humoribus, non ab ipso egressus fuerit per aluum, aut vesicam.* & lib. 2. de morb. *Sanguis præ nimia caliditate dolorem facit &c.* & lib. de morb. mul., *vbi corpus sanguine repletum fuerit, si non ab ipso secesserit, carnibus impletis & calefactis, dolor oboritur*. Sed cur dixit vt plurimùm grauitatem à Pituita excitari? An quia non raro è crasso hoc humore flatulenti giguntur spiritus, qui plurimùm distendendo, crudelem excitant dolorem, vt in colico affectu non pauci miserè admodùm experiutur? sic inter Diaphragma & Ventriculum conclusa dolorem excitat ex aph. 54. sec. 7. Sed cum plurima inferius dicturi simus de dolore, nunc pauca hæc pro textus huius explanatione attigisse sat erit.

[Margin notes: Sanguis proprio calore tẽperatus est sed ab influẽte fit calidissimus. — nu. 10. — nu. 22. — Sanguis dolorificus est. — nu. 10. — nu. 4. — Pituita quomodò magnos inuehat dolores.]

Mor.

XXVIII Morbum si quis non cognoscat, medicamentum bibendum præbeat non forte; si itaque leuior inde fiat; demonstrata via est, quod gracilitatem inducendo curandus est. Si verò non leuior reddatur, sed peius habeat, contraria facienda sunt. Si non profuerit gracilem facere, tumidum facere conducit, & frequenter permutare, ità vt hoc cõsilio vtaris.

Morbus occultus leui pharmaco explorandus

PRoficuum sanè nunc traditur consilium, quo hæsitantis Medici mens dirigitur in ea perplexitate, dum videlicet morbus adeò in intimiori corpore latitat, vt nil certè vel de eius natura, vel de causis, neque ab ijs, quæ præcessere, neq; àb actionibus læsis, neque à qualitate immutata, aut ab excretis desumi fas sit: ex quo neque certa institui potest curatio; nam *cuius rei non est certa notitia*, inquit Celsus, *eius opinio certum reperire remedium non potest*. Tales sunt ij morbi, ex Hippoc. lib. de arte, qui ad os, & qui ad ventriculum sunt conuersi; hoc est, qui non ad superficiem, sed ad interna, vt sunt ossa & cauitates, vertuntur: vnde, *quæcunque*, pergit ibidem, *ob id, quod non satis noscantur, Aegri mala perpetiuntur, ea non ad Medicos curantes ipsos, tanquam ad ipsorum authores, referenda sunt, sed ad naturam ipsius Aegri, itidemque ipsius morbi*. Hi ergo sola ratiocinatione obtinentur; ac proinde à iuuantibus aut lædentibus argumentum aliquod, & certitudinem eruere tentandum est, vt dictum aliàs fuit tex. 11. lib. 2., vbi hoc idem documentum registratum reperitur. Cautè tamen leuioribus medicamentis explorandum est, memor alterius consilij 1. epid. sect. 2. *Exerceto circa morbos duo, vt iuues, aut saltem non noceas*; Cùmque omnis curatio in additione, aut ablatione consistat, ab altero istorum exordiendum, prout hanc magis, aut illam morbus expetere, aut indicare videbitur; hoc tamen seruato ordine, vt si profuerit, iam monstrata sit curationis via, cui insistere debes; si verò læserit, ad contraria statim transeundum. Auicenna in tali casu sic consulit. *Cùm ignoraueris ægritudinem, relinque eum naturæ; quia aut ipsa curabit eam, aut manifestabit eam*. Et alibi. *Dum ignoraueris*

Morbi certa cognitio, certum ostẽdit remedium. Cels. in prœm. n. 17

nu. 17.

Morbi occulti qui sint ex Hippocr.

nu. 19.

Iuuantia & lædentia morbi naturam detegunt.

Auicen. 4. 1. cap. 1. Cùm mor-

bus incognitus est, quid faciendum ex Auic. 1. 4. cap.7.

rnaueris morbum, subtilia regimen, vel clysteribus, & benedictis pharmacis est vtendum.

XXIX.

Vbi Aeger, debilis est Morbus verò validior quid sit agendum.

Si quis in morbis quid permutaturus est, forti quidem Ægroto, debili autem morbo; tunc quidem confidenter fortiore, quàm morbus est, medicamento, vtendum est: nam etiam si quid de sano abducat vnà cum debili ab Ægroto, nullum detrimentum est. Si verò morbum fortiorem, Ægrotum autem debilem acceperis, debilibus pharmacis curabis, quæ ipsum morbum superent, & abducant; verùm Ægrotum nihilo debiliorem reddant.

ANimaduersio hæc, quæ tota ad Theraupeticam spectat, (mutatio namque ipsissima est curatio, cum non aliter Ægrum curemus, quàm illum à præsenti morboso statu ad salubrem transmutando, vt in sequentibus latiùs explicabitur) duas habet partes; quarum prima nil aliud continet, quàm quòd in Aegro, cuius vires præualeant morbo, fortius aliquod medicamentum tutò exhibere possumus, quod statim superet, euincatq; ipsum affectum: nam etsi vnà cum morboso humore vtilem etiam in parte eduxerit; nullius tamen, aut perexigui id erit detrimenti, vbi vires facilè ferre valeant. Neque obijcias aphorismum 36. & 37. sect. 2., *Sana habentes corpora, dum medicamentis purgantur, citò exoluuntur. Et qui benè habent corpore, eos operosum est medicamentis purgare*: nam ibi de ijs loquitur Hippocrates, qui integra fruuntur valetudine, ità vt si forte pharmacum ijs exhibeas, non nisi vtilem atque optimum succum pro eductione nanciscatur, quod affatim euacuans, plurimùm offendit: nam alioqui, praui humores in sano corpore interdùm abundant, qui magno in discrimine salutem detinent: quapropter Plutarch. lib. de sera Numin. vindicta. *Interdum*, inquit, *quibusdam sanis sunt vtilia medicamenta, quorum valetudo in præcipiti est*. Secunda verò propositi textus pars eadem ferè est cum ea, quam textu 12. tertij huius libri exposuimus: nam idem est dicere.

Sani medicamenta, molestè ferunt.

Sanis quandoque vtilia sunt medicamenta.

Opor-

Oportet etiam debiles fortia medicamenta potare, si forti scilicet corripiatur morbo, *sed similiter*, hoc est, aliqua tamen adhibita similitudine & proportione inter debilem Aegrum, & forte medicamentum, ità vt inter fortia minus forte eligatur; quod si non illicò totum deleat morbum, citò tamen extinguere aptum sit, vt iam satis ibi declarauimus; ac dicere. *Si morbum fortiorem; Aegrotum autem debilem acceperis, debilibus pharmacis curabis; quæ ipsum morbum superent, sed Aegrotum nihilo debiliorem reddant*. Debile enim pharmacum fortem morbum superans, non potest debile simpliciter esse; nam ità haud posset superare; sed comparatione fortioris: erit ergo inter fortia minus forte; nisi dicere placeat, ideò debilibus pharmacis, plurali numero, sagacissimum Senem pronunciasse, vt indicaret, debiliori pharmaco, pluries tamen adhibito per interpolatas vices, fortem morbum in debili Aegro esse curandum, quæ dicitur purgatio per epicrasim; cuius rei rationes ex citato tex. 12. lib. 3., reassumere licebit: *Satius enim est*, inquit Alexand. Trall. *paulatim, & tutò euacuare; quàm festinando, perturbandoque, vnà cum morbo, Aegrum de medio tollere*. Alex. lib. 9. cap. 2.

XXX. Ars exercitandi corpora, ac Medicina contraria sunt: ars enim exercendi corpora, Gymnastice Græcis appellata, non opus habet permutatione, sed Medicina: Sano enim non auxiliatur transmutatio ex præsenti statu, verùm Ægroto. Gymnastica Medicinæ cōtraria est.

GYmnasticæ Iatricem opponit, quasi tota ars, quæ humano præest corpori, in duas has partes adæquatè diuidatur; quod pariter imitatus est Plato in Gorgia, vt annotauit Galenus ad Thrasy. cap. 35. inquit enim Plato. *Cùm res duæ sint, artes esse geminas arbitror, & artem quidem ad animam pertinentem, ciuilem nuncupo; eam verò, quæ ad corpus, nomine vno nominare nō possum, sed huius artis vnius quæ curat corpus, duas pono particulas; alteram quidem Gymnasticam, alteram Medicinam.* Cuius rei ratio vt intelligatur, sciendum est, tum Gymnasticam, tum Medicinam dupliciter accipi posse, presè, & la-

tè. Gymnastica quidem, sic ὑπὸ τοῦ γυμνάζειν hoc est àb exercendo nuncupata, strictè, propriéq; accepta, ex Gal. ad Thrasy; cap. 41., est scientia, quæ omnium exercitationum facultates nouit; vnde aliqui sic eam definiunt. Est facultas omnium exercitationum facultates contemplans, eorumque varietates opere ipso edocens, vel gratia valetudinis conseruandæ; vel gratia optimi habitus corporis acquirendi, atque tuendi: Vnde Gymnasium dicebatur locus magnificè extructus ad has exercitationes præstandas; quemadmodum Gymnasta nuncupabatur, qui Gymnasijs hisce, exercitationibusq; præerat; ars quidem Homero incognita, vt notat Gal. ad Thrasyb. cap. 33., vt quæ paulò antè Platonis tempora exorta est; eiusque authores, secundùm Gal. ibidem cap. 38. fuerunt Hippocrates Diocles, Praxagora, Philotimus, Erasistratus, & Herophilus. Latius verò hoc Gymnasticæ nomine accepto tota salubris ars, quæ valetudini tuendæ incumbit, significatur; Quæ, etsi res omnes non naturales contempletur; eas videlicet, quæ necessariæ cum sint ad vitam; possunt nihilominus indifferenter, prout moderatè, aut immoderatè ijs vtimur, modò salubres, modò in salubres reddi: quapropter aliqua indigere facultate videntur, quæ eas in mediocritate contineat, vt sanitatem præstare possint; Tales sunt Aer. Cibuset Potus; Somnus & Vigilia, Motus & Quies, Animi pathemata, Excreta & Retenta; ac proinde salubrem artem non in sola exercitationum contemplatione, sed in his omnibus versari dicendum est: tametsi, vt docet Gal. cap. 35. ad Thrasyb. Plato à parte totum cognominare visus sit, non salubrem artem, sed exercitatoriam appellans, tum quia exercitatio benè valentium præcipua ac propria est, tamquam nullo pacto ipsa ægrotis vtentibus; tum quòd eam solam moderatore indigere iudicauit: quandoquidem exquisita sanitate fruens corpus, naturalibus appetitionibus vtens, neque in quali, neque in vsus tempore quicquam sumendis cibis erroris committet. Medicinæ nomen & ipsum pariter duplicis acceptionis est: nam latè vniuersam artem corpori præsidem significat, vt colligitur ex eodem Gal. ad Thrasyb. cap. 47., cuius nullum propriè nomen extat apud Græcos; presse autem

Gymnasium quid sit, quid Gymnasta.

Gymnasticæ inuentores qui fuerint.

Salubris ars circà quæ versetur.

Exercitatio sanorũ propria est.

vereque, illa est pars, quæ malè habentia corpora curat, ac proinde curatrix dicta, Græcis Iatrices, vel Therapeutica. Comparat itaq; Hippocrates in præsenti textu Gymnasticam latè acceptam, prout totam tuendæ valetudinis partem, salubrem dictam, comprehendit, cum Medicina propriè arcteque accepta, nimirum curatrice; illamque permutatione non ægere asserit; Sanus siquidem, cui illa inseruit, non quærit à præsenti statu deturbari, sed in eo potius seruari, detinerique, contrà ac medicatrix facultas, quæ à morboso statu ad salubrē deducere studet; quod vtique fit per contraria transmutando. Quòd si vtraque pars, tam salubris scilicet, quàm curatiua, addendo, detrahendoque operatur; illa tamen minima quædam vitia corrigit, quæ sensum penè subterfugiunt; neque dum actionum integritati detrahunt: quapropter absque præsentis status transmutatione corriguntur; secus quam Therapeutica; vt optimè expressit Galenus cap. 36. & 40. ad Thrasyb. *Ars corporis curam habens, emendatrix cum sit*, inquit, *qua parte magna vitia corrigit, medicatiua, seu medicatrix nominabitur; qua verò exiguas noxas tollit, quæ sensum subterfugiunt, conseruatrix dicetur*. Salubris ars trāsmutatione nō ægat.

XXXI Morbi quicunque vlcera sunt, & super reliquum corpus eminent, eos simul cum medicamentis, etiam fame curare oportet.

Hippocrates in præsenti textu eos respexisse videtur, qui morbos omnes vlcera esse putabant; quorum opinionem, vt non penitùs improbabilem, retulit lib. de fract. per nu. 33. hæc verba. *Nisi quis dicat alios quoque morbos esse vlcera: habet enim & hic sermo aliquam verisimilitudinem*. Vbi Galenus, *verisimile dixit, quasi probabile: id autem propterea posuit, quia nonnulla à ratione prorsùs abhorrent; nam morbi tantùm, qui dolorem afferunt, probabiliter admodum annumerari vlceribus possunt &c.* Dicit itaque Hippocrates Morbi qui vlcera sunt, hoc est, qui verè proprieque sunt vlcera, non reductiuè & impropriè, vt cæteri morbi. Hæc, inquam, vlcera secundum varias dimensiones & vias, pro varia tum affectæ partis, tum morbifici humoris dispositione, sæpè augentur, si pluribus, Morbi omnes vlcera sunt secundū aliquos. Gal. lib. 3. de fract. text. 34.

aut vitiosis exedentibusque scateat humiditatibus, vt aliàs ex Hippocrate dictum est lib. de Medico, vbi *Vlcera*, inquit, nu.9. *quatuor vias habere videntur, vna in profundum, hæc autem sunt fistulosa, & quæ sanguine plena sunt, ac intùs excauata; altera in altum, quæ videlicet carne supercrescunt. Tertia via est in latitudinem; atque hæc sunt, quæ appellantur serpiginosa; Quarta via est, quæ sola secundùm naturam motus esse videtur.*

Vlceribus caro vnde supercrescat.

Ergo vlcera, in quibus caro, non modò reliqui corporis superficiem adæquat, verùm etiam supereminet; siue solida, atque optima hæc sit ob optimi sanguinis redundantiam; siue spongiosa & flaccida ob excrementa, quæ redundant eò quòd minùs quam par esset à debiliori medicamento exsiccentur: nam, vt legitur libro de vlceribus numero 5. & de vlnerib. Capit. num. 23. *Vlcera quæcunque probè, & prout oportet, purgata sunt, semper ad sicciorem modum germinationem faciunt: hæc autem plerumque carne non superexcrescunt*: hæc inquam vlcera, non modo medicamentis curare oportet, quæ scilicet vim habeant tum validius exsiccandi, nimiamque carnem dissoluendi, absumendique; cuiusmodi illud est, quod citato lib. de vlcer. recensetur. *Acetum quàm acerrimum album,* nu.10. *mel, & alumen Aegyptium, nitrum optimum leuiter tostum, fellis parum simul coquito. hæc carnem super crescentem consumit, & cauat, & non mordet*; tum etiam purgandi totum corpus, si opus videatur, adhibita pariter venæ sectione, si exuberet sanguis; verùm etiam fame: Inedia siquidem corpus à superuacaneis omnibus exhaurit, dum calor consuetis alimentis defraudatus, in reliquas quascunque humiditates vim exercet, easque absumere cogitur.

Vlceribus carne nimiū excrescente, fames medetur.

Caro vlceribus supercrescēs quo medicamēto dematur ab Hippocr.

XXXII.

Vomitus cerebralibus fluxionibus prodest.

Fluxione ex capite fluente, vomitus conducit.

Vomitus vtilitates atque damna, Ægyptij & Chaldæi vomitu ac clysteribus diù se præseruarunt.

INgentes porrò sunt vomitus vtilitates, siue in ventriculo peculiariter à quotidianis cruditatibus expiando; siue in toto expurgando corpore, si criticè in morbis; aut arte, valetudinis conseruandæ gratia, excitetur: quapropter Ægyptios atque Chaldæos, vno hoc præsidio, & clysteribus diù se incolumes seruasse, testis est Diodorus Syculus, & Herodotus:

rodotus:

rodotus: maiora tamen absque dubio inde proueniunt mala, si quis incautè, nec prout decet, eo vtatur; habita videlicet ratione tum ingenitæ, tum adscititiæ naturæ, partis affectæ, morbifici humoris, necnon, decurrentis tempestatis; adeò vt non improbabiliter Asclepiades eum penitùs reiecerit, Celsusque monuerit, ne quis, qui valere, & senescere volet, hoc quotidianum habeat. At quemadmodum priscis ijs temporibus familiarissimum fuit hoc præsidij genus; sic complura de eo documenta apud magnates Authores, Hippocratem præsertim, registrata passim reperimus; ex quorum simul collatione auxilij huius vim, rectumque vsum exquirere operę pretium erit. Et primò de natura quidem ad euacuationē hanc magis opportuna; de humore pariter, atque tempore, satis videtur decreuisse Hippocrates aphorismis ijs. *Graciles, & facilè vomentes sursùm purgare oportet, vitantes hyemem. Difficulter vomentes, & moderatè carnosos deorsùm, vitantes æstatem. Medicamentis purgare oportet, Æstate quidem, superiores magis; Hyeme verò inferiores*: ex quibus Medici ferè omnes post Galenum, gracilem habitum, biliosum humorem, æstiuum tempus, pro hac administranda euacuatione omnium maximè probarunt.

Asclepiades Iulieris in opere de vniuersa medicina, ideò reprehendit vomentes; quoniam, vt asserit, eo co[r]ona tu lædatur oculi, & aluus cohibeatur apud Athenæ. Deipnosoph. li. 15. initio. Cels. cap. 3. lib. 1. vbi de Asclepiade. Qui senescere vult à quotidiano vomitu abstineat. Natura, seu corporis habitus ad vomendum aptior.

Verùm vulgatæ huic opinioni aduersatur
nu. 5. in primis ipsemet Hipp. lib. 3. de diæt., vbi æstate vomitibus vtendū non esse asseruit, nisi aliqua repletio contingat, ventri-
nu. 5. culi nimirùm, ob aliquod erratū in victu. Et lib. de salub. diæt. (quamuis Polipus libri huius Author à nonnullis peribeatur: fuit tamen hic Hippocratis discipulus; & à Præceptoris dogmatibus eum numquam discessisse testis est ipsemet Galenus in præfat. comment. in lib. de sal. diæt.) sic legitur. *Sex menses hybernos vomendum est: hoc enim tempus pituitosius est æstiuo, & morbi circa Caput sunt, & regionem eam, quæ est suprà septum transuersum. Cùm verò Aestas & calor fuerit, infusis vtendum est: hora enim hæc æstuosa est, & corpus biliosius, & Lumbi & Genua grauantur, & calores oboriuntur, & in Ventre tormina fiunt; quapropter corpus refrigerare oportet; & quæ in sublime eleuantur, infernè subducere ex his locis.* Vbi clarè patet Hippocratem velle biliosum humorem, æstiuo exuberantem tempore, cum à naturali leuitate nunquam non sursùm feratur,

Polipus Hippocratis discipulus, ab eius præceptis nūquam discessit. Quo tēpore vomēdū sit.

tur, deorsùm esse trahendum, ne nobilibus vim inferat partibus: repentis etenim humoris propria medela reuulsio est, atque retractio. Pituitam è contrà, in Cerebro, Ventriculoque stagnantem, hyemali tempore, cum scilicet plurimùm abundat, sursùm esse eijciendam; breuiori videlicet via: neque reuulsionem præscribit humori stabili per se, atq. immoto; Vbi obiter notandũ est Annum in duas diuisisse partes; postremam Autumni, & primam Veris partem cum Hyeme coniungens; quemadmodum Veris postremam, primamque Autumni cum Aestate; quod aliàs eũ fecisse certissimũ est. Et paulò inferiùs ibidem tum pinguibus, tum gracilibus peculiarem vomendi modum præscribit, nullo facto verbo de ineptitudine crassitiei, aut gracilitatis promptitudine ad supernam hanc euacuationem, quasi vterque hic habitus & aptus & ineptus esse possit ad hunc motum: quinimmò Celsus, qui ex Hippocratico fonte omnia feliciter delibauit, gracilibus inutilem dixit esse vomitum; cui neque ipsa deest ratio: gracilitas nãque, vndecunque ea proueniat, siue ex alimenti defectu, vel prauitate, quo membra nutriri auersantur, vnde propriè prouenit extenuatio; siue à calidiori natura, in qua plura resoluuntur, quàm nutritione restituantur, vt propriè est gracilium habitus, semper ex sui natura ineptissima est ad vomitum; cum perpetuò comitem habeat siccitatem, quæ non modò humores quoslibet, absumpta serosiori parte, incrassat, expulsionique minùs obsequentes plerumque reddit; verùm etiam Corpus obdurat, nexusque, qui thoracis compagem detinent, vt validiores reddit, ità minùs aptos, quò in vomitu laxentur, vt Ventriculo se se inuertenti locum præbeant: vnde vasa duriora cum sint in his naturis, faciliùs etiam dirumpuntur, sanguinisque profusiones exindè adueniunt, non minùs, quàm in Aquilonaribus constitutionibus, vbi siccitates hæ, atque durities vigent. Hìnc est, quòd Hippocrates lib. de Veratri vsu, & 13. aph. sect. 4., & 6. epid. sect. 5. balneis, copiosisque potionibus & alimentis graciles præhumectando præparat ad vomitum. Neque latuit Galenum hæc textuum discrepantia; quinimmò eos conciliauit commentario in eundem librum de sal. diæt. tex. 15. inquiens in

apho-

Marginal notes: Anni diuisio ex Hipp. — Lib. 3. de diæt. — Plin. itidem lib. 18. nat. hist. cap. 29. — nu. 7. — Cels. lib. 1. cap. 3. — Gracilitatis causæ. — Gracilitatis habitus ineptus ad vomitum.

aphorismo Hippocratem loqui de vniuersali totius corporis euacuatione facienda per vomitum; quæ æstiuo, non hyemali tempore tentari debet; libro autem de salub. diæt., verba facere de peculiari ipsius Ventriculi euacuatione, in quo multæ hyemali tempore coaceruantur cruditates ob plurima alimenta, quæ tunc temporis absumuntur; quæque per vomitum expeditè euacuari possunt. Verùm obstat ratio ab ipsomet Hippocrate ad suam probandam intensionem lib. de salub. diæt. adducta: vbi vult Hyeme esse vomendum, quòd hoc tempus pituitosius sit æstiuo; & morbi circà caput fiant, & regionem suprà septumtransuersum; Aestate verò infusis esse vtendum, quòd tunc temporis corpus biliosius sit: ergo eæ euacuationes, non pro ventriculo peculiariter expiãdo, sed pro toto emundando corpore, præseruationis gratia, proponuntur. Quid ergo dicemus in hac textuum contrarietate. Sensiendum putamus, neque graciles, òb allatas authoritates & rationes; neq. pingues nimiùm & obæsos, òb carnis molẽ qua grauatæ oppressæq; thoracis partes nequeũt expeditè eleuari, dilatarique, vt Ventriculo cedant, ex sui natura aptos esse ad vomitiones; quamuis consuetudo, à teneris præsertim vsque annis inita, habitum quendam his etiam naturis inducere possit, quo vomendi facilitatem, promptitudinemq; adipiscantur. Sed mediocriter carnosum præ cæteris esse ad vomitus aptissimum dicimus; quippè cui vt plurimum neque desit partium amplitudo, neque musculorum robur, neque moderata humiditas, quæ apprimè necessaria sunt, vt Ventriculus commodè inuerti, mòx validè comprimi, & Thorax vi magna commoueri in violento hoc motu queant; Cùm his tamen, si longa adsit dissuetudo, ità stabiliuntur hæ partes, vt etiam mediocriter carnosi, qui aliòqui ex natura sua aptissimi sunt ad vomendum, difficillimè tamen vomant; tantam vim habet consuetudo in hoc motu ciendo. Tempus præterea neque præfrigidum, vt summa Hyems; neque præcalidum, vt summa Æstas, opportunum est ad vomitum commouendum: huius namque excessus tum in frigore, tum in calore, semper ineptus est ad euacuationem; ac proindè tunc numquam prouocandus, nisi peculiaris aliqua Ventriculi re-

pie-

aph.6.sect.4

Difficultatis solutio.

Cõsuetudo in vomentibus maximè cõsiderãda.

Tempus vomendo opportunius.

pletio, ex erratis in victu nouiter comparata, ad id cogat; sed, vt iubet Hippoc. 2. de morb. in Erysipelate Pulmonum, *Vere & Autumno vomitus inducatur*: à quo desumptum videtur Aristotelis problema 4. sect. 1., dum quærit, cur in mutationibus temporum vomitibus vti oportet? *An*, subdit, *ne fiat conturbatio varijs genitis excrementis in mutatione?* Sumpta ergo primùm indicatione à consuetudine, deinde ab humore. Si quis propensus sit ad vomitum; quinimmò hoc vno promptius, quam per secessum euacuetur, à totius corporis impuritatibus, (cuiusmodi non paucos priscis ijs temporibus extitisse in tanta Vomentium frequentia credendum est; graciles præsertim biliosos, quibus ob præcalidum hepar, infimus venter, & cum hoc, foeces assiduè torrentur, ex quo ad deijciendum maximè contumaces fiunt), si bilis quidem abundet, vt in gracilibus quibusdam feruidioribus; tunc vel in vltima Veris parte, & in prima æstate prouocandus est vomitus, nè veteri bilioso humori, alter in æstuante futura tempestate gignendus, addatur, augeaturque nimis; vel in vltima Æstate, & primo Autumno, ne copiosa bilis à præteritis feruoribus genita, à superueniente Autumni, aut Hyemis frigore mox coacta, exæstuet, & ardentes pariat affectiones. Si verò pituitæ ferax natura sit; ea aut postrema Autumni parte, & prima Hyeme; aut postrema Hyemis parte, & inchoata Vere ob easdem rationes vomitu eijcienda erit, ne scilicet immodicùm augeatur, duplicata ab Hyeme; aut fluat, & putrescat, liquata à vernis teporibus. Verùm hoc seruandum est in ijs, qui, vt dictum fuit, propensi adeo sunt ad vomitum, ob contractam diù consuetudinem, vt faciliùs quodammodò per os, quàm per aluum vniuerso corpore euacuentur: nam si æqualiter dispositi sint ad vtramque euacuationem; tunc aliter procedendum erit; seruandus scilicet institutus libri de salub. diæt., modo superius explicato: Pituita videlicet, quæ superioribus in partibus plerumq; detinetur, capite nimirum & ventriculo; ibiq: morbos parere consueuit, vomitu sex mensibus hyemalibus, quo tempore plurimùm abundat, vt docetur lib. de nat. human., euacuanda est: nam, vt infrà habe-

Marginalia: Vere & Autumno vomendum est. — nu. 33. — Biliosis & gracilibus quando vomendũ sit. — Pituitosis quando vomendũ sit. — nu. 12. (right margin, beside "mensibus hyemalibus")

habebitur, & aliàs suprà dictum est, *morbi ea parte, qua proximi sunt, educendi sunt; & qua parte singulis exitus quam proximus est, extrahendi. Et morbi supra Septum transuersum sursùm versùs purgatione indigere significant*, iuxtà aph. 18. sect. 4., & lib. de Verat. vsu. Bilis verò, quæ in Hepate gignitur, vigetque in inferiori regione & in fellea cysti, morbosque ob suam leuitatem, superioribus partibus inuehere consueuit; deorsùm potiùs euacuanda est, tum quia proxima & expedita hæc via existit, quà naturaliter ad intestinorum expultricem excitandam transmitti solet: tum quia, vt habetur lib. de nat. hom., *enitendum est sectiones* (eademq; ratione euacuationes quascumque) *quam longissimè à locis faciamus, vbi dolores fieri consueuerunt; sic enim mutatio minimè magna derepentè fiet, & consuetudinem remouebit, vt non ampliùs in eundem locum colligatur.* Neque citati aphorismi, si attentè perpendantur, aliter decernunt; nam in 6. & 7. sect. 4. Hippocrates, vt ostendat quanti facienda sit indicatio à cōsuetudine desumpta, duos comparat habitus, quorum alter ineptus ad vomitū sit, vt est gracilis; peculiari tamen consuetudinis beneficio, promptè, facilèque vomat; ità vt facilius sursùm versùs, quàm deorsùm, vbi aliqua adsit præternaturalis repletio, euacuetur, non modò ob rationes iam suprà allatas, sed etiam quia infimi ventris gracilitas, ex aph. 35. sect. 2., inepta & periculosa est ad infernas purgationes: atq. hos vocat graciles difficilè vomentes. Alter verò, dispositus quidē sit ex sui natura ad vomitionem, vt est mediocriter carnosus, modo superius explicato; difficulter tamen euomat, eò quòd non assueuerit, vel ob aliam peculiarem, nobisq; ignotam causam, quē ibi appellat mediocriter crassum difficulter vomentem, ac quomodò in naturis ijs expurgandis gerere se debeat Medicus, decernunt aphorismi, dum inquiunt. Graciles facilè vomentes sursùm purgare oportet, vitantes Hyemem, hoc est, non expectata Hyeme, à cuius algoribus biliosi humores, qui in gracilium natura plurimùm abundare solent, intus coarctati, putrescunt, ex quo ardentes febres lethaliter accendi consueuerunt. Difficulter vomentes moderatè carnosos deorsùm, vitantes Aestatem; hoc est, non expectata Aestate, ne ab eius

[Margin notes:]
supra tex. 35 lib. 2.
Bilis deorsū euacuanda. Pituita sursùm, & cur.
nu. 22.
Eos, qui inter graciles ob cōsuetudinē facilè vomūt, sursùm purgare oportet. Eos autē, qui inter moderatè carnosos

difficulter vomunt, eò quia inassueti sunt, deorsum.

eius calore pituitosi humores, qui in carnosis plerumq; exuberant, eliquentur, indeq; varij à fluxionibus excitentur morbi. Quæ aphorismorũ interpretatio, vt plana est, & textui maximè congrua; ità omnes soluit difficultates, quæ circa eos aphorismos moueri possent; omniaque Hippocratis conciliat locha, quæ simul pugnare videbantur. Aphorismus enim quartus eiusdem sectionis. *Purgare æstate quidem superiores magis, Hyeme verò inferiores.* certum est loqui de partibus, quæ Hyeme, aut Æstate euacuari debent; non autem de ijs, per quas facienda sit euacuatio; vt præclarè annotauit Auega commentario in eum aphorismum: loquitur enim plurali numero, non singulari. Humor denique, vomendus, qualis esse debeat, colligitur pariter ex eodem lib. de salub. diæt., nu.7. neque enim crassum nimis eum esse oportet; quique talis est, vt in crassis corporibus esse consueuit, cursibus, citisq; in meridie ambulationibus prius extenuare tentat: Hyssopi itidem decocto, Aceto, & Sale; Neque tenuiorem; quem proindè in gracilibus incrassat cibo & potu præassumpto. Mediocris ergò in tenuitate & crassitudine aptissimus erit. Atque hæc de Natura quo ad habitum corporis, de Humore, & Tẽpore magis pro vomitibus probato, satis erunt: superest iam de Partibus agere, quibus malè affectis vomitus succurrere aptus est; quod ad propositi textus dilucidationem potissimũ facit. At queadmodũ reuellendo, à morbis omnibus præseruare potest, qui in infernis procreantur partibus; ità ijs euacuando medetur, qui humorales cum sint, superiora actu infestant locha; Patet id ex lib. de Insomnijs, vbi vomitu vtitur nu.12. Hippoc. ad reuellendum à cruribus, & aph. 15. sec. 6., & 1. de nu.32. morb. *A profluuio alui correpto, vomitus superueniens bonum*; quẽadmodum aph. superius citato. *Dolores supra septũ transuersum, qui purgatione opus habent, sursùm versùs purgatione indigere significant.* Et lib. de verat. vsu, & aph. 17. sec. 4. sic legitur. *Purgatio sursùm versùs commodat ei, in quo sine febre est cibi fastidiũ aut stomachi punctura, aut vertigo, aut os amarum; & in summa, doloribus suprà Septũ transuersum, &c.* Capiti tamen vitiosis humoribus onusto peculiariter opitulatur; vnde 2. epid. sec. 6. *Si supernæ partes turgeant, quæ circa caput, vlcerum purgatio, vomitio,*

Quæ partes Hyeme, quæ Aestate euacuãdæ sunt.

Humor vomitui opportunior.

Vomitus quibus morbis succurat

Vomitus reuellit à partibus inferioribus.

Vomitus cõmodus est doloribus supra Septũ trãsuersum.

nu.13. *vomitio, aqua*. & lib. 2. de morb., vomitum mouet vlceri- Vomitus caput expurgat.
nu.25. bus in capite erumpentibus. & 5. epid., capite grauatos sur-
nu.24. sum purgandos dixit. lib. 1. de diæt., stolidis vomitum
nu.15. consulit. lib. 2. de morb., cerebrum aqua repletum vomitu
nu.20. euacuat., & lib. 1. prorrhet. *Quibus in surditate & torpore parua est à naribus distillatio, & habet quid difficultatis, vomitus hic*
nu.31. *confert.* quæ sententia habetur etiam in Coacis: & lib. 5. epid. Phenicis affectioni vomitus succurrebat, auferendo, leniendoque dolores capitis, dextri temporis, & colli; qui casus
nu.44. recensetur etiam 7. epid. Hinc Aegineta lib. 1. cap. 42. *Vomitus pituitam expurgat, caput releuat &c.* Etenim aluus vtcunq; exinanita trahit à toto corpore, & præcipuè à capite; & vt
nu.2. docetur lib. 4. de morb., quemadmodum dum plenus est ventriculus dat omnibus partibus, ità dum vacuus est, ab vniuerso corpore repetit; & quod coctile est, in vtilem deducit substantiam; quod verò prauum omninò eijcit. Id ipsũ nobili methaphora nos docuit idem Hippocrat. lib. 1. de
nu.12. diæt., dũ innati caloris opera magniloque extollit, inquiens. *In summa, Ignis omnia, quæ in corpore sunt, secundum suum ipsius modum exornauit, ad vniuersi imitationem, parua ad magna, & magna ad parua: Ventrem quidem maximum sicco, & humido promptuarium, vt det omnibus, & accipiat ab omnibus, iuxtà Maris facultatem, quod est animalium in ipso nutritorum, ac nutriri solitorum alimentum, discordium verò pernicies:* Ergo vt Mare ingenita animantia familiaria conseruat, & nutrit, contraria verò extinguit; ita & Ventriculus ingenitos quidem, aut aduenientes cognatos humores, amplexatur & fouet, vt ijs deindè partes omnes fruantur; prauos autem, & infestos aliundè aduenientes, vomitu eijcit, atq; exterminat. Sed cerebralibus fluxionibus peculiari quadam etiam ratione prodest hæc euacuatio, non modo quòd eà Vẽtriculus expurgetur, qui distillantis deorsùm humoris partem semper ferè excipit; indeque chilosis labefactantur; vnde nouas cerebro redundantias suppeditat; verùm etiam quia in hac fluxione excrementitius humor ad subiectas partes totus excurrit, ità vt parùm aut nihil ad proximas, atque cospicuas vias Narium aut Oculorum transmittatur; præsertim si à frigore descensus hic

Vomitus cerebralib⁹ fluxionibus cur prosit.

excitetur, à quo externis omnibus capitis partibus densatis, intùs omnia, ac deorsùm exprimuntur; ex quò exitus illos exsiccatos conspicimus. In vomitu igitur, dum violento illo motu plurimi vapores, spiritus, tenuiorque sanguis sursum affatim feruntur; vnde tunc temporis Caput repleri, Faciem rubore diffundi, Oculos prosilire obseruamus, venæ omnes in capite quaque versus intumescunt, & dilatantur; viæque, quæ occlusæ erant, aperiuntur, vt certo certius patet ex vomentium lacrymis, nec non stillantibus naribus: hinc fluxio in vomitu, non solum contrario motu sursum propellitur, ac vetus naturæ mos ad infera transmittendi quodam modo frangitur, vt aliò transmittere assuescat; sed ad proximas etiam partes deriuatur, & aptiores ei parantur viæ ad nares aut alias huiusmodi partes, patentes, atque cospicuas; quo pacto, vt vidimus tex. 35. lib. 2., in fluxione ad spinam, pituitosissima, vel optimè nutrientia consulit alimenta, quò auctis humoribus in cerebro, occlusisque posticarum partium via ab vstionibus, fluxionum meatus in anteriori capitis parte laxarentur. Quod quidem, non aliàs tentandum erit, quam cum sensoria benè disposita fuerint, nulloque peculiari affectu laborarint; nefas namque esset per affectam tunc partem euacuationem moliri; vnde, vt suprà vidimus, laborantibus Oculis, aut Auribus vomitum Hippocrates interdixit. Quod si lib. de artic., in Auris fractione eum admisit, præterquam quòd moderatè id facit; affectus ille satis externus est: hinc præseruationis gratia oculi in vomitu obuelantur, & constringuntur. Quamuis autem in vomitionis actu caput repleri appareat; fugax tamen plerumque est ea repletio, vt quæ à vaporibus, spiritibusque magna ex parte pendeat, qui breui dissoluuntur. Ad hæc Pulmones & Thorax, qui à fluxionibus adeò infestari consueuerunt, vomitu ità iuuari solent, vt Hippocrates pro Tabidis expurgandis, vix alia vlla euacuatione vsus sit, vt patet decurrentibus lib. 2. de morb., & de inter. Affect., vnde aph. 8. sect. 4., vbi vomitus Tabescentibus interdicitur, explicatione aliqua necessariò indigere apparet; ità vt vel de vomitibus tantùm, qui violenter fiunt, intelligendus sit, à quibus Pulmonum venas frangi asseruit lib. de inter. affect. nu. 1.

Vomitus nõ tentãdus vbi proxima sensoria non benè disposita fuerint.

nu. 35.

Pulmones & Thorax vomitu iuuantur.

Vomitu Tabidos expurpurgat Hipp.

vel

vel de naturis ibi loquitur ad Tabem propensis, quas, dum Pulmones ac Thoracis vasa multis adhuc distenduntur succis, partesque illas flaccidas ex natura, imbecillimasque obtinent, non ab re est, in concussionibus illis periclitari, ne quid abrumpatur; At qui de facto Tabidi sunt, extenuatique, Pulmones graciles atq; exsuccos habent, ità vt post obitum dissecti, aridi reperiantur, & coriacei, membranæ speciem pergamenæ præ se ferentes. Horum itaque cauitates vomitorijs non admodum validis aptè expeditèque purgantur in celeri illa vomentium Thoracis constrictione. Aptissimum est illud, quod
nu.7. lib. de inter. affect. registratum est, præter cætera, quæ alibi habentur, ex Melle, Lacte, Aceto, & Aqua; omnibus in olla tepefactis, capitatique Origani ramulo agitatis. Diximus quid de Natura ad vomendum aptiori, de Tempore, de Humore, deque morbis, quibus vomitus succurrit, secundùm Hippocratem ex varijs hinc inde conquisitis documentis sentiendum videatur. Cæterùm apud plerosque religio est, quid contrà hodiè practicantium opinionem pronunciare; vt quibus cordi magis sit vulgatis quibusdam insistere opinionibus, quàm veritatem meditando, explorandoque venari.

XXX. Antiqui morbi difficilius curantur, quàm recentes. Verùm morbos antiquos primùm recentes facere oportet. Antiqui morbi renouãdi, vt curentur.

MOrbi, siue similares sint, siue organici, siue communes, vbi consenuerint, curatu difficiliores semper euadunt. Neque obijcias Celsum, qui lib. 3. cap. 1. *Acutus quidem morbus*, inquit, *quo vetustior est; longus autem, quò recentior, eò facilius curatur*: ibi enim non de ea loquitur vevetustate, quæ in habitum penè morbos vertit, redditque contumacissimos; sed acutorum potius quandam declinationem significauit; cùm scilicet sedatis quoquo pacto grauioribus accidentibus, morbique transacto iam vigore, quo tempore à curatione omninò cessandum fuit, ex aphorismi decreto, *Vigentibus morbis quiescere melius est*, & ex lib. 3. de morb. *cum impetu fertur morbus, & Aegrum, & Medicum à curationibus* *quiescere*

Morbus quò vetustior, eò curatu difficilior est.

Aph. 29. sect. 2.

In morborũ vigore haud curandũ est. Celſ. lib. 2. cap.5.

quieſcere conuenit, ne quid mali inducatur, iam curationi opportunior morbus eſt redditus: qua etiam ratione aliàs dixerat. *Neque vlla maior ſpes in magnis malis eſt, quam vt impetum morbi trahendo aliquis effugiat, porigaturque in id tempus, quod curationi locum præſtet*. Hinc Hippocrates lib.2. prorrhet. *Eius rei memor ſis*, inquit, *quod vetuſtiſſimi morbi, grauiſſimè obediunt; itemque hi, qui in vetuſtiſſimis ſunt partibus*. Cuius quidem rei complures adduci poſſunt rationes; quòd diuturnitate nimirùm temporis partium diſcraſia ſuum contrarium in mixto penitus euincens, ſtabilitur, in habitum ferè immutata. Ad hæc, noxius humor in dies magis craſſeſcit, tenax redditur, & in affecta particula ità conculcatur, vt inde poſtmodum auelli quàm difficillimè poſſit. Nũc pars laborans obduratur & calleſcit, ità vt neq; augeri, neq; imminui, neq; vniri ſine magno labore poſſit. Hùc accedit, quod Natura poſt quã pluries incaſſùm tentauerit excutere morbum, defatigata demũ, otioſa languet, nec quicquã vlterius contra morbũ molitur, cùm tamen ipſa vera ſit morborũ curatrix; ſed affectam deſerit partem ſub affectionis imperio: ex quo non modo validè obfirmatur, ſed medicamenta aut parùm, aut nihil proficiunt, eò quòd naturam haud adminiculantem nanciſcantur. Hinc fit, quòd proſit interdum in lentis longiſque morbis aliqualiter exacerbare, vt irritata natura, denuò ad pugnandum excitetur; aut commota morbifica materia, quæ prius coarctata, contumax latitans inhærebat, noua hac exacerbatione, in ampliorem locum, vnde facilius eijci poſſit, tranſfundatur; aut refricatæ partes, dum morbus recrudeſcit, duritiem, aut callum amittant, quo ſanitas, vt minus reſtitui poſſet, impediebatur; quod in vulneribus præſertim, vlceribuſque non rarò contingit. Ideòque Hippocrates lib.6. epid., ſec.7. *Vbi opus eſt*, inquit, *è lecto pellere, & torpentes, ad ea, quæ agunt ſerius, excitabis*. Quod latinus Hippocrates imitatus, ſic loquitur. *Circumſpecti quoque hominis eſt, & nouare interdum, & augere morbum, & febres accendere; quia curationem vbi id, quod eſt, non recipit, poteſt recipere id quod futurum eſt; ſic ferè quos ratio non reſtituit, temeritas quandoque adiuuat*. Circumſpecti tamen hominis id eſſe dixit, quòd id, non temerè, ſed cautè admodum

nu.43.

Vetuſtiores morbi curdifficilè curentur.

Celſ.l.3.c.7.

dum

dum præstandum sit; memor consilij illius primi epid. *Exerceto circa morbos duo, vt iuues, aut non noceas.* Lib. 1. epid. sect. 2.

XXXIV Vlcus callosum factum, eiecta primùm duritie per putrefactorium medicamentum, constringere deinde oportet. Pharmaca, quæ tumefacere maximè solent, ea pura vlcera adstringunt; Quæ verò attenuant, ea purgant. Si vero quis constringit vlcera non dum matura, corpus ægrotum nutrit, quod vlcus habuerit: & siquidem oporteat adstringere vlcus, ac implere, tumefacere oportet; etiamsi in capite carnem velis: renutrita enim à cibis caro, propulsat eam, quæ à medicamento putrefacta est, & simul cum natura debellat. Verùm eleuatam, aut leuem carnem cibis gracilem reddere oportet. Vlcus callosum quomodo curari debeat.

INueteratos affectus, ad hoc, vt curari possint, nouandos prius esse, iam suprà docuit. Id callosi vlceris exemplo nunc comprobat, cuius curatiua methodus liquidò hic conscripta est: Primaria namque vlceris indicatio, vnio existit, quæ tamen nequicquam tentatur, nisi cauitas, regenerata carne, prius exæquata fuerit: neque illa potest restitui, nisi callosa durities, quæ ex crassiori materia intra poros infarcta, exsiccataque, coagmentata est, ante eximatur; quod vt nam præstandum sit, sic disserit.

Vlcus callosum factum. ob humores nimirùm crassos, pituitosos, vel melancholicos, (quod calli colore discernitur) in vlceris porositate infarctos; ibique temporis diuturnitate à naturali extraneoque calore, tenuiorem partem dissoluente, exsiccatos; quod fistulari in vlcere contingere potissimùm consueuit. Callosum vlcus vnde fiat

Eiecta primùm duritie per putrefactorium medicamentum. quod scilicet, vim habeat, emolliendi, dissoluendi, resoluẽdiq;, de quo sic loquitur li. 1. de morb. Mul. *Quæ* au. 34.

enim

enim tenuia, & feruida sunt, calli duritiem diffundunt; tenuia qui-
dem, vt validè penetrent, incidant, & attenuent; feruida
verò, vt compactos liquent humores, atque dissoluant; nam
vt suprà docuit tex. 1. lib. 2., *Omnis humor calefactus, tenuior*
fit, & fluit: quæ medicamenta, quoniam valde etiam desic-
cant; callique durities à siccitate primum genita est; iccircò
emollientibus acria illa iure optimo admiscentur; nam, vt
legitur lib. de affect. *diffundunt cataplasmata, quæ, cum calida* nu.34.
sint, humectant, & non in se ipsa trahunt, hoc est, non omnem
humiditatem absumunt, exsiccantque, vt faciunt calida ac te- nu.4.
nuia simpliciter, quæ, vt tex. citato annotauimus, ex lib. de
principijs, diffundunt primo; in multo verò tempore etiam
desiccant; A nonnullis proindè, mirè pro hoc laudatur ficul-
Calli quomodo curādi fiat. neus cinis, Anserino exceptus adipe; aut Diachylum magnum
cum gummis, cæteraque huiuscemodi, quæ exiguos callos,
& in molli corpore, auferre valent. Cæterùm si magni, plu-
rimumque inueterati hi calli fuerint, causticis pariter medi-
camentis, ferro, atque igne indigent.

Constringere deinde oportet. ad vnionem scilicet deducere.

Pharmaca, quæ tumefacere maxime solent.

succiplenam nimirum, vtilique humore turgidam reddere,
quæ solent, partem. Ea descripsit Hipp. lib. de affect., in- nu.37.
quiens. *Vbi carnem producere voles, pinguia & calida magis con-*
Caro a quibus producatur in vlceribus. *ducunt; ab his enim caro pululat*: moderato etenim calore co-
piosius hæc attrahunt alimentum; aereo autem humido la-
xant, emolliuntque, vt succus eò deduci, recensque caro te-
nerrimæ agglutinari possit; immuni enim reddito vlcere à
callosa duritie, omnique alio præter naturali affectu; suffe-
ctaque idonea materia, natura postmodum necessariam car-
nem aggenerat.

Ea pura vlcera adstringunt. Nam vlcerum latera, cum neque fascijs, neque fi-
bulis, neque sutura adduci possint vt vniantur, quemadmo-
dum fit in pluribus vulneribus; idque ob amplum, quod in-
teriacet, spatium, amissa carnis parte; reliquum est, vt rege-
nerata

nerata carne illud expleatur; sic enim, media hac substantia, vniri poterunt.

Quæ verò attenuant, ea purgant. Videtur Hippocrates verbis his respondere tacitæ cuidam interogationi; cur scilicet à callo consumpto statim ad vlceris vnionem accedat, nulla facta mentione de abstergentibus; quæ tamen necessariò præmittenda videntur, quò vlcus emundari, omnique à sorde expiatum reddi queat: nam aliàs non coalesceret. Respondet ergo medicamenta, quæ attenuant, ea etiam purgant; quasi dicat, eo ipso, quod ad callum atterendum attenuantibus vsi sumus, calidis scilicet, tenuibusque, vlcus etiam purum reddidimus: Hęc etenim medicamenta, excrementitias etiam humiditates, si quæ sint, exsiccando absumunt. Quòd si terrea etiam fuerint, ità vt eorum tenuitas in terreo attenuato consistat, vt sunt amara, nitrosa, & salsa; verè etiam, propriéque abstergent. Hinc refellitur Martiani annotatio, asserentis Hippocratem ideo ab abstergentibus abstinuisse; quòd hæc callosis in vlceribus suspecta sint òb siccitatem: feruida enim tenuia, qualia ad calli duritiem diffundendam adhibet, non possunt non etiam exsiccare. Asserit præterea hanc curandorum vlcerum methodum neminem olfecisse; quæ tamen neque Paulum præterijt, qui fistulas callum elidentibus, glutinatibusque curat; neque Celsum, qui ab exeso callo ad cicatricem super inducendam illicò accedit.

Attenuãtia medicamenta quomodò purgant.

Abstersiua propriè quæ sint.

Martianus refellitur in calloso vlcere curando.

Paul. lib. 4. cap. 40. Cels. lib. 5. cap. 27.

Si verò quis cõstringit vlcera non dũ matura &c. hoc est, si carnem gignere studeat, optimum trahens sanguinem ad ægram partem callo non dum emollito; hic quidem nil aliud facit, quàm quòd affectam partem copiosè nutrit, quæ debilis cum sit, excrementa adauget, læditque; cum non pura corpora quò plus nutriuntur, eò magis lædantur ex aph. 10. sec. 2.

Et siquidẽ adstringere oporteat vlcus ac implere: Adstrictio etenim, ac adimplectio idem esse videtur in vlceribus; in quibus cum aliquid semper, aut carnis, aut cutis de perdi-

Adstrictio, & carnis regeneratio idem est in vlceribus.

perditum sit, nouæ substantiæ productione, dum quod ablatum est restituitur, ad vnionem pariter deducitur, vt dictum fuit; quod tumefaciendo fit seu turgidiorem reddendo partem, vberiori attracto alimento; etiam in ipsomet Capite, vbi cum paucissima sit caro; attamen nō nisi ex tumefactione, seu noui alimenti attractione regenerari potest, siue ad cauitatem explendam, siue vt quid, cutis vicē gerens, producatur.

Tumefactio ac noui alimenti attractio idem est apud Hipp.

Renutrita enim à cibis caro &c. Vlceris caro non modo calli, sed affectus cuiusque expers, dum à copioso alimento, à sarcoticis attracto, augetur, adiuta à naturali expulsiua facultate callosam substantiam medicamenti vi putrefactam, atque emollitam, excutit, velut escaram & crustas, vbi subiecta pars in integrum restituta est.

Verùm eleuatam, aut leuem carnem &c. Medicina etenim adiectio est, & ablatio; hisque suas omnes molitur operationes: ergo quemadmodum vberiori attracto alimento, quod vlceri præternaturaliter deerat, restituit; sic vbi caro nimiùm suprà vlceris superficiem excreuerit; aut genita caro leuis, hoc est inanis, spongiosaque fuerit; illam, detracto alimento, gracilem reddit, atque extenuat. Alimentum verò tunc etiam detrahitur, cum acribus exsiccantibus medicamentis absumitur. Hæc septica seu carnem minuentia, medicamenta, communiter nuncupamus.

XXXV.

Tristes, anxios, & ægrotos, ac se strangulare volentes, Mandragoræ radice mane in potu data minore pondere, quàm quod insanire facit, curabis.

Mandragora Maniam curat.

Maniaci, cōsideratio.

Maniacis præsenti hoc textu consulitur, qui animalibus spiritibus ab atra feruidaque adusti humoris vel malencholici, vel biliosi caligine obtenebratis, commotisque, mente percelluntur, imaginantur horrenda, à quibus mærent, timentque, anxij & inquieti efferantur, in obuium quemque immaniter irruunt, sibiquemet ipsis vesani manus inijcere non verentur. Apposuit autem vocem illam, *ægrotos*, vt eos excluderet, qui vlla absque corporis affectione, ob animi tantummodò

modò curas, aliaque pathemata, breui tempore quandoque in furorem aguntur. His itaq; optimum præscribit præsidium Hippoc. ex Mandragoræ radice; quæ ipnotica cùm sit, narcoticaq;, (vnde refert Dioscor. & Plin. nonnullos eius decocto in vino ad cyathum vti in doloribus, & ante sectiones, vstionesque, ne sensiantur) non modo somnum conciliare, sed delirantibus omnibus summè proficua existit, dum infrigidando, incrassandoque, commotos feruidosque spiritus sedare, atque attemperare apta est: vt enim legitur lib. de affec. *Quæ somnum faciunt, ea quietem sanguini exhibere oportet*. Sed quoniam radix hęc immodica sui friggiditate, quam tertij esse ordinis testatur Gal. lib. 7. de simpl. med. fac., narcoticaque vi non modò stupefacere, reddereque amentem potest, animales spiritus immobiles efficiens; sed ad interitum vsque deducit, si copiosè nimis exhibeatur; quantitate enim solummodo deleteria est; *Deleteria tamen, & quæcunque nobis & substantia, & viribus aduersa, corpus perimere nata sunt,* (inquit Gal. 2. de vict. acut. t. 12.) *portione exigua assumentes, magnam percipimus commoditatem*: Quapropter noxia quantitas minuenda erit, atque intrà salutis cancellos detinenda. Ad obulum tutò dari posse author est Dioscorides loc. cit., eiusque vires impensius perscrutatus est Martianus annotat. ad hunc locum.

Mandragorę vires.

Dioscor. lib. 4. c. 65. Plin. nat. hist. lib. 25. cap. 13.

au. 35.

Somnifera sãguini quietem afferũt.

Deleteria cõgrua quantitate vsurpata magnam afferunt commoditatem.

XXXVI Conuulsioni sic mederi oportet. Ignis ab vtraque lecti parte succendatur, & Mandragoræ radix in potu præbeatur minori pondere, quam quod insaniam facit, & ad tendines posteriores sacculi calidi imponantur.

Cõuulsionis curatio.

CONuulsio, hoc est, musculi ad suum principium inuoluntaria contractio, cum ex Hippocrate 6. aph. 39., ab inanitione, aut repletione neruosarum partium fiat; certum est in præsenti textu eius instituí curationem, quæ à crassi, glutinosique humoris repletione prouenit; cuius conuulsificam materiam dissoluere, tenuare, dissipareque studet, accenso primùm igne ab vtraque lecti parte, à quo non modò aer,

Conuulsis ignis proximus sit.

Aer, qui intima subit corporis, incalescat, sed totum etiam corpus, vt ità inungi, fouerique vtilius possit. Sic & lib. de inter. affect. *Hunc, cum sic habuerit, fouere oportet, & pinguiter* nu. 59. *vnctum, ad ignem, non ità propè, calefacere; & tepefactoria illito corpori exhibere & Absynthium, aut Lauri folia, aut Hyosciami semen, & Thus terito, deinde vino albo diluto in ollam nouam infundito, & oleum pari cum vino mensura affundito, & cum his calefactis largè calidis corpus, ac caput illinito, posteà super pelliceum indumentum reclinatum, mollibus, ac puris stragulis contegito, quo*
Celsſ.lib.4. c. 3. *vehementer sudare possit*. Celsus itidem. *In eo conclaui*, inquit, *in quo cubabit Aeger conuulsus, ignis continuus esse debebit, maximeque tempore antelucano, quo præcipuè frigus intenditur*. Tertio nu. 13. autem de morb. non modò proximam respicit materiam, pingues adhibens vnctiones & fotus, à quibus & noxius discutitur humor, & rigidum membrum laxatur, & leniuntur dolores; sed antecedentem etiam nigro veratro purgat inquiens in cura Tetani. *Huic catapotia ex Pipere, & Veratro nigro deuoranda dato, & iusculum volucrum pingue calidum. Inducendæ etiam sunt fortes & multæ sternutationes, & fomenta adhibenda. Cùm autem fomentis non vtitur, calefactoria humida & pinguia vndequaque in vesicis, & vtriculis apponantur; maximè tamen ad partes dolentes, & calido oleo multo, ac sæpè illinantur*. Hac pariter intensione sacculos non modò calentes actu, sed calefacientibus etiam exsiccantibusque repletos, vt torrefacto Milio, furfure, sale, Chamæmelo, Saluia, Bethonica, Origano, cæterisque huius census, posterioribus colli partibus imponit, Neruorum nimirùm exortui, Spinæque principio, vbi affectio hæc plurimùm viget, ob tendines complures & ner-
Mādragora quomodo cōuulsis opituletur. uos ibidem latitantes. Sed cur Mandragoram exhibet, quam friggidissimam esse paulò antè diximus? friggidum verò conuulsiones mouet, & neruis inimicum est ex aph. 17. & 18. sec. 5. Quinimmò morbificam materiam augere, aut rebellem magis reddere apta existit. An illa dolores sedat, qui affectum hunc acerbissimi plerumque comitantur, ob distentos musculos, qui partes diuellunt, & ob friggidam neruorum intemperiem; indeque vigiliæ plurimùm augentur, viresque dissipantur? Immò, vt habetur 4. acut., *in conuulsifico morbo* nu. 37.

cum

cum dolores accesserint, atræ bilis & atrium fluxionum affluxus fiunt. In vehementi etenim dolore, vigilijsque corrumpitur sanguis, humores plurimùm aduruntur, fluxionesque ad dolentem concitantur partem: hinc 5. epid. sec. 1. *in nephriticis cum redundarint dolores, æruginosa euomuntur*: vnde & lib. de humid, vsu. *Somniferum & in caput, & in alia. Conuulsionum, tensionum mitigatiuum; dolores stupefacit &c.* Præstat igitur dolorem vtcunquequamcitius sedare; ad quod narcoticis etiam haudacter antiquitas vsa est, quæ dexteritate & prudentia noxia etiam sciuit ad hominis vsum reuocare; salutaria auxilia ab exitiosis non minus, quam à salubribus colligens. Præterquam quod non adeò certum plerisque est num stupefacientia ista intensè sint friggida, eaque friggiditate operentur, dum sensum adimunt, aut inuehunt somnum; an peculiari potius narcotica vi animalem spiritum figente, reddenteque immobilem; cum somnifera pleraque non parùm calida deprehendantur; vt Vinum, Styrax, Nux myristica, atque Opium ipsum amarore, acredine, faucium ardore, atque siti, quam assumptum excitat; inflammabilitate præstereà, grauique odore, non leuem caliditatem præ se ferat, vt ex Doringio probat Sennertus pract. lib. 1. part. 2. cap. 1. q. 1.

In magnis doloribꝰ atra bilis cumulatur.

num. 1.

A conuulsione si febris inuadat, sedatur eadem die, aut sequenti, aut omninò tertia. XXXVII.

Conuulsioni, repletionis consectaneæ, vt nam ex arte mederi oporteat, iam suprà expositum est; etsi concisè admodum: Nunc verò spontaneum proponitur præsidium, Febris nimirùm, quæ siue à Natura intra Cordis latebras sanguinem & spiritum reuocante, vt influentem calorem roboret, atque ad noxium deinde euincendum, quod functionibus impedimento est, per totum corpus transmittat, iuxtà doctrinam suprà allatam de febribus: siue àb humorum omnium, spirituumque commotione excitetur; nec non à magno biliosi humoris prouentu, doloribus, atque vigilijs geniti, Conuulsis aduenire solet; cuius igneus calor conuulsificam materiam extenuare, atque discutere, friggidamque neruosarum partium

Febris vt nã Cõuulsis aduenia., iisq; proficit.

tium

tium discrasiam attemperare perbellè potest. Quod vtique auxilium, vt mirè proficuum est, vnde locis compluribus registratum reperitur, vt 1. de Morb., in Aphorismis, in Coacis, alibique, ità ad hoc vt affectio adeò humanæ naturæ exitiosa, cuiusmodi est febris, conuulsioni vtilis esse possit, non nulla requiruntur, quæ operæpretium erit nunc paulò accuratius inquirere. Necesse ergo est primò, vt febris conuulsionem sequatur, non autem præcedat, iuxtà aphorismum 26. sec. 2. *Febrem in Conuulsione fieri melius est, quàm Conuulsionem in febre.* Dixit, *melius est*, quia vt plurimum ità solet: contingit nihilominus interdùm, vt febrilis materia è venis ad neruosas partes, aut tota, aut maiori ex parte transposita, excitataque inde concussione, excutiatur dissipeturque; quapropter febris aut eodem die extinguetur, aut si quid residui est febrilis materiei in venis, postridie, aut die tertia; ab ipsamet natura penitùs excocta, resolutaque morbosa materia: vnde extat Coaca illa. *Conuulsio in febre mota, febrem soluit eadem die, aut altera, vel certè tertia; Quòd si tempus transgrediatur, quo ab initio tenebat, nec acquiescat, malum.* Fugax itaque conuulsio, intrà horam desinens, etsi pluries repetat, salutaris in febre esse poterit; Quòd si perseueret, materiæ contumaciam significabit, quæ iam obfirmata in neruis est, ac proinde in malis annumerari debet. Vt plurimum tamen, conuulsio magnarum febrium sequax, neruosarum partium exsiccationem denunciat, quæ neque priorem soluit morbum, neque ipsa sanabilis est; vnde pluribus nominibus exitiosa erit, vt constat ex sec. 4. aph. 49. & 66. & aph. 13. & 73. sec. 7. & alibi. At si febris præcesserit, neque ab huius exsiccatione, sed ab alia causa conuulsio superuenerit, tunc secundum requisitum erit, vt post conuulsionem febris, quæ præextiterat, exacerbetur, vt tum concussione, tum adaucto calore conuulsificam materiam resoluat; iuxtà Coacam illam. *Conuulsionem sanat exorta febris acuta, quæ prius non fuit; quòd si prius fuerit, exacerbata &c.* Tertium requisitum est, vt exorta febris magna sit & acuta; alioqui non resoluit, sed exagitat potius, magisque impingit, indeque lędit, vt liquet ex 1. prorrhet. *Subitaneæ Apoplexiæ solutè superfebrienti* (solutè, idest, interpolatè) *diutinè, perniciosæ, vt* nu. 10.

Febris vt Conuulsis prodesse possit, quę nam requisita habere debeat.

Febris quandoque à cōuulsione sedatur.

Conuulsio in febre fiēs, & eadem die desinēs, bona est.

Nu-

Numenij filio, quam prorrheticam animaduersionem sic traduxit Duretus. *Sanabilis alioqui Apoplexia repentè cohorta, superueniente lenta febre, euadit mortifera,&c*. Tertium requisitum est, quòd cum Conuulsio tripliciter exolui possit, nimirùm aut consumpto friggido ac glutinoso humore, vt fit exorta febre; aut eodem sensibiliter euacuato per Aluum, Vesicam, aut Vterum, vt patet ex Coaca modò citata in 2. requisito: additur enim. *Quin etiam prodest vrinam fluere albumineam, aluum ferri, & somnos inire*; aut denique eodem conuulsifico humore ad coctionẽ redacto à natura; quod in cõuulsionibus ab inflammatione exortis præcipuè necessariũ est; exsoluendi modus morbificæ causæ proportionari debet; ità vt si ab inflammatione morbus excitatus sit, non per febrem dissipatio quæratur: nam tunc perniciosa potius febris censenda est, iuxtà Coacam illam. *Conuulsionis finem afferunt muliebria, quæ primùm, aut statim apparent; atque id sine febre*. Ex qua coaca quincta colligitur, atque vltima conditio; nempè, quòd modi hi omnes sanandi conuulsionem, statim post ipsam exortam aduenire debent, ante quàm conuulsio obfirmetur: nam vt aliàs dictum fuit, morbus, qui in sicco est, vt sunt neruosæ partes, stabilitur, & non cedit; hinc dixit Senex *muliebria, quæ primùm, aut statim*. Sed quoniam febris, (quod maximè mirum videri posset) sæpè præsidio est in morbis; superest iam videndum, an illam liceat Medico, ad naturæ immitationem excitare in Conuulsis. Temeraria certè videtur hæc medicina, quam vix vmquam ità aptaueris morbo, quin aut vehementior sit, & Ægrum perimat, aut leuior quàm par esset; & noxium humorem irrito motu nequicquam exagitet, impingatque, non concoquat, aut resoluat: hinc Hippocratem eam numquam excitasse legimus, quasi præsidium hoc vni naturæ reliquerit. At quia sæpè temeritas adiuuat, quos ratio non restituit; ideò Celsus, & cum eo alij nonnulli, haudacter id consulunt, vbi magna adsit friggidiorum humorum vbertas, naturaq; segnior sit ad præternaturalem hunc calorem excitandum, neque aliæ euacuationes profuerint: cum hoc tamen, vt si id quandoq; tentare lubeat, quàm ocyus id efficiamus; videlicet prius quàm morbus

Febris Apoplexiæ quãdo noxia.

Conuulsio, quot modis soluatur.

Conuulsio ab inflãmatione exorta sanatur coctione.

tex. 9. lib. 1.

An febris sit excitãda in conuulsis vt curentur.

Febris quo artificio excitetur in conuulsis. Cardanus. bus obfirmetur, reddaturq; incurabilis. Scribunt aliqui scarabeos tantę esse potentiæ, vt si in oleo decoquantur, illoq; bracchialis arteria inungatur, confestim febrem accendi. Celsus. Hoc ipsum prestant alij exhibito Castoro, aut Sagapeno, aut opoponace cum melle ad auellanæ magnitudinem.

XXXVIII. A ruptura febris non corripit amplius, quàm tres, aut quatuor dies; si verò corripiat, & quis putat se à ruptura habere; ab alia sanè quapiam causa corripitur; & non oportet ipsam velut à ruptura curare.

QVid sit ruptura, quam Greci, ῥῆγμα, appellant, docuit Hippocrates 1. de morb. inquiens. *Quibusdam cum debiles facti fuerint tractus in carnibus aut venis, non suppurantur, sed fiunt dolores diuturni, & vocantur ruptiones*. nu. 16. Ruptio aut ruptura quid sit. Tractus in carnibus. vbi dolorificę dispositionis nomen aptauit dolori, quemadmodum & 6. aph. 22. *Quæcunque rupta ex dorso ad cubitum descendunt, venæ sectio soluit*. Ruptum siquidem, & tractum descendere, vnum est impossibilium, inquit Galen. in com., vt qui affectę parti indiuisibiliter affixus est, sed tenuis potius aliquis humor flatuoso spiritu non rarò associatus, qui in ruptura collectus erat, aliò defertur, ibiq; dolorem excitãs, rupturæ quasi transmigrantis speciem præ se fert. Erit itaq. ruptura carnosę partis affectio; occulta scilicet vnitatis solutio, vtq. dicit Galen. 3. meth. cap. 1., citrà vulnus, eo prorsùs modo, quo & conuulsio neruosi generis consimilis est affectio. Fitque, vt eodem 1. de morb. legitur, *à laboribus, & à lapsibus, & à plaga, idest contusione & si quis onus maius leuet, & à cursibus & lucta, & ab huiusmodi omnibus*, nu. 17. Ruptura, aut tractus in carnibus à quibus fiat. quę videlicet vim carnosę substantię inferre queunt, eamq; distendendo, contrarias in partes illicò distrahendo, diuellere, atque ad talem deniq; raritatem deducere, vt insensibiliter dehiscat; indeq; tenuis aliquis resudet cruor, aut sanguinolentus ichor, qui in porositatibus postmodum latitans, atq. incandescens, varias excitet dolorosas affectiones, vt latè docuit Hippocr. loc. cit. Quin etiam si copiosior & crassior quandoque sit effusus

fusus sanguis, tuberculus etiam subcrescit, & suppuratur, atq; ex his febris non rarò accenditur. Quod tamen non prius, quàm tribus, quatuorue transactis diebus fieri potest, pro temporis scilicet, ac naturę caliditate, quæ citius aut serius effusum humorem alterare, putredinemq; accersere apta est. Hinc docemur in præsenti textu, si rupturæ febris interdū superuenerit, vt nam coniiciendum sit, an à ruptura ea pendeat, & accidentaliter adsit; proindeq; ad rupturę curationem & ipsam curatam iri; an potius ex alia causa excitata fuerit, ac per se curari postulet. Nam si ante tres, aut quatuor dies exarserit, certum est eā non à ruptione, sed ab alia causa originē duxisse ob allatas rationes. Quę planè animaduersio in omnibus etiam vulneribus, quibus febris associata sit, complurimi visus esse poterit.

Ruptioni vnde dolor & febris superueniat, & quo tēpore.

XXXIX Cùm homo manibus & pedibus distenctus, ac tortus fuerit, insaniam sibi ipsi facit.

Manibus, pedibusque distenctum esse, insaniæ signum est.

HOc loquendi genere, nil aliud, vt puto, sibi voluit Hippocrates, quam signum quodpiam proponere, quo Aegrotantes, absque eo, quod aliquid ineptè aut ratiocinentur, aut imaginentur, inchoatam iam insaniam detegunt, seque amentes iam manifestè propalant; atque ità insaniam quodammodò sibi ipsis faciunt; non vtique quicquam intrinsecus mouendo, (id namque inrationabile penitùs videtur) sed in conceptu solummodò adstantium, qui eos prudentes priùs existimabant, vnoq; ex hoc signo captos iam mente intelligunt: nam quid aliud erit insaniam sibi ipsi facere in hoc casu? At cum manibus, pedibusq; distendi ac distorqueri plurifariam contingat: nam aut præter volunctatem id fit, velut in conuulsionibus; aut volunctariè quidem; præternaturali tamen causa aliqua ad id propensionē exhibente, vt in Oscitantibus plerumq; fit, vbi crassus ac flatulentus aliquis spiritus musculos complures occupauerit. Volunctariè prætereà quis distorquetur aut obiter, aut temporis ferè momento, vt in iam dicta oscitatione; idq; non nisi crassum spiritum per musculos perceptantē denotat; aut diutiùs ità distenctus permanet;

manet; ac tunc mentem insuper alienari denunciat; ità vt, vel obliuiscatur ad naturalem situm se se redigere; vel non aduertat quàm indecorum sit ità permanere: ac de postremo hoc casu agitur in proposito textu; quod claret ex verbis ijs, *distenctus fuerit*, quæ permanentiam significant: non enim dicit, distenditur, quod actum in fieri significaret. Qui ergo voluntariè manibus pedibusque distenctus est. Eoque in situ diutius persistit, signum dat, non modò morbosam causam latitare, quæ ad huiusmodi distenctionem deducat, sed Cerebrum insuper iam occupasse, menteque turbari. Si quis sensum magis congruum textui huic aptauerit, lubentissimè ei acquiescemus.

XL. Venarum vrẽdi ratio. Venam porrò sic vrere conuenit commodam ad morbum, ex quocunque tandem quis ægrotarit, Si vstus fuerit homo, & fluxerit sanguis, ità vt hoc non periculosum sit ipsi; ambo hæc facere licet: Si verò perusseris ipsam in dolore, cuius gratia vrebatur: non coalescit, verùm fluxui prodest: si enim perusta fuerit, non fluit: nam postquam perusta est, extremitas vtraque venæ recurrit, qua parte perusta est, & exarescit. Si verò quid relictum fuerit, præ relicto perfluente fluxu humectatur. At, si sanguis ex vena fluit, per transuersum perurito; Si verò non cesset; adhæc suprà & infrà dissecato vtrimq;, quò sanguinis fluxus auertatur: diductum enim facilius est medicamento sedare, quàm coaceruatum.

QVam multiplex sit combustionum vsus in Medicina; & quàm sæpè ad generosum hoc præsidium grauioribus, contumacioribusq; in morbis debellandis confugerit antiquitas, satis patet cuiq; Hippocratis monumenta, cæterorumq; Priscorum decurrenti, qui fluxiones plerasque, Ventriculi, aliarumq; partium imbecillitates, Hepatis Lienisq; tumores, Empyemata, Hydropem, Ischiadem,

Vstionum vsus multiplex.

Dolo-

Dolorores, aliosque morbos innumeros, magnitudinem & contumaciam præ se ferentes, singulari hoc præsidio curarunt: Ignis namque propria, innataque sui vi intensè expediteque calefacit atque exsiccat, indeque friggidam illicò corrigit intemperiem, nimiasque humiditates exsiccando euacuat & absumit; Hinc putredinem compescit, & cicatricem inducendo, densandoque, laxatas roborat partes, fluxionumque vias intercipit atque præcludit. *Vstio*, inquit Galenus, *peximè affectis locis ob prauorum succorum exuberantiam, vt quæ malignis vlceribus euenit, adhibetur*. & alibi. *Vstio candentia ferramenta requirit propriè in ijs iam malis omnibus, quæ depascunt; & oculis rheumaticis; coxis, vel etiam interioribus: etenim in Tabidis candentia ferramenta assumuntur, & in lienosis; tum in bracchijs, quæ in alam excidere consueuerunt. Insuper in Aegilope, in nigricantibus; vel in ijs, quæ resecantur, propterea quod aperiantur vasa. Postremò in alijs sanguinis profusionibus.* & Hippocrates de ag. aer, & loc. de Scytharum natura & moribus verba faciens. *Nomades reperias*, inquit, *exustos humeros, & bracchia habentes, manuumque iuncturas, pectora, coxas & lumbos, nullam aliam sanè ob causam, nisi ob humiditatem naturæ, & mollitiem &c. Cum autem vruntur, humor ipse à iuncturis exoluitur, fiuntque corpora ipsorum validiora, melius nutriuntur, & magis redduntur articulorum vsu potentia.* & Dioscorides. *Contrà virulentos ictus vstio expeditissimum est auxilium, utpotè cum ignis cætera viribus præstet, simul quòd virus domet, & ferri penitius non patiatur; simul quòd pars ignem experta, postea non vulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione.* At nescio quo fato contingerit, vt nostro hoc Æuo preclarum illud auxilium, omnes, velut crudele nimis, expauescant, seu quod Corpora Animique desidia atque luxu elanguerint; seu Medicorum indulgentia id factum sit, quos sæpius iuuat adulando placere, quam Ægris seueritate prodesse: sic gliscit in dies adulatio, antiquum totius Orbis malum, omniaque vitiat, atq: corrumpit. At propositus iam textus nos reuocat, in quo pro venarum vstionibus documenta traduntur, cum venis etiam arterias intelligentes, vt aliàs dictum fuit. Hæc igitur vasa dupliciter, duplicique de causa vruntur. Du-

Igais facultates in Medicina.

Gal. 6. epid. sec. 6. part. 5.

Lib. Medicus inscript. cap. 18.

nu. 47.

Nomades igne articulos roborabant.

Dioscor. lib. 6. c. 36.

Medicorum indulgentia, & adulatio.

Venæ & Arteriç cur vrũtur.

pliciter quidem, quia aut leuiter, & superficie tenus; aut profunditùs, perfactèque peruruntur. Duplici autem de causa; quia aut ad fluxionem intercipiendam, quæ per illa vasa, tanquam per tubos ferebatur ad aliquam infestãdam particulam; aut ad eadem vasa obseranda, vbi periculosa aliqua hemorrhagia aut excitata est, aut timetur, proindeque eschara & cicatrice obducenda. Vnde sic loquitur,

Venam sic vrere conuenit &c. Tali scilicet adhibita circumspectione, vt ea eligatur, quæ commoda sit ad morbum eum curandum, à quo Æger iam detinetur; ità vt non modò rectitudinem & consensum habeat cum affecta parte, sed eadem propriè sit, per quam infestus humor ad partem laborantem deducitur; idque conijci inde poterit, quòd aut rubentior, aut nigrior aut tumidior apparebit Vena illa; vel si Arteria sit; plus solito pulsabit.

Vena eligẽda in vstionibus.

Si vstus fuerit homo, & fluxerit sanguis &c. Quod signum est Venam haud funditùs deustam esse, ità vt tota eius cauitas obcæcata sit, sed leuiter, & superficietenùs, ità ut venæ vnitas soluta ab igne tantummodo sit, per quam diuisionem sanguis deindè effunditur; Quæ quidem effusio, nisi obsit; quinimmò vtilis si censeatur eò quòd sanguis copiosè ibi coaceruatus sit, ad affectam partem confluxurus; quem præstat proinde sic euacuari, quàm, intercepta penitus via, ad aliam infestandam partem deferri; tunc, inquam, hæc ambo facere licet; sanguinem videlicet effundere ob dictas rationes; & laxatam vrere venam, vt aliquantulum densetur, & constringatur, vt eius cauitate semiobstructa, neque adeò faciliter, neque tanta vbertate excurrant humores ad partem affectam; sed is tantùm deferatur, qui satis ad alendum sit: Quod si postea videbitur, poterit denuò perfectè vri, vt euacuata iam peculiari illa plenitudine, sanguis penitùs supprimatur.

Si verò perusseris ipsam in dolore &c. Perusseris, idest, perfectè ad profundum vsque vsseris ob sedandum dolorem, qui à flu-

xione

xione excitabatur; tunc ità ſcinditur in duas partes vena, vt non amplius coaleſcat, ſeu reuniantur hæ partes; ſed obcœcata remanet, nullum poſt hac conſenſum habitura ſuperior pars cum parte inferiore atque ipſa affecta particula; ſed fluxui prodeſt, quoniam Vena tali pacto peruſta, non amplius permeabilis eſt, ſed vtraque extremitas in parte peruſta vtrimque recurrit, atque ab ignis vi exareſcit, vt fidium chorda obtruncata, cuius ſuperior pars ad ſuperiora, inferior ad inferiora retrahitur; quæ exareſcentia nequaquam ſequitur, ſi leuiter, imperfectèq; vena vſta ſit; nam fluente fluxu, ac recurrente per intactam ab igne partem, ſemper humeſcunt extremitates illæ, effunduntque ſanguinem. At

Si ſanguis ex vena fluit &c. eò videlicet, quòd malè imperfectèque vſta ſit; quid tunc erit agendum, vt ſedetur hemorrhagia? iterum admouendus ignis quouſq; perfectè vras; non in longitudinem, aut obliquè, ſed per tranſuerſum, vt tota venæ cauitas repentè, & tutò præcludatur: nam ſi in longum, venæ latera aperta remanerent; ſi obliquè, maior eſſet ſectio, ac proinde minus tuta eiũs per eſcharam obcœcatio.

Si verò non ceſſet &c. Ob ſanguinem, qui impetuosè nimis, & in magna copia eò influit, omnemque oppoſitam eſcharam deturbat, operæ pretium erit, ſanguinem prius reuellere, aut deriuare, diſſecta vena in inferna aut ſuperna parte, prout videbitur: facilius namque eſt hemorrhagiam, obſtructo medicamentis venæ hiatu, ſedare, ſi ſanguinem prius ad alias partes deduxeris; quàm ſi in diſſecta parte coaceruatus impetum faciat. Quo autem pacto fiant hæ vaſorum vſtiones, docuit Ægineta lib. 6,
nu. 12. cap. 5. & Hip. 2. de morb. *Ferramentis verò*, inquiens, *cuneoli forma paratis obliquas venas perurito*. vbi dicit obliquas venas, quia de venis poſt aures loquitur, quæ obliquè feruntur. Cæterùm cuneoli forma inſtrumentum hoc perſimile videtur illi, quo ærarij fabri pro æramentis committendis vtuntur, ex amplo in anguſtum deſinens, vt cuneus; ſaldatore communiter appellant; aut ad huius ſimilitudinem aptandum erit.

Vſtorij inſtrumenti forma.

Do-

XLI. Doloris in capite gratia, sanguinem de venis detrahito: si vero non sedetur, & diuturnus sit; perure venas, & sanus euadet. Si vero caput purgaueris; magis affliges.

Capitis dolor phlebotomia, & vstionib. curatur.

EX ipsamet proposita euacuatione satis clarè intelligitur de quo doloroso capitis affectu loquatur Hippocrates; de cerebri nimirum repletione ab humoribus, vaporibusque sursùm è reliquo corpore perreptatibus. Hinc primò sanguinis missionem suadet; quæ quidem initio à bracchijs, vt ascẽdentes reuellantur humores, minuanturque, si quid plenitudinis subsit in toto corpore, administranda est; mox etiam in capite ad deriuandum, euacuandumque, vena videlicet in naribus, aut in fronte adaperta. Quod vtique auxilium, velut maximè generosum, non, nisi vbi intensior, ac molestior infestet dolor, adhibendum est: de eo namque sic loquitur Celsus lib. 4. cap. 2. *Id doloris genus in capite, quod acutum; & id, quod suprà consuetudinem intenditur; idque, quod ex subita causa, etsi non pestiferum, tamen vehemens est, primam curationem habet, qua sanguis mittatur: sed id, nisi intolerabilis est dolor, supervacuum est; satiusque est abstinere à cibo, si fieri potest, etiam à potione: Si non potest, aquam bibere &c.* Verùm si sanguis non satis est, sed contumax adhuc, & vehementior instet dolor; tunc, quoniam quod ferrum non sanat, ignis sanat, ad venarum in capite vstionem deuenire oportebit, vt humorum, vaporumque ascensus intercipiatur, sique intus in Cerebro collectum aliquid est, euocetur. Hæc omnia sic expressit Hippocrates lib. etiam de affect. initio. *Dolores incidunt à pituita, cum in capite mota, cumulata fuerit. Si verò aliàs dolor, ac vertigo in caput inciderit, prosunt quidem & hæc adhibita; prodest etiam si sanguis à naribus fuerit detractus, aut à vena in fronte. Si vero diuturnus & fortis in capite fiat morbus, & purgato capite non decedat; huic caput aut scarificare oportet, aut venas in circuitu inurere.* Atqui cur subdit in proposito textu. *Si caput purgaueris, magis affliges*; cũ in cerebrali repletione huius purgatio potissimum quæratur, eamque semper laudauerit Hippoc.

In dolore, nisi vehemens sit, sãguis nõ mittendus.

nu. 2.

Hippocrates vbicunque de affectionibus hisce curandis egit, vt lib. de morb., de Affect., & alibi? An quia dolor hic à sanguine pendet, vt liquet ex ipsomet, quod proponitur, remedio, hoc est, sectione venarum: quapropter alij humores nequicquam purgantibus educerentur? Atqui propositus dolor diuturnus est; proindeque & à Pituita, & à Melancholia prouenire potest; quibus absque dubio, purgatio conuenientior esset. An propositus morbus, vt iam dictum est, ab ascendentibus sursùm humoribus pendet; ideòque si Caput purgare studeamus, quod calidis fit potissimum medicamentis, etiam electiuè trahentibus, perque nares immissis, Caput magis incalescet; ex quo non modo coaceruati funduntur humores, qui mebranas magis distendunt, augentque dolorem, vt in morbi principio, prius quam noxius humor aliqua ex parte euacuatus sit, plerumque contingit; verùm etiam maior fit humorum attractio: quapropter lib. 5. epid. Mulieri in Pheris, cui caput circum circà dolebat ab Vtero, capitis purgatio numquam profuit; sed à mensibus tantūmodo prodeuntibus, & à subdititijs odoratis subleuabatur. Hinc tanquam certum colligamus, morbis ab inferis partibus prouenientibus, reuulsionibus, interceptionique potissimum, & plusquam particularibus capitis euacuationibus esse incumbendum.

In capitis dolore ab inferioribus partibus proueniente capitis purgatio obest, & cur.

au. 6.

XLII Medicinam citò discere non est possibile; propterea quod impossibile est statam, ac certam doctrinam in ipsa fieri, velut, verbi gratia, Qui scribere didicit iuxtà vnum modum, quem omnes docent, nouit, & scientes omnes similiter nouerunt, propterea quod idem, & similiter factum & nunc, & non nunc, non potest fieri contrarium; sed semper exacte simile est, & non opus habet occasione. Medicina verò & nunc, & statim non idem facit; & ad eumdem contraria facit, & hæc etiam contraria sibi ipsis: Primùm aluum subducentia non semper hoc faciunt,

Medicina citò disci non potest, & cur

Medicina nunc, & statim non idē facit.

ſaciunt, & aluum ſubducentia vtrumque faciunt: Fortaſſis autem neq; ſic ſe habent aluum ſubducentia, velut aluum ſiſtentibus contraria: reſtitante enim aluo, propter vehementem ſtabilitatem corpus intumeſcit, pituita in ventrem perueniente; ſic ſtabilitas ſeceſſum facit: vbi enim pituita in ventrem ingreſſa fuerit, euacuatio contingit. Inſuper verò aluum ſubducentia ex natura, ſtabilitatem faciunt in ventre, ſiquidem non ſubducentia feceris; ſi autem exoluatur, & humectetur id, quod morbum facit, poſtquàm exolutum fuerit, ſanus euadit. Et ſic ventrem ſiſtentia ſubducentibus ſtabilitatem ventris faciunt; & vicisſim ſubducentia ventrem, ſiſtentibus.

HVc acceſſendi erant Methodicæ Medicinæ ſectatores, qui paucis quibuſdam, ac vniuerſalioribus poſitionibus contenti, quas Communitates appellabant; omniaque ad ſtrictum laxumque redigentes, medicam facultatem planam adeò, facilèque acquiſibilem conſtituebant, vt ſex tantumodo menſibus eam ſe edocturos gloriarentur. Hùc & Empirica familia, ab experientia ſic nuncupata, quæ experimentis quibuſdam memoriæ concreditis, ſiue ea ab alijs acceperint, ſiue propria induſtria, vel fortuitò acquiſiuerint, indeque ſimilitudine quadam ad alia inuiſa procedentes, à morbo ad conſimilem morbum, à parte ad conſimilem partem, à medicamento ad conſimile medicamentum, Medicinam vel rudibus peruiam efficiebant, vllo abſque artificio, nulliuſque ferè momenti, cum difficile ſit quod egregium; vtq. ſcripſit Ariſtot. 2. moral. Nicomach., *Ars & Virtus circa id verſantur, quod eſt difficilius*. At Rationales, ijque, qui Dogmatici appellati ſunt, quorum princeps Hippocrates extitit; (floruerunt nihilominus etiam ante ipſum apud Gnidios, Rhodios, & Coos, vt narrat Plin. nat. hiſt. lib. 7. cap. 37. & lib. 26, cap. 3.) experientiam porrò non contemnentes, rationi potiſſimum innituntur, ac dum humani corporis naturam,

Methodici ſex mẽſibus Medicinam docebant.

Empirica vnde dicta, & eius ratio.

Ars & Virtus circa difficilia verſantur

Dogmaticorum prerogatiuæ.

vide-

videlicet, admirabilem eius compositionem, multiplicesq; facultates physica speculatione contemplantur, vt ijs vitiatis aptè succurrere valeant, aut illæsa conseruare; dum causas omnes considerant, quæ eademmet aut lædere, aut tueri aptę sunt; dum morbos atque symptomata speculantur, & curatrices indicationes tum ab his, tum ab Ætate, Consuetudine, Sexu, ab Aere, anni Tempore, Regione, cæterisque huiuscemodi eliciunt; dum denique ab omni elementato corpore, à Mineralibus, Stirpibus, Animantibusque opportuna parant remedia, quæ morbis ex contrarietate opponat; per hæc omnia ratiocinantur, Scientiarum orbem, Physicam, Astronomicam, & Rationatricem huic vni subfamulari cogunt, omnia ad hominis salutem deducentes. Quibus profectò disciplinis formatus, institutusque rationalis Medicinæ Artifex, Diuinus propè efficitur, vt legitur lib. de decent. orn.; Vnde, vt inquit Alcibiades in conuiuio Platonis, *Vir Medicus multis alijs æquabitur vnus*; quod ab Homero fortasse didicerat 4. odisseæ, vbi: *Medicus vnusquisque peritus super omnes alios homines.* aut lib. 2. Iliadis. *Medicus enim vir multis anteponendus alijs*: quæ profectò ornamenta & disciplinas quis sibi persuadeat breui aliquem posse adipisci? Hippocrates nihilominus non hinc artis huius longitudinem probat; cum reperiri possit, cui, ob ingenij felicitatem, sedulitatemque laboris, egregios prætereà nactus Præceptores, ad hæc omnia breui peruenire datum sit. Sed aliam affert rationem ex mutabilitate petitam, & ex accidentibus, quibus materiale eiusdem Medicinæ obiectum, seù materia, circà quam versatur, quæ corpus humanum est, præsertim dum morborum tempestatibus impellitur, obnoxia existit; quas quidem mutationes & accidentia non nisi ex signis, coniecturisque percipere potest; sensu namque minimè assequuntur. Atque ex ea mutabilitate fit vt varia subinde, atque varia exigat, & quę modò indicabantur remedia, paulo deindè velut noxia respuantur: præterquamquod accidentia, quæ circà obiectum contingunt, ità remediorum operationes quandoque impediunt, variantque, vt vel nihil, vel contraria, vel immodicè non rarò operentur, vt infrà videbimus: Ars etenim, quæ

Dogmaticus Medicus scientias omnes Medicinæ subfamulari cogit.

...um. 4.

Medicinæ difficultas vnde proueniat.

Subiecti mutabilitas in Medicina.

Ars quid sit.

Yy habitus

habitus est certa ratione factiuus, quantum est ex se, ea rectitudine operationem dirigit ad opus ab Artifice intentum, vt illud semper, infallibiliterque assequatur, nisi aliquid extrinsecùs accidat, impediens: quemadmodum Scriptor, si aptatum ritè calamum, atramentoque infectum tali pacto per papyrum deducat, vt recta scribendi ratio præcipit, semper indubitanter, atque infallibiliter scripturam producet; ità vt vno hoc certo ac determinato operandi modo, semper, & vbicunque suum opus assecuturus sit: materia etiam, circa quam operatur, neque momentaneis mutationibns obnoxia est, ità vt subindè varianda sint scribēdi pręcepta, neq; nisi perraró, aliquid superuenit impediens. Sic prorsùs & Faber lignarius, qui dum iuxtà suæ artis leges circa lignum operetur, Cathedram, quam animo intendit, quandocunq; & infallibiliter producet. At si lignum eius esset naturæ, vt temporis momento variè atque variè immutaretur, ità, vt modò velut marmor obdurescerет, modò vt cæra emolliretur; easque mutationes instantaneas ferè, non nisi coniecturaliter ex aliquot signis intelligere posset; iuxtàq; illas varianda essent instrumenta, temperandique Ascię ictus, nè, si leuior suprà nimis obduratum caderet, nihil penitùs efficeret; vel si validior suprà tenerrimum, proscinderet, non leuigaret. Si prætereà aduenientes hæ qualitates adeò quandoq; intenderentur, vt minimè possent ab arte proprijs instrumentis superari; tunc proculdubio Artifex requireretur suæ artis præceptionibus non modò quam optimè institutus, sed admodum etiam expertus, quique longo operandi vsu didicisset agendi opportunitatem, quam occasionem dicunt, & cognoscere, & arripere; iuxtàque materialis obiecti mutationes variè, varijsque instrumentis operari; qui, si quandò prætensum finem, Cathedram nempè, non assequeretur; modò vt recta suæ artis ratio præscribit, operatus fuerit, neque ipse, neque eius ars culpanda atque improbanda esset; quandoquidem Artifex hic haberet tantùm in sua potestate posse benè operari, non autem finem assequi, cum materia, circà quam operatur, posset talis euadere, vt introducendæ formæ incapax omninò redderetur. Huius profectò naturę verè, prorièque

prièque sunt Bellatrix, Nauigatoria, Agricultura, & cum his Medicina, & si quæ aliæ coniecturatrices existunt: Hæ siquidem omnes circà materiam agunt variabilem adeò, & accidentibus ità obnoxiam, videlicet circà Hostes pugnandi æstu Ducis consilio, aut à superuenientibus Imbribus, Ventis, Solaribus radijs, numquam eodem in statu permanentes; circà Mare Ventorum impetu mirè agitatum; circà Terram alterationibus primarum qualitatum numquam non expositam; circà Humanum Corpus ægrotans, à furentibus, noxijsque humoribus variè indesinenter affectum, vt singulis ferè momentis variè operari cogantur; neque enim certum habent, ac definitum agendi modum; sed pro varijs materialis obiecti conditionibus, varijsque accidentibus, varie ex occasione, atque opportunitate operari coguntur. Quinimmò earum instrumenta, licet ad opus recta ratione directa sint; contingit tamen, aut finem quandoque non assequi, aut contrarios producere effectus, propter easdem varias materiei conditiones & accidentia, quæ neque euitari, neque certò præuideri ab artis prudentia queunt: Quapropter nec rudior militari disciplina, nec minoris fortitudinis censendus est Dux ille, qui, etsi Victoriam non adeptus fuerit, omnes tamen optimi Ducis partes expleuerit, ità vt ex artis instituto exercitum duxerit, aptiori loco benè disposuerit, pugnandi signa opportunè dederit. Sic Nauta, sic Agricola, sic Medicus; *qui si suorum instrumentorum successum non essequitur*, inquit Hip.
nu. 24. lib. de arte; *vim affectionis accusare oportet, non ipsam artem.* possunt etenim hi omnes optima ratione consilioq; operari, neq; tamen prætensum opus attingere: vnde Aristot. 1. rhetor. ad Theodactem cap. 1., *Non est finis Medicinæ*, inquit, *sanitatem introducere, sed quousque possibile est, benè curare; quia rectè curamus etiam insanabiles; neque Rhethoris finis est suadere, sed aptè dicere ad persuadendum: neque Nautæ finis est Portus, sed inuenire modum, quo possimus Portū adipisci.* Hinc Ouid. epist. 1. Heroid.

Bellatrix, Nauigatoria Agricultura Medicinæ assimilantur Omnesque aliæ Coniecturatrices.

Artis coniecturalis instrumenta contrarium interdū producunt effectum.

Medicinæ finis non est sanare, sed benè curare.

Medicina nisi assequatur finem, non culpanda.

. . . . careat successibus opto
Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Auerrhoes pariter 1. Colliget cap. 1. *Medicinæ finis non est ad sanandum omninò, sed ad faciendum illud, quod potest fieri, & in quantitate conuenienti, & tempore conuenienti; & posteà expectari debet finis, sicut est in arte Nautarum, & regimine Exercituum.* Hanc doctrinam præclarè docuit Gal. com. 1. in aph. 1. *Artem verò ipsam*, inquit, *hac ratione arbitror longam existimare, quoniam omnium ferè operationum particularium occasionem habeat momentaneam, & ob id difficulter comprehensibilem, vt nemo eam possit agnoscere, nisi qui diù in hac fuerit exercitatus &c. Est igitur occasio præceps ob materiæ, circà quam versatur ars, fluxibilitatem; Corpus siquidem nostrum valde mutationibus obnoxium est: neque à caussis externis tantùm, sed ab internis etiam facilè alteratur.* Certum igitur ratumque sit coniecturales hosce Artifices longa experientia, longoque vsu indigere, vt è re nata consilium capere discant, operandi opportunitatem, quam occasionem dicimus, illicò agnoscant, atque arripiant; quandoquidem illa fugax ac præceps est, eàque transacta, aut irrita, aut noxia eorum euadit operatio. Ex quo Hippoc. lib. de decent. orn. Medicum monet, vt frequenti vtatur ingressu ad infirmos, visitetque diligentius; instabilia enim sunt, quæ in humidis consistunt; quapropter etiam facile à natura, & à fortuna transmutantur. Et 1. de morb. *occasio est fermè in omnibus alijs morbis: semper enim in quocunque sanè quis opituletur tempore, ex occasione opitulatur*: vnde in epist. ad Crateuam, curationis animam, temporum opportunitates esse asseruit. Iurè itaque Aristot. 10. Nicomachiorum, *Medici*, inquit, *neque ex scriptis ad medendum idonei fieri videntur; cum tamen in his non solum curationes, sed quo modo etiam & sanari queant homines, & curatio adhibenda sit, vniuscuiusque habitu distincto tradere conentur; quæ sanè sicut expertis conducunt, ità inscientibus inutilia sunt.* Ex quo Hipp. lib. de præception. hortatur Medicos, vt commodam habeant exercitationem, post dogmatum cognitionis penuriam: *Quis enim*, subdit, *multifidam dogmatum sectionem se verè cognoscere posse sperarit, citrà exercitationis costantiam? Quapropter hoc admoneo, vt dicentibus quidem attendant, facientibus autem incumbant.* Et latinæ eloquentiæ Pater lib. 1. de offic. *Medici, Imperatores, & Oratores,*

Operationū omniū medicarum occasio momētanea est.

Occasio cur præceps sit.

Occasio qd sit.

nu.10.

nu.4.

Curationis anima est opportunitas.

nu.9.

Medici non ex libris fiunt.

Praxis necessaria Medico.

nu.10.

quamuis

quamuis artis præcepta perceperint, nihil magna laude dignum sine vsu & exercitatione consequi possunt : nam *exercitatio sola,* cap. 1. inquit Galen. 1. de alim. facult., *& doctrina, quæ per diffusam enarrationem traditur, nos artifices reddit*. Satis huc vsque claret cur Medicam facultatem breui nequaquam adipisci fas sit. Iam superest peculiariter videndum, vt nam ex medicamentorum incertitudine in operando, exemplis compluribus id probet Hippocrates.

Medicina verò & nunc, & statim non idem facit.

Medica scilicet facultas singulis ferè momentis operandi modum variare cogitur, prout obiectiua eius materia variè immutatur, variamq; agendi opportunitatem ostendit: *attendere igitur oportet*, inquit Hippoc. lib. de præception., *fortuitæ occasioni, quæ plerumq; se offert. &c.* nu. 3.

Et ad eundem contraria facit. in eodem subiecto eodemq; in morbo curando contraria operatur: nam modò aluum mouet, & paulò post adstringit; modò calefacit, modò refrigerat, secundum quod eadem ægritudo exigere videtur: quorum agendorum opportunitas ab experto artifice cognoscéda est.

Et hæc etiam contraria sibi ipsis. hæ etiam operationes, quas modò recensuimus, tali pacto quandoq; efficiuntur à medicamētis, vt contrariæ sint sibimetipsis quo ad modum operandi, solutio videlicet solutioni, adstrictio adstrictioni, &c. Quod inde contingit, quòd medicamenta multa variaq; operantur per accidens, vt iam iam videbimus; idq; ob varias materiei dispositiones. Probat id primo ex medicamentis purgantibus. Medicamēta complura per accidēs operantur.

nu. 1. Primùm aluum subducentia nō semper hoc faciūt.

ita & lib. de medic. purg., *Eodem, inquit, medicamento purgantur & non purgantur; quandoque verò alia purgat, quàm quæ purgare solet; aliquando nimium purgat; aliquando ea, quæ debet, facit*. Non purgat autem vel quòd debilius sit, quàm vt possit copiosam, aut crassiorem ducere materiam; vel quòd imbecillioris Ventriculi calor illud alterare, & ad actum de- Purgantium medicamētorū contrarij effectus

ducere

Cathartica cur frustrantur suo fine. ducere non valeat; vel quod ipsummet medicamentum durum nimis, atque inalterabile sit.

Et aluumsubducentia vtrumq; faciunt. mouent videlicet interdũ, & simul etiam adstringunt; idque multifariam, vel deducta ad infimam aluum copiosa, crassaq; Pitu ita, quam deindè, si extrudere nequeat, nisi in exigua admodũ quantitate; quod ibi remanet, velut glutinum, fœces implicat, atqueità adstringit; vel eadem Pituita ibidem detenta, incalescit, verciturq; in flatulentum spiritum, qui alui subductionem impedit: etenim, vt inferius habebitur, *aluum sistentia sunt, quæ flatum exhibent; humida autem resiccata flatum faciunt*. Eademmet pariter cathartica medicamenta, vbi aliqua ex causa non illicò extrà aluum emittantur, intestina & fœces calefaciunt, exsiccantque: *Adstringunt siquidem*, vt eodem loco inferius dicit Hippoc., *quæ à calore compactasunt, frabilia & sicca*. Neque desunt medicamenta, quæ adstringendo euacuant, vt Mirobalani, Tamarindi, Cydonia, aliaq; huius generis. Aliqua sũt rursùs, quæ vna cum cathartica vi, quam tenuioribus in partibus possident, stipticam etiam, & adstrictoriam habent in terrestriori parte, vt Rhabarbarum, quod post euacuationem intestina roborat, atque adstringit; vnde eximium in dyssentericis præstat auxilium: verùm de prioribus dumtaxat hìc loquitur Hippocrates: agit namq; de effectibus, qui per accidens, citràq; operantis spem eueniunt, vt inde ostendat quanta solertia, prudẽtiaq; opus sit in medicina administrãda.

Fortasse autem neque sic se habent aluum subducentia, velut aluum sistentibus contraria, &c. hæc etenim aluum interdum subducunt, eò quia adstringunt; quapropter subductio tunc haud erit contraria adstrictioni: probat id exemplo; nam si aluus sistatur ab aliquo subducente medicamento, nequaquam tamen suam operationem expiente ob aliquam ex iam allatis causis, tunc venter intumescit ob pituitosa excrementa eò deducta, quæ exitum non habent; Hæc ergo pituita si incalescat, ità vt colliquetur, aut acredinem acquirat; aluum exturbat, atque sic medicamentum

tum

tum tunc aluum mouet, quia adstringit. Qui sanè casus, non modò impossibilis non est, sed non raro etiam accidere existimandum: etenim, vt docuit Cels. lib. 2. c. 7., *vbi pluribus diebus non descendit aluus, docet aut subitam deiectionem, aut febriculā*
au.9. *instare*; quod fortasse ab ipsomet didicerat Hippoc. 2. prædic. *Si tertio quoq; die, aut quarto, aut ex lōgiori interuallo alui egestiones nō prodierint, periculū est febre, aut alui profluuio corripiēdos esse.*

Insuper aluum subducentia ex natura stabilitatem faciunt, siquidem non subducentia feceris. fiunt autē subducētia, hoc est, naturalem vim exserent, si non exoluta sint, ir.q; debita exhibueris quantitate, habita ratione naturæ ipsius Aegrotantis. Quòd si interdum nihil ea mouere contingat, suppositorijs, atq. enematibus aluus tunc sollicitanda erit, & dissoluenda, humectandaq; materia illa, quæ crassioribus in intestinis hæret; sic enim ventris tumescentia euanescet & sanus fiet. Curandum itaq. est, vt omninò sequatur euacuatio; alioqui vel medicamentum in familiarem sibi humorem transmutabitur, morbumq; augebit; aut aluum, modo hactenùs explicato, adstringet, lædetque, vt patet ex 6. epid. sect. 7. tex. 28., vbi Vallesius. Sed de hac re videndus etiam Galen. 3. de simpl. med. facul. cap. 24.

Et sic ventrem sistentia &c. Ità appellat ea, quæ ex sui quidem natura soluentia sunt; fiunt tamen sistentia per accidens, vt dictum fuit; aut quia exoluta, aut quia non in ea dosi, quæ in tali corpore requiritur, exhibentur; aut quia multa & crassa adest pituita. Hæc igitur sistentia, subducentibus, hoc est, subducenti vi, qua multam pituitam ad intestina deduxit, ventris stabilitatem efficit: pituita siquidem, glutinis instar implicat fœces, detinetque ne exeant.

Et viciffim subducentia ventrem &c. Eadem scilicet medicamenta, quæ sistentia modò appellauit, eò quia pituitam ad intestina deducendo, adstringunt; illamet, inquam, subducentia dici possunt, quatenus sistendo aluum per pituitam, in causa sunt vt eadem pituita incalescat, ac nitrositatem ac-

quirat, aut eliquetur atque sic aluum moueat: talique pacto verissimum erit, Ventrem sistentia subducendo, idest, deorsùm trahendo pituitam, aluum sistere; vt vice versa, Aluum mouentia sistendo aluum mouere: mouent enim aluum, quia pituitam coarctant in intestinis, quæ deindè incalescit, & eliquatur: Patet præthereà quo pacto subducentia interdum operentur, non vt contraria sistentibus; vtq; agant quandoque velut contraria sibi ipsis, subductione nimirùm contraria subductioni, & adstrictione contraria adstrictioni, eò quia adstrictione subducunt, subductione adstringunt, vt explicatum est.

XLIII. Eodem modo res se habet circà rubicundos & pallidos: nam & pituitosa & tumefacientia & pallidos faciunt, & boni coloris; itemque attenuantia: vtriusque autem medicamentum sunt contraria contrario. Verbi causa. Cum intumuerit pallidum existens, exoluitur sane, si quod medicamentum attenuans adhibitum fuerit; atque hic tumenti attenuans opitulatur. Rursùs autem, quod aliquando vtilitatem cepit, nunc hìc opitulanti opitulatur, cum sane præ gracilitate decolor & pallidus factus fuerit: Si quis enim pituitosum, ac tumefaciens medicamentum exhibuerit, pallor sedatur.

EAndem medicamentorum incertitudinem in operando, quam hactenus in aluum subducentibus contemplatus est, in rubicundis, & pallidis, seu, in medicamentis ijs, quæ tales habitus gignere apta sunt, iam nobis proponit. Vocat verò rubicundos eos, qui succipleni sunt, habitusque pænè athletici, bonique coloris; quemadmodum pallidos dicit, qui biliosi sunt, & graciles χλωρούς. etenim, idem, quod ὦχρον. hoc est, pallido, biliosoque colore infectum quandoq; significari, satis docuit Foes. in Oeconom. Rursùs medicamenta φλεγματώδεα (pituitosa vertit Interpres, & verius tumefacientia)

tia) appellat ea, quæ corporis habitum succosum, optimisq; humoribus turgidum reddere valent; siue hæc alimenta sint euchima, optimi, multique humoris; siue medicamenta, quæ extrinsecus adhibita, copiosum humorem ad corporis habitum trahere apta sunt: Quemadmodum attenuantia dicuntur illa, quæ discutiendo, exsiccandoque, gracilem habitum, atque exsuccum reddunt, qualis præcipuè est biliosus. Possunt itaque tam pituitosa & tumefacientia medicamenta, quàm attenuantia, pallidos non minùs atque graciles, quàm athleticos bonique coloris efficere; & tamen adeò contrarij sunt inter se duo hi habitus, vt vtriusque medicamentum contraria sint contrario, tumefacientia scilicet attenuato; attenuantia verò rubicundo, eique, qui boni sit coloris; & è contrà; quod explicat planis verbis in textu exemplo tumidi & succipleni, qui ab attenuantibus dissoluitur, & gracilescit; & pallidi atque extenuati, qui pituitoso, tumefaceatique medicamento à pallore vindicatur. At non explicat quo pacto tumefacientia extenuare interdùm; & attenuantia tumefacere & eusarcon habitum quandoque producere valeant: Supponendum proinde est per accidens id fieri ob peculiarem obiectiuæ materiæ conditionem: vt si habitus aliquis adeò humidus sit, atque ità exuberans humiditas, vt natiuus eius calor penè obruatur; atque ità, labefactata nutritione, carnosa substantia attenuetur; tunc si attenuantia adhibeantur, quæ superuacaneum absumant humorem, quique satis sit ad optimè & copiosè alendum relinquatur; vtique in tali casu attenuantia optimum corporis habitum produce valebunt: vti re ipsa videmus nonnullos à Chinarum radicis decocto, quod tamen attenuans & exsiccans est, bonum habitum acquirere, atque impinguari; quemadmodũ, è contra, gracilis tenuisque gignitur à tumefacientibus, si alimentitij humores vsq; adeò quandoq; augeantur, vt obruto penè calore, nutritio impediatur, vt dictum fuit.

Tumefacientium atque attenuantiũ medicamẽtorum contrarij effectus.

XLIV. Insuper verò etiam dolor & propter friggiditatem fit, & propter caliditatem, & propter valde esuperans, & propter imminutum. Et in Perfrigera-

Dolor vnde fiat.

tis quidem natura extrà corpus ad cutem calfaciens valdè dolor fit. In calidis verò natura propter friggidum; Et in ſiccis natura ſi humectentur; & in humidis natura ſi reſiccentur: In ſingulis enim, quorum natura permutatur & corrumpitur, dolores fiunt; ſananturque dolores contrarijs; idque etiam vnicuique morbo proprium eſt; nam in calidis natura propter friggiditatem ægrotantibus, dolores calefiunt, & reliqua iuxtà hanc rationem fiunt.

Dolor fit vbi natura alteratur & corrumpitur.

PErgit adhuc exemplis oſtendere Medicæ artis difficultatem & longitudinem, ob varium, multiplicemq; agendi modum in ipſa, etiam pro eodem obtinendo fine, aut curando affectu: Etenim dolor vt mulceatur, aut ſedetur, non vnã habet ſtatam certamq; curationem, qua perpetuò aboleri poſſit; ſed multiplicem, iuxtà varias cauſas, à quibus procreari potuit, nam vt docuit Galen. de opt. ſect. ad Traſyb. cap. 23. *Si ijdem affectus ſint, cauſæ verò differant, non eandem curationem admittimus*. Ipſe igitur & propter frigiditatem fit, & propter caliditatem, & propter valdè exuperans, & propter imminutum; propter humiditatem ſcilicet, vel ſiccitatem; & per horum contraria ſanatur, vt in vnoquoq; morbo fieri ſolet: quod docuit etiam Galen. 2. medic. local. cap. 1., vtque habetur lib. de nat. hum. *Si vnum eſſet, quod dolori mederetur, vnum etiam eſſet homo; nam vni vnum opponitur; nunc verò plura ſunt*. vbi pro dolore dolorificum intelligit affectum, vt ſæpè aliàs, tum in præſenti textu, dum propter frigiditatem ægrotantibus dolores calefieri aſſeruit; tum alibi, vt 6. epid. ſect. 1. In Cranone antiqui dolores friggidi; recentes autem calidi; dolor ſiquidem neque frigidus eſt, neque curatur; ſed affectio, à qua pendet. Cæterùm Hippocrates occaſione hac auream protulit ſententiam, quà dolorificæ cuiuslibet cauſæ rationem præclarè expreſſit; inſignis proinde hic contextus eſt, pluries à Galeno ad ſuas firmandas poſitiones citatus, vt 7. de placit. cap. 6., 1. de ſympt. cauſ. cap. 6. & alibi. Inquit itaque *In ſingulis quorum natura, permutatur & con-*

Idem affect⁹ non eadem curatione ſanatur ſi diuerſa ſit cauſa.

nu. 2.

vt 2. de cauſ. ſympt. c. 5.

& corrumpitur, dolores fiunt: quasi proxima doloris causa quodcunq; sensibile obiectum sit, quod tali, tantaq; vi in sensum agit, vt illius naturam dissoluat, atq; corrumpat: illud enim, *corrumpitur*, vt notat Gal. lib. 1. de caus. symptom. cap. 6., magnitudinem mutationis indicat, & celeritatem: quam pariter sententiam mutuatus videtur etiam Plato in Phylebo seu de summo Bono; Harmonià solutà in animalibus, vnà naturæ solutionem, generationemq; dolorum in eo tempore fieri asserens: In Timęo autem, seu de Natura, dum conditiones explicat, quibus dolorificam insigniri actionem necessè est. *Passio*, inquit, *violenter prӕterq; naturam abundè simulque nobis illata molesta fit*, *&c.* Atqui sensorij cuiuslibet, cæterarumq; partium Naturam, ex congruo primarum qualitatum mixtione, & substantiæ vnitate constitui certum est: ex quo Galen. de inęq. intem. cap. 3. *Alteratur*, inquit, *& corrumpitur cuiusque natura cum vel calefit, vel frigefit, vel siccescit, vel humescit, vel eius vnitas dissoluitur*: quę alterationes cum insignes sanè, ac violentę admodum esse debeant ad hoc vt dolorem producere possint; earum excessus quousque intendi debeat, indicauit idem Galen. tum 4. de simpl. med. fac. cap. 2., tum lib. de inęq. intemp. cap. 6., dum ità locutus est. *Immodicus verò calor ac frigus proximè accedunt, vt vnitatem soluant; plurimus quidem calor dum segregat, atq. incidit substantiӕ continuitatem; summum verò frigus tum stipando, tum introrsùs pariter trudendo, quӕdam exprimit, quӕdam quassat: atq; hunc quispiam immodici caloris ac frigoris terminum statuens, fortasse non incommodè sentiet*. Ex quibus patet eò vsq; primas has qualitates intendi debere in doloribus, vt vnitatē soluant: tunc enim insignes erunt, violentæque, quales ad dolorem procreandum requiruntur. Sed cur dixit, *proximè accedant, vt vnitatem soluant*? An quia vnitatis solutio, alia latens est, soliq; cognita rationi; alia verò euidens & manifesta; quarum primam tantummodò satis est, vt hæ alterationes in excessu attingant, non autem secundam, ad quam proximè tantùm accedunt: Galenus verò, cum vt Medicus loquatur, qui sensatus est Artifex, euidentem tantùmmodò, sensibusq; conspicuam continuitatis solutionem vt veram

de inæqual. intemp. c. de trem. & palpit. c. 6.

Dolorificæ causæ cōditio ex Platone.

Partiū natura in quo consistat.

Dolorificæ causæ quousq; intendi debeant.

Quæ vnitatis solutio sit necessaria ad dolorem.

agnoſcit, taliquе nomine dignatur; occultam verò, quaſi ſolutio non ſit, plerumq; alterationis eam cauſantis nomine deſignat. Quæ pariter ratio eſt, cur Galenus pluriès in ſuis operibus, alterationem non minùs quàm cõtinui ſolutionem vt proximam doloris cauſam agnoſcat: ſenſum enim ſequitur, qui videt non modò à ſecundis qualitatibus, duro, graui, acuto, cæteriſq; huiuſmodi diſſectas manifeſtè particulas, ſed à primis etiam qualitatibus intensè alteratas, vlla abſque euidenti continuitatis ſolutione, dolere; iiſque ſolummodò alterationibus occurrere debet, vt dolorem adimat, ſi continui ſolutio occulta ſit: quapropter Medici, quibus ſanitatem parere tantummodò cordi eſt, nulla habita ratione occultæ huius ſolutionis, manifeſtas tantùm, & dolorificas alterationes conſiderant, & velut proximas dolorum cauſas agnoſcũt.

Cur Galen. modò alteratione mo. dò continui ſolutionem vt propriã doloris cauſam agnoſcat.

Ratum itaque ſit in quouis ſenſorio, (quando in exteriori vnoquoq; ſenſu triſtis ſenſatio, quæ dolor eſt, à proprijs ſenſibilibus, ſi excellentia fuerint, accidere poteſt, vt Oculis à ſplendore, Auribus ab horribili ſono, Olfactui à prauis alitibus, Guſtatui demùm ab Acidis, Acerbis, Amaris, Acribus ſuccis; quæ omnia obiecta ſenſorij continuitatem lædunt, vt docuit *Gal. cap. 6. lib. 1. de ſympt. cauſ.*, etſi Tactus, vtpotè craſſior, magiſq; pati natus, præter ſenſus cæteros egregium hoc ſymptoma patiatur, proindeq; dolor anthonomaſticè & potiſſimũ dicitur ea, quæ in Tactu contingit, molesta ſenſatio; vt doceur lib. de differ. ſympt. c. 3.) Ratum, inquam, ſit in ſenſorio quouis tunc partium naturam dolorificè corrũpi, cum ſenſibilia obiecta (tactiles præſertim qualitates) tanta vi affatim, atque repentè in ſenſum agunt, vt exinde ſequatur vnitatis ſolutio, cui adeò refragatur Natura, vt acerbo hoc ſymptomate ſuam moleſtiam detegat atque denunciet: gaudent ſiquidem partes mutuo contactu, in eaque vnione, & harmonia perſiſtere quamplurimùm expetũt, in qua pulcherrimum non modò conſtituunt compoſitum, ad quod naturaliter directæ ſunt, ſed tuentur ſe ſe inuicem, atque ſeruantur: quapropter ſi violenta aliqua vi confeſtim ſe diuidi ſentiant, anguntur, & dolent: Quinimmò ſenſus Tactus ideò potiſſimum datus eſt Animantibus, vel potius, ideò datum ijs eſt

Dolor excitatur in quolibet ſẽſorio, vbi à ꝓprio obiecto eccesſiuè alteretur.

Dolor anthonomaſticè de ſenſu vni9 Tactus.

Partes gaudẽt mutuo contactu, & cur, ſiq; diſtinguantur, dolent ac moleſtè ferant.

Sẽſus Tactus cur datus Animãtib9

lætari

lætari atque tristari, vt quæ lædunt dissoluuntque aufugiant; sequantur verò quæ delectabilia, ac proinde amica intellexerint; licet hanc obiecti conuenientiam vel contrarietatem non nisi ope alterius interioris potentiæ, quam communem sensum appellant, cognoscere possint. Attentiuam facultatem appellant nonnulli, eò quia hæc vna aduertit, iudicatque sensibilis proportionem, & habitudinem cum sensu; ità quòd sensatio, quæ fit in particulari sensu, non nisi in Communi Sensu manifestetur, ac indicetur qualis sit; perceptum verò obiectum mòx sensitiuo appetitui vel vt delectabile, vel vt noxium proponitur, qui inde aut ad appetendum, aut ad fugiendam excitatur. Hinc Philosophus probl. 33. sec. 2. *Mens videt*, inquit, *Mens audit*. Et lib. de som. & vig. *Est quædam potentia communis, quæ est quod videt, & audit & sentit*: omniumq; primus id significauit Hipp. sec. 2. aph. 6. *Quicunq; aliqua parte corporis dolentes, dolorem non sentiunt, his Mens ægrotat*. In somno autem atque sopore communi hoc sensu à crassis vaporibus occupato, externi Sensus propria obiecta non percipiunt, etiamsi offerantur. Verum si tristari naturaliter contingit in sensibus, cùm sentire debeant quod naturæ contrarium est & lædit, vt illud euitari possit, cur molesta hæc sensatio symptomaticum quid, ac præter naturam dici debeat? Pleraque enim Medicorum pars sic sentit, dolorem symptoma esse, deprauatam videlicet sensus actionem. An sic debet sensus molestum obiectum sentire, vt illud statim aufugere, atque euitare possit? & tunc propriè non erit symptoma, cum non sequatur morbum, sed simplex potius quædam passio, vt dum àb exteriis occursantibus tum primis, tunc secundis qualitatibus dolemus? Quod si stabilis sit dolorifica corporis dispositio; tunc dolor verè morbum sequitur, ac proindè symptoma erit; deprauataque tunc dicenda est animalis actio, quòd sensatio non fiat ea conditione, qua naturaliter instituta fuit, cum debeat ità noxia percipere, vt si libuerit, ab ijs statim deflectere possit; proindeque tunc tantum vires lædit, aliaque inuehit mala. Ità & gustus amarorem percipit, eoque cibum naturæ incongruum testatur; idque naturalissimum ei est. At si continuam sentit amaritudinem, ità vt ab ea se se expedire

Attentiua facultas necessaria ad dolorem.

Mens vidit, Mens audit.

Dolor, cum ex naturę instituto fit, cur symptomaticum quid, ac pręter naturam dicatur?

non

non valeat; præternaturalem, morbosamque tunc sequi corporis dispositionem indicium est; ex quo appetentiam destruit, læditque coctionem. Cum verò in subita violentaque mutatione dolorificæ causæ ratio consistat; mutatio autem inter contraria fiat; hinc est, quod maximas contrarietates, quæ humano in corpore esse possint, extremas nimirùm, in exemplum adducit Hippocrates, vt doloris generationem ostendat: vndè dicit in ijs, qui externam cutem friggidiorem à natura habent, propter calefaciens valdè dolor exoritur; scilicet, quòd in his subita fiat, ingensque mutatio ab extremo in extremum, à frigido ad calidum. Eodem pacto in ijs, qui calidius obtinuere temperamentum, ob subitum vehemensq; frigus dolor potissimùm excitatur; & sic in reliquis contrarietatibus; quasi ij, qui eucraton corpus à natura nacti sunt, intensis doloribus minùs obnoxij existant, cum non adeò ingens à naturali statu recessus in ijs fieri possit. Ad hæc Galenus 12. meth. cap. 6., corpora non modò cum extrà naturam confertìm aguntur, dolore cruciari asseruit, sed in ipsomet ad naturalem statum reditu, nisi eum paulatim accipiant: eosque in exemplum adducit, qui in vehementi frigore iter fecerunt: ij enim à molesta qualitate quamprimum se se vindicare cupientes, non sensim, paulatimq;, sed affatim atq; semel calefacere se properant, ac dolore circa Vnguium radices adeò vehementi afficiuntur, vt ferre non possint; de quibus locutus est etiam Hipp. in lib. de vet. med. Cui opinioni refragatur Diuinus Plato, qui contrarium clarè decreuit tum in Philebo, tum in Timæo, locis suprà citatis, vbi harmonia contemperata, & in sui naturam protinùs restituta, voluptatem fieri asserit; passionemque, quæ in naturam abundè simulque reuertitur, dulcem: Quinimmò ipsemet Galenus sententiæ huic se subscribit cap. 6. lib. 1. de sympt. caus., & reditum ad naturam simul & celeriter factum, voluptuosum esse manifestè asseruit; ac proinde sibimet palàm aduersatur. At si impensius intueamur, nequaquam pugnantia locutus est summus hic Vir, nec à Platone, quem plurimi semper fecerat, dissentit: etenim lib. meth. non absolutè dixit, corpora in ipso ad naturalem statum suum reditu, nisi eum paulatim accipiant, cruciari; sed addidit

Margin notes: Dolorificæ causæ ratio in subita mutatione consistit. — Eucraton ac temperatū corpus dolorib⁹ magnis minùs expositum est. — Dolor etiam in subito reditu ad naturalem statum excitatur, & cur. — uu. 29. — Platonis & Galeni conciliatio de reditu partium ad naturalem sta-

addidit verbum, *videntur*; quasi appareat ità esse, etsi verè propriéque non ità res se habeat: nam subitus ad naturalem statum reditus, licet ex se non nisi voluptuosus esse possit, cum ad terminum connaturalem fiat, sensuique conuenientem, ac plurimè expetitum, ad quem natura quàm ocyus peruenire gestit; quemadmodum videre licet in ipsis etiam inanimatis, vi aliqua extrà proprium locum sepositis, vt grauia, & leuia, quæ, extrinsero summoto impedimento, quàm celerrimè ad naturalem feruntur locum, in quo quiescant: per accidens tamen subitam adeò mutationem in animantibus complura sæpè comitantur, quæ dolorem queunt, aliosue non paucos morbosos affectus procreare; velut in proposito casu, quis ambigat frigentes præternaturaliter digitos, quamprimùm calefieri exoptare; eaque in calefactione, quantum est ex se, voluptuosè admodum eos affici; At pugnam inter maximè actiuas, contrariasque has qualitates exoriri, quarum altera cogat, altera fundat; complures præterea eleuari, agitarique spiritus, qui hùc illùc confestim excurrentes, feriant partes, dilanientque; id per accidens omninò est: Sic & quæ præternaturaliter repleta sunt, quam citius exinaniri; quæ nimiùm sunt exhausta, vt sitientes, esurientesque, quàm primum repleri exoptant, in eoque exhilaratur natura; res tamen plena periculi est ne quid innouetur in corpore ab ea permutatione; ex quo Hipp. aph. 51. sec. 2. *Plurimùm ac repentè euacuare, vel replere, calefacere, vel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere; periculosum, quoniam omne nimium est naturæ inimicum. Sed quod paulatim fit, tutum est, tum alias, tum cum ab altero ad aliud transitus fit.* Sed superest adhùc videre, num ab humiditate fieri possit dolor, vt in proposito textu affirmat Hippocrates; Iners enim cum sit ea qualitas, ità vt inter passiuas potius enumeretur à Peripateticis, haud tanta poterit celeritate agere, quanta opus est ad excitandum dolorem: Quocirca Galenus ab ea nullum excitari docuit 1. de caus. sympt. cap. 6., & 2. de compos. med. loc. cap. 1. Dixit tamen non rarò etiam ab humido procreari, vt 2. de vict. acut. t. 1., ità vt varius atque incostans hac in re videatur. Ignaua porrò qualitas humiditas est; & quantum est ex se, dolores

nunquam

[Margin: rum, num scilicet dolorosus, an voluptuosus sit.]

[Margin: Dolor num ab humiditate fiat.]

nunquam producere nata; quippe paulatim agit, vnitatisque solutionem tantum abest, quòd efficere possit, vt ab ea potius præseruet, ac dissecta vniat: nihilominus cum altero perpetuò sociatur, quod distendendo continuum soluit: vt enim habetur lib. 2. de An. t. 113. *Humidum non est sine corpore, neque vdum; sed necesse est aquam esse, aut habere aquam.* Humiditas itaque vnà cum subiecti corpulentia ingreditur, partiumque porositates subit, atque penetrat, quas distendens, diuidit, dilaniatque. Hippocrati autem, qui vt Medicus, non vt Philosophus loquitur, id satis est, cum eatenus præternaturalium affectuum causas inquirat, quatenus ijs occurrere possit: Ità & Galenus, modò Philosophi personam agit, humiditatique proprie ac per se dolorificam vim denegat; modo Medici, & ab eademmet excitari posse fatetur; sensu etenim palam est, vtque docetur lib. de nat. hum. *Cum humorum aliquis ab alijs secretus fuerit, & per se steterit; non solum eum locum, vnde secessit, morbidum fieri; sed etiam eum, in quo stat & in quem propter nimiam copiam diffusum est, dolore, & morbo vexari necesse est.* num. 6.

Humidum non est sine corpore.

Doloris natura epilogus.

Itaque omnia in vnum colligentes, dicemus Dolorem esse exteriorum omnium sensuum, Tactus præsertim præcipuèq; tristem molestamq; sensationem, à sensu communi perceptã, ob sensibile confestim intenseque adeò agens, vt illorum naturam alteret, ità vt corrumpat vnitatem soluendo. Fit dum sensorij natura alteratur & corrumpitur, non postquam corrupta est: nam ab illius fieri pendet, & ab alterantis vehementer obiecti motu dissecante; Est deprauata actio si morbum sequatur; est simplex tantummodo passio, ad obiecti inconuenientiam indicandam, à natura institutus, si ab amouibili statim obiecto dependeat. Fit non modo à secundis qualitatibus, vt duro, graui, acuto, quæ manifestè continnum soluunt; Sed etiam à primis, caliditate, frigiditate, siccitate & humiditate: illas tamen subticuit Hippocrates tanquam nimis manifestè dolorificas; has enumerauit, quia occultè diuidunt, neque, nisi cum intensissimè agunt, pariunt dolorem. Præterquam quòd id satis erat Hippocrati, qui non ex professo de dolore hic agit, sed per accidens, vt ostendens per quot contrarias inter se curationes, aliàs atque aliàs curari exposcat

poſcat dolor Medicæ facultatis longitudinem doloris etiam exemplo pateſaciat &c.

XLV. Alius porrò modus hic eſt. Per ſimilia morbus fit, & per ſimilia adhibita ex morbo ſanatur. Velut vrinæ ſtillicidum idem facit, ſi non ſit; & ſi ſit; idem ſedat. Et tuſſis eodem modo velút vrinæ ſtillicidium; ab iiſdem fit, & ſedatur. Alius rursùs modus hic eſt. Febris, quæ per tumefactionem ex pituita fit; aliquando quidem ab iiſdem fit, & ſedatur, aliquando autem à contrariis: Aliquando enim ſi quis vult aqua calida lauare, & multum potum exhibere, ſanus Aeger fit, & febris, quæ propter tumefactionem facta eſt, pituitoſis, ac tumefactionem facientibus oblactis & adhibitis, ſaneſcit; & ſi quis vult medicamentum bibendum dare aluum ſubducens. Et vomitorium eodem modo, & à facientibus ſedatur & à ſedantibus fit: nam ſi quis homini vomenti aquam multam bibendam dare velit, eluentur ea, propter quæ vomit vnà cum vomitu; & ſic quidem per vomitum vomitus ſedatur. Rursùs autem propterea quòd ſedatur, quia inferne procedere ipſi fecit; ex illo id, quod intùs eſt, vomitum facit, & ambabus contrariis modis homo ſanus fit. Et ſi quidem ſic in omnibus haberet, ſtata ſane, ac certa Medicina eſſet. Ità alia quidem contrariis curari oportet, qualia tandem ſint, & à qua cauſa fiant; alia verò ſimilibus, qualia tandem, & à qua cauſa fiant.

Medicinæ difficultas ex vario curandi modo, nunc per ſimilia, nunc per cõtraria, nũc per vtrũque.

EIdem inſiſtit argumento Hippocrates, Medicamq; ſcientiam breui tempore inacquiſibilem cum ſuperius probaſſet, primò ex remediorum inſtabilitate in operando propter obiecti, circà quod agit, incoſtantiam; mox ex morbo-

rum, vel symptomatum varia, quam exposcunt, curatione, vt deleantur, cum dolor modò à refrigerantibus, modò à calefacientibus, nunc ab exficcantibus, nunc ab humectantibus, per contraria aboleri natus sit; iam denidenique eò instabilitatis facultatem hanc interdùm procedere ostendit, vt, cum omnium consensu statutum sit, curationem per contraria fieri (curare enim nil aliud est, quàm morbum destruere ac demoliri; destructio verò à contrarijs fit, quemadmodum conseruatio & productio à similibus) nihilominus à similibus etiam morbos quandoque, & symptomata superari posse, varijs iam exemplis demonstrat; interdum verò tum à similibus, tum à contrarijs: siquidem, Vrinæ stillicidum, cum videlicet guttatim vrina excernitur, quem affectum Stranguriam Græci appellant, eiusque modos multos, & omnigenos esse dixit lib. de affect., cum fieri possit tum ratione vesicæ, proximarumque partium inflammatione affectarum; tum ratione aliorum humorum, qui lotio commiscentur, eique irritandi vim iugiter impertiuntur. Potest itaque à diuretico ac colliquatiuo medicamento interdùm procreari, si non adsit, vt de Nasturtio, & Sinapi peribetur lib, 2. de diæt., quòd calidum cum illud sit, carnem liquat, albam pituitam curat, & vrinæ stillicidium inducit. Quæ pariter medicamenta stillicidium, si adsit, curant, dum crassam, morbosamque materiam extenuant, ac per vrinam copiosius euacuant, penitùsq; absumunt. Tussis itidem à Pulmonum expulsiuam irritantibus, vt Oximelite, excitari potest; & ab ijsdem irritantibus medicamentis potest etiam sedari; nimirùm promota per tussim anacatharsi, penitùsque expurgata vitalium partium excrementitia materia. Alia adhuc curandi ratio est, quæ interdum fit à similibus, interdum à contrarijs: vt febris, quæ à tumefactione, prauorumque humorum repletione accenditur, quandoq; à tumefacientibus (ita enim vocare quęcunq; humores in corpore vberius ad augent, pluries annotauimus) subcrescit, & curatur quandoque verò curatur à contrarijs: Ab ijsdem quidem curatur si quis multa calente aqua febricitantem hunc lauet, vel copiosùm exhibeat potum: hæc etenim medicamenta ex tumefacientibus sunt,

Curare quid sit.

Stranguria ab eodem et curatur & fit.

nu. 29.

nu. 14.

Tussis ab ijsdem excitari & sedari potest.

cum

cum multas superuacaneas humiditates in corpore ex sui natura augere apta sint: & tamen copiosa hæc lotio humores digerere, habitumque corporis aperire potest: quemadmodum & potio vberior vel vomitum, vel alui fluxum, vel copiosum sudorem commouere. Et sic febricitans per tumefactionem, à tumefacientibus per se, extenuantibus verò, atque euacuantibus per accidens sanari poterit. Sanabitur per contraria pariter hæc febris, si quis subducens medicamentum propinare velit; ita namque, quæ à repletione pendebat, ab euacuatione curabitur. Idem prorsus accidit in vomitorio pharmaco, à quo vomitus, si non adsit, commouetur; si verò adsit, sedatur euacuatis, per vomitum prauis humoribus, qui eum excitauerant: Rursùs à vomitum supprimentibus idem hic sanari potest affectus, si ipsum sedantia medicamenta morbificam materiam, quæ in ventriculi cauitate stagnabat, deorsùm ad infimam aluum detruserint, & expurgauerint: vt enim habetur lib.2.de diæt. *Ventrem compactum vomitus soluit, & egerentem magis, quàm oportet, sistit*; atq. sic per similia, & per contraria à vomitu quis vindicari poterit. Subdit demum. Si morbus quiuis & per similia, & per contraria curari posset: vtiq; Medicina statum, certumq; agendi modum haberet; proindeq; facilius eius cognitio parari posset: verùm non ità se res habet: alia etenim à similibus curari expostulant; alia à contrarijs, à quacunq; tandem causa excitata fuerint: quæ omnia ab occasione, & opportunitate absque dubio pendent, quam non nisi expertus Artifex agnoscere potest: *Natura namque à morbo stimulata & impulsa, artis peritis quæ agenda sunt, demostrat*. Cæterùm etsi à similibus morbos interdum curari appareat, non inde tamen minus inconcussum remanet catholicum illud Theorema in lib.de flatib.registratum. *Contraria contrariorum sunt remedia*. nam vt latè docet Galen.6.epid.com.2. part.9. in illa verba. *Facere simile, vt dolor dolorem sedat*. similia à similibus non primariò per se, sed secundariò & per accidens curantur, quatenùs hæc operationem aliquam adnexam habent, quæ affectui illi primariò aduersatur; omnis enim effectus per accidens, reducitur ad causam per se. Sic neuti-

[Left margin: au.22. — beside "Ventrem compactum"; au.3. — beside "riorum sunt remedia"]

[Right margin notes: Vomitus ijsdē cōmouetur & sedatur. — Vomitus vētrē cōpactū soluit, & solutum sistit. — lib. de arte. — Dolor dolorem sedat. Curatio per similia ad contrarium reducitur. Effectus per accidens reducitur ad causam per se.]

quam dolor dolorem curat; sed remedium, quod cum dolore affectum doloris authorem delet. Sic neruorum distensio, quæ friggidus est affectus, à frigidæ affusione in Iuuene carnoso, mediaq; æstate curatur, eò quòd aqua frigida calefactionem per accidens tunc adnexam habet. Et vomitus vomitum, & fluxus fluxum amouent, quia vterq; euacuando, præter naturali repletioni contrarii sunt; causisq; symptomata hæc generantibus aduersantur.

ex aph. 2. sect. 5.

XLVI. Huius autem rei causa corporis debilitas existit; Corpus enim à cibis æqualibus, æqualiter nutritur, à corpore verò cibi superantur. Post quam verò plus aut minus in ipsum ingestum est, aut alia quæpiam transmutatio facta est, superatur, superant autem cibi. Et cum sanè superatur corpus ab his, quæ ipsi offeruntur, florere hæc ipsa facit, & superant hæc simul corpus, & contraria ipsi facitunt. Et calida lauari, donec quidem corpus superat eius exhibitionem, florere corpus facit; cum vero superatum fuit, gracile corpus facit. Et contiuari similiter vt lauari facit. Hæc enim donec superantur, florere corpus faciunt; vbi verò superauerint, & alui secessus, & varia vitia inducunt. Cùm autem id, quod offertur, transmutatur; necesse est & id, cui offertur, transmutare: Etenim corpus transmutatum, parum efficax ac potens est, & à quouis molestias, nouas, & recrudescentes suscipit. Hoc autem faciunt & aluum subducentia, & florere ipsum facientia, gracile corpus faciunt; & reliqua omnia contraria his facientia,

Corporis imbecillitas causa est cõtrariorũ affectuum, qui

Contrariorum effectuum, qui ab iisdem tum alimentis, tũ medicamentis in humano corpore conspiciuntur, causam dicit Hippocrates ipsiusmet corporis, seu humanæ natu-

ræ imbecillitatem: tum ſcilicet in iis reſiſtendo, quę ipſam alterant; tum in agendo circa ea, quę alterare atque immutare debet; vnde eſt, quòd valde fluxilis ſit, atque alterabilis. Etenim cùm ex quadam contrariorum mixtura hęc conſtituta ſit, in qua calidum pręualet & humidum; ab humido quidem habet, vt à quouis non naturalium rerum exceſſu facilè immutetur, reſoluaturque; cum humidum pauciſſimè reſiſtat, velut è contra plurimùm quod ſiccum eſt: à calido verò, vt iugiter innata eius humiditas reſoluatur, atque attenuetur. ab alimētis & à medicamētis producuntur.

Humani corporis imbecillitas vnde proueniat.

au.25. *Per animæ caliditatem*, inquit lib. 2. de dięt. *humiditas ex ventre & carne conſumitur*. Eam propterea reparare opus habet, ne citius, quàm par eſt, exſiccetur abſumaturque: quapropter alimentis indiget, quę in deperditam ſui ſubſtantiam trāſmutet, ad quod perficiendum imbecillis planè eſt humana

au.7.8. natura: propterea, vt habetur lib. de vet. med., *Homines hac neceſſitate compulſi, alimenta omnia effinxerunt iuxtà hominis naturam, & vires; quæ quidem fortiora eſſent, ab ipſa natura non poſſe ſuperari ſi ingeſta eſſent, exiſtimantes: ab his ipſis quoque dolores & morbos, ac mortes oriri iudicantes; contrà, ab his, quæ natura domare poſſet, alimentum, & augmentum, & ſanitatem.* Ac quemadmodum non omnium eędem ſunt vires; ſic non omnibus eadem victus ratio conuenit, ſed *ad Aetatem, ad Tempus anni; ad Corporis ſpecies & habitus conſtituenda eſt, ità vt cō-*

au.2. *ſiſtentibus caloribus, aut frigoribus nos opponamus*, ex lib. de ſal. dięt.; eiuſque menſura coniectanda eſt, non ex pondere, aut numero, *ſed certitudinem exactam non reperies aliam*, inquit lib.

au.16. de vet. med., *quam corporis ſenſum: quapropter operoſum eſt ità exactè condiſcere, vt parum in alterutram partem delinquas.* Ad corporis igitur vires tum alimenta, tum medicamenta aptanda temperandaq; ſunt, vt illa facilè immutentur; hęc verò, non plus quam ſatis eſt, corpus alterent, atq. immutent. Hìnc fit quòd

Victus ratio Aetati. Tēpori, & Tēperamento cōueniens ſit, quod non niſi à ſenſu iudicatur.

Corpus à cibis æqualibus, &c. hoc eſt, humanæ naturæ proportionatis, proportionatè etiam, & prout decet nutritur; ſuperantur ſiquidem tunc cibi à naturali calore, inq; innutriti corporis ſubſtantiam cedunt.

Poſt

Post quam verò plus, aut minus, aut alia quæpiam mutatio facta est. vbi scilicet quid erroris perpetratum fuerit in cibo, aut circà quantitatem, aut qualitatem, ordinem, & tempus; tunc vtique ipsum corpus superatur; atque alteratur à cibis; ijque florent & debaccantur pristinam naturam retinentes, omnemque naturæ œconomiam euertunt, pro nutritione augmentoque, dolorem, & morbum exhibentes: vt enim legitur lib. 6. epid. sect. 7., *Victus rationem non nosse, multarum calamitatum est causa*.

Et calida lauari, donec quidem corpus superet, florere corpus facit; vbi verò superauerit &c.

nam eadem cautio, & fortasse maior adhibenda est in Medicamentis, quam in Alimentis necessariam diximus, cum Alimenta immutari debeant, superarique à corpore; Medicamenta è contra ipsum corpus immutare nata sint: itaque & in his aliqua quærenda est proportio & mensura ad hoc, vt quod satis est immutent; non autem dissoluant, ac penitus euincant. *Aquæ copiam*, inquit Hippocr. lib. de offic. med., *vbi relaxandum, extenuandumque est; esse conuenit maximam; vbi caro producenda est, aut molliendum, modica*. Ibiq; Galenus sic commentatur. *Aquæ calidæ, & ob corporis modum, & ob diuturniorem, & breuiorem vsum contrarij esse effectus videntur: quoniam toto corpore inanito, digerit magis, quàm euocet; contrà repleto, magis euocat: quam digerit; Tum paruo tempore admota, implet magis, quam detrahat; sed si longior mora in perfusione sit, digerendo plus potest, quam implendo: iurè igitur dixit &c.* & lib. 2. de sanit. tuend. cap. 7. *Si calidam infundas; primùm quidem corpus intumescit; Si largius infundas, decumbit*. Aqua igitur calida primò humectat, calefaciendoque humores attrahit, atque ità corpus turgidum reddit, & florere facit; mòx humiditates, quæ in vasis, alijsque inanibus spatijs sunt, attenuat & digerit. Verùm de hoc videndus etiam Hipp. lib. 2. de diæt. nu. 2.

nu. 9.

Potus cõtrarij effectus, prout diuturnior, aut breuior extiterit.

Aquæ calentis contrarij effectus.

Et conuiuari similitet, vt lauari facit. Conuiuari, hoc est, cibis liberaliter

raliter vti: Alimenta igitur, vt dictum est, eò vsque nutrimentum, & augmẽtum afferunt, quousque talia, ac tanta fuerint, vt superari queant; aliàs naturalem potius omnem oeconomiã euertunt, omnia superuacaneis replendo; ex quo alui secessus, aliaque vitia contingunt; impeditaque inde nutritione, corpus attenuari necesse est: etenim. *Non quod ingeritur, sed quod concoquitur, & digeritur, id nutrit*, vt docuit Galen. 11. meth. cap. 15. nam quod paulatim, & frequenter exhibetur, id totum apponitur, atque ità corpus reficitur, atque humectatur; quod verò affatim, & vnica vice, diffluit facilius, & euanescit. Sicut terra, quæ à longa tenuique pluuia magis, madescit, quàm à largo imbre, qui præterfluit magis, quàm se in terræ poros insinuet, vt annotauit Aristot. problem. 56. sect. primę.

Non quod īgeritur, sed quod coquitur, & digeritur nutrit.

Cum autem quod offertur transmutatur &c. si alimentum; quod alicui offertur, transmutatur; necesse est humanum corpus, cui offertur, esse id, quod superat & transmutat; absque eo scilicet, quod ipsum immutetur, ne à propria natura discedens, imbecille reddatur & morbosum. Quod de corpore intrà sanitatis latitudinẽ existente intelligendum est: nam aliàs si morbosum sit corpus, quod nutritur; licet vbique tale exhibere alimentum, quod dum immutatur, mutua reactione ipsum corpus alteret, contrario videlicet morbo, causisque eius, vt docetur infra ijs verbis. *Licet transmutare alimento & cibo*. Et lib. de alim. *In alimento medicina optimum*.

Alimento mederi bonum est.

nu. 4. Tale igitur alimentum propinandum est, quod à natura innoxiè superari queat.

Etenim corpus transmutatum. Si etenim corpus in sanitate constitutum, à cibarijs alteretur, quæ superare nequiuit, imbecillimum redditur, & à contrarijs pati aptum: vnde morbis quibusque

nu. 21. obnoxium fit. *Naturas*, inquit Hipp. lib. de vet. med., *quæ citò & fortiter à Prandij & Coenæ delictis offenduntur, imbecilliores alijs esse censeo: proximus est autem imbecillus languenti*.

Hoc autem faciunt, & aluum subducentia &c. non modò cibaria, sed quæuis etiam medicamenta, siue euacuatiua

cuatiua sint, siue replentia, siue attenuantia, vel quomodolibet corporis immutatiua, imbecille reddere possunt corpus, ab omnique contrario offendi paratum, nisi ea mensura illa administrentur, vt huius vires nequaquam superent, aut deijciant. Omnia igitur, quæcunque circà humanum corpus fiunt, maxima indigent cautione & consilio, cum imbecillis adeò sit humana natura, vt neque contrarijs resistere, neque ea, quæ familiaria sunt, immutare valdè possit: ex quo fit vt mutationibus sit plerumque obnoxia.

LXII. At verò Medicina breuem occasionem habet: & qui hoc nouit, illa stata, & certa habet, & scit, quæ consueta sint, & quæ non consueta; ad quæ cognoscenda non est occasio in Medicina; & quod aluum subducentia non subducentia fiunt, & reliqua, quæ contraria sunt, & contrariissima non contrariissima.

Medicinæ breuis est occasio, in eaq; noscenda tota Medici prudētia cōsistit.

HÆc verborum synthaxis subobscura est, & aliquid fortasse sub ea latet mendi, vt conijci potest ex varia Interpretum lectione: alij enim aliter legunt: hic tamen sensus videtur iis aptari posse; quòd cum Hippocrates particularium operationum incertitudinem in medicina variis hùc vsque exemplis ostendisset; iam vniuersaliter concludit medicam facultatem momentaneam omninò habere occasionem, & opportunitatem operandi; quique veritatem hanc nouit, nouit id, quod certum & definitum est in hac disciplina, sciens ea, quæ accidere, vel non accidere consueuerunt: quasi hoc vnum in Medicina certò sciatur, quod nihil certum ac determinatum sit circa particulares operationes: Quæ sane cognitio, non, vt operatio ab occasione pendet, sed certa est, & infallibilis, cum ipsismet sensibus pateat, quòd aluum subducentia euadunt aluum non subducentia; & reliqua, quæ contraria sunt, vt adstringentia, euadunt non adstringentia, tumefacientia non tumefacientia &c. Quinimmò contrariissima, vt calor & frigus, euadunt non contrariissima, sed vt similia,

similia, cum à frigore calorem, & frigus à calore produci interdum conspiciamus. Fortasse etiam non alia mens est Hippocratis in hoc textu, quàm quòd cum Medicina breuem habeat, & momentaneam operandi occasionem & opportunitatem, & propterea indefinitam & incertam; Medicus, qui illam nouit, quique artis legibus, longaque experientia instructus eam cognoscere atque arripere didicerit, ille certã, determinatam, & penè infallibilem medendi rationem obtinet, noscens quæ accidere consueuerunt, & quæ non, in medicina facienda. Ad quod vtique cognoscendum non est occasio, hoc est, talis cognitio non pendet ab occasione, & momentaneo tempore, sicut operatio; sed ab exacta vniuersalium præceptorum notione, & à longa experientia, in qua sensibus ipsis pluries didicerit, quòd aluum subducentia fiunt quandoque non aluum subducentia &c. Qui secundus sensus magis ijs congruit, quæ tex. 53. paulò deindè dicentur.

Occasio autem hæc est, vt cibos offeramus ea copia, quam corpus, cui offeruntur, superare valeat: XLVIII
nam si quis sic fecerit, omnino necesse est cibum aluum subducentem oblatum, subducentem esse, & pituitosum pituitosum. Si igitur superauerit corpus ipsos cibos, neque morbus, neque contrarietas fit ex his, quæ offeruntur; & hæc est occasio, quam Medicum nosse oportet: Cum vero occasionem supergressus fuerit, contrarium fit: & ante quam ei excessum factum esse putant, consequens est, vt calescat: donec enim corpus id, quod oblatum est, superauerit, corpus nutritur; vbi vero hanc occasionem transmiserit, contrarium fit, nam attenuatur, & gracilescit. Sed & alia omnia, & quæ tumefaciunt, donec quidem superauerit corpus, ampliusque pro occasione offeruntur, etiam iuxtà naturam suam singula faciunt, & pituitosa, siue tumefacientia, tume-

tumefaciunt, vbi vero occasionem transmiserint, contraria faciunt.

OCcasionem tanti fecit Hippocrates in medicina facienda, vt naturalis breuiloquentiæ ferè oblitus, eandem pluries, pluribusque insinuare non desistat, tum hic, tum 1. de morb., de vict. acut.; & alibi sępius, sub vocibus ijs, πρόφασις. nu.4.
Καιρός. Ἀφορμή. quæ omnes occasionẽ denotant. Etsi autem ea nu.63.
Occasio qd propriè sit. præcipue dicatur de tempore ad agẽdum opportuniore, vt liquet ex lib. de Præcept.; vbi *Tempus est*, inquit, *in quo occasio* nu.1.
est, *occasio verò in qua tempus non multum*. & lib. 1. de morb. nu.66.
mulier. *Occasio optima est*, (loquitur de varijs remediis in affecto vtero vsurpandis) *cum opus his fuerit*. *Est siquidem temporis quædam pars habens in se alicuius rei idoneam faciendi, aut non faciendi opportunitatem*, inquit Cicer. de inuent.; *idque ob peculiares quasdam circumstantias, quæ in ea temporis parte incidunt, ad vtiliter agendum necessarias*: Latius tamen non rarò Occasio-

occasio quot modis accipiat ab Hippocrate. nis nomen extenditur, causas quascunque primitiuas atque euidentes non modò complectens, quæ alicui rei initium dederint; vt notat Galen. lib. 6. epid. com. 3. partic. 18.; in-

Occasio significat causas primitiuas. quiens. *Occasionem Hippocrates dicere consueuit, & omnes antiqui Medici, omnem rei materiam, ex qua initium motus ad sequentes actiones prodit*. sed peculiarius occasionis nomine designãtur ab Hippocrate, (vt scribit idem Gal. lib. 3. epid. com. 1. t. 15.) paruæ quædam atque euidentes morborum causæ: *Quædam siquidem sunt, quæ committere per se ipsæ morbum nequeunt; quæ ad corpus si accesserint morbo opportunum, totius causam morbi existimantur sustinere*: quo sensu dixit lib. 6. Epid. sec. 3.; *Occasiones, vnde aliquis ægrotare inceperit, obseruare oportet; siue Capitis fuerit dolor, siue Auris*. Et 2. de morb. mul. *Omnis occasio vteros* nu.34.
propellere potest, si quid mali habeat. Et lib. de Medico. *Omnis* nu.2.
occasio sufficiens est ad debiles Oculos conturbandos. Et sępe alibi, vt notauit Galenus 2. etiam progn. text. 66. Significat demum

Occasio significat medicarum operationum opportunum vsum. occasio medicarum omnium operationum conuenientem, idoneum, atque opportunum vsum, siue cibi exhibendi, siue medicamenti cuiusuis administrandi; qui cum quatuor circumscribatur conditionibus, quantitate nimirum,

quali-

qualitate, tempore, & modo; de cibi quantitate in præsenti textu potissimum agitur, à Diætetica peculiare hoc exemplum desumens ad docendum in quo etiam consistat operandi occasio, hoc est, rectus vsus, idoneus, conueniens, atq. opportunus in Medicina: cibi etenim occasio, seu congruus vsus, in eo potissimum consistere asseritur, si ea offeratur quantitate, quæ commodè à natura superari possit; cum ipsa quantitate, tempus pariter, ordinem, atq. modum subintelligens: nam sic ritè administratus, quoties inter alimentum, vel medicamentum, ipsamq; naturam debita intercedit proportio, omnia prout decet, eueniunt, & vnumquodq; iuxtà propriam naturam operatur, debitum producens effectum; subducentia subducent plerumque; pituitosa, seu potius, succosum floridumque corpus reddentia, succosum reddent: aliàs, vt exemplis pluries suprà patefactum est, contrarium eueniet, si congruam videlicet aut quantitatem, aut qualitatem, tempus, & modum prætergrediantur: neq. prius quis, sensiet se quantitate excedisse, vel ciborum suauitate, vel alia causa illectus, quàm cum Ventriculus illorum onere grauatus laborat & ingemiscit: ac dum eosdem superare contẽdit, omniq; ex parte accurrunt spiritus suppetias laturi; dum itidem dissimiles cibi seditionem inter se mouent, exæstuet necesse est, Sitiq; prematur; licet posteà ab ingestorum cruditate victus ventriculus, frigeat, madeatque. Quin etiam si adeò excedant, vt nullatenus aut immutari, aut expelli à natura queant, putrescunt, ac febribus non leuem præbent occasionem, vt lib. de vet. med. à nu. 18. & deinceps luculenter expressum reperitur: Sic magna sæpè molestia torquent, quæ iucunda effrænataq; voluptate fuerunt assumpta, vt iure dixerit ille. *Supplicia luxuriæ morbi*. At hæc proportio cum ab exacta naturæ corporis cognitione dependeat, quæ ab Ætate, ab anni Tẽpore, à Regione, à Consuetudine, à morbi Temporibus variè immutatur; hinc difficillimum, ac penè imposibile est, eam exactè callere: vnde Gal. 3. meth. cap. 7. *Si cuiusque priuatim naturam explorare ad vnguem scirem, vtiq; qualem fuisse Aesculapium mente concipio, talem me esse putarem*. & Hippo. de vet. med. *Operosum est ita exactè condiscere, vt pa-*

[Margin notes: Cibi si nimia quãtitate assumantur, quid eueniat. — Supplicia luxuriæ morbi. Senec. l. 15. epist. 1. — nu. 16.]

rium in alterutram partem delinquas; quamquam ego etiam eum Medicum vehementer laudarim, qui parùm delinquat; certitudinem autem exactam raro videre contingit. Prudenter itaque, quousque liceat, inquirenda est, vt non modò opportunum exhibendi tempus atque modum, sed debitam etiam ciborum quantitatem præcognoscamus, ne plus ingeratur, quàm quod à natura superari possit; quandò vel vtilibus satiari malum est, teste Aræteo.

Vtilibus etiã satiari malũ est.

XLIX. Medicamenta sunt omnia, quæ præsentem statum transmouent: omnia autem fortiora transmouent: licet autem, si velis, medicamento transmouere; & rursùs, si velis, alimento & cibo. Omnia autem ex præsenti statu transmouere, Aegrotanti opitulatur: Si enim id, quod morbum facit, non transmoueris, augescit.

Medicamẽta sunt quæ præsentem statum immutant.

CVm ciborum occasionem rectumq; vsum esse dixisset, vt ea copia offerantur, quæ immutari possint à natura, cui assimilari debent, vt ea conseruetur; indeq; obiter alimenti rationem in eo consistere docuisset, vt immutari, assimilariq; possit; De medicamentis pariter id modò explicat, quorum formalem rationẽ in eo positam asserit, vt corpus nostrũ immutare valeant; contraria siquidem duo hæc sunt, ac quemadmodum nutrimentum est quicquid potest substantiam augere in eam transmutatum, ità medicamentũ omne id dicimus, quod naturam nostram alterare potest. Nec vnimoda hæc alteratio est, sed, vt docetur 5. simpl. med. c. 1., *Medicamentũ alterare natum est, aut vna quapiam qualitate, nempè aut calefaciendo, aut refrigerando, aut humectando, aut siccando, aut dictorum coniugatione quapiam, aut tota sua substantia, sicuti complura deleteriorum, seu lethalium medicamentorum, nec pauca alexiteriorum, seu amuletorum; tum purgantia omnia, & pleraque eorum, quæ epispastica, hoc est, attrahentia nuncupant.* Hæc Galenus, qui 3. etiam de temper. cap. 2. hæc peculiarius distinxit, inquiens. *Quæ quidem assimilantur, omnia nutrimenta*

Alimenti & Medicamẽti differentia.

vocan-

vocantur; reliqua omnia medicamenta: est porrò & horum natura duplex; quippè vel cuiusmodi sunt assumpta, eiusmodi etiam permanentia, vincunt, mutantque corpus ad eum modum, quo id cibos; atque hæc prorsus tum venenosa, tum naturæ animalis corruptricia pharmaca sunt; vel mutationis initium ab animalis corpore consecuta, deinceps iam putrescunt, ac corrumpuntur; deinde corpus quoque vnà corrumpunt, ac putrefaciunt; sunt autem hæc quoque venenosa. Est his etiam amplius tertia medicamentorum species; eorum nimirum, quæ corpus recalfaciunt quidem, mali tamen nihil afferunt. Est & quarta eorum species, quæ & agunt, & patiuntur aliquid; sed tandem vincuntur, planeque assimilantur: accidit porrò his, vt tam medicamenta sint, quàm nutrimenta. Generalissimè itaque acceptum Medicamenti nomen omnia comprehendit, quæcunque vel assumpta, vel admota, humanum corpus immutare possunt, siue in substantia, siue in temperamento, vel quomodolibet aliter, ità vt etiam Venena complectatur; Hippocrates tamen de eo tantum loqui censendus est, quod in ægrotantis corporis vtilitatem cedit: medicamenta enim, vt habetur ij. meth. cap. 1., eatenus auxilia dicuntur, quatenus prosunt. De hoc igitur plura perpaucis verbis docentur in præsenti textu. Primo videlicet in quo medicamenti ratio consistat prout distinguitur ab alimento. Secundo quam proportionem habere debeat suprà humanum corpus, vt illud immutet. Tertio quòd transmutatio fieri possit non modò à puro medicamento, verùm etiam à cibo, quod medicamentosum sit, vel medicamento admixtum. Quarto quòd medicamentorum operatio Ægris tantummodo proficua sit, quippè cum hi præternaturaliter se habeant, à præternaturali statu ad naturalem immutari exoptant; secùs quam sani, qui seruari, non immutari cupiunt. Quinto denique quid sequatur, nisi morbificas causas alterando, aut euacuando demoliamur. Ac de primo quidem iam satis dictum est cum Galeno locis citatis. De Secundo plura diximus tex. 12. & 29. libri huius: debet siquidem Agens viribus præstare suprà Passum, vt illud immutet; haud tamen semper necesse est tale esse à propria virtute; sed quandoque adiutum à natura; quandoque etiam diuturnitate temporis eadem

Medicamẽta quotuplex.

Medicamẽti ratio generalissima.

præstat.

præstat, quæ si per se admodum validum esset, vt citato textu 12. fuit latè explicatum. Quoad tertium. *In alimento medicina optimum*, inquit Hippoc. lib. de alim., *In alimento medicina malum*, subdit ibidem: *Malum enim & optimum ad aliquid*. Hæc Hippocrates. Operę pretium propterea est inuestigare quando bonum sit, & quando malum, medicamentum cum alimento miscere; supponendumque Primo plurifariam id effici posse, simplici nimirùm aliquo alimento exhibito, quod ex sui natura assimiletur quidem, ac conuertatur in aliti substantiam; sed illam aliquo etiam pacto immutet; quod passim fieri, longo exemplorum apparatu de Plantis, & Animalibus, quæ Solo atque alimento immutato, ipsa pariter omninò immutantur, docuit Gal. lib. 3. de symptom. caus. cap. 2. Quinimmò, cum Agens quodlibet in Agendo repatiatur, vt docet Philosophus 4. de gen. an. cap. 3., impossibile est naturam vllum immutare alimentum, quin & ipsa quoquo pacto immutetur: minimùm tamen id cum sit, nulla eius habetur ratio; quapropter pura ea dicuntur alimenta: sunt tamen alia, quæ, cum manifestè immutent, cuiusmodi sunt Lens, Brassica, Lactuca, cæteraq; huius generis, medicamentosa alimenta iurè appellantur; vel composito aliquo ex nutrimento & medicamento, vt Tipsana, cui Scamonij parùm immixtum sit; vel deniq; exhibito alimento vnà cum medicamento, vel paulò post medicamentum, de quibus omnibus definiendum existimamus, ratione habita aut corporis, aut medicamenti; Corpus siquidem, vel intrà sanitatis latitudinem constitutum est; vel ægrotat: Si sanitate fruitur; vel integra penitusq; inculpata, ita vt medium obtineat temperamentum; vel ad aliquam vergit intemperiem. Quod igitur optimo constat temperamento, puro etiam alimento indiget, cuius substantia optimè assimiletur, nullo pacto alterans, vt eodem in statu illud seruari possit. Quod si ad aliquam vergat intemperiem; tunc cibus exhibendus est, qui in substantia quidem assimiletur corpori; in qualitate autem intemperiei aduersetur: quæ animaduersio vt præclara, ita luculenter explicata reperitur apud Gal. 1. de alim. facul. cap. 1. Eademque ratione procedendum est in corpore ægrotante, vt docuit Hippoc. verbis ijs. *Contrarij victus*

num. 4.

Alimentum medicamēto quando, & quot modis immiscantur.

in

in morbis, in 6. epid. sec. 8., primo autem aph. 16. *Victus humidi febricitantibus omnibus conferunt &c.* Si namque corpus ægrotat, dum viribus constat, purum requirit medicamentum, ne à cibi admixtione refractum, minus, quam opus est, agat. Verùm, si debile fuerit, tunc bonum est medicamento alimentum admiscere; vel paulo post medicamentum cibum etiam propinare, vt hìnc roborata natura, medicamentum citius meliusque actuare valeat; ex quo fit vt imbecilliores nonnulli ægrotantes, à prandio melius, quàm ante prandium purgentur, si catharthicum hauserint. At ratione medicamenti, sic determinandum videtur: vel medicamentum leue est, ac tunc malè ei admiscetur cibus, à quo medicamenti vis hebetatur, ac ferè euanescit, aut in alimentum cedit; vel est validum, intensam aliquam obtinens qualitatem calidam, vel siccam, vel deleteriam vim, venenosamque; vel insuauissimum est; & in his casibus alimentum medicamento admiscere optimum, ad medicamenti vim hebetandam, aut ad corrigendam intemperiem; aut ad deleteriam facultatem retundendam (siquidem. *Purgantium omnium medicamentorum natura, corporum, quæ purgantur, naturis contraria est ac, vt quispiam dixerit, lethalis & deleteria*, inquit Gal. in Hip. de vict. acut. com. 2. t. 12.) aut ad prauum obuelandum saporem; vnde insuauiora quamplurima, Saccaro, ac Melle, quæ alimenta sunt, condiuntur, vt eorum iniocunditas horum dulcedine obumbretur: neque ab re erit Hippocratis præceptum hùc adducere ex lib. de vict. acut. *Vbi quis medicamentum bibit, ptisanam protinùs bibendam dato, neque insigniter minore, quam consuetum est, quantitate: nam & rationi consentaneum est in media purgatione sorbendum non dare.* Nam quemadmodum ab accepto pharmaco statim aliquid sorbendum præbere, rationabile est, proficuumque, vt id videlicet abstergatur, aut corrigatur, quod à pharmaco in superiore ventriculi orificio relictum fuit, vellicans, nauseamq; commouens; ità si in media exhibeatur purgatione, (vt complures passim, nullis subnixi rationibus, consueuerunt, vnicuique indifferenter ius propinantes postquam euacuatio inceperit), non modò id non conducit, nisi vbi catharticum debiliter ob naturæ imbecil-

Cur aliqui à prandio melius, quàm ante prandiũ purgentur si catharticum assumant.

nu. 13.

Ab assumpto cathartico quando aliquod alimentitium propinandũ.

becillitatem operatur, sed noxium etiam est, cum medicamenti operatio impediatur à mixtione hac, eius vi hebetata; & natura à nouo cibo illecta, dum hunc amplexatur & retinet, expulsioni eam vacare impossibile est. De quarto satis dictum fuit textu libri huius 30. super verbis ijs. *Sano enim non auxiliatur transmutatio, verùm ægroto*. Neque de quinto atque postremo plura supersunt dicenda, quippè quòd in t. 18. non pauca nobis in illud argumentum dicta sint.

L. Debilibus fortia medicamenta nō exhibenda, neq; in exigua quantitate.

Medicamenta fortia à natura in debilibus morbis dare non oportet; neque paucitate medicamenti debilitas ipsius facienda est, sed fortibus natura fortibus pharmacis vtendum est; debilibus verò, pharmacis non fortibus. Neque partiendum est medicamentum, sed singulis secundum naturam; debilibus quidem debilia à natura, fortibus verò morbis, fortis naturæ pharmaca exhibenda sunt.

QVoniam quæ fortiora sunt, transmouent, medicamentique rationem explent, vt superiori contextu assertum est; ne indifferenter quibuscunque in morbis, fortibus quibuscunque medicamentis vteremur (quod non absque magno naturæ discrimine fieri posset) iam normam tradit, quam in medendo regulariter seruare debemus: ità vt quæ in hoc contextu circà pharmaca in debilibus aut fortibus morbis exhibēda mandat Hippocrates, sint prout ratio dictat, non prout sæpè cogit necessitas, pronunciata: nam licet verissimum sit, iuxta aph. 6. sec. 1. decretum, magnis morbis magna conuenire remedia, quemadmodum paruis parua, mediocribus mediocria; obstant nihilominus non rarò vires; obstat circumsitus aër plus nimio æstuans, vt tex. 12. latè explicatum fuit; Itaque si nihil repugnet, fortibus quidem morbus fortia medicamenta opponemus, non multorum mixtione refracta; non ex imminuta dosi imbecillia reddita, aut, eàdem integra, in plures vices dispertita, sed quæ integris viribus agant, proportioneq; respondeant morborum magnitudini; quemadmodum

modum è contra, leuioribus morbis, non nisi leuiora medicamenta adhibemus, neque statim ad mineralia & metallica medicamenta cõfugiendũ, vt plerumq; Chymicis in more esse notum est, etsi illa ad omnimodam benignitatem artificiosa operatione redacta prædicent; rarò tamen id verũ experimur: nam quamuis fortia, cuiusmodi apud Hippocratem sunt Veratrum, Elaterium, Peplus, aliaq; id genus, quæ ex innata vi à longinquis partibus electiuè valideq; trahunt; si in minima exhibeantur quantitate, imbecillia prorsùs euadere queãt: quid enim vnum, aut alterum Scamonij granum efficiat? Imbecillia rursùs, vt est Mercurialis, Lac, & Serum, Thimũ, aliaq; Hippocrati vsitata, ingenti quantitate exhibita, fortia euadere possint; nihilominus, illorum natura ignea cum sit, venenosa, humanæq; naturæ admodùm contraria, numquàm adeò remitti poterunt, quin aliquid deleteria sua vi offendãt; proindeq; ijs, nisi necesse valde sit, vt contumacioribus in morbis à lenta frigidaq; pituita prouenientibus, aut à melãcholico humore crasso terreoq;, nõ vtendum; sed tùnc solùm debita eorum dosis minuenda, aut plures in vices partienda erit, vbi forti cum morbo virium imbecillitas coniungatur, vt tex. 18. explicuimus: Vndè Hippoc. lib. acut. in magnò morbo, cum ingenti humorum cuiusq; generis repletione, in quo de longitudine ad minus timendum erat, proptereàque viribus iure erat consulendum, Scamonio mediocriter purgare pręcipit. Imbecillia verò, si eò vsque augeri debeant, vt fortium vim in fortibus expugnandis morbis exæquent, in monstruosam profectò excrescent quantitatem, quam Aegri iurè fastidiant, atq. aduersentur. Verùm tam multis hodiè tum simplicibus, tum compositis medicamentis, quæ, quod mediocria sint, minimùmq; deleteria vi polleant, humanæque naturæ haud multùm aduersentur, benedicta nuncupari consueuerunt, nostri huius Æui pharmacia ditata est, vt innoxiè admodum in ijs diuagari possimus, augendo, minuendoque, prout magis opus esse videatur, vt prætercam innumera à laborioso Chymicorum artificio summa industria hactenus inuenta, quibus iccircò Medicam facultatem tam mirè ab ijs exornatam plurimum debere, ingenuè fatendum est.

Valida medicamenta, siue chymico artificio, siue aliter elaborata, non nisi in magnis morbis vsurpãda.

Pharmacia à Chymicis plurimũ ditata est.

LI.
Morbi per prooximiorem partem euacuandi.

Cæterùm morbi ea parte, qua proximi sunt, educendi sunt, & qua parte singulis exitus proximus est, extrahendi.

SEntentia hæc iam explicata habetur tex. 35. lib. 2. vbi consimilis alia continetur, quemadmodum etiam tex. 11. libri tertij. Inde igitur resumenda, ne eadem frustrà pluriès repetamus. Illud obiter annotantes, non sine causa præceptum hoc toties insinuasse Hippocratem, cum aliàs pressus admodum sit, magni siquidem momenti est, vt alibi dictum.

LII.
Aluum subducentia quot sint apud Hipp.

Aluum sistentia quæ sint.

Humida resiccata flatū faciunt.

Aluum autem subducentia talia sunt, quæcunque lubrica, & incisiua sunt, & quæcunque in calidis attenuantur; (Venter enim calidus est) & reliqua, quæ salsuginosa sunt; & quæcunque ex talibus plurimùm participant. Contrà, aluum non subducentia, sed sistentia sunt, quæ flatum exhibent: (humida enim resicnata flatum faciunt), & quæ adstringunt, & quæ calore compacta sunt, & friabilia & sicca. Omnia autem, quæ foris extenuant, intrà corpus assumpta, tumefactionem inducunt; eadem autem, & ventrem sistentia, & pituitosa, & tumefacientia existunt. Et quæ aluum subducunt, atque extenuant, cum calefacientibus eadem sunt. Insuper autem etiam acida pituitosa sunt. Omnia vero, quæ frigefaciunt ea, quæ in ventre sunt, talia aluum subducunt. Item quæ friggida sunt, & quæ humida. Cùm autem non aluum subducentia fuerint, calfaciunt. Frigefaciunt autem & calida in ventrem assumpta, & citò secessum faciunt. Si vero secessum non faciunt, calida in ventre existunt. Ex his quæcunque repletionem faciunt maximè pituitosa

sunt.

sunt: quæ verò plurima assumpta repletionem non faciunt, aluum subducunt.

CVm nuper ad Medicinæ amplitudinem, difficultatemq; ostendendam, de varijs medicamentorum facultatibus, euacuantibus, adstringentibus, tumefacientibus, atq. extenuantibus mentionem habuisset; nunc earundem facultatum naturam peculiarius explicat, aliosque accidentales affectus eàdem causa exponit, à subducentibus initium ducens; in quorum serie enumerat, quæ ab innata, lentaq; humiditate alui vias lubricant, fœcesque, quas attingunt, tenaciter trahunt; & quæ partium tenuitate crassos & lentos dissecant humores, qui deorsum posteà à natura pelluntur: Hinc 2. de diæt.,
nu.14. Raphanus humectat pituitam diffundens sua acrimonia. Item quæ calidis in locis, Ventriculo nimirùm, molliuntur, atque eliquantur, quæq; demum salsuginosa cum sint, expultricem intestinorum vim irritant. Circa quæ non prætereundum est, quod notat Alexan. Petron. lib. de alu. sine medic. moll. cap. 1., quod leniunt videlicet, quæ inter cibos, non inter potus salsuginosa sunt, & quæcunque ex talibus plurimùm participant: *Salsi namque potus propter suam tenuitatem in venas; cibi verò propter suam corpulentiam in intestina potissimùm recipiuntur: quamobrem illi, cum aliò ferantur, & siccandi vi polleant, fœcem arefacientia, ventrem adstringunt. ij, quoniam in intestina magis repunt, sua salsedine stimulantes, aluum citat.* Salsa esculenta non potulenta, aluum lubricant.
nu.16. Hìnc Hipp. lib. de aq. aer. & loc., *Mentiuntur*, inquit, *homines de salsis aquis propter imperitiam in eo, quòd per aluum secedere, eamque soluere putantur: maximè enim contrariæ sunt ad aluì egestionem, ac secessum: sunt enim crudæ, & coqui non possunt;*
nu.22. *quarè venter magis ab ipsis adstringitur, quàm eliquatur. At* 2. de diæt., *Salsamenta siccant, & attenuant; pleraq; etiam aluum*
nu.16. *leniter mouent*. ac paulò post. *Carnes sale seruatæ minus quidem alunt, humido per salem priuatæ; attenuant etiam, & sic-*
nu.49. *cant, ac sufficienter aluum mouent*. Et libello de affect. *Salsa secedunt, & vrinam cient, &c. ex quibus perspicuum est salsas potiones aluum adstringere, salsos verò cibos citare*. Hæc Petronius. Collocatè contrà in sistentium numero flatulenta, pi-

Flatulenta aluū sistunt. tuitosa videlicet, crassam lentamq; habentia humiditatem, quæ, dum exsiccatur, hoc est, discutitur atq. resoluitur ab imbecilliori præsertim calore, in spirituosum quendam alitum vertitur, crassum atque impurum, qui postmodum, si copiosior sit, vel intestina conuoluit, vel intercipit fœces, vel exsiccat. Ea pariter, quæ ex sui natura adstringentem habent facultatem, vt austera, & acerba, quæque terreæ existunt,

Friabilia aluū sistunt. friggidæq; substantiæ. *Acerba exsiccant*, inquit Hippoc. lib. de affect., *& contrahunt corpus; habent & vim sistendi*. Quæ itidem calore obduruerunt, & sicca sunt, & friabilia: talia namque terrea cum sint, & aquea, nullam aut pinguedinem, aut lentam humiditatem participant: quapropter nequaquam à calore eliquantur, sed duriora potius euadunt, vlterius resoluta aquea humiditate, vt in Iocinore euenit, quod commestū, aluum sistit, quoniam quo magis coquitur, eo magis durescit, non eliquatur. Docuit id Arist. lib. 2. de part. cap. 7. in- nu. 49.

Quæ à calore nō liquātur, nō secedant per aluum. quiens. *Cerebrum autem esse commune aquæ & terræ constat ex eo, quod ei accidit: cum enim coquitur, indurescit, atque siccescit, vt humore exacto à calore, terrena portio relinquatur, quemadmodum in leguminum, reliquorumque fructuum decoctione: quòd enim ex terra magna ex parte constant, hinc exacto humore, quem exiguum sibi admixtum continent, dura, terrenaque admodum ea quoque relinquuntur*. Et Hippoc. lib. de affect. *Stabiles*, inquit, *& aluum sistentes cibi, & calescunt, & calefacti citò resiccantur, ac compinguntur: & propterea obduri facti, non secedunt. Quæ per aluū secedunt, succosa sunt & natura calida*. Idem accidere asserit nu. 50.

Assa cur aluū sistunt. Hipp. 2. de diæt. circà assata, *quæ aluū magis sistunt, quàm cruda, propterea quod humiditas, itemq; pinguedo per ignem ablata sunt: cùm itaq. in ventre inciderunt, humiditatem ex ventre trahunt, & oscula venarū concludunt, siccantq; & calefaciunt, quarè transitus humiditatis sistunt*. Hæc Hipp. Quid autem sit friabile, docuit Gal. lib. 3. de alim. facult. cap. 27., *Idem enim significat*, inquit, nu. 27.

Friabile quid sit. *ac si dicas nihil in eo esse lētoris aut pinguedinis*. quę certè causalis definitio est; eius tamen formalitatem explicauit Arist. 4. meteor. trac. 3. c. 2. *Quæcunque*, inquit, *ità concreuere, vt multis scateant foraminibus, quæ directim posita non sint, friabilia sunt*. Hæc igitur malè cohærent ob lentæ & pinguis humiditatis indi-

gentiam

gentiam; vnde in minimas comminui partes apta sunt, exsiccantque, ac proindè cum cibis lentore præditis talia alimenta commiscere proficuum est. Sistunt pariter omnia, quæ exterius admota extenuant; intùs tamen sumpta replent: Hæc etenim calida cum sint & sicca, exteriores quidem partes, resoluta exsiccataque humiditate, comminuunt; intùs autem, exsiccatis fœcibus, aluoque obdurata, repletionis causa deindè existunt, dum, quæ postmodum assumuntur alimenta, secedere nequeunt, cum præpeditas offendant alui vias. Subdit. *Quæ aluum subducunt, extenuantque euacuando, calida sunt, non autem sicca*: Quod ad eorum discrimen dictum est, quæ exterius extenuant, intùs autem replent; & non modo calida, sed etiam sicca existunt. Id clarius expressit lib. de Affect. *Calidi cibi, sicci quidem, sistunt; humorem enim in ventre resiccant: si verò humidi sunt, humectantes per caliditatem, aluũ subducunt.* Et paulò inferius. *Quæ per aluum secedunt, succosa sunt, & natura calida.*

Calida & sicca foràs adhibita, extenuant, intùs replent.

an. 49.

Calida & humida, aluum lubricant.

an. 50.

Insuper etiam acida pituitosa sunt. Adstingunt siquidem acida, proindeque, & ipsa pituitosa, hoc est, replentia existunt. At ex 2. de diæt. *Acida non replent*. afferturque ratio; propterea scilicet, quòd oscula venarum aperiunt, & expurgant. An, vt docuit Gal. 2. de alim. facul. c. 21., acida cum crassum succum in ventre inuenerint, ipsum incidunt, ac seorsum deducunt, indeque deiectiones humectant? Quòd si ventrem purum inuenerint, ipsum magis sistunt: friggida enim & sicca sunt, tenuisque substantiæ: ex quo non modò adstringunt, sed etiam dissecant; vndè varios producunt effectus, pro materiei, circà quam agunt, varietate.

Acida quomodo replent.

an. 19.

Acida pituitosum ventrem lubricant, purum adstringunt.

Omnia verò, quæ frigefaciunt ea, quæ in ventre sunt, talia aluum subducunt. Huic contrarium est, quod habetur lib. 6. epid. sec. 5. *Refrigeratio, quæ in ventre sunt, durat*: Quod de exteriorum refrigeratione intelligendum esse vult Galenus; extimis enim refrigeratis ventres incalescunt, dum internus calor frigore circumseptus, ad intimiora refugit, vniturque; optima proinde fit ciborum concoctio, & distributio; quapropter

Friggida exterius quidẽ aluũ durans, intus vero subducunt.

tex. 27.

propter deiectiones siccari consequens est, & durescere, vt spirante Aquilone, hyemalique tempore contingere asseritur sec. 1. aph. 15., & sec. 3. aph. 10. Interiorum autem refrigeratio humectat; quinimmo celiacos interdum affectus, seu ventris profluuia concitat, cibis neque probe excoctis, neque ritè distributis. Sed obstat adhuc lib. 2. de diæt. vbi ità legitur. nu. 25.

Excellenter friggida quomodò congelando aluũ sistãt.

Spiritus, cibus, & potus humiditatem in corpore congelant, si excellenter friggida sunt, & per congelationem, atque humiditatem aluos sistunt; nan animæ humiditatem superant. Neque locum hunc Galeni authoritate refellas loco citato, impossibile id esse asserentis, cum partes ventris adeò rigere nequeant, vt cibi, potusque congelati obdurentur velut alia extrà nostrum corpus hyeme à frigore concreta durescunt: prius enim, quàm ita frigeret, homo interiret: nam de vera congelatione haud Hippocratem loqui, certo certius patet ex eodem 2. de diæt., nu. 25

Quid sit cõgelatio apud Hippocratẽ.

vbi ita pergit. *Rursùs etiam caliditatis excessus eandem congelant; & in tantum, vt diffundi neqeant.* Loquitur itaque de congelatione ea, quæ ab excessu pariter caloris prouenire potest, quæ haud vera est congelatio, sed quædã potius incrassatio; ab excellenti namq; tum frigore, tum calore, tenuis humorũ humiditas absumitur; ab hoc quidem exsiccãdo, ab illo autem tum exsiccando, tum exprimendo, atq; ità crassiores redduntur, ac minùs fluxiles: ex quo humores hyeme haud benè purgari cõmuniter asseritur, eò quòd crassiores cũ sint, catharticis minùs

Gal. 8 meth. c. 3.

cedunt. Omitto, quòd ex Galeni sententia friggidæ potio calidis naturis ventriculum corroborat; vnde 7. meth. cap. 4., laborantibus ventriculi imbecillitate à nimio calore, aquas, fructusque niue gelidos exhibuit; quapropter Seneca niuem æstuantis ventriculi solatium nuncupauit. Friggida ergo, nisi eousque intensa sit, vt ventriculi facultates deijciat, certum est, quantum est ex se, indurare & cogere; vnde ex 6. epid. sec. 3. *friggidum valdè venas frangit, & tussim citat, vt nix, glacies, & contrahit.* At Hippocrates præsenti textu varia etiam refert, quæ per accidens contingunt, qualis est subductio à refrigerantibus, modo hactenus explicato. Patet itaque vt nam ea, quæ ventrem, siue ea, quæ in ventre sunt, frigefaciunt; aut quæ ex sui natura friggida sunt, proindeque coqui inepta, aluum

Friggidus potus imbecillum à caliditate ventriculum roborat.

Sen. epist. 95. Nix æstuantis ventriculi solatium.

aluum subducant: quatenus videlicet læsa coctione, alimenta tenuia, semicrudaque deorsum feruntur; quemadmodum, quæ nimis humida sunt, abluendo eandem aluum humectant. Quòd si friggida non vsque adeò potentia sint, vt læso calore subducant; tunc calefaciant necesse est: nam calor vt contrario resistat, vnitur in se; indeque aut superatur; & tunc vitiatur coctio; aut à contrarij circumobsistentia augetur. Nimia pariter humiditas, nisi aluo commota deijcitur, putrescit in ventre, indeque calor præternaturaliter augetur.

Calor à frigore augetur.

Frigefaciunt etiam & calida in ventrem assumpta.

Si nimirum adeò intensa sint, vt naturalem humiditatem, innati caloris pabulum, validè absumant: tunc enim naturalem calorem per accidens imminui, ablato alimento, necesse est, vt patet in potentiori vino, copiosè nimis hausto, quòd imminuiti caloris accidentia parere consueuit. Calida igitur, si talia sint, ipsa etiam secessum faciunt læsa coctione. Quod si naturalem calorem modo explicato non lædant; tunc quod calefaciant necesse est: id namque per se, & ex sui natura efficere apta existunt.

Calida intus assumpta quomodo ~~calefaciunt~~ frigefaciunt.

Vinū potentius calorē naturalem imminuit, si copiosè hauriatur.

Nimis calida naturalem calorem imminūnt.

Ex his quæcunque repletionem faciunt &c.

Ex alimentis nimirum, quæcunque plurimùm nutriunt, pauca verò gignunt excrementa, hæc pituitosa, seu potius, repletiua maximè sunt, minimèque aluum subducunt: velut è contra, quæ minimùm nutriunt, plurimaque gignunt excrementa, ab horum pondere, aut acrimonia, aut humiditate aluum citam ferri necesse est.

Alimenta plurimum nutriētia sistūt aluum excremētosa autem soluunt.

LIII. Medicina itaque mihi iam tota inuenta esse videtur, quæ sic habet, & quæ docet singulas & consuetudines & occasiones: Qui enim sic Medicinam nouit, minime fortunam respicit, aut expectat; sed & citrà fortunam, & cum fortuna recte faciet: Constans enim, & firma est tota Medicina, & doctrinæ optimæ in ipsa compositæ, minime fortuna egere ap-

Medicina tota inuēta est.

apparent: nam fortuna sui iuris est, & nullius imperio subest; neque optantis est ad ipsam peruenire: scientia verò imperata facere cogitur, & facile est ipsam feliciter assequi, si quis sciens vti velit.

TExtus hic Hippocratem vt sibi pugnantem, variumque damnare videtur: quomodo enim Medicina tota inuēta est, si lib. de vet. med. complura deinceps inuenta iri à sufficienti viro, & inuentorum instructo affirmauit? Quinimmò epistola vigesima ad Democritum; se, quamuis senem, ad finem Medicinæ non peruenisse fatetur. Ad hæc, vt nam constans firmaque tota medicina asseritur, cum tex. 42. huius libri impossibile esse affirmauerit, statam certamque doctrinam in ipsa fieri? Verùm haud fallitur Magnus hic Senex, nam à primo vsque mundi exordio Medicinam extitisse rationabile est, non modo quod primum illum humani generis Progenitorem nihil latuerit; quapropter cum quibusque rebus expressiuas proprietatum nomenclaturas imposuisse, testis est Moses 1. Genes. cap. 2., Verùm etiam quòd post illud numquam satis deplorandum Diuinæ læsæ Maiestatis crimen, infausto nimis consilio, detestandoque patratum, omne ærumnarum genus humanitatem incessere cæpit; ipsaq; adeò necessitas varia perquirere, obseruareque coegit, quò languoribus succurreretur. Tamen empirica prorsùs medicina illa fuit, obseruationi tantummodò innixa, nullis suffulta rationibus; diuq; eam ita permansisse credēdum est, tum apud Chaldæos; tum apud Ægyptios; cum nullius ad nos memoria peruenerit, qui Apolline prius illam accuratius excoluerit. Hic itaq; herbarum complurium virtutes adeptus, quòd eas in Mortalium vtilitatem contulerit, inter Numina relatus est: nam tunc temporis *Nil aliud Deus erat Mortali*, inquit Plinius, *quàm iuuare Mortalem; atque hæc ad æternam gloriam via*. Secutus illum est Æsculapius filius, qui experimenta rationibus exornare aggressus est, primaque artis fundamenta iacere, atque ampliare: vndè & ipse inter Numina adscriptus; eidemque viæ insistère Asclepiadei complures, vtilissimam mortalibus artem experimentis, documentisque perficere non desinentes, donec

nu. 32.

Medicina à Mūdi exordio extitit.

Moses expressiuas proprietatū nomēclaturas rebus omnibus impofuit.

Gal. in introd. seu Medico cap. 1. & 2.

Apollo primus Medicinæ excultor.

Lib. 1. nat. hist. cap. 7.

Æsculapius Apollinis filius experimēta rationibus exornare primò aggressus est

nec magnus ille Hippocr. Couus exortus est, sigulari prædictus ingenio in humani generis bonum; qui facultatem hanc præclare adeò ditauit, vt inexhaustum propè doctrinæ thesaurum reliquerit. *Sic nascentes omnes artes rudes sunt*, inquit Seneca, *harumque in processu subtilitas creuit*. Iurè ergo asserit Hippocrates totam Medicinam iam sibi inuentam videri, non quod vlterius perfici, ampliarique non possit, contrarium enim, vt dictum est, sentit lib. de vet. med., reque ipsa id clarum fecit alterũ Medicinæ lumen Galenus; qui omnia adeò illustrauit, auxitque, vt perfectissimæ artis maiestatem & esse ei tribuerit; neq; posthac deerunt, qui in vberrimo hoc agro non infeliciter insudaturi sint, nisi adeò effœta iam est Natura, vt nil boni nunc producere possit: sed quod vult Hippocrates est, quod Medica ars, idest, salubrium illa præceptionum, sententiarumq. concordium & connexarum collectio, ratione experientiaq; inuentarum, iam tota à suo vsq; tempore reperta extabat, suis omnibus integrata partibus, siue ad Physiologiam, siue ad Pathologiam, Prophylacticam, Simioticam, & Therapeuticam spectantibus; ità vt nihil tunc deesset ex ijs, quæ ad veram perfectamque rationalem disciplinam constituendam necessario requiruntur; ea, inquam, Medicina, quæ singulas docet consuetudines & occasiones, consuetos nimirum effectus, agendiq; opportunitates ob varios videlicet repentium humorum impetus; Naturæ, morbo aduersantis varios ad varias partes conatus, humani Corporis fluxibilitatem, Medicamentorum varios itidem, atque inopinatos effectus, qui emergere passim consueuerunt; inque tanta rerum incertitudine & variabilitate, rationabiliter omnibus se se opponere docet; ità vt qui animum præceptionibus ijs ritè institutum habet, vsuque habitum recta ratione factiuum acquisiuerit, numquam temerè atque inconsultò operetur, fortunæ se se committens, sed è re nata consilium in arena, vt dicitur, capere didicit, temporum occasiones, opportunitatesq; ad agendum noscens atq; arripiens; idque, vt dictum est, generaliũ præceptorũ ope, quas leges appellat Plato, per quę symptomatibus inregulariter ac turbatè emergentibns, regulariter occurrere docetur, cuiusmodi illud est. *Contrariorum*

Hippocrates Couus inexhaustum doctrinę thesaurũ reliquit.

Artes omnes nascẽtes rudes sunt.

Gal. Medicinã maximè illustrauit.

Medica ars quid sit.

Precepta artis leges sunt secundum Platonem.

contrariæ sunt medelæ. Quò maximè Natura vergit per conferentia loca, eò ducere oportet. Quæ iudicantur, vel iudicata sunt integrè, non mouenda. Concocta medicari; cruda non mouere, neque in principijs, nisi turgeant. Repentium humorum medela declinatio, deriuatio, reuulsio, siccatio &c. aliaque huiuscemodi, quibus aphoristici Hippocratis libri, Galenique methodus, refertissimi sunt. Quod quam verum sit, hanc nimirùm Medicinam totam ab Hippocratis vsque temporibus fuisse repertam, luce clarius apparet eius monumenta perlustrantibus: Non inde tamen fit, quin singulæ hæ partes vlterius adhuc perfici, ampliarique queāt ab ijs, qui ijsdem innixi fundamentis, eademq; via inuestigantes progrediuntur; vt enim asseruit citato lib. de vet. med., *Medicina ab antiquo existit, & principium, & via inuenta, & multa, & probè habentia comperta sunt, per multum adeò tempus, & reliqua deinceps inuenientur, si quis sufficiens sit, & iam inuentorum gnarus, ex his ad perquirendum procedat.* Vt autem doceret aliam omnē ab hac Medicinam falsam esse, eosq; reprobaret, qui de nouis constituendis sectis assiduè laborant, inter quos non immeritò fortasse è Spagyricis nonnulli adnumerandi veniunt, qui nusquā rationales in Medicos conuicia effutire desinunt, etsi aliàs non inutiles prorsùs fateamur medicamentorum quorundam præparatione, quæ, si iuxtà Asclepiadum dogmata, rationalique methodo in vsum reuocentur, persæpè salutaria admodum absque dubio esse poterunt; alioqui perniciosa plerumque experiemur. Sic pergit. *Quicunque verò his reiectis, ac omnibus reprobatis, alia via, aliaq; forma inquirere conatur, & quid inuenisse gloriatur, falsus est, & fallitur.* Sperandum itaque, & in posterum præclarissimam hanc artem, præque cæteris omnibus proficuam accessiones habituram, etsi iam eam non multùm promoueri conspiciamus, eò quòd Medicorum multitudo, quorum plerique solo nomine tales sunt, viliorem aliquanto reddiderint; ita vt homines eam haud multi nunc facere videantur, iustis fraudantes honoribus; indeq; ille extinguitur amor, qui ex Platonis sententia, artium omnium gubernator & inuentor est. *Honos siquidem alit artes, omnesq; incendimur ad studia gloriæ,* inquit Cicero, *iacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur.* Qui ergo meden-

nu. 3.

Medicina in dies magis pfici potest.

Qui nouam Medicinam nouis suffulti fundamētis inuenisse gloriātur, fallunt.

Chymica medicamenta vtilia sunt, si dogmaticorum præceptis obseruatis vsurpentur.

Medicina exiguo in honore nūc habetur & cur.

Plato in cōu.

Cic. li. 1. Tuscul.

medendi artem præceptis legibusque ità instructam nouit, fortunam haudquaquam in agendo respicit; huius namque actio non à fortuna pendet, quæ accidentalis causa est, non ratione, sed temeritate effectiua, cui prudens Artifex minimè se committet; Sed ab arte, quæ habitus est operationes recta ad opus ratione dirigens, legesque præscribens, quibus benè seruatis, infallibiliter benè operatur; dummodoque nihil impediat, certissimè etiam operis finem obtinebit; vnde & citrà fortunam, & cum fortuna benè agit: cum fortuna quidem, si nihil circa materiale obiectum accidat, operationem impediens; quinimmò aliquid accidentaliter faueat, proindeque finem feliciter assequatur: citrà fortunam verò si quid superueniat impediens. *Nam ars propter fortunæ casum*, inquit Hipp. epist. 16. ad Crateuam, *à rectè faciendi proposito aberrat.* tunc enim, etsi intentum non obtineat finem, inde tamen non fit, quin minus rectè operatus fuerit, dummodò iuxtà suæ artis præcepta egerit, vt latiùs dictum est tex. 42. Atque talis profectò Medicina, quæ præceptionibus optimis, legibusque ratione atque experientia comprobatis, coagmentata est, costans, atque inuariabilis existit, inque operando quantum est ex se nulla indiget fortuna, quæ inconstanter vlla absque ratione semper operatur, cum nullis arctari possit legibus vt hoc vel illud producat; nemini morem gerit, sed sui semper iuris est, indifferens ad quæcunque, nullam habens cum suo effectu connexionem, neque in vllius arbitrio est illa potiri. At Scientia, seu Ars è contra determinatum in opus ex sui natura directa est, & in ordine ad illud acquirendum necessariò operatur, facilè & vt plurimum etiam acquirit, si prudens benèque institutus Artifex scienter, vtque decet, ea vti velit, præcepta ex arte in vsum reuocando: *Peritia enim efficit*, inquit Plato, *vt via nostra per artem incedat; imperitia verò vt per fortunam temere circum vagetur.* Ex dictis iam satis patet cur dixerit Hippocrates t. 42. impossibile esse statam certamque doctrinam in Medicina fieri, contrà ac in præsenti textu decreuit: non habet etenim certam statamque doctrinam particularis vnius certæ atque inuariabilis operationis, vt Scriptoria, Fabrilignaria, cætæræque huius generis, sed cum innu-

Honos aliæ artes.

Fortuna qd sit.

Ars quid sit.

Medicina fortuna non indiget.

Quid differat inter Artem in fortunam.

Plato in Gorgia.

meræ penè sint in ea operandi varietates, etiam ad eundem finem obtinendum, certa tamen, stabilique scientia per vniuersales quasdam præceptiones & leges ita regulatur, vt exclusa quamuis temeritate, nihil inconsultò agat.

LIV. Deinde verò quid opus est Medicinæ fortuna? si enim morborum medicamenta clara sunt & manifesta, velut equidem arbitror, non expectat sane fortunam ad sanandos morbos, siquidem sunt medicamenta. Si verò cum fortuna exhibere ipsa prodest, non magis medicamenta, quàm ea, quæ non sunt medicamenta, vnà cum fortuna adhibita, sanos faciunt.

Medicina tutò operatur, neque à fortuna pendet

PErgit vlterius ostendere, quòd Medicina firma, & certa sit in suis operationibus; quique eam possidet, non accidentaliter, & ex fortunæ arbitratu, sed semper, atque infallibiliter benè operatur. Probauit id superiori textu ratione à medicinę essentia desumpta; cum Medicina vera ars sit, optimis documentis præceptisque instituta, artificis effectiones recta ratione ad opus dirigens; proindeq; quantum ex se est, nulla accidentaria causa indiget, vt suo potiatur fine: vtque dicebat ille.

Nullum Numen abest, si sit Prudentia, sed Te
Iuu. sat. 10. *Nos facimus Fortuna Deam, Coeloque locamus.*

Id ipsum iam probat ratione alia à medicamentis petita; Hæc enim si vera sunt, ac certū est, quod ex sui natura ad taliter vel taliter agendum, alterandumq; determinata existant; quid fortunam expectabunt vt alterent? Omne enim Agens benè applicatum, semper, & infallibiliter agit. Quòd si ad agendum non satis sit talia ex sui natura ea esse, connexionemque cum tali effectu habere, sed adhuc fortuna opus sit; vtique non magis medicamenta, quàm cætera quæcumque indifferenter, modò cum fortuna adhibeantur, sanitatem restituent: Fortunæ siquidem est effectum producere, cum quo nullam essentialiter connexionem habet.

Qui-

LV. Quicumque verò fortunam ex Medicina, aut ex alia quapiam arte expellit, dicitque eos, qui probe rem aliquam ſciunt, fortuna non vti; is contrarium mihi iudicare videtur. Mihi enim ſoli hi fortunate aſſequi, itemque infortunate non aſſequi videntur, qui recte quid,& male facere ſciunt: fortunate enim aſſequi, eſt recte facere; hoc autem hi, qui ſciunt, faciunt. Non aſſeqni autem, hoc eſt, ſi quis non ſciat, hoc non recte faciat. Indoctus autem qui eſt, quomodò fortunate aſſequi poſſit? Si quìd enim etiam aſſequatur, non memorabilem ſane ſucceſſum habebit; Qui enim non recte quid facit, non fortunate aſſequi poterit, cum reliqua, quæ æquum eſt facere, non faciat.

Fortunatè agere quid ſit apud Hippocratem.

VArius eſt Fortunæ ſignificatus apud Hippocratem: ſignificat etenim quandoque, vt dictum eſt, contingentem cauſam, quæ effectum producit, cum quo nullam ex ſe habet connexionem, neque ad illum directa eſt; vnde temerè & præter rationem agens, rarò eundem attingit; Hinc Tragicus ille.

Fortuna varios habet ſignificatus apud Hippoc.

Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, ſpargitque manu
Munera coeca, peiora fouens.

Senec. in Hippolyt.

Sola ratio eorum eſt, quæ ſemper, aut frequenter fiunt, inquit, Philoſophus 2.phyſ.t.55., *Fortuna autem eſt de iјs, quæ raro*. Eſt inſuper ſui iuris, nullisque parit legibus, neque in vllius arbitrio eſt eam quandocunque acquirere; vtque dicebat Plato in Menone. *Rectè ducunt duo hæc ſola, vera Opinio, atque Scientia; quibus homo præditus, dux eſſe aliјs vere poteſt: quæ enim fortuna contingunt, imperio hominis nequaquam fiunt; Quibus verò homo ad rectum dux eſt, duo hæc ſunt, Opinio, atque Scientia*. Tali pacto accepit etiam Ariſtoteles 2. phyſ. t. 52. dum aſſeruit Fortunam eſſe cauſam ſecundum accidens in iјs, quæ ſecundum electionem fiunt ob aliquem finem: quemadmodum Caſus

eſt

est in ijs, quæ præter electionem, vel cum electione efficiuntur: Atque ita accepta Fortuna, contraria adeò est cuiuis artis prudentiæ, vt se se inuicem excludant, vt patet ex eodem Aristotele cap. 9. li. 2. mag. moral. *Vbi mens plurima ac ratio*, inquit, *ibi fortuna minima. Vbi plurima fortuna, ibi mens perexigua:* nam recta ratio ordinatè, semperque eodem modo agit; non ita fortuna: Quapropter nequaquam hac indiget Medicina ad benè agendum, vt nuper dictum est: sufficit namq; vt iuxta suas leges agat ad hoc, vt benè agat; ex vsu tamen esse potest ad feliciter agendum, & cum plena facilique finis consecutione: etenim plura circa obiectum accidere queunt, quæ medicamenti operationem felicitent, aut irritam faciant, vt luculenter docuit Hipp. lib. 1. de morb., ita vt rectè dixerit Plato 4. de leg. *Qui artem habet, precari potest, vt aliquid à fortuna sibi feliciter adsit, nec alia re, præter quam artificio, opus est.* Significat 2. Hippocrati Fortuna rectam actionem, quæ prætensum assequitur finem; quo pacto, cum Felicitate quodammodo confunditur, quæ bona est actio, vt docetur 2. phys. t. 58. Tali significatu accepit Hippocrates lib. de arte, inquiens *Ego verò non priuabo quidem ipse fortunam tanquam nihil operæpretij faciat: puto enim morbis, qui malè curantur, vt plurimum infortunium accidere; qui verò benè, eos bonam fortunam nancisci.* Atque ità accepisse præsenti etiam textu censendum est, dum eos improbat, qui fortunam à Medicina, aut alia quauis arte, penitus excludunt; quemadmodum in priori sensu accepta videtur maiori ex parte excludenda: nam qui sciunt quid rectum, quidue malum sit in arte; is scit benè, & malè agere, & consequenter fortunatè, & infortunatè: nam benè agens plerumque finem assequitur, ac proindè fortunatè agit; qui verò malè agit, suo vt plurimum frustratur fine, proindeque infortunatè agens est. Cæterùm textus satis per se clarus existit; ad reliqua iccircò properandum.

Vbi mēs plurima, ibi fortuna minima, & è contrà.

Fortuna qd præstet Medicinæ.

nu. 6. & 7.

Felicitas qd sit.

nu. 5.

Fortuna ab artibus non escludenda.

LVI. Morbi Muliebres. Vteri omnium morborum causæ sunt: hi enim vbi ex natura transmoti fuerint; morbos exhibent, siue ascenderint, siue descenderint: Et cum quidem vteri osculum suum non demitten-

Vteri omniū morborum causa sunt.

Vteri distorsiones.

tes,

tes, & pudendi eminentias non contingentes, transmoti fuerint foràs, leuissimus morbus est; cum vero in anteriorem partem promoti fuerint, & osculum in pudendi eminentias, ac labra immiserint; primùm quidem ipso contactu dolorem Vterus percipit, ac exhibet: deindè obturatus, & velut operculo contectus, ex eo, quod pudendi eminentiis incumbit, fluxus non contingit, qui mensium nomine venit. Hic verò fluxus congregatus, tumorem, ac dolorem exhibet: & siquidem infrà descendens, & auersus in inguen se immiserit, dolorem exhibebit; Si vero sursum ascendens, auersus, & obturatus fuerit; etiam sic propter raritatem, ac coarctationem dolorem exhibet. Cum vero propter hoc ægrotarit, Coxendicum, ac Capitis dolorem facit. Vbi vero Vteri impleti intumuerint, nihil fluit, & pleni fiunt: cum autem pleni facti fuerint, Coxendicesque contingunt, dolores exhibent; & in Coxendices, & in Inguen, & velut pilæ in ventre discurrunt, & Caput dolore affligunt, modo altera ipsius parte; modo totum, prout contingit ipsi morbus.

Mensiũ suppressionis damna.

Vterus vt pila in ventrẽ discurrit.

VIx absolutum Medicinæ compendium dici posset liber hic, nisi aliqua in eo de muliebribus etiam morbis haberentur, cum hi non minimam Theraupeticæ partem sibi absumant. Mulieres itaque cum præter eos, quos cum hominibus communes habent morbos, alijs non paucis peculiariter obnoxiæ sint ob Vterum, quem peculiariter ipsæ possident; hinc est, quòd illum morborum omniũ causam afferat Hippocrates; morborum videlicet muliebrium; nisi dicere velimus cæterorum etiam causam dici posse, quandò nullum morbi genus est, cui Vterus occasionem præbere non valeat dum varia cuiusque sortis excrementa partibus quibusque imper-

Vterus quomodo morborum omnium causa fit.

impertiri potest, & quascunq; in consensum trahere aptus est, cum Cerebro per spinam, Cordi per arterias, Hepati per venas, proximis circumsitis partibus per ligamenta & villos adnectatur: vndè Democritus lib. de nat. hum., *Vterus*, inquit, *puerorum mater, vehemens malum, infinitarum ærumnarum in Muliere causa est*: Et Aretæus lib. 2. diut. pass. cap. 2., *Mulieribus vterus ad purgationem & partum bonus est, sed morborum infinitorum, malorumq; aceruum congerit.* Inter vesicam rectumq; intestinum in Hypogastrio reconditur, proximis ossibus, proprijs quatuor ligamentis obfirmatus; duplici quidem propè fundum ab osse sacro suspensus est; duplici ossibus pubis per inguina iuxtà sua latera alligatur, quæ tamen ligamenta ità laxa apparent, vt in ampla coxendicum capacitate multiplici motu quàque versùs commodè vagari possit, vt de facto non raró oberrat; in ijs præsertim Mulieribus, quibus laxiora sunt hæc ligamenta, aut quòd à grandioris fœtus pondere elongata sint, aut in ipsomet partu vim aliquam passa; vt iam prætercam naturalem ad motiones has, & distorsiones dispositionem, quam nonnullæ habent Mulieres, vt docuit Hipp. lib. 1 de morb. mul.; nimirum ob vteri paruitatem, qui maius procul dubio relinquit circa se spatium, in quo dimoueri possit; nam non adeò à proximis partibus coarctatur: & ob longiorem pariter ceruicem, ex qua habet vterus, vt in partes quaslibet facilius distorqueri queat; Quam vteri paruitatē præternaturaliter etiā interdum accidere docuit Hip. 1. de morb. mul. his verbis. *Si suffocatio derepentè accesserit, fit autem maximè his, quæ cum Viris non coeunt, & senioribus magis quàm iunioribus, læuiores enim vteri ipsarum sunt; fit autē potissimum tunc, vbi mulieri vasa euacuata fuerint, aut plus solito laborarint, resiccati à labore vteri conuertuntur, vt qui vacui sunt, ac læues, ac proinde magis lubrici; est enim ipsis locus spatiosus vt conuertantur, vt potè ventre vacuo existente.* Hæc Hipp. Omnis autem occasio vteros propellere potest, si quid mali habeant; nam & à frigore pedum & lumborum; & à saltatione, terrore, lignorum sectione & cursu ad accliuem & procliuem locum, & ab alijs multis propelluntur, ex Hippocrate lib. 2. de morb. mul. Hinc Plato in dial. de nat. *Vulua animal generandi auidum,* inquit,

Vterus infinitarum ærumnarum causa.

Vteri situs.

Vterus in quibus Mulieribus facilius diuagetur.

nu. 5.

nu. 16.

Vterum omnis occasio facilè propellit.

In fine Timæi.

nu. 34. & 43.

inquit, *quandò procul à foetu in flore ætatis, aut vltra diutius detinetur; ægrè fert moram, & plurimum indignatur, passimque per corpus errans, meatus spiritus intercludit, respirare non sinit, extremis vexat angustijs; morbis denique omnibus premit.* Cui subscribit Aretæus 2. Acut. c. 11. inquiens. *In medijs Ilibus Mulierum Vulua posita est, muliebre viscus, animalis fermè naturam adeptum: siquidem per se hùc, atque illùc versus ilia mouetur; quin etiam ad superiora è regione pectoris cartilaginem subit; in latera quoque, in dextram videlicet, aut læuam partem, aut ad Iecur, aliaue intestina mouetur, & ad inferiora natura procliuior est, vtque paucis absoluam, penitus errabunda est, & iucundis odoribus delectatur, ad ipsosque se recipit; contra foedè olentibus contristatur, & ab ipsis longius se proripit, ac prorsus est in homine vulua perinde ac in animali quoddam animal.* Hęc Aretæus; vbi notandum dixisse *hoc viscus animalis fermè naturam adeptum, & esse in homine perinde ac animal in animali*, vt ostenderet se nequaquam censuisse verè & realirer vterum esse animal per se distinctum à Muliere, in qua est; sed tales habere motiones perinde ac si animal esset: Quo pacto intelligendus etiam est Plato; ita vt Gal. 6. de loc. aff. cap. 5. iniuria insurgat in illum, velut quid ridiculũ protulerit, cum & ipse lib. de sem. cap. 4. sic loquatur. *Vterus cum qualitatem seminis affectat, totus obuiam se se offert, atque accurrit ad cunnum; suoque collo ac gula tanquam manu vtitur, qua semen intrò compellat.* Quod docuerat etiam Aristot. lib. 7. de hist. an. cap. 2., inquiens. *Multis atiam desiderio coitus, (quo vel iuuenilis ætatis ratione, vel quia longo tempore abstinuerint, tenentur,) descendunt vteri & mestrua sæpe ter in mense citantur, donec concipiant; quo facto ascendunt & suo situ constituuntur.* Quod si, dum semen appetit, totus ad cunnum se offert, atque accurrit; cur dum nimium exsiccatus est, adeò absurdum erit ad Hepar, seu, versus Hepar deferri, fontem tam grati humoris, & ad Diaphragma, vt primus omnium docuit magnus Hippoc. lib. 1. de morb. mul.? nu. 16.
Si aliquid Vte i ascendere videatur, id perexiguum est, inquit Gal., *neque sufficit ad hoc vt totum ipsius spatium, ne ad ventriculum quidem ascendisse ostendat; tantum abest, vt hunc prætereundo, ad Septumtransuersum pertingere possit, quia nimirum*

Vterus animal generãdi auidũ ex Platonis sententia, vbi à Galeni nota defenditur.

Vterus tanquam belua ad præsepe alligatus detinetur.

ligamentis, tanquam belua ad præsepe alligatus, detinetur: At cur interdum iisdem ligaminibus indissolutis, ad medias vsque coxas prolabitur? Instat adhuc Galenus inquiens. *Id autem, quod dicunt, exsiccatos vteros humoris desiderio ad viscera ascendere, nemini non absurdum videri potest; si enim inutilem aliquando Vterus requirat humorem, vesicam, atque crassi intestini partem inferiorem totam sibi proximam habet; si verò non simpliciter humorem, sed sanguineum humorem desiderat, ad hepar potius, quàm ad septumtransuersum, ipsum moueri oportebat, &c.* Verùm Vterus à nimia euacuatione, vel à labore, inediaque nimiùm exsiccatus, vel ab aliquo irritatus humorum, vaporumue praua qualitate, quæ à semine, vel à retentis menstruis eleuantur, præ molestia succensens, aliàs ad aliam partem defertur, ita vt ad Vesicam etiam, & ad lumbos, vbi magna adest vena, interdum conuertatur, vt ibidem docet nu.17.

lib. 1. de morb. mul.

Hippocrates ijs verbis. *Quandoq; verò, vbi Mulier vasa euacuata habuerit, & insuper laborarit, Vteri conuersi, ad Vesicæ stomachum allabuntur, & vrinæ stillicidium inducunt, aliud autem nihil mali habet, & curata, citò sanescit, & quandoq; etiam sponte. Quibusdam verò ex labore aut inædia ad lumbos, aut ad coxas allapsi, dolores exhibent.* Fernelius igitur hac in re audiendus est, lib. 6. de part. morb. & simpthom. cap. 16., dum ità loquitur.

Fernelij opinio de Vteri erroribus.

Galeni motus authoritate nonnumquam putaui vterum nihil, aut perexiguum è sua sede dimoueri: At ægrotarum mulierum modò querimonia, modò precibus adductus, hunc sæpè tactu deprehendi, instar globi cuiusdam in ventriculum efferri, eumque grauiter opprimere: Hinc & sæpè manu depressus est, manifestoq; in propriam sedem propulsus: Neque id sanè alienum magis videri debet, quàm eiusdem prolapsus, quo totus ferè procidit, &c. Et infrà. *Quibus itaque habenæ laxiores sunt, his Vterus quoties irritatur, sursum, deorsumque, aut in alterutrum latus se contorquet: Irritatur autem aut rei præternaturam; quam in se continet; aut externæ, eiusque aduersæ molestia. Tum quippè lacessitus, & quasi succensens, de proprio loco decedit, aliàs in aliam partem oberrans, vt quod infensum, inimicumq; est, fugiat; quod verò iucundum, ac blandum, sequatur.* Paulòq; inferius. *At tametsi sponte mouetur Vterus, non iccircò animal haberi debet: nam & Ventriculus,*

triculus,

triculus, pars etiam planè naturalis, ſine arbitrio, ſine iuſſu noſtro mouetur, cum rei alienæ iniuria laceſſitus, magno impetu hanc vomitione repellit; aut fame exinanitus, iocundo cibo, quaſi geſtiens, occurrit. Aſcenſu autem non, quæ ſtrangulatu ſymptomata fiunt, ſed dumtaxat præmitur mulier quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate, aut animi defectione; at ſine motu, ſine delirio, aut alio ſymptomate grauiore; ni ſcilicet tetros etiã humores & vapores conſociatos habeat, à quibus nobiles, & præcipuæ partes infeſtentur.

Vterus ſi aſcendat tãtummodò, nullis comitatus tetris vaporib⁹, humoribusq; leuia parit ſymptomata.

Verùm Vterus præter naturalem hunc motum appetitus, alios etiã habere à morbifica ſolũmodò cauſa prouenietes, fatendũ eſt, vt dum eius ligamenta aut nimio ſuperueniente humore repleta, aut nimis exſiccata, ſurſum, aut in latera conuelluntur, aut nimio laxata madore, elongantur ità, vt deorſum vterum prolabi ſinant, vt explicauit Gal. loc. cit. 6. de loc. affec., vbi à morbifica hac tantummodò cauſa omnes vteri extorſiones prouenire affirmauit. Cumq; membrum hoc morborum omne genus pati natum ſit, & vt pars eſt ſimilaris, & vt inſtrumentalis, concipiendo non ſolùm, pariendoque dicata, ſed vniuerſo etiam muliebri corpori expurgando, quod ob craſim, quam obtinuit, calidam atque humidam, compluribus aſſiduè ſcatet humiditatibus (compluriũ enim venarum, arteriarumque particeps eſt Vterus, per quas meſtruæ deferuntur euacuationes, quibus nimijs prodeuntibus, morbi fiunt ex aph. 57. ſec. 5.; & non prodeuntibus, ab Vtero morbi contingunt) perpaucos tamen hìc attingit Hippocrates, vt qui ad oſtendendum potius vt nam ex hac etiam parte peculiares excitentur morbi, (quod ad Compendij rationem ſatis erat) quàm vt de doc argumento ex profeſſo ageret, quòd luculentiſſimè fecit in ijs, qui extant, libris, ſexui huic dicatis, hanc materiam modò aſſumit: quare & nos ad textum breuiter explicandum properemus.

Vteri vſus.

Vterus morborum omnium cauſa: morborũ videlicet muliebrium per ſe, cæterorũ verò per accidẽs, cauſa exiſtit Vterus, quatenus omnibus morbificam materiam ſubminiſtrare aptus eſt: Quocunque autem modò à naturali ſitu dimotus fuerit; & ad quamcumq; allabatur partem, morbos parit, dolorem mo-

lesto contactu excitando, aut partium, quas premit, operationes impediendo.

Et cum quidem Vteri osculum suum non demittentes, &c. Dum ità descendit Vterus, vt interius ipsius os immotum maneat, neq. ipsum inuertatur ad pudendum perueniens, leuissimus tunc morbus est. Vteri quippè fundus tantummodò in hoc casu inuertitur, quod etiam naturaliter in seminis receptione fieri solet; neq. maiora, inde eueniunt symptomata. Prolabitur autem ijs præcipuè Mulieribus, quæ ex partu progressæ, atq. in ipsomet adhuc puerperio cum viris condormierint, vti patet lib. de nat. mul., & 2. de morb. mul.; etsi lotrices, & omnes, quæ pedes in frigente aqua sæpè immersos habent, morbo huic præcipuè obnoxiæ sint: refrigeratis etenim inferioribus partibus, nutritio læditur, multæq; aggregantur humiditates.

Vteri prolapsu Puerperæ ac Lotrices præcipuè laborãt.

num. 4. nu. 37.

Cum verò in anteriorem partem promoti fuerint, & osculum in pudendi eminentias & labra immiserint; &c. nimirum, cum ità deuoluitur Vterus, proprijs ligamentis à nimio madore laxatis violatisque, vt non modò eius cauitas, vt iam explicatum est, sed ceruix etiam inuertatur & descendat, ità vt interius vteri os intra pudendi labra se se conspicuum efferat & intrudat; tunc non modò dolorem ibi parit, sed pudendi os, atq. meatum obstruens, menstruas impedit purgationes: vnde coaceruatus sanguis partes distendens, doloris causa existit & tumoris.

Et siquidem infrà descendens, & auersus, &c. Si Vterus descendens, non rectà feratur ad pudendum, sed declinet, flectaturq; ad inguen alterutrum, aut coxam; ibi premendo dolorem procreat.

Si verò sursùm ascendat auersus, &c. si ad superiora retrahatur Vterus, non rectus quidem, sed obliquus in partem aliquam; proindeque obstructus sit: (nam quoties fundus è directo non conrespondet interiori orificio, tunc osculum illud

illud de necessitate obstruitur, neque amplius menstrua expeditè procedunt,) tunc itàq; & propter raritatem, & propter coarctationem, dolorem parit. Propter coarctationem quidem, quia collectus, & coarctatus sanguis, qui extra procedere nequit, tumorem excitat, incandescitque; propter raritatem verò, quia rarefacto ob nimium sanguinem vtero, à quo distenditur, plurimi, prauique eleuantur vapores, qui supernas impetunt partes, atq. lædunt: ex quo fit, vt qui huiusmodi vterorum ascensu cum pudendi obstructione laborant, coxendicum, capitisque doloribus vexentur: Coxendices namq; à coarctati sanguinis tumore, caloreq; premuntur, & incalescunt; Capitis autem membranæ à vaporibus distenduntur. Quinimmò multo prauiora inde proueniunt accidentia, prout deterior sanguinis conditio fuerit, à quo vapores eleuantur; aut nobilior est pars, quæ coafficitur, vt docet Galen. 6. de loc. aff. cap. 5., apparetque manifestius in hystericis affectionibus.

Ascendens Vterus quomodo ob coarctationẽ, & raritatẽ dolorẽ pariat.

Vbi vero vteri impleti intumuerint, &c; Vteri vbi copiosum adeo sanguinem exceperint, vt intumescant; & auctis proindè in latitudinem venis, extensisque, earum oscula angustiora reddantur, seu ipsamet sanguinis multitudo obstruat; tunc nihil profectò ex ipsis effluere potest, sed in dies à nouo sanguine magis replentur; repleti verò, quascunq; attingerint partes, siue coxendices hæ sint, siue inguina, molesto dolorem contactu ijs inducunt, ac velut pilæ, multo infarcti sanguine cum sint, in varijs partibus abdominis, quasi oberrantes percipiuntur, dum hàc illàc proprio pondere decidũt. *Quandò conturbatus, & secretus sanguis*, inquit lib. de nat. puer. *foras non procedit, sed in Vteros. Vteri autem non hiauerint: tunc sanè à sanguine diutius immorante vteri calescentes, reliquo corpori calorem transmittunt; quandoque etiam sanguinem in venas corporis distribuunt, vt & venæ repletæ doleant, & tumores laxos producunt. Quandoque etiam periculum est nè claudicatio ex hac inducatur.* Sed caput etiam Vteri hi dolore infestant; nam, vt dictum est, infarctus sanguis partes extendendo rarefacit, vaporibusque, quos incandescens emittit, exitum sursum parat.

nu. 7.

parat. Dolet autem caput, aut totum, aut altera tantummodò parte, prout Vteri vasa aut omnia repleta fuerint, aut aliqua tantùm à lateribus: inferiores etenim partes ita superioribus respondent, vt rectitudine seruata, dexteræ dextris, sinistræ sinistris compatiantur.

Caput qua parte ab vtero lædatur.

LVII. Hæc itaque sic curanda sunt. Siquidem descenderit solum, & illini possit, vtere quocunque libet ex graueolentium genere aut Cedro, aut Allii intrito, Myttoto Græcis appellato, aut aliquo alio ex grauiter, & malè olentium numero, eoque suffitum facito, & fomenta ne adhibeto, neque cibo, neque potu vrinam ciente hoc tempore vtitor, neque calida lauato.

Descendētis Vteri curatio.

Humida fomenta in Vteri descēsu non adhibenda sunt neq; diuretica exhibēda.

PRoposito Vteri descensu, ascensuque, ad curationem iam accedit, quam perpaucis absoluit; eò quòd de horum morborum differentijs, causis, atq; curatione in muliebribus libris absolutissimè egerit; ex quibus repetendum est quicquid hîc deerit. In descensione igitur pręcipua intentio est Vterū sursum ad naturalem situm reducere; mòx ligamenta, quæ à nimio laxata sunt madore, priori eucrasiæ restituere; quod vtique præstat graue fœdęque olentibus infrà appositis, quæ vterum sursum fugare nata sunt; interdicit verò quæ laxant, vt sunt humidi fotus, calidæque lotiones, & quæ deorsum ciunt, vt diuretica. Verùm cùm possit Matrix modò descendere tantùm, inque inferas deuolui partes, absque eo, quod extrà appareat, quod vteri descensus simpliciter appellatur; modò auersa foras procidere, grauiori profectò casu, qui prolapsus dicitur: in hoc vtique frustrà grauolentium suffitibus, illitionibusq; Vterum ad suam sedem propellere studeremus, ni manibus prius, alijsque machinamentis intrà coxendicum cauitatem repositus fuerit: Vnde Hipp. lib. de nat. mul., & alibi, Vteros, qui ex pudendis penitùs exciderint, ita vt velut scrotum dependeant; vbi prius ab omni sorde expurgauit; vel si ab externo aere nimis obriguerint, tepentibus, emollien-

Quid descēsus quid prolapsus sit.

De morb. mul. lib. 2. nu. 38.

nu. 5.

De steril. nu. 28.

Prolapsus Vterus vt nū curetur.

lientibusque emolliuit; mox adstringentibus ablutionibus ex nigro austeroque vino cum malis punicis, nimium vteri madorem, laxitatemque correxit, iubet mulierem supinam, pedibus sursum extentis decumbere: sique id non satis sit, vt vteri ingrediantur; tunc pedibus ad scalam alligatis, ità vt caput deorsum pendeat, scalam iuxtà caput pulsari iubet, manibusque vterum intrudi; quo peracto, fœdis demum suffitibus agit. Hinc patet cur Hippocrates in præsenti textu dixerit. *Si descenderit solum, ità vt illini possit, vtere graueolentibus.* Si videlicet vterus deorsum deuolutus tantummodò sit, nec foràs exciderit, ità vt alijs instrumentis non indigeat ad hoc, vt intùs reponatur, sed statim illini, suffirique possit, eò quòd soli suffitus satis futuri sint vt in suam sedem ascendant; tunc à grauè olentibus infrà appositis exordiendum; à quibus Vterus aborrens, aufugiensque, retrocedit. Inter grauelentia primò enumerat Cedrum, Asiaticam arborem, etsi Creticam probauerit Hippoc. lib. de nat. mul. Huius duæ sunt species; altera fruticosa Iunipero adsimilis; cuius similitudine baccas etiàm parit rotundas baccarum Myrthi magnitudine; Altera arbor magna est in Syria, in monte Lybano potissimùm luxurians: Ex hac picem colligitur, quæ Cedria nuncupatur, grauis vtique odoris, caliditate siccitateque quartum attingens gradum. Fit & oleum à Cedria separatum dum coquitur, velleribus supra eius alitum expansis, qui Pisseleon dicitur, idest, Picis oleum. Cupressi modo nuces producit hæc arbor, quas Cetrides appellant, semen intrà se habentes. Horum omnium vires & vsum prosequitur Dioscorides, Galenus, & Plinius; plurimùmque vsurpata reperiuntur Hippocrati pro vterinis affectibus; nam & Cedri ramenta, & Baccas, & Cedriam, & Cedri oleum, sæpè, & diuersimodè adhibuit, quæ tamen hac tempestate exoleuare. Inter graueolentia pariter adnumerat Myttotum, quod Galen. in Exegesi, Erotianus itidem, alijque interpretantur intritum ex allio: censendum itaque est vulgare quoddam compositum fuisse ex allio, rebusque alijs ingrati odoris, vtque colligitur ex Ananij versiculis apud Athenæum lib. 7. Deipnosoph.

Cedrum quid sit.

Pisseleon quid sit Cedridis.

Diosc. lib. 1. cap. 89. Gal. 7. simpl. med. fac. & 1. de comp. med. 5. lib. cap. 3. Pl. nat. hist. lib. 24. cap. 5

Myttotum quid sit.

. . . . *Omnibus quidem piscibus*

Myttotu

Myttotos conuenit . . . .

Vbi inferius alij etiam citantur ex Iamborum scriptoribus,

Hic enim ex ipsis vnus tacitè & affatim
Thymnum, ac Myttoton totos dies
Abliguriens &c.

Edulij, aut condimenti genus est, vt ibi notat Scholiastes, intritum esse condimentum ex Allio, Porro, Aceto, caseo, Cæpa, & Ouo asserens. Allium verò, non modo quod graue oleat, proficuum esse potest in vteri descensu; verum etiam quòd flatulentum sit, ex 2. de diæt., & lib. acut., si videlicet humorem inuenerit crassum, inque flatulentum spiritum verti paratum: nam aliàs calidum est, & discussiuum, flatibusque Vterum explere, & sursùm propellere valet: vnde Hipp. 2. de morb. Mul., de vteri versione verba faciens, hæc habet. *A fomento verò si considerare hoc potest, osculum contingere iubeto, num fomentum ipsum vteros flatu implet: si enim flatu implentur, osculum ex valida auersione, & ad coxam allapsu magis dirigunt, ac aperiuntur. Tamquam igitur tale sit fomentum, & hæc facere possit, sic fouere oportet. Cum autem fomentum adhibebis, allium inijcere oportet, & Phocæ adipem superfundere; atque hoc faciendum est, donec vteri videbuntur inflati, & osculum fortiter sursum tractum, nam ad hoc fomentum talia contingent &c.* Et lib. de nat. mul., vbi Vteri ad medium lumborum processerint, fistula ad vesicam alligata illos sufflat, & fomentum adhibet. Atqui, præstat fortasse quadatenus inquirere cur Matrix fœtida ægreferat, fugiatque, suaue autem olentia appetat & sequatur: odores siquidem vt sic, non nisi ab olfactu percipi possunt; olfactum verò in mammillaribus tantummodò processibus vigere aliàs probatum fuit. Neque vterus verum est animal à muliere distinctum, ità vt sensus odoratus ei tribui debeat: Sthephanus Atheniensis in lib. 1. ad Glauc, partic. 197, huius rei afferens rationem, asserit Cerebrum graueolentia sensiẽdo, ab illis molestari atque contrahi, simulque cum ipso odoratorium spiritum, ac per continuum ex hac molestia reliquas etiam particulas contrahi; atque hac contractione trudere, ac veluti exprimere, propellereque ac deorsum prouocare matricem. Addunt alij, animales spiritus, qui multi sunt pro sensorij

[Margin notes: Alliũ quomodo prosit in vteri prolapsu. — nu. 14. nu. 59. — nu. 24. — Flatuosa Vterum sursum propellunt si prolapserit. — nu. 14. — Vterus cur fœtida egreferat, appetat suaueolentia. — Hor. Eugen. lib. 12. epist. 6.]

sorij muneribus destinati, à fœtidis oblæsos, retrahi ad suum principium simul cum vitalibus spiritibus & sanguine, quæ res violento fit quodam impetu. Hinc Vtero obuiam facti vim habent ipsum propellendi ad inferas partes. Verùm hi probabilia vtique loquuntur; difficultatem attamen omninò non tollunt: Matrix namque non modò à superioribus ad inferiora excurrit, graueolentibus nari admotis, sed etiam ab inferioribus ad superiora, si infrà eadem apponantur; quemadmodum contraria efficiunt odorata: Quinimmò Hipp.
nu. 27. lib. de nat. mul., si in lumbis, aut in lateris mollitudine fuerint vteri, & transmouere velis, iubet Sulphur & Bitumen teri, Melleque cocto affuso, crassam glandem fieri, indique in sedem, vt percepto fœtido odore in posticis partibus, vbi tunc Vteri hærent, ad anteriora confestim conuertantur: velut si
nu. 22. in puerpera ad coxam incumbuerint, vt eodem libro legitur, ad sanam coxam oleum Ægyptium album, aut Baccarim vnguentum apponere suadet, vt ab odoratis ijs alliciantur vteri, & à morboso situ discedant; ita vt certum sit Matricem non modo narium olfactu, sed etiam per se ad benè olentia moueri, aufugere verò ab ijs, quæ fœtent: vnde si hijsterico in paroxismo, dum Vterus ad superiora conuersus, Ventriculum, atque Diaphragma premit, tetrosque emittens vapores, praua parit symptomata; si fœtida, quæ tunc naribus admoueri consueuere, Ventriculi, aut Cordis regioni admouerentur, prodessent vtique, nullatenùs affecto odoratu; nam Vterus ea persensiens, illicò discederet, licet naribus applicita magis excitent, animalibus spiritibus vnà cum Cerebro irritatis. Verùm quo euidentior est effectus iste, eo inuolutior apparet ratio. Nihilominus, donec meliora adferantur, dicendum censemus, quod quemadmodum Ventriculus ad congruum sibique cognatum cibum excipiendum, coquendumque à natura institutus, absque eo, quod gustu præditus sit, amara, aut summè acida, vel austera aueriatur, refugitque ab ijs; dulcia verò, vt naturæ nostræ familiaria, alendoque aptiora, amplectitur, mouetúrque ad ea excipienda; itá pariter & Vterus, odoratu quidem nequaquam præditus, à natura ad semen excipiendum excitandumque formatus, cum illud corpus

Auic. lib. 3. fol. 21. tr. 1.

sit spirituosum optimeque excoctum, atq. elaboratum, proindeq; olet, vt notat Auicenna, velut flores Palmarum, atque Sambuci; hinc est, quod omnia, quæcunque huiusmodi sunt, cocta nimirum, tenuibusque referta partibus, vt sibi familiaria prosequitur & amplexatur; talia verò sunt suaueolentia omnia, quæ, vt docet Theophrastus lib. 1. de odor., cocta sunt, subtilia, minimè terrena; præsertim cum in halitu situs sit omnis odor; maleolentia verò contraria, vtque docuit Arist. problem. 4. sect. 10., *Mali odoris causa, cruditas quædam est*. Odorata igitur, non vt odorata sunt, sed quatenus fumosa corpora, optimè elaborata, ad instar seminis existunt, quærit, & amplectitur Vterus, refugitq; contraria. Ita & Cor ad vitales gignendos spiritus fabrefactum, tenuiorem sanguinem, aeremq; elaboratum amplectitur, fœtidum verò refugit, atque auersatur; ità vt dum talis ei offunditur, vix pulsare audeat. Localis tamen hic motus prosecutionis & fugæ, non adeò conspicuus est in his partibus, quemadmodum in Vtero, quod arctius circumsitis particulis obligatæ sint; Quòd si laxiores haberent habenas, euidentiorem vtique localem hunc motum ostenderent; quinimmò neque in ipsomet Vtero tanta euidentia conspicitur, nisi vbi morbosus quodammodò sit, laxioraque, quàm pro natura sua, habeat ligamenta, eò quòd aut in partu vim passa fuerint; vel à nimio madore, ob vitiatam coctionem, delatumve eò excrementum, laxata sint. Atque hæc de Vteri erroribus obiter dicta. Sed ad textum iam modò redeumdum, in quo consulit Hippocrates, vt dictum fuit, graueolentibus Vterum suffiri; prohibet nihilominus fomenta, cùm tamen Galen. 6. epid. com. 3. tex, 31. πυρίαν, hoc est; calidum fomentum, omnem extrinsecùs nos inuadentem caliditatem significare asserat: fatendum proinde est aliam distinctionem secutum hìc fuisse Hippocratem, ac quemadmodum suffitu fumum ex crematis rebus vi ignis consurgentem præcipuè intellexit, qui in Vteri cauitatem per infundibulum, aliaua instrumenta, recipitur, exsiccandiq; semper vi pollet; quapropter in Matricis descensu ea etiam ratione proficuus est, quòd nimium absumat madorem; ità pro fomento. (vt optimis rationi-

Odorati mixti natura.

Cor fœtida auersatur.

Fomentum externam omnem caliditatem significat.

Suffitus q d à fomento differat.

tioni-

tionibus notat Martianus) humidas euaporationes intellexit, quæ ab ebullientibus eleuantur humoribus: hæ siquidem laxandi semper vi pollent, etsi in ijs adstringentia decoquantur, nisi optimè macera, atque excocta sint: aqueæ namq; partes primùm ascendùnt; adstringentia verò, vtpotè terrestriora, remanent. Cauendæ itaq; euaporationes, ac quicquid la-
n. 20. & 42. & de ua. muf. nu. 54. xandi vim obtinet, vt ex simplici calente aqua lotiones: vndè lib. 2. de morb. mul. pinguia omnia, aut pinguedinem habentia interdixit eadem hac ratione, postquàm in suam sedem Vterus repositus est: non prohibetur tamen lotio, quæ ex adstringentium decoctione cum spongiis administratur,
nu. 4. qualem adhibuit lib. de nat. mul., inquiens, *cum sic habuerit, Myrthi baccas, & Loti ramenta in aqua coquito, & aquam per noctem sub dio exponito & pudenda cum eo decocto quā friggidissimo perfundito, & eadē trita pro cataplasmate adhibeto.* Et 2. de morb.
nu. 83. mul. *Si vteri extrà prominuerint, & dependent velut scrotum, Myrthi baccas, Loti ramenta, Rubi, & Oleæ folia simul coquito, & leuiter tepida foueto.* Decoctione etenim, macerationeq; terrea etiam adstringendi vis extrahitur, & aquę substantiæ communicatur, quæ ab actuali etiam augetur frigore. Prohibet demum diuretica, seu omnia vrinam prouocantia, siue in cibo, siue in potu sumantur; tum quia multas hæc humiditates ad Vteri partes deducunt, quæ laxitatem augent; tum etiam quod pleraq; ex his menses etiam mouere consueuerint: vndè dum vberiore Vterum sanguine replent, illum aggrauant, coguntque deorsùm iterum delabi, vt docetur lib. de nat. puer., *Aliquando pleni sanguinis existentes Vteri, pro-*
nu. 7. *cidunt aut ad coxendices, aut lumbos, & dolorem exhibent.* Iurè itaq. tenuissimum consulit victum in hoc affect. lib. de nat. mul. vt inedia nimijs absumptis, humiditatibus, cuncta exsiccen-
nu. 5. tur, roborenturque.

Diureitca, pleraq; menses, mouēt.

LVIII Si autem sursum ascenderit, & non auersa fuerit, medicamentis supposititijs benè olentibus, & quæ simùl calfaciunt, vtere, velut sunt Myrrha, aut vnguentum, aut aliud quoddam odoratum; simulq; calefactorium. Et his quidem subdititiis vtèris; Fomen-

Vteri sursum ascendentis signa & curatio.

tum autem ex infernis ex vino adhibebis, & calida aqua lauabis, & vrinam cientibus vteris: Ex hoc autem manifestum fit auersa sit, nec ne: Si enim sursùm progressa, auersa non fuerit, fluxus procedit: Si verò auersa sit, fluxus, menstrua appellata, non contingit. Hunc morbum fomento primùm tali curare oportet. In vino grossos immittito, ipsumque vinum calfacito, & cucurbitam circùm osculum vasis, in quo calefit, addito hoc modo. Cucurbitam per medium dissectam euacuato, & summitate ipsius modice rescissa, velut in vtriculis fieri solet, hanc ipsam vasi, velut operculum circundato, quo odor per angustiam means, ad Vterum perferatur. Insuper autem & calida aqua fouere, & calefacientibus medicamentis subdititiis vti oportet. Calefacientia autem sunt ea, quæ ducunt ex supernis relatis; itemque hæc. Stercus bubulum; Fel bubulum; Myrrha, Alumen, *Galbanum*, & si quod aliud huiusmodi est; Plurimis etiam ipsarum per purgantia infernè medicamenta aluus subducenda est, & per debilia, quæ vomitum faciunt, ne euacuatio ex supereuacuatione fiat.

Vterus sursum ascendens, si obliquus fit, mẽstrua impediuntur.

QVemadmodum variæ esse possunt causæ cur Vterus ad superiora, vt dictum est, conuertatur; sic profectò & variæ ei debentur curationes; cum vnaquæq; causa peculiarem prouidentiam requirat. Ascendit præterea Vterus aut ità, vt nullam in partem flectatur, distorqueaturq;, sed recto sursùm tramite trahatur, vel ascendit; aut in alterutrum flectitur latus, & auersus, atq. obliquus fit. Quod inde cognosci asseritur, quod vbi deflexerit, interius vteri orificium obstruitur; quapropter menstruæ fluxiones, aut penitùs, aut magna ex parte supprimuntur. Secùs accidit si rectus fit, & fundus ipsi orificio è directo respondeat. Idem docuit

lib.

au. 34. lib. de nat. mul., *Si vteri obliqui fiant*, inquit, *etiam os ipsorum obliquum fit, & menses ipsi nunc occultantur, nunc prius apparentes euanescunt, & non similes fiunt, sed deteriores, & pauciores,*
au. 23. *quam anteà & genitura non fit hoc tempore*. Atq. id etiam peculiariter sibi prospici quærit, quemadmodum prospexit lib. 2. de morb. mul., & alibi, hunc ità affectum Vterum odoratis primò fouere iubens; digitos deinde reuellere à parte, cui adhæsit; demùm tedulis, plumbeisque fistulis immissis dirigere. In præsenti tamen textu vniuersalia quædam tantummodo pro curatione proponuntur, quæ in quouis ad supernas partes, & ex quacunque causa, recursu, tutò præstari possunt; indiuidua verò, ac peculiaris cuiusque curatio, vt sæpiùs diximus, in lib. de nat., & de morb. Mul. quærenda est, vbi exactissima reperitur. Dum itaque sursùm ascenderit Matrix, neque obliqua sit, vt de eius reductione solliciti iam esse debeamus, suauiter olentia, quæ calefaciunt simul, infrà confestim adhiberi præcipit; suo hæc namque odore Vterum deorsum alliciunt; caliditate verò dilatant, prauosque concoquunt humores, extenuant, digerunt: Huiusmodi est Myrrha, arabicæ arboris lacryma, calida atque odorata, quæ, teste Dioscoride lib. 1. cap. 67., vuluam emollit, & præclusam aperit, menses & partus celeriter extrahit. Eâdm vsus est Hipp.
au. 51. lib. de nat. mul., vbi sic loquitur. *Si vteri ascendentes suffocarint, funiculum lucernarium accensum extinguito, & naribus admoueto, quò fumum attrahat; posteà Myrrham vnguento dilutam, & lana exceptam apponito*. Sed quod magis mirum est, etiam Galbanum, quod succus est nascentis in Syria ferulæ, inter odorata recenset, quæ apposita, deorsum ducunt matricem; cum tamen ex Dioscoride grauis omnino sit odoris, interque ea recensetur à Galeno, quæ strangulatas olfactu excitant. Eadem subit admiratio de Castoreo, quod & ipsum grauiter oleat, easdemque hystericas olfactu excitare natum est, ex
au. 22. eodem Gal., eodemq; pacto vtitur Hipp. lib. de nat. mul. ijs verbis. *Cum suffocarint vteri, graueolentia omnia suffire oportet, Bitumen videlicet, sulphur, Cornu, lucernarium funiculum, Phocæ adipem, Castoreum, odorata verò subter pudenda*. Contrarium
au. 81. tamen adstruitur lib. 2. de morb. mul.; vbi sic legitur. *Cum assi-*

Odorata cur Vtero proficua.

Myrrhæ natura.

Galbani natura.

Gal. lib. 9. de compos. pharm. sec. lo. cap. 10.

assistentes strangularint, funiculum lucernarium accendito, & præ naribus exstinguito, quo fuligo & nidor ipsas ingrediatur, & Picem & Castoreum, & Peucedanum, & Myrrham vnguento irino diluito, subacta apponat. Apponit igitur, inq; subdititijs vtitur Castoreo, & Peucedano, quod etiam maximè fœtidum est; vnde eius olfactu vuluæ strangulatus respirare asserit Dioscor. lib. 3. c. 74. sed, ne longius progrediamur, notandum est Hippocratem, vt liquidò constabit cuicunque Ginæciorum libros attentius percurrenti, graueolentia ad fugandos vteros in hystericis affectibus, non aliter ferè vnquam adhibuisse, quàm in suffitu, præterquam dum per os exhibuit, quasi nidor ille, quem, dum graueolentia cremantur, sibi adsciscunt, fætidum acuat odorem, Vteroque infestum reddat: alioqui multa, quæ Olfactus grauioris iudicat odoris, idem, quod suaueolentia præstant, eò quòd calida sint, & sicca, prauosque valeant coquere, digerere, ac dissipare humores, vaporesque. Cæterùm odorata vnguenta Hippocrati familiaria in vteri strangulatu, referuntur lib. 2. de morb. mul. Vnguentum Album, Ægyptium, Baccarium, Amaricinum, aliaque huius census, quæ magna ex parte hodiè exoleuere: Quemadmodum fœtida sunt Pharmacum nigrum, Capræ cornu nigrum, aut Ceruinum, Phocæ adeps, aliaque complura, quæ iam recensere operæ pretium minimè est. Iubet præterea ex Vino fomentum adhiberi, quòd calefaciendi, coquendi, discutiendique vim habeat: præsertim si grossi in eo ebullierint, ἐρίνεα namque Græcis, Caprificus Latinis est, ficus nimirum agrestis, qui numquam ad maturitatem deuenit, valenter calefacit, exsiccat, discutit, atque resoluit; vndè ad colluendos vteros, fluxumque exsiccandum frequenter ijs vsus est Hippocrates. Calente itidem aqua lauat ad laxandum; vrinamque cientia offert, eò quòd hæc deorsum moueant. Cum autem fomenta adhiberi mandasset, docet proindè vt nam administrari ea oporteat, ex cucurbita parato infundibulo; quemadmodùm aliàs arundinis vsum docuit diligenter pro suffumigandis Vteris, vt lib. 2. de morb. mul. Recenset demum inter calefacientia, quæ deorsum trahunt, præter ea, quæ superius recoluit, Stercus bubulum, quod exsiccandi vim obtinet,

atque

Graueolentibus ad vterũ fugandum non nisi in suffitu vtitur Hippocrates & cur.

Graueolẽtia idem, quod suaue olẽtia præstant in Vtero nisi crementur.

nu. 18.

Grossi quinã sint.

Ex Gal. 8. de simpl. med. f. cap. de Syce, seu ficu.

Fomenti administratio ĩ vterino affectu.

nu. 24.

atque attrahendi, sæpius Hippocrati vsitatum, vt qui acetabulum arido hoc stercore conficiebat, cui varia imponebat aromata, suppositoque igne, fumum excitabat, vt patet ex
nu.29. lib. de nat mul., & alibi; ità vt mirari liceat doctissimum Mercurialem, qui graui Medico indignũ iudicat adeò turpi vti medicamento, cum alia nobiliora præsto sint; proindeq; pro bubulo, bulbum censet esse apponendum. Sed cum pluribus in locis huius meminerit Hippocrates, impossibile videtur toties erratum fuisse, dicendumq; proinde, cum medicamentum hoc rationabile sit, duris agrestium mulierum corporibus aptari posse; frugique esse Medici omnibus cuiuscunque sortis consulere. Bubulum itidem fel easdem obtinet facultates, eoq; sæpissimè vsus est Hippocrates in Mulieribus. Alumen, quod ægyptium cæteris præponitur, exsiccat & digerit, adstringentique, qua pollet crassioribus sui partibus facultate, etiam roborat. De Castoreo autem, & Galbano iam dictum superius. Consuetum deniq; Hippocrati est quocunque in vteri ascensu, aluum deorsum purgare; sic enim vnà cùm humoribus, vterus etiã ad inferiora cietur; quemadmodum in eiusdem prolapsu vomitum perpetuò probauit; contrariorũ namque contrariæ sunt curationes, vomituque dum sursùm partes omnes coguntur, Vterus vnà retrahitur. Verùm quia accidere potest, vt à validiori cathartico nimia excitetur euacuatio, à qua & Vterum plusquam satis exsiccari periculum est; exsiccatio autem vna est ex causis ipsum ad superiora deducentibus; ideò in tali casu vomitum etiam leuiter commouere fas esse insinuat, ad commotam aluum aliquantisper supprimendam, facta reuulsione, vt superpurgationi occurramus. Omitto quòd Hippocrates id ipsum agere consueuit, vbi vterus lumbis, alijsue partibus tenaciter adhæsit; infernam etenim aluum mouet, leuemque vomitum simul excitat, vt contrario hoc motu quasi concutiatur vterus, diuellaturque à parte, cui adhæret, vt patet ex pluribus locis, sed præser-
nu.35. tim ex 2. de morb: mul., vbi sic habetur. *Si circumuersi fuerint Vteri ex partu ad dexterã partem, & puerperij purgamenta non fiant &c. cum sic habuerit, pharmacum bibendum dato, à quo sursum & deorsum purgetur; magis verò deorsum, & totum corpus foueto &c.*

Mercurialis notatur afferens pro stercore Bubulo Bulbum esse scribẽdum.

Vomitus in prolapsu vteri probatur.

Vomitus in Vteri ascẽsu quo pacto fit.

Cur vomitũ simul, atque egestionem moueat Hippocrat. in Vterino affectu.

Cæ-

LIX. Glandium subditiarum ratio. Cæterum subdititias glandulas sic facere oportet, si fortes facere velis. Mel semicoctum facito, & ex præscriptis subdititiis pharmacis, quæ valde efficacia sunt, immittito, & vbi immiseris, glandulas formato instar earum, quæ in sedem induntur; verùm longas facite has, & tenues. Mulierem verò supinam reclinato, locis à pedibus lecti altius instratis; deindè apponito, & panniculo intecto, aut alia quadam re consimili, calfacito, donec colliquescat. Si verò debiliorem glaudulam subdere velis, in linteolum illigato. Glans si debilior requiratur, linteo in uoluenda.

Pessus grecũ nomen. SVbdititias gladulas, quas pessos communiter græco nomine appellamus, hic formare edocet, quòd hoc fortasse medicamenti genus, præ cæteris omnibus proficuum, atque vsitatum sit in vterinis quibuscunque affectibus, non tantum in strangulatione, quæ iam curatur. Pessus quid sit, eiusque differentiæ. *Est autem pessus*, inquit Ægineta, *lana pectita, & quodcunque aliud teres, digiti speciem præferens, quo medicamenta sustinentur*, inditurque in pudoris sinum. Aeg. 3. c. 61. Horum differentias tres generatim enumerat idem Author ex Antyllo: alii namque emolliendi, alii adstringendi, alij denique vasa meatusque aperiendi vim obtinent: Lib. c. 24. Et paulò inferius. *Oportet autem pessi crassitudinẽ strigmentosam esse, paulòque crassiorem efficere; deinde lana gracili penicillo tortili, ex linteolis concerptis simili duplicata, medicamentum excipere, locellorumque muliebrium ori apponere sic, vt stuppam oblongam propendentem habeat, quo facile, dum videtur, liceat pessulum extrahere*. Conficiendi modum & vsum apertis verbis explicat Hippocrates præsenti textu; vbi notandum ad medicamenti vim retundendam, cum ita expedire videtur, linteo aliquo tenuissimo, aut serico, aut bombycino pessulum inuoluere, ac contegere. De hoc eodem satis luculenter locutus est lib. de Sterilib. his verbis. nu. 1[illegible] *Subdititijs vtere. Croci quantum voles, & Myrrhæ magnitudinem fabbarum duarum, & salem sufficientem permisce illorum respectu, & fellis taurini fabbarum duarum magnitu-*

gnitudinem. Si verò mitiore vti voles, minus fellis ammisce; si fortiore, plus. Hæc trita melle instillato tere, donec id, quod teritur, fiat tale, vt digito efformare possis. Quanto autem magis triueris, tanto siccius, & viscosius, & melius erit. Vbi autem efformaris crassius quam glandem, & summam partem acutam, & medium crassius, & deinde consequenter, quo ad Vterum apponatur, in hoc ipsum surculos Origani duos læuigatos infigito; sint autem longitudinis sex digitorum; deinde lana mollissima surculos inuoluito, & filo tenui supernè deligato & præemineat filum quatuor digitorum longitudine præ surculis infixis: postquam autem perfudit, & puram se ipsam fecit ipsum ad vteri os apponat, linteum sub coxas subijciens, & per noctem appositum sinat. Porrò pessulorum formulæ complures apud ipsum Hippocratem registratæ reperiuntur: Varium autem hodie conficiendi modum, atq; vsum apud plerosque legere cuique facile est.

LX. Sed & si humore pleni vteri osculum tumidum habuerint, & non fluxerint, fluxionem facere oportet, & subdititiis pharmacis sanare, itemqne fomentis, velut scriptum est, ità faciendo, vt in superiore fluxione suppressa.

DIxerat Vterũ sursùm, vel deorsùm ferri modò rectà, modò obliquè; ac si obliquus feratur, menstruum supprimi fluxum; si rectus, neutiquàm. Cumque iam docuerit rectas commotiones curare; de obliquis modò agere instituit (etsi compendiosè nimis) videlicet dum interno vteri obserato osculo, eò quòd cauitas in partem aliquam deflexerit, fluxurus sanguis intùs retinetur, quo tempore vteri immodicè replentur: sique iuxtà orificium humores colligantur, intumescit. Porrò in casu hoc præcipua curationis intensio est fluxionem promouere & subdititijs pharmacis, pessis videlicet aperientibus, & eiusdem facultatis fomentis ea ratione adhibitis, vt suprà scriptum est. Verùm ea verba. *Ità faciendo, vt in superiore fluxione suppressa.* Non video quò referenda sint, cum suprà de suppressa fluxione nunquam egerit: quapropter ne mendosè sint addita, valdè suspicamur; eò magis, quod ea-

Vteri contorticuratio.

Ggg dem

dem ferè verba immediatè post hìc habeantur, vt sequenti contextu videbimus: ac proinde ne à scriptoribus bis annotata fuerint, maximè verendum est. Cæterùm hanc Vterorum auersionẽ vix vquam solo suffitu, fomentisue curari posse sperandum, vt suprà tex. 58. nobis dictũ fuit, sed alijs eæ indigent instrumentis ad hoc vt prius dirigantur, vt centies indicauit Hippoc., præsertim 1. de morb. mul., vbi sic locutus est. *Quibus os distortum est, & ad coxam allapsum, odoratis fomentis fouere oportet. Post fomentum autem per digitum auulsum à coxa detrahito. Cum autem discesserit, tedis, & plumbeis fistulis immissis iuxtà priorem rationem in rectitudinem dirigito: vbi verò rectificati, atque aperti fuerint vteri, medicamentis subdititijs purgato, & alia facito iuxtà relatam rationem*. Et lib. 2. de morb. mul. *Quibuscunque osculum aliò inclinatur, & ad coxam allabitur; contingunt enim & hæc, quæ vterum purgari prohibent, & genituram suscipere, & liberos gignere; hanc odoratis fouere oportet, & post fomentum digito reuellere, & à coxa disparare, & posteà tedulis, ac plumbeis fistulis immissis dirigere: non enim velociter cogi potest, velut dictum est. Cum autem ad naturalem situm redierint, & vteri aperti fuerint, subdititijs mollibus purgato, & alia conuenienter facito*. At numquam ad calcem deueniretur, si consimilia omnia loca hùc adducere, atque annotare statutum esset. Illud potius operæ pretium erit scire, pluriès, quam quis fortasse arbitraretur, accidere, vt ab auerso vtero fluxiones desistant; quo profectò in casu nequicquam omnia adhibentur, nisi ad naturalem situm aliquo prius instrumento Vterus redactus sit.

(Margin: nu. 25. — nu. 23.)

Mẽstrua sępè ab auerso Vtero detineatur, quod tamẽ parũ obseruatur.

LXI. Quin & si in anteriorem partem procedens Vterus, auersus fuerit, fluxionem facere oportet, velut in superiore fluxione suppressa.

NOn modò si anteriorem in partem inflexus Vterus, à recto, naturalique situ distorqueatur; verùm quòcunque deflexerit, siue in lumbos, siue in leuam, aut dexteram partem, ità vt interius eius orificium, auersum, occlusumque supersit, & menstrua sistatur purgatio; eodem pacto, quo dictum

dictum fuit, fluxio quàm primum procuranda est, directis vijs, naturalemque in situm deductis; mox suffitu, fotuque medicamentis ijs adhibitis, quæ aperiendi vim obtinent, attenuandi, atque trahendi.

LXII Cum verò fluxus nimius fuerit, neque calida aqua, neque alio quopiam calefacere oportet, neque vrinam cientibus vti, neque cibis aluum subducentibus: lecti autem partes à pedibus altiores esse oportet, vt ne declinatio fluxui facilitatem præbeat; Vtere autem simùl etiam subdititiis adstringentibus.

SÆpè fit, vt sanguis à suppressis mensibus copiosè coaceruatus, confertim, atque concitatius erumpat; eaque tunc exoritur affectio, quę mensium profluuium communiter nuncupatur. Docuit id Hipp. lib. de nat. mul., *Si Vteri præter naturam hient, & menses plus quàm oportet prodeunt, viscosioresque, & frequentiores &c. fit autem cum menses suppressi derepentè eruperint*. Quod pariter repetit per eadem verba lib. 2. de morb. mul. Iurè igitur post muliebrium suppressionem ob auersum vteri orificium, de quo iam modò egit, ad menstruorum nimium fluxum curandum accedit. Cæterùm menstruæ purgationes, cum optimum ob finem fuerint à natura institutæ, nimirùm ad congruam conceptui subministrandam alimoniam, & ad corpus vniuersum à superuacaneis humoribus expiandum; certas etiam, atque definitas habet leges, in qualitate, quantitate, excernendi modo, & tempore, quas nunquam ferè transgrediuntur, nisi morbosę euaserint: vndè aph. 36. sec. 5. *Mulieri menses decolores, nec per idem tempus venientes, purgationem indicant esse necessariam*. Et aph. 57. eiusdem section. *Si menstrua plura fiant, accidunt morbi; & si non fiant, ex vtero morbi contingunt*. Quas profectò morbosas transgressiones amplissimè prosecutus est Hipp. in muliebrium libris, ità vt minimè opus sit hìc eas recensere; vbi quantum ad compendij institutum attinet, perpauca, eaque concisè admodum delibantur. Vt verò immoderatus hic mensium

[Left margin notes: nu. 13. (beside "nuncupatur. Docuit id Hipp."); nu. 51. (beside "de morb. mul.")]

[Right margin notes: Mensiũ profluuiũ post eosdem suppressos plerumque aduenit. — Menstruorũ ratio. — Mensium leges.]

fluxus cognosci queat, non ab re erit, quod iuxtà naturæ normam fieri assolet, ex Dictatoris sententia recensere; qui 1. de morb. mulier. sic loquitur. *Moderati sunt menses prodeuntes in omni muliere, si sana sit, vt duarum heminarum acticarum mensura, hoc est, viginti vncijs secedant, aut paulò plures, aut pauciores; atque hoc ad duos, aut tres dies. Longius autem tempus, aut breuius, morbosum & sterile est. Coniectari porrò oportet Mulieris corpus inspiciendo, & interogare collatione ad priora facta, an semper morbosa viuat, aut non. Si enim pauciores, aut plures dies, quàm solent, prodeant; aut ipsi pauciores, aut plures fuerint, morbosi sunt; nisi natura ipsa morbosa, & sterilis fuerit. Si verò hoc fuerit & ad salubriorem statum transmutatur, melius est. Procedit autem sanguis velut à victima, & citò congelatur, si sana fuerit mulier. Quibus verò in natura est, vt plures, quàm quatuor dies purgentur, & menses valdè multi prodeunt, hæ tenues sunt, & foetus ipsarum tenues, & emarcescunt. Quibus autem purgatio infrà tres dies fit, aut pauci menses secedunt, hæ crassæ sunt, & benè coloratæ virilesque, ac partus immemores, & neque concipiunt.* nu. 15.

Hæc Hippocrates. Ex quibus palam fit non vnum omnibus esse menstruorum modum atque mensuram; sed ex varia muliebrium corporum habitudine; ad quod & varius vitę institutus, & regio varia non minimum profectò conferunt; proindeq; ex salubri vniuscuiusq; consuetudine de morboso cuiusq; statu coniectandum esse. Atqui talibus notis menstruum hunc fluxum circumscripsit lib. 2. de morb. mulier. *Si fluxus in vteris obortus fuerit, sanguis multus fluit, & grumi compacti excidunt, & dolor occupat Lumbos, & laterum mollitudinem, ac imum ventrem, & durus est venter, & ad contactum dolet, & rigor & febris acuta corripit, & debilitas oboritur, & omnia præter humeros ac scapulas dolet, & calor inuadit & rubescit, & venæ duræ sunt, ac venitentes. Morbus hic maximè fit ex abortu. Fit & cum menses multo tempore retenti, derepentè eruperint. Huic, &c.* Verùm symptomatis huius complures aliæ esse possunt causæ, quæ omnes in vitio consistunt, aut Facultatis, aut Sanguinis, aut Vasorum, vt optimè explicuit Gal. 3. de sympt. caus. cap. 2., earumq; vnaquæq; nu. 5.

Ex cõsuetudine in vnaquaque muliere iudicãdi menses.

Fluxus mẽsium causæ.

pecu-

peculiari prouidentia sibi consuli procul dubio postulat; Hippocrates nihilominus communem omnibus curationē proponit, planam adeò, vt nulla vlterius explicatione indigeat; omnia prohibens, quæ sanguinem deorsum ducendi facultatem habent, quemadmodum sunt infernarum partium ex calente aqua lotiones, alijque fotus; diuretica pariter, atque aluum exturbantia cibaria. Ad hæc aptum proponit decubitum, ne humores infrà facile delabantur, nimirum vt altioribus cubet pedibus; adstringentibus denique subdititijs laxata vasorum orificia adstringere, attenuatumque sanguinem densare conatur. Multas autem prætermittit reuulsiones, vt illud sec. 5. aph. *Mulieri menses si cohibere velis, cucurbitulam quàm* nu. 6. *maximam ad mammas appone*. Et lib. 1 de morb. *Mulieri à fluxione infestatæ, ad nares aut os, fluxionem transire, bonum*: quas nu. 2. omnes, vt dictum est, lib. 2. de morb. mul., & alibi diligenter proposuit: Illud iam dubitare contingit, cur in præsenti textu cibos prohibeat aluum subducentes, cum tamen lib. de nu. 13. nat. mul., & vbicunque de menstruorum fluxione curanda egit, pharmacum infrà purgans potandum prębeat. Cui dubitationi ità satisfaciendum arbitramur, concedi nimirum purgans medicamentum, vt quod possit ab aliqua cacochymia sanguinis massam expurgare, vt ab acri & bilioso sero, vel pituitosa humiditate, quæ sanguinem vel dilutiorem, fluxibilioremque, vel erodendi vi præditum constituebant: At aluum subducentes cibi nil aliud possunt, quam infernas partes humectare, quæ potius essent exsiccandæ; cum nil interim vitiosi humoris è venis alliciant atque expurgent. Ap- nu. 13. ponit etiam tepefactoria, fouetque Vterum in ijsdem citatis libris; quod tamen hìc interdicitur, ad sedandum nempè dolorem, qui vteri partes male diuexans, maiorem excitare fluxionem aptus est, quo vtique sedato, frigefacientibus atq; adstringentibus vtitur.

In mensium fluxu à quibus abstinēdum.

An deorsum purgātia cōueniant in fluxu Mensium.

Flu-

LXIII. Fluxiones porrò, cum confestim venerit purgatio, statim subcruentæ fiunt: Cum verò tardius prodierit, purulentæ.

Mẽsium fluxus, si statim à menstruorũ suppressione adueniat, subcruẽtus est; si verò serius, purulentus.

THeorematis huius rationem ità expressit Hippoc. lib. 1. de morb. mul. *Quibusdam suppurati fiunt menses, vbi per duos, aut tres menses moram traxerint. Hoc autem maximè fit si à febre fuerint combusti. Signa verò sunt si suppurati fuerint; dolores enim incidunt in pectinem, & pulsationes fortes, & contactum non sustinet; Et si melius habitura est, menses ipsi rumpunt in pudendum, & procedit pus ac sanguis, & procedit graueolens ad septem aut octo, aut nouem dies. In priore verò tempore dolet, vt dictum est antea. Postquam autem depurgata fuerit, optimum quidem est si non fiant vlcera, si verò relinquantur vlcera, ampliore curatione opus habent, quo vlcera non putrescant, & graueolentia fiant.* Hæc Hipp. Ex quibus palàm fit suppressos menses, si citò, & priusquam vitientur, erumpant, cruentos ac velut à iugulata victima fluere; At si diutius restiterint, præter cætera, quæ pro varia sanguinis, corporisque dispositione parere solent accidentia, quæ lib. de nat puer. plenissimè recensentur, illud etiam interdum accidere, vt menstruus cruor in tenuioribus vteri venis plusquam satis est coaceruatus, inculcatusque, præternaturaliter incalescat, & febrem accendat; à cuius prauo calore, naturali adhuc accedente, in pus quoddam vertitur, quod sua acredine venularum oscula interdum referans, in vteri cauitatem descendit; indeque sanguini admixtum, pluribus diebus affatim extrà emittitur, penitusque sana euadit mulier. Quandoq; verò, venarũ non aperit oscula, sed magna, qua pollet, erodẽdi vi, exedendo viam sibi parat, modo inguina versus, aliasue externas partes; modo versus vteri cauitatem, ac tunc vlcera valdè contumacia excitantur. Quod respiciens Hipp. 2. de morb. mul. *Diuturna est*, inquit, *saniosi fluxus curatio*. Cæterùm notandũ est, suppressum hunc sanguinẽ nullo excitato tuberculo, sed nimiùm tantummodo in venulis coarctatum, suppurari; nam, etsi dolor atque pulsatio circà pectinem in affectu hoc percipiatur; nullus tamen adest circumscriptus tumor, qui veram inflammationem, sanguine in porosita-

Marginal notes: nu. 6. (beside "Heorematis huius rationem"); Suppressorũ Mensium effectus. (beside "dentia, quæ lib. de nat puer."); nu. 6. & 7. (beside "dentia, quæ lib. de nat puer."); nu. 15. (beside "Hipp. 2. de morb. mul.")

num. 7. rositates diffuso, attestetur. Quinimmò apertis verbis Hippocrates loco hactenùs citato de morb. mul., menses suppuratos factos, nisi in pudendum procedant, ad partes circà inguem erumpere citrà tuberculum asserit: neque profectò tacuisset, si vero oborto phlegmone pus illud genitum esse arbitraretur: quemadmodum non subticuit eodem loco, dum immediatè affectum alterum à suppressis mensibus oriundum ita descripsit. *Quibusdam vbi aut bimestres, aut trimestres, aut diuturniores fuerint menses, & ad lateris mollitudinem allapsi fuerint, cum non suppurati sint menses, velut tuberculum fit circà inguen sine capite, magnum & rubrum: & vulgus medicorum ignarum quid hoc esset, iam sæpè secuerunt, & sic in periculum induxerunt. Cæterum id, quod velut tuberculum fit, tali modo fit. Fruitur sanguine caro ipsa &c. & impletur caro ab ipso, & insurgit, ac eminet velut sanguine repleta.* Verùm haud nouum est in Hippocratis Doctrina, pus nullo præuio phlegmone gigni, vt annotauimus text. 4. lib. 2.

Pus nullo preuio phlegmone interdum gignitur secūdum Hippocratem.

LXIV. Et iunioribus subcruenta magis prodeunt; seniores verò magis mucosa menstrua habent.

Varij per Vterum fluxus varias morborum species constituunt.

VArij sunt fluxvs, qui muliebri è sinu præter naturam erūpere consueuerunt; singulique peculiari insigniuntur nomine, peculiarem constituentes speciem, pro affluentis materei diuersitate: nam modo menses plusquam satis est euacuantur, fitque, vt diximus, mensium fluxus, siue hi in qualitate secundum naturæ leges constituti sint, iugulatæ victimæ sanguinem referentes; siue in propria substantia, vel ex prauorum humorum admixtione vitiati; vndè purulenti, biliosi, pituitosi, vel melancholici egrediuntur: modò à corpore vniuerso, vel à determinata aliqua parte ad vterum vitiati humores deriuantur, vel in ipsomet male affectò congeruntur, qui per pudoris sinum diù, continenter, atque inordinatè distillantes, fluxum costituunt, quem muliebrem, vel album communiter appellant; modò semen inuoluntariè præterlabitur; & gonorrhœa, seu seminis fluxns efficitur; modò tumefactæ venulæ in osculo, aut ceruice matricis, sanguinem varijs periodis

Fluxus muliebris, vel albus.

Gonorrhœa.

vteri hemorrhoides.

riodis fundunt, hæmorrhoidumq; fluxum formant: quas omnes fluxiones proprijs dignosci signis certum est; quæ minimè est loci huius recensere; vt menstrua prætereamus, atq; puerperia, quæ ex naturæ lege effundi consueuere; In proposito autem textu illud tantùm annotatur, iuniores nimirum mulieres mensium fluxu, hoc est, synceri sanguinis effusioni; seniores verò fluxui muliebri, seu albis vteri purgamentis magis esse obnoxias. Quod vtique documentum initio lib. 2. de mor. mul. sic registratum inuenimus. *Fluxus albus in senioribus mulieribus magis fit, quàm in iunioribus; Fluxus fuluus in vtrisque; fluxus ruber in iunioribus. Et ruber quidem fluxus fit ex febre; magis autem ex abortu. Fit & ex mensium interceptione, cum conclusi derepentè eruperint. fit etiam ex partu, & ex febribus, & sanguis profluit valdè multus, & grumi excidunt, &c.* Cuius veritatis haud arduum erit rationem adducere, cum in Iunioribus vigeat calor, qui optimũ plerumq; gignit sanguinẽ tum venosum, tum arterialem; à quorum copia irritatà naturà, fluxiones hasce cruentas plerumq; excitat. Secus planè euenit senioribus mulieribus, quorum imbecillis calor est, excrementorum maximè ferax, quæ ab expultrice lacessita ad vterum, cuius vias iam familiares habet, demandantur. Nihilominus neque id adeò perpetuum censendum est, quin contrarium accidere quandoque possit; est siquidem reperire iuuẽculas, quarum temperamentum, vel in vniuerso corpore, vel præcipuis in partibus adeò vitiatũ existit, vt cuiusq; generis excrementa gignere aptæ sint; quemadmodum è contrà in senioribus nonnullis diutiùs viget calor, optimoque fruuntur temperamento, ità vt optimum pariter sanguinem gignere queant. Verùm quod plerumque fit, Theorematis vim id habere rationabile fuerit.

Iuniores Mulieres mẽsiũ fluxu Seniores verò muliebri fluxu facilius tentantur. & cur.

nu. I.

Libri Tertij atque postremi Finis.

GLORIA DEO SIT, DEIPARÆQVE VIRGINI.

INDEX
NOTABILIVM.

A

Arte-

B

C

Ca-

Car-

Do-

E

Febrien-

G

ut

Ma-

Odo-

P

Pro-

San-

Sup-

T

V

Ven-

Vomen-

FINIS.

Beneuolo Lectori.

Typographia errorum mater eſt, ità vt dum vnum abſcindis, ſæpè plures germinet. Hinc & nos pauca aliquot errata elapſa aduertimus, quæ, ſi lubet, ſic corrigas. Plura fortaſsè non aduertimus, quæ benignè excuſes. Vale.

Pag. 6. lin. 23. imbeccillitate lege imbecillitate; & lin. 26. tranſmictere, lege tranſmittere. pag. 11. lin. 10. contumaliter lege contumaciter. pag. 22. lin. 4. creditur, lege creditor. pag. 22. lin. 30. Cur venter. lege. Cum venter: pag. 23. lin. 2. ceſſe eſt. lege neceſſe eſt, & lin. 3. Vacus, lege vacuus. pag. 24. lin. 26. imbeccillitatem. lege, imbecillitatem. pag. 31. lin. 16. Omoetinis, lege Omoetniis, pag. 38. lin. 1. autem lege artem. pag. 44. lin. 19. nox, lege mox. & lin. 8. iocundi leg. iucundi pag. 46. lin. 7. Ariſtotelis, lege Ariſtoteles. pag. 50. lin 13. nimium lege nimirum, pag. 78. lin. 25. Vingit lege mingit. pag. 80. lin. 20. quæ lege, quas. pag. 80. lin 11. ſingularis, lege, iugularis, & lin. 13. quæ, lege quas, pag. 80. lin. 19. Quæ quidem lege. Duæ quidem. pag. 91. lin. 6. Veas. lege Venas. pag. 100. lin. 26. muſculi lege muſculis. pag. 132. lin. 11. valde fuit. lege fuerit. pag. 136. lin. 18. abundaret. lege, abundare, & lin. 26. deueniunt, lege, deueniant. pag. 147. lin. 1. aduentum, lege, ad ventrem. pag. 178. lin. 33. nitidiſſimum, lege nitidiſſimus. & pag. 183. lin. 28. locuntur, lege loquuntur. pag. 197. pag. 10. exeſtimemus, lege exiſtimemus, pag. 206. lin. 2. trepida, lege tepida. pag. 246. tex. 1. lib. 2. lin. 8. & indicat. lege vt indicat. pag. 238. lin. 15, vt euacuare. lege & euacuare. pag. 146. lin, 8. & indicat, lege vt indicat. pag. 266. lin. 1. humididis, lege humidis. pag. 318. lin. 31. non raro lege interdum. pag. 407. lin. 21. picem colligitur, lege colligunt.

REGISTRVM.

† †† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll.

Omnes ſunt Duerniones, excepto LII, quæ eſt Ternio.

ROMÆ,
Typis Bernardini Tani.
M.DC.XXXVIII.

SVPERIORVM PERMISSV.